ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1
DIMANCHE
1er SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

HARATCH

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 97

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.041 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.041

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ԲՆԱՆԿԱՐԸ

LE NOUVEAU PAYSAGE INTÉRIEUR

ՍԵՄԻՆԱՐ

Անցեալ Մայիս 17 եւ 18-ին Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենար Ներքին Նոր Բնաւնկարը (Le Nouveau Paysage Intérieur) ընդհանուր խորագիրը կրող սեմինար մը։ Սեմինարին նիւթը կը վերաբերէր վերջին 10 տարիներու ընթացքին հայութիւնը յուզող հարցերուն, ի մասնաւորի դինեալ գործողութեանց, բրտութեան, ինչպէս նաեւ, անուղղակիօրէն ցեղասպանութեան։ Վերլուծողական եւ վիճաբանական այս հանդիպումին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին իրենց աշխատանքներով ֆրանսահայ դաղութին մերթ ծանօթ մերթ անծանօթ մտաւորականներ եւ համալսարանականներ. Ժ. Ալթունեան, փրոֆ. Տ. Գուլումճեան, Տոքթ. Վ. Եղիշեան, Հ. Փիրալեան, Մ. Նշանեան, Լիլիան Տարօնեան, Ժ. Փերիկօ, Պ. Սաքայեան, եւայլն։ Բանախօսութիւններուն կը հետեւէին հարց ու պատասխաններ, զոր կը վարէր Գ. Պըլտեան։

Միտք եւ Արուեստ այս թիւով ընթերցողին առիթը կը տրուի ծանօթանալու սեմինարին ներկայացուած բանախօսութիւններու ամփոփումներուն - ամբողջութիւնը կը տպուի առանձին -։ Ապա՝ հակասութիւններ, հարցումներ խորագրին տակ՝ քանի մը մասնակիցներու հակադրեցութիւնները, որոնք առաջ հարցերը կը դիտեն յաճախ տարբեր անկիւններէ։

Սեմինարին կը մասնակցէին շուրջ 40 համալսարանականներ մշակութային այլազան բնագաւառներէ։

ՅԱՅՄԱՆ ԽՕՍՔ

Տիկիններ, պարոններ,
Սիրելի բարեկամներ,

Յանուն եւ ի դիմաց կազմակերպիչ Յանձնախումբին, պիտի ուզէի նախ շնորհակալութիւն յայտնել ձեզի։ Ներքին նոր բնանկարը / Հայ աշխարհէն հատուած մը, 1975 - 1985 թեմային շուրջ հանդիպումի մը հրաւիրած էինք ձեզ, ու ձեր ներկայութեամբ, այսօր, կ'ընդառաջէք մեր կոչին։

Ընտրուած թեման կը վերաբերի մեր պատմութեան նորագոյն շրջանին, որ անխուսափ՝ իր վախճանին չէ հասած տակաւին։ Վերջին տասը տարիներու ընթացքին մեր ապրած դէպքերուն նմանը չէր տեսնուած վաթսուն ու աւելի տարիներէ ի վեր։ Ըսել կ'ուզեմ, որ Սփիւռքը (քանի որ խօսքը ասոր մասին է) հանդիսավայրը դարձաւ աննախընթաց եղելութիւններու եւ նոր ուժերու յայտնագործութեան։ Անոնք սփիւռքահայ համայնքներուն մէջ տիրական անչարժութեան, անտարբերութեան ու համակերպութեան դէմ որոշ չափով՝ թեթեւի դեր կատարեցին։

Ստորերկրեայ կամ անպաշտօն խումբերու կողմէ Հայոց անունով գործուած ահեղ արարքներուն ընդմէջէն երեւան եկաւ բրտութեան ազդակը։ Բրտութեան արծարծումը իբր անմիջական հետեւանք տեսնել գաղութահայ համայնքներու պատմութեան արագացումը, պիտի ուզէի քիչ՝ անոնց «պատմականացում»ը, այսինքն՝ մուտքը պատմութեան մէջ համայնքներու որոնք սկիզբէն ի վեր՝ այժմեականութեան կողքին՝ լուսանցքային դիրքերուն մը կը յաւերժացնէին։

«Հայկական Հարց»ը իր երկու բեւեռներով՝ ցեղասպանութեան ճանաչում եւ դրաւեալ հողերու վերստացում, այժմէականացման փուլէ մը անցաւ ժամանակագրական աշխարհին եւ Հայոց «ներաշխարհ»ին մէջ։ Այդ այժմէականացումը սակայն դեռ ստեղծած իրողութիւն մըն է։ Սեմինարին առաջադրանքն է՝ զայն մտածումի առարկայ դարձնել։

Ներկայ հանդիպումին գաղափարը ծնաւ 1984ին ընթացքին։ Կը հաւատայինք, որ վենք գաղրած հաւատալէ, որ անդարձութեան ու մտածողութեան աշխատանքը անհրաժեշտ է այսօր աւելի քան երբեք, որպէսզի այդ դէպքերը, որ մեր աչքին առջեւ տեղի կ'ունենան՝ անհետ ցրուտի մը չենթարկուին, ինչպէս այնքան յաճախ պատահած է մեզի մեկ դարէ ի վեր։ Անդրադարձումի աշխատանք մը կ'ըսէի, այսինքն՝ վերակազմել, վերյիշել, վերբերել, վեր-իւրացնել եղելութիւններն ու ասոնց արդիւնքները, ասոնց ազդեցութիւնը Հայոց մշակութային ու ընկերաքաղաքական շրջապատին վրայ, Հայոց աշխարհհմացութեան, «ներաշխարհ»ին ու ինքնութեան վրայ։ Վերլուծել ու հարցադրման ենթարկել, համարկել - իւրացնելու համար անցեալն ու ներկան, իմաստասիրութեամբ ճիգով ու եղանակաւորմամբ։

Ներկայ հանդիպումը կը մնայ անճնական նախաձեռնութիւն մը։ Եւս Տատրեան, Լիլիան Տարօնեան, Պրիւնօ Սաքայեան ու ես, համոզուած ըլլալով որ սեմինարի մը կազմակերպութիւնը կը համապատասխանէր ընդհանուր ինչպէս անյետաձգելի պահանջի մը, Յանձնախումբի մը հանդամանքը տուինք մեր խմբակցութեան, ոգի բերելու համար հանդիպումը եւ որոշելու համար անոր թեման ինչպէս հոն ձեռնարկուելիք որոնումներուն ուղղութիւնները։ Գալով վայրին՝ ուր կը գտնուինք, նշանակալից է ան իր էջդրութեամբ, այն իմաստով որ աւանդական շրջանակներէ դուրս գտնելու մեր հաստատ կամեցողութեան արդիւնքն է։ Աւանդական կը կոչեմ հոս՝ նոյնքան «օտար» հաստատութիւնները, որքան «հայ» շրջանակները։ Տեսակ մը՝ վայրի հանդիպում ուրեմն, որ այլ նպատակ ու այլ նպատակադրում չունի, եթէ ոչ ինքն իր գոյութիւնը, հոս ու այսօր։ Երկրորդ նիստի մը կազմակերպումը մօտ ապագային, թերեւս ընդլայնուած կերպարանքով, անկարելի չէ։ Բայց կարեւորը այն է որ ներկայ հանդիպումը չի ձգտիր ուսմանց, հետազոտութեանց կամ վիճաբանութեանց կեդրոնի մը վերածուելու։ Չի ձգտիր «հաստատութեան» մը օրինակիճակին։

Ցիշեալ սահմանափակումները յարգելով, ներկայ հանդիպումը կը հաւաքէ դանազան կրթանքներէ ու մարզերէ եկող մասնակցողներ։ Կը հիւրընկալէ զեկուցումներ ու մտածողական աշխատանքներ, որոնք բազմազան հորիզոններէ կը հասնին մեզի, որպէսզի կարելի եղածին չափ՝ կարենանք խուսափիլ տիրող համակարգերու եւ ընկալեալ գաղափարներու մենաշիրութենէն։ Պէտք է վերջապէս եղրակացնել որ Յանձնախումբի անդամները կարգախօսք չունին առաջարկելիք կամ պարտադրելիք, ու հետեւաբար՝ ազատ են անոնք իրենց իսկ անունով ներկայացնելու իրենց կարծիքներն ու իրենց գաղափարները։

Յանձնախումբին համար՝
Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(Թարգմ. Մ. Ն.)

une décade de terrorisme arménien, 1975-1985

par Dickran KOUYMJIAN

L'exposé propose un tour d'horizon sur les conséquences de dix années de terrorisme arménien dans le contexte du Génocide arménien de 1915 - 17. Les effets de ce processus (movement, dans le texte anglais) sur trois groupes distincts - les victimes du génocide (Arméniens), les auteurs du génocide (Turcs), les spectateurs (les autres Etats et l'opinion publique) seront respectivement examinés.

La communication soulève un certain nombre de questions, les plus importantes étant les suivantes :

1.- Comment le terrorisme arménien se heurte-t-il à chacun de ces trois groupes ?

2.- La violence politique arménienne a-t-elle eu un effet positif ou négatif sur la perception du Génocide arménien ?

3.- Quel est le rôle du terrorisme dans la réalité arménienne de 1985 ?

Cette communication dessinera un profil rapide des positions des principaux groupes militants arméniens - les Commandos des Justiciers du Génocide Arménien, l'Armée Secrète Arménienne pour la Libération de l'Arménie, l'Armée Révolutionnaire Arménienne - , plus précisément à l'égard du Génocide. La position officielle, ou du moins une des positions, celle du Département d'Etat américain sera ré-examinée; ainsi que celle du Tribunal Permanent des Peuples dans sa session de 1984 sur le Génocide Arménien.

L'exposé se clôt sur cinq conclusions succintes dans l'intention de porter un regard sur le rôle futur du terrorisme dans la vie et la question arméniennes.

(trad. Marie-Pia Vallet de Buzon)

contradictions internes aux communautés arméniennes et retournement de la violence sur le monde

Propos succints sur la violence ordinaire. (extraits)

par Jacques PERIGAUD

Si, pour le faiseur de morale, la violence est mauvaise, le même moraliste n'hésitera pas à recourir à son usage, dès qu'il s'agit de préserver les intérêts qui sont les siens.

Problématique :

La société arménienne sera-t-elle bientôt inapte à exister dans le monde moderne, parce que bloquée depuis trop longtemps déjà par le manichéisme qui est sien depuis la nuit des temps ?

Analyse :

Fréquemment exprimé de manière indirecte, ce blocage interne apparaît dans les écrits de la jeunesse, quelque soit sa tendance idéologique. Tel est le premier constat.

Un tel blocage des phénomènes sociaux de tout ordre, politique autant que culturel, a pour finalité de maintenir les esprits dans une vision du monde cristallisée sur des valeurs dépassées. Là se situe l'aliénation. Nul ne peut nier aujourd'hui l'existence de cette volonté qui tend à détruire toute pensée originale. Un exemple ? L'interdiction qui frappa la présentation de tel film, alors que celui-ci avait été diffusé sur une chaîne de télévision. N'est-ce pas ridicule ? La question est de savoir qui interdit quoi et pourquoi ? Que celui-là motive son acte. Messieurs les journalistes, nous aimerions

▶

en connaître davantage sur cette affaire, et sur bien d'autres...!

D'une façon très générale, que constatons-nous ? D'abord le refus de toute pensée moderne de la part d'une classe dirigeante qui, par ailleurs, se lamente sur le fait que l'arménité fut une grande culture, alors même que cette même classe laisse, dans la misère, crever ses littéraires !

Ce qui paraît grave pour une Diaspora, c'est le refus de tout relativisme culturel, des valeurs sociales situées dans le temps ou l'espace. Ce refus, que certains appellent «archaïsme», se caractérise par l'hégémonie de certaines instances aux prétentions à diriger le monde. Par exemple, le fanatisme de telle instance libanaise doit-il, oui ou non, faire régner librement la terreur dans les rues de nos communautés, au sein même des Maisons de la Culture ?

De tout ceci résultent deux phénomènes essentielles : - D'une part, l'exercice quotidien d'une violence feutrée, basée sur le non-dit, la lâcheté intellectuelle, la rumeur, la calomnie, qui vise à détruire toute vie sociale, j'entends par là, toute association nouvelle qui soit l'expression d'une modernité.

- D'autre part, en réponse à celle-ci, l'exercice d'une violence manifeste qui, dans son aliénation, se tourne sur le monde extérieur présenté comme la cause de tous les malheurs.

Le monde arménien, tel que je le perçois aujourd'hui, semble pris dans une alternative dont l'urgence impose à chacun un engagement, positif ou non; un choix en quelque sorte définitif et obligatoire; bref, un passage à l'acte(...).

les événements de la décade 75-85, la répétition et le bien-dit

par Vahan YEGHICHEYAN

L'apparition de la violence comme réponse au mal d'être actuel s'inscrit dans un cadre général de crises et de frustrations, tant au niveau individuel que collectif, exacerbant l'individualisme et le repliement sur soi d'une part, les nationalismes avec revendications agressives des minorités ethniques ou régionales d'autre part. L'activisme arménien n'échappe pas à la règle. (...)

A l'inverse de ce courant majoritaire, existe un courant cherchant l'ouverture et le dialogue, la réceptivité à l'autre, y compris l'ennemi d'hier.

(...) l'activisme, la position agressive et conquérante, la force brutale sont les seuls à être appréciés aussi bien chez l'homme que chez la femme modernes. La protestation mâle et la revendication phallique sont les pivots inconscients de ces valeurs actuelles. Au contraire l'ouverture , la position réceptive-féminine sont confondues avec l'humiliation, la castration et la mort. Chez les Arméniens plusieurs siècles de soumission passive et d'humiliation, jusqu'au génocide de 1915, ont inscrit cette confusion dans leurs «imagos» ou modèles inconscients de référence. (...) Les enfants nés en diaspora ont été investis comme fétiche réparateur de la violence et des exactions subies, excluant tout recours à l'imaginaire et demandant à la réalité concrète cette réparation.

La crispation sur le phallus-fétiche institutionnalise l'enfermement de la communauté et la primauté du mal-dit, de la répétition mortifère, de Tanathos. (...).

l'implosion d'une lecture,

Un contact mortel pour la vie

par Janine ALTOUNIAN

Si lire, c'est recueillir ,ce que je voudrais ici enrayer, en vous le confiant, c'est ma tentative de fuite devant un Texte, entre autres : *Le miniaturiste*, qu'en quelque sorte, je n'ai pas voulu lire, pas voulu recueillir en moi. Je pense que c'est là l'un de ses extraordinaires mérites, celui de recréer répétitivement chez le lecteur l'expérience invivable de cette enfance, dirais-je «malheureuse», faute de mieux, dont ces lignes tissent, pour ainsi dire, le contenant. L'écriture devient alors pour ce fils de tailleur arménien,expulsé de sa langue, non pas celle d'un contenu, mais la trame même, le rebord de son existence, la matrice où l'auteur, comme orphelin d'une scène primitive saccagée, effectue son auto-engendrement pour conjurer une auto-destruction latente.

Animée donc, non pas par l'amour de ce récit, mais par son violent refus, afin d'échapper par l'ajournement de la réflexion, au rejet destructeur ou au désespoir d'une tendresse impuissante qui m'ont excédée en le lisant, je voudrais analyser ici l'ambiguïté fondamentale qui le constitue et dont il est l'issue salvatrice, celle que capture cette expression tout autant banale que scandaleuse : «la mort hospitalière».

Ainsi en va-t-il de toutes ces antinomies impossibles mais nécessaires qui figurent dans la présentation de Martin Melkonian non sans éveiller en nous des échos par trop familiers :

- S'agit-il seulement de la mort à l'hôpital ou de la mortifère hospitalité dont jouit ce père, sursitaire d'un génocide ?

- Pourquoi «l'inscription dans la mémoire» des couleurs et sensations tactiles doit-elle être prise en relai par l'inscription au sens propre qui les «apprivoise» et les «réveille» ?

- Que vient signifier la perte de cette «langue maternelle», qui, tout en libérant «le rêve», n'en retient que les bruits» ?

- Comment un environnement qui «exclut» un Ailleurs en est, en même temps, «encombré», si bien que sa «découverte» occulte le voyage ?

- Qu'est-ce que cette fondation «en miniature» du «premier temps», «prélittéraire» ? Ou encore en quoi une écriture peut-elle être «enveloppe», «protection», «univers», tenir lieu de giron maternel pour que s'effectue la nidation de l'être ?

Autant d'ambiguïtés où, pour illustrer la communication de Vahan Yéghicheyan, se nouent ou au contraire se «délient» pulsions de vie et pulsions de mort, où la pulsion de destruction pivote en celle qui engendre et poursuit la vie.

×

Elément de réflexion pouvant servir de base à une libre discussion sur l'ouvrage, dont il serait intéressant d'avoir, au préalable, pris connaissance.

Paris, 1970-1985: groupes, mouvements et mouvances politiques arméniens, non-traditionels

par Liliane DARONIAN et Bruno SAKAYAN

Cette communication à deux voix représente les premiers pas d'une recherche en cours. Bien qu'inévitablement lacunaire, elle s'attachera à reconstituer la réalité multiforme d'un espace politique arménien non-traditionnel, tel qu'il s'est constitué à partir du début des années 70. Il devra être défini à quelle rupture/coupure l'expression «non-traditionnel» peut renvoyer.

L'attention, ici, sera centrée sur la genèse de ce nouvel espace politique et, plus spécialement, sur un groupe (autour de l'Union des Etudiants Arméniens d'Europe des années 1972 - 1975 à Paris). L'un des courants de ce dernier donnera naissance à l'ensemble Libération Arménienne / Hay Baykar / Mouvement National Arménien, alors qu'un autre, «devenant la masse», selon l'expression d'un des protagonistes, ira rejoindre la mouvance qui gravite autour dudit ensemble. Cette partie de la mouvance - dont les exigences critiques, bien qu'existantes, ne se sont pas constituées en force organisée - demeurera de longues années durant dans une ambivalence non-dépassée et douloureuse.

ԲՐՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի նիւթ մը խնդրոյ առարկայ կը դարձնեմ: Երկրորդ ԿԱՄին մէջ Վ. Պէնիամինի թարգմանութիւնը եւ ասոր շուրջ տրուած կարճ լուսաբանութիւնները, Հորիզոնի մէջ 1984 - 85ին լոյս տեսած երկար յօդուածաշարք մը (մեծ մասամբ՝ Ա. Կլիւքմանի վերջին հատորին՝ Լա փարս տու վէրթիժին մասին) նոյն հարցերուն կ'անդրադառնային: Նոյն հարցին կ'անդրադառնար նաեւ տարիներ առաջ Իրոմին կարդացուած «Վէպը եւ արդիական ըմկրկրունքը» (տե՛ս Միտք եւ Արուեստ, Հոկտ. 1980), որուն առաջին մասը հրատարակուեցաւ Բագինի մէջ Յունուար 1984ին եւ երկրորդ մասը պիտի հրատարակուի օր մը աւելի հիւրընկալ կողքի մը տակ:

Սեմինարին հրամցուած վեկուցումը կ'առաջարկէր տեսակ մը դեգերում Վ. Պէնիամինի եւ Ց. Օշականի գրիչէն ելած քանի մը հատուածներու շուրջ: Ց. Օշականէն առնուած էին 1932ին Հայրենիքի մէջ լոյս տեսած «Հարցազրոյց»էն քանի մը տողեր, եւ մասնաւորաբար՝ «Միտք եւ Սիրտ» խորագրուած եւ Օշականի կեանքանութեանը լոյս տեսած վերջին գրութենէն էջ մը (Սիոն, Երուսաղէմ, 1949): Վ. Պէնիամինէն առնուած էին 1921ի ուսումնասիրութեան (մեր կողմէ թարգմանուած «Ի նպաստ բրտութեան քննադատութեան» վերնագրով) վերջին էջերը: Մասնակիցներուն բաշխուած էին այս քաղուածքներուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնները: Մէկ բան պէտք է խոստովանիլ. երբ ոեւէ մէկը ձեռք առնէ այս գրութիւնները ապշած կը մնայ անոնց առջեւ, ու կը սկսի կասկածներ անուցանել իր խելացութեան սահմաններուն վրայ: Կարելի է անշուշտ ձեռք չառնել զանոնք, կամ հարեւանցի ակնարկ մը նետել անոնց վրայ ու քաշուիլ անոնցմէ մեր ուզածը, մեր հասկնալ ուզածը: Բայց եթէ փորձէք թափանցել գրուածք տող առ տող, եթէ ուզէք իւրացնել ու վերակազմել փաստարկումը, ձեր խելապատակին չի պատկիր ան, տեղ մը հանդիպ ուր ձեր խելքը կը դադրի բանելէ: Հարցը այդ գրութիւններու դժուարութիւնը չէ, որ ամենայն դէպս՝ արհամարհելի չէ: Անմանակի բան մը կայ հոն, բան որ կ'իյնայ մեր իմացականութեան սահմաններէն դուրս: Ինդրոյ առարկայ հատուածները կը վերաբերին բրտութեան: երկու հեղինակներն ալ, իւրաքանչիւրը իր մօտեցումներով ու իր յղացականութեամբ, կը ձեռնարկեն «բրտութեան քննադատութեան» մը: Բայց զարմանալին այն է որ երկուքն ալ պէտք կը զգան «վախճանաբանութենէ» մը անցնելու, այնպէս ինչպէս կարելի չըլլար իրագործել, իր լրումին հասցնել, առանց խօսքի սահմաններուն վրայ տեղ մը՝ «աշխարհակործման» զուտ բրտութիւն մը ընդունելու:

«Կործանիչ բրտութիւն», «զուտ բրտութիւն», «ասոտւածային բրտութիւն» Պէնիամինի բառերն են: «Աշխարհաղէտ» Օշականի բառն է: Պէնիամին կը գրէ հետեւեալը. «Բրտութեան քննադատութիւնը անոր պատմութեան փիլիսոփայութիւնն է: Պատմութեան «փիլիսոփայութիւն»՝ որովհետեւ պատմութեան յանգուկէտին պազափարը միայն կարելի կը դարձնէ քննական դիրքաւորում մը անոր ժամանակային տուեալներուն նկատմամբ, դանոնք որոշելու եւ ճշդորոշելու համար»: Մէկ բառով՝ բրտութեան քննադատութիւնը կ'ենթադրէ ու կը պահանջէ վախճանաբանութիւն մը: Օշական նոյն համբառն վրայ, անյեղլի օրինաւորութեամբ մը, կը հանդիպի նոյն պահանջին: Պէտք էր հասկնալ թէ ինչո՛ւ:

Որոշել ու ճշդորոշել պատմական բրտութիւնները, բայց իրրեւ ի՞նչ: Պատմական՝ իրրեւ նպատակադրուած: Ձեկուցումին հիմնական հարցումն էր՝ ինչպէ՞ս մատնել բրտութիւն մը որ ըլլար որեւէ նպատակադրումէ անկախ: Մեր պարտականութիւնն էր՝ այդ հիմնական հարցումին հիմնաւորումը: Ի՞նչ կապ ունի, պիտի ըսէք, ահաբեկչական բրտութեան հետ: Շատ պարզ է: Դիտարկուածը հոս ահաբեկչական բրտութիւնը չէ այնքան, որքան այդ բրտութեան վերաբերող անդրադարձները, կողմնորոշումները, ինչ որ ալ ըլլայ ասոնց «կողմ»ն ու ներշնչման աղբիւրը: Ահաբեկչական բրտութեան անդրադարձող լուսաբանութիւնները առանց բացառութեան՝ կը յածին նոյն այդ բրտութեան մակարդակին: Կը հասկնան զայն ինչպէս որ ան կը հասկնայ ինքզինք: Ինչպէ՞ս: Նպատակադրումի մը ընդմէջէն:

Բայց բրտութեան նպատակադրուած հասկացողութիւնը պայմանաւորուած է իր կարգին «ցեղասպանական» բրտութեան մէկ որոշակի մեկնաբանութեամբ: Այդ պատճառով իսկ՝ վերը բանաձեւուած հիմնական հարցումին վրայ կ'աւելնան ուրիշ երկու հարցումներ: Առաջինը՝ ինչպէ՞ս խօսիլ Ազէտը, երբ ան իր էութեան մէջ ունի խօսելու կարողականութեան աղաւաղումը: Երկրորդը՝ ինչպէ՞ս տեղ տալ այն իրողութեան որ Ոճիրին մէջ՝ «Հայաչն»ը, խնդրոյ առարկայ է, եւ ոչ թէ անհատներու դատարում մը: Երեք հարցումները անքակտելի են: Մեր նպատակը անոնց դէմ յանդիման՝ պատասխաններ արձանագրելը չէր: Այլ՝ նշուած պայմանաւորումը երեւան հանել:

Ո՞րն է որոշակի մեկնաբանութիւնը որ կը տիրապետէ այսօր Ազէտի հասկացողութեան վրայ: Այն մէկն է որուն համաձայն Ազէտը գետեղելի է նպատակադրուած «իրաւունք»ի մը ծիրին մէջ: Երբ իրաւունք մը «զրուած» է իբր արդար նպատակ, բոլոր միջոցները արդարացի են: Գանի որ պատմական իրողութիւններ են: Բրտութեան քննադատութիւնը կը սկսի նպատակադրուած բրտութեան եւ «զուտ» բրտութեան միջեւ տարբերութեան ճշդորոշումով:

×
× ×
×

Extrait du dernier texte publié du vivant de Hagop Ochagan, «L'esprit et le cœur», Revue Sion, *d'avril* 1948 *à février* 1949.

«Il faut que vous sachiez ceci : les lignes présentes ne sont pas écrites en vue de je ne sais quel bazar international; elles sont écrites pour inviter une élite aux contours plus ou moins précis, non pas certes à se glorifier d'une quelconque victoire, mais à retrouver des certitudes humaines élémentaires, dont elle a été largement privée durant ce dernier quart de siècle. Cette élite pourrait être celle d'une population qui, sous le titre de *diaspora*, blottie et indécise, incertaine de son destin, est en proie à des influences contradictoires quant à ses objectifs. Je sais bien qu'une poignée de sages va encore crier au scandale, en mettant en

avant l'éclat et la beauté de la «Patrie» restaurée. Mais je me vois dans l'obligation de prendre une fois de plus la défense de l'honnêteté intellectuelle. L'éclat de la Patrie soviétique, sans que le moindre doute s'insinue ici à son égard, ne change strictement rien à la diaspora qui doit tout d'abord *se digérer elle-même*, c'est-à-dire transfigurer les humiliations subies par son esprit et par son cœur... Il est tragique de constater que la diaspora est toute entière comprise dans le périmètre de l'un des deux blocs... Les conséquences de cet état de fait sont prévisibles. Nous utilisons aujourd'hui la réserve de notre passé... Pour nous rendre acceptables aux yeux des autres. Demain, nous n'aurons plus rien entre les mains pour apaiser la colère des idéologies qui nous assaillent. Ce que l'on nous offre aujourd'hui avec l'Arménie, soviétique de son nom, c'est un prêche à bon marché : il faudra en effet des décennies pour que le cours actuel de l'immigration parvienne à son terme, alors que la guerre mondiale peut surgir demain, nous mettant en face d'un destin assuré : la destruction effective...».

(trad. Marc NICHANIAN)

Գիտնալու Հք որ այս տողերը կը գըրէին ոչ թէ միջազգային պագարի մը համար, այլ սփիւռք կոչումի մը ներքեւ ծուարուն, չուարուն, իր ճակատագրէն անխտահ, իր անելիքին մասին համամարտ ապրեցութեանց երերուն դանդաղի մը քիչ շատ խմբելի ընտրանի մը հրաւիրելու ոչ անշուշտ յաղթագին նպարտութեանց, այլ մարդկային տարրական վատահութիւններու, որոնցմէ տասրջէն ալքատացած Հ սա վերջին քառորդ դարուն: Գիտեմ որ խմաստուններու խումբ մը պիտի տայ հաւարի, նորոգեալ «Հայրենիքին» փառքը չղարձակ փայլերնելով: Բայց պարտք կը զգամ պարկեշտութիւնը անգամ մըն ալ պահպանելու: Թուրջային հայրենիքին փառքն ու պերճութիւնը, նոյնիսկ առանց տարակոյսի չամանդապին, ոչինչ կը փոխեն Սփիւռքին որ պարտաւոր Հ իմքզիմքը մարսել, այնինքն իր միտքին, սիրտին հասած բոլոր նուաստութիւնները այլակերպել: Ինչեր չենք տեսներ, մեր անմիջական շրջապատին մէջ, այդ նուաստացումները խորանարդօրէն ամեցնող: Յետոյ սկիզբ Հ առած ոգեկան ուրիշ տառապանք մը: Հայրենիքի հանդէպ հայու սէրը մեր թըշնամիին պաշտպաններուն տոմարին մէջ կը փոխակերպուի քրէական մեղքի: Ամերիկայի մեծահամբաւ պաշտօնատար մը չպատնա՞ց Հայերը վտարել Նոր Աշխարհէն վասդի անոնք կրնային սիրով, կամրով, գործնապէս ալ մտածել իրենց հայրենիքին:

Տակաւին կը ճղռուին դիրքերը: Աշխարհի բաժանումը երկու հակադիր ճամբաներու ելած Հ թուղթերէն ու իյած իրողութեանց կրկէսը: Եւ սփիւռքը ողբերգականօրէն կ'իյնայ ծիրին մէջը ճամբաներէն մէկուն, աշխարհի չորս մասերուն ալ վրայ: Այս յարդարումին պարդեն հետեւանքները: Այսօր, մեր անցեալին պահեստը կը գործածենք... հանդուրժելի ըլլալու համար: Վաղը՝ ոչինչ ունինք ձանելիք մեզ հալածող դաղափարաբանութիւններուն գայրոյթը ողջքելու: Աժան թարդ՝ Թորհրդային Հայաստանին անուղղակի մեղի մատուցուածը, քանի որ ներդաղթին ներկայ դնացքը տանդամեակներու կը կարօտի ինքզինք իրագործելու, մինչ աշխարհամարտը վաղը կրնայ ծանրել մեզ դնելով իրական ջնջումի մը բուրդ ճակատագրին դիմաց: Ըսի թէ քաղաքական կուսակցութեանց կալուածին մէջ արկածախնդրել Հ այդ մտահոդութիւններով զբաղիլ, կը նշանակէ ազդին նախատդիրը հեռու յայտարարել սփիւռքին ուր կուսակցական քանակը ամէնքս ալ պիտենք թէ ինչ կը ներկայացնէ: Գարթքերուն պատքը, սփիւռքի ընտրանիին ուսերուն: Գրողի իմ ասպարէզը, ա՛ն կ'ուզեմ զիս կ'ընէ զգոյշ, զիս կանչելով իմ կալուածին: Ու ինչպէս որ սփիւռքի ամէն պատանիի հոգին տաքցնողներու պահանջ մը իրական Հ, նիւթի դեմին վրայ, նոյնքան անհրաժեշտ Հ միւս պահանջը, հոգեկան դեմին համար, սփիւռքին ներս բուծումի եթէ ոչ չքեղ, դէթ կատարը ուժերու, դեղեցկութեան:

Ց. ՕՇԱԿԱՆ

Միտք եւ Սիրտ, Սիոն, 1948, Սեպտ. - Հոկտ.

CONTRADICTIONS, QUESTIONS

pour Alik et
Raffi MOURADIAN

la question politique supporte-t-elle une interrogation éthique ?

«Un bon Arménien est-il un Arménien sans âme» ?

Il fallait bien aborder la question de la violence et de ses effets. Ne pas laisser à l'autre, aux autres, par l'habituel déni, qu'ils nous dépossèdent de ce qui nous est arrivé, de ce qui arrive et de ce qui peut être à venir.

Aussi n'était-il pas de trop d'envisager la question dans la pluridisciplinarité d'interventions, de même que le souci de convivialité de pensée fut l'objectif recherché et, parfois heureusement, maintenu. Convivialité de pensée parce que «la langue hachée menue» a besoin de ce soutien pour retrouver l'intégrité; et pourquoi pas la capacité de penser puis de réfléchir. Or il était permis, malgré tout, de réfléchir ensemble et l'affrontement - dont on se préserve, croyant mythiquement sauvegarder l'unité - s'ouvrait enfin en confrontations.

Nécessité d'un bilan polyphonique sur cette dernière décade car elle a été cathartique. Nécessité de digérer Orly, de sortir du silence. Le suicide d'Aram Basmadjian, silence tapageur d'encensement, d'héroïsme et de bénédiction sanglante. Qui a tué Aram ?

Pertinence d'observer la violence, les violences, leurs auteurs. Il n'y eut point d'égarements dans le propos, mais des digressions, des diversions, un fil rouge se déroulait pouvant ressembler à du bavardage pour les penseurs silicosés. N'attendez pas un compte-rendu, une topologie, un inventaire des réflexions. L'essentiel tient dans la rencontre, dans la volonté de s'entendre, d'ouvrir un lien collectif avec la rigueur et le désir dont les organisateurs ont fait preuve. Il y eut des lacunes, des absences, des ratés. Ils ne signaient aucune volonté sous-jacente, aucun lapsus révélateur, simplement des problèmes techniques. Je pense là à une insuffisance de l'analyse strictement politique. Mais nos politiques n'ont-ils pas accentué le recours à la langue de bois. Etait-il si facile d'éviter la foire d'empoigne ou le «kaghakagan chouga» ? De ce côté là, les représentants des organisations présentes ont su se priver de ce pêché commun.

Peut-on penser qu'il s'est agi d'une causerie digne d'un salon de thé ou d'un passage à l'acte narcissique. Il fallait préserver l'interrogation, la rendre discernable, l'inscrire, la mémoriser, puis la transmettre. Elle se transmettra plus tard, peut-être, au plus grand nombre si les moyens de le faire s'ouvrent.

Les critiques pourraient donc affluer, car pour celui qui tient à se noyer dans l'anecdotique, peu importe le récipient.

En ce qui concerne l'essentiel, qu'y a-t-il donc à retenir ?

Cela se tient en des phrases trompeusement banales et qui ont été utilisées jusqu'alors avec désinvolture ou, plus encore, avec le langage de la douleur anéantissante. Que nous est-il arrivé ? Qu'avons-nous vécu, ensemble et seuls ? De cette mémoire, de cette affectivité, de cette inquiétante familiarité, pouvons-nous aller vers le faire, la réalisation, voire la réussite ?

Il est question du choc, de l'anéantissement voulu et ordonné par l'autre - ici le peuple turc, ou du moins une grande partie - mais aussi des autres qui cultivent le pourrissement d'une question vitale. Du passé, direz-vous. En est-on si sûr? Et, justement, l'intérêt de tels lieux de paroles, c'est d'examiner finement la place du passé, de démasquer les pseudo-présents, les pseudo-avenirs.

Par le témoignage individuel, à travers le livre de Martin Melkonian, Janine Altounian et Hélène Piralian nous ont guidé dans un voyage intérieur du paysage individuel. Restitution des canaux de désintégration de la mémoire, de la langue, échographie de l'assomption d'une Arménie verticale et focalisée dans un habitat d'émigrants. Liaison et déliaison de l'imaginaire à travers les figures parentales qui conduisent à la mutilation ou à la préservation du «Reste saint» (*).

Mais tout cela peut-il faire avancer les choses ? Si l'on n'y prête pas oreille et attention on laissera échapper, ou l'on permettra de sévir encore à cette malédiction non préférable mais intériorisée. Comme le faisait remarquer pertinemment Marc Nichanian, ce deuil impossible «a-t-il commencé ou se réduit-il à 1915» ?

Tentative de qualification de l'ultime violence, de l'«Intégrale», car confondre ses rejetons avec la matrice appelle le maintien de l'errance et le parachèvement de la dissolution.

Quelle juridiction interpellons-nous lorsque par nos clameurs revient le phénomène ? Qui interpellons-nous à l'extérieur, quoi à l'intérieur ? S'agit-il de maladresse, d'impuissance dans notre cas, doublé d'un déni cynique des autres ? Ou bien incarnons-nous la question insoutenable : la finalité de la violence, la mémoire d'outre-vie exigeant réparation? La réparation est-elle possible ? Alors, astreint et condamné à vivre dans ce cadre insoutenable, convaincu qu'il n'y a pas de garant à notre existence collective, désirant rageusement vivre et perdurer malgré tout, comme le profile notre histoire entière, à quelle éthique devons-nous aboutir ? (tous ces questionnements renvoient à la communication de Marc Nichanian). Comment sortir des cendres de nos institutions qui veulent haler un peuple morcelé sans lui donner les moyens d'une intégrité mentale minimum, bradant le désarroi pour le service de maîtres et d'idéologies, bricolant l'hallucination ? Pourquoi a-t-on assassiné Ichkhan Mguerditchian, le 24 Avril 1985, en U. R. S. S. ?

Jusqu'où nous laisserons-nous traiter ainsi ? Jusqu'à quand demanderons-nous à des êtres serviles, nuisibles, malveillants, et conscients de l'être, de respecter cet «HOKEGAN HAIRENIK» ? Cela ne se partage pas, cela ne se compromet pas avec les mercantis. Si l'on saisit le lien profond qui relie cet «HOKEGAN HAIRENIK» avec le maintien de l'hominisation et que c'est d'abord pour nous qu'il nous reste à vivre et à choisir, nous pourrons peut-être ouvrir cette guerre joyeuse, loin du désespoir, de la fatalité castratrice qui se donne des airs de réalisme. Nous pourrons, enfin, donner une sépulture à nos morts et clore le deuil impossible, condition d'une entrée dans la vie.

Hérold ALEXANIAN

(*) *Traduction proposée par Marc Nichanian pour* Mnatsortats *d'Hagop Ochagan.*

quelques réflexions autour d'un colloque

Plutôt que reflexions, impressions conviendraient mieux, ou peut-être encore : «réflexions impressionnistes». Par là, je veux dire que je ne suis sûre de rien, que je n'ai pas fait d'enquêtes ni interrogé les participants pour vérifier ce que j'avance. Simplement, «il m'a semblé que...»

C'est un regard sur le «paysage intérieur» ,une oreille à l'écoute des sentiments derrière les mots. Attention «flotante», œil et oreille aux aguets, comme le psychanalyste, en-deça du contenu explicite, cherche et parfois trouve l'implicite, le non-dit, chargé de sens, opaque, PLEIN. Attentive à ce non-dit, j'ai trouvé - comme à l'abri derrière les communications savantes et les prises de parole érudites - des sentiments très forts. Ainsi qu'une MANIERE D'ETRE.

La gravité

Ma première impression concerne justement un comportement, une attitude : la GRAVITE. Mais que veut dire «être grave» ? Que peut signifier cette impression de gravité ressentie tout au long d'un séminaire ? Ce colloque même peut être considéré comme un événement par sa nouveauté, événement chargé de promesses où tout ce qui se vit et se dit prend racine au plus profond de l'expérience collective et l'affectivité individuelle. Graves étaient les participants comme seuls peuvent l'être ceux pour qui un enjeu vital se joue. Trop sérieux pour quelque activité ludique, trop sérieux pour pouvoir se permettre précisément de «se prendre au sérieux». Gravité peu commune pour l'esprit habitué aux jeux mondains de l'intellectualisme, aux joutes oratoires stimulantes bien que souvent vaines, voire au pédantisme de ceux pour qui rien de vraiment important justement ne se joue.

Le respect

La deuxième impression repose sur un constat. Etaient présents à ce colloque des représentants de tendances très diverses et de familles politiques et idéologiques sinon opposées du moins fortement contrastées. J'étais donc en droit de m'attendre à un affrontement d'idées très radical et à beaucoup d'incompréhension. (Il n'est d'ailleurs pas sûr que tous les participants se soient toujours parfaitement compris, certaines idées, certaines expériences, certaines positions différant par trop pour que cela fut possible). Mais l'impression prédominante du début à la fin fut celle-ci : il y avait du RESPECT; respect de l'autre, respect de la parole de l'autre, respect s'exprimant dans l'effort de comprendre, d'écouter (d'être à l'écoute de) l'autre. J'en tenterai une explication : ce groupe est composé de tendances et de disciplines très différentes réunies toutefois sur un objectif commun : une réflexion sur la question arménienne. Pourtant ce qui scelle ce groupe ne serait pas tant ce but commun mais un autre ciment : un sentiment profond, porté en chacun des participants comme constituant même de leur être et de leur existence : la SOUFFRANCE. «L'Autre (celui qui m'oppose ses analyses et idées) n'est justement pas un Autre, et cela *pas tellement* parce qu'il est ici avec moi pour un travail commun, ni parce que, comme moi, il fait partie de la même éthnie, *mais parce qu'il souffre de la même sacrée souffrance !* C'est bien cette souffrance spécifique qui nous unifie». Ainsi j'entends derrière les mots le respect palpable des participants entre eux. Et c'est ainsi, aussi, que je comprends leur gravité.

La souffrance

Constante de ce séminaire, l'expression de cette souffrance sera ma troisième impression. Elle est là, dite et non dite, au détour d'un récit de vie, dans le développement élaboré d'une réflexion théorique ou dans l'aveu retenu d'une difficulté à être (à être où ? A être comment ?) Au fil des prises de parole, dans certains silences trop pudiques, ses dimensions apparaissent. Elles sont plusieurs, toujours les mêmes, variations d'une même douleur exacerbée : l'insupportable injustice de la non-reconnaissance. Elles ont pour noms : frustrations de l'exil, souvenir infernal des massacres, perte de l'espace, occultation de la mémoire. Le temps s'est arrêté, l'Histoire s'est tue, la géographie est hallucinante, un pays existe, n'existe plus, une civilisation s'épanouie puis éclate. Diaspora.

La violence

Ma dernière réflexion part de cette souffrance. Et d'abord un constat : un des thèmes sinon LE thème du séminaire a été la VIOLENCE. Analyses, discussions, réflexions autour de la violence, ou plutôt *des* violences : celle faite au peuple arménien; l'autre que l'on a appelée «violence terroriste» (attentats, prises d'otages), surprenante, accomplie par les enfants des victimes.

La culpabilité

Autour de cette violence, de ces violences, des positions très diverses, des

●▶

perspectives très opposées se sont exprimées. Mais, là encore, il m'a semblé saisir une constante, un sentiment commun qui j'appelerais «gêne», «malaise», ou peut-être même «culpabilité»... ce qui n'est pas sans provoquer un certain étonnement : comment expliquer que des personnes ayant subi la violence radicale (1) (non seulement massacre mais massacre non - reconnu) puissent se sentir coupables ! Et coupables de quoi, au juste ?

Depuis quelque dix ans une nouvelle violence est apparue, celle d'un «terrorisme arménien» qui, ayant pu toucher des innocents, devient sous certaines formes (2) difficilement acceptable pour les enfants des victimes de l'autre violence. Mais là un événement nouveau se produit : grâce à cette violence - apparemment absurde, critiquable politiquement et moralement condamnable selon un système de valeurs qui est largement celui de la majorité des Arméniens - grâce à cette violence et par elle enfin, pour la première fois la violence occultée perd son caractère d'absolu désastre, de «catacaractère d'absolu désastre, de «catastrophe» radicale et cela par ce fait d'imniens et du génocide perpétré contre eux. «ON», c'est-à-dire aussi bien les médias, l'opinion internationale que les Turcs eux-mêmes : Gouvernements, presse et opinion politique.

Le dit du génocide

Si la souffrance elle-même était devenue insupportable d'abord et avant tout, par cette négation, l'éclatement terrible de l'autre violence serait source d'un soulagement absolu, jouissance de la délivrance. Et là pourrait être la source de la culpabilité: ambivalence du plaisir inavouable car «illicite» : le plaisir devient gêne, le malaise, détente; et la jouissance, culpabilité.

Ces quelques réflexions impressionnistes ayant été évoquées, je tiens à redire ceci : il ne s'agit que d'impressions stimulant certes la reflexion et suggérant des interprétations. Mais, la réalité d'aucune des attitudes que je prête aux participants n'a été vérifié.

Et, en guise de conclusion, j'aimerais donner mon propre sentiment sous forme d'une maxime qui me revenait souvent à l'esprit pendant le colloque : RIEN N'EST PLUS TERRIBLE QU'UNE VICTIME SANS PITIE.

Marie-Pia VALLET de BUZON

Paris, Juin 1985

(2) *Marc Nichanian, dans sa communication «Eschatologie de la violence», la nomme CATASTROPHE: «Nous appelons Catastrophe l'événement collectif qui est non seulement un dommage meurtrier causé aux membres d'une collectivité, mais qui de plus produit, révèle ou coïncide avec une faillite de la parole, une défaillance du témoignage».*

(2) *Il existe non pas UN terrorisme arménien mais des formes très diverses de «terrorisme» : Ainsi la prise d'otages du Consulat de Turquie en Sept. 81 est qualitativement différente du phénomène «Orly».*

rencontre de 3e type

Les 17 et 18 Mai 1985 eurent lieu, à Paris, des retrouvailles...simplement...pas d'embrassades : on venait juste s'informer, prendre des nouvelles les uns des autres, échanger des expériences, des réflexions, des vécus sur ces dix dernières années qui furent marquées par de nouvelles formes de violence.

Comment ont-elles été ressenties par chacun, que représentent-elles, quels ressentiments ont-elles provoqué en nous ?

Nous étions quelques uns à avoir envie de découvrir, sur les événements de cette décade, autre chose : autre chose que le paysage voilé par les idéologies de tel parti, telle association, tel groupe de personnes. Et ce séminaire nous proposait comme seule idéologie d'aller explorer le nouveau paysage intérieur arménien.

Il offrait, à cet effet, aux participants une analyse pluridimensionnelle des discours sur la violence - plaçant son projet initial tant dans le champ du réel que dans celui de l'imaginaire.

Ce fut un lieu et un temps de paroles - d'écoutes aussi - rendue possibles par la neutralité délibérée des organisateurs. Ainsi, chaque discours était le reflet de la trajectoire personnelle de l'intervenant, mettant à nu sa préoccupation, en fonction de sa spécificité.

Pour l'un, ce fut l'esquisse historique, pour l'autre l'approche socio-politique, ou bien l'analyse psychanalytique, ou enfin l'approche par la littérature.

Autant de tiroirs ouverts, que l'on a vidé de leurs effets pour une tentative d'explicitation, de compréhension des mouvements violents de tous ordres : violence manifeste des armes, des mots, de l'intolérance, violence sournoise des silences, des non-dits.

Si dans l'ensemble les interventions eurent le mérite d'aborder les problèmes avec recul, on peut constater - et regretter - que certains des débats qui suivirent ne manifestèrent pas cette même distance: D'aucuns ne purent s'empêcher d'interpréter, de réduire les propos des intervenants à travers les grilles de leurs références, de leur engagement politique immédiat. Il apparait donc difficile d'établir à la fois une stratégie collective de pensée, et de privilégier la «parole - action». Cette dernière n'étant ni une parole d'ouverture, ni une parole d'écoute.

Pour nous, seul le repérage des lignes de distorsion peut infléchir, voire modifier nos comportements, enrichir notre perception.

Nous pouvons nous demander si ce colloque aurait pu se concevoir au cœur même de la tourmente des années 75-85. Nous nous demandions parfois ce qu'untel pouvait penser de tel événement. Son silence était-il signe de malaise ? De neutralité ? D'indifférence ? (Nous ne pouvions le croire).

L'écho de ce type nouveau de rencontre sur l'ensemble des participants au séminaire reste à mesurer.

Pour notre part, cette initiative marque assurément le début d'une ère nouvelle: celle du défi de la pensée consciente lancé aux années à venir. Celle de la détermination à mieux gérer les incidences des événements de notre histoire immédiate d'Arméniens en diaspora.

Michel BASMADJIAN
et Hélène NAZARIAN

de la violence à la catastrophe

L'argumentation du Professeur Kouymjian était menée rondement et avec adresse. Sa conclusion était la suivante : l'action armée ayant atteint son but, l'internationalisation du problème arménien, il faut aujourd'hui trouver d'autres types de pression afin d'amener la Turquie à satisfaire nos revendications. N'étant pas expert en la matière, je me contenterai de ces quelques remarques qui tombent, me semble-t-il, sous le sens : 1)Aucune de nos revendications n'a été jusqu'ici satisfaite. 2) Nous n'avons pas les moyens d'exercer d'autres types de pression (économique, diplomatique ou juridique). Il est donc raisonnable de tout faire pour que la pression armée se maintienne; il est utopique de croire que la Turquie puisse un jour nous accorder quoi que ce soit autrement que contrainte.

Le Professeur Kouymjian est pacifiste. Mais nous ne le sommes pas tous. Peut-on raisonnablement soutenir que la violence est toujours moralement répréhensible ? Et la légitime défense ? Nos idées ne sont pas très claires en morale. A preuve le procès d'Orly. Nous avions blâmé avec force cet attentat et notre émotion était telle que nous avons oublié de soutenir la défense des personnes inculpées. Il y a, ici, confusion entre deux principes moraux absolus (j'appelle absolu un principe qui ne doit être subordonné à un autre, quelles que soient les circonstances). Premièrement, le principe selon lequel rien ne peut justifier le massacre d'enfants, de femmes ou de civils qui dans aucun sens du terme ne participent à des actions décidées par leur propre gouvernement. Et, deuxièmement, le principe selon lequel tout accusé a le droit d'être défendu devant une cour de justice. Qu'il s'appelle Barbie ou Armen (auteur de larcins ou proxénète notoire) ne change rien à l'affaire. La lutte armée peut même être un devoir dans certains cas, mais on ne saurait jamais assez insister sur un point qui nous concerne directement : nous ne pouvons avancer le génocide pour prouver que notre lutte est juste, et, en même temps, bafouer un des principes sur lequel il repose.

×

Tout ce que je vais dire au sujet de la psychanalyse ne concerne que la théorie et ses applications et non pas la pratique thérapeutique. Plus précisément, ma question est : la psychanalyse peut-elle me donner une réponse valable à la question que je peux légitimement me poser: «Que dois-je faire ? ». Ma réponse sera négative.

La frustration fait que je commets un lapsus. Dans ce cas, on peut dire que la frustration est la cause du lapsus. Mais si l'on prétend que toutes les actions s'expliquent causalement, en dernière analyse, par l'inconscient, on escamote une distinction qui est présupposée par notre langage ordinaire : la distinction entre *cause* et *raison;* car si la chute d'un corps, le lapsus de Hagop peuvent s'expliquer causalement, il n'en est pas de même des actions que nous accomplissons. Le même Hagop décide de s'engager dans une organisation militante arménienne. Il peut avoir un motif : que le génocide est un mal qu'il faut combattre. Le Dr. Yéghichéyan prétend pouvoir expliquer l'engagement de Hagop, d'Arsène et d'Artine causalement : «vous avez été investis comme fétiches réparateurs...» Mais cela peut être vrai pour les deux derniers, mais pas pour le premier. De quel droit refuse-t-on au dernier la capacité de s'engager pour un motif moral. De quel droit affirme-t-on de tous les Arméniens militants qu'ils agissent sous l'empire de je ne sais quel patriotisme tribal, irrépressible et inculqué par des parents revanchards. Je soutiens qu'un engagement peut se faire aussi pour des raisons morales.

D'une manière plus générale, les catégories psychanalytiques ne peuvent servir à l'étude d'autres domaines, sans que l'on ne tombe dans un réductionnisme psychologique insoutenable. Par exemple, je me sens obligé (je suis fétiche réparateur) de faire telle ou telle chose. Je ne puis me sentir obligé volontairement, intentionnellement ou habilement. En revanche, je peux accomplir volontairement, intentionnellement ou habilement une obligation. Comme l'écrit Hart: «il n'y a aucune contradiction à dire... qu'un escroc endurci avait l'obligation de payer le loyer, mais il n'a senti aucune pression l'incitant à payer, lorsqu'il a déguerpi sans le faire. Se sentir obligé et avoir une obligation sont deux choses différentes». (*Le Concept de Droit*, p. 113).

Une morale de type freudien - Hagop a une obligation parce qu'il se sent obligé - comporte une erreur de logique bien connue sous le nom d'*illusion naturaliste* (cf. G. E. Moore).

Toute tentative de définition de termes prescriptifs (normatifs) en termes descriptifs se heurte à cette difficulté : si l'on définit l'action bonne comme l'action qui procure à l'agent du plaisir, on peut rétorquer que le plaisir est parfois mauvais. Ce qui contredit la définition posée.

Si j'aborde ces problèmes, c'est pour expliquer pourquoi l'analyste ne peut répondre à la question : «Que dois-je faire ? » et aussi pour montrer que les combattants d'une cause n'agissent pas toujours sous l'empire de leurs pulsions, leurs traumatismes et leurs frustrations. Et d'ailleurs, quand nous nous sentons obligés de faire telle ou telle chose, nous avons aussi, habituellement, la capacité de nous en abstenir.

×

Si j'ai bien compris la pensée de M. Nichanian, les Arméniens perçoivent la violence qu'ils ont subie comme une violence «finalisée» et «fondatrice de droit», alors qu'elle serait une violence «catastrophique», c'est-à-dire une violence comportant un préjudice (un «tort») irréparable dont on ne peut parler : «un tort est un dommage tel que celui qui le subit se voit du même coup dépossédé des moyens d'en témoigner». «La catastrophe est en tout cas le seul type d'événement qui exige une création absolue du langage».

La violence catastrophique d'abord. L'expression est sorélienne. Il s'agit du mythe de «la grève générale» qui n'est pas finalisée, en ce sens qu'elle balaie tous les projets conçus pour le prolétariat par les partis politiques et les intellectuels et n'aspire pas à remplacer un Etat bourgeois par un autre. Mais le terme telle qu'il est utilisé par Nichanian est encore moins précis, il signifie violence génocidaire ou destruction nucléaire du monde mais aussi Apocalypse, désagrégation, etc. Le trait distinctif de ce type d'événement est qu'il n'est pas finalisé et comporte un préjudice irréparable dont le langage ne peut rendre compte. On peut se demander si tous ces «événements» peuvent être subsumés sous un même concept. Mais, comme toujours dans cette manière de philosopher, issue de romantisme germanique, il y a dramatisation excessive. La violence jeune-turque et la barbarie nazie étaient-elles sans but ? Dans la destruction nucléaire du monde, qui est la victime et qui subit un dommage irréparable dont on ne peut rendre compte par le langage? C'est vrai que pour les victimes il y a quelque chose d'irréparable, un «nous» se désagrège, disparaît d'un territoire, peut-être à jamais...

Et la violence fondatrice de droit ? L'expression est ambigüe. Elle peut signifier la violence d'un peuple, d'une classe sociale en lutte pour remplacer un système juridique par un autre ou la violence d'un peuple luttant pour son indépendance. Mais dans quel sens peut-on dire des victimes d'un génocide qu'elles subissent ou qu'elles ne subissent pas une violence fondatrice de droit ? C'est vrai qu'un massacre confère aux massacrés des droits moraux, mais cela, Nichanian l'appelle «justice». L'expression «violence fondatrice de droit» peut aussi suggérer que la violence fonde (parfois, toujours) le droit. Mais c'est là un problème très classique en philosophie politique, je ne vois pas l'intérêt de revenir là-dessus.

Que dire de la «violence finalisée» ? Ceci au moins, que la violence *politique* est toujours finalisée et sa spécificité réside en ceci qu'elle est un usage illégal de force destructrice ayant pour objet des personnes ou des biens et visant à introduire un changement dans la vie politique d'un Etat.

×

Pourquoi Nichanian affirme-t-il que la catastrophe est un événement qui exige une création absolue de langage. Absolue, je ne le crois pas, mais création de langage (recréation) me fait plus penser à un poète qui essaie d'exprimer ce dont on ne peut parler dans un langage descriptif et littéral, qu'à un linguiste créant un langage (une langue) de toutes pièces. «Ma douleur est comme une mer sans rivages...», dit le poète et nous comprenons très bien ce qu'il veut exprimer. Point n'est besoin de création absolue d'un langage; très souvent par une simple violation de règles de catégorie sémantique un effet poétique est obtenu. Mais le procédé n'est bien sûr pas mécanique.

Pascal VANERIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
3
MARDI
3 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանգատ : Տար· 500 Ֆ· - Վեցամսեայ : 260 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 550 Ֆ· - Հատը : 3,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.042 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.042

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ ՄԸ

Քրնեւի մէջ, Օգոստոս 29-ին, ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբը քուէարկութիւնն ունեցաւ, անդամ մը եւս քաղաքացիութիւն չընելու Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Կարեւոր անկիւնադարձ մը, անկասկած: Յաղթանա՞կ մը: Ո՛չ տակաւին, բայց յուսադրիչ քաղաքական մը, հետեւանք՝ այս առթիւ ստեղծուած յարաւեւ աշխատանքներուն հայ դատի յանձնախումբներու թէ այլ մարմիններու (ի միւս թէ, դոնէ ա՛յս հարցին առթիւ, միջազգային կազմակերպութեանց առջեւ՝ մէկ ճակատով ներկայանալինք), նաեւ ուզենք կամ չուզենք, պէտք է ընդունիլ՝ ահաբեկչական կարգ մը արարքներու, որոնք սկզբնական շրջանին առաւելաբար, ծառայեցին հայկական ցեղասպանութեան այժմէական ճանաչման:

Հետաքրքրական էր ենթայանձնախումբին մասնագէտ անդամներուն դիրքը: Թէ, ամէն կողմէ, կը չեչտուին բրիտանացի տեղեկաբերին՝ Ուիթքըքըրի քաղ նիարապիրը եւ այն վճռական կեցուածքը զոր ցոյց տուած են արժանթինցի եւ ֆրանսացի անդամները, այլապէս յատկանշական է խորհրդային մասնագէտին դիրքը: Արդարեւ, ինչպէս ծանօթ է, տեղեկագրին ընդունման բանաձեւին դէմ էկ հատիկ ձայն բարձրացած է, եւ այդ ձայնը կը պատկանի Սոֆինսկիի, խորհրդային անդամը: Ի՞նչպէս բացատրել անբացատրելին, ուրիշին՝ անընդունելին: Թարզ է, որ ենթայանձնախումբին բանաձեւը կը վերաբերի տեղեկագրի մը ամբողջութեան, եւ ոչ՝ միայն 24-րդ յօդուածին, որ կը հաստատէ թէ Հայերը զոհ գացած են ցեղասպանութեան: Բայց եւ այնպէս, այս տեղեկագրին դէմաւոր «փուշը» այդ յօդուածն էր եւ ամէն ինչ անոր շուրջ կը դառնար: Այլ խօսքով թէ ու դէմ քուէները կը մեկնաբանուին այդ յօդուածին կապակցութեամբ, եթէ նոյնիսկ, բանաձեւին քուէարկութեան առեն, մասնաւոր յիշատակութիւն մը չ՚եղած այդ մասին: Այս կէտը, արդէն, կը չեչտուի «Փուռնիլ տը Ժընեւ»ի մէջ, ուր թերթին թղթակիցը կ՚ըսէ· - Ամէնէն տարօրինակն այն է, որ ոչ ոք մասնաւորաբար անդրադարձաւ 24-րդ յօդուածին, ան որ կ՚ոգեկոչէ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Հաւանաբար, Ուիթքըրի պատճառաբանութիւնները, որոնք կը ձգտէին փաստելու թէ այդ ողբերգութիւնը իրապէս տեղի ունեցած է, դժուարաւ կրնային ժխտուիլ: Բայց, բազմաթիւ էին անոնք, որոնք փորձեցին խափանել այս տեղեկագիրը միմիայն այդ պարերութեան պատճառով»:

Ի՞նչ է հիմա այս տեղեկագրին ճակատագիրը: Պիտի մնայ հո՛ն ուր է, այլինքն պիտի չներկայացուի ՄԱԿ-ի այլ մարմիններու, ոչ իսկ յանձնախումբին, որ քաղաքական բնոյթ ունի, քանի որ անոր անդամները ներկայացուցիչներն են իրենց երկիրներուն: Ներկայիս, ուրեմն, տեղեկագիրը պիտի ծառայէ որպէս վաւերագրական աղբիւր (ռեֆերանս), ինչ որ արդէն պզտիկ բան չէ, եթէ պահ մը յիշենք, թէ քանի տարի է որ այս հարցը գնաց - եկաւ, յաջորդական նստաշրջաններու ժողովներուն: 1967-ին էր, որ ենթայանձնախումբի անդամները անհրաժեշտ կը նկատէին, նոր ուսումնասիրութիւն մը կատարել ցեղասպանութեան մասին: 1973-ին կը ներկայացուէր նախապատրաստական տեղեկագիրը, ուր Հայերու ցեղասպանութիւնը կը յիշատակուէր 30-րդ պարբերութեամբ: Անկէ ետք, հարկ եղան դեռ 12 տարիներ, եւ նոր տեղեկագրի նշանակում, որպէսզի յանդինք այս եզրակացութեան:

Ըսել չէ թէ պատերազմը չահեցանք: Յանանանք հաստատելով թէ ճակատագրի մը չհաց մը չհաց ենք: Դեռ կան այլ ճակատներ, յաջորդը եւրոպական խորհրդարանը, բայց այս մէկը արդէն կարեւոր հանգրուան մըն է:

«ԺԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԻԹՔՐԸ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

—×—

Ինչպէս դրած էինք մեր նախորդ թիւով, Հինգշաբթի օր, ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբը 14 ձայնով (մէկ ղէմ՝ խորհրդային մասնագէտը) բանաձեւ մը, քուէարկեց ընդունելով Ուիթքըքը տեղեկագիրը: Ենթայանձնախումբը կազմուած ըլլալով իրաւագիտական մասնագէտներէ, այս առթիւ գործածուած ոճն ալ համապատասխան է միջավայրին: Այսինքն բանաձեւը «փուռնի ճոթ» (կամ անդլերէն՝ թէյճոթ) Ուիթքըքըր տեղեկագիրը, որ քանի մը փոփոխութիւններ կրեց, կը գրէ «Մոնտ»ի աշխատակիցը՝ «կարծես թէ հարկ էր պատժել Պ. Ուիթքըրը իր քաղաքական համար»: Եւ ուրեմն կ՚աւելցուի նախադասութիւն մը յիշելու համար թէ «տարակարծութիւններ կային» եւ չնորհակալութեան ընթացիկ պարբերութեան մէջ, կը ջնջուին «չնորհակալութիւններ» եւ «որակաւոր» բառերը տեղեկաբերին տարած աշխատանքին համար: «Ժուռնալ տը Ժընեւ» կը չեչտէ Ուիթքըքըրի քաղաքականութիւնը: Հակառակ բոլոր ճնշումներուն, ան կ՚երթէ անդամահատել իր բնագիրը: Արժանթինցի լէհանտրօ Տէսփուի եւ Ֆրանսացին՝ Լուի Ժուանէ անժխտելի պատճառաբանութիւններով կ՚ընդդիմանան բոլոր անոնց որոնք կը փորձէին կրկին մոռացութեան մէջ թաղել Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Հինգշաբթի օրուան քուէարկութեան առթիւ, Հայ Դատի յանձնախումբը մեզի յանձնեց հաղորդագրութիւն մը, ուր կ՚ըսէ· -

L'ONU reconnaît le Génocide des Arméniens en adoptant l'étude de M. Whitaker par 14 voix contre 1.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne qui a suivi attentivement les sessions de la Sous-commission des Droits de l'Homme, est satisfait de l'adoption de la résolution, approuvant le rapport de l'expert Benjamin Whitaker où le Génocide Arménien est très clairement mentionné dans son paragraphe 24.

L'intégrité du rapporteur spécial M. Whitaker, ainsi que la détermination d'un certain nombre d'experts, notamment M. Despouy, expert argentin, et de nombreuses organisations non-gouvernementales ont permis de rétablir enfin la réalité historique du Génocide Arménien à l'ONU.

Le C. D. C. A. considère que c'est un premier pas vers une solution du problème Arménien.

×

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Թուրք թերթերը մասնաւոր իրարանցում մը ցոյց չեն տար: Սեպտեմբեր 1-ի «Թէրճիւման»ը քանի մը տողով միայն կ՚անդրադառնար, յայտնելով թէ Հայերու ցեղասպանութեան «մասալը» ընդունուեցաւ ենթայանձնախումբին կողմէ: Գալով պաշտօնական շրջանակներու, Արտաքին նախարարութեան բաները մեծ արժէք չի տար եղածին, ըսելով թէ այդ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՃԵՐՄԱԿ ՋԻՆ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ասկէ հարիւր տարի առաջ Հայկական Փարիզը ապրող, շնչող իրականութիւն մըն էր Արեւելքէն եկած ուսանողներու իր մանրանկար գաղութով - 1879-ին հիմնուած Հայկազեան Ուսումնասիրաց Ընկերութիւնը կար որու նպատակն էր Հայաստանցի ուսանողներ պահել Եւրոպայի մէջ, 1885-ին կը հիմնուէր, նորէն Փարիզի մէջ՝ Փարիզի Հայ Ուսանողական Ընկերութիւնը, Ս· Տէր - Զաքարեանի նախագահութեամբ՝ նպատակ ունենալով նիւթական օժանդակութիւն տալու հայ ուսանողներուն, Հրանդ Ասատուր, Փարիզի իրաւաբանական համալսարանը աւարտած՝ ետ Պոլիս կը դառնար, 1887-ին Գրիգոր Օտեան կը մեռնէր ու 40 հոգիով կը տանէին կը թաղէին Փէռ - Լաշէզ գերեզմանոցը··· : Ֆաանամեայ Զօպանեանը ու չափահաս Լ· Փաշալեանը Պալսոյ թերթերուն Փարիզեան էրոնիկներ կը ղրկեն կանոնաւոր կերպով: Փարիզը կ՚ապրի արդէն, ցեխ ու արուեստ, կին ու դրամ իրար խառնուած՝ երբ Սփիւռքը դեռ երախայ էր· մեծդի եւ խորհրդաւոր մայրաքաղաքը՝ մեր ազգի գիտակցութեան բարէխիղն վրայ իր կրակէ տեղը ունէր ու պիտի մնայ հոն՝ երբ Սփիւռքը անհետացած ըլլայ որովհետեւ կարելի չէ մտածել ու գրել մեր ժամանակակից պատմութիւնը առանց Փարիզի: Ու եթէ կայնինք 1950-ական թուականներու ճիշդ մէջտեղը ու նայինք ետ ու առաջ՝ անկարելի է երեւակայել Հայկական Փարիզը առանց «Ժառաջ»ի:

Այնպէս որ անտեղի է գովեստը ու հիացումը քննութեան պարզ մէկ օբէնքին համար եւ Շաւարշ Միսաքեանը իսկը աւելորդ պիտի գտնէր, պարապ, հասարակ ու սխալ: «Ժառաջ»ի վաթսուն տարիները նիգին ծանրութիւնն ու որակը ուրիշ ոգիով ըմբռնելու էր, որպէս Հայուն հազարաւոր տարիներու երազին մէկ մասնիկը, մեր հողերուն վրայ ազատ ապրելու մեր յոյսին շօշափելի ներկայութիւնը: Եթէ աւելի մօտենանք սակայն կրնանք զատորոշել ուրիշ բաներ եւս, աւելի յստակ, մեր ժողովուրդի արժանիքներէն բանի մը յատկանիշներ՝ որոնք ոչ Տամէմի երկյարկանի շէնքին մէջ կը բնակէին - հայութեան առանձնութիւնը, անշուք եւ մեկուսացած միջավայրը, աշխատանքի կիրքը, յամառութիւնը, անխոս, անբառաբար հաւատքը, ոգեղէն բանի մը մնայուն ներկայութիւնը, հայկական - նութեան մը խտութիւնը, անհանդուրժողութիւնը: Օր մը գրական էջ մը տարի որ տպէ: Ուսանողական օրեր էին: Գրութեան մէջ «պոռնիկ» բառը կար: Մերժեց - բայց հոս Փարիզ է, Ընկե՛ր Միսաքեան, խաներորդ դարը··· : Հոս «Ժառա՛ջ»ն է, ըսաւ: Բայց տպեց, բառը փոխելով «ցնծուհիի»··· : Ու մանաւանդ՝ լեզուին հանդէպ երկիւղած լրջութիւն մը, որպէս միակ ապաւէն եւ որու մըքնոլորտին մէջ կը շնչէր նաեւ հովի սեւեռակը լուռ, գլուխը կախ սեղանին՝ Նարդունին:

Ամէն սերունդ իր «Ժառաջ»եան ոգին ունի որու դրօշակիրները կեանքին զոհ կ՚երթան, հերոսական Զապաթաներ՝ որոնք դաւադրութեանց ու մարդորսերու խաղին կուգան ու կ՚անհետին՝ բայց Ճերմակ Ձին կը մնայ ազատ ու անմահ, նման առասպելին:

Սան - Ֆրանսիսքօ
Օգոստոս 24, 1915

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՍԷՆ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆ ԵՒ ԵՈՒՐԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՐԺԱԹ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐՆԵՐ

ԵՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԱԽՈՅԵԱՆ

Շուէյտ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն, Հայաստանէն երկու մարզիկներ արժանացած են արծաթէ մետալներու, իսկ Եուրի Վարդանեան՝ ոսկի:

Ա.յսպէս, 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող Օգսէն Միրզոյեան 122,5 քիլօ բարձրացուցած է, եւ ուսկն ալ՝ 157,5 քիլօ· իր գլխաւոր մրցակիցը՝ պուլկարացի Նեձօ Տէրզիյսկի, նոյն արդիւնքը ցուցաբերած է, սակայն 100 կրամ աւելի թեթեւ կշռելով նուաճած է ոսկէ մետալը եւ երկրորդ տեղը վիճակուած՝ հայ մարզիկին:

Արծաթէ մետալի արժանացած է նաեւ Եուրի Սարգսեան, որ հանդէս գալով 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն, ընդհանուր արդիւնքով բարձրացուցած է 307,5 քիլօ:

82,5 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող Եուրի Վարդանեան 397,5 քիլօ բարձրացնելով (ընդհանուր արդիւնք) առաջին հանդիսացած է:

« AFRIQUE - ASIE » (*)

ARMÉNIE: vous avez dit «génocide»?

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Աֆրիք - Ազի պարբերականը Օգոստոս 12/25-ի, 354-րդ իր թիւին մէջ, Միշել Քուատրիէի սոորագրութեամբ նկարներով զարդարուած յօդուած մը նուիրած է հայկական ցեղասպանութեան:

Յօդուածագիրը նախ կը ձաղկէ Նախագահ Ռեկընը, որ Պիթթսպուրկի գերեզմանատունը այցելելու հսկայական կափչն եռք, նոյն անզգայնութիւնը ցոյց տուած էր, քիչ եռք, դիմելով ամերիկեան Քոնկրէսին որպէսզի ան մերժէ Ապրիլ 24-ը ոգեկոչման յատուկ օր նշանակելէ: Ապա, կ՚անդրադառնայ ցեղասպանութեան չիշատակելով այդ առընչութեամբ լոյս տեսած հատորի մը «Լռութեան Ոճիրը» (առենադրութիւնը Ժողովուրդներու մնայուն դատարանին նիւռնպերկ, Փարիզ 1984 Ապրիլին): Չի վարանիր նաեւ խօսելու կիւրիւնի ծանօթ «Հայկական թըղթածրար»ին մասին, հեգնելով Թուրքին փորձերը արդարացնելու պատահածը, պատմական թէ գինուորական դրդապատճառներ ներկայացնելով:

Եզրակացութեան մէջ, կ՚ըսէ թէ ազդ - օձախի մը տենչը մասամբ իրագործուած է խորհ· Հայաստանի գոյութեամբ, բայց հայկ· Սփիւռքը չի բաւարարուիր ,ցորչափ Թուրքիա չընդունիր այդ ահաւոր ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը:

(*) 13, rue d'Uzès, 75002 Paris

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

ԵՐԵԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տոճերու քաղաքը, հոն ուր 1512-ին Յակոբ Մեղապարտի «Պարզաւուժ»-ով վէմը դրուեցաւ հայ տպագրութեան, հոն միշտ կ'աղմկէն տպագրական մեքենաները Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի տառերով լուսաշող, ծածկելով Աղբիւրականի ալիքներուն, ծիանքներուն կարկաչը:

Սուրբ Ղազարի հողին վրայ, հոն ուր Մեծն Մխիթար հիւանդանոցի մը աւերակներուն վրայ կանգնեցուց վանք, եկեղեցի, հոն, այդ ուսումնական մենաստանէն, խաղաղաւէտ մթնոլորտէն ընձիւղեցին հսկաները մեր մատենագրութեան աւետեաւով վերածնունդը հայ մտքին եւ հոգիին:

Նախապէս միաբաններու գործերը տպուեցան Վենետիկ քաղաքը՝ Պօռթոլիի եւ այլ Իտալացիներու տպարանները: Մխիթար, 1717-էն մինչեւ իր վախճանումը՝ 1749, այսինքն իր կեանքի բեղնաւոր տարիներուն, եւ իրեն յաջորդող աբբահայրերը մեծ զարկ տուին հայկական տպագրութեան բարգաւաճումին: Եւ 1788-ին վանքը ունեցաւ իր յատուկ կիւթէմպէրկեան տառաքը որ յաջորդ տարին լոյս ընծայեց առաջին գիրքը՝ Մեկնութիւն երգ երգոցին Սողոմոնի:

Մխիթարեան հրատարակչականը իր գործունէութեան առաջին տարիներուն իսկ, իր պատկերազարդ եւ չքեղ տպագրութեամբ, արժանացաւ գնահատանքներու, մրցանակներու: 1833-ին Հաւատով խոստովանիմը 24 լեզուներով տպագրուեցաւ Սուրբ Ղազար եւ ղրկուեցաւ, որպէս ընծայ, Պելժիոյ թագաւորին: Այս վերջինը մասնաւոր չքանչանով վարձատրեց Մխիթարեան հայրերու գեղարուեստական աշխատանքը: Հոն հրատարակուած առաջին թերթէն՝ եղանակ Բիւզանդեան (1800 - 1820), եւ ապա Դիտակ Բիւզանդեան (1812 - 1817), 1843-էն ի վեր լոյս կը տեսնէ Բազմավէպը ամէնէն հինը հայ պարբերական մամուլին, Գեղունիներու յաւելուածներով:

Եւ այսպէս ծնունդ առաւ եւ ծաւալ ըստացաւ Մխիթարեաններու հրատարակչական գործը նախնեաց պատմական, հայրախօսական, թարգմանչական եւ ըրբական գանձերով, որոնց ցանկը ծանօթ է եւ որոնց կատարած դերը ազգին մէջ՝ անփոխարինելի, մանաւանդ երբ գիտենք թէ այդ տարիներուն ոչ մէկ տեղ նման աշխատանք կը կատարուէր:

Ու այսպէս 197 տարիէ ի վեր Սուրբ Ղազարի հողին վրայ ծաղկած յաջորդական սերունդները, ներշնչուած հիներուն պանծալի օրինակէն, կը քալեն անոնց լուսաւոր ճամբէն:

Մխիթարեան տպարանը, այսօր օժտուած ամէնէն արդիական միջոցներով, տարբաւորումներով, տպագրական մեքենաներով, լոյս կ'ընծայէ հայ թէ օտար լեզուներով բազմատեսակ գործեր, ընտիր եւ դեղատիպ:

*Ան, Մխիթարի Տունին կենդանի վրկան է, անմար ճրագը, ենթահողը մշակութային նուաճումներուն: Տպարանը բարեխուն սիրտն է այս մենաստանին ուր մեր նախնեաց հոգիներէն **ծնած ու զարերու** ծոցին մէջ ոսկեղէն հանք դարձած ձեռագիրները մեր, վերաբեր կ'ապրին ու կը խօսին մեզի որպէս հայ մտքի լուսեղծագործութիւն, որպէս հայ արուեստի յուշարձան:*

Սուրբ Ղազարի տպարանը այսօր կանգնած իր երկուհարիւրամեակի սեմին կը չարունակէ նոյն տենդով, նոյն անսահման պաշտամունքով ծառայել հայ գրին, գրքին, գրչութեան ու գեղարուեստին:

Ամէն այցելու, Հայ թէ օտար, հիացումով դիտելէ յետոյ վանքին ճարտարապետական կոթողները, մշակութային եւ գեղարուեստական գանձերը, տպարան անցնելով կը հաստատէ թէ միայն երէկ չէր, այլ նաեւ այսօր եւ մանաւանդ վաղը:

Սուրբ Ղազարի հողին վրայ վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց նշանաբանը վարդանանց օրերէն եկած մինչեւ Մխիթար ու Ալիշան եւ մինչեւ այսօր կը մղնայ լուսաշող դպաւիրականը բոլոր միաբաններուն:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԻՐՈՇԻՄԱՑԷՆ ԵՏՔ

ՃԱՓՈՆԻ ԺՊԻՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամերիկացիները չեն դար դեռ. Ճափոն տասնըհինգ օր ժամանակ ունի նոր դիմագիծ մը տալու ինքն իրեն. կ'այրեն դիւանները փողոցներու մէջ, աճապարանքով, առանց ուշադրութիւն դարձընելու հանրութեան կամ օտարականներու ակնարկներուն:

Զինուորական ծովային միաւորները, գործատուները զինուորներու, ծովային-ներու, բանուորներու կը բաշխեն ամբողջ իրենց պահեստը. կարելի եղածին չափ նուազ մթերք յաղթականներուն համար: Հազարաւոր մարդիկ կը տեղափոխուին դէպի հիւսիս. Թոքիօ, Ուէնոյի կայարանը հսկայ մրջնանոց մըն է. անթիւ մարդիկ նոր զգեստներով, զիրար կը խաչաձեւեն ամէն ուղղութեամբ, բեռնաւոր իրենց այն ունեցածով որ կրնան կրել:

Վերջապէս կը հասնին ամերիկեան առաջին օդանաւերը: Ամերիկացիները որոնք խիստ կարգապահութեամբ մը թերծուած եկած են խոհեմ դրաւումի մը, կը նշմարեն որ վախնալու բան չկայ: Ճափոնցին կը տեսնէ որ անոնք հանդիստ չունչ կը քաշեն, վար կը դնեն իրենց զէնքերը: Զգտուած կացութիւնը կը մեղմանայ, ամբողջ երկրին մէջ ոչ ոք կրակ կը բանայ դրաւող ուժերու դէմ:

Գրաւողնե՞ր: Ոչ, անոնք հիւրեր են արդէն:

Իրենց ժպիտը, բռնադատուած ժպի՞տն է պարտաւածին. երբեք, այլ միայն պատերազմին մղձաւանջէն ելքին անոնց փոխվրէժը: Մեծ տաքնապներու փորձառութիւնը պէտք է դատելու համար մեծ ժողովուրդ մը:

Ճափոնցիներու ժպիտը. Ճափոնի դպատնիքներուն ամէնէն զարմանալին. ան որ՝ կը դիմադրէ ամէնէն աւելի, ան որ՝ կը քօղարկէ ամէնէն աւելի յայտնութիւնները, իր առեղծուածին թափանցել ուզողին:

«Կը ժպտինք, նախ անոր համար որ ժպիտը կը ջնջէ ու կը մոռցնէ կ'ըսէ այդ համբ ժպիտը: Մենք տէր ենք մոռնալու կարողութեան, ճակատագրապաշտութեան ուրիշ որեւէ ժողովուրդէ աւելի: Մենք ահռելի յարձակումներու ենթարկուեցանք ու անիծեալ ռումբը լինկաւ մեր գլխուն, սակայն առանց ոխի կ'ընդունինք այս մեծ, համակրելի մանչերը որոնք այս փորձանքը բերին մեր գլխուն քանի մը ամիս առաջ:

«Մենք բոլոր ժողովուրդներէն աւելի ուշադիր ենք ու զգայուն՝ եղանակներուն հանդէպ. մեր պաղափարները, սէրերը իրենց եղանակն ունին. հովը կը բերէ գանոնք, ինչպէս կը տանի: Ինչպարար սիրեցինք Արեւմուտքը, մենք մեզ գտնելու համար մոլեռանդ Արեւելքցիներ: Մեզի հերոս ընտրեցինք Ուաշինկթընը, յետոյ զօրավար Արաքին: Պաշտեցինք Անգլիան յետոյ Ռայխը, եւ մինչ այդ Կարլ Մարքս կը կարդանք: Հիմա կը սիրենք ընկերվարութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ դինաթափումը. արհմիութիւններ կ'ունենանք, անկախ թերթեր ու կ'երթանք քէյարկելու:

«Ժպիտ ունինք որովհետեւ կը տառապինք. մեզի համար ժպիտը միշտ հաճոյքի արտայայտութիւն չէ. վէրք մը, ճախողութիւն մը նոյնպէս ժպիտ կը պատճառեն: Այս մեր քաղաքավարութիւնն է ճակատագրին հանդէպ: Այսօր Ճափոնցիներու դէմքերուն վրայ միլիոնաւոր ժպիտներ կան որովհետեւ Ճափոնի մէջ կան չախչախուած միլիոն սրտեր:

«Կը ժպտինք տակաւին որովհետեւ ուրախութեամբ կը դիմաւորենք նոր աշխարհ մը, զոր լաւատոյն կը կարծենք:

«Կը ժպտինք որովհետեւ Ճափոն վարժութիւնը ունի ապէտներու եւ կը վերապրի միշտ:

«Շատ հեռու չէ այն օրը երբ դուք ձեզի հարց պիտի տաք թէ իրապէս յաղթե՞ք մեզի եւ թէ իրապէս դո՞ւք էիք պատերազմը չահողը»:

1945-ի աշնան անճնատուութիւնը ըստորագրուած էր «Միսուրի» զրահաւորին վրայ, Սեպտեմբեր 2-ին: Ամերիկեան ջոկատներ կը գրաւեն կղզեպարը հիւսիսէն հարաւ: Մաք Արթըր զօրավարի զբաղխանոցով նոր կայսրը կ'իշխէ իր դերարդիական պալատէն: Զօրավարին բռնատիրութիւնը ոչ մէկ ընդդիմութեան կը բախի Թոքիոյի մէջ:

Կայսրին զարմիկը, իշխան Հեկաչիքունի կը դիմաւորէ դրաման կառավարութիւնը: Զգայացունց անճնասպանութիւններ իրարու կը յաջորդեն. ինչպէս՝ իշխան Քոնոյէ անճնասպանութիւնը որ անիրաւօրէն նկատուած է պատերազմական ոճիրներու պատասխանատու մը. կը նախընտրէ մահը, քան յանձնուիլ յաղթականներուն: Համայնավար կուսակցութիւնը վերակազմուած է ու կը յանդգնի յարձակիլ կայսերական գերդաստանին: Կայսրը եւ Մաք Արթըր հանդիպում մը կ'ունենան:

Ճափոնցին երկու մտահոգութիւն միայն ունի. անօթութենէ չմեռնիլ ու տանիք մը կառուցանել: Ու այդ շրջանին Ճափոնցին ի գործ կը դնէ իր արտակարգ համբերութիւնը, պարենաւորումի դժուարին հարցը կը լուծէ իր ժուժկալութեամբ: Անմիջական խանդով մը կը փարի գործի, կառուցանելու նոր քաղաք մը: Թոքիօ պիտի ծլի խոտի մը, կամ անտառի մը նման: Հոն է նաեւ միշտ Հիբօ Հիբաճի զոր Զինացիները մոռցրած էին կախաղան բարձրացնել, իսկ Ռուսերը գահրնկէց ընել:

Փոխվրէ՞ժն էր այս, թէ խորհրդաւոր պատրաստութիւնը փոխ վրէժի մը. քիչ ժամանակ պէտք պիտի ըլլար հասկնալու համար թէ իրական փոխ վրէժը որուն կը դիմէր Ճափոն, կորնգուցած ըլլալով պատերազմը, խաղաղութիւնը չահիլ էր, եւ ինչ որ իր միակ կիրքն էր անհատատալն, օր մը հատատարիլ էր զինք պարտութեան մատնողներուն. հատատարիլ առատուրով ու գեղարուեստով եւ ոչ թէ գինքի ուժով:

Նորեկ ու պարզամիտ յաղթականները չէին նշմարեր այն ինչ որ մենք կը տեսնէինք. մենք՝ «նախկիններս». Ճափոն իր կնիքը կը գնէր ամէն օտարամուտ բանի վրայ: Մաք Արթըր տեղեկագիրները կը ղրկէր Ուաշինկթըն իր ժողովրդավար յեղաշրջումներուն յաջողութեան մասին. Ճափոնցին յարգանքով կը խոնարհէր ու կը լծուէր ձեւափոխութեան ենթարկելու յեղաշրջումը:

Ճիշդ է որ նոր տիպար մը հանդիսացած էր ամերիկացի զինուորը Ճափոնցիին համար, ան սորված էր հեզօ՛ր ըսել, ծամօն ծամել, բերնէ բերան համբուրել. իրենց կարգին Ճափոնցի նախարարներ անպլերէն կը սորվէին ու կը վարժէին ձեռք սեղմելու, փոխանակ խոժուէին ձեռք սեղմելու, երբ կ'երթային հրամաններ նարհելու, երբ կ'երթային հրամաններ ստանալ գաշնակից ուժերու գերագոյն հրամանատարութեան գրասենեակէն:

Սակայն ժողովուրդն ու քաղաքական մարդիկը երկար չյամեցան ամերիկեան բարքերու վրայ: Անոնք երբ կը քաշուէին իրենց բոյներուն խորքը մանրազնին քննութեան կ'ենթարկէին ինչ որ եկած էր դուրսէն: Ամէն բան փոփոխութիւն կը կրէր. ամէն բան կ'ացնէր հալոցի մը, ուր կը ստանար Ճափոնական գոյն: Իսկ բոլոր այն բաները զորս կարելի չէր ըլլար Ճափոնականացնել կ'ոչնչացնէին: Կը մնար իւրացուածը: Ու նոր Ճափոն մը գաղտնաբար կը մարսէր ամերիկեան դրաւումը:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՋԻԿԸ

... Շատրուանների չուրջը ոչ ոք չկայ: Ջրի փոչին չողչողում է, ոզորկ սալարկին խոնաւութիւնն է հանդչում: Միայն Ջերուբաշկա արջուկն է մենակ կանգնել ցայտերի տակ՝ լռչտակ ականջները անշարժ, կարծես ինչ-որ ձայնի է սպասում: Նրա կողքին մանկական ցածրիկ աթոռն է՝ թափուր ու թաց:

Մի քիչ հեռում, կանաչ խոտերի մէջ, պարապ պառկել է լուսանկարիչը եւ մըտքի մէջ անցած օրերի, առած-դրածի, դալիք ուշ աշնան եւ ցուրտ ձմրան մասին է մտորում:

Ծառուղու երկար, անթիվ-անհաշիւ նստարանին, հէնց արեւի տակ, խաղաղ ու հանդիստ նստել են երկու կին՝ երկար կոթաւոր ցախաւելները ծառին յենած: Նրանց մէջտեղում՝ օրհնուած մի սուրբ-սեւ խաղող, լուսաշ հաց ու պանիր: Ճաշակում են՝ դանդաղ զրուցելով:

Արեւն էլ չի խանձում, զգուշաւորները պիջակով են արդէն, իսկ ջահել տղաները լոկ մի վերնաշապիկով են՝ կոճակները արձակած, կրծքերը բաց: Սօսիներ ծոցերում եւ խոտերի վրայ, այս ու այն կողմ, առաջին գալկացած տերեւները են ընկած: Աշունը վախուորած եկել, նայում է ամրան կտուրից:

Իսկ այս աղջիկը ճերմա՛կ - ճերմա՛կ է հագել:

Նա մտաւ ծառուղի, կարծես երնեկից իյաւ: Շրթները չարժուում են անձայն, աչքերը՝ կայծկլտում: Այնքան թեթեւ-քայլ է, զմայլուած, ինչպէս մի ճերմակ թիթեռ, որ թռչկոտում է աստղածաղկի թերթիկից թերթիկ: Հանդիպման երազների թեւի՞ն է թառել, թէ՞ նրա վայելքն է չուրթերին ու կոպերի տակ: Այնքան ամուր է սեղմի զարունն իր կրծքին, որ չի տեսնում դեղնած տերեւը իր ոտների տակ:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Ծննդավայրի հող ու ջուր, ժայռ ու ծառ, թռչնակ ու ծաղիկ, ապ ու պապի, հօր ու մօր չերմաթոմբ, մանուկի օրերի յուշ ու երազ, տատրակի հէքեաթ:

Մամռակոլոլ մատուռներ, բերդի պատրսպակի աւերակ պատին կոտրը մաքրող ծեր արծիւ, վարարած գետ ու գետակ, երկինք հատնող ջրի փոչի, երկնքից իջնող կաթիլ ու չազ, աղբիւրաչատ անտառ ու հովիտ, սարը տանող արահետ ու կածան, իրար փաթաթուած եղինջ, սեւ-սաթոյր մոշ, կարմրաչէք մորի, խոռնի հոտ: Հորթի բառաչ, պառնուկի մայիւն, պաչտում խրխնջացող ճերմակ ձի, հովի կանչ, չների հաչոց, ահի, սովի, արեան ու վշտի, հզօր քաջերի ու ցնծութիւնների պատմութիւնների չարան, լոյսի զատում, հաւատ ու յոյս: Կեանքի զոհուածների վհատուք յուշահիներ, յուշաղբիւրներ, հին խաչքարեր, հոյակերտ վանքեր: Հողից կոչտացած ծանր ձեռքեր, կնճիռների մէջ կորած կայծկլտող աչքեր: Ճիչով, ազմուկով, խենթ ու մերթ թռչկոտող մանուկներ, գոտատեղերը՝ ձիպ, բազուկները՝ պողպատ, քարից ջուր քամող երիտասարդներ, այծիամի նման խրտնող, պախրայի նման հպարտ, փարթամացող կրծքերը սիրով ու կրքով լի աղջիկներ: Հնաչէն տներ, թոնրի ծուխ, նորաթուխ հացի զգլխիչ բուրմունք, օրհնանքը շրթերին թորչոմած ազիներ ու սպաներ: Դարի լաւ ու վատով չնչող պղպտրիկ քաղաքներ, արդուանդ դաշտեր, բերքաչատ այգիներ, չէնացող գիւղեր, ազարակներ: Գրի, իմաստութեան անյագ երկրպագուներ, արծուի նման հեռուն տեսնող, թխամօր նման օջախին նստած, բարեչնորհ, սրտաբաց, առատաձեռն տուն ու ընտանիք: Ու այդ բոլորը մխաճոյլ, որպէս երկնային պարգեւ, մըկըրտուել են մեր հինաւուրց վանքերում ու կոչուել Հայրենիք՝ Լեռնային Ղարաբաղ:

ՀԱՅԿԱԶ ԱԴԱՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի վաթսունամեակի առնսկաևի

—×—

ՅԱՐԳԱՆՔ ՅՕԱՄ ԵԱԿԻՊ «ՅԱՌԱՋ»

ՎիէՕրՊԱՆ.- Թէեւ յապաղումով, բայց նոյն սրտագին զգացումներով կը շնորհաւորեմ «Յառաջ»ի պատկառելի վաթսունամեակը, առանձնայատուկ եւ անվերապահ երախտագիտութիւններով:

Չեմ գիտեր թէ ո՞վ ունի աւելի սէր եւ յարգանք քան ինքս անոր երկարակեաց վաստակին, բոլորանուէր առաքելութեան եւ բարեսնունդ դաստիարակութեան հանդէպ:

Ան եղաւ հայերէնի առաջին դրական փորձերուս ուղղութիւն տուողը, երբ պատերազմին վազորդայնին նոր ասպարէզ կը նետուէի, ու խարխափելով կը պարպրկի Վալանոէն «Յառաջ»ին դրկէի յօդուածներս, որոնք յաւէտ ողբացեալ ուսուցչիս՝ Շ.ի խստապահանջ սրտագրութեան յանձնուելով, բոլորովին տարբեր ոճով, յղկուած, զտուած, մաքրագործուած նախադասութիւններով եւ նոր դիմագիծով ի լոյս կը տեսնէին, ու անզուգական հաճոյքով զիս կը խանդավառէին դէպի նորանոր արշաւներ, մըզում տալով հայերէնի նորաբողբոջ սիրոյս եւ հիմերը դնելով ինքնազարգացման անյագ պապակիս:

«Յառաջ»ը եղաւ իմ գպրոցս, դաստիարակս, եւ չատերու համար ալ «եգիպտական» համալսարանս: Բայց ի՞նչպէս հաւատալ թերահաւատ մարդիկ որ մայրենի լեզուի ուսուցումը լոկ կոչում մը չէ, առաքելութիւն մը չէ, գերբնական չնորհ մը չէ, այլ չարաչար ճիգի եւ անլռելի պրպտումներու պտուղ մը մեղրաթոր որ պաշտամունքի առարկայ կը դառնայ տարիներու հոլովոյթով:

Այս փառահեղ տարեդարձին առթիւ, ակամայ վրդովում մը սակայն կ'ալեկոծէ միտքս, եւ բարի նախանձէ մը դրդուած, ես ինծի հարց կու տամ թէ, «Յառաջ»ը որ վաթսուն տարիներու պատմ մը ունենալով, եւ քալ դիտնալով թէ այս երկար ճանապարհի երկայնքին, ինչ սրատեսէ մաքառումներով պայքարեցաւ ան, պատնէշէն վրայ տոկուն մնալու, եւ հայ դերի դոյութիւնը անաղարտ պահելու երէկ ինչպէս եւ այսօր, եւ մանաւանդ ներկայի հայկական մտմտուքի երկցապոյն օրաթերթերէն մին նկատուելով ամբողջ սփիւռքի տարածքին, ուրեմն ինչո՞ւ հրապարակային աւելի մեծ չուքով եւ ըստ արժաւոյն չնչուեցաւ անոր փառատօնը, ինչպէս սովոր է տեսնել ուրիշ դաշնութիւններու մէջ, օրինակ վերջերս «Մարմարա»ի հիմնադրութեան ճամեակին առթիւ, ուր աւելի քան հազար երեք հարիւր Պոլսեցիներ, նախագահութեամբ Շնորհք Արք. Գալուստեանի, ներկայ եղած են չքեղ հանդիսաւորութեամբ, փառաբանելու եւ պանծացընելու իրենց թերթը եւ ամբողջ անձնակազմը:

Անցողակի դիտողութիւն մը որ դառնութեամբ մտածել կու տայ մեր Ֆըբանսահայ գաղութին սառն անտարբերութեան, իր վաւերական եւ կայուն արժէքներու հանդէպ:

Իմ համեստ տեսանկիւնէս նշմարուած այս վրիպումը ուղղուած չէ անշուշտ մեր բոլոր «չիշ քէպապ»ի մասնագէտներուն որոնց հայկական ծագումը կը յայտնաբերուի միայն «թամզարաներու» կամ «Քոչարիներու» չուրջպարերու ընթացքին, կամ չռնդալից պարահանդէսներու ոգելից «չամբանեայ»ներու գոլորշիներու արբշիռ «քէյֆ»երու պահերուն:

Թող բարոյական պարտականութիւն նկատուի «Յառաջ»ի կոզքին մնալը: Գուրգուրանք եւ յարգանք անոր ազգօգուտ պաշտօնին:

Առողջութիւն եւ արեւշատութիւն ժրաջան խմբագրապետ Տիկին Արփիկին եւ բոլոր անձնուէր աշխատակիցներուն որոնք կը տքնին ու կը ճգնին թերթը միշտ կանգուն եւ դրաւիչ պահելու համար:

Կը շնորհաւորեմ եւ կը մաղթեմ մշտադալար կենսունակութիւն եւ յառաջդիմութիւն:

Եւ այժմէն, օ՛ն «Յառաջ» դէպի փառաւոր վաթսունը հինգ դարուններ:

Պ. ԳԱՊԱՔՃԵԱՆ

×

Սիրելի Արփիկ,

ՖԻՒՆԷ - ՎՈԼԹԻՒ.- «Յառաջ»ը եօթը տարեկան էր երբ իբրեւ ուսանող, ես եկայ Ֆրանսա եւ մտերմացայ իրեն հետ: Մանկութենէ եւ պատանութենէ վաղուց ազատած՝ ան, «Յառաջ»ը արդէն առոյգ երիտասարդ մըն էր... Ժամադրավայրը փարիզեան հայ գրողներու եւ մտաւորականներու:

Մեծ Շաւարշը հաւատաւոր ու մաքուր կուսակցական մնալով հանդերձ, եղաւ այն բացառիկ խմբագիրը (...ինք կ'ատէր խմբագրապետի տիտղոսը) որ օժտուած պայծառ մտքով՝ եղաւ լայնախոհութեան միակ տիպարը որ իր նախանձելի մաքրամաքուր արեւմտահայերէնով զըրուած էջերով, վեր մնաց ներքին պայքարներէ եւ քալաբար դիմադրեց անհասկացողութեան առեղծած խոչընդոտներու դէմ (...«Նահանջը առանց երգի»ին հրատարակումը, ... «Մարտկոց»... եւլն.): Իր հաւատամքը եղած էր - «կուսակցութիւնները ժողովուրդին համար» եւ ոչ թէ «ժողովուրդը կուսակցութիւններուն համար»:

Եւ ահա այս նոյն լայնախոհութիւնը եւ նաեւ հօրդ մշակոյթի ըմբռնումը քեզ կըղ ըրած, մերթ Նարդունիով, մերթ Հրանտ Սամուէլով, բայց միշտ քու չունչովդ եւ այժմ քու ամբողջականութեամբդ, չարունակեցիր մինչեւ օրս (վաթսուներորդ տարի), Մեսրոպի լեզուին հանդէպ նոյն բծախնդրութեամբդ, վառ պահել «Յառաջ»ը - լոյսի քաղաք Փարիզի հայ ջահը:

Գիտեմ որ քու դէմդ ալ խոչընդոտներ ցցուեցան քու հօրմէդ ժառանգած լայնախոհութեանդ համար: Սակայն դուն «Յառաջ»ի ոգիին հաւատարմութեամբդ, յաղթեցիր եւ ահա «Յառաջ»ը վաթսուն տարուան հմայքովը բեռնաւորուած կը յառաջանա՛յ... Սրտաբուխ անհամար վըկայութիւնները որոնց մէկ մասը միմիայն տեսայ հրատարակուած, կը բաւեն քեզ գօտեպնդելու եւ հոգեկան բաւարարութիւն տալով չարունակելու «Շաւարշ Միսաքեան ընտանիքին» առաքելութիւնը սփիւռքի մէջ:

«Յառաջ»ը զարմանալի օրաթերթ մըն է... իր տեսակին մէջ միակը եւ անմրցելի: Բացառուիմ...: Զորս էջնոց թերթ մը որուն չորրորդը դրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է հանրային եւ միութենական ծանուցումներու: Իր մնացեալ էջերով - թիւով երեք - ամենասեղմ բայց յստակ կերպով, նախ կուտայ քաղաքական կարեւորագոյն լուրերը, ապա հայ - սփիւռքի կեանքը ամենուր: Անպայման կը գետեղէ չահեկան լուրեր Հայաստանէն: Եւ ահա գրական ու գեղարուեստական ընտրուած քաղուածքներ կամ ուսումնասիրութիւններ: Առաւել՝ «Միտք եւ Արուեստ»... մէջ ընդ մէջ ամբողջական թիւերով: Կը կրկնեմ... եզակի օրաթերթ մըն է «Յառաջ»ը:

Սիրելի «Քալ Արփիկ», - քեզ այսպէս յորջորջեցի երբ Շաւարշ Նարդունին հոդին յանձնեցինք Մարսէյլի մէջ, վերջին 15ամեակին իմ աստանդական կեանքս արգելք չհրցաւ ըլլալ իմ մտերմութիւնս պահելու «Յառաջ»ի հետ, ուր որ ալ եղած ըլլայի:

Քեզի կը մաղթեմ երկար կեանք, անվերջ կորով որպէսզի առաքելութիւնը զոր «Յառաջ»ով վաթսուն տարի ահա մնացած է յաղթական, չարունակուի... երկա՛ր, երկա՛ր տարիներ միշտ լայնախոհութեան դրօշակով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

ԳՅՂՈՒԹԻՆ ԳՅՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԻՎԻՏԷՕՅԻ «Կոմիտաս» ռատիօժամի հրաւէրին ընդառաջելով, Արամ եպիսկ. Քէշիշեան Օգս. 13-ին, ժամանած է Ուրուկուէյի մայրաքաղաքը: Նոյն օրը, դասախօսութիւն մը տուած է Ներսէսեան վարժարանի սրահը, նիւթ ունենալով.- «Լիբանանն ու լիբանահայութիւնը՝ այսօր»: Յաջորդ օրը, Լիբանահայոց առաջնորդը ներկայ եղած է Ներսէսեան վրժ.ի ղրօշակի օրուան հանդիսութեան: Նոյն օրը, Արամ եպիսկ. այցելած է Մորհրդարան եւ ընդունուած Գոլորշաւոր կուսակցութեան, Պլանքօ կուսակցութեան եւ Լայն ճակատի ծերակուտականներուն կողմէ: Իրիկունն ալ, Վերամեան ակումբի վարչութիւնը եւ քոյր միութիւններ ընդունելութիւն մը տուած են ի պատիւ Արամ եպիսկ.ի:

×

ՍԱՆ-ՓԱԻԼՈՅԻ Քլուպ Արմենիոյի սրահին մէջ, Օգս. 20-ին, ներկայացուած է «Գորշ ձիուն ժամը» ժապաւէնը, Նիկոլ Պեզճեանի ղեկավարութեամբ եւ արժանացած ջերմ ընդունելութեան:

×

ՍԱՆ-ՓԱԻԼՈՅԻ հայկ. եկեղեցւոյ մէջ, Օգս. 18-ին, քարոզած է Լիբանահայոց առաջնորդ՝ Արամ եպիսկ. Քէշիշեան, որ Մոնթէվիտէոյէն Սան-Փաւլօ ժամանած էր Օգս. 15-ին եւ ընդունուած Տաթեւ եպիսկ. Ղարիպեանի կողմէ: Օգս. 18-ի իրիկունն ալ, ընդառաջելով զաղութին բազձանքին, Արամ եպիսկ. դասախօսութիւն մը տուած է Քլուպ Արմենիոյի սրբահը, տեղեկութիւններ տալով լիբանահայութեան կացութեան մասին:

ՊՕՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

ՅԻՄԱՐԸ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ ԽԵԼԱՑԻՆ

Փիլիսոփայ մը ըսեր է.-

- Խելացին միշտ կը ճանչնայ յիմարը, որովհետեւ խելքի գալէն առաջ, ինքն ալ անոր վիճակին մէջ էր: Բայց, յիմարը երբեք չի ճանչնար խելացին, քանի որ ոչ մէկ ատեն խելացի եղած է:

×

ՈՐՆ Է ԼԱՒԸ

Տեսնելով Սոկրատը որ արմաւիքով կը սնանի, մէկը կ'ըսէ.

- Եթէ ծառայէիր մեր տիրոջ, այն ատեն երբեք չէիր հասներ այս վիճակին, որ արմաւիքով կ'ապրիս:

- Իսկ եթէ դուն գոհանայիր արմաւիքով, այն ատեն երբեք չէիր ծառայեր քու տիրոջ, կը պատասխանէ փիլիսոփան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾՔԵՑԷՔ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

«Այդ ես որպէս կարող էի բաժանուել օրիորդէդ. ում հոգաբարձութեանը յանձնէի նրան, մինչեւ կարող էի հանգիստ լինել, եթէ մի օր, մի ժամ մի րոպէ նրան չտեսնէի, կամ ինչ ազդեցութիւն կ'ունենար նրա հիւանդութեան վրայ, եթէ այդ բոլորը յայտնուէր նրան»:

- «Ուրիշ հնար չկայ, - կրկնեց ծերունին: - եթէ օրիորդը առողջ եւս լինէր, ձեղ զարձեալ հարկաւոր էր բաժանուել նրանից, որովհետեւ ձեզ երկուսիդ միասին տեսնելով, աւելի հեշտ կարող են ճանաչել»:

«Ես իմ սրտի եւ զգացմունքների հետ կարող էի հաշտուել, բայց իմ բոլոր մըտատանջութիւնը նրանումն էր, թէ ինչպէս յայտնեմ օրիորդին, որ նրան միայնակ եմ թողնում: Բայց մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նրան հաղորդեցի մեր աննախանձելի վիճակը, նա խիստ սառնասրտութեամբ ասաց ինձ»:

- Դու շատ արեցիր ինձ համար, աւելին պահանջել քեզանից իրաւունք չունեմ: Դու, ուր որ կամենում ես, գնա, հեռացիր, գլուխդ ազատիր, ես կը մնամ այստեղ: Այժմ ինձ համար միեւնոյն է. կեանքը զզուացրել է ինձ: Եթէ ինձ գտնելու եւ տանելու եւս լինեն հօրս տունը, զարձեալ չեմ վախենայ, որովհետեւ գիտեմ որ մինչեւ այնտեղ հասցնելը կենդանի չեմ մնայ: Այնուհետեւ իմ դիակի հետ ինչ որ ուզում են, թող անեն»:

«Օրիորդի յուսահատական խօսքերը կըրակի նման այրում էին իմ սիրտը. իմ լեզուն կապուեցաւ, ես մի բառ անգամ չկարողացայ գտնել նրան մխիթարելու: Ես ցանկանում էի գրկել նրա ոտները, համբուրել եւ ասել, որ մինչեւ մահ քո ծառան, քո ստրուկը կը դառնամ, քո ոտքերի տակի հողը կը լինեմ, եւ քեզանից չեմ բաժնուի: Բայց նա չթողեց ինձ խօսել, ասելով.

- «Իմ բանը պրծած է, ես չատ չեմ ապրի. դու քո գլուխը ազատիր եւ իմ վրայ մի մտածիր:

«Իմ աչքերը լցուեցան արտասուքով: Նա ափսոսում էր ինձ. արդեօք իմ մատուցած ծառայութիւնների համար, արդեօք երախտապիտութեան զգացմունքից դրդըւած, թէ մի այլ կիրք թելադրում էր այդպէս խօսել: Ես այդ հասկանալ չկարողացայ, միայն նկատում էի, կարծես թէ, նա մինչեւ անգամ ուրախ էր, որ հանգամանքները փոխուեցան, կարծես թէ, ցանկանում էր առանձնանալ եւ առժամանակ անջատուած լինել ինձանից: Ի՞նչ էր պատճառը: Ես այդ հասկացայ, բայց չատ ուշ հասկացայ, երբ նա արդէն այս աշխարհից հրաժարել էր, եւ իր վշտերը իւր հետ գերեզման էր տարել: Հիւանդութեան մահճի մէջ երկու զգացմունքներ կռւում էին նրա սրտում, մէկը՝ սէրը, որ դեռ նոր բոցավառւում էր նրա մէջ, միւսը՝ ազնուասոհմական հըպարտութիւնը, թէ ինչպէս կարող էր կին լինել մի ռամկի իւր հօր տան ծառայի որդուն. նա վախենում էր աշխարհի նախատինքից եւ ցանկանում էր օգուտ քաղել իմ բացակայութիւնից եւ խեղդել իւր սրտի մէջ իրան տանջող զգացմունքը...»:

Աւտոկապետը կանգ առեց: Վաղեմի յիշողութիւնները շօշափեցին նրա սրտի դեռ ոչ բոլորովին բուժուած վէրքերը: Նա երեսը մի կողմ չուռ տուեց, որ ես չտեսնեմ նրա արտասուքը:

«Ես բոլորովին չանջատուեցայ նրանից, - չարունակեց դժբախտը ցաւալի ձայնով: - Ես հեռացայ, բայց չատ հեռու չգնացի: Ցերեկով անհետանում էի մերձակայ անտառներում, թափառում էի մթին ծմակների մէջ, կենակցում էի ծառերի, ժայռերի եւ գազանների հետ, եւ իմ վիշտերը ցրում էի որսորդութեամբ: Իսկ գիշերը մօտենում էի մեր հիւրընկալի տաղաւարներին, եւ եթէ միջոց էի գտնում, մտնում էի հիւանդին տեսնելու: Երբ նա իւր պղտորուած աչքերը բաց էր անում, տեսնում էր ինձ իւր մահճի մօտ նստած, միշտ կրկնում էր միեւնոյն խօսքերը, -«Ինչո՞ւ եկար, կարող են կալանաւորել քեզ»: Անցան օրեր, անցան շաբաթներ, անցաւ մի ամիս: Օր ըստ օրէ նրա հիւանդութիւնը աւելի վտանգաւոր կերպարանք էր ստանում: Մի գիշեր, երբ մօտեցայ մեր հիւրընկալի տաղաւարին, նա արտասուքը աչքերում դուրս եկաւ իմ առջեւ եւ խորին ցաւակցութեամբ յայտնեց. - «Նա մեռաւ»...: Ես սարսափեցայ, որպէս մի եղեռնագործ: Ինձ այնպէս թուեցաւ, թէ ես եմ եղել նրա մահուան պատճառը: Ղազի գարհուրանքը չանթահարեց ինձ»:

(Շար. 171)

(Շար. Ա էջէն)

յօդուածը պիտի մնայ ենթայանձնախումբին մէջ եւ չփոխանցուի աւելի բարձր մարմիններու: Այս մօտեցումին համաձայն չէ Փարիզի նախկին դեսպան (ան որ չունէը Անգարա առաւ 1973 Փետրուարին, Մարսէյլի յուշարձանին առթիւ) եւ Արտաքին նախկին նախարար՝ Ք.Լ.Ք, որ կ'ըսէ թէ Արտաքին նախարարութեան բանբերին պաշտօնը ժողովուրդը մխիթարել չէ, նեմսացնելով կառարուածին տարողութիւնը, այլ իրականութիւնը ըսել, որուան ըլլալով որ տեսանք թէ արհամարհելը ուր հասցուց մեզ: Կարեւորութիւն չուզեցինք տալ «վրէժի» յուշարձաններու կառուցման (մարդը «յուշարձանախտէ» կը տառապի 12 տարի է) եւ հոս հասանք...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ, երկու ամսուան ընթացքին, երրորդ ծանր արկածը արձանագրեց: Այս անգամ ալ, մարդկային թերթի հետեւանք, ինչ որ արգարացուցիչ բան մը չէ: Ուղեվարը, խոստովանած է թէ չէ դանդղեցուցած իր ճեպընդացը, հակառակ ազդանախատականներուն եւ 100 քմ. ժամական չարունակած է սուրալ, փոխանակ 30-ի եւ պատահած է անխուսափելին, այսինքն կառախտմբը դիծէն ելած է Արժանթէօն - սիւր - Ռէյօզ, երբ դիմացէն կուգար Պրիվ - Փարիզ Թղթատարական կառախտմբը: Թէեւ ամէն մէկը իր գիծին վրայ է, բայց պատկած կառախտմբերուն հետ բախումը չի կրնար չպատահիլ: Օգնութիւնը չատ արագ կը հասնի, բայց եւ այնպէս 42 մեռեալ կայ, 38 վիրաւոր, որոնց մէջ՝ 11 հոգի ծանր վիճակին մէջ: Ուղեվարը պատկան հետապնդումի տակ է, ակամայ մարդասպանութեան համար, թէեւ ազատ ձգուած հսկողութեան ներքեւ: Ինչ որ անբնական է եւ հարկ կ'ըլլայ որ բազմաթիւ զոհեր ըլլան, որպէսզի անդրադարձ ըլլայ, այն է որ մէկ ուղեվար, առանձին, չի կրնար վտանգաւոր չըլլալ: Անցեալին, միշտ երկու ուղեվար կար եւ տրամաբանական ալ չէ, որ մէկը ննջուի, գործազրկութեան ներկայ վիճակին մէջ: Ոեւէ անձ, չի կրնար մէկ երկվայրկեան թերացում մը չունենալ, նոյն ուշադրութիւնը չկարենալ պահել եւ բոլորը - հիմա - համաձայն են որ 2 անձ անհրաժեշտ է: Կը յայտնուի, օրինակ, թէ ոեւէ ուղեվար, 13 ամսիճան արեան ճնշում ունի մեկնումի առեն եւ ժամանումին՝ 21 է:

ՓՐԼԹՈՐԻՍ. չորս ամիսով յետաձգեց արտաքին պարտքերուն հատուցումը: Տեղւոյն վրայ, մթնոլորտը չատ լար - ւած է, երկու սպիտակամորթ սպաննւած է:

ԼԻԲԱՆԱՆի կացութիւնը չի բարելաւուիր, թէեւ խօսակցութիւններն ու տեսակցութիւնները կը չարունակուին: Էհտէնի մէջ, Խաչիկ Պապիկեան տեսնուած է նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի հետ, Թպէյլի քրիստոնեայ ընդլայնուած ժողովին առընչութեամբ: Այդ ժողովին, արգարեւ, կը մասնակցի ներկայացուցիչ մը հայկական պլոքէն, որու մաս կը կազմէ Խ. Պապիկեան: Ֆրէնճիէն եառ, մէթր Պապիկեան, Քասլիքի մէջ, ընդունուած է նախկին նախագահ Շ. Հէլուի կողմէ: Շաբաթ օր, Քաթայէպներու պատուիրակութիւն մը Դամասկոս գնաց:

ԳԱՆԶԱԿի (Ադրբէյջան) մէջ, ճաֆարով ամրոցը ամուսնութեան հարիւրամեակը տօնած է: Այրը՝ 119 տարեկան է, կինը՝ 115 և ունին 200 գաւակ, թոռ, ծոռ եւլն.: Ամուսնական երջանկութեան իրրեւ խորհրդանիշ, զոյգը դորգ մը նուէր ստացած է եւ գիւղին աշուղն ալ երգ մը ձօնած է սէրն ու հաւատարմութիւնը փառաբանող: Ադրբէյջան ներկայիս 1500-հարիւրամեայ անձեր կան եւ աւելի քան 15 հազար՝ ինհարսնամեայ: Անցեալ Յունուար 1-ին, ծերապիտութեան տեղական ընկերութիւնը հաղորդած էր որ խորհրդային երիցադոյն քաղաքացին՝ Ալախիաւորա, կովկասեան իր գիւղին մէջ տօնած է 151-րդ տարեդարձը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ա.յրի Տիկին Կարպիս Գազազեան,
Պ. Թիւրի Գազազեան,
Ա.յրի Տիկին Վերժին Գալճեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Խանճեան եւ զաւակները,
Տէր եր Տիկին Ժազ Գալճեան,
Ա.յրի Տիկին Փարիզ Փափատիմանտիս,
Տէր եւ Տիկին Փ. Փափատիմանտիս եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Կ. Մացաքոս եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Փ. Փափատիմանտիս եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Մ.Իհրդատ Ալթունեան, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները յայտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քրոջորդւոյն, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱԶԱԶԵԱՆի
(Լտիիրնէցի)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 30-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 4, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն կը խնդրուի փոխան ծաղկեպատկի, նուիրատուութիւնները կատարել Ազքատախնամին:

Պետիկեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ իր հօր՝

ԱՐԱՄ ՊԵՏԻԿԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 24-ին, Անտիլիի հանգստեան տունը:

Թաղումը կատարուեցաւ Մանեըի - լը-Համոյի նոր գերեզմանատունը, Օգոստոս 27-ին:

ՅԱՌԱՋ. - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Յուլիսի եւ Օգոստոսի դաշտահանդէսներուն՝ կայանին մէջ, ի նպաստ կայանի նորոգութիւններուն. -

ՕԳՈՍՏՈՍ

Տիկին Մառի Աբգան 3000, Սոնիա Աբգան 2000, Տէր եւ Տիկին Յովնանեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պարսիկեան 500 Ֆ., Օհաննէսեան 700, Սիսեռեան, Թորոսեան, Ոմն, Գալճեան 500ական, Աբրահամեան, Պառաւեան 400-ական, Տէրտէրեան, Մուրատեան 300ական, Հիմինեան 400, Գարդուքլի, Ժիրար, Քիւչիւկեան, Պ. Օհաննէսեան, Կապէնց, Պընուա, Ռէմոն, Տէրտէրեան, Հալաճեան, Էգօ Անդրէ, Փուչուճեան, Հանուչեան, Միլեան 200ական, Էզեկիել, Տունիկեան 100ական, Քասարճեան 100 տոլար, Լոս Անճըլըսէն Զուիկերիա ժամանող երիտասարդներ 100 ղ. Ֆ., Կիւլէկեան 600 Ֆ.:

« ՅԱՌԱՋ »ի
Ընթացիկ Ազդարու Սակագինը

Մահագդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Մեռնիդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան 150 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (Լիբանահայ տղոց ճամբու ծախք): (Տառնալ «Ցառաջ»էն):

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկները, յետ չատ պարզ մուտքի քննութեան:

Այս տարի կը դասաւանդուին.
Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու:
Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու
Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու
Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու
Ե.- Ընդհանուր դիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան:

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16·30 - 18·30, Պօմոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավընիւ Շարլ Փատուլ: Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14: Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երմազեանի, հետեւեալ հասցէով.

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ. 11-ին: 5 տարեկանէն սկսեալ:

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1. - Հայոց լեզու - ամէն տարիքի համար:
2. - Հայոց պատմութիւն:
3. - Կրօնք:
4. - Հայկական երաժշտութիւն:
5. - Մանկանց երգչախումբ - պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ, ամէն Շորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ:

Օթօբարի սպասարկութիւն եւ կէսօրեան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը: Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն:

Հասցէ. -
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի մանկապարտէզի վերամուտը՝ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 9: Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել վարժարան:
Հեռաձայն՝ 378 - 92 - 91

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին
Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սոպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

SAINT-GREGOIRE A TALLARD

Une messe épiscopale sera célébrée en rite arménien

PELERINAGE ANNUEL
Dimanche 8 Septembre

Sous l'égide des Associations cultuelles de l'Eglise Arménienne Apostolique de Marseille, Mgr. Hagop VARTANIAN, célébrera la messe, à 10h 30, en la présence de Mgr. Raymond SEGUY, évêque de Gap, et Mrs. les curés de la paroisse de Tallard.

La chorale «Sahak - Mesrob» assumera les chants liturgiques, dirigée par son chef Khatchig YILMAZIAN

A 13h un repas fraternel réunira les pélerins dans la salle de la Mairie de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition des pèlerins qui ne peuvent se rendre par leur propre moyen.

Pour tous renseignements et réservation s'adresser :
Marseille : Eglise Arménienne du Prado:
Tél : (91) 77 - 84 - 70
La Ciotat : Amicale des Arméniens
Tél : (42) 08 - 24 - 57
Nice : Eglise Arménienne de la Madeleine
Tél : (93) 41 - 41 - 14
Avignon : Association Culturelle des Arméniens - Tél : (90) 65 - 23 - 59
Draguignan : Amicale des Arméniens
Tél : (94) 68 - 23 - 80
Valence : Eglise Arménienne, Père Nareg - Tél : (75) 43 - 63 - 86
Vienne : Union Nationale des Arméniens
Tél : (74) 85 - 88 - 26
Grenoble : Club des Arméniens
Tél : (76) 48 - 59 - 38
Gap et région : Takvorian,
52, ave. Jean - Jaurès, 05 Gap
Tél : (92) 51 - 07 - 56

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, կիրակի, ցերեկ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մաուազօրհնութիւնը, կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԻՒՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
4
MERCREDI
4 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.043 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.043

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՎՐԷՆ ՈՐԻԷ ՆԵՐՈՒՄԻ ԴԷՄ Է

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը յայտարարեց, Կիրակի օր, թէ նեղումի որեւէ հարց չի կրնար ըլլալ «Պետութեան դէմ ոճիրներ» դործողներու համար: Բուռն ճառ մըն է, զոր արտասանած է Էվրէն, խորհրդարանական վերամուտին առիթ եւ հրաւիրած խորհրդարանականները որ չմոռնան անցեալի դէպ փորձառութիւնները: «Փորձառութիւնը իր փաստէ, կ'ըսէ նախագահը, որ յանախ ներումը կը քայլերէ ոճրագործը որ նոր ոճիրներ դործէ»:

Պետական զինուորական հարուածէն վեր ձերբակալուած 77 հազար հոգի ետ բանտն են: Էվրէն դէմ արտայայտած է նաեւ մահապատիժի վերացման: Ասդ (1980, Սեպտեմբերէն) 412 մահապիճ արձակուած է եւ 27 մահապատիժ գործադրուած է: Ընդդիմութեան Սոցիալ-դեմոկրատ շարժումը քարոզչական արշաւ մը սկսած էր ներման համար: Էվրէն յայտնեց նաեւ թէ մտքէ պէտք է հանել թէ որեւէ ձեւով, այ թէ ձախ քաղաքական նախկին ոեւէ դեկավար կրնայ քաղաքական բեմ վերադառնալ: «Թուրքիա, կ'ըսէ Էվրէն, որ ներկայիս խաղաղութեան եւ հանդստութեան մէջ կ'ապրի, պէտք չէ ձդէ որ պատմութիւնը կրկնուի»: Այս խօսքերը ուղղուած էին, մասնաւորաբար, Էճեվիթի եւ Տէմիրէլի, որոնք հակառակ արդելքներուն, յայտարարութիւններ կ'ընեն մամուլին:

Ինչպէս կը տեսնուի, Էվրէն լաւ բռնած է ժողովրդավարութեան ճամբան...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիոնել ԺՈՍՓԷՆ «Մի ձախ, մի աջ» տարուածեց առջի իրիկուն, միաժամանակ հաղկելով համայնավարները եւ Պառը: Առաջիններուն, ազդարարութիւն մըն է, զոր ըրաւ, չհետեւելով թէ ուղղակի դրդռութեան ռազմավարութիւն մըն է, որ կը մղեն»: Անընդունելի դտաւ Սէնատի նախագահ Սանտրօ Փերթինին առաջարկը: Խոսքի դրագիրը զովքը հիւսեց Փերթինիի, որու խաղաղասիրութիւնը օրինակ պէտք է ծառայէ:

ՓՕԼ ՓՕԹ, որ 1975-էն 79, Քամպոճի հեղաշրջիչը վարեց, հանգստեան կը կոչուի, մինչ որ ըսել կուտայ լրագրող - ներուն, թէ բռնակալներն ալ կրնան դործէ քաչուիլ: 60 տարեկան է, Փոլ Փոթ, որու գլուխին թիւը կէս միլիոնէն 3 միլիոն կը տարուբերին: Ցանուն «ամբողջական յեղափոխութեան» է, որ հարիւր - հազարաւոր քաղաքաբնակներ քշուեցան դէպի բրինձի արտերը եւ վայրի անտառները, ուր մեռան ճանճի պէս, սովէ, հիւանդութենէ եւ չարչարանքէ:

ՋՄԵՐՈՒԿԻ ՎԱՃԱՌՔԸ ԱՌԱՆՑ ՁԱՅՆ ԿՏՐԵԼՈՒ

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է

ԽՈՐՀ. ՄԻՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օգոստոսի սկիզբէն ի գօրու գարձած է Խորհ. Միութեան պետական թիւ 7177-80 օրէնքին մէջ կատարուած փոփոխութիւնը «Պարենային թարմ ամերուկներ»ու վերաբերեալ: Համաձայն նոր օրէնքի, իսկ եւ թերահաս ամերուկներու վաճառքը մանր առեւտուրի մէջ արգիլուած է: Այսուհետեւ ամերուկի հասունութիւնը ստուգելու համար պէտք է անոր մէջ փոքրը կտրուածք մը բանալ եւ ապա վաճառել: Առանց կտրուածքի ամերուկներու վաճառքը կ'արտօնուի միայն գնողի խնդրանքով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 26 - 29)

ՍԻՓԻՒՌԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարդսեան, ընդունած է Սիփիւռքի հայ ուսուցիչները, որոնք Երեւան կը գտնուէին Սիփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով: Վարչապետը ողջունած է հիւրերը, յայտնելով մաղթելով անոնց իրենց մանկավարժական ասպարէզին մէջ: Ապա խօսած է Հայաստանի նուաճումներուն մասին:

×

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով Վրաստանի վաստակաւոր արուեստագէտի կոչումի չնորհուած է Թիֆլիս ապրող երկու արուեստագէտներու՝ Գլախս Զաքարեանի եւ Յովհաննէս Կարսեանի: Գլախս Զաքարեան Անդրկովկասի ժողովուրդներու զուսանական եւ ազգային երգերու մեկնաբան է, որուն իւրաքանչիւր երգահանդէսը Երեւան, Պաքու թէ Թիֆլիս, կը վերածուի երաժշտական տօնի: Ան ծանօթ է նաեւ որպէս Սայաթ Նովայի երգերու մեկնաբան: Յովհաննէս Կարսեան Վրաստանի «Սայաթ Նովա» երգի ու պարի ժողովրդական համոյթի դուդուկահարն է: Ճամբա կը մասնակցի Երեւան եւ Թիֆլիս տեղի ունեցող փառատօներու: Իր մեկնաբանութիւնները առնուած են սալի վրայ եւ յաճախ կը սփոուին ձայն - հեռատեսիլէն:

1915Ի «ԿԱՐԳ ՄԸ ՊԱՏԱՀԱՐՆԵՐԸ» ԵԻ ԷՕԶԱԼ

—×—

Թուրքիոյ վարչապետը ելոյթի մը ընթացիին, զոր ունեցած է ամերիկեան ձայնասփիւռէն, անդրադարձած է նաեւ հայկական ցեղասպանութեան, աւելի ճիշդ՝ «կարգ մը պատահարներու, որոնք կրնան փոխադարձաբար տեղի ունեցած ըլլալ»: Ինչպէս կը տեսնուի նոյն յանկերգը, որ չի մաշիր եւ ամենայն լրջութեամբ, կը կրկնուի ու կը կրկնուի, առանց վախնալու ծիծաղելիէն...: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ «Հիւրրիյէթ» (Սեպտեմբեր 2):

×

Թուրքիոյ վարչապետը էօզալ որ առողջական պատճառներով երկու չաբաթէ ի վեր ԱՄՆ կը գտնուի, 20 վայրկեաննոց ելոյթ մը ունեցած է Թուրք - ամերիկեան միութիւններու դաշնակցութեան կազմակերպած ձայնասփիւռի յայտագրէն: Այդ միջոցին արտայայտուած է նաեւ «հայկական ծրագիրներ»ուն մասին ու յայտնած թէ 1915 - 1916 չրջանին մինչ Օսմանեան կայսրութիւնը կ'ապրէր իր ամէնէն տկար օրերը, արեւելեան - Անատոլուի մէջ ենթարկուած է ցարական Ռուսիոյ արշաւանքներուն ու դրաւումին: Ան ըսած է.- «Որոշ է թէ օսմանեան հզօր պետակ ժողովուրդը ինչ տառապանք քաշած է այդ տարիներուն: Կարդ մը պատահարներ կրնան փոխադարձաբար տեղի ունեցած ըլլալ: Սակայն ասոնք ոչ մէկ ձեւով կարելի է համեմատել այն դէպքերուն հետ, զորս ապրեցան Հրեաները Բ. աշխարհամարտին: Մենք պատմութեան ընթացքին առանց կրօնքի ու ցեղի խտրութեան հիւրընկալած ենք զանազան հալածականութիւններ: 1492-ին, մօտաւորապէս 500 տարի առաջ Սպանիոյ մէջ Հրեաները փախչելով քրիստոնեաներու հալածանքէն դարերով խաղաղօրէն ապրած են ու կ'ապրին Օսմանեան հողերու վրայ: Ազգ մը որ այս կեցուածքը ունեցած է կրնա՞յ ցեղասպանութիւն մը իր գործ դնել իր հալածականութեան մաս կազմող այլ ժողովուրդի մը վրայ: Կարելի բան չէ այս: Սակայն դժբախտաբար կան մարդիկ որոնք դէպքերը մեծցնելով կ'ուզեն զանոնք օգտագործել մեր երկրին դէմ»:

Էօզալ ըսած է թէ Թուրքիոյ բարեկամները պէտք չէ գործիք դառնան այս խաղերուն եւ թէ Թուրք կառավարութիւնը դիմած է անհրաժեշտ միջոցառումներու:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

- ՎԵՆԵՏԻԿ -

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարեան հայրերու Ս. Ղազարու Հայկ. ճեմարանին հովանաւորութեամբ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին մէջ կազմակերպուած հայագիտական ամառնային Բ. դասընթացքը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 1 - 31 :

Այս տարի ԱՄՆ-էն, Քանատայէն, Ֆրանսայէն, Իտալիայէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Յունաստանէն մասնակցեցան 19 հոգի: Դասընթացքը բաժնուած էր երեք մակարդակներու՝ սկանակ, միջին եւ բարձր: Դասախօսները եղան՝ Հ. Ներսէս վրդ. Տէր - Ներսէսեան (գրաբար), Հ. Լեւոն վրդ. Զէքիեան (գրականութիւն, պատմութիւն), Հ. Ռափայէլ վրդ. Անտոնեան (պատմութիւն, գրականութիւն), Մարտիրոս Մինասեան (աշխարհաբար), Անի Թոթոյեան (աշխարհաբար, գեղարուեստի պատմութիւն), Պայքար Սվազլեան (աշխարհաբար), Մկրտիչ Մանուկեան (աշխարհաբար):

Դասերէ զատ տեղի ունեցան նաեւ բազմաթիւ քանախօսութիւններ. խօսեցան Հ. Ներսէս վրդ. Տէր - Ներսէսեան՝ հայկական ձեռագիրներու մասին, Ս. Ղազարու ձեռագրատան մէջ, Մարկ. Նշանեան՝ Կ. Զարեանի, Մեհեանական սերունդի, Յ. Օշականի եւ սփիւռքեան ժամանակակից գրականութեան, Աւետիս Նազարեան՝ ժամանակակից երաժշտութեան եւ Կոմիտասի, Օննիկ Ժամկոչեան՝ Թրիեսթէի հայ գաղութին եւ Ժ.Ը. դարու հայ առեւտրականներու, Կապրիէլլա Ուլուհոճեան՝ հնատիպ հայ գիրքի, Մարտիրոս Մինասեան՝ եզնիկի, Զուլալ Գազանճեան՝ նախամաշտոցեան հայ բանահիւսութեան, եւ Ասրիանօ Ալփակօ Նովելլօ՝ հայ ճարտարապետութեան մասին:

Հինդշաբթի, Օգոստոս 29-ին փակադրող թեկնածուները ներկայացան քննութեան: Նոյն իրիկունը տեղի ունեցաւ հրաժեշտի երեկոյթ մը:

Վարչութիւն
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԻ

Օգոստոս 31

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ - ԳԱՐՊՈՎ

ԻՐԱՐՈՒ ՁԵՌՔ ՁԵՆ ՈՒԶԵՐ ՍԵՂՄԵԼ

—×—

Երեքշաբթի օր, սկզբունքով տեղի պիտի ունենար ճատրակի համաչխարհային ախոյենութեան մրցումին առաջին խաղը, եթէ վերջին պահուն Գասպարով եւ Գարպով իրարու կռնակ չդարձնէին:

Արդարեւ ախոյեանը եւ յաւակնորդը մերժած էին իրարու ձեռք սեղմել, Երկուշարթի օր, բացումին պաշտօնական հանդիսութեան:

Այս անգամ, բաւական փոփոխութիւններ կան: Մրցումը առաւելագոյն 24 խաղով պիտի վերջանայ: Կրնայ, անշուշտ, անկէ առաջ ալ վերջանալ, եթէ երկու մրցակիցներէն մէկը 6 խաղ չահի: Իսկ եթէ մինչեւ 24 խաղ, ոչ ոք 6 խաղ չահած ըլլայ, բարձրագոյն նիշեր ունեցողը յաղթական կը հռչակուի: Հաւասար արդիւնքի պարագային, Գարպով տիտղոսը կը պահէ: Մինչ «Լիպերասիոն» բառախաղ մը կ'ընէր եւ երկուբին (տէօ) պատերազմը տեղի պիտի ունենայ կը խորագրէր (ծանօթ է թատերգութիւնը՝ Տրովադայի (Թռուա) պատերազմը տեղի պիտի չունենայ), «Փրանս - Էնթէռ»ի Մոսկուայի թղթակիցը Գասպարովը (կէս - հայ, կէս - հրեայ) կ'որակէր Կովկասի ձի մը եւ Գարպով՝ համակարգիչ մը:

Գասպարով ճերմակներով պիտի սկսէր: Մերժած էր հուկոսալ իրաւարարը, որ նախընտրեց քաչուիլ: Առաջին անգամ ըլլալով, երկու իրաւարար կայ՝ մէկ Պուլկար, մէկ խորհրդային քաղաքացի: Եթէ Գարպով պարտուի, փոխ - վրէժի իրաւունք կ'ունենայ 6 ամիսէն:

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԵՐԿՈՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

ՎԱՀԻ ՕՇԱԿԱՆ

Քառհինգ տարեկան է Սփիւռքը:

Մէկ մէկ թաղեցինք աւազներուն ու յիշատակներու փիրկը, դէչ աղէկ անկեղծ յուզումով եւ ոմանք ալ տեղաւորեցինք անմահութեան ուռքոքքօ դամբարաններուն խորը՝ բոլոր այն մաքի, խօսքի ու գործի զինուորները որոնք հարիւր յիսուն տարուան դաժան, անդուլ պայքարին յետսապահ մարտիկները եղան, որոնք Արեւմտահայ գրական գաղթօնքին վերջին ֆետայիները եղան: Բոլորն ալ մեզ հասած՝ նախ որպէս նկարագրի ուժ եւ ազնուութիւն եւ նաեւ որպէս վաստակ, մէջտեղը մնացած, չուարած մարդիկ՝ ոչ կեանքէն ոչ ալ մահէն բան մը հասկցած ու մանաւանդ՝ մռայլ տխրութիւն մը սրտերնուն չուրջ որովհետեւ չէին գիտեր թէ ժառանգի փոխանցումը կատարուա՞ծ էր թէ ոչ... «սա խլէզներուն նայեցէք, ասո՞նց պիտի յանձնենք մեր ազգին դանձը...»:

Հիմա այդ ալ եղած է եւ մենք ենք բեմին կեդրոնը քանի մը վայրկեանի համար, նայելու եւ կշռելու կացութիւնը: Եւ հաղորդելու ցաւալի լուրը թէ 1900ի չուրջ Վարուժան - Թէքէեան- Սիամանթօ - Զարեան - Օշական խմբակի կողմէ Արեւմտահայոց մէջ անզգալիօրէն ծայր առած երկփեղկումը մեր դեռ խակ մշակոյթին՝ կը չարունակուի այսօր աւելի ուժգին թափով: Տակաւ մեր ժողովուրդին գեղեցիկին, ճշմարիտի զգայնութեան յեղափոխականներու յառաջապահ դունդը, մեր արուեստի նուիրեալներու, մեր ոգեկան ընտրանիին պզտիկ անկազմակերպ եւ աննշան խումբը կռնակ կը դարձնեն ժողովուրդին եւ գլուխը առած կ'երթան կը հեռանան մեզմէ, կը չեզրին հայութեան աւանդական ճամբէն: Կը մնայ զանգուածը հացի, ապահովութեան, վայելքի եւ քիչ մըն ալ յարգանքի իր փնտռտուքին մէջ բանտարկուած:

Իւրացնել, ունենալ՝ մէկ կողմէն ու երեւնալ, տպաւորել՝ միւս կողմէն կը կազմեն իր կեանքին երկու բեւեռները: Հակայ միթիլոժի մը, բարդ ֆոլքլոր մը կը պաշտպանեն այդ զանգուածը՝ որուն յանձնուած կը թուի ըլլալ մեր ազգին պատմութեան ղեկը:

Այնպէս որ երկու մշակոյթ կը զարգանան այսօր մեր ժողովուրդին մէջ, իրար հակադիր ու մրցակից երկու կերպ՝ սահմանելու արուեստն ու ճշմարտութիւնը: Շատ հաւանաբար ժամանակի ընթացքին այս երկու ճիւղերը իրարմէ աւելի անջատուին, զիրար աւելի մերժեն եւ գայ օրը երբ զիրար բնաւ չհասկընան: Դեռ իւրաքանչիւրին մէջ կան խայտուն ենթամշակոյթներ՝ որոնք բուն հիմերը կը կազմեն գաղութին իր բնական երկրին մէջ, տոկուն խարխխները անգլիախօս Հայերու՝ Ամերիկայի մէջ, հայախօս Հայերու՝ Լիբանանի կամ Եգիպտոսի մէջ, Ֆրանսական մշակոյթի հետ նոյնացած Հայերու Ֆրանսայի մէջ, պահելով հանդերձ ազգային չեշտ դիծ մը եւայլն:

Այս երեւոյթը անչուշտ նոր չէ ոչ ալ մեր ազգին մենաշնորհը սակայն ինչ որ նոր է, այդ ալ ստորնախաւին ստացած կարեւորութիւնն է, պատմական պաշտօնը: Երբեք ամբոխին եւ դիւրամատչելիին, օգտակարին պաշտամունքին լծուած մարդոց կշիռը այնքան ճնշիչ եղած է, երբեք հանրային կարծիքը եւ ախորժակները այս օրուայ չափ սիրակալութեանը տակ չեն եղած քաղաքական խեչամներու հետամուտ չարժումներու: Եւ որպէսզի այս քանի մը նկատողութիւններու ոգին հաւասարապէս ծառայէ երկու մշակոյթներուն՝ այս յօդուածը հեռու պիտի մընայ ամէն տեսակ բարոյախօսութենէ, դատապարտութենէ, ու իրաւ տալէ: Կ'արժէ Սան Ֆրանսիսքոյի ծովափեայ ծառերուն հարց տալ հեգնական չեշտով ու նոյնիսկ արդար զայրոյթով թէ ինչո՞ւ բոլորն ալ կէս պատճառ կը մնան հորիզոնին դէմ ամբողջ կեանքերնին, հպարտութիւն բռնած բանը չունի՞ն եւ թէ պէ՛տք է որ չիտակ կայնին որովհետեւ այդ է իրենց ճշմարտութիւնը: Մարդիկ ալ ծառերու պէս բաներ են որոնք ոչ ծաղրով, ոչ քարոզով ոչ ալ քննադատութեամբ կը փոխուին կամ կը չտուին: Կ'առնենք զիրենք ինչպէս որ կը գտնենք, ճամբու փոշին վրանին, խորհելով թէ որքան ալ տըղէա, խոնարհ կամ մոլորած ըլլայ մէկը՝ միշտ իր օգտակարութիւնը ունի մարդկային ընկերութեան մէջ, տեղ մը մէկը կը սպասէ իրեն սիրելու կամ ցուցընելու համար եւ թէ բոլորս հաւասարապէս անհեթեթ գոյութիւն մը կը քաշկրտռենք, թէ ոչ ոք իրաւունք ունի մարդոց դաս տալու, ինքզինքը մեծ քաքի մը տեղ դնելու եւ ուրիշին քթին խնդալու: Հետեւաբար այս է պայմանը ազատ խօսքին - երբ ըսողը իր կիրքերն ու նախասիրութիւնները կը տեղադրէ ճշմարտութեան հրամայականին՝ ու լսողը դիտէ թէ բացարձակապէս իրեն ձգուած է, իր պարկեշտութեան ու քաղաքագիտութեան՝ որոշել թէ խօսողին բառերը ինչ արժէք ունին իրեն համար: «Խաղ» մըն է որ սակայն խաղալու է բրոֆէսընըլի պէս, առանց բարկութեան կամ տեղութեան: Մնացեալը ամբողջ հանրութիւն փնտռող հեռատոր ադմուկ է:

Ուրեմն, եթէ իրապէս Սփիւռք ենք վերջ ի վերջոյ, կը նշանակէ մեր դլխուն ճարը մենք պիտի նայինք, բոլորին անկախ: Կը նշանակէ նաեւ թէ աչխարհն է մեր հայրենիքը եւ չկայ կեդրոն, ոչ Պէյրութ ոչ Լոս Անճըլըս ոչ անչուշտ Երեւան այլ կայ անցեալ մը ու ապագայ մը, ծագումի եւ յանդումի ուղղութիւն մը, որ մէկ է, դէպի Արեւելք, Հայաստան: Սակայն դեռ հոն չհասանք եւ այս դարուն հասնելիք ալ չունինք: Բայց միշտ կեդրոն պիտի փնտռենք ոչ այնքան որպէսզի մէկ ձեւի եւ տիսիպլինի ենթարկուի մեր ազգը ու վերջ գտնէ ոտ անպատասխանատու, թուրիսթական գոյութիւնը՝ այլ ապահովութեան համար լոկ, վախնալով առանձնութենէն ու կարօտնալով հին օրերը երբ տղայ էինք ու մելամաղձոտ, տարիքը առած օրիորդներ «Լճի մէջ նաւակը» կ'երգէին պարտէզներու մէջ անծանօթ կարօտներու անճնաւոր ու վախնալով կոխկռտելէ լուսնի թափած լոյսը չորս կողմերէն...:

Սակայն կեդրոնի տեղ է՞նք կրնար մեր «մշակոյթը» դնել, հակառակ անոր որ Սփիւռքը չկազմուած՝ կը քանդուի արդէն վերջին տասնամեակներուն եւ նախանիւթը կը սպառէ ինքզինքը դեռ ինքնութիւն չդտած: Ըստ երեւոյթին, Լիբանանի մէջ վերապրումի, պարզ գոյութեան մը տադնապը մարդավարի կեանքի մը նման բան մը երկարաձգելու ճիդը մեզ Հայերս կը տանի եւ մեր պատմութեան էն մութ օրերը 100 տարի առաջուան Համիտեան բռնութեան հոգեբանութեան: «1901-ին, կը գրէ Մաթէոս Մամուրեան Արեւելեան Մամուլի մէջ, (1902, էջ 20) ազգային գործերը, կրթական, դրական աչխարհը անչարժացած վիճակի մէջ էին մինչ թուրք, յոյն ու հրեայ հասարակութիւնները կը յառաջդիմէին: Պատճառները բազմաթիւ են.- նախ՝ այն որ կեդրոնական վարչութիւնն ու Ազգային Պատրիարքարանը վճռական որոշումներ չեն տար, յետոյ ուսումնական ու կրթական ասպարէզին մէջ դէպի օտարասիրութիւնը զօրաւոր հակում մը կայ, ու պատրաստուած մարդու բացակայութիւնը վարժարաններէն ներս չատ դժալի է, եւ վերջապէս հրապարակագրութեան մէջ ժողովուրդի ճաշակն ու չափանիշն են որ կը դեկավարեն»: Երկու տարի ետք նման դժգոհանք մը կը կարդայուի Ցուվհաննէս Գազանճեանի գրչին տակ Մասիսի էջերէն (Մասիս Շաբաթաթերթ, 1904, էջ 17)· - «Մտեղծումի թափի դժալի պակաս կայ, կը գրէ քննադատը, գրողները ժամանակ չունին դրելու եւ հանրութիւնը նիւթապէս չի ժանդակեր անոնց: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ գրողները իրենց ուժերը կը վատնեն մամուլի մէջ յօդուած դրելով, մինչ եւրոպական մամուլին մէջ, լրագիրը օրւայ գործերով կը զբաղի իսկ հանդէսը՝ դրական հարցերով: Մենք, Հայերս, ամէն ինչ լրագրի մէջ կը դնենք...»: Ետ Լիբանանին գալով, բոլորս հիմա դիտենք թէ անցնող տասը տարիները ցոյց տուին թէ ինչ է այդ քայքայուղ երկրին իրական դոյնը, կեղծիքը անոր մշակոյթին ու այն հսկայ սուտը՝ որ արուեստի ֆեսթիվալներով, հինգ համալսարաններով, եօթը մշակութային կեդրոններով - ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, ամերիկեան, արաբական, իտալական եւ սովետական - լուսաւորեալ միջին դասակարգով, անթիւ հրատարակչատուներով, նիւթական պերճանքով կը փորձէին ծածկել: Սակայն ահաւոր ճշմարտութիւնը այլ է եղեր եւ որուն մեղսակից էինք մենք Հայերս ալ, կամայ թէ ակամայ, բանիւ եւ գործով: Հիմա այդ կեղծիքին դիմի կը վճարենք մենք ալ իյնալով քաոսի մը գիրկը որ ողբերգական ըլլալու վեհութիւնն ալ չունի: Ինչպէս կը զրէր վերջերս տոքթ· Էպլիղաթեան հարցազրոյցի մը ընթացքին՝ դրական չէզոքութիւնն ալ անհնկացած է ոչ այնքան քաղաքական դէպքերու բերումով այլ որովհետեւ ան որ ապրած է Լիբանանի մէջ վերջին կէս դարուն մեղսակից, մասնակից եղած է բարոյական ապականութեան որուն բոլորս ալ աչք կը գոցէինք, ժամանակին... : Իրականութեան մէջ, նորութիւն չկայ Լիբանանի մէջ - ինչ որ տեղի կ'ունենայ տասը տարիէ ի վեր «Ոճրագործներու Հանրապետութեան» մէջ՝ տակէ առաջ ալ տեղի կ'ունենար, միայն թէ այդ տանն քօղարկուած էր մինչ հիմա՝ քօղազերծ է: Չկայ չէզոք Լիբանանի մէջ ու մխակ կեղծը ան է, չէզոքը:

Այս պայմաններուն տակ ի՞նչպէս կարելի է մշակոյթ ակնկալել մտաւորականութենէ մը որ վայելելով հանդերձ ազատ վարչակարգի մը բարիքները՝ քաղաքութիւնը չունեցաւ եւ չունի տակաւին, պաշտպանելու մարդկային մաքի ու սըրտի արժէքները որոնց բռնարարումին ականատես կ'ըլլայ, թեւերը ծալած, ամէն վայրկեան վերջին քառասուն տարիներուն: Ահա ուր է որ ընտրանիի մը պակասը կը զգացուի եւ ահա ինչու, երբ հարց կու տանք թէ Լիբանանի զարթութիւն կէս դարը ի՞նչ աւելցուց մեր դարաւոր մշակոյթին՝ պատասխանը կ'ուշանայ...: Հաւանաբար եթէ Ամերիկի տղաքը քիչ մը աւելի հասուն ըլլային եւ կարենային իրար հանդուրժել, կամ եթէ Երիտասարդ Հայը ժամանակ ունենար զօրացնելու իր խարխխը ընկերային իմաստով՝ մեր մտաւորականները այսօր խուճապահար իրենց ակնարկը հրապարակագիրներու կամ քաղաքագէտներու չէին դարձներ: Ժողովրդային հոյակապ մշակոյթ մը իր ամբիօր մտաւորականներու, գրողներու, բանաստէրներու բանականերով կ'իյնէ միահեծան Սփիւռքի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը: «Հոյակապ» բառը չի գործածուիր սարքազմով որովհետեւ ահաւոր պիտի ըլլար մեր վիճակը առանց այդ տեսակ մտաւորական դասակարգի անդուլ ճիդին զոհ ձգելու մեր հանրութիւնը եւ վտ պահելու զանգուածին մէջ տարրական երեւակայութիւն մը ու ինքնավերստահութիւնը՝ թէ կը մասնակցի մեր դարու քաղաքակրթութեան:

Լոս Անճըլըսի դաղութը յարմարագայն օրինակն է ուր մեր վիճակին լաւագոյն ու յոռեգոյն յատկանիշները կը պարզըւին յստակօրէն որովհետեւ դժուար է գտնել ուրիշ դաղութ մը ուր մտաւորականութիւն եւ հանրութիւն զիրար պատկերացնեն, զիրար սնուցանեն այնքան հարազատ ձեւով: Երիտասարդ, արկածախընդիր, կենսախայտ, փառամոլ հայութիւն մը, վարակուած Քալիֆորնիոյ յաուսկ արագ ապրելու, ինքզինքը ծախել դիտնալու, չուտ հասնելու կիրքէն եւ որ կը պահանջէ կեանքի բոլոր վայելքները զրս զրամի մոգական ուժը կրնայ հայթայթել - հաճոյք, պատիւ ու համբաւ, էն առաջ: Հերոսը անչուշտ զրամը չէ, այլ զրամին հմայքը, յայտնի կամ ծածուկ վարկը ու մանաւանդ զրամին չզարճակ չառայլը - որու մէջ կը սրսկան անպիտ միամտութեամբ ու ծիծաղելիութեամբ բեմ ու դերասատար - միլիոնատէր բարեբարներ, մեծարանքի հանդէսներ, վաթէթիք յօբելեաններ, ասնակատարութիւններ, հաւաքական փառաբանութիւն, «իշխանական» նուիրատուութիւն, չքեղ նուագահանդէս, պրն. տնօրէնին ճառը եւլն.: Պէտք կա՞յ աւելցնելու թէ այս ամէնը կարելի է նկատել դիտուած որոշ, նեղ անկիւնէ՝ որպէս հալալ իրաւունքը ժողովուրդի մը որուն պատմութիւնը զրկանքներու, նախատինքներու եւ ցաւի անվերջանալի չարան մը եղած է որմէ սա փախուստը, ազատագրումը, մարդկային բնական պահանջ է: Հարցումին պատասխանը անչուշտ այն է թէ երեւոյթը՝ հրաւած իր չափե - րէն անդին՝ կը վնասէ ժողովրդային մշակոյթի զարգացման: Առնուազն ամլութեան չրջան մը կը յատկանշէ:

Լոս Անճըլըսի դրական ու մասամբ գեղարուեստական կեանքի պատկերը կը ցոլացնէ հոգեբանական այս աչխարհագրութիւնը - օրաթերթ, չարաթաթերթ, ամսագիր, ոտանաւոր եւ արձակ՝ ամենայն անկեղծութեամբ ու բնականութեամբ միջին ու միջակ Հայէն իմացական նուագագոյն ճիդը կը պահանջեն ու փոխարէն՝ մաքի առաւելագոյն դրուանքը, հանգստութիւնը կը հաւթայթեն: Բայց այդ մասին՝ ուրիշ առթիւ:

«Ասպարէզ»

ԵՍ ԼԵՅՈՒԱԾ ԵՄ ՁԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ

—×—

Բրիտանական ժամանակակից գրականութեան ծանօթ դէմքերէն է Սթէն Պարսթոռ: Անոր մէկ թատերախաղը Անգլիոյ գրողներու ընկերութեան կողմէ նկատուած է 1974-ի լաւագոյն թեմաթիթը: Լոնտոնի հեռատեսիլի ընկերութիւնը 1975-ի գրական մրցանակը շնորհած է իր «Ձայրոյթով լեցուն հանգստութիւն» թատերգութեան: Գիրքերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու, նաեւ հայերէնի:

Պարսթոռ այցելելով Խորհ. Միութիւն, կնոջը հետ գտնուած է նաեւ Հայաստան: Երջագայութիւններու ընթացքին խրեն ընկերակցած է գրականագէտ Ֆելիքս Բախչինեան:

×

- Պարոն Պարսթոռ, դուք առաջին անգամ է որ Հայաստան կը գտնուիք: Բայց հաւատացէք մեր Հանրապետութեան մէջ լաւ կը ճանչնան ձեզ: Դեռ 1972 թուականին երեսուն հազար տպաճանակով հոս հրատարակուած է ձեր «Ձյապիսի Սէր» գիրքը, որ չերմ ընդունելութեան արժանացաւ: Մեր ընթերցողներուն, անշուշտ, հետաքրքրական կ'ըլլար մանրամասնութիւններ գիտնալ գիրքին հեղինակին մասին: Միաժամանակ կ'ուզենք որ դուք սեղմ կերպով ներկայացնէիք ձեր գործընկերները, ինչպէս նաեւ քրիստոնեական ժամանակակից գրականութեան նոր հոսանքները:

- *Սիրով: Ծնած եմ 1920-ին Եորքշայր՝ Անգլիոյ հիւսիսային ճարտարարուեստական չրջաններէն մէկուն մէջ: Եղած եմ ընտանիքիս միակ զաւակը: Նախ ածխահատ էի, ինչպէս հայրս եւ պապս: Մայրս իր աչխատանքի գործունէութիւնը ըսկրսած է հիւսուածեղէնի գործատան մէջ: արդիւնաբերութիւն մը որ չատ ծանօթ է նաեւ Հայաստանի մէջ: Քեւտպային աչխատեցայ ճարտարագիտական ընկերութեան մը մէջ, որպէս գծագրող: Այդ չրջանին էր որ կը գրէի «Ձյապիսի Սէր» վէպս:*

Գրած եմ 23 տարեկանէս: Առաջին գիրքը տպագրելու համար երկար տարիներ պայքարիլ հարկ եղաւ: Ցիսունական թուականներուն էր, երբ տակաւին անունս ծանօթ չէր: Աւելի ուշ երբ գործերս հրատարակուեցան Ճ. Պրէյնի, Ջ. Ու. Հաուզի, Տ. Սթորի եւ անչուշտ աւելի տարեց գրողներու Ս. Ջափլինի նմանի հեղինակներուն կողքին, զարմանքով նկատեցի որ ինձմէ անկախ յայտնուած եմ գրական հոսանքի մը մէջ: Ցիշած գրողներուս հասարակաց է այն պարադան որ բոլորն ալ գրած են բանուորական կեանքի մասին, բան մը՝ որ մինչ այդ չէր եղած, եթէ չհաչուենք առանձին դէպքեր: Գրական ամբողջ հոսանք մըն է այս, որ հետզհետէ աւելի մեծ թափ կը ստանայ: Աւելի ուշ չրջանի մեր գրողները օգտագործեցին հեռատեսիլի հաղորդումներու մեր փորձը (հեռատեսիլի միջոցով մենք կ'ուզէինք հասնիլ աւելի մեծ զանգուածներու· չէ՞ որ այդ հաղորդումները միլիոնաւոր մարդիկ կը դիտեն):

Այսպէսով, այս գրողներն աւելի չատ թատերագիրներ էին, քան վիպասաններ:

Միւս կողմէ, վէպը Բրիտանիոյ մէջ ընկերային իրապաշտ գրականութենէն կը վերածուէր կեանքի, վազուան նկատմամբ անվստահութիւն տածող անհատը պատկերացնող բնապատառի, ցոլացնելով մեր ժամանակի կեանքը՝ որպէս հակառութիւն 50 - 60ական թուականներուն, ուր բնորոշ էր լաւատեսութիւնը:

- Ըսէք, խնդրեմ, Հայաստան կատարած ձեր այս այցելութենէն առաջ ծանօ՞թ էիք հայ մշակոյթին:

Այո՛, անչուշտ: Ես ու կինս ուսումնա-

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

ԵՐԵՎԱՆ

Խմբագրական կոլեգիա՝ Ա. Աբրահամյան, Հ. Աթայան, Ա. Ղանալանյան, Ա. Մնացականյան, Ա. Շահինյան, Ս. Տեր-Ավետիսյան, Ա. Ֆրանգուլյան (պատասխանատու քարտուղար)։

Հասցե՝ Երևան 19, Բարեկամության 24։ Հեռ. 52-38-70։

Տպագրվում է տարեկան 4 անգամ։

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

Ա. Ա. Աբրահամյան, Ա. Ա. Ղանալանյան, Ա. Ա. Շահինյան, Ս. Ա. Տեր-Ավետիսյան, Ա. Ա. Ֆրանգուլյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի պատմությունը (1943–1968 թթ.) 3

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հիմնարկները 29

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական կադրերը 49

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների նյութատեխնիկական բազան 61

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների ֆինանսավորումը 71

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական գրադարանները 81

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների հրատարակչական գործունեությունը 91

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների միջազգային կապերը 101

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական խորհուրդները 111

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների ասպիրանտուրան և դոկտորանտուրան 121

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների պլանավորումը 131

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների ներդրումը 141

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հրապարակումը 151

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների գնահատումը 161

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների գրանցումը 171

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների պահպանումը 181

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների օգտագործումը 191

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների տնտեսական արդյունավետությունը 201

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների սոցիալական արդյունավետությունը 211

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների գիտական արդյունավետությունը 221

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների կազմակերպական արդյունավետությունը 231

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների ընդհանրացումը 241

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների կանխատեսումը 251

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների պլանավորումը 261

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների կազմակերպումը 271

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների ղեկավարումը 281

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների վերահսկումը 291

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների կարգավորումը 301

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների կատարելագործումը 311

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների զարգացումը 321

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների ապագան 331

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների պատմությունը 341

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների ուսումնասիրությունը 351

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների քննադատությունը 361

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների գովազդը 371

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների մրցանակները 381

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակները 391

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների իրավունքները 401

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների պարտականությունները 411

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների պատասխանատվությունը 421

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների պատիվը և արժանապատվությունը 431

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների պատմությունը 441

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների ուսումնասիրությունը 451

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների քննադատությունը 461

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների գովազդը 471

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների մրցանակները 481

Ա. Ա. Ղանալանյան — Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի գիտական հաստատությունների գիտական աշխատանքների արդյունքների հեղինակների անունները 491

Հանձնված է արտադրության 15.12.1972։ Ստորագրված է տպագրության 20.12.1972։ ՀՍ 00123։ Թուղթ № 1։ Թղթի չափսը 70×108 1/16։ Տպագրական 15,75 մամուլ։ Հրատարակչական 16,0 մամուլ։ Տպաքանակը 1000։ Պատվեր 1728։ Գինը 1 ռ. 20 կ.։

Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչություն, Երևան, Բարեկամության 24։

Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի տպարան, Երևան, Բարեկամության 24։

ԼՈՆԴՈՆ.- *Տիկին Նազիկ Եղիայեան եւ ազգականները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝*

ԳԵՂԱՄ ԵՂԻԱԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Օգոստոս 17, Լոնտոնի իր բնակարանը, յետ սրտի երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Օգոստոս 30-ին, Ս. Պետրոս Մայր Եկեղեցին նախատաճարութեամբ՝ Անգլիոյ Հայոց Առաջնորդ՝ Եպիսկ. Կիզիրեանի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարի Եսայեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քրմզեան եւ զաւակները փոխան ծաղիկի 1000 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Ցառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ.- Լիոնի Սուրբ Ցակոր Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած են հետեւեալ նուէրները.- Ումն՝ (Պրօնէն) 1500 Ֆ., Այրի Տիկին Շահնար Գրիգորօֆ, Տէր եւ Տիկին Ճնկլտրրեան, Տէր եւ Տիկին Սկրտ Միքայէլեան, եւ Ումն՝ 1000-ական Ֆ., Այրի Տիկին Ճուհար Ագըլեան 500 Ֆ., Այրի Տիկին Ոսկերիչեան 250 Ֆ., Ափրիկեան ընտանիք 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հարէլեան, Այրի Տիկին Զալըքեան, Այրի Տիկին Արթքի Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Գէլօղլանեան, Տիկին Ա.Ճէմեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, եւ Տիկին Արամեան 100-ական Ֆ., Տիկին Ճանկէօզ 85 Ֆ., Տիկին Գազնէճեան 70 Ֆ.։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի մանկապարտէզի վերամուտը՝ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 9։ Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել վարժարան։

Հեռաձայն՝ 378 - 92 - 91

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՄԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՊՐԻՒՍԷԼ.- Անդրանիկ Գազարեան 1000 պ. Ֆ.։

ՄԱԼԱՔՈՖ.- Պ. Մխիճան Շիրվանեան 100 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶ.- Օր. Մարի Նալպանտեան 75 Ֆ.։

ՄԻՕՏՈՆ.- Տէր եւ Տիկին Գր. Գազանճեան 100 Ֆ.։

ՎԻԵՆ.- Ումն՝ 100 Ֆ.։

ԼԻՈՆ.- Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փափազեան 100 Ֆ.։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽՍՋի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սոպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, Նշանտուք	200	(237,20)
Ծննդեան	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.ՎԷ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրֆօնթինեպալ պանդոկի սրահին մէջ։

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Ցորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

×

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկներ, յետ չատ պարզ մուտքի քննութեան։

Այս տարի կը դասաւանդուին.

Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու։

Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու։

Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու։

Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու։

Ե.- Ընդհանուր գիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան։

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16·30 - 18·30, Պօմոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավրնիւ Շարլ Քառուզ։ Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14։ Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երմակեանի, հետեւեալ հասցէով.

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Ցորեքշաբթի օր։ Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան։

33 Քուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

×

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ.11-ին։ 5 տարեկանէն սկսեալ։

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1.- Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-։

2.- Հայոց պատմութիւն։

3.- Կրօնք։

4.- Հայկական երաժշտութիւն։

5.- Մանկանց երգչախումբ -պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ելմազեանի-։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Ցորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17։

Օթօքարի ապահարկութիւն եւ կէսօրեան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը։ Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ. Գէորճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն։

Հասցէ.-
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին
Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ դիշեր։

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ողեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՑԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՑԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱՀԱՆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ '' 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ '' 60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL '' 75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Դիմել՝ « Ց Ա Ռ Ա Ջ »
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5

JEUDI
5 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանկ : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.044 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.044

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՆԱՁԵՒՈՒՄ ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ

Հայկական Սփիւռքը որպէս աշխարհաքաղաքական եւ պատմական իրողութիւն, որպէս հաւաքականութիւն, որպէս ուրոյն մշակոյթ ունի մէկէ աւելի հիմնական հարցեր իր ներկայ գոյութեան, նոյնպէս ապագային համար :

Այս վերջին տասնամեակին այդ կենսական հարցերէն՝ Հայ Դատը առաջին դիծը գրաւեց, ամէնէն աւելի նիւթ ընծայեց հայ եւ յաճախ օտար մամուլի սիւնակներուն, չահադրգռեց Սփիւռքի զազութները եւ եւ ի մասնաւորի երիտասարդութիւնը :

Սակայն, առանց տարուելու հոս ու հոն կատարուած զանգուածային ցոյցերէն, եւ անկէ անմիջապէս բխող զգացական բանդակատութենէն եւ գոհունակութենէն, հարցը կը վերաբերի Հայ Դատի նպատակադրման, համահայկական բանաձեւումին : Բնորոշել՝ Հայ Դատը իր ներքին բովանդակութեամբ, պահանջներով, հետապնդելու միջոցներով, նկատի ունենալով Սփիւռքի հայութեան ներկայ պայմանները, եւ ընկերային ու քաղաքական կառոյցները :

Այս հարցին լրջութիւնը մատնանշելը աւելորդ չէ, քանի անպակաս եղան վերջին շրջանին հատուածական նախաձեռնութիւններն ու արարքները, անհատական յայտարարութիւնները կատարուած յանուն Հայերուն եւ հայութեան : Կարգ մը դէպքեր եւ անձեր «օգտագործուեցան» իսկ թրքական մամուլին կողմէ :

Հաւաքականութեան մը, աւելին՝ ազգի մը ճակատագիրը չի կրնար պատկանիլ անձերու, չի կրնար զետեղուիլ եւ յանձնուիլ անձնական ձեռքերու մէջ : Ահաւասիկ արմատը մեր շատ մը ձախողութիւններուն եւ անյաջողութիւններուն :

Կարեւոր է աշխատիլ հարցի մը լուծումի ճամբաներուն փնտռտուքին, բայց նոյնքան եւ աւելի կարեւոր է հարցադրութեան ճշդութիւնը :

Հարցադրութիւնը, այս պարագային Հայ Դատի բանաձեւումը, Սփիւռքի ընկերային, քաղաքական, ազգային, մշակութային ղեկավարութիւններու, եկեղեցականութեան, մտաւորականութեան եւ մամուլին կողմէ քննութեան հարց է : Դնել ջրջրել ու ծեծել հարցը եւ ապա լուծումներ որոնել :

Սփիւռքի հայ իրականութեան պատկերը, մանաւանդ Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակէն ասդին, ինչպէս նաեւ ընկերային ու մշակութային խմորումները միջազգային դէմքի վրայ առաւել ի յայտ բերին մշակոյթի եւ ընկերային յօրինուածքներու միջեւ սերտ կապ մը : Գաղութ մը ներս հայ մշակոյթի պահպանումը ապահովուած է ընկերային ու քաղաքական պայմաններու հետ որոնք կը շրջապատեն առնել գաղութին առօրեան : Նաեւ անհրաժեշտ է տեսական ուղղութիւններու ընորոշումը եւ անոնց վրայ հիմնուած իրաւունքները փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ ընկերաբանական, իրաւաբանական հարցերու շուրջ : Նոյնպէս ծանանչումը Հայ Դատի քաղաքական հանգամանքին, որ Սփիւռքի հայութեան հանրային կեանքին գլխաւոր բեւեռներէն մէկը դարձած է, անկասկած :

Ուստի, բանաձեւումը Հայ Դատին պէտք է մեկնի այս հրամայականներէն :

Մեր պատմութեան որոշ շրջաններուն անփորձութիւններ ծանր անդրադարձներ ունեցան, ապագայի տեսակէտէն, հետեւաբար կարելի չէ մոռնալ պատմութիւնը որ դասախօսակ է ու դարբնոց :

Աչքերնիս այդ դպրոցին՝ յաջողութեան ակիզբն է :

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԵԹԷ ՕԴԸ ԱՂՈՒՈՐ Է, ԸՍԵԼ Է ԱՆՁՐԵՒ ԿՈՒԳԱՅ»...

ԿԱՄ՝

ԵՐԲ «ԻՄԱՆԻԹԷ» ԳՈՀ ՁԷ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑՆԵՐԷՆ

—×—

Ցաւին 30-էն ի վեր, ժորժ Մառչ Խորհ. Միութիւն էր : Կորբաչովի կողմէ կ'ընդունուէր Սեպտեմբեր 2-ին եւ նախքան լսկ միացեալ յայտարարութեան հրապարակումը, զանազան մեկնաբանութիւններ կը տրուէին տեսակցութեան ընթացքին տիրած մթնոլորտին մասին : Հեռատեսիլէն թէ գրաւոր մամուլէն («Լը Մոնտ») խորհրդային քաղաքականութեան մասնագէտները «թարգմանելով» ԹԱՍ-ի հաղորդած զեկոյցը, ուր կ'ըսուի թէ «տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է անկեղծ բարեկամութեան եւ ընկերներու յատուկ փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ», կը յայտնեն թէ դործածուած ոճը կը նշանակէ որ Կորպաչով - Մառչ իրարու հետ յաւ չեն : Առաջինը դիտողութիւններ ըրած կ'ըլլայ եւ իր դժգոհութիւնը յայտնած կ'ըլլայ ինչ կը վերաբերի համայնավարներու բռնած դիրքին եւ մանաւանդ անոնց ըերած մասնակցութեան կառավարութեան մէջ : Մեկնելէն առաջ ալ, Մառչ ըսած էր որ Կորբաչովին պիտի ըսէ պէտք եղածը, այսինքն պիտի խօսի մարդկային իրաւանց, Աֆղանիստանի եւ Լեհաստանի մասին, բայց հաւանաբար առիթ չէ արուած :

Ձորեքշաբթի օր, «Իւմանիթէ» լոյս ընծայած էր յայտարարութեան ամրողջութիւնը, ուր մասնաւոր նորութիւններ չկան : Կը յիշուի որ ընկերվարութիւնը մարդուն համար միակ ընկերութիւնն է, որու «կառուցման» լծուած է Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութիւնը հակառեմբերեան յեղափոխութեամբ : Դրամատիրական երկիրները տագնապի մէջ են եւ բոլոր միջոցները ի գործ կը դնեն, որպէսզի իրենց ի նպաստ խախտեն ուժերու համեմատութիւնը : Ամերիկա պինարշաւ կը շարունակէ, մինչ Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնները ջանք կը թափեն որ անջրպետի պինումը արգիլուի : Կը յիշուի մինչեւ իսկ Հելսինքիի համաձայնագրին եզրափակիչ բաժինը ուր կը չեշտուի իւրաքանչիւր Պետութեան դերիչխան իրաւունքին ճանաչումը եւայլն, եւայլն : Շատը՝ չատ կ'ըլլայ :

Յայտարարութեան վերջաւորութեան Մառչէ եւ Կորբաչով կը հաստատեն իրենց հասարակաց դիրքը ինչ կը վերաբերի իւրաքանչիւր համայնավար կուսակցութեան գործելակերպի բացարձակ անկախութեան, ըստ իր իսկ երկրին կացութեան եւայլն, եւայլն :

«Իւմանիթէ» այս յայտարարութեան հետ՝ «Երբ օդը աղուոր է, ըսել է անձրեւ կուգայ» խորագրով կը ձագկէ հետեւութիւնն ու թերթերը որոնք այն համոզումն ունին թէ ամէն ինչ այնքան սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ չէ անցած : Մնաց որ, Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային ազբիւրներն ալ չշուկներով եւ տարաձայնութիւններով կը յայտնեն թէ «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ», այսինքն Կորպաչով - Մառչէ յարաբերութեանց» :

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

«ՄԵՐ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԿՕՆ»

ՄԻՋԱԿ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՂՈՒԻՑ

—×—

Ծանօթ է, որ Խորհ. Միութիւնը երկու ֆիլմերով կը ներկայանար Վենետիկի փառատօնին, որոնցմէ մէկն էր՝ Ալպէր Մկրտչեանի «Մեր մանկութեան թանկօն» («Յառաջ», Օգոստոս 27) :

Ֆիլմը ներկայացուեցաւ երեքշաբթի իրիկուն (Սեպտեմբեր 3) եւ ընդհանուր ձեւով միակ տպաւորութիւնը զոր ձգած է միջակ գործի մը տպաւորութիւնն է :

Ձորեքշաբթի առտու Վենետիկէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները այս մասին.-

Ֆիլմը միջակ կը նկատուի բոլորին կողմէ, ոմանք նոյնիսկ միջակէն ալ վար, ինչ որ ըսել կուտայ թէ Խորհ. Միութիւնը պէտք չէ ընտրէր այդ ֆիլմը իր մասնակցութեան համար : Շատ կը զովուի սակայն դերասանուհին՝ կալիա Նովենց, որ մինչեւ իսկ հայ Աննա Մանեըանի մը կ'որակուի : Կը յիշուին նաեւ Նափոլիի միջավայրը եւ էտուարտօ տէ Ֆիլիփօն : Ցուսահատութիւն մը կը տեսնուի Ֆիլմին մէջ, նաեւ համակրելի կողմեր :

Ձորեքշաբթի առտու (Սեպտեմբեր 4) համայնավար պաշտօնաթերթը՝ «Ունիթա» մեծ գնահատանքով կ'արտայայտուէր Ֆիլմին մասին, զոր Հայաստանէն «լաւ յիշատակ» մը կը պահէ : Ռեփուպլիքա չատ վերապահ է Ֆիլմին նկատմամբ, բայց Ֆիլմին եղրակացութեան մէջ, կը գտնէ հայկական յատկանշական գիծ մը՝ կինը յղի է, այսինքն՝ շարունակութեան գաղափարը :

Վենետիկի կածեթինօն եւ փառատօնին աւելի լոյս տեսնող «Վենետիկի օրաթերթը» չատ գէշ կ'արտայայտուին :

Աւելցնենք որ Վենետիկ կը գտնուի Ալպէր Մկրտչեան : Ան ներկայ եղած է անշուշտ իր ֆիլմին ցուցադրութեան, որ տեղի ունեցած է հոծ բազմութեան մը ներկայութեան : Ներկայացումին աւարտին, հանդիսականները բուռն եւ երկարատեւ ծափահարութիւններով իրենց գնահատանքը յայտնած են բեմադիրին :

«Մեր մանկութեան թանկօ»ն պատմութիւնն է մէկուն, որ ռազմաճակատէն կը վերադառնայ, ի մեծ ուրախութիւն կնոջը եւ զաւակներուն, բայց չուտով կը լքէ զանոնք ու կ'երթայ ապրելու այն հիւանդապահուհիին հետ, որ զինքը խնամած է պատերազմին առեն : Զանազան վերիվայրումներէն ետք, կը ձերբակալուի եւ տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտուի : Այդ շրջանին իր երկու կիները իրարու կը մօտենան եւ կը բարեկամանան : Այս է նիւթը :

Ձորեքշաբթի առտու, «Ռոթիտիէն տը Փարի» չատ գէշ կ'արտայայտուէր հեգնելով եւ ծաղրելով ալ, «անպատասխանատու քամեռա մը» : Բայց, «Ռոթիտիէն» իր բոլոր մօտեցումներուն մէջ, քաղաքական ակնոցով մը կը նայի միայն :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - 30 - 31)

ՍՓԻՒՌՔԻ
ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ ԱՑՑԵԼԱԾ

Սփիւռքի հայ ուսուցիչներու խումբը (յիսուն հոգի), որ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով Հայաստան կը գտնուէր, այցելած է Լենինական : Ուսուցիչները այցելած են «կակաչ» եւ «Ձնծաղիկ» մանկապարտէզները, մանկական գեղագիտական կեդրոն : Հիւրերուն ի պատիւ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է :

ՔԱՆԻՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՑԻ մէջ, Թամուլ եօթը չափաւոր պետեր սպանուած են, ինչ որ ծանր հարուած մըն է Ռաժիւ Կանտիի համար : Թէեւ ոճրագործները չեն բռնուած, բայց կը կարծուի որ ծայրայեղ Թամուլներու գործն է, որոնք որեւէ բանակցութիւն չեն ուզեր :

ԱԹԼԻՆԻ արուարձանի մը՝ Կլիֆտաայի պանդոկին մէջ, ձեռնառումբով ոճրափորձ մը կատարուած է, որու հետեւանքով 18 հոգի վիրաւորուած է : Անծանօթ մը տեսնուած է որ երկու ռումբեր կը նետէր, երբ բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ արեւի լոգանք կ'առնէին : Արարքին տէր եղած է «Ընկերվարական մահմետական-ներու յեղափոխական կազմակերպութիւնը», որ բացատրած է թէ պանդոկը անգլիացի լրտեսներու բոյնն է :

ՁԱՏՐԱԿ

Երեքշաբթի օր սկսաւ Գասպարով - Գարպով մրցումը, որ տեղի կ'ունենայ ձգտուած մթնոլորտի մը մէջ : Գասպարով սկսաւ ճերմակներով, ինչ որ բախտ մը կը նկատուի իրեն համար (վիճակով է որ Գասպարով ճերմակներով սկսելու կարելիութիւնը ունեցաւ) :

Առաջին խաղը տեւած է հինգ ժամ եւ յետաձգուած է 42-րդ հարուածին, նպաստաւոր դիրքի մը վրայ Գասպարովի համար : Փոքր միջադէպ մը պատահած է : Թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, յայտարարուած է թէ այս առաջին խաղին՝ Գասպարով յաղթած է, ինչ որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծած է, հասարակութիւնը, ըստ ներկայ թղթակիցներուն, Գասպարովի նպաստաւոր է, բայց անմիջապէս ճշդուած է կատարուած է :

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՆԵՓԹՉԻ» ՀԱԻԱՍԱՐ

Սեպտեմբեր 3-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Թ. - Սպարտակ	2 - 1
Դինամօ Կ. - Շախտեոր	2 - 0
Տորպեդօ Մ. - Ժալգիրիս	3 - 2
Մետալիստ - Դինամօ Մ.	0 - 1
Կայրաք - Դինամօ Մինսկ	2 - 0
Զերնոմորեց - ԲՄԱ Ռոստով	1 - 3
Դնեպր - Ֆակել	6 - 0
Տորպեդօ - Զէնիթ	1 - 1
Արարատ - Նեֆթչի	0 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Կիեւի Դինամօն 36 կէտով, որուն կը հետեւէին Սպարտակ 34, Դնեպր 32, Դինամօ Մինսկ 29, Տորպեդօ Մ. 28 կէտով եւայլն : Արարատ 22 կէտով կը գրաւէր 11-րդ տեղը :

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆԻ ՀԵՏ

«ՅԱՌԱՋ»-- Նախ հայագիտական ամառնային այս դասընթացքին ծրագրին մասին, որո՞ւ ուղղուած էին անոնք եւ ի՞նչ մտադրութեամբ :

Հ· Լ· ԶԷՔԻԵԱՆ· - Զափահաս ոեւէ ազիւոքահայու որ պիտի ուզէր ծանօթանալ հայ լեզուին ու մշակոյթին, կամ պիտի փափաքէր խորացնել իր ծանօթութիւնները :

Յ·- Հայագիտական ամառնային դասընթացքներու ք· շրջանին ասպարէզին ի՞նչպէս կ'արժեւորէք կատարուած աշխատանքը :

Հ· Լ· Զ· - Պէտք է ըսել որ դրական գործ մը եղած է· Նկատի առած մասնակցողներու տարբեր երկիրներէ, տարբեր միջավայրերէ, հայկական ինքնագիտակցութեան եւ հայ լեզուի ու մշակոյթի չափ տարբեր ծանօթութեան կամ անծանօթութեան մակարդակներէ ըլլալու պարագան, զգալի պահանջ մըն է նման դասընթացք մը :

Յ· - Այս տարբեր մակարդակներու գոյութիւնը ի՞նչ հարցեր ստեղծեց :

Հ· Լ· Զ· - Մակարդակներու տարբերութիւնը չափ լուրջ դժուարութիւններ կը յարուցանէր դասախօսներուն : Անցեալ տարի նոյն դասընթացքը տեղի ունեցաւ երկու մակարդակի վրայ որ դժուար կ'ընդդրկէր բոլորին տարբեր կարիքները : Այս տարի վերածեցինք երեք մակարդակի· առավ հանդերձ կարելի է ըսել թէ դրեթէ այնքան մակարդակ կայ, որքան մասնակցող եւ անշուշտ կարելի չէր այդքան զանազան տարբեր մակարդակներ ստեղծել : Կը խորհիմ թէ զօրացընելով եւ կատարելագործելով փոքր խմբաւորումներով աշխատանքի մեթոդը եւ բազմացնելով դասախօսներու թիւը, կարելի կ'ըլլայ աւելի դրական արդիւնք առանալ :

Յ· - Քանի՞ դասախօս ունէիք այս տարի :

Հ· Լ· Զ· - Ունեցանք ութ դասախօս· երկուքը որոշ չրջանի մը համար, իսկ վեցը մնայուն, ամբողջ ամառուան համար, որոնք դասաւանդեցին աշխարհաբար, գրաբար, պատմութիւն, գրականութիւն եւ արուեստ :

Յ·- Այս ճիւղերը ի՞նչ համեմատութեամբ տեղ գտան ամառնային ծրագրին մէջ :

Հ· Լ· Զ·- Տարբեր համեմատութեամբ, քանի տարբեր մակարդակներու : Այս տարի մասնակցողներէն ոմանք փափաք յայտնեցին որ կամ լեզուի ժամերը աւելցուին բազմաժամեայ մշակոյթի ժամերուն, կամ պարզապէս դասերու ժամը աւելցուի, ինչ որ նկատի պիտի առնուի յառաջիկային :

Յ· - Ըսողներ գտնուեցան թէ սուղ գրուած էին դասընթացքի վճարումը - Ամերիկայի եւ Եւրոպայի համար 800՝, Արեւելեան երկիրներու՝ 600 տոլար :

Հ· Լ· Զ· - Անցեալ տարուան վրայ կատարուած էր որոշ յաւելում մը, նկատի առած որ հակառակ 40 հոգիանոց ներկայութեան մը, գործնականին մէջ կարողացեր էինք դիմագրաւել ծախքերը միայն : Մինչ նման ձեռնարկ մը ունի բազմակողմանի պահանջներ : Արդարեւ որպէսզի նման ընթացք մը կարենայ զարգանալ եւ կատարելագործուիլ, հարկաւոր է որ վարչութիւնը ունենայ հնարաւորութիւնները զայն օժտելու արդիական բոլոր միջոցներով, առանց նիւթական մտահոգութեան : Կարելի է ատուգել որ նկատի առած Իտալիոյ կեանքի պայմանները, առաջարկուած գումարը համեմատաբար մըն էր :

Յ· - Սակայն դարձեալ վստահաբար եղան կամ կան մասնակցիլ փափաքող - ներ, որոնց համար դիւրամատչելի չէ դասընթացքը, ի՞նչ կարելի է մտածել, արդեօք, որպէսզի յառաջիկային անոնք ալ կարենան խումբին մաս կազմել :

Հ· Լ· Զ· - Նախ եւ առաջ ըսեմ որ հաւատամի եւ ատուգուած պարագաներու մէջ վարչութիւնս հնարաւորութեան չափով արդէն իր կողմէ կատարած է որոշ դիւրացումներ, որոնք անշուշտ չատ սահմանափակ տարողութիւն մը միայն կըրնային ունենալ· կը խորհիմ թէ լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլայ հաստատել կրթաթոշակներ, հաստատութիւններու եւ անհատներու կողմէ այս կարգի պարագաներու համար· այս ուղղութեամբ ալ մտադիր ենք որոշ չափումներ ունենալու :

Յ· - Օրական դասախօսութիւններէն զատ եղան նաեւ շարք մը քանախօսութիւններ· ի՞նչպէս ծրագրուած էր այս շարքը :

Հ· Լ· Զ· - Քանախօսութիւնները ընդհանրապէս կը հային հայ մշակոյթի վերաբերեալ նիւթերու, չնայած որ իւրաքանչիւրը մի քանի ալ ունենան որոշ կապակցութիւն մը : Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ ունեցանք քանախօսութիւններու հիմնական կորիզ մը, որ կը յածէր արդի հայ գրականութեան շուրջ :

Յ· - երկու տարուան փորձառութենէ մը ետք ի՞նչ ծրագիրներ ունիք այս մասին, ապագային համար :

Հ· Լ· Զ· - Նախ չարունակել, ամրագրնել եւ կատարելագործել ամառնային այս դասընթացքը, ապա պիտի չնանգ ստեղծել Վենետիկի համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի ծիրին մէջ, ուսումնական տարեշրջանի ընթացքին խրատացած դասընթացքներու չարք մը, ըստ պարագային մէկ կամ երկու տարուան տեւողութեամբ որ հայագիտական ըստ բաւականին ամուր պատրաստութիւն մը պիտի ընձեռէ թեկնածուներուն, մասնաւորապէս նկատի ունենալով որակաւոր ուսուցիչներու եւ մշակութային գործիչներու պատրաստութեան հարցը :

Յ· - Ձո՞վ կը նախատեսէք որպէս թեկնածու, տրուած ըլլալով որ ներկայիս գործող հայագիտական ամպիոններու ուսանողները մեծ մասով օտարներ են :

Հ· Լ· Զ· - Համալսարանական հայ եւրիտասարդութիւնը որ կը փափաքի ըստանալ հայագիտական զարգացում մը : Արդարեւ նման խտացած դասընթացք մը, որուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ հայ լեզուի դրեթէ անթերի տիրացում մը, բնականաբար հետաքրքրութիւն պիտի արթնցնէ կ'ենթադրեմ :

Յ· - Ի՞նչ պահանջով կը խորհիք թէ ենթադրեալ անձերը պիտի ուզեն հետեւիլ նման ընթացքի մը :

Հ· Լ· Զ· - Ներկայիս արեւմտեան ըմպելիքի մէջ կան վարժարանները, ուր կը դասախօսեն Միջին - Արեւելքէն եկողները, որոնք հայերէնի բաւական ծանօթութիւն ունին : Սակայն անհրաժեշտ է որ Սփիւռքը իր ծոցէն կարենայ հանել հայագիտութիւն ուսած անձեր : Տեսած եմ շատեր, միջին արեւելքէն գաղթածները, որոնք արեւմուտքի հայկական վարժարաններուն մէջ դասաւանդելու հրաւիրուած են, առանց ուսումնական բաւարար պատրաստութեան, պարզապէս այն պատճառով որ հայերէնը իրենց մայրենի լեզուն եղած է, ինչ որ փաստօրէն անբաւարար է : Բնականաբար, ինչպէս հայ Սփիւռքը հետաքրքրող ամէն հարց, հոս ալ հրամայական է ինքնագիտակցութեան պահանջը :

- Մաղթենք որ առանց անդարմանելի յապաղումի, ունենանք այդ ինքնագիտակցութիւնը :

Ա· Թ·

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԷՋ

Ժամանակին երբ գրել - կարդալ չգիտցող տարիքաւոր անձի մը մասին արտայայտուիլ պէտք ըլլար, մարդիկ կ'ըսէին·

- Ուսում չէ առած, բայց չուկայի դըպրոցը աւարտած է :

Երբ չուկայ կ'երթամ, այս խօսքը միտքս կ'իյնայ : Ուսերթեանի մեր չուկան ճչմարիտ դպրոց մըն է, ուր եթէ հայդէտ մը երեք ամիս յաճախէ՝ գիտցածը դիւրութեամբ մոռնալով չրջանաւարտ կ'ըլլայ :

Առտու կանուխ պղպեղաճառին խանութը մտեր՝ գեանախնձոր կը գտանեմ : Մօտս երկու հոգի կը խօսակցին· Հայ նայելի օրիորդիկ մըն է, եւ կարճ ու կուռնատուկլոր խաթուն մը :

- Քա սա թեւդ ի՞նչ եղեր է քե - կը հարցնէ կուռնատուկլորը՝ նոյնքան գնդակաձեւ ձայնով :

- Գիշերը պատուհանը քաց ձգեր էինն· գիտե՛ս եա, տաք է : Մրճեխը խայթեր է :

Մրճե՞խ :

Աչքիս պոչով օրիորդին թեւը կը դիտեմ : Ճիշդ ու ճիշդ մրճեխի խայթուածք : Այո, մեր սիրասուն մժեղին խայթուածքը :

×

Շարաթ առաւ կինս եւ ես գնում կ'ընենք : Ջամբիւղը լեցուցեր եւ կարդի մըտեր՝ կը սպասենք կողպատուելու :

Մեր եռեւէն կիներու խօսակցութիւն մը ծայր կուտայ :

- Քա բարի լոյս, Տիկին Մարի, առաջին նայելուս չճանչցայ : Ա՛ս որքա՞ն փոխուեր ես :

- Աստծու բարին, Տիկին Անժէլ, ամիսներով հիւանդ էի :

Կինս եւ ես իրարու կը նայինք : Ցայտնի է որ երկուքն ալ սուտ կը խօսին :

- Էրի՞կդ ինչպէս է :

- Պարոն Ցակորն ալ լաւ է :

Այս բառերը այնքան նազանքով եւ երկիւղածութեամբ կ'արտասանէ որ պէտքը կը զգամ եռիս գառնալու եւ այս անուշիկ տիկինը տեսնելու· տիկին՝ որ քառասուն - յիսուն տարուան իր ամուսինին մասին «Պարոն Ցակոր»ով կ'արտայայտուի :

- Պարոն Մինասէն ի՞նչ լուր :

- Երէկ իրեն այցելութեան գացեր էինք : Լաւ չէ :

- Խեր է, ի՞նչ կայ :

- Ի՞նչ պիտի ըլայ, օրերը ձեզի՝ անցեալներըը կինը մեռաւ, մասամբ :

Հրամմէ՞, կինը մասա՞մբ մեռաւ : Անմիջապէս եռիս կը գառնամ : Կլոր դէմք մըն է այս Տիկին Մարիինը, նուրբ, ճերմակ եւ թարմ մորթով : Հակառակ իր չարաչուք յայտարարութեան, լայն ժպիտ մը ճիւղեր արձակած է բերնէն մինչեւ ականջները· ժպիտ՝ որ աւելի՛ կը չեշտուի ցցուն փորին վրայ հանդարտօրէն տեղաւորուած ձեռքերով :

Խօսակիցները երկու նմանահատակ կիներ են· մէկը սեւ հագուստներու մէջ, սարսափազդու արծուաքիթով եւ բաց բերնով ու զարմացած աչքերով, որոնք վաթսուն կամ եօթանասուն տարիներէ ի վեր չեն վարժուած աշխարհին : Միւսը նիհարուկ, սպիտակահեր, կոպերը ամօթխածօրէն մասամբ գոց՝ ինչպէս մեր ներդեցիներու պատերէն հաւատացեալին նայող Մարիամ Աստուածածիններու աչքերը, եւ ձախ թեւէն պայուսակ մը կախ : Այս կինը ամուսին չէ տեսած :

Բերանս կը բանամ հարցում մը հարցնելու այս Տիկին Մարիին, որ Պարոն Մինասին կինը մասամբ կը մեռցնէ, թէ կամ հետը վէճի բռնուելու՝ երբ կինս թեւէս կը քաշէ եւ ականջիս կը փսփսայ·

- Կռիւ ընելու մի՛ սկսիր եւ քու գործիդ նայէ :

- Բայց «մասամբ մեռաւ» կ'ըսէ կոր :

- Ինչի ի՛նչ, «մասամբ մեռաւ» կ'ըսէ, «մէկ - տասերորդ մեռաւ» կ'ըսէ· դուն գործիդ խառնուէ՛ :

- Ուրեմն պիտի լռե՞մ· Նայէ՛ ինչպէս կը ժպտի, կարծես քէֆ կ'ընէ կոր ըսածին համար :

- Այո, պիտի լռես եւ ա՛լ պիտի սորվիս ուրիշներուն գործին չխառնուիլ ու դէշ մարդ չըլլալ :

Դրամը վճարեցինք եւ դուրս ելանք, առանց դէշ մարդ ըլլալու : Անդամի մը համար յաջողեցայ դէշ մարդ չըլլալ, բայց մինչեւ այսօր կը մտածեմ Պարոն Մինասին կնոջ մասին : Անդամ մը այդ Տիկին Մարին դարձեալը տեսնէի՛ր· մասամբ, հէ՞ :

×

Անցեալները ճաշարան պացինք ընթերք (արդէն ճաշարաններէն դուրս ելած չունինք որ : Կարծեմ ճաշարաններու մասին մօտերս պէտք է գրեմ եւ բացատրեմ թէ ի՛նչ կը մտածեմ) :

Հազիւ նստած, ճաչացուցակը գնած եւ յուսախաբ եղած էինք, երբ մեզի մօտեցաւ եւ աթոռ մը քաշելով ինքնակոչ սեղանակից դարձաւ Պարոն Արմանը :

Պարոն Արման տարիքոտ հայորդի մըն է, քանի մը տարի առաջ Ամերիկա հաստատուած : Մայրենի լեզուն քրտերէնն է, եւ նոր լեզու ելած է հայերէնի մէջ· Ինք կայ եւ իր կինը· երկու միութեան, չքաւորութեան նոյն խղճին մէջ տատպտուղ, մինչեւ 1970-ական թուականները Խարբերդի մօտ գիւղի մը մէջ տորուկի կեանք վարելէ ետք :

Կը նստի, սիկառէթը կը վառէ, ու հազալով եւ դժուարութեամբ չնչելով կը սկսի ծուխ քաշել :

Յաճախ դրամենակս կուգայ, իր մանր - մունր հարցերուն լուծում մը փնտռելու : Տուրքի խնդիր, տունի դժուարութիւն, ընկերային ապահովութեան թուղթերու պատրաստութիւն : Եւ ամէն անգամ, նախ կը սկսի հարցումներով : Նոյնը կ'ընէ այսօր, ճաշարանին մէջ :

- Աղբարիկդ ինչպէ՞ս է :

- Լա՛ւ է :

- Հաճոյքո՛վ :

Հաճոյքո՞վ : Ասիկա նորութիւն է : Նախապէս, պատասխանէս ետք՝ «լա՛ւ է, աղէկ է» կ'ըսէր : Բայց հաճոյքո՞վ : Նոր սորված ըլլալու է :

- Հէրիկդ, մէրի՞կդ ինչպէս են :

- Աղէկ են :

- Հաճոյքո՛վ : Էն միւս աղբարի՞կդ ինչպէս է :

- Շատ լաւ է :

- Հաճոյքո՛վ :

Կը խնդամ յանկարծ : Կարծեմ երկրորդ կամ երրորդ տարին էր որ Մելզոնեան կը գտնուէի : Աշակերտներուս մէջ «սիրով» բառին գործածութիւնը յանկարծ համաճարակի բնոյթ ստացած էր : Այսպէս, ուսուցիչը կրնար ըսել·

- Ցակո՛բ, չարագրութիւնդ վաղը ինծի կը յանձնես :

- Սիրո՛վ, պարոն :

- Վարդան, դասդ կարդա՛ :

- Սիրո՛վ, պարոն :

- Ամէ՛ն, լրբեւ պատիժ՝ մէկ չարաթ ճաշարանին պնակները պիտի լուաս :

- Սիրո՛վ, պարոն...

Ու այսպէս չարունակուեցաւ, մինչեւ որ մեր հերթապահը՝ վահրամ Մավեան, օր մը կատղած, դանդը հնչեցնել տուաւ, բոլորս հաւաքեց եւ սպառնաց·

- Վա՛յ թէ այդ սարսափելի «սիրով»ը մէկուս մը բերնէն լսեմ : Ամէնէն ծանր պատիժը պիտի տամ :

Եւ, ի վերջոյ, ի՞նչ է տարբերութիւնը «սիրով»ին եւ «հաճոյքով»ին : Ո՛չ մինչ դիտէինք առաջինին իմաստը եւ ոչ ալ ծերունի բարեկամս կը հասկնայ իր «հաճոյքով»ը :

Իսկ հիմա, եթէ Մավեան ողջ ըլար ու կարդար գրածներս, պիտի գոչէր·

- Ծո ապուշ, - ինչե՛ր ձաթառեր ես· կորսուէ՛ գնա :

Որուն անշուշտ պիտի պատասխանէի՝

- Սիրո՛վ :

ԱՐԱՔ ԳԱԼԱՖԵԱՆ

«Պայքար»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱՉ ՁԻՐ

—×—

Ձէ, երազ չէր, հրաշք էր, զարմանք։ Ձեռքին՝ մանուշակի ծաղկեփնջիկ, աչքերը՝ արեւով լիքը։

Գառնուկը մայեց, նրա մանչիկի հետ խաղում էր աղջնակը, լոկ մի չափիկ ունէր, մազերն ուսերին թափուած էին, ոտքերին՝ կարապիկ էր։

Պայծառ կանաչ էր՝ չալի հեռքերով։ Թռչնակները ծլլում էին անկարգ։

Մանուշակները բարձր պահած՝ նա քայլ արեց նրա կողմը։ Նայում էր ապլիկը անթարթ, վարանոտ։ Մանուշակի փո՞ւնջն էր տեսել, թէ ձեռքի ճպռոը՝ ոլոր-մոլոր նախշած։ Ցանկարծ չըլնէ գառնուկի դունչն ու զարձաւ հա։ Տղան քանի առաւ, չվիտեմ լինչու։ Ապլնակը նորից չըլուց ու ամուր բռնեց գառնուկի պարանոցը։ Պատանին մի քանի քայլ առաջ գնաց։ ապլիկը լսեց ոտնաձայնը։ Դանդաղ քայլում էր գառնուկի հետ զէպի դիւղ։ Տղան կանգ առաւ, ապլնակը նորից չըլուց դէպի նա։ Գառնուկը մաչեց, նրա մանչիկի հետ խաղում էր ապլնակը, լոկ մի չափիկ ունէր, մազերն ուսերին թափուած էին, ոտքերին՝ կարապիկ էր։

Պայծառ կանաչ էր՝ չալի հեռքերով։ Թռչնակները ծլլում էին անկարգ։

Մանուշակները բարձր պահած՝ նա քայլ արեց նրա կողմը։ Նայում էր ապլնակը անթարթ, վարանոտ։ Մանուշակի փո՞ւնջն էր տեսել, թէ ձեռքի ճպռոը՝ ոլոր-մոլոր նախշած։ Ցանկարծ չըլնէ գառնուկի դունչն ու զարձաւ հա։ Տղան քանի առաւ, չվիտեմ լինչու։ Ապլնակը նորից չըլուց ու ամուր բռնեց գառնուկի պարանոցը։ Պատանին մի քանի քայլ առաջ գնաց։ ապլիկը լսեց ոտնաձայնը։ Դանդաղ քայլում էր գառնուկի հետ զէպի դիւղ։ Տղան կանգ առաւ, ապլնակը նորից չըլուց դէպի նա։ Գառնուկը մայ

Տիկին Սիւզան Կապարեան ցաւով կը ծանուցանէ իր կնքահօր՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 5, ժամը 14-ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն - Ժիւլիէնի գերեզմանատունը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին կարպիս Քէօսէեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՑՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաբլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.- Դարբինեան եւ Քիւլչէեան ընտանիքները Պաղտիկ Քիւլչէեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ., Պ. Օննիկ Նալպանտեան 200 Ֆ.։

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre

Hôtel Nikko - Paris

— **Vendredi 13** : Journées médicales

— **Samedi 14**

à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème : **«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»** (participation aux frais 50°F)

à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— **Dimanche 15 à 12 h. 00**

Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :

tél. 446 - 12 - 67

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր։

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ողեկոչէն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղեհատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Պրն. Ռոպէր Թորոսեան 400 Ֆ., Տոքթ. Ռ. Տէօքմէճեան 300, Պ. Պ. Ս. Սամուէլեան, Փ. Քէօսէկեան, Ալպէր Ներսէսեան 200ական Ֆ., Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Ֆրէտ Նիկողոսեան 200-ական, Տէր եւ Տիկին Խոսրո Փափազեան, Պրն. Յեհուա Սորէն, Տիկին Վարժապետեան 100-ական, Մոնմորանսիի դաշտահանդէսին Պրն. Արթիւր Փանոսեան 500 եւ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւն 100 ֆրանք, Պ. Ժան Մաթոսեան 100 Ֆ.։

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ՄԱՋի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

Diplômée de l'université Américaine de Beyrouth

Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale Supérieure de Musique de Paris

Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՑ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Շաբաթ Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը

118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԵՌԱԶԱՅՆԵԼ՝

840 22 42

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ էնթէրֆոնթինենթալ պանդոկի սրահին մէջ։

×

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՑ ԳՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière. Marseille

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին։

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն առեն։ Ժամը 2-ին։

×

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկներ, յեա չատ պարզ մուտքի քննութեան։

Այս տարի կը դասաւանդուին.

Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու։

Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու։

Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու։

Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու։

Ե.- Ընդհանուր գիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան։

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16·30 - 18·30, Պօմոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավընիւ Շարլ Քառուզ։ Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14։ Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել Հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի, հետեւեալ հասցէով.

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Շորեքշաբթի օր։ Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան։

33 Ռուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՄԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՑ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ·11-ին։ 5 տարեկանէն սկսեալ։

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1· - Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-։

2· - Հայոց պատմութիւն։

3· - Կրօնք։

4· - Հայկական երաժշտութիւն։

5· - Մանկանց երդչախումբ -պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ըլմազեանի-։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ, ամէն Շորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ։

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրւան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը։ Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին Վրդ. Գէղճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն։

Հասցէ՝ -
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

×

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Ըլմազեանի՝ 87 - 43 - 71։

Դասաւանդութիւնները ամէն Շորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Ըլմազեանի։

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles **tél. (42) 89.27.47**

à 20km de Marseille.

" Բացատիկ. գեղչ «Ցտեսչ»ի բաժանորդներուն "

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
6
VENDREDI
6 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.045 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.045

«HUMANITÉ»Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԻՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—○—

Ինչպէս գրած էինք Յուլիս 24-ի մեր թիւով, «Իւմանիթէ»ի տարեկան դաշտահանդէսին, այս տարուան խորհրդային աղաւաղը նուիրուած է Հայաստանի: Այս առթիւ, Յուլիս 23-ին, համապատասխան պաշտօնաթերթը էջ մը նուիրած էր, ծանրանալով մասնաւորաբար Հէնրիկ Իգլեսիասի մանուկներու արուեստի թանգարանին վրայ, որ եզակի բնոյթ ունեցող ձեռնարկ մըն է:

Սեպտեմբեր 4-ի իր թիւին մէջ ալ, «Իւմանիթէ» լայն տեղ տուած է Հայաստանի՝ «խորհրդային տաղաւարը հայկական գոյներով» ընդհանուր խորագրին տակ:

Թերթին թղթակիցը իր զրուցեան ընկերնուհիէն կ'անդրադառնայ «Ռատիօ - Երեւան» որ, կ'ըսէ - «Խորհ. Միութեան մէջ տեսակ մը խորհրդանշական բան է, սահմանելու համար ձայնասփիւռի երեւակայական կայան մը, բանօր իր խայթող կատակներուն համար» ու կուտայ օրինակ մը..

Հարց կուտան Հայու մը..

- Որն է՞ աշխարհի ամէնէն զեղեցիկ քաղաքը:

- Երեւան, կը պատասխանէ անմիջապէս:

= Հարցումս անհեթեթ էր, կը չարունակէ հարցում ընողը, բայց որքա՞ն ատեն պէտք է, կը խորհիք զայն քանդելու համար:

Հայը քիչ մը կը վարանի, յետոյ կը քրթմնջէ.

= Ինչէ՛ք, Թիֆլիզն ալ գէշ քաղաք չէ:

Ու թղթակիցը կը չարունակէ..

Այս կատակը, որ չատ չար չէ Վրացիներուն համար, սիրելի դրացիներ, ցոյց կուտայ թէ ամէն Հայ իր սրտին մէջ Երեւանն ունի:

Յանախոհ իրենց հեգնանքին մէջ իսկ, խորհրդային Հայերը, հպարտ են իրենց պատիկ մը հողէն եւ իրաւունք ունին: Հպարտ են իրենց պատմութեամբ:

«Աշխարհի առաջին քրիստոնեայ Պետութիւնն էինք» կ'ըսէ Կարլէն Դալլաքեան, համայնավար կուսակցութեան քարտուղար: Եւ հպարտ են Հայաստանի բարգաւաճումով: Հայաստան, հաւանաբար, միակ Միութեան չրջաններէն այն մէկն է, որ ամէնէն մեծ վերելքը արձանագրած է յեղափոխութենէն ի վեր: Այսօր, մարդ գլուխ աւելի եւեկտրականութիւն կարտադրուի քան որեւէ զարգացած դրացնական երկրի մէջ: Հողագործական տեսնի վրայ, ուր կը թափուի որ մարդիկ գիւղը մնան: 3·200·000 բնակիչներուն, 1·100·000-ը Երեւան կ'ապրի: Դալլաքեան կարտայայտուի նաեւ Ռուսերու հետ յարաբերութեանց մասին. - «Մեր բարեկամութիւնը Միութեան ծոցը լոզունգ մը չէ, մեր ազգային հաւատամքն է: Մեր վերապրումը Թրքական ցեղասպանութեան դիմաց: Այդ կը պարտինք ռուս ղեկափոխութեան հետ մեր հանդիպումին: Ահա ինչ որ դառն փորձառութիւն մը մեզի ցոյց տուաւ»:

Այդ դառնութիւնը, կը չարունակէ «Իւմանիթէ»ի թղթակիցը, կարելի է չափել Մատենադարանը, հայկ. մշակոյթին մեքքէն, որ աւելի քան 10 հազար ձեռագիր կը պարփակէ:

Դատաւորը՝ էջմիածնի զրադարանին, որ հաւաքած է ե. դարէն բոլոր հայկ. ձեռագրերը, Մատենադարանը կը համախմբէ, ինչ որ փրկուած է 1915-ի ցեղասպանութենէն: Ցօդուածագիրը կը խօսի նաեւ մանրանկարչութեան մասին, ապա կը վերադառնայ ներկային:

Յուլերը կենդանի է: Հանդիպած է նաթօտ պարախումբին, այն օրը, երբ փորձեր կ'ընէր Երեւանի ուղեվարներու մշակոյթի տան մէջ, «Իւմանիթէ»ի տօնին համար: Հոն է Ալլա, 25 տարեկան: Հաշուապահ է, 5 տարի է կը պարէ, շաբաթը երկու անգամ: Ուրիշ մը, 29 տարեկան, ճարտարագէտ է: Նուագախումբը աւանդական գործիքներ կ'օգտագործէ. պարի եւ երաժշտութեան երկու ոճ կարելի է դտնել. - լեռնականներուն ոճը, ղողուտ եւ դաշտարնակներուն ոճը՝ աւելի քնարական: Մշակոյթի այլ դեսպաններ, որոնք Փուրնէօվ պիտի գան՝ արհեստաւոր վարպետներ եւ ճարտարի ախոյենուհի մը:

Տաղաւարին ճաշարանը պիտի վարէ Ռազմիկ Ստեփանեան, Երեւանի մեծ խոհարարներէն մէկը (Թոքիօ եւ Պրիւսէլ դացած «դաստաւանդելու»): Ճաշացուցակն է՝ չամփուրով խորոված, լաւաշ, ապուխտ, պէօրէկ, եւայլն, եւայլն.:

Ցօդուածին վերջաւորութեան, թղթակիցը մտահոգութիւն մը կը յայտնէ. - Այն ժամուն երբ ալքոլին դէմ հալածանքը սաստկացած է Խորհ. Միութեան մէջ, մինչ Հայաստան համբաւ կը վայելէ կոնեակի իր 15 նիշերով եւ կարմիր գինիներով: Վերջին լուրերու համաձայն՝ պէտք չէ մտահոգուիլ:

«Իւմանիթէ» այս գրութեան հետ հրատարակած է նաեւ արուեստագէտ Սահակ Յովհաննէսի Սահակեանի նկարը, որու տաղանդը բազմակողմանի է՝ մանրանկարչութիւն, խեցեգործութիւն, նկարչութիւն, փայտի վրայ արձանագործութիւն: Խորհ. Միութեան թէ աշխարհի այլ կողմերը մասնակցած է չուրջ 40 ցուցահանդէսներու, 5 ոսկի եւ երկու արծաթ մետալի արժանացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖԱՊԻՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

—×—

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՕԹ Է,
ԲԱՅՑ ԴԱՐՄԱՆԸ ԾԱՆՕԹ ՉԷ

—×—

«Անթէն 2»ի «Ձմեռարտուքեան ժամ»ուն վերամուտի առաջին հիւրն էր նախարարապետը՝ Լօրան Ֆապիուս, որ կը պատասխանէր լրագրողներու հարցումներու: Սկիզբէն յայտնեց թէ վարչապետութեան պաշտօնին գլուխն անցնելէն ի վեր, իր վատթարագոյն յիշատակներն են՝ երկաթուղիի արկածները եւ լաւագոյնը՝ դպրոցի մը այցելութիւնը: Ցայտնեց նաեւ կարգ մը որոշումներ. - Հանդրստեան թոչակներու ամսականացումը (ցարդ վճարումները՝ եռամսեայ էին), հանգստեան կոչուած անձերու աշխատանքի սահմանափակումը եւայլն, եւայլն.: 1986-ի երեսփոխանական ընտրութիւնները չհետելու համար հարկ է որ հոսանքը անցնի: Եթէ չանցնի, ընկերվարականները ընդդիմութեան մէջ պիտի լինան: Բայց, ընկերվարականները առանձին չեն կրնար յաղթել, պէտք է դինակիցներ գտնեն: Երեք գլխաւոր սկզբունքներ կը բաժնեն ձախերն ու աջը: Մէկ՝ կարելիութեանց հաւասարութիւնը ինչ որ հիմնական է: Երկու՝ համակամութիւն, ուժերը պէտք է բաժնելին նուազագոյն անարդարութեամբ:

Հուսկ՝ ձախի մօտ որոշ փնտռտուք մը կայ բարոյական պահանջի: Կ'ընդունի որ ընկերվարականները սխալներ գործած են, օրինակ՝ 40 ժամէն 39-ի անցնելը լաւ պայմաններու մէջ չկատարուեցաւ: Ապելին, Միթերանի ծրագրին մէջ, լուռ խոստում մը կար, թէ կեանքը աւելի դիւրին պիտի ըլլայ, չեղաւ: Ոոքար կ'ըսէ թէ ընկերվարականները պէտք է ընդունին, որ խորապէս փոխուած են չորս տարիէ ի վեր: Ֆապիուս, Քլէմանսօ կ'ոգեկոչէ՝ «Ձիմարը ան է, որ երբեք չի փոխուիր»: Հարկ կը յարմարիլ իրականութեան: Ողբերգական թղթածրարը գործազրկութիւնն է, պէտք է գործ ստեղծել 200-էն 400 հազար, ամէն տարի: Իրեն համար ամէնէն կարեւոր կէտը՝ պատրաստելն է, կազմակերպելը: Իր ապագային մասին ալ, անպայման յոռետես չէ, «Թերեւս գալ տարի նորէն ես կուգամ» կ'ըսէ, պատասխանելու ձեր հարցումներուն: Հաշուեկշիռը դէշ չէ: Օրինակ դրամահոսութիւնը, 14 տարի է Ֆրանսայի մէջ, այսքան ցած չէր եղած:

Ընդհանրապէս, բացի, ընկերվարականներէն (եւ ոչ՝ բոլորը), մեծ չէ թիւը անոնց, որոնք պահ են նախարարապետին ելոյթէն: «Իւմանիթէ», այլեւս աջէն ալ խիստ է, մինչ աւելի չափաւորներու համար, Ֆապիուս լաւ ախտաճանաչում կ'ընէ, կ'ընդունի որ հիւանդութիւնը ծանր է, բայց չատ թերեւս դեղահատ կը գտնէ դարմանումին համար, ձեւով մը՝ դիտէ որ քանդէր է եւ ատիրին կուտայ...: Կը նկատուի նաեւ թէ սկսած է նոր ոճ մը, իրը՝ փորձել: Աւելի վարժ կը թուի:

ՔԱՆԻՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Հինդշաբթի առտու ժամը 2-ի չուրջ, չորս ոճրափորձեր կատարուեցան զանազան թաղերու մէջ, չորս հաստատութիւններու դէմ, որոնք առեւտրական գործ կ'ընեն Հարաւի - Ափրիկէի հետ: Տէր եղած է ծայրայեղ ձախ Աքսիոն Տիրէքթ չարժումը, որ կ'ուզէ պատժել Ափարթհէյտի քաղաքականութեան Ֆրանսացի դերակատարները:

ՋԱՀԼԻԻ (Լիբանան) մէջ է, որ այս անդամ թակարդ կառքով մը ոճրափորձ մը կատարուած է: 14 մեռեալ եւ 47 վիրաւոր կայ: Կռիւներն ալ վերսկսած են Ամալի չիիներուն եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ: Արեւմտեան - Պէյրութի մէջ ալ, պարենաւորման դժուարութիւնները մեծ են: Անցքը միշտ գոց է մէկ կողմէն՝ միւսը եւ արեւմտեան կողմը, Յուրի, ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթի զգալի պակասէ կը տառապի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - 30 - 31)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՍԱԲԵԿԵԱՆԻ
ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՔԱՂԱՔԻ
ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Էջմիածին քաղաքի պատկերասրահին մէջ բացուած է Եդուարդ Իսաբեկեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են այն կտաւները, որոնք վերջերս ամիս մը ցուցադրուեցան Երեւանի Նկարիչներու Տունը: Այցելուներու ուշադրութիւնը գրաւած են «Պատանի Դաւիթ», «Պատասխան Յազկերտին», «Աւարայրի ճակատամարտը», «Տանիա», «Գիւղացիների ապստամբութիւնը Հաղպատում 1903 թուականին» կտաւները, ինչպէս նաեւ բնապատկեր, դիմանկարներ եւ գծանկարներ:

«ՅԱՌԱՋ» 60

—×—

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՅԱՐԳԵԼԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ. - Պելժիոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ջերմօրէն կ'ողջունէ «Յառաջ»ի վաթսունամեակը եւ կը մաղթէ ձեզի եւ ձեր աշխատակիցներուն երկար կեանք եւ անսպառ կորով որպէսզի ան կարողանայ չարունակել իր առաքելութիւնը դեռեւս երկար, չատ երկար տարիներ:

Ամէն անգամ որ կը կարդանք «Յառաջ»ը որ այլեւս, նման ամէնօրեայ հացին, իրական պահանջ մը դարձած է ամէն գաղթական Հայու համար, մեր մտածումները կ'երթան դէպի ձեզ: Գիտակից ենք ձեր առօրեայ տագնապներուն ապահովելու համար թերթին կանոնաւոր առաքումը: Նկատի ունենալով միայն Ֆրանսան, քա՜նի, քա՜նի հայերէն թերթեր լոյս տեսան եւ սակայն անհետացան կարճ ժամանակէ մը վերջ չկարողանալով տակաւ զանազան դժուարութիւններու:

Ի դիմաց՝
Պելժիոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
հոգաբարձութեան
Ա. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՒԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԼՈՒԽԸ ԾԱԾԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ
ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Օգոստոս 28-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Իրանի խորհրդարանի հիւսիսային իրանահայութեան երեսփոխան Վարդան Վարդանեան, Օգոստոս 26-ին, Ուսումնադաստիարակչական նախարարի իրաւական օգնական տոքթ. Աստղիկ Լարիի ուշադրութեան յանձնած է այն երեւոյթը, որ տակաւին «Ռոստոմ» եւ «Սահակեան» աղջկանց վարժարաններուն մէջ աշակերտուհիներու արձանագրութեան համար կը պահանջուի գլուխները մաղձաէով ծածկել:

Տոքթ. Աստղիկ Լարի ըսած է, թէ ինչպէս նախապէս ալ յայտարարած է, հայ աշակերտուհիները իրենց գլուխները պիտի ծածկեն նախորդ տարիներու ձեւով եւ այս կապակցութեամբ հարկ եղած կարգադրութիւնները եղած են: Իսկ ինչ կը վերաբերի «Ռոստոմ» եւ «Սահակեան» դպրոցներուն, այդ կապակցութեամբ ինչ անձամբ պիտի տնօրինէ պարտն ու պատշաճը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ցայտարարութիւնը կանխահաս էր, բայց ոչ սխալ: Արդարեւ Գասպարովի յաղթանակը հռչակուած էր, առաջին խաղին իսկ, ապա՝ ճշդում եղած էր: Բայց, յաջորդ օրը, երբ ընդհատումէն ետք, պիտի չարունակուէր առաջին այդ խաղը (42-րդ հարուածին ընդհատուած էր), Գարպով չէր վերակսեր, բոլորովին չընչմած, ըստ մրցումին հետեւողներուն, իր երիտասարդ մրցակցին վարպետ դիւտերէն: Կը նախընտրէր հրաժարիլ չարունակելէ, ընդունելով Գասպարովի յաղթանակը: Գարպովի համար, հարուածը ծանր կը նկատուի հոգեբանական դետնի վրայ ալ:

Ուրեմն, Գասպարով յաղթական ճամբայ կ'ելլէ՝ 1 - 0 :

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԹԱՋԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«Լոս - Անճըլըս» բառով կը հասկնանք ոչ միայն 3·000·000 բնակիչ ունեցող քաղաքը, որմէ ինչպէս 40·000-ը հայ է (20·000-ը կեդրոնացած Հոլիվուտի թաղին մէջ), այլ նաեւ անոր արուարձան - ներէն ոմանք, օրինակ՝ Կլէնտէյլ, իր 15·000 Հայութեամբ, Փասատինա, նոյն թիւով, եւայլն։ Լոս - Անճըլըս եւ իր անծայրածիր արուարձանները, միասին, ունին 7 միլիոն բնակիչ, անոնցմէ 125 հազարը Հայ, իմ հաշիւովս։ ուրիշներ աւելի բարձր կը դնահատեն այդ թիւը։ Այս թիւին մօտ երեք չորրորդը գրեթէ վեր - ջին քառասնամեակին եկած են Ամերիկա, Լիբանանէն, Իրանէն, Միջին - Արեւելքի միւս գաղութներէն։ Սակէ դուրս, Հարաւային Քալիֆորնիոյ միւս չրջաններուն մէջ ալ կայ գոնէ 25·000, ուրիշներ կ'ըսեն 50·000 Հայութիւն, կէսը գոնէ՝ նորեկներ։ Կեդրոնական եւ հիւսիսային Քալիֆորնիոյ մէջ (Ֆրէզնօ, Սան - Ֆրանսիսքօ եւայլն) կայ գոնէ 50·000 Հայութիւն, որմէ գրեթէ 10·000-ը նորեկ։ Ուրեմն, Քալիֆորնիոյ մէջ կ'ապրի նուազագոյնը 200·000 Հայ (գրեթէ 250 հազար), որմէ մօտ 110·000-ը «դուբէն» եկած են, Միջին - Արեւելքի կամ Խորհրդային - Հայաստանի հայախօս եւ սանկ - ու - նանկ հայընթերց չրջանակներէն, 1965-էն ետք։

Այս սերունդին մէջ շատեր դեռ կը պահեն հայերէն գրերի մը գոնէ աչք մը նեռելու սովորութիւնը։ ոմանց, անշուշտ փոքրամասնութեան մը մօտ՝ կայ նաեւ հանապազօրեայ հացին հետ գրերի մը չրջօրէն կարդալու պահանջը։ Ցետոյ պէտք է նկատի առնել իսկապէս աչքառու ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ իրականութիւն մը, - Ամերիկացին համոզեալ, նոյնիսկ խանդավառ ու կրքոտ ձեւով կը հաւատայ պիզնէս-ի յաւետարարութեան (ռէէլամ), եւ նորելուկ հայ գործավարները կը բաժնեն այդ հաւատքը։ Այս երեւոյթը կրնայ որ, գործօն ազդակ մըն է դաղութի մամլոյ կեանքին մէջ, քանի որ կարելի է չի - թէ - չատ - լաւորակ գրերի մը պահել՝ եթէ վարչական կարողութիւն ունեցող մէկը քիչ մը դրամագլուխով, նոյնչափ տաղանդով ու լրջութեամբ օժտուած՝ գրերի մը հիմնէ։ Նոր, Քալիֆորնիոյ հայ մամուլի վիճակը չի նմանիր ուրեմն 1923-էն ետք եղեռնէն վերապրողներու համար հիմնուած մամլոյ վիճակին։ Տարբեր է թէ՛ տնտեսական, թէ՛ ալ դաստիարակչական մակարդակը՝ ընթերցող հանրութեան մօտ, որքան ալ պակսի վաւերական խանդավառութիւնը՝ արագ - քաղքենիացող կամ արդէն - քաղքենիացած այս ժողովուրդին մօտ։

Ամէն պարագայի, այս տնտեսականօրէն «բարեացակամ», եւ անհատական նախաձեռնութեանց հանդէպ ալ «բարեացակամ» իրականութեան մէջ «ծաղկեցաւ» հայ մամուլը։ Միշտ համեմատական է անշուշտ չակերտեալ բառերուն իմաստը, - բազդատութեանս եզրը ըմփուքի միւս գօտիներուն մէջ գտնուող մամլոյ կացութիւնն է։ Փաստ՝ թէ իսկապէս «բարեացակամ» է հարաւային - Քալիֆորնիոյ իրավիճակն ու մթնոլորտը, կարելի է գտնել, եթէ ակնարկ մը նետենք այդ մամուլի ներկային ու մօտակայ անցեալին։

1984 - 1985 տարեչրջանին, անպաշտօն ձեւով փորձեցի տուգել հայ մամուլին վիճակը, վեցհակ մը պատասխանատու եւ բանիմաց անձերու հարցումներ ուղղելով։ Ստացայ զգոյշ եւ քիչ մը անվրտահելի պատասխաններ։ Ոմանք յայտնօրէն կը զերծնահատէին իրենց կամ իրենց նախընտրած գրերի տպաքանակը, աւտոբաղնահատելով ուրիշները։ Մէկ անձ ըսաւ որ անշուշտ «ամէն մարդ» կը չափազանցէ քիչ թէ շատ, նախ՝ արտօնատէրի փառասիրութեան չբնորհիւ ու ապա՝ «զործնական» պատճառով, - որքան որ կարելի ըլլայ համոզել յայտարարութիւն գնողներուն՝ թէ բարձր է բաժանորդներու եւ ընթերցողներու թիւը, այնքան աւելի՛ դրամ կարելի է չահիլ։ Ուրեմն, ես սիրտ չտամ թիւեր, որոնք չեն կրնար, դժբախտաբար, վաւահութիւն ներչնչել։ Պէտք է ըսել որ նոյնիսկ կան գրերի՝ որոնք կը տրտնեն իրենց բաժանորդներու թիւէն չա՛տ աւելի գրերի, ձրի կը բաժնեն գանոնք, ու տպաքանակը կը չեփորեն՝ բաժանորդ - ընթերցողի թիւին տեղ, եւ այնքա՛ն կը չահին յաւելեալ յայտարարութիւններէն ու բարձր սակէն, որ իրենց ըրածը կարելի կ'ըլլայ արդարացնել՝ անտեսական, չահարերութեան գետնի վրայ։ Անշուշտ ուրիշ խօսք որ նման մարդիկ չեն սիրեր յիշել թէ ա՛յս է պարագան։ Կը տեղեկացնեն ամէնուն թէ որքա՛ն մեծ է իրենց գրերին «անհամբեր» սպասողներուն թիւը։ Լոս - Անճըլըսի գաղութը, նոյնիսկ աւելի՝ քան ուրիչ Սփիւռքահայ գօտիներու գաղութները, կը կարօտի Ցակոբ Պարոնեանին, կամ գոնէ ... իր Երուանդ Օտեանին։

Գաղութի ամէնէն «տարածուած» գրերը է «Նոր կեանք» չարաթաթերը, հիմնուած Վահան Ճանըզեանի եւ Աբօ Ճապարեանի կողմէ։ Ներկայիս կը պատկանի Գրիգոր Շէնեանի։ Շահաբեր գրերի մը, որ լոյս կը տեսնէ հայերէնով, անգլերէնով, ներկայիս՝ նոյնիսկ Ֆրանսերէն իր սիւնակով։ Շատեր կը գոհացընէ։

Գաղութին մէջ Սփիւռքի հայութեան բոլոր կուսակցութիւնները ունին իրենց գրերերը։ Ինչպէս ամէնուրեք, հո՛ս ալ այս մամուլը ունի դինք «չղթայուած» պահող ինքնութեան հարցը, - պատգամաբեր օրկա՞ն ըլլալ, թէ հանրութեան հաճելի գրերի, կուսակցական գաղափարով։ Կարելի՞ է ըլլալ թէ լո՛ւրջ, թէ՛ ալ հաճելի ընդհանուրին, հասարակ յայտարարին։ Փնտռտուքի մէջ է կուսակցական մամուլը։ Վիճակը զէշ չէ։ կարելի չէ ալ ըսել որ իսկապէս գոհացուցիչ է։

Կուսակցական գրերերու մէջ ամէնէն «տարածուածն» է Հ. Ց. Դ.ի Ասպարէզը, որ միակ օրաթերթն է։ «Տարածուած» բառը նորէն չակերտեալ է հոս, ինչպէս «Նոր կեանք»ի վերաբերող նախկին պարբերութեան մէջ, որովհետեւ դժուար է որոշ իրողութիւններ լրջօրէն գնահատել, առանց անկարելի վիճակագրական վերլուծումներու։ Ո՞րն է աւելի «կարեւոր» կամ «ազդեցիկ» կամ ընթերցող ունեցող գրերի մը, - չարաթաթե՞րի մը, որ 2 կամ 3 անգամ աւելի բաժանորդ ունի, քան օրաթերթը՝ որուն ընթերցողները սակայն ամէն օր աչքէ կ'անցընեն գրերի։ Ցատակ չէ։ Սակայն անժխտելին այն է՝ որ կուսակցական գրերերը ընդհանրապէս կը մանեն միայն չարքայիններու եւ համակիրներու տուներէն ներս, մինչ «Նոր կեանք» եւ անոր նման ուրիշներ, քանի որ պիտակուած չեն «պաշտօնաթերթ», կ'ընթերցուին ոչ միայն այսպէս - կոչուած չէզոքներու կողմէ, այլ նաեւ շատ մը չարքայիններու կողմէ։ Թէ ի՞նչ են պատճառները, - այդ հարցումը կը կարօտի տարբեր վերլուծումի։

«Ասպարէզ»ի խմբագիրն է երիտասարդ մտաւորական Աբօ Պոզիկեան։ Թերթը ունի իր ընդարձակ պաշտօնատեղեակը, Կըլէնտէյլի արուարձանին մէջ, Հ. Ց. Դ.ի պատկանող նոր չէնքի մը մէջ։ Ունի անգլիատառ բաժին, չարաթը մէկ օր։ Փոխանցման ու փոփոխութեան չրջանի մէջ գտնուող թերթ մըն է, որ կը գտնուի նոյն զժուարութեան առջեւ, որ կը չարչարէ միւս կուսակցական թերթերն ալ, - ինչպէ՞ս ըլլալ նախաձեռնարկ, յանդուգն ու ժողովրդական, երբ կայ դեռեւութեան վտանգը։ Պէտք եղած վճռակամութեամբ չի դիմագրաւուիր այս դժուարութիւնը՝ ամէնուրեք։

Տարածուած ու գնահատուած թերթ է ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթ, եռօրեայ «Նոր Օր»ը, որու խմբագրական ու վարչական կազմը (Փ. Ահարոնեան, Վ. Սեմերճեան, Ա. Տէվլէթեան, Ս. Միքայէլեան, եւայլն) կուգայ փաստելու որ յանձնախումբի պատասխանատուութեամբ լրատարածուած ամէն գործ սակար ըլլալու դատապարտուած չէ։ «Նոր Օր», ինչպէս ամերիկահայ ու գանատահայ Ռամկավար մամուլը ընդհանրապէս, որակի զարթօնք մը կ'ապրի։

Հնչակեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթն է «Մասիս», որուն կարող խմբագիրն է բազմազբաղ ու բազմահմուտ բժիշկ - մտաւորական Ցարութիւն Սաղըրեան։ Թերթը, հակառակ անձնակազմի ու բաժանորդներու սահմանափակութեանց, յաճախ կը յաղողի արծարծել հետաքրքրական հարցեր, ու կը պահէ ուրոյն ձայն մը։

Լոս - Անճըլըսի մէջ լոյս կը տեսնէ նաեւ համայնավար թերթ մը, «Լրաբեր», խմբագրութեամբ՝ Լուբֆիկ Թոպազեանի, սակայն վերջին վեցամսեակին նոր թիւ չեմ տեսած, ու տեղեկութիւններս թարմ չեն։

Լոյս կը տեսնեն նաեւ զանազան երկշաբաթաթերթեր։ Առնցմէ ամէնէն հետաքրքրականն է «Նոր Սերունդ», որուն խմբագիրն է Մ. Նայիրի եւ որուն մէկ կարեւոր էջին պատասխանատուն է Լեւոն Երկաթ։ Նայիրի եւ իր չրջանակը 1945 - 1950 թուականներուն Խորհրդային Բանակի նախկին զերիներու, այսպէս կոչուած տիփիներու չրջանակը եղած է ի ըսկզբանէ, սակայն այդ ընդլայնուած է այժմ ու կ'ընդգրկէ ամէն երանգի արեւմտահայ ընթերցողներ ալ, սակաւաթիւ այլ խայտարղետ, քանի որ երկաթ եղաւ յանդուգն ու նախաձեռնարկ թղթակից, Հ. Գ. Բ.ի մասին լրջօրէն գրող։

Ցաճախ յայտնած է հետաքրքրական լրյլ «Փարոս» թերթը, որուն կարող խմբագիրն էր, մինչեւ վերջերս, Սուրէն Բուրսալեան։ 1970-էն ետք Հայաստանէն արտագաղթողներու թերթն է մասնաւորաբար, որ սակայն կը փորձէ կամրջել այն իրամասը, որ կը բաժնէ սովորաբար այս հատուածը՝ միւս բոլորէն։ Բացայայտ կապ չկայ այս թերթին ու 1960-ական թուականներու ընդյատակեայ, խմորատիպ «Փարոս»ին միջեւ, որ Երեւան լոյս տեսաւ։ Իսկ արտագաղթող Հայաստանցիներու ամէնէն անկասդական հատուածին թերթն է «Սեւան»ը, խորհրդային ուղղագրութեան ջատագով։ Մինչեւ վերջերս խմբագիրն էր կարող, բայց խընդրայարոյց՝ Մաղլեն Քարաջեան, դրականութեան «դոկտոր», հմուտ խորհրդահայ կեանքին ու մչակոյթին։ «Սեւան»ը պիտի հետաքրքրէր շատեր, մանաւանդ անոնք՝ որոնք պիտի ուզէին ուսումնասիրել այն կրկնակ ընկերային - հոգեբանական բարդոյթները, որոնց հետ ստիպուած են մաքառիլ Հայաստանէն վերջին տասնամեակին արտագաղթողները, որոնց «Հարազատ» միութեան անո՛ւնն իսկ յատկանչական է։ Հալածուած զգացող, երբեմն իսկապէ՛ս հալածուող չրջանակ մը՝ իր թերթով։

Իրրեւ երդիծական ամսաթերթ լոյս կը տեսնէ «Քաջ Նազար»ը, որուն խմբագիրն է Ցովհաննէս Բալոյեան։

Գրողներու եւ ընթերցողներու մեծամասնութիւնը Իրանահայ կը թուի ըլլալ, սակայն ունի ամէն հատուածէ ընթերցողներ։

Երեք տարիէ ի վեր կանոնաւոր լոյս կը տեսնէ «Նաւասարդ» ամսաթերթը, որուն խմբագիրն է Արմէն Տօնոյեան, վարչական պատասխանատուն՝ Լիսաբիտ Ագատեան։ «Գրական, Մշակութային եւ Ազգային» այս ամսագիրը դիմացած է եւ նոյնիսկ որոշ չափով յաջողած, չնորհիւ երկու պատասխանատուներու եւ օգնական անձնակազմի նուիրումին ու ձեռնհասութեան։ Քաջալերիչ ու հազուագիւտ է այն երեւոյթը, որ ոչ - կուսակցական այս թերթը իր կազմին մէջ ունի զանազան կուսակցութիւններու յարող անձեր, օրինակ՝ բժ. Սազըրեանը, վերը մատնանչուած իր խմբագիր Հնչակեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթի «Մասիս»ի։ Ցարդ՝ «Նաւասարդ» եղած է թերթ մը աւելի խոստմնալից՝ քան իրականացնող։ Ինքնութիւն ու դիմագիծ փնտռող ամսաթերթ մը։

Այս մամուլէն անդին «կայ», առկայ է ուրիշ մամուլ մը, կամ վերջերս գաղթած, կամ ալ անկանոն լոյս տեսնող։ 1984-ի վերջերը փակուեցաւ «Նոր Հայ» չարաթաթերթը, որ ունէր ուրոյն ձայն ու դիմագիծ։ Դադրած է նաեւ «Մեղու» երդիծական ամսաթերթը։ Կը թուին դադրած ըլլալ «Ծիրանի Գոտի» եւ «Ապրիլ» պարբերաթերթերը։ Առաջինին գլխաւոր յատկանիշը գոյութիւն ունեցող բոլոր թերթերուն հակառակ ըլլալն էր։ Երկրորդին խմբագիրն էր Ցարութ Երեցեան, որուն Ապրիլ գրախանութը կարեւոր դեր կը չարունակէ կատարել չրջանին մէջ։

Վերջապէս՝ գոյութիւն ունի «Վերելք» եռամսեան, Հայ Կաթողիկէ համայնքի թերթը, որ ծիսական թերթէ մը աւելի հանդամանք ունի, չնորհիւ իր խառն խմբագրական կազմին, - Հ. Բարսեղ Ֆերհաթեան, Հ. Տաճատ Եարտըմեան, Հրաիփսիմեանց Քոյրերէն Ք. Աչտա Ալաճեան, Ա. Մինասեան եւ գրագէ՛տ Պօղոս Գուսիլեան։ Մշակութային բնոյթ ունին հոս հրատարակուող յօդուածներէն շատեր։

Փակենք, ակնարկելով անդլիատառ երկու չարաթաթերթերու, - գաղութը ունի Օչին Քէչիչեանի «Արմինիըն Օպզըրվըրը», ռամկավար հակումով, սակայն՝ չնորհիւ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ - Henri Verneuil - «ՄԱՅՐԻԿ»Ը

—×—

Օգոստոսի վերջին օրերուն, Փարիզի Լաֆոն հրատարակչականը հրապարակ հանեց Աշոտ Մալաքեանի - Անրի Վէրնէօյ - յուչագրութեան հատորը՝ «Մայրիկ»։

Հեղինակը, որ ծանօթ եւ կարկառուն դէմք մըն է Ֆրանսական չարժանկարի, իր երեսուներկու երկար ժապաւէններով, 35 տարիներու երկայնքին, սիրոյ գեղեցիկ պատմութիւն մըն է, զոր կը փոխանցէ իր ընթերցողին, այն սէրը, որ անցողակի չէ, բնաւանեական բոյնին մէջ ծրնած սէր մը, որու մասին չի խօսուիր, քանի ան ծնած է անձերուն հետ իսկ ու պահած իր փիւտէօրը։

Ընթերցողը, ըստ իր պատկանած զասակարգին, տարբեր մօտեցում մը պիտի ունենայ այս դիրքին հանդէպ։ Զանգուածին համար, անցեալն ու տարբեր մանկութիւնն է իր սիրած բեմադիրին, այն վարպետ թեթիխիէնին որ պիտցած է զեկավարել Ֆրանսական չարժանկարի մեծագոյն դերասանները՝ Ֆերնանտել, կաբէն, Մոնթան, Պելպոնտօ, Տըլոն, Վանթիւրա եւ որքան ուրիշներ։ Այդ ընթերցողը պիտի մտերմանայ մէկ բոյնի մը հետ, զոր չի ճանչնար, ընտանեկան ջերմ բոյնի մը, օտար բոյնի մը, զաղթականի բոյնի մը, որ օրէ օր պիտի «տեզաւորուի» Ֆրանսայի հողին վրայ։ Սկզբնական տարիները դժուար են։ Դեռ Ֆրանսային զեղագէտ որակուելու վախը չունի, երբ «ազատատ օտարական» կը նկատէ հեռուէն (ուրկէ՞) եկող այս մարդիկը, որոնք տարօրինակ անուշեղէններ կը պատրաստեն եւ լաւ Ֆրանսերէն չեն խօսիր։ Բայց, այսօրուան Ֆրանսացին փոխուած կը թուի, նոյն վերապահ վերաբերումը չի համապատկերը ցոյց տալ, դիտակից թէ կարելի է Ֆրանսացի չըլլալ, բայց լաւ մարդ ըլլալ, տաղանդ ունենալ։ Կրնայ, խորքին մէջ, չատ փոխուած չըլլալ, ընդհակառակն, բայց այլեւս կը խուսափի ցուցադրելէ իր օտարատեացութիւնը, կը նախընտրէ զայն թաքուն պահել եւ հրապարակաւ այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ դրկարաց կ'ընդունի օտարները։

Հայ ընթերցողներն ալ, պէտք է բաժնեն այդ հետաքրքրութիւնը եւ մանկութիւնը։ Ինչպէս ամէնէն հեռաւոր գիւղերէն եկած հայ մանուկները, որոնք Ամերիկա ծնած են, կը սիրեն իրենց ծնողներուն պատմել իրենց ծննդավայրին մասին, ինչպէս ամէն ոք կը սիրէ խօսիլ իր մանկութեան մասին, Մալաքեան ալ կը սիրէ պատմել իր մանկութիւնը, որ ինքնին հետաքրքրական է։ Ծնած է Ֆրանսայի հարաւը, Մարսէյլի մօտ, Ալճիրցի հայ ծնողքէ մը։ Ծնողքը, որ ունէր ալճիրցի ընտանիքներու հետ ընդհանրութիւններ, ինչպէս ամէն ոք, որ ունի

նել երկու դասակարգի: Անոնք որոնք չեն ճանչցած Մալաքեան ընտանիքը, բայց անոր պատմութեան հետ, յաճախ, պիտի վերապահեն իրենց լսակ կեանքը, այն գըժ-ուար տարիները, գորս ապրեցան, երբ ոտք դրին այս հիւրընկալ ափերուն վրայ: Քա-ղքը, փողոցը, արհեստը թերեւս նոյնը չէդան: Բայց հասարակաց կէտերը չատ են, այն բոլոր Հայերուն միջեւ, որոնք քառնական Թուականներուն, խարխափ նետկին արեւմտեան երկիրներ եւ որոնց առաջին մտահոգութիւնը եղաւ ապրուստ հարել - վերապրիլ - հեռու այն ահա-ւոր մղձաւանջէն, զոր կ'ուզէին մոռ-նալ:

Քեսոյ, կան այն ընթերցողները, որոնց համար օտար մթնոլորտի մը ոդեկոչումը չէ Մալաքեաններուն տունը: Անոնք, ո-րոնք ճանչցած են Յակոբը, Արաքսին, Անիճան ու Գայեանէն: Իսկապէս, ուրիշ էին անոնք: Իրարու զօդուած լուռ սիրով մը: կարծես իրարմով կը շնչէին եւ չորսը միասին Աչոտին համար կը շնչէին: Եւ ինչպէս յաճախ կը պատահի, հարկ է որ անձերը բացակային, որպէսզի յետադարձ ակնարկով մը զգացուի անոնց ներկայու-թեան կարեւորութիւնը: Այդպէս կը թուի եղած ըլլալ նաեւ Աչոտ Մալաքեանի հա-մար, երբ կը փրթի վերջին թելը՝ մօրը մահով:

Մօտ երեք հարիւր էջնոց այս հատորը կը սկսի ու կը վերջանայ մօրը մահուան պատկերով ու երկու տեսարաններուն մի-ջեւ, նման չարժանկարին փլաշ - պէֆե-րուն, մեզի կը ներկայացուի հեղինակին ծանկութիւնը, այն օրէն 1924, երբ Մա-լաքեանները ոտք կը դնեն Մարսէյլ:

Դիւրընթեռնլի, կենդանի ոճով գըր-ուած, Վէրնէօյ հարազատ դիմագիծը կուտայ իր ընտանիքի ամէն մէկ անդա-մին: ժամանակը չէ զատճանած յիշողու-թեան, ընդհակառակն, ան կրցած է սըր-պին յիշողութեան մէջ, պահպանել կա-րեւորը, քանի մը յատկանշական մանրա-մասնութիւններ, որոնք իրենց դերը ու-նին անձի մը նկարագրին կազմաւորման մէջ:

Աչուշա ճաշակի խնդիր է, բայց այն-ման յայտ չգտանք գիրքին կողքը, ուր տղաներն ալ ներդաշնակ ամբողջութիւն իր չեն կազմեր:

×

Զայնափիւռէն, հեռատեսիլէն թէ գը-րատը մամուլէն, աւելի քան չարաթ մըն է, որ Վէրնէօյ կը խօսի իր գրքին մա-սին: Այս ելոյթներէն կարեւորագոյնն էր՝ Ափոթրոֆ (Օգոստոս 30), քանի Պէրնար Փիվոյի գրական յայտագիրը մեծ գեր ունի գիրքերու ծանօթացման եւ տարածման մէջ: Ֆրանսացիները, ընդ-հանրապէս Մէյրիկ կը հնչեն հատորին խորագիրը, հաւատարիմ Ֆրանսական հնչական օրէնքին, բայց բառը օտար ըլլալով, կարելի է քիչ մը դարի կամեցողութիւն ցոյց տալ, ինչպէս կ'ըլլայ այլ օտար բառերու հա-մար: Բայց, խորքին մէջ, անկարեւոր մանրամասնութիւն մըն է: Բազմաթիւ հարցազրոյցներէն կամ հատորին առթիւ յօդուածներէն, հարց մը կը մնայ պատասխանի: Ինչո՞ւ Վէրնէօյ ընտրեց Մալաքեան ընտանիքը, բայց անոր պատմութեան հետ, յաճախ, պիտի վերապահեն իրենց լսակ կեանքը, այն գըժ-ուար տարիները, գորս ապրեցան, երբ ոտք դրին այս հիւրընկալ ափերուն վրայ: Քա-ղքը, փողոցը, արհեստը թերեւս նոյնը չէդան: Բայց հասարակաց կէտերը չատ են, այն բոլոր Հայերուն միջեւ, որոնք քառնական Թուականներուն, խարխափ նետկին արեւմտեան երկիրներ եւ որոնց առաջին մտահոգութիւնը եղաւ ապրուստ հարել - վերապրիլ - հեռու այն ահա-ւոր մղձաւանջէն, գոր կ'ուզէին մոռ-նալ:

Քեսոյ, կան այն ընթերցողները, որոնց համար օտար մթնոլորտի մը ոդեկոչումը չէ Մալաքեաններուն տունը: Անոնք, ո-րոնք ճանչցած են Յակոբը, Արաքսին, Անիճան ու Գայեանէն: Իսկապէս, ուրիշ էին անոնք: Իրարու զօդուած լուռ սիրով մը: կարծես իրարմով կը շնչէին եւ չորսը միասին Աչոտին համար կը շնչէին: Եւ ինչպէս յաճախ կը պատահի, հարկ է որ անձերը բացակային, որպէսզի յետադարձ ակնարկով մը զգացուի անոնց ներկայու-թեան կարեւորութիւնը: Այդպէս կը թուի եղած ըլլալ նաեւ Աչոտ Մալաքեանի հա-մար, երբ կը փրթի վերջին թելը՝ մօրը մահով:

Մօտ երեք հարիւր էջնոց այս հատորը կը սկսի ու կը վերջանայ մօրը մահուան պատկերով ու երկու տեսարաններուն մի-ջեւ, նման չարժանկարին փլաշ - պէֆե-րուն, մեզի կը ներկայացուի հեղինակին ծանկութիւնը, այն օրէն 1924, երբ Մա-լաքեանները ոտք կը դնեն Մարսէյլ:

Դիւրընթեռնլի, կենդանի ոճով գըր-ուած, Վէրնէօյ հարազատ դիմագիծը կուտայ իր ընտանիքի ամէն մէկ անդա-մին: ժամանակը չէ զատճանած յիշողու-թեան, ընդհակառակն, ան կրցած է սըր-պին յիշողութեան մէջ, պահպանել կա-րեւորը, քանի մը յատկանշական մանրա-մասնութիւններ, որոնք իրենց դերը ու-նին անձի մը նկարագրին կազմաւորման մէջ:

Աչուշա ճաշակի խնդիր է, բայց այն-ման յայտ չգտանք գիրքին կողքը, ուր տղաներն ալ ներդաշնակ ամբողջութիւն իր չեն կազմեր:

×

Զայնափիւռէն, հեռատեսիլէն թէ գը-րատը մամուլէն, աւելի քան չարաթ մըն է, որ Վէրնէօյ կը խօսի իր գրքին մա-սին: Այս ելոյթներէն կարեւորագոյնն էր՝ Ափոթրոֆ (Օգոստոս 30), քանի Պէրնար Փիվոյի գրական յայտագիրը մեծ գեր ունի գիրքերու ծանօթացման եւ տարածման մէջ: Ֆրանսացիները, ընդ-հանրապէս Մէյրիկ կը հնչեն հատորին խորագիրը, հաւատարիմ Ֆրանսական հնչական օրէնքին, բայց բառը օտար ըլլալով, կարելի է քիչ մը դարի կամեցողութիւն ցոյց տալ, ինչպէս կ'ըլլայ այլ օտար բառերու հա-մար: Բայց, խորքին մէջ, անկարեւոր մանրամասնութիւն մըն է: Բազմաթիւ հարցազրոյցներէն կամ հատորին առթիւ յօդուածներէն, հարց մը կը

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 50.000 ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒՆ

—×—

Վերջերս անտեսական տաղնապ մը ե-կաւ հիմէն ցնցել Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնն ու Ս. Ղազարի վանքը: Մխիթարեան հայրերը, գրեթէ ամբողջու-թեամբ կորսնցնելէ ետք իրենց կալուած-ները՝ անմխիթար վիճակի մատնուած էին իրենց գոյութիւնը չարունակելու պա-հանջին մէջ:

Գրեթէ երեք դարէ ի վեր Մխիթարեան-ները անփոխարինելի ծառայութիւններ մատուցած են Հայութեան՝ իրենց հրա-տարակութիւններով, դպրոցներով, կրօ-նական ու բանասիրական աշխատանքնե-րով: Այդ արբազան առաքելութիւնը չա-րունակուած տեսնելու բաղձանքով, խումբ մը սրտցաւ ազգայիններ - մեծ մա-սամբ նախկին Մխիթարեան սաներ - կազ-մեցին յանձնախումբ մը (Ս.Ի.Բ.Ա.Մ.) Փարիզի մէջ, գրամավար Պ. Վահէ Ճագ-մաոարեանի գլխաւորութեամբ եւ ձեռ-նարկեցին հանդանակութեան: Սոյն ՅանՁ-նախումբը յանձն առած է նաեւ մատա-կարարել վանքին նիւթական գործառնու-թիւնը մինչեւ ներկայ տաղնապի վախ-ճանը:

Մխիթարեաններու օժանդակութեան յիշեալ Յանձնախումբի կոչին ընդառաջե-լով Հ. Բ. Ը. Միութեան Ցկեանս Նախա-գահ Պ. Ալեք Մանուկեան 50·000 տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարեց վեր-ջերս:

Մխիթարեան հայրերը միայն նման նը-ւէրներով է որ կրնան այսուհետեւ չա-րունակել իրենց սրբազան առաքելու-թիւնը:

Օգոստոս 26, 1985

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՎԱՍԻԼԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ

ՏԻԵԶԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչակա-նը լոյս ընծայած է Վարուժան Վասիլեա-նի «Առասպելներից մինչեւ Բիւրական» գիրքը, որ նուիրուած է տիեզերածնու-թեան զարգացման պատմութեան՝ հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Գիր-քին մէջ քննարկուած է տիեզերածնու-թեան զարգացման ամբողջ պատմութիւ-նը, որուն համար հեղինակը հիմնուած է իր հաւաքած եւ մանրազնին ուսումնա-սիրած փաստացի մեծ քանակութեամբ նիւթի վրայ: Գիրքին առաջին գլուխները նուիրուած են այն հարցերու քննարկման, թէ տիեզերքի ծագման եւ կառուցուած-քի մասին ինչ պատկերացումներ ունեցած են հինաւուրց նախնիները: Մանրամա-սընօրէն քննարկուած են Հայաստանի եւ Յունաստանի մեծ մտածողներու՝ Դեմո-կըրիտէսի, Դաւիթ Անյաղթի, Շերակա-ցիի, Նարեկացիի, Իմաստասէրի, Որոտ-նեցիի եւ այլոց, հայեացքները տիեզերքի ծագման եւ զարգացման մասին, ինչպէս նաեւ աւելի ուշ ժամանակներու գիտնա-կաններու՝ Կանտի, Լափլասի եւ այլոց տիեզերածնական հայեացքները եւ տեսու-թիւնները:

Գիրքին ամէնէն կարեւոր յատկանիշնե-րէն մէկն ալ այն է, որ հեղինակը կրցած է ոչ միայն ընդհանրացնել աշխարհի տարբեր ժողովուրդներու տիեզերածնա-կան առասպելաբանութիւններու մտքերն ու պատկերացումները, այլեւ հետազո-տած է տիեզերքի ծագման եւ կառուց-ւածքի մասին Հայոց հին աղբիւրներու մէջ պահուող կարգ մը հիմնական երե-ւոյթներու պատմական զարգացման որոշ հանդրուաններ: Ան օգտագործած է նաեւ Հայաստանի լեռներուն մէջ յայտնաբեր-ւած մեծաքանակ ժայռապատկերներ, ո-րոնք կը վկայեն Հայերու դիցաբանական տիեզերածնութեան եւ վաղեմի աստղա-դիտութեան զարգացման բարձր մակար-դակի մասին:

Հեղինակը իր մանկութենէն եւ ըն-տանիքէն պատկերներ, այնքան ջերմ ըն-դունելութիւն մը գտած է: Թէ ոչ, կ'ըսէ Մալաքեան, այնքան կարեւոր մէկը չեմ, որ մանկութիւնս հետաքրքրէ զանգուած-ները: Բայց, իր պատմութեան ընդմէ-ջէն, 2 - 3 ընդհանրական նիւթեր կը ծեծ-ուին հատորին մէջ եւ ատիկա, քիչ մը բո-լորին պատմութիւնն է:

Ժուռնալ - տիւ - Տիմանշ կը յայտնէր նաև իր գրութեան մէջ, թէ Անրի Վերնէօյ մանչ մը ունեցած է վերջերս, զոր անուանած է՝ Սեւան, հայկ. լիճի մը անունով...:

Ա. Մ.

Editions Laffont, Paris, 1985.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՍՏՈՑԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նուրբ գործողութիւններ կատարող սեղանի փոքրածաւալ գերճշգրիտ հաստո-ցէն մինչեւ ամենամեծ ագրեգատներ կ'արտադրեն Հայաստանի գործատուն-ները:

Առաջին հաստոցները Հայաստանի մէջ 1945 թուականին սկսան շինուիլ: Այդ շրջանին արտադրութեան թէքնիքը միայն մեքենական էր:

Հայկական հաստոցաշինութիւնը յետա-դային իր զարգացման փաստը տուաւ եւ հայ ճարտարապետները փարատեցին մաս-նագէտներու կասկածները՝ քիմիաելեկ-տրական միջոցներով մետաղի մշակու-մի հնարաւորութեան հարցին նկատմամբ: Համաշխարհային հաստոցաշինութեան մէջ նորոյթ էր պատճէնահան հաստոցը, որ բարդ ձեւ ունեցող ելեկտրոններու պատրաստութեան մէջ կը փոխարինէր ձեռքի աշխատանքը, կարելի դարձնելով բանուորի մը 15 - 20 օրուան աշխատան-քը քանի մը վայրկեանի իջեցնել:

Այդ եղակի մեքենաներուն կառուցուած-քը արտօնագրուած է 14 երկիրներու մէջ, ընդորս Միացեալ - Նահանգներ, Անգլիա, Ճափոն: Հաստոցը ծանօթ է Մորհ. Միու-թեան մէջ «Մ. Ա. 455» մակնիշով, իսկ Ֆրանսական «Իւ - է - էմ» ձեռնարկու-թեան կողմէ ձեռք բերուելէ ետք անուան-ւեցաւ «Ալէզիէն»:

Մեծ յաջողութիւն եղաւ նաեւ «Աբա-բատ - 1» ելեկտրաքիմիական ինքնաշխա-տի ստեղծումը ատամնանիւներու չինու-թեան համար:

Այսօր կ'արտադրուի աւելի քան 40 տե-սակ հաստոցներ եւ գրեթէ 30 այլ ձեւի յատուկ հաստոցներ:

Հետաքրքրական է ընդգծել որ արտադրութեան 95% կը մատակարարէ Մորհ. Միութեան բոլոր անտեսական շըր-ջանները, ինչպէս նաեւ արտասահմանի մէջ արեւելեան երկիրներու եւ նաեւ քա-նի մը դրամատիրական երկիրներ:

Մոսկուայի անտեսական նուաճումներու ցուցահանդէսին ցուցադրուած թուածը-րագրային կառավարումով եւ չատ մեծ ճշգրտութեամբ օժտուած կեդրոնա - խա-ռատային հաստոցը Մորհ. Միութեան պետական յանձնաժողովի կողմէ ընդուն-ած է որակի բարձրագոյն դասին մէջ, ինչ որ կը համապատասխանէ հայրենա-կան եւ արտասահմանեան նմանակներու մակարդակին:

ՐԱՖՖԻ

ԹԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՄՐԸ

Մենք հասանք հանքը, կրկին խլուրդնե-րի նման ներս ծռացինք մթին խորշերի եւ խոռոչների մէջ, կրկին մեր բահերը, բրիչները եւ մուրճերը սկսեցին գործել: Այն քարանձաւի մէջ, ուր մեր խումբը աշխատում էր, պատահեց մի ցաւալի անցք: Ցանկարծ ժայռի մի բաւական մեծ կտոր, դուրս պոկուելով անձաւի պատից, գցած ղղրուեցաւ եւ բանուորներից մէկին տակով արեց: Թուով չորս հոգի էինք այնտեղ՝ ես, Համրը եւ մի այլ տաժանա-կիր, իսկ չորրորդը հեծում եւ հառաչում էր ժայռի տակ: Համրը մեզանից փոքր ինչ հեռու էր. նա չնկատեց անցքը, բայց լսեց ղղրդիւնի ձայնը: Մինչեւ նրա մեզ մօտ վազելը, ես եւ իմ միւս ընկերը ամէն ճիգ թափում էինք, որ յետ մղենք ժայ-ռը եւ նրա տակից դուրս բերենք թշուա-ռին: Բայց անգութ ժայռը ամենայն ծան-րութեամբ նստած էր նրա ոտների ու ծնկերի վրայ, եւ չէր չարժւում տեղից: Վրայ հասաւ Համրը: Ես եւ իմ միւս ըն-կերը չկարողացանք զսպել մեր ծիծաղը: Նա ուշադրութիւն չդարձրեց մեզ վրայ, վեր առեց երկաթեայ մեծ ձողը, նրա ծայ-րը դրեց քարի տակին, եւ այնպիսի մի ուժով չարժեց, որ քարը իսկոյն առաջ մղուեցաւ, եւ թշուառ դատապարտեալի ջարդուած սրունքները դուրս եկան նրա տակից: Այդ գործողութիւնը, որ աւելի հնարագիտութեան արդիւնք էր քան թէ մարմնական ուժի, զարմացրեց մեզ: Իսկ Համրը, պարծենկոտութեան մի նշան ան-գամ չցոյց տալով մնաց լուռ եւ սառն, որպէս մեզ չրջապատող քարանձաւը: Այդ դէպքը ազդեց իմ մէջ մի առանձին յար-գանք դէպի համեստ և միևնոյն ժամանակ վերին աստիճանի բարի երիտասարդը:

Երեկոյեան, մեր օթեւանը վերադառ-նալու ժամանակ, ճանապարհին ես մի քանի անգամ փորձեցի խօսակցել նրա հետ, բայց միշտ ստանում էի այնպիսի կտրուկ պատասխաններ, որ դժուարանում էի խօսակցութիւնը չարունակել: Այսպէս մօտեցանք այն փողոցին ուր գտնուում էին մեր ֆերմայի կրպակները: Հեռուից նկատեցինք, մի տեղ խմբուած էին մար-դիկ եւ բազմութիւնը դէպի այն կողմն էր վազում: Մենք մտածեցինք, որ մի տարօրինակ բան պէտք է պատահած լի-նի, եւ չտապեցրինք մեր քայլերը: Երբ հասանք, անցքը չատ սովորական երե-ւաց. երկու մարդիկ կռւում էին, եւ բազ-մութիւնը նրանց չուրջը հաւաքուած ըղ-ւարճանում էր, թէ որպէս նրանք վայրե-նի կերպով չարդում էին միմեանց կող-քերը: Ոմանք աչխատում էին բաժանել: Մէկին, որ աւելի ուժեղ էր երեւում, բռնեցին, իսկ միւսը դուրս պրծաւ նրա ճանկերից, «ազատեցէ՛ք ... օգնեցէ՛ք» ... գոչելով, փախաւ եւ մոլորուածի նը-ման մտաւ մեր խումբի մէջ ապաստան որոնելու: Մեր պահապանները մօտ վա-զեցին, որ սուիններով հեռացնեն նրան: Բայց նա արդէն կպած էր իմ կուրծքին, ինձ պինդ գրկած ունէր, այնպէս ձեւա-ցրնելով, որ վախենում է իւր հակառա-կորդից: «Նա ինձ կը սպանէ, նա Աստ-ւած չունի» ... ասում էր անդադար: Այդ յանկարծակի դէպքից ես այն աստիճան չփոթուեցայ, որ ամենեւին չհասկացայ, թէ ինչ փափաց նա իմ ականջին, միայն զգացի, որ նրա ձեռքը խիստ ճարպիկ կեր-պով սողաց իմ գրպանի մէջ: Մեր պա-հապանները հեռացրին նրան, նրա վար-մունքը չատ բնական համարելով, որով-հետեւ խեղճի հակառակորդը այնքան ու-ժեղ էր, որ կարող էր բոլորովին խեղդել նրան: Տեղային ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ, խռովութիւնը հանդարտուեց, ամբոխը ցրիւ եկաւ, իսկ մեր խումբը անցաւ:

Ամբոխի համար դա փողոցային սովո-րական անցքերից մէկն էր, իսկ խաչա-գողի համար դա նոր բան չէր: Ես ճա-նաչեցի, թէ ով էր այն մարդը, ես հաս-կըցայ, թէ ինչ նպատակով էր սարքել այդ կռիւը, եւ վերջապէս ես դիտէի, թէ ինչու մեր խումբի մէջ մտնելու միջոցին՝ ինձ միայն ընտրեց իւր պաշտպան եւ ուղ-ղակի ինձ մօտեցաւ: Խաչագողները չատ անգամ փողոցներում, հրապարակների վրայ, սարքում են այս տեսակ կռիւները: Բազմութիւնը հաւաքւում է, մարդիկ խառնըւում են միմեանց, իսկ նրանք, օգուտ քաղելով ընդհանուր չփոթութիւ-նից, գողանում են դրա ու նրա ժամա-ցոյցը, կամ չատ անգամ կողոպտում են հէնց իրանց բաժանողների գրպանները: Այդ մարդը նոյնպէս ձեռքը տարաւ իմ գրպանը, բայց այնտեղից ոչինչ չգողա-ցաւ, եւ գողանալու բան էլ չկար, բայց զգացի, որ մի բան դրեց այնտեղ:

(Շար. 174)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Օհան Թիւտարեան (Վանտոմ) եւ զաւակները Բաֆֆի եւ Թիէրի, Տէր եւ Տիկին Ս. Սաղաթելեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մազլումեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, պապերկան եւ քրոջ՝

ՆԵԼԼԻ ՍԵԴԱ ԹԻԻՏԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մազլումեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Այս տխուր առթիւ, իրենց ազգկան յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Սաղաթելեան 500 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէրին, 300 Ֆ. կարմիր Խաչին, 300 Ֆ. Որբերու Օգն. Մարմնին, 200 Ֆ. Ռատիօ - Ազգին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

×

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամբողջ ընտանիքը ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով անձամբ, թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին այս տխուր առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր։

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ էնթէրֆօնիթինաթալ պանդոկի սրահին մէջ։

×

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ։

×

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւնները կը խնդրուի նկատի առնել ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ի Թուականը՝ գրաւուած օր կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ։

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քէօսէեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգասահման ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Սահեան Փէհլիվանեան (Լոս - Անճըլըսէն) 140 տոլար, Տիկին Լուիզ Ազապէկեան - Լը Ռուա 1000 Ֆ., Տիկին Գնաճեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան (Նիս) 1000, Տիկին Ազնիւ Տէրոյեան 500։ Ողբացեալ՝ Տիկին Մարիէթ Օհանեանի մահուան առթիւ, Մէ Ոմն՝ 500 Ֆ., Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Հարենց 200 Ֆ.։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre

Hôtel Nikko - Paris

— **Vendredi 13** : Journées médicales

— **Samedi 14**

à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème : **«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»** (participation aux frais 50°F)

à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— **Dimanche 15 à 12 h. 00**

Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :

tél. 446 - 12 - 67

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐՈՒԺԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԹ

ՓԱՐԻԶ.- Պ. Ռուժէ Ջրբաշեան 1000 Ֆ. Ղեւոնդ Մելոյեանի յիշատակին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԻՍԻՆ.- Տէր եւ Տիկին Ժերար Պառաւեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին իրենց զարմիկին՝ Ստեփան Պառաւեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակին։

Irma fourrures

SUR MESURE

— REPARATIONS —

TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ զննեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ԶԱՓԻ ՎՐԱՁ - ՆՈՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99

(Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *MAYRIG* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

-- ՎԵՐԱՄԱՒԻՏ --

ՍԷՆ - ԺԵՐՄ

Սէն - Ժերմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Ըլմազեանի՝ 87 - 43 - 71։

Դասաւանդութիւնները ամէն Զորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Ըլմազեանի։

×

ՄԱՐՍԷՅ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Զորեքշաբթի օր։ Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան։

33 Քուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS		Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F	du 05 octobre au 18 octobre
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F	du 02 novembre au 15 novembre
		du 23 novembre au 06 décembre
		du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE · Intourist · AEROFLOT · APS

ՍԵՒԱՆ **SEVAN**

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE

avec le chanteur et organiste **PIERRE**

ET

BEDIK

à partir du 1er août

Frank ROUSSEL

chanteur international

après 23 heures

MUSIQUE et DANSES ORIENTALES

Dans une ambiance de Mille et Une Nuits

CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7-8

SAMEDI-DIMANCHE
7-8 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 500 Ֆ· - Վեցամսեայ : 260 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 550 Ֆ· - Հատը : 3,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.046 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.046

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - 30 - 31)

ԱՐԱՄՈՒՍ ԳԻՒՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հին ժամանակներէն գոյութիւն ունեցող գիւղը՝ Արամուս, մեր մատենագրութեան մէջ յաճախ կը յիշատակուի Արամոնք, Արախոյզ, Արախուս, Արամոնս եւ այլ անուններով: Ըստ աւանդութեան, Աորեսաոնի գոռոզ թագուհին՝ Շամիրամ, ռազմադաշտէն այս գիւղը փոխադրած է Հայոց թագաւորին՝ Արա Գեղեցիկի դիակը: Այդ դէպքին առթիւ ալ գիւղը կոչուած է Արամուս: Դ. դարուն Արամուսը եղած է էջմիածնի կաթողիկոսութեան կալուածներէն, ուր ամառը՝ կաթնաղբիւրի սառնորակ ջուրերուն մօտ ապրած են հոգեւորականները, փախչելով Արարատեան դաշտի տաքերէն: Այդ ժամանակ ալ կառուցուած է հայկական յարտարապետութեան մէջ ինքնատիպ յօրինուածքով եկեղեցի մը, որուն բեկորները պահպանուած են մինչեւ այսօր: Ցեղապետական Դուքէ Ա. Արամուսցի կաթողիկոս (Ը. դար) աւելի ընդարձակած է եկեղեցին եւ հայրապետական աթոռը փոխադրած իր ծննդավայր գիւղը: Ժէ. դարու սկիզբները մահարբեր խորչակը անցած է Արամուսի վրայէն. ձախողուած Թիւններէ մոլեգնած Շահ Աբաս Արամուսցիները՝ Արարատեան դաշտավայրի եւ մերձակայ շրջաններու բնակիչներուն հետ, սուրի ուժով տեղահան ըրած եւ չքած Պարսկաստանի խորերը: Երբ Արեւելեան Հայաստան կցուեցաւ Ռուսիոյ, պատ. Հայերու առաջին ներդաղթը: Մոլի նահանգի Կըլոս եւ Շաբանլու գիւղերու քանի մը տասնեակ ընտանիքներ հաստատուած են Արամուս: Ի բնէ աշխատասէր չինականները վերակենդանացուցած են գիւղը, վարուցանք ըրած, այգի ու բանջարանոց հիմնած, նոր տուն ու օճախ կառուցած:

×

ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻԻ ԱՐՁԱՆԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ը. դարուն, Տրապիզոնի մէջ, յոյն անուանի պետական Տուքիկոսի մօտ ուսանած հայ պատանի մը, որուն անունն էր Անանիա, Տրապիզոն հասած՝ Շիրակ գաւառի Անի գիւղէն: Թէոդոսուպոլիս քաղաքին մէջ եղիազարոս Բանիմացի, չորրորդ Հայքի մէջ՝ քրիստոսատուր Համարողի աշակերտելէ ետք, Անանիա Շիրակացի Տուքիկոս գիտնականէն սորված է համարողական արուեստ ու տոմարագիտութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն եւ օդերեւութաբանութիւն: Ուսման աւարտին վերադառնալով Հայաստան, Անանիա Շիրակացի դպրոցներ բացած է, որպէսզի Նեւտոնէն եւ շատ ուրիշ գիտնականներէն առաջ յայտարարէր, որ երկիրը հաւկթանման գունդ մըն է եւ ոչ թէ տափակ ու անծայր, անվերջանալի տարածութիւն մը, թէ երկիրը չէ յենած ոչ հսկայ փիղերու, ոչ եզներու եւ ոչ ալ կոկորդիլոսներու վրայ: Այդ կլոր գունդը ներկայիս կը քանդակուի Անանիա Շիրակացիի ձեռքին մէջ, պազալթի վրայ, Երեւանի վաստուին եւ Ցակոբեան փողոցներու հանգոյցի կողքին: Քանդակագործներն են հայր ու որդի՝ Արամ եւ Սերոբ Ղարիբեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՍՈՒՐԷՆ ՀԱՆԱՄԻՐԵԱՆ ՊԻՏԻ ԱՌԵԻԱՆԳՈՒԷՐ

Սեպտեմբեր 3-ի Օրհան - լը - Ժուռի համաձայն լիբանանեան Խորհրդարանի երեսփոխան Սուրէն Հանամիրեան առեւանգումէ մը ազատած է, երկուշաբթի իրիկուան դէմ:

Ըստ լիբանանեան օրաթերթին, Սեպտեմբեր 2-ին, ժամը 17-ի չուրջ է, որ երբ արեւմտեան Պէյրութ ռիւ տը Վերտէօնի իր բնակարանէն դէպի Պիքֆայայի իր ամարանոցը կ'երթար, Սուրէն Հանամիրեան չէ կրցած ճամբան շարունակել, զինեալ տարրերու միջամտութեան պատճառաւ: Գտապաս հասած աեն, երբ կը սպասէր անհրաժեշտ չփումներուն (ռատիօ) կարենալ շարունակելու համար ճամբան, զինեալ տարրեր զինքը վար դրած են: Խորհրդարանի նախագահ՝ Հիւսէյն Հիւսէյնի լուր առնելով, անմիջապէս միջամտած է, որպէսզի երեսփոխանը կարենայ ճամբան շարունակել: Քիչ ետք, երբ հասած է չորսերու ապահովութեան մարմնի կեդրոնատեղին, կրկին դժուարութիւններ ունեցած է եւ հարկ եղած է որ ժամ մը սպասէ, նախքան կարենալ ճամբան շարունակելը, զարանակալ արձակազէններու գործունէութեան պատճառաւ:

Սուրէն Հանամիրեան, կ'աւելցնէ թերթը, բացարձակապէս հերքած է այն լուրը թէ ինք «առեւանգուած» էր: Իրականութեան մէջ, ճիշդ ու ճիշդ առեւանգում մը չէր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ նոր ծրագիր մը պատրաստած է, որ հիմնական վերափոխութիւն մըն է, դրեթէ յեղափոխութիւն մը մեզադրելի մր հարցաքննութեան չրջանին վերաբերող: Պատէն - թէրի համար հարցաքննիչ դատաւորին առանձնութիւնը վնասակար է, ուրեմն կ'ուզէ որ ասկէ ետք, երեք հարցաքննիչ դատաւոր, միասնաբար խորհրդակցելով մէկը բանտարկելու կամ չբանտարկելու որոշումը տան: Ծանօթ է որ ձերբակալուած մէկը, ի յառաջագունէ, մեղադրանքի տակ չէ ցորչափ այդ որոշումը չտայ հարցաքննող դատաւորը, որ ցարդ մէկ է եւ միչտ կրկնուած է թէ «Ֆրանսայի մէջ, ամէնէն զօրաւոր մարդը՝ հարցաքննիչ դատաւորն է»: Եւ երբեմն կը տեսնուի թէ ինչ կամայական որոշումներ ալ կը տրուին անոր կողմէ, կամ անմեղներ իրենք զիրենք բանտը կը գտնեն կամ յանցաւորներ կ'երթան կը պտրտին...: Հարցը այն է որ Պատէնթէրի այս նոր ծրագիրը (վերջի՞նը) շատ անորոշ ճակատագիր մը ունի, իրաց ներկայ վիճակին մէջ: Բայց, պէտք է ընդունիլ որ տրամաբանական շատ տուեալներ կան ի նպաստ այս բարեփոխման: Շատ երիտասարդ եւ ուրեմն անփորձ դատաւոր մը կրնայ սխալիլ: Եթէ հարց մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ շատ մեծ շահեր կամ մեծ յեղուզակներ, դատաւորին կեանքը վտանգուած է (Ռինօ եւ Միչէլ, օրինակ, որոնք սպաննուեցան):

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, մտածելով որ Պէյրութի մէջ ներկայ պայմաններուն տակ, ամէն դատաւոր ալ կրնայ ենթարկուիլ նոյն վտանգին, ուզած է որ հարցաքննութիւնը կատարուի դատարանի մը մէջ, ուր երեք դատաւորներ միասնաբար որոշեն: Ասիկա ալ ուրիշ անյարմարութիւններ կրնայ ունենալ, որոնք ամէնքս ալ գիտենք:

«ՅԱՌԱՋ» 60

—×—

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Յարգելի Տիկին Տնօրէնուհի,

Վերամուտի իր առաջին նիստին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Ցանձնաժողովս մեծ հաճոյքով հաստատեց այն համաժողովրդային դնահատանքը որուն արժանացաւ «Յառաջ» օրաթերթը, իր 60-ամեակին առթիւ, ու կը փութայ իր ողջոյնի խօսքը միացնել համակրանքի բազմահարիւր արտայայտութիւններուն:

Հոդեկան անունդ մատակարարել Եւրոպա ու յատկապէս Ֆրանսա ապրող հայրենակիցներու, զանոնք ամէն օր հաղորդ պահել հայ կեանքը յուզող իրազարձութիւններուն, հայկական կենսաբար չունչ եւ ոգի ներարկելով զօրացնել անոնց տոկալու կամքը, արբանեակը առաքելութիւն մըն է զոր պատուով կատարած է «Յառաջ» վեց տասնամեակներէ ի վեր եւ դեռ պիտի կատարէ երկար տարիներ:

Խորապէս կը դնահատենք ձեր բացառիկ նուիրումն ու անձնազոհութիւնը, որոնց շնորհիւ յաղթահարելով բազում դժուարութիւններ կը շարունակէք անհատնում գոհողութիւն պահանջող ձեր ազգանուէր ծառայութիւնը, հետեւելով ձեր հօր լուսաւոր ուղիին:

Վստահ ենք, որ հայ մամուլի պատմութիւնը ոսկեայ տառերով պիտի արձանագրէ «Յառաջ»ի կատարած նախախնամական դերը Եւրոպայի մէջ եւ երախտապիտութեամբ պիտի յիշէ անոր մեծանուն հիմնադրին եւ ձեր անունները, իբրեւ հայ մամուլի տիպար սպասարկուներ:

Նոր եւ բեղուն տասնամեակներ կը մաղթենք «Յառաջ»ի, իսկ ձեզի եւ ձեր գործակիցներուն ալ՝ ուժ եւ կարողութիւն:

Լաւագոյն ցանկութիւններով՝

Ի Դիմաց՝
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
Ատենապետ՝ ՏՈՒՔ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆ

Յարգելի Տիկին Մխոյեան,

«Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ հաճեցէք ընդունիլ մեր չնորհաւորութիւնները եւ յարատեւութեան չերմագին մաղթանքները:

Վաթսուն տարի ... ու ըսել որ ձեր էջերուն վրայ լոյս տեսաւ «Նահանջը Առանց Երգի»ն: Սակէ աւելի պերճախօս եւ անուղղակի «վրէժ» կարելի չէ պատկերացնել:

Եթէ կը նկատուիք արտայայտութիւնը մեր ժողովուրդի գոյատեւելու կամքին, աւելին է որ մեր ժողովուրդն ալ ներչնչուի միչտ պատնէչի վրայ մնալու ձեր կամքէն:

Մեզի կը մնայ ըսել չնորհակալութիւն:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

×

Յարգելի Տիկին

Թոյլ տուէք Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան Վարչութեանս չնորհաւորել վաթսունամեակը «Յառաջ» օրաթերթին որ Փարիզ, միջազգային ամէնօրեայ լրագրութեան կարգին՝ հայկականին ալ ներկայութիւնն է: Գաղտնի՞քը այս երկարակեցութեան անկասկած ամրողջական նուիրում մըն է այն նուիրական առաքելութեան՝ որուն համար ձեր հայրը, լուսահոգի Շաւարշ Միսաքեան կը հիմնէր «Յառաջ»ը: Առաքելութիւն ի սպաս մեր տարահալած ժողովուրդի հայապահպանման, սատարելով անոր ինքնաճանաչման չնորհիւ տարիներու երկայնքին անոր մշակոյթի, պատմութեան ու մանաւանդ անկորնչելի դատին ծանօթացումով:

Զեռնհաս ու անխոնջ չարունակողը անոր, հայրենի ամէնօրեայ թարմ լուրերու հաղորդումով՝ հայկականութեան ծարաւ ընթերցողներուս չնորհակալութեան եւ անսպառ կորովի ու առողջութեան մաղթանքին կ'արժանանաք: Թող բազում տասնամեակներ արդասաւորեն ձեր ազգօգուտ աշխատանքը:

Ջերմագին բարեւներով:

Ի Դիմաց՝
ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԹՈՒԼՈՒՄՃԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՍՊԱՆԴԱՐ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՌԵՇԱԼ ԿՈՒԼԻԿՈՎ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՑԵԼԱԾ

Օգոստոս 28-ին երեւան ժամանած է Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նախարարի առաջին տեղակալ, Վարչապետի Ուխտի զինեալ ուժերու հրամանատար մառեչալ Վ. Կուլիկով: Օդանաւակայանին մէջ հիւրը դիմաւորած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը: Նոյն օրը, մառեչալ Կուլիկով այցելած է «Ճաղթանակ» այգին եւ ծաղիկներ դրած Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին: Հիւրը այցելած է «Հայաստանը հայրենական մեծ պատերազմում» թանգարանը, երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը եւայլն:

×

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի գերագոյն խորհուրդի պրեզիտիումը պատուոյ գիրով պարգեւատրած է Ալեքսանդր Վարդանի Աճէմեանը, ի գնահատութիւն երաժշտական արուեստի զարգացման մարգին ներս ունեցած ծառայութիւններուն եւ անոր ծննդեան վաթսունամեակին առթիւ:

Նոյն գիրով պարգեւատրուած է Կարապիս Յովհաննէսի Սուրէնեան (Սարկաւագեան), գրականութեան զարգացման բերած իր նպաստին ի գնահատութիւն:

Միւս կողմէ, փրոֆ. Սերգէյ Ներսէսի Սարինեանի չնորհուած է գիտութեան վաստակաւոր գործիչի կոչում, ի գնահատութիւն գրականագիտութեան զարգացման եւ գիտական վարիչներու պատրաստութեան մէջ իր ունեցած դերին:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

1912 Թուականի Ապրիլի 29-ին Լօզանից Ռուբէն Սեւակն իր նամակում Հրանտ Նազարեանին յայտնում էր «ամենավերջին փափաքը»· երկրագործ լինել, կեանքի «վերջին տարիներն» անցկացնել լռութեան ու բնութեան մէջ: Ամենավերջին ... քառեօթամեայ երիտասարդը կանխազգո՞ւմ էր մօտեցող մահը թէ՞ սա պէտական կեցուածք էր իրականութեան հանդէպ, առկայ կարգերն ու բարքերը մերժելու, ռոմանտիկ հոգիներին վայել դոյութիւն հաստատելու ձև, «աստուածօրէն ապրելու» ձգտում: Նրա ստեղծագործութեանն էապէս բնորոշ է կեանքի եւ երազների հակասութիւնը: Մի կողմից ներքագոյն ապրումներ, մեղմ սիմպոլիկ պատկերներ, բանաստեղծական տեսիլներ, միւս կողմից պայքար արտրուղ, տառապող, զոհաբերուող մարդու ազատութեան համար: Նամակի տողերը պերճախօս հաստատումն են անհունութեան, մենութեան մէջ ապրելու եւ ստեղծագործելու անհնարինութեան: Ազգ պոեմիզմի անիրագործելիութիւնը, ճակատագրային անխուսափելիութիւնը տառապանքից ու մաքառումից, բանաստեղծին առնում է դէպի ազգային - ազատագրական պայքար: Հեռուից պարզորոշ տեսնելով «Պոլսոյ մզձաւանջը ... Սոդոմի մուխն ու Գոմորի բոցը», նա վերադառնում է հայրենիք՝ նահատակուելու: Ոչ ոք չէր հաւատայ ոչ մի ակնատեսի յուշերի, եթէ պահպանուած չլինէր մի ուրիշ նամակ: Ահա անհաւատալի փաստը·

«Կը ցանկամ, որ վերջնականապէս հայրենիք վերադառնալէ առաջ երթամ գոնէ պարո՛ն մը - կեանքիս հաշուած գառուններէն մին - վենետիկ անցընեմ, ապրիմ, ապրելս զգամ, մեռնիլս կանխազգալէ առաջ» (Նամակը գրուած է 1911-ի Փետրուարի 4-ին, Լօզանից):

Մահուան ուրուականը հետապնդում է բանաստեղծին նրա ողջ ստեղծագործական կեանքում, որը զուգան նախախնամութեամբ, նահատակութեան մի նախապատրաստութիւն էր կարծես:

- 1 -

Ռուբէն Սեւակը (Ռուբէն Զիլինկիրեան) ծնուել է 1885-ի Փետրուարի 15-ին Մարմարայի եւրոպական եզերքի Սիլիվրի գիւղաքաղաքում: «Մանչերու դերեզմանը» գրուածքը յուշ է Սիլիվրիից: Նախ երկաթգործ, ապա երկաթեղէնի առեւտրական հայրը՝ Յովհաննէս Աղա Զիլինկիրեանը աշխատում է հիմնաւոր կրթութիւն տալ իր զաւակներին: Մննդավայրում Ռուբէնն աւարտում է Աւգանատեան տարրական նախակրթարանը ապա երկու տարի սովորում Պարտիզակի պիշերօթիկ ամերիկեան վարժարանում, իսկ 1901-ին անցնում Կ. Պոլսի նշանաւոր Պէրպէրեան վարժարան, որն աւարտում է 1905-ին: Դասընկերները լաւ յանձօթ էին նրա կազմակերպած ինքնագործ աշակերտական խմբում կարդացած բանաստեղծութիւններին: Իսկ առաջին տպագիր գործը 1905-ին, «Մասիս»ի (Թիւ 24, Օգոստոս 13-ի) խմբագրութեան յանձօթութեամբ «Բժշանման խօսքեր» բանաստեղծութիւնն էր, որ Պէրպէրեանի շրջանաւարտ Ռ. Զիլինկիրեանը կարդացել էր վկայականների բաշխման աւարտական հանդէսին, արժանանալով ներկաների գնահատանքին: Փայլուն աւարտելով վարժարանը, ցայտուն ընդունակութիւններ դրսեւորած ամենատարբեր առարկաների իւրացման մէջ, մեծ ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի թելադրութեամբ ու աջակցութեամբ Ռուբէն Սեւակ մեկնում է Շուէյցարիա, 1905-ի աշնանից ուսանելով Լօզանի բժշկական համալսարանում: 1908-ին, Սահմանադրութեան հաստատումից յետոյ, ամառուայ արձակուրդներին նա գալիս է Կ. Պոլիս, կարճ ժամանակով զբաղւում «Աւրհանդակ» օրաթերթի հրատարակութեամբ, նուիրւում հասարակական գործին: Լօզանի բժշկական համալսարանը 1911-ին աւարտելուց յետոյ աշխատում է տեղի հիւանդանոցներում որպէս օգնական բժիշկ: Ուսանելու չրջանում նա ծանօթանում է գերմանական բարձր դասի մի ընտանիքի զաւակներ՝ Եաննի Ապպելի հետ, որը զարձաւ նրա կինը հակառակ աղջկայ ծնողքների արգելքներին (հակառակութիւնը չուտով ի հարկէ վերացաւ եւ Սեւակի նամակներից իսկ երեւում է, որ նրան վերաբերւում էին ջերմ համակրանքով): Երիտասարդ եւ զեղեցիկ ամուսինները երկու զաւակ ունեցան՝ Լեւոնը եւ Շամիրամը: Եաննիի եւ Ռուբէնի նամակները ռոմանտիկ, անմար սիրոյ մի մանները ռոմանտիկ, անմար սիրոյ մի վիպասանութիւն են, այժմ մեզ համար արդէն ազգային գրականութեան պատմութեան համալիր մի գրուագ, ողբերգական աւարտով: Ինչպէս պատմում է Սեւակի ընկերներից մէկը՝ Գ. Ամատեանը, Եաննին հետաքրքրւում էր հայ մշակոյթով, եւ սկսել էր ամուսնուց հայերէնի դասեր առնել:

Ուսանողութեան տարիներից էլ Սեւակը արեւմտահայ մամուլում տպագրում է իր գործերը հետզհետէ լայն ճանաչում ստանալով: 1910-ին Կ. Պոլսում լոյս տեսաւ «Կարմիր գիրքը» ժողովածուն: Թէոդիկի 1911-ի «Ամէնուն տարեցոյցում» հայ մշակոյթի բարմաթիւ այլ գործիչների հետ տրուած Ռուբէն Սեւակի կարճաոտ կենսագրականում նշուած են իր ծրագրած «Քառասը», «Սիրոյ գիրքը», «Վերջին Հայերը»: Նոյնը հաւաստում է նաեւ Մերուժան Պարսամեանը («Եանիթ», Կ. Պոլիս, 1918, Թիւ 2): Այդ գրքերը չկարողացաւ հրատարակել: Սեւակի արձակ առաջին գործը՝ «Տարի մը վերջ» պատմուածքը լոյս տեսաւ 1907-ին, իսկ 1913-ին «Ազատամարտում» սկսեց հանդէս գալ «Բժիշկին գիրքէն վրցուած էջեր» շարքով, որը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ եւ որը նոյնպէս ամբողջութեամբ չկարողացաւ հրատարակել: Ռուբէն Զարդարեանը շարքի մասին գրեց· - «Չէք կարող երեւակայել, թէ որպիսի՛ խանդավառ ընդունելութիւն գտած են անոնք ընթերցող հասարակութեան մէջ ... Ասիկա նախ կ'ապացուցանէ այն անտարակուսելի դրական ճարտարութիւնը, որով կը զրէք ձեր յօդուածները քերթուածի մը չափ թրթռուն...» (1): Իսկ Ցարութիւն Արփիարին հիացնում էին արուեստագէտի ձիրքերը· «Զգացումներու փափկագոյն նկարիչ մը, լեզուի սիզըլէօր մը, եւ բառին ամբողջ ուժովը՝ հաճելի դրագէտ մը: Գրական նոր ճիւղ մը կը ստեղծէք դուք» (2):

Ինչպէս այդ, այնպէս էլ Արեւմուտքում տպագրած տարիների մասին որոշ պատկերացում են տալիս Ռուբէն Սեւակի նամակները, որոնցից մի փունջ ընդգրկուած է ներկայ ժողովածուում: Թուում էր թէ բոլոր նախադրեալները կան լիարժէք ապրելու, երջանիկ լինելու համար· յաջողութիւն, նուիրուածութիւն ու տաղանդ ընտրած մասնագիտութեան մէջ, ներդաշնակ ընտանիք ու իսկական մեծ սէր, ստեղծագործական յագեցուած, փայլուն կեանք, անշահախնդիր արուեստագէտ ու ոչ արուեստագէտ բարեկամների ազդեցիկ շրջան, անկարեւոր չէր հարկաւ նաեւ նիւթական բարեկեցիկ վիճակը: Բայց եթէ բանաստեղծն ընդհանրապէս, ինչ երկնքի տակ էլ ապրի, չի կարող երջանիկ լինել, հայ բանաստեղծը զատապարտուած է ճակատագրով: Հեռուից էլ զգացւում էր կոտորածի մրոճաւանջը եւ այնուամենայնիւ հայ մտաւորականութեան չատ ներկայացուցիչներ վերադառնում էին տուն: Այդպէս 1914ին Սեւակն ընտանիքով վերադարձաւ Կ. Պոլիս: Հէնց նաւահանգստում, Եաննիի վրայ թուրքական միջավայրը ծանր տպաւորութիւն թողեց· «Ռուբէն, զառնանք այս չոգենաւով, ես չատ չհաւանեցայ այս երկրին ... Սոսկում եկաւ վրաս· չե՞ս տեսներ, ո՛չ մէկուն դէմքը կը ժպտի» (3): Սեւակը հաստատապէս վճռել էր վերադառնալ, եւ դժբախտաբար, կնոջ մօտյլ կանխազգացումը որեւէ նշանակութիւն չունեցաւ: Կ. Պոլսում Սեւակը բռնակուում էր Բերա, Բանկալթի, Մարմարայի մենատանը, աշխատում իր մասնագիտութեամբ, դասախօսութիւններ կարդում Բերայի հայ բժշկական միութեան կազմակերպած հիւանդապահուհիների դասընթացքներում: Գրական աշխատանքի նոր, բուռն շրջան էր սկսուել նաեւ, իր հարազատ տարերքի մէջ էր՝ արեւմտահայ արուեստագէտների միջավայրում: Առաջին համաշխարհային պատերազմի սկսուելուց յետոյ Սեւակը կանչուեց թուրքական բանակ՝ սպայի աստիճանով, որպէս զինուորական բժիշկ: Մի հանդիպման մասին Մերուժան Պարսամեանը պատմում է· «Առաու մը տեսայ զինքը ձիու վրայ, զինուորական բժշկի համազգեստով ... երբ տուն հասանք ... իր անթիլ քերթուածներէն ու արձակներէն կարդայ ... Մերթ Տիկին Զիլինկիրեանն էր, որ իր բարձր ու չքեղ կիսատառերը կը պարզացնէր սենեակին մէջ, տառերը կը պարզացնէր սենեակին մէջ, տաքութիւն մը, երաժշտութիւն մը հոսեցընելով մթնոլորտին մէջ ... Նոյն իրիկունն իսկ իմացայ որ ձերբակալեր են զինքը:

Առաջին վայրկեանէն իսկ յուսահատ էր Տիկին Զիլինկիրեան· առտուն դերման դեսլանառուն, իրիկունը՝ ոստիկանական տնօրէնին մօտ ... Իրրեւ թէ հայուհի մը ըլլար Տիկին Զիլինկիրեան, կը քննադատէր Գերմաններուն ընթացքը, կը պախարակէր անոնց վայրագութիւնը» (3): Ռուբէն Սեւակը ձերբակալուեց եւ ուղարկուեց Զանղըրը: Այդ օրերի մասին վկայութիւններ է թողել նրա հետ աքսորուած Միքայէլ Շամանճեանը (տե՛ս «Ցուշարձան Ապրիլ տասնըմէկին», Կ. Պոլիս, 1919, «Զանղըրըրէն վերյիշումներ», էջ՝ 113 - 121): Զանղըրըրում Սեւակը բուժում է մի թուրք չէթէչէվի աղջկան: Թուրքը, «խանդաղատանքի ըզգացումներ» յայտնելով բժշկին համագործում է մահմեդականութիւն ընդունել անխուսափելի սպանութիւնից փրկուելու համար: Սեւակը հրաժարւում է, ասելին, նա որ աստուած ու կրօն չէր ընդունում, հաւատափոխութիւնը համարելով ազգադաւութիւն, ամբողջ երկու օր աշխատում է համոզել տառապող որոշ Հայերի, թէ մահը մահմեդականացումից լաւ է, սոխակելով երդուել նրանց՝ որոնց վրայ կասկած ունէր: Օգոստոսի 26-ին, Հինդշաբթի առաւօտեան հինգ հոգի երկու կառքով ուղարկւում են Այաշ, որոնց մէջ Ռուբէն Սեւակն ու Դանիէլ Վարուժանը: Երեկոյեան ժամը 12-ին հասնում է նրանց սպանութեան լուրը, իսկ մեկնելուց ընդամէնը 24 ժամ յետոյ Կ. Պոլսից հեռագիր է ստացւում, որ նրանք պէտք է ազատ արձակուեն: Ականատես Հասան անունով թուրք կառապանի պատմութիւնը բացում է սպանութեան հանդամանքները: Ճանապարհին կառքերը կանդնեցնում են: Կարծում են աւազակների յարձակում է, բայց ոստիկանութեան պաշտօնեան ակնածանքով բարեւում է անծանօթին, որին հետեւում էին չորս ուրիշներ՝ մինչեւ աստմները զինուած: Տեղափոխութիւնն այսպիսով խափուելիս էր, նախապէս ճշդուած էր հինգ զոհերի սպանութեան ծրագիրը: Ներանց ձեռքերը կապուած էին եւ դիմադրել չէին կարող: Կառապանն անկասկած նկատի ունի Սեւակին, երբ նշում է· «Անոնցմէ մէկը երիտասարդ մըն էր սեւ մօրուքով եւ վառվռուն աչքերով» (4): Ոստիկանները խուզարկում են զոհերին, կողոպտում նրանց ունեցածը եւ հեռանում: Կառապանը մնում է եւ հետից դիտում սարսափելի տեսարանը: Հինգ զոհերի վրայ, մերկացնում, կապում ծառերին· «Ցետոյ չէթէչապետը եւ իր մարդիկը իրենց զաշոյնները մերկացուցին եւ սկսան դանդաղօրէն եւ հանդարտ կերպով զանոնք մորթոտել: Դատապարտեալներու աղաղակը եւ անոնց յուսահատական կատաղութիւնը սիրտս կը ճմլէին» (5):

Միքայէլ Շամանճեանը ուրիշ ազատուած Հայերի հետ մեկնելիս Թիւնէյ գիւղից այն կողմ տեսնում են ճամփեզրի աչքերով ծածկուած, ջրի դիմացի ափն ի վեր, հինգ հոգաթմբերը (6): Դանիէլ Վարուժանի եւ Ռուբէն Սեւակի աճիւնները այնտեղ են:

Աքսորի ժամանակ Ռուբէն Սեւակը զարմանալի անվրդով էր թուում, լաւատես՝ վաղուայ օրուայ հանդէպ: Ցամենայն դէպս, 1915-ի Յունիսի 17-ին Զանղըրըից գրում է Եաննիին· «Շատ հանդիստ եմ ... մի մտահոգուիլ ինձի համար: Շնորհօքն Աստուծոյ քիչ առենէն արդարութիւնը կը վերականգնուի եւ մենք միասին կ'ըլլանք»: Ինչպէ՞ս վերականգնել չեղած արդարութիւնը, ինչպէ՞ս ապաւինել չընդունած Աստծուն: Նրան հանդիստ չէր տուել մահուան գաղափարը· բայց այդպէս էր թերեւս նրա գրականութեան մէջ միայն: Քանզի ստեղծագործողի ու ստեղծագործութեան, կեանքի ու գրչի անմնացորդ համընկնումը անխուսափելի օրինաչափութիւն չէ: Անյոդող մօտենում էր նահատակութեան ա-

ՄԵՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

Սրգօվներ

—×—

Մօրս ծննդավայր Ղարս գիւղն յաճախ քեռիներս եւ զերդաստանին մնացեալ անդամները քամ ու քոչով կուգային մեր տունը:

Սակայն մենք երբեք չէինք կրնար երթալ փոխադարձ այցելութեան, պատճառը այն էր որ Զիւտր - Բուլանըխի այդ հեռաւոր շրջանին մէջ գեռ կ'ապրէր մօրս առեւանդիչ, հռչակաւոր աւազակապետ Մուսաբէկը: Մօրս հօրեղբայր Ղարսայ Միրոյի նահապետական տունը անուանի էր Մշոյ դաշտին մէջ: Այս հիւրընկալ տան դուռը բաց էր հարուստին եւ աղքատին, Հայուն եւ Քիւրտին առջեւ անխտիր: Մօրս հօրեղբայր Ղարսայ Միրոն գիւղին ոչխն էր, Միրոյի չէն տունը կը կոչուէր նաեւ Ցեկորի տուն, իր հօր անունով: Ցեկոր կը պատկանէր Սրբոց - ներու զերդաստանին:

Ըստ մօրս, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ ապրող ազգականիս, Արմենակի վկայութեան, Սրբոցքները եղած են նշանաւոր չորս եղբայրներ որոնք ապրած են անցեալ դարուն սկիզբը Ղարս գիւղին մէջ:

Այդ չորս եղբայրները եղած են Սարդիս, Մարզար, Մկրտիչ, Վարդան:

Սարդիսի տղան եղած է Պետրոս, Պետրոսի տղան՝ Դաւիթ· Դաւիթի տղան՝ Յակաւուր: Յակաւուրի տղաք եղած են՝ Արմենակ, Համբարձում, Իշխան, Պետրոս, Զապէլ եւ Թաւամ:

Մարզարի տղան եղած է Ցեկոր: Ցեկորի տղաք եղած են՝ Միրօ, Աղաջան, Յարութիւն եւ Մխիթար:

Միրոյի զաւակները եղած են՝ Գասպար, Մարզար, Մարիամ, Բերսօ, Հըճօ, Նիկար, Մանուշակ եւ Անդին:

Գասպարի զաւակները եղած են՝ Եղիշ, Ռուբէն, Աղաջանի եւ Աննօ:

Բերսոյի զաւակները եղած են, Հմայեակ, Հրաչ, Զարեհ, Անահիտ, Աշխէն, Արմինէ եւ Ալիս:

Մանուշակի զաւակները եղած են՝ Գրիգոր եւ ուրիշներ (անունները չեմ յիշեր):

Գրիգորի զաւակ եղած է՝ Գասպար եւ իր սերունդ (Հայաստան) Մանուշակի թոռներ՝ Ազգանոյշ եւ իր սերունդ՝ Մարիամի թոռներ՝ Գոհարիկ եւ իր սերունդ (Հայաստան զաղթած ժամանակին):

Ցեկորի երկրորդ զաւակ եղած է Աղաճան, Աղաճանի որդիք եղած են՝ Սեդրակ, Մխաք, Ցարութնադով, Ղուկաս,

նադորոյն պահը· ստեղծագործողն ու ստեղծագործութիւնը ողբերգականօրէն միաձուլուեցին: Եաննի Սեւակը այդ զոյժը լսելուց, Կ. Պոլսից հեռանալուց յետոյ էլ չէր կորցրել յոյսը: 1915-ի Նոյեմբերի 4-ին գերմանական դեսպանատան թարգման՝ Հայկ Թայքեանեանին գրում է· «Կը տառապիմ»: Աստուծոյ սիրոյն, աղնուութիւնը ունեցէք երթալ տեսնելու Տիկին Վարուժանը եւ իրեն հարցնելու, թէ ինչ եղած է Մոնս· Տոլչիի աշխատութեան արդիւնքը՝ ամուսինին մասին: Ինծի համար առիկա մեծ կարեւորութիւն ունի· որովհետեւ դեռ ձեռքս ապացոյց մը չունիմ Ռուբէնի մահուան մասին եւ կը յուսամ տակաւին:

Դարձեալ խնդրեմ ձեզմէ, որպէսզի իմ կողմէս աղաչէք կոմիտաս Վարդապետի, հոգեհանգիստ մը կատարելու համար» (7):

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(Շար· 1)

1·- Թէոդիկ, «Ամէնուն տարեցոյցը», Կ. Պոլիս, 1915, էջ՝ 325:

2·- «Աստղաբերդ», 1952, թիւ 5, էջ՝ 62 :

(3) «Եանիթ», Կ. Պոլիս, 1918, թիւ 2, էջ՝ 14 :

(4) «Հայրենիք», Պոստոն, 1930, էջ՝ 50:

(5) Նոյն տեղում:

(6) Մ. Շամտանճեան, հայ մտքին հարկը եղեռնին, Կ. Պոլիս, 1919, էջ՝ 61 - 62 :

(7) «Եանիթ», 1918, թիւ, 2, էջ՝ 15-16:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՐՉԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒՅՍԻ ՏԱԿ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՐՉԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒՅՍԻ ՏԱԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՖՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ՔԱՆՆ.- *Տէր եւ Տիկին Ստեփան Վահանեան* 500 *Ֆ*.:

ՓԱՐԻԶ.- *Օշին Եղիազարեան* 250 *Ֆ*.:

ՄԱՐՍԷՅԼ.- *Ֆերաճ Ապաճեան* 500 *Ֆ*.:

ՓԱՐԻԶ.- *Ա*. *Ք*. 500 *Ֆ*.:

ՎԻԵՆ.- *Սողոմոն Թիւլպեան* 50 *Ֆ*.:

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *MAYRIG* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio **ASK vous invitent cordialement** à cette dédicace.

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ.- *Պ*. *Տիգրան Մարտիրոս Հաչեր-եան իր կնոջ մահուան* 5-*րդ տարելիցին ի յիշատակ* 200 *Ֆ*. *կը նուիրէ «Յառա-ջ»ին*:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, *Շաբաթ դիշեր*:

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՑՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 *եւ* 29 *աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պըտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը*:

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
place des Goujons à 8 h. 00
place Carnot à 8 h. 15
place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 *Ֆ*.:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre
Hôtel Nikko - Paris

— **Vendredi 13** : Journées médicales

— **Samedi 14**
à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50°F)
à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— **Dimanche 15 à 12 h. 00**
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 - 1986 --

— **Du 5 au 19 Octobre** (via Kiev) ..... **5.750 F**

— **Du 18 au 27 Octobre** (via Moscou) ..... **4.750 F**

(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— **Du 25 Octobre au 3 Novembre** (via Moscou) ..... **4.550 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie

— **Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986** (via Moscou) .... **5.580 F**

Pâques en Arménie

— **Du 29 Mars au 12 Avril** (via Kiev) ..... **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie

— **Du 19 Avril au 3 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).
(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Ձորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-*ին*:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-*ին*:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»
Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն առեն: *Ժամը* 2-*ին*:

×

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 *տարեշրջանի համար կ'ընդունի* 4 - 14 *տարեկան մանուկներ, յատ չատ պարզ մուտքի քննութեան*:

Ա.*յս տարի կը դասաւանդուին*.

Ա.- *Սոլֆէժ՝ սկզնակներու*:

Բ.- *Սոլֆէժ՝ չափահասներու*.

Գ.- *Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու*.

Դ.- *Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու*.

Ե.- *Ընդհանուր դիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան*:

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16·30 - 18·30, *Պօմոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավրնիւ Շարլ Քաուրէ*: *Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր* 14: *Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի, հետեւեալ հասցէով*·

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. *Բ*. *Ը*. *Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դըպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր* 11, *Ձորեքշաբթի օր*: *Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան*:

33 Քուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն· - 37 - 75 - 97

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 *տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ*·11-*ին*: 5 *տարեկանէն սկսեալ*:

Ա.*յս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝*

1·- *Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-*:

2·- *Հայոց պատմութիւն*:

3·- *Կրօնք*:

4·- *Հայկական երաժշտութիւն*:

5·- *Մանկանց երգչախումբ -պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի-*:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ, ամէն Ձորեքշաբթի ժամը 10 - 12 *եւ* 14 - 17*ի միջեւ*:

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրւան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը: *Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ*· *Գէրճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն*:

Հասցէ·-
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

×

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. *Սահակ - Ս*. *Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ*. *Բ*. *Ը*. *Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Ձորեքշաբթի, Սեպտեմբեր* 18-*ին*:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - *Խաչիկ Եըլմազեանի՝* 87 - 43 - 71 :

Դասաւանդութիւնները ամէն Ձորեքշաբթի ժամը 10 - 12 *եւ Շաբաթ ժամը* 14-*էն՝* 16, *ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ պ*. *Խաչիկ Եըլմազեանի*:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԾԻԿ, ՑՈՒՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10

MARDI
10 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.047 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.047

«LE MONDE»

«ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

———×———

«Լը Մոնտ»ի կիրակնօրեայ յատելուածին մէջ (Սեպտեմբեր 8 / 9) էկզիլ ընդհ. խորհուրդին ներքեւ, էջ մը նուիրուած է Հայերուն:

Գլխաւոր յօդուածին հեղինակն է Ժան - Փիէռ Փերոնէլ - Հիւկոզ, որ «Լիբանանի Հայաստանը» խորագրով, կ'անդրադառնայ լիբանահայութեան: Նախ կը նշէ որ օսմանեան ցեղասպանութենէն վերապրողները, բոլորն ալ խորհ. Հայաստան, Ամերիկա կամ Եւրոպա չեն հաստատուած: Շատեր ընտրած են Պէյրութն ու Լիբանանը, ուր հայ գաղութը ներկայիս 200 հազար հոգի կը հաշուէ, որոնք ամէնկուին համար կը նկատեն այն պատնաւիքը որ կայ իրենց ղէմքուն:

Արարատ Ճաշարան, Արաքս սինեմա, սթիւտիօ Վարդան, Արմէնիէն փառատօնը, մեսրոպեան դիրերով: Այսպէս կը սկսի իր յօդուածը եւ սակայն, կ'ըսէ, Պէյրութ ենք, բայց լատինական կամ արաբական դիրերուն վրայ Պուրճ Համուտի մէջ, կ'աւելցնայ Մեսրոպի այբուբենը, ստեղծուած 406-ին:

Յօդուածագիրը հրապարակագրու հետքերու կողքին, տարեց թաղեցիներու խօսքերուն մէջ կամ զպրոցներու պատերուն վրայ, կը տեսնէ այլ բրտութեանց յիշատակը: Օսմանեան կայսրութիւնը 1894-էն 1920, հինգ տամաքամասներու վրայ ցըրուց վերապրողները: «Բայց, կ'ըսէ մէթր Յակիկ Պապիկեան, հաւանարար նուազագոյն դժբախտ կամ առաւելապէս երջանիկներն ենք հայ գաղթականներուն, քանի որ աշխարհագրական դասի վրայ, ամէնէն մօտը մնացինք մեր հողին եւ որովհետեւ Լիբանանը, Ֆրանսայի հետ, այն երկիրն է, որ ամէնէն լաւնօրէն բացաւ իր քաղաքական ընկերութեան դուռները»:

Տիպար - գաղթականներ նկատելէ ետք Հայերը, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ առաջին Հայերը համախմբուեցան «Հայրենակցական Միութիւններու» մէջ, հոգեր ընծին Պուրճ - Համուտ եւ այդպէս Պուրճ - Համուտ տեսակ մը «Փոքրիկ Հայաստան»ի վերածուեցաւ: Ընտանիքին լեզուն հայերէնը մնաց, բայց անոնք արաբերէն եւ Ֆրանսերէն սորվեցան, ինչ որ դիւրացուց իրենց ներմուծումը լիբանանեան ընկերութեան մէջ: 1985-ին, Լիբանահայերը եօթը հրատարակութիւն ունին (3 օրաթերթ) եւ ճայնասփիւռի յոթ անհատական կայան (արեւելեան - Պէյրութ) եւ մէկ ժամ հայկական յայտագիր կառավարական ճայնասփիւռէն: Երեք եկեղեցիներ ուշադրութեամբ կը հսկեն այս մանրանկար Հայաստանին վրայ, որու 80%ը համախմբուած է Պուրճ - Համուտ, մնացեալը գլխաւորաբար՝ Այնճար, ուր կ'ըսէ Ժ. Փ. Փերոնէլ - Հիւկոզ, ըստ արաբական աւանդութեան մը, իջած կ'ըլլայ Նոյեան տապանը փոթանակ Արարատի: Այնճարցիները այն Հայերն են, որոնք 1939-ին Ֆրանսա - Լեքսանտրէթի Սանճաքը, Թուրքիոյ յանձնուած: Այնճար, այսօր սուրիական գրաման տակ է:

Գլխաւոր եկեղեցին Առաքելական է: Իր պետը՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, ի յիշատակ անոր հաստատման այդ շրջանը, 13-րդ դարուն եւ արդէն սոխուեցաւ հեռանալ 1920-ին: Նուազ կարեւոր, հայ կաթոլիկէ եկեղեցին կը պարծենայ որ աւելի առաջ հոն հաստատուած է, քանի որ 1720-էն իսկ, վանականները, ապա 1742-ին՝ պատրիարքը իրենց հանգստութիւնը գտան Մարոնի նահատակութեան տեղը՝ Ծովկ. - Պետրոս ԺԲ., կապուած Հռոմի: Հայ բողոքականները քանի մը հազար են միայն, բայց իրենցմէ մէկին է, որ աւետարանական համայնքները, հայ թէ ոչ, Թիւնը վերահաստատել: Կը մնայ պիտի - նալ թէ Սուրիա պիտի ընդունի՞: Նոյն այս ծրագիրները կողքին, զուգադիպութիւն մըն ալ՝ սուրիական պինուորական միաւոր մըն ալ Զահլէ մտած է, 1981-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով:

× Նախքին նախագահ՝ Սիւլէյման Ֆըրէնճիէ «Ազգային փրկութեան փաստաթուղթը» մկրտուած ծրագիրը մը կը ներկայացնէ Լիբանանի տագնապին որպէս լուծում: Ընդհանուր դիծերուն մէջ խառնուրդ մըն է Սահմանադրութեան եւ իսլամական տասը մնայուն պահանջներուն: Երեք նախագահութիւնները կը պահպանուին, վարչական ապակեդրոնացում կը հաստատուի, նախարարապետը կ'ընտրուի երեսփոխաններուն կողմէ, մանակի կերպով կը ջնջուի յարանուանական դրութիւնը, Սուրիոյ հետ առանձնայնորհեալ յարաբերութիւններ կը ստեղծուին: Փոփոխութիւնները դլխաւորաբար հետեւեալներն են. - Նախագահը իր էջխառնութիւնը կը գործէ նախարարապետին եւ նախարարներուն հետ գործակցաբար: Նախարարապետը երդում պէտք է ընէ: Պետութեան ղեկավարը պէտք է ընտրուի Ազգ. Ժողովի առնուազն 55%-ով: Երեսփոխաններու թիւը պէտք է աւելնայ (99 է, ներկայիս): Յարանուանական դրութիւնը պէտք է վերջնական հանրային ընպատարկութեան մէջ, ինչպէս նաեւ բանակին: Անձնաթուղթին վրայ յարանուանական պատկանելիութիւնը պէտք է ջնջուի, եւայլն, եւայլն.:

Ուրիշ ծրագիր մըն ալ կը ներկայացնէ Հբս, որու համաձայն իր պատրաստածը անմիջական լուծումի բնոյթ ունի: Նախ սուրիական բանակի միջամտութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի - մինչեւ որ լիբանանեան բանակը վերակազմակերպուի - եւ քաղաքական ճակատի վրայ ալ տահմանադրական ժողով մը ընտրուի, որու պաշտօնն ըլլայ Լիբանանի չնորհել ապագարանուանական դրութիւն մը եւ փոխանցման չրջանի մը ընթացքին դործադիր իշխանութեան բաժանում մը համայնքներու միջեւ:

Մինչ այդ սակայն առեւանդումները նոր թափ ստացած են վերջին օրերը եւ արեւմտեան - Պէյրութ պարենաւորման դետնի վրայ չատ ծանր վիճակի մէջ է:

Ֆրանսացի երկու դիւանագէտներու մասին, լուրեր հասան Շաբաթ օր, ծագումով լիբանանցի Ֆրանսացի բժիշկի մը միջոցաւ, - որ ընտանիքին եւ Ֆրանսական կառավարութեան նամակներ բերած էր առեւանդողներէն: Ֆոնթէնի եւ Քարթոնի ազատադրման համար, նախապայմաններ կը ներկայացուին, որոնք կապ ունին Իրան-Իրաք պատերազմին հետ: Ինչո՞ւ Ֆրանսա դէնք կը ծախէ Իրաքի, եթէ անտեսական են պատճառները, թող Իրանի ալ ծախէ:

× Կռիւներն ալ չեն դադրիր եւ Շիիները վճռած են Պուրճ Պրաժնէյէն դուրս ընել մինչեւ վերջին Պաղեստինցին: Բախումները չատ բուռն են եւ ստորագրուած հրադադարները մեծ բանի չեն ծառայեր:

Վերջին օրերուն, 45 մեռեալ եւ 175 վիրաւոր կար, թէեւ ինչպէս յաճախ այս պարագաներուն, հաշուեկշիռը վերջնական բնոյթ չունի:

× Արեւմտեան - Գերմանիոյ Պէյրութի դեսպանատունը հիւանդատար կարք մը նուիրած է Հայ Օգն. Խաչին (Արմէնիքը Ռըլիֆ Քրոս): Բանալիներու յանձնումի արարողութիւնը տեղի ունեցած է Պուրճ - Համուտի սինեմա Սանթրալի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՌԵԻԱՆԳՈՒՄ, ԲԱԽՈՒՄ ԵՒ ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ ԱՊԱԳԱՅ

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ, ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ...

Լիբանանի կացութիւնը մէջտ խառնակ է եւ աւելի քան երբեք մտահոդիչ, եթէ «աւելի քան երբեք» տարազը որեւէ իմաստ ունի, երբ հարցը Պէյրութի կը վերաբերի:

Շաբաթավերջի դլխաւոր հարցն էր՝ սուրիական բանակին վերադարձը Պէյրութ եւ այդ իսկ էր կիրակի օրուան (Սեպտեմբեր 8) Օռիան - լը - Ժուռի առաջին էջի խորագիրը: Արդարեւ, Լիբանանցիներու ամէն կացութեան յարմարելու կարողութիւնը հոն հասած է, կը դրէ Թերթը, որ որեւէ դարման անմիջապէս փրկարար դեղահատի մը ուժը ցոյց կուտայ: Այսպէս, վերջին փաթաթէն սուրիական բանակին Պէյրութ ժամանումն է (ինչպէս՝ 1978-էն 1982), քանի որ Քարամէ իսկ չի վարանիր ըսելու թէ «միակ կարող ուժն է» որ կրնար հանդարտու - կը ներկայացնէ լիբանանեան խորհրդա - րանը: Թերթին աշխատակիցը կ'ըսէ թէ Լիբանանի միւս քրիստոնեաները, մանաւանդ Մարոնիները ձգտումն ունին մեզադրելու հայկական ծագում ունեցող իրենց հայրենակիցները, որ չմասնակցեցան դիմադրութեան ընդդէմ Պաղեստինցիներուն եւ ազատական Լիբանանի միւս հակառակորդներուն: Եթէ երեւութապէս ճիշդ է այս, կ'աւելցնէ լրագրողը, յիշելով «դրական չէզոքութիւն» ալ մկրտուած այդ դիրքաւորումը, խորքին մէջ, կ'ըսէ, Բագրատունի, Թոնի Զաորը թէ Նաճարեան գործօն դեկավարներ եղան քրիստոնեայ դիմադրութեան: Հուսկ, կ'ակնարկէ պինեալ տարրերուն, որոնք կապեր հաստատեցին Պաղեստինցիներու հետ, Թուրքիոյ իրենց հոդերը վերադրաւելու փափաքով, միջազգային ահաբեկչութեան ճամբով, Լիբանահայերու մեծամասնութիւնը հաւատարիմ մնաց Լիբանանի: 15 հազար լիբանահայ Քանտատա գաղթեցին, կ'ըսէ, վերջացնելով:

×

Նոյն էջին վրայ Փարթիք Քէշիշեան դրախօսական մը ունի Աչոտ Մալաքեանի «Մայրիկ» հատորին նուիրուած, ուր մեծ գնահատանքով կ'արտայայտուի:

Այս հատորին մասին մեծ գովեստով կ'արտայայտուէին նաեւ Մատամ - Ֆիկառօ, Ֆիկառօ - Մակազին, բազմաթիւ տեսակցութիւններ ալ լոյս կը տեսնեն մամուլի մէջ հեղինակին հետ («Մաչ», եւայլն):

×

Քիչ անդին ալ, հայկական վաւերագրութեան կեդրոնին հրատարակած՝ «Հայկական լուսանկարներ» հատորէն, հրատարակուած է Դանիէլ Վարուժանի մէկ հին նկարը, որ կը ներկայացնէ դեռ մանուկ բանաստեղծը, իր ծնողքին հետ:

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ» 60

———×———

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 60-ԱՄԵԱԿԻՆ

60 տարիներ առաջ, երբ «Յառաջ» կը սկսէր լոյս տեսնել, «երկար վարանումներէ եւ պրպտումներէ ետք», արդեօ՞ք կը խորհէր դիմանալ այսքան, 60 երկա՛ր տարիներ, «առանց երդի նահանջոյ» Սփիւռքի մը մէջ...

Սակայն կարեւորը՝ քաջութիւնն ունենալն է սկսելու, վճռականութիւնն ունենալ՝ չարունակելու, դիմանալու եւ դիմադրելու զանազան խոչընդոտներու՝ նիւթական եւ այլ:

Եւ «Յառաջ» դիմադրեց, դիմացաւ, ու այսօր արդարացի հրճուանքով կը փչէ իր տարեդարձի 60 բոցավառ մոմերուն վրայ:

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք «Եւրոպայի առաջին հայկական օրաթերթ»ին:

«ՀԱՅՑ ՊԱՅՔԱՐ»ի
Աշխատակազմ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 6

ՎԵՆԵՏԻԿ

ԿԱԼԻԱ ՆՈՎԵՆՑ ԵՐԵՔ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Ուրբաթ օր, վերջ կը գտնէր Վենետիկի չարժանկարի փառատօնը: Ֆրանսուհի մըն է՝ Անեէս Վառտա, որ կը ստանայ առաջին մրցանակը՝ ոսկի Առիւծ, «Առանց տանիքի, առանց օրէնքի» չարժապատկերին համար:

Այր դերասաններու առաջին մրցանակին արժանացաւ Թերար Տըփարտիէօ՝ Փոլիս չարժանկարին բերած իր մասնակցութեան համար:

Դատակազմը որոշած էր հաւասարապէս երկու դերասանուհիի միջեւ չբաժնել իգական դերակատարութեան առաջին մրցանակը (Էկզէօ) եւ դտնելով որ Սանտրին Պոնէռի (Առանց տանիքի, առանց օրէնքի) եւ Ճէյն Պիրքինի (Տըսթ) Փիլմերը հարկ եղած մրցանակներուն արժանացած են արդէն, որոշեց կին դերասանուհիի առաջին մրցանակը չտալ: Աւար փոխարէն «յատուկ յիշատակում»ի արժանի նկատեց երեք դերասանուհի՝ Կալիա Նովենց (Մեր մանկութեան Թանկօն, Ա. Մկրտչեանի), Թէմիա Պազաքա (Քարի տարիները) եւ Սոնիա Սավիք (Կեանքը դեղեցիկ է):

Գրած էինք, Հինգշաբթի օրուան մեր թիւով (Սեպտեմբեր 5) թէ Կալիա Նովենց մեծ գովեստներու արժանացած էր իտալական մամուլին մէջ, ուր գինքը բաղդատած էին Աննա Մանըեանիի:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գարպով օգտագործեց իր առաջին քայմը (իրաքանչիւր խազացող 3 հատի իրաւունք ունի) եւ 2-րդ խաղը - Շաբաթ - տեղի չունեցաւ:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Ի.

- 2 -

«Ինձ համար գրելը երգել է: Բոլոր մըխիթարութիւնս սա երկաթի փոխրիկ գըրչիս մէջն է: Ու մեծաւոր ապաստանիս մէջ՝ ձմրան գիշերներ, ինձմէ երջանիկ մարդ չէ՛ կարելի երեւակայել՝ ոտանաւորի մը աւարտումէն վերջ»:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

×

Նրա հրատարակած մէկ ժողովածուն՝ «Կարմիր դիրքը» ամփոփում է երեք պոէմ: Երրորդը՝ «Մարդերգութիւնը» մարդկային դոյլ հանելուկների խորաքորհուրդ վերապրումն է: Գիրքը եռամաս է, համապատասխան՝ ծնունդ-կեանք-մահ ընթացքին. առաջինը՝ «Գիւղական եկեղեցիին մէջ». երկրորդը՝ «Գիւղական ճամբուն վրայ», երրորդը՝ «Գիւղական գերեզմանատան մէջ»: Եկեղեցում Աստուած ու զարերն են՝ բայց քարացած. ժամանակը մեռելօրէն ննջում է չորս պատերի անհունի մէջ: Ինչպէ՞ս է անհունը տեղաւորւում փոքրիկ, փակ տարածութիւնում: Դա թերեւս գեղարուեստի դաղտնիքն է նաև.

Քար քարի վրայ, ծներ էր, հլո՛ւ,
Առանց արուեստի, առանց մեծ ոճի,
Պարզ, ինչպէս ծառ մը, որ հողէն
կ'աճի:

Բանաստեղծական խօսքը անհնարինը դարձնում է հնարաւոր: Երեւակայութիւնն իր թռիչքի մէջ անցաւորը կապում է անանցին: Գեղարուեստի այս կախարդանքը բացատրւում է պարզ աւարտուեստութեամբ: Պարզութեան խնդիրն իրրեւ գեղարուեստի կատարելութեան չափանիշ չօշափուել է, եւ դրան չէ, որ ուզում ենք անդրադառնալ: Ռուբէն Սեւակին բնորոշը, որ բնորոշ է նաեւ նրան ժամանակակից եւ հոգեհարազատ, նոյն ուղղութեան բանաստեղծների՝ Աւետ Ւսարճանեանին եւ Դանիէլ Վարուժանին, թէ գեղարուեստի, թէ դոյլ առեղծուածները կեանքի հակադրութիւնը ելակէտ ընդունելով՝ իմաստաբանել է: Սա բանաստեղծական հոյակապ իմաստաբանութիւն է, կեանքի տարերք: Կեանքի ողջ ընթացքն անբաժան է մահից (չորս պատերի անհունի մէջ «ծեր գեղջուկներ մեռնի՛լ կը սորվին...»): Կեանքն իր սկիզբը - ընթացք - վախճանով անվախճանութեան կրողն է: Մարդկութեանն ամէնից շատ անհոգ ցաւը կրող այս հակադրամիասնութիւնը մի լուծում է գտել. վախճանաւոր կեանքը միաձուլւում է անվախճանութեանը հոգու անմահութեան հաւատով: Կրօնը մարդկութիւնը յօրինել է մահուան սարսափին հակադրելով անմահութեան երազը: Թէեւ բանաստեղծը յայտնում է, որ բնաւ չի ծաղրել, «Մեծ յոյսը», բայց աւարտում է հեգնանքով. կրօնական շինութիւնները կենդանիների զոհաբերութեան կենտրոններ են սոսկ, ապանդանոցներ («Ու հոն - գլխարկնիդ բացէք վեհերուն - Գերեզմաննոցն է կեանդանիներուն...»): Կեանքի իր ըմբռնումը Սեւակը հակադրում է դատարկ «Մեծ յոյսին», որը հեշտութեամբ «մեռնել սովորելու» մէջոց էր, կոյր հաւատ՝ վրճռականապէս անընդունելի:

Կեանքից այն կողմ՝ անվախճանութիւնը «միատիք, լռելեայն» առանց ժպիտի ու առանց ցաւի վիճակէ, անշարժութիւն, ուր.

Առա՛ց աճելու, առանց նուազելու
Հազար դարերո՛ւ ու անհուններու
Մտերմութեան մէջ կ'ապրէին, -
հեռո՛ւ:

Այսպէս «ապրելու» պատրանքը հակադիր է կեանքին, որի հիմքում բնկած է աճելութեան սկզբունքը: Անհունութիւնը դրա բացակայութիւնն է, ուր «Բա՛ն մը կար կեանքէն անկատ, կեանքէն վե՛ր»: Նոյնն է, նոյն ձգտումը, նոյն պատրանքը. «Այդ՝ մահուան իսկ մէջ ժըխտումն էր մահուան...»: Անսահման աւուրջի մէջ եթէ լինի էլ այդ ժխտումը, մարդը դարձեալ ապրում է լոյսի ու խաւարի, երկրի ու երկնքի միջեւ, ինչ որ «...անչէ՛ջ է, պիտի չիջի», գերեզմանի մթութեան մէջ: Գեղեցիկը կեանքն է իր բոցով, իր երջանկութեամբ ու տառապանքով, իր պայքարով ու համապարփակ սիրով: Եկեղեցին գեղարուեստի հըրաշք է, քանզի ածել է ծառի նման. կեանքային լինելութիւն, որ չորս պատերով ամփոփուած չինութեանը տալիս է անպարունակելին պարունակելու վիճակ: Այս տեղ խաչաձեւում են երկնքն ու երկիրը, կեանքն ու մահը:

- 3 -

«Մարդը գոհ ու երջանիկ է զգում այն դէպքում միայն, երբ ինքն իր հետ է, իր էութեան մէջ»:

ԼԻԽՎԻԳ ՖՈՅԵՐԲԱԽ

«Մարդերգութիւն», - ամէնաուղիղ իմաստով նշանակում է, որ մարդն է պոէտիկայի, առեղծագործութեան կենտրոնը, մարդն է թէ իր էութեան, թէ աշխարհի, դոյլ իմաստների բանաստեղծացման աղբիւրը: Հանրայայտ ընորոշման համաձայն գեղարուեստական դրականութեան առարկան մարդն է, եւ եթէ Սեւակը սա իր հաստատում իր ընտրած վերնապրով ու նիւթով, այժմ կը թուայ, թէ դրանով առանձնապէս ուշադրաւ բան չէր ասում: Բայց 1910-ն էր եւ պէտք է յիշել, որ փիլիսոփայական անտրոպոլոգիան դեռ չարտնակում էր սաղմնաւորուել կեանքի փիլիսոփայութեան մէջ (1) (իսկ դրանից աւելի վաղ՝ գերմանական ռոմանտիկական փիլիսոփայութիւնում):

Այստեղից կարելի է երկու կարեւոր եզրակացութիւն անել, մէկը՝ Ռուբէն Սեւակի տեսական կողմնորոշումների, միսը նրա պոէզիայի վերաբերեալ. Ա.- Նրա աշխարհայեացքի եւ առեղծագործութեան հիմքում ընկած անտրոպոլոգիական ըմբռնումները պէտք է համընկնեն առաւելապէս կեանքի փիլիսոփայութեան մշակած կոնցեպցիային: Նշենք, հարկաւ որոշիչ նշանակութիւն ունէր եւ ռոմանտիկական տրադիցիան: Բ.- Մարդկութիւնը որպէս առեղծագործական հարցադրում, որով ներթափանցուած էր Սեւակի աշխարհայեացքը, միանգամայն նորարարական էր:

«Կարմիր դրքում» առկայ են բանաստեղծի ողջ առեղծագործութեանը բնորոշ դլխաւոր խնդիրները, խորագոյն մտահոգութիւնները, առկայ է մարդու եւ կեանքի այն ըմբռնումը, որն ազերուում է կեանքի փիլիսոփայութեան հոսանքին: Սեւակի մօտ այն կարող էր յատկապէս արձագանգը լինել Ֆրիդրիխ Նիցշէի փիլիսոփայութեան, որի հանդէպ նա երկակի վերաբերմունք ունէր: «Բժիշկին դիրքէն փրցուած էջերում» մի տեղ նա նշում է, որ աշխարհի բոլոր մարդասպաններն ու չարագործները չէին կարող այնքան երիտասարդ հոգիներ սպանել, որքան մի Շոփէնհաուէր, Նիցշէ, Պայրըն: Մելամաղձոտութիւնը, յուսահատութիւնը, յոռետեսութիւնը Սեւակը դնում է «Այլասերում» վերնագրի տակ որպէս վաղուայ հիւանդութիւն՝ «հիւանդութիւններէն յոռեգոյնը: Այս ախտով տառապող երիտասարդների վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին է խօսքը: Իսկ հիւծախտի հղնաժամում Սիմանթոյի (Աւետ Ւսարհանեանի) ապրած մահուան տագնապին եւ կեանքի յաղթանակին ու այս վիճակում յղացուած բանաստեղծական պոռթկման նուիրուած «Ջմեռնելու համար» բացառիկ գործում Սեւակը դիմում է Նիցշէին հակառակ նպատակով. «Ո՛չ, Դիւցազնօրէնը գրողը երիտասարդ չպիտի մեռնէր: Ան պիտի ծառանար ահաւոր հիւանդութեան դէմ ... «Մարդը ստեղծուած է պայքարելու, ու կինը՝ ռազմիկը մխիթարելու համար» կը գրէ Նիցշէ»: Նիցշէն մղում է անձնասպանութեան, Նիցշէն փառաբանում է կեանքի պայքարը. Սեւակը այսպէս կարող էր ընկալել գերմանացի փիլիսոփային ոչ միայն այն պատճառով, որ վերջինիս երկերը իրենց սիմվոլիկ, բանաստեղծական բնոյթով տարբեր ընկալումների, մեկնաբանութիւնների առիթ էին տալիս, այլեւ այն պատճառով, որ ինքը Սեւակը կեանքն ու մահը, լաւատեսութիւնն ու յոռետեսութիւնը բնաւ էլ չէր բաժանում իրար անդունդով: Կեանքի փիլիսոփայութեան հարցադրումներին նա կարող էր ծանօթ լինել ոչ միայն Նիցշէի երկերով, այլեւ այլ անմիջական աղբիւրներից, հակառակ դէպքում, այսպէս ասած՝ երկրորդական արձագանգներից. չմոռանանք, որ ամէնատեսականը այս փիլիսոփայութեան տեսակէտից՝ ռէալականութիւնը, դոյը որպէս կեանքի չարժում, լինելութիւն դիտելը, կեանքասիրութիւնը ճշմարտացի աշխարհահայեացքի, ճանաչողութեան հիմք համարելը, տարածուած, իշխող մըտայնութիւն էր (2):

- 4 -

... «Կեանքը կրնայ ինքն իրմով գեղեցիկ ըլլալ, բայց կեանքը ինքն իրմով կեանք չէ: Կեանքը եւ բնութիւնը իրար միանալով է, որ կը կազմեն կեանքը», ... նամակներից մէկում յայտնած այս չատ կարեւոր միտքն ինքնին անհասկնալի, աւելին, անյաջող ձեւակերպում կը նկատուէր, եթէ իմաստաւորուած տեղ չգտնէր այլ գործերում: Բնութեան անխուսափելի դերը կեանքի հաստատման մէջ պայմանաւորուած է առկայ դոյութեան եւ իսէալի՝ Սեւակի ստեղծագործութիւնում որոշիչ, հակադրութեամբ: Դա չատ յատակ արտայայտուած է օրինակ, «Թրուպատուրները» բանաստեղծութիւնում, ուր մեքենաների երկաթէ դարին, դրամապաշտութեանն ընդդէմ, թչուառութեան հետ հաշտ.

Կ'ապրին նախնական կենցաղով
ազատ,
Ազա՞տ բնութեան որդերն հարազատ,
Թրուպատուրները:

Թրուպատուրը՝ միջնադարեան Փրովանսի երգիչը ասպետական դրականութեան բնորոշ կողմերով չէ ներկայացում այստեղ, այլ որպէս գեղեցկի, ազատ ստեղծագործութեան, ազնիւ ինքնագտհարերման ու նուիրումի կրող՝ արուեստագէտ, բանաստեղծ, բոլոր ժամանակներում: Իտէալական անցեալում, «Հի՛ն աստուածարնակ դարերում», վեսմին, «Արուեստին սրտանուէր» ծառայող Թրուպատուրները սկսած իրենց հայր Հոմերից անմահանում են, հակադրւում գեղարուեստին թչնամի նոր ժամանակներին - («Վա՛խ, արծաթին արուեստն հանեց կախազան»): Հին եւ նոր դարերի այս հակադրութեան մէջ բանաստեղծը պաշտպանում է արուեստագէտի բացառիկութեան սկզբունքը: Արուեստագէտը՝ բացարձակ ազատութեան մարմնացումը, յաւիտենութեամբ ապրող եւ իրականութեան երեւոյթների մէջ յաւիտենութիւնը խտացնող այդ ուժը պատմական մեծ առաքելութեան կոչումն ունի. «Ազատ նորդելու մարդկութեանն ամրողջ»: Իր ազատութիւնը նա ձեռք է բերում տառապանքի գնով եւ տառապանքի մէջ եւ սրանով իսկ լոյս ու մութի, ժպիտի ու դառնութեան կրողն է միաժամանակ: Հակադրութիւնների մէջ արուեստագէտի ռոմանտիկական այս կերպարի ապրելու գէնքը իրոնիան է.

Բախտը, տառապանքն, յարատե՞ւ
հովեր
Իրենց դէմքին մո՛ւթ ժպիտ մ'են
տուեր,
Կեանքը ճանչցողի ալեկո՛ծ ժըպիտ:
Ու իրենց բոնի՛ ձեւին մէջ հտպիտ,
Խոհ, մագերնուն ներքեւ պատր,
Աշխարհին հեգնելու հո՛վ մ'ունին
աղուոր,
Թրուպատուրները:

Որքան էլ նա ձգտի փակուել մաքուր էսթետիկականի բարձր ոլորտում՝ «Վաեմին, Արուեստին, Սուրբ Իտէալին», արուեստով, ոչալ կեանքը պահանջում է իրենը, իրա-

կանութեան ողբերգականութեան խոր վերապրումը դառնում է ստեղծագործական փաստ: Իտէալայինն ու իրականը մնում են հակառակ ծայրերում, որոնց միջեւ էլ ծաւալւում է արուեստագէտի գործունէութիւնը: Այս հանդամանքը յայտնուն դրսեւորում է Ռուբէն Սեւակի ողջ ստեղծագործութիւնում, որոշակիօրէն քննուելով ոչ միայն «Թրուպատուրներում», այլեւ ի թիւս այլ էջերի, նաեւ յարդ անտիպ, «Որո՞ւ համար» ... ծըրագրային բանաստեղծութիւնում («բատրուկ, անզգամ նիւթի» եւ իտէալի բախումը): Թրուպատուրի կերպարին զուգակցւում է ասպետի կերպարը՝ զարգեալ իտէալի մարմնացում, որ ներքին յարերով կապուած են հեթանոս չարժման, ընդհանրապէս նէոռոմանտիզմի բարձրացած հերոսի իտէային. գոնէ բերութեան գնացող ասպետը («Ասպետին երգը», «Գացող մարդը»), իր վերջին երգը իտէային ուղղող Թրուպատուրը («Ձօն»):

Ռուբէն Սեւակի ստեղծագործութիւնը ներչնչուած է դասական ռոմանտիկական այն սկզբունքների ոգով, որը նրան տարբեր հայկական նէոռոմանտիզմի բարձունքները. չկայ այստեղ էսթետիկական թէ փիլիսոփայական, գեղարուեստական թէ ազգային - քաղաքական, - սոցիալական որեւէ բնորոշ խնդիր, որ ցայտունօրէն ու միաժամանակ ուրոյնօրէն տեղ չունենայ նրա մօտ: Նրա նէոռոմանտիզմը չի բացառւում, այլ հաստատւում է նոյնիսկ հետեւեալ խոստովանութեամբ. «Ես աւելի իրապա՛շտ եմ, ամէն բանէ առաջ իրականութիւնը գիս կը գրանէ, ա՛յն իրականութենէ վեր մէկ իրականութիւն մը կը ճանչնամ ես՝ ապրուած, զգացուած կեանքը եւ ո՛չ թէ երեւակայուած կեանքը»: Տեսանք թէ ինչ էր հասկանում Սեւակը կեանք ասելով. դա հէնց այն կեանքն էր, որն ապրելու, որն իրագործելու համար անհնար էր չհակադրուել հասարակական դոյին, իրականութեանը: Այդ դոյի ահաւոր պատկերները իր ստեղծագործութեան նիւթ էր դարձնում իրականութեան արտացոլման նէոռոմանտիկական եղանակով միայն: Նրա երկերում իր ուղիղ իմաստով ռէալիզմ որոնելիս ոչնչի չենք յանդի: Նոյնիսկ «Բժիշկին դիրքէն փրցուած էջերը», որ ծայրէ ի ծայր լի են կեանքով, վերցրած են կեանքից, հեղինակի հետ պատահած իրողութիւնների նկարագրութիւններ են, զարձեալ ռէալիզմ՝ որպէս արտացոլման որոշիչ եղանակ, չկայ: Կայ նկարագրութիւնների ռէալիստականութիւն, որը այս կամ այն չափով, այս կամ այն ձեւով յատուկ է գեղարուեստական բոլոր ուղղութիւններին: Արձակ այդ էջերում ցրուած են հայկական նէոռոմանտիզմի զազափարների հիմնաւոր ձեւակերպումներ, եւ բանն էլ այն է, որ դրանք ոչ թէ պատահական յայտարարութիւններ են թեկուզեւ երկի հէնքին համաօրէն հիւսուած, այլ ողջ նիւթը ի վերջոյ չարադրուած է յանուն այդ զազափարների հաստատման, գեղարուեստական մարմնացման:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՋԵԱՆ

(Շար. 2)

(1) Մաքս Շելերի «Մարդու դիրքը տիեզերքում» եւ Հելմուտ Պլեսների «Օրգանականի աստիճանները եւ մարդը» փիլիսոփայական անտրոպոլոգիայի հիմնադիր աշխատութիւնները լոյս տեսան 1928-ին:

(2) ... «Քսաներորդ հարիւրամեակի շեմին ... կեանք հասկացութիւնը կենտրոնական տեղ գրաւեց, դառնալով ողջ իրականութեան ու բոլոր արժեւորումների. նական, բարոյական, գեղարուեստական», գրում է կեանքի փիլիսոփայութեան խոշորագոյն ներկայացուցիչներից մէկը՝ Գէորգ Զիմմելը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ՄԱՐՍԷյԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԷՆ ՆԵՐՍ

—×—

Սեպտեմբեր 28-ը, կարեւոր թուական մը պիտի ըլլայ «Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան» տարեգրութեանց մէջ:

Արդարեւ, Մարսէյլի Ազգային երաժշտանոցին մէջ պիտի գետեղուի, յատուկ արարողութեամբ մը, եւ նախագահութեամբ Պետական նախարար եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կաստոն Տըֆէռի, հայ ազգի մեծանուն երաժշտին՝ Արամ Խաչատուրեանի կիսանդրին: Այս առթիւ անձնաւորութիւններ պիտի ժամանեն Հայաստանէն:

Այս կիսանդրին յանձնուած է պաշտօնապէս անցեալ տարի Հոկտեմբերին, Երեւանի մէջ, Հայաստանի Կոմպոզիտորներու Միութեան կողմէ Հիմնարկութեան երեք անդամներու՝ Մ. Փաուլի՝ կցորդ Մարսէյլի քաղաքապետին մշակութային հարցերու եւ պատուոյ անդամ հիմնարկութեան, Փ. Պարպիզ՝ տնօրէն Մարսէյլի Ազգ. երաժշտանոցին եւ նախագահ հիմնարկութեան դատակազմին, Արշամ Պապայեան՝ հիմնադիր նախագահը Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան, պաշտօնական այցելութեան մը առթիւ:

Կիսանդրին գործն է հայրենադարձ քանդակագործ՝ Լեւոն Թոքմաճեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Մարսէյլի Օփերայի մէջ, որպէս մեծարանք յայտնի արուեստագէտ եւ տաղանդաւոր երաժիշտ՝ Առնօ Բաբաջանեանի, տեղի պիտի ունենայ համերգ մը: Առնօ Բաբաջանեան որ իր մահկանացուն կնքեց 1983 Նոյեմբերին, երեւան, հռչակաւոր դաշնակահար եւ յօրինող է: Ցայտնաբերած է ինքնատիպ տաղանդ: Իր ծանօթ գործերն են՝ «Հերոսական Բալլատ»ը գրուած նուագախումբի եւ դաշնակի համար, նոյնպէս նուագախումբի եւ դաշնակի համար յօրինուած «Մոնթը»: Առնօ Բաբաջանեան հեղինակած է բազմաթիւ երգեր, ինչպէս յաճախ երգուած՝ «Ազգ Փառապանծ»ը: Այս հանդիսին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Մարսէյլի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Անրի Կալուայի, եւ մենակատարներ՝ Ժան Տէր-Մերկերեան (ջութակ), Ա. Մ. Կիրարտէլի (դաշնակ), Է. Սեզառօ (դաշնակ) եւ մանուածրապէս՝ Փիէռ Պարպիզէ (դաշնակ): Ցայտագիրը պիտի բաղկանայ Արամ Խաչատուրեանի եւ յատկապէս Առնօ Բաբաջանեանի ստեղծագործութիւններէն:

Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութիւնը ստեղծուած Մարսէյլ, 1981-ին, կը գործէ կանոնաւոր հետեւողութեամբ: Ջորս տարիներու ընթացքին կազմակերպած է երկու համերգ, Յունիս 1982-ին Օփերայի մէջ եւ Սեպտեմբեր 1983-ին Ապպէյի Սէն-Վիքթոր: Անցեալ տարուան Հոկտեմբերին, հանդիսաւոր կերպով, Մարսէյլի քաղաքապետարանի պատուոյ դահլիճին մէջ, տեղի ունեցաւ «Արամ Խաչատուրեան Մեծ Մրցանակ»ի (քսան հինգ հազար Ֆր.), եւ «Արամ Խաչատուրեան Կրթաթոշակ»ի (քսան հազար Ֆր.) յանձնումը: Երկու մրցանակաւորներն էին՝ Ջուլթակահար՝ Օլիվիէ Շաուվէ եւ ուսանողուհի՝ Էլիզապէթ Վիսինկէռայ:

1985-ի կրթաթոշակի համար թեկնածուներ կ'ընդունուին մինչեւ Հոկտեմբեր 31: Հիմնարկութիւնը թեկնածութեան կոչեր ղրկած է իննըսունեակ ազգային երաժշտանոցներու (Ֆրանսա): Հիմնարկութեան մատակարար մարմինն է որ, դատակազմի նախագահի մասնակցութեամբ, կը քննէ թեկնածութիւնները եւ կը շնորհէ կրթաթոշակը:

Գնահատելի է անշուշտ Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան կատարած այս օրինակելի աշխատանքը: Սակայն, երաժշտութիւնը եւ յատկապէս հայ երաժշտութիւնը ու հայ երաժիշտներու գործերը ծանօթացնելու նպատակաւ, ի մէջ այլոց, ստեղծուած այս Հիմնարկութենէն կ'ակնկալուէր ձեռնարկ մը նուիրուած մեր ազգային անզուգական երաժիշտ Կոմիտաս Վարդապետի, իր մահուան յիսնամեակի այս տարուան մէջ: Արամ Խաչատուրեան, Առնօ Բաբաջանեան եւ ուրիշներ իրենց ստեղծագործութիւններու ինքնատպութիւնը եւ ներշնչումը քաղած են հայ երաժշտութեան հարազատ ակերէն, այսինքն Մեծն Կոմիտասէն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷփԵԱՆ

ՌԱՑՆԸՐ-ՄԱՐԻԱ ՌԻԼՔԷ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 110-ԱՄԵԱԿ)

—×—

Փրակա ծնած էր, Քաֆքայի նման: Կէօթէի հետ, գերմաներէն լեզուով գրող ամենամեծ բանաստեղծն է: Աւստրիահպատակ, ծագումով քաղքենի, նախընտրած է ազնուականութիւնը: Թափառաշրջիկ մը՝ Փանայիթ Իսթրատիի նման ,ոչ մէկ տեղի քաղաքացի, կը շրջի Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը, առանց որոշ հասցէի ու գործի:

Տարասեռ մտերմութիւններ կը մշակէ, եւ վարդեր: Առաջինները հաւատարիմ կը մնան իրեն մինչեւ մահ: Ան որ յայտնած էր, «Զուիցերիան ինծի յարմար չէ», ի վերջոյ կը հաստատուի Վալէ:

Բանաստեղծին կեանքին մէջ յատկանշական են իր հանդիպումները կիներու հետ: Անոնք չուտով կը վերածուին սիրային կամ տարփային մտերմութիւններու: Ռիլքէ ասկէ զատ ունի նաեւ բնածին հակում մը յարաբերութիւն հաստատելու զուիցերական ազնուականութեան հետ: Պէտք է ըսել թէեւ որ ինքը կը հետաքրքրէն նաեւ նիւթականէ զուրկ անձերը: Այսպէս է որ կապ կ'ունենայ Անժէլա Կուրթմանի հետ, որուն կը հանդիպի Լոքարնոյի մէկ զբօսանութեան մէջ: Դրամական ոչ մէկ եկամուտ ունի ան եւ հիւանդ է: Ռիլքէ թիկունք կը կանգնի անոր, թէեւ իր կացութիւնն ալ շատ փայլուն չէ տակաւին:

Սէն - Ժէրմէնի խաղազութեան դաշինքը պայման կը դնէ Աւստրիոյ բաժանումը: Այս իրողութիւնը Ռիլքէի կը պատճառէ «կրկնակ արտաքսումի մը զգացում», երբ կը կորնչին աւստրիական իր հպատակութիւնը եւ տակաւին չեխական անցագրին չէ սիրացած: Այս կացութիւնը կ'աւելցնէ իր անձկութիւններն ու մտահոգութիւնը: Ազգեցիկ հովանաւորներ կը բոզոքեն ի նպաստ քերթողին որ պաշտօնապէս կրնայ Զուիցերիա հաստատուիլ:

1921 Յունիս 29-ին, անձրեւոտ օր մը, յուցափեղկի մը մէջ կը տեսնէ ազդպիր մը թէ վարձու է Միւզօթի դղեակը: Անմիջապէս կ'այցելէ ԺԸ. դարու այս շինութիւնը որ ունի մատուռ մը եւ պարտէզ մը, ուր կայ հոր մը եւ մասրենիներ: Իր մեկենասը Վէրնէր Ռայնհարթ զայն կը գնէ ու կը դնէ Ռիլքէի տրամադրութեան տակ: Այս պիտի ըլլայ բանաստեղծին վերջին բնակարանը:

Իր հնչեակներէն ու եղերերգութիւններէն եաք Ռիլքէ կը գրէ Ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններու շարք մը: Միւզօթի մէջ մեծ սիրով կը մշակէ վարդերը որոնք իրեն կ'ընկերանան մինչեւ իր մահը: Հատ մը կը մշակէ յատկապէս Փօլ Վալէռիի համար երբ ան կուգայ այցելել իրեն: Զուիցերական ղրօչը կը պարզէ երբ Պալզաքի հրատարակութեան ամբողջական շարք մը կը ստանայ: Կը կարգայ Ժիտ, Ֆ. Ճէյմս, Ռամիւզ: Ցաճախ կ'ունկնդրէ «Հին տան լռութիւնը»: Վալէի ձօնուած իր բանաստեղծութիւններուն մէջ կ'ոգեկոչէ ուղիները, «որոնք ոչ մէկ տեղ կ'առաջնորդեն»:

1926- Սեպտեմբերի վերջերուն 23 տարու երիտասարդ այրի մը կուգայ Միւզօթ: Ռիլքէ կը պատուէ զայն ու վարդեր կը քաղէ անոր համար: Այս միջոցին փուշ մը կը մտնէ մատը: Վէրքը կը բորբոքի· չի բուժուիր, կը մեռնի արեան թաղկեղէ:

Կը թաղուի Բառոնեի մէջ, այն բլուրին վրայ, ուր կառուցուած էր դղեակը: Եկեղեցիին ներքեւ կը զտնուի առանձին դամբանը, որ կը կրէ իր անունին սկզբնատառերը· Ռ. Մ. Ռ.: Կարմիր վարդ մը յամառօրէն կը ցցուի թաղեղներուն ընդմէջէն:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Օգոստոս 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է Գեղամ Եղիայեան: Ծնած էր 1913-ին՝ Ատանա: Կիլիկիոյ պարպումէն եաք հաստատուելով Կիպրոս, զբաղած է ուսուցչութեամբ՝ Լառնաքայի Ազգ. վարժարանին մէջ: Ապնուհետեւ նետուած է առեւտուրի ասպարէզը՝ Ֆամակուսթա: 1960-ին կը հաստատուէր Լոնտոն: Եղած է սիրուած անձ մը բոլորին, որպէս հայրենասէր եւ եկեղեցասէր:

×

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ եւ Քանատա այցելած է Օր. Հռիփ Գարագաշեան, իբրեւ հիւրը Կիպրոսի Մելքոնեան կրթական հաստատութեան նախկին իր աշակերտներուն: Երկամեայ իր չրջապտոյտի ընթացքին Օր. Գարագաշեան այցելած է Լոս - Անճըլըս, Նիւ - Եորք, Ուաշինկթրն, Վանքուվըր, Մոնրէալ, Թորոնթօ եւ Մանչեսթըր, ամէնուրեք դիմաւորելով եւ հիւրընկալուելով Մելքոնեանցիներու կողմէ, որոնք զրուատած են իրենց ուսուցչուհիին ծառայութիւնները հայ կրթական գործին: Օր. Գարագաշեան, որ երեսուն տարի վարեցէ եաք Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տեսչութիւնը, 1983-ին հանգստեան կոչուած էր, ներկայիս հաստատուած է Պրիւսէլ, ուր, Հայ Տան մէջ հայերէն կը դասաւանդէ Թուրքիայէն եկած քրտահօս երախաներու:

×

ԿԼԻՆՏԻՑԼԻ Օքսիտենթըլ գոլֆճի սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Վահէ Օշական, Հ. Օ. Մ.ի ամառնային դասընթացքներու չրջափիճէն ներս: Դասախօսութեան նիւթը եղած է իտալական, անգլիական, գերմանական եւ Ֆրանսական գրականութեանց ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՑՐԷՍի Ազգային Պաղէճեան վարժարանի սրահին մէջ, Օգոստոս 24-ին, տեղի ունեցած է երաժշտական - բանաստեղծական երեկոյթ մը, մասնակցութեամբ «Հայկական Երաժշտութիւն 100 առ 100» նուագախումբին, որ մեկնարանած է հայկական ժողովրդական մեղեդիներ եւ բանաստեղծութիւններ:

ՌԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

- Նայեցէք, ի՞նչպէս զուարճանում են դրանք, կարծես թէ, խելագարները լինեն, բոլորովին մոռացել են իրանց դրութիւնը:

- ինչո՞ւ չզուարճանան, երբ թոյլ են տալիս նրանց վայելել այդ փոքրիկ մխիթարութիւնը:

- Մի քաղցր կաթի՛լ դժբախտութեան անապահան ծովի մէջ, - ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ մի կաթիլը:

Նա ուղիղ նայեց իմ երեսին, կարծես, զարմանում էր, որ ես էլ դատել պիտեմ որ ես էլ իմ առանձին համոզմունքներն ունեմ:

Բակը ընդարձակ էր: Մենք բաւական հեռու նստած էինք խաղացողներից: Մեր խօսակցութիւնը ոչ ոք չէր խանգարում:

- Մի՞թէ նրանք մեղաւոր են, որ դժբախտ են, հարցրեց նա:

- Ի հարկէ, մեղաւոր են, պատասխանեցի ես:

- Այդ դժբախտներից մէկն էլ դուք էք· ասացէք խնդրեմ, դո՞ւք էք մեղաւոր որ ձեզ այստեղ ուղարկեցին:

- Ապա ո՞վ է մեղաւոր· ես յանցանք գործեցի, դրա համար էլ ուղարկեցին ինձ այստեղ պատժուելու:

Նա ոչինչ չպատասխանեց, միայն հեռատքրքրուեցաւ իմ անցեալով, խնդրեց մանրամասնաբար պատմել իմ կեանքի պատմութիւնը: Աւազակապետից լսել էի, որ նա առաջնորդութիւն ունի իւր բոլոր ծանօթների կեանքը ուսումնասիրելու, այդ պատճառով ես ամէն ինչ պատմեցի նրան: Ես պատմեցի, թէ որպէս երեխայ ժամանակս հօրից զրկուելով, մնացի աղքատ մօր խնամատարութեան ներքոյ, թէ որպէս նա յանձնեց ինձ մի դարբնոցում արհեստ սորվելու, եւ միշտ խրատում էր, որ խաչափողների ճանապարհով չգնամ, մի բան սովորեմ եւ իմ արդար աշխատանքով ապրեմ: Պատմեցի աղէտաւոր բանալիի անցքը, իմ վարպետի դարբնոցի հետ պատահած դժբախտութիւնը եւ իմ փախուստը այնտեղից: Պատմեցի, թէ որպէս այնուհետեւ թափառական կեանք էի վարում, եւ որպէս միացեալ մի խումբ մանկահասակ սրիկաների հետ, որոնք ինձ պէս փախստականներ էին, եւ սկսեցի նրանց հետ մանր գողութիւններ անել: Պատմեցի, որ իմ երկրում ես հալածուեցայ, տանջուեցայ, փախստական եղայ օրէնքի եւ դատաստանի երեսից, - եւ այն մարդը, որ խաբել էր ինձ անմեղիս, եւ ես նրա թելադրութեամբ ակամայ ու անդիտակցաբար յանցանք էի գործել, - կրկին նոյն մարդը մօտեցաւ ինձ, եւ ես նրա առաջնորդութեամբ թողեցի իմ հայրենիքը, հեռացայ դէպի օտար աշխարհներ եւ մտայ խաչագողների հասարակութեան մէջ: Այստեղ ես դարձայ մի կատարեալ եղեռնագործ, սովորեցի ամէն չարիքներ գործել, - սպանութիւն, գողութիւն, բազմատեսակ խաբեբայութիւններ, որոնցմով ահագին գումարներ էինք ձեռք բերում, - սովորեցի ուրիշի վաստակով ապրել: Վերջապէս, բռնուեցայ եւ աքսորի դատապարտուեցայ:

Այդ բոլորը շատ հետաքրքրական է, - ասաց նա, երբ ես վերջացրի: - Հիմա տեսնո՞ւմ էք, որ դուք սկզբից անմեղ էք եղել եւ արդար, բայց ձեզ յանցանքի մէջ ձգեցին այն հանգամանքները եւ այն կենսական պայմանները, որոնցմով սկսեալ մանկութիւնից չրջապատուած էք եղել: Եթէ այն հանգամանքները եւ այն պայմանները ձեզանից հեռացնէին կամ ի սպառ չլինէին, դուք անտարակոյս, կը մնայիք ձեր անմեղութեան մէջ, եւ դուցէ շատ օրինաւոր մարդ կը դառնայիք: Ընտանիքի մէջ ոչինչ չսովորեցաք, ընտանիքը լաւ չկրթեց ձեզ: Ձեր վարպետի դարբնոցում կարող էիք արհեստ սովորել, եւ դա ձեր արդար ապրուստի հիմքը կը լինէր, բայց անիրաւացի պատճառներ այնտեղից եւս հալածեցին ձեզ: Ձեր պատանեկութեան փոքրիկ, սրիկայ ընկերները սովորեցրին ձեզ գողութեամբ ապրելու նախակրթութիւնը, իսկ խաչագողների ընկերութիւնը բոլորովին կատարելագործեց ձեր մէջ այդ արհեստը եւ դարձրեց ապրուստի միակ միջոց: Այդ բոլորը - ընտանիքը, սրիկայ ընկերները, խաչագողները, մի խօսքով, ան ամբողջ մթնոլորտը, որի մէջ ծլեցին, աճեցին եւ հասունացան ձեր ընդունակութիւնները, - կոչւում է հասարակութիւն:

(Շար. 176)

(Շար. Ա էջէն)

չութեան» համար: Կինը, որ կրեւ կ'ապրի եւ 5 տարի է արտօնութիւն չէ ունեցած ամուսինին այցելութիւն մը տալու, Սեպտեմբեր 5-ին տեղեկացած է թէ Սթուս մեռած է, հիւանդութենէ, բայց նաեւ ուժասպառ: «Ցատուկ» արգելականն մըն էր, այսինքն ամենախիստ դըրութեան ենթակայ: Ամէնէն ծանօթ այլախոհներէն էր ուկրայնական մշակոյթի չարժումին անդամներուն մէջ: Անգամ մը դատապարտուած էր (1972) եւ հինգ տարի բանտը մնացած: Վերադարձին անդամակցած էր Հելսինքիի համաձայնագրի կոմիտէին:

ՏԻԿԻՆ ԹԱԶԸՐ անձնական նամակով մը Ռեկլնի դիմած է, որպէսզի յանուն «հայրենակցական» կապերու, Միացեալ - Նահանգները Ֆրանսայէն չգնեն ցամաքային բանակի - չարժուն հաղորդակցութեան դրութիւնը (Ռիքա, Թոմսըմի պատրաստութիւն): «Սրնտէյ Թայմզ»ն է, որ լուրը կուտայ, ճշդելով որ Ամերիկացիք ալ նեղը մնացած են, որովհետեւ անգլիական արտադրութիւնը չատ աւելի սուղ է:

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ՆԱԻԵՐՈՒ տէրերը սաստկացուցած են իրենց չարժումը եւ բոլորովին «փակած» են Սէնը Փարիզի մէջ, մինչ Մոյլ կայարանն ալ կրակի կուտային կառախումբի մը վայրաչարժը: Դեռ կը սպառնան «նաւերու զերեզմանատան մը վերածել Փարիզը»: Այս չարժումը պատճառ է, որ զբօսանաւերն ալ չկրնան պտրտիլ ուր որ կ'ուզեն եւ ճամբան չեզած են, ու օտար զբօսաշրջիկները Նոթր - Տամը դիտելու փոխարէն Ռընոյի պործատունը վայելած են (Իլ - Սըկէն): Այս նաւատարներու բողոքը կը վերաբերի Ֆրանսական երկաթուղիին, որ ըստ իրենց անպարկեշտ մրցակցութիւն մը կ'ընէ արմտիքի փոխադրութեան սակագիներու:

ՊԱՊԸ, քանի մը ժամուան համար Լիխթենչթայն գնաց, Թոռանով: Աչխարհի վոքրագոյն այս Պետութիւնը, 26 հազար բնակիչ ունի (36%-ը՝ օտար), անձ գլուխ յարձրագոյն եկամուտը եւ միայն վեց պործազուրկ: Բնակչութեան 98%-ը կաթողիկէ է: Թեմը կապուած է Զուիցերիոյ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Անոնցմէ, որոնք ճանչցած ու սիրած են Արեգնազ Մկրտիչեանը (Ծնեալ՝ Խաւոյեան, Հերքա, Մչեցի) *իր զաւակները՝ Վիքթորիա, Նիքոլա եւ Մկրտիչ կը խընդրեն որ ողբացեալին յիշատակը վառ պահեն անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:*

×

ԹՈՒԽ. - Տէր եւ Տիկին Զաքեան իրենց մօրաքրոջ՝ Սիրանոյշ Ռէօսէեանի *մահուան քառասունքին առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:*

OFFRE D'EMPLOI

Mécaniciennes pour robes
travail en atelier

G. BENLIAN
47, rue d'Aboukir, 75002 Paris
— tél. : 236 - 60 - 54 —

ՁԱՇ ԵՒ ՊՏՈՑՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ պաղութիա տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պիէվրի դղեակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Յովսէփեան. - 736 - 28 - 70

Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 12·30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12·45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre
Hôtel Nikko - Paris

— Vendredi 13 : Journées médicales

— Samedi 14
à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50°F)
à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— Dimanche 15 à 12 h. 00
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել ՑՈՒՆՈՒԱՐ 25-ի թուականը՝ դրաւուած օր Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ:

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ
ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՑՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պըտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը:

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
place des Goujons à 8 h. 00
place Carnot à 8 h. 15
place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Մախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 Ֆ.:

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻՓԱՆԵԱՆ
Diplômée de l'université Américaine de Beyrouth
Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale Supérieure de Musique de Paris
Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՑ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Զորեքշաբթի Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԵՌԱԶԱՑՆԵԼ՝
840 22 42

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *MAYRIG* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

77, rue La Fayette, Paris 9e - M. Cadet

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՑՑԱՑՆՈՂ ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպլէն Գործ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսօնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

ՆուէՀ՝ ՄԱՑՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝
ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝
մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ եղբայրներու,

կը ցուցադրուի՝
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

- 15 ռիւ ժան - Կուժօն, *Փարիզ 8-րդ* -

Սեպտեմբեր 11, 12, 13, 14 եւ 15, ժամը՝ 10-էն մինչեւ 18:

Ցուցահանդէսին բացումը կը կատարուի՝ Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը՝ 14-ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու դեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մխիթեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Շորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերակըսին՝

ՇՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118, Փուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 - 03 - 18 Թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Մխիթեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիէն մասնաճիւղերու, եւ Վիէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Շորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, թիւ 1 : 38200 : Վիէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել. - 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 Թիւերուն:

ՄԱՐՍԷՑԼ

Հ. Բ. Ը. Մխիթեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դըպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Շորեքշաբթի օր: Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան:

33 Ռուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

ՍԷՆ - ԺԵՐՄ

Սէն - Ժերմէ Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Մխիթեան Հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Երզմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Շորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Երզմազեանի:

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօր. հայ դպրոցի դասընթացքները կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, առաւօտեան ժամը 9·30, Մշակոյթի Տան մէջ:

45 ռիւ տը լա Տէֆանս - Իսի:

Ուսուցչուհի Տիկին Անոա Գարագայ:

Պարի դասերն ալ կը սկսին Սեպտեմբեր 10-ին, ժամը 17-էն 19:

Պարուսոյց՝ Անոա Պուչաճեան

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

ՇԱՎԻԼ

Շավիլի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 11ին: Ժամը՝ 9-ին:

Eglise Arménienne
rue du Père Komitas, 92370 Chaville
Հեռաձայն.- 750 - 85 - 29 եւ 750 - 97 - 51

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դըպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque
ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Շորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1.- Ելեկտրոնիք
2.- Մարզանք
3.- Թատրոն
4.- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5.- Գծագրութիւն
6.- Նուագ
7.- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ նախընթրիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն առեն: Ժամը 2-ին:

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
11
MERCREDI
11 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.048 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.048

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՒԱՆԳՆԵՐԸ ԱՅՑԵԼԵԼԷ ԵՏՔ

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ՊՈԼԻՍ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Օգոստոս 29-ին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը, 89 ընկերացողներու խումբով մը պզտիկ ճամբայ կ'ելլէր այցելելու հեռաւոր արեւելեան Անատոլու: Այս շրջապտոյտին մասին, առ այժմ, միայն թերֆախան թերթերու արձագանգներն ունինք գրս կուտանք ստորեւ, աւելորդ համոզելով ոբեւէ մեկնաբանութիւն, ինչ կը վերաբերի Շնորհիւ Աբք.ի յայտարարութիւններուն, որոնք են՝ ինչ որ կրնան ըլլալ.

×

«Ճումհուրիյէթ», Օգոստոս 31-ի թիւով կը հրատարակէ Պատրիարք Հօր նկարը՝ շրջապտոյտին ընթացքին եւ հետեւեալը կը գրէ. - «Հայոց Պատրիարքը Շնորհք Գալուստեան, որ իր շրջապտոյտը կը շարունակէ հարաւ - Արեւելեան Անատոլուի մէջ, պատրին երկրորդ օրը՝ Ամբեամանին Տիյարպաքըր եկաւ: 89 հոգինոց կազմանը, որ կը ճամբորդէ երկու օթօպուս եւ մէկ միքրոպուսով, Պատրիարքին գլխաւորութեամբ կը շրջի հարաւ - արեւելեան շրջանները: Պատրիարք Գալուստեան, այս առթիւ այցելեց Տիյարպաքըրի կուսակալ Ահմէտ Էլպէյլիի եւ Եօթներորդ Զօրամասի ու Պաշտպան Վիճակի հրամանատար զօրավար Հայրի Իւնալի, շաղթանակի տօնը շնորհաւորելով անոնց: Գալուստեան այցելեց նաեւ՝ տեղւոյն Հայոց եկեղեցին ու յայտարարեց որ իր այցելութիւնը զուտ զբօսաշրջական բնոյթ ունի:

Գալուստեան եւ իր հետեւորդները, երէկ առաւօտ բարձրացան Նեմրութ լեռը, որ կը գտնուի Ամբեամանի Քեահիթա գաւառակին մօտ: Հայոց Պատրիարքը այսօր ալ պիտի տանցնի Մարտին եւ կը սպասուի որ վաղը նախադահէ Տիյարպաքըրի մէջ կատարուելիք կրօնական արարողութեանց: Պատրիարքը իր ճամբորդութիւնը կը կատարէ մասնաւոր միւնիպիւսով մը:

×

Թրքական թերթերը օր ըստ մէջ կը հետեւին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Գալուստեանի շրջապտոյտին եւ տեղեկութիւններ կուտան այդ մասին:

Պատրիարքը, իր ընկերակիցներուն հետ միասին պատարագեց Տիյարպաքըրի եկեղեցիին մէջ, ուր հաւատացեալները եկած էին մերձակայ գաւառներէ ու քաղաքներէ ալ: Իր քարոզին մէջ Պատրիարք Հայրը յիշեց որ Թուրքիոյ Հայերը հանդիսաւոր կերպով մը կ'ապրին եւ այդ իսկ պատճառաւ Շնորհակալութիւն յայտնեց Նախագահ Էվրէնի:

Պատրիարքը միջոց մը գնաց նաեւ Մարտին, որու Տէրիք գիւղաքաղաքին մէջ կը գտնուի Սուրբ Յովհաննէս եկեղեցին: Այստեղ հայ ուխտաւորները դիմաւորուեցան սիրալիր ցոյցերով: Պատրիարքը հոս ալ յայտարարութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ որ Հայերն ու Սուրբ Յովհաննէսները եղբայրական զգացումներ ունին իրարու նկատմամբ, որքան ալ տարբեր ըլլան իրենց դաւանութիւնները:

×

«Թէրճիւման»ի Թղթակիցը կը հաղորդէ Վանէն. -

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը եւ Կրօնական Շնորհք Գալուստեան, իր հետեւորդներուն հետ շրջեցաւ Վանի պատմական վայրերը եւ հայ համայնքի պատկանող եկեղեցիները:

Գալուստեան, իր գոհունակութիւնը յայտնած է տեսնելով, որ բոլոր այն նախնիները ուր այցելած է, հաստատած է որ հոն ապրող Հայերը կը վայելեն Թուրք հայրենակիցներու համահաւասար իրաւունք՝ իրենց ունեցած առեւտրական, տնտեսական եւ նիւթական կարելիութիւններուն համաձայն: Անատոլուի եկեղեցիներն ալ կը գտնուին լաւ վիճակի մէջ եւ հոգեւորականները իրենց կրօնական պարտականութիւնը կը կատարեն կանոնաւոր կերպով:

Շնորհք Գալուստեան, Վանի մէջ կատարած իր շրջապտոյտին ընթացքին հետեւորդներուն հետ այցելեց քաղաքին պատմական բերդը եւ Եօթը Եկեղեցիներ անունով ծանօթ Վարագայ Վանքը: Աւելի վերջ ալ այցելեցին Զաւուշթէփէի եւ Խոշապի բերդերը եւ ապա գացին Աղթամար կղզին:

ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Միւս կողմէ, «Ճումհուրիյէթ»ի Վանի Թղթակիցն ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Շնորհք Պատրիարք Հօր եւ իր հետեւորդներուն այցելութեան մասին:

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը Շնորհք Գալուստեան, իր 89 հետեւորդներով երէկ Տիյարպաքըրէն Վան եկաւ, ուր պաշտօնատեղիին մէջ այցելեց կուսակալ Խոզոմիր Հանօղլուի, որուն յայտնեց, թէ Տիյարպաքըրէն Վան շատ հանգիստ եւ ապահով եկան ու մեծապէս շնորհակալ է այդ հոգածութեան համար: Գալուստեան յայտնեց նաեւ, թէ այս շրջապտոյտին ձեռնարկած է Անատոլուի հայկական եկեղեցիները տեսնելու եւ հոգեւորականները տեղւոյն վրայ քննելու համար: Ապա հետեւեալը ըսաւ. -

«Դժբախտաբար, Սեպտեմբեր 12-ին նախորդող օրերուն՝ անիշխանական դէպքերուն պատճառաւ հարկադրուեցանք յետաձգել մեր այցելութիւնները: Ներկայիս երկրին մէջ տիրող անդորրութենէն եւ ապահովութենէն օգտուելով՝ փափաքեցանք այցելել կեսարիոյ եւ Տիյարպաքըրի մեր եկեղեցիները: Ասկէ զատ, փափաքեցանք տեսնել նաեւ Մարտինի Սուրբ Յակոբներու վանքը եւ մեր կրօնական այդ պարտականութիւնը կատարելէ վերջ՝ ուզեցինք մեր այցելութիւնները շարունակել արեւելեան Սեւ Ծովու շրջանը տեսնելով»:

Վանի Աղթամար կղզին, բերդը, միւս տեսարժան վայրերը այցելելով, Գալուստեան Պատրիարք յայտնեց կուսակալ Հանօղլուի, որ կը փափաքի Աղթամար կղզիի վրայ գտնուող եկեղեցիին մէջ ալ պաշտամունք կատարել՝ այս այցելութեան առթիւ: Կուսակալը յիշեցուց, որ եկեղեցին պաշտամունքի համար փակ ըլլալուն՝ կարելի պիտի չըլլար դրական պատասխան մը տալ այդ ցանկութեան: Այն ատեն, Գալուստեան Պատրիարք հրաժարեցաւ պաշտամունք կատարելէ եւ իր հետեւորդներուն հետ Աղթամարի սրատմական եկեղեցին այցելեց:

Հայոց Պատրիարքը որ իր հետեւորդներով իջեւանեցաւ Ուրարտու պանդոկը, Վանի եռօրեայ այցելութիւններէն վերջ պիտի ձեռնարկէ Սեւ Ծովեան շրջապտոյտին:

Աւելցնենք որ Վանէն ետք, Պատրիարքը այցելած է Կարս, Անիի աւերակները, Էրզրում, Տրապիզոնի մէջ՝ Սումելա վանքը եւ Ամասիա յունական արքայական տիրոջ, ապա Սեւ Ծովու ճամբով, Սամսունէն Պոլիս վերադարձած է, անջատուելով հետեւորդներու խումբէն: Շնորհք Պատրիարքարան ժամանած է Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ գիշեր:

Տողս ու Եոլ (Շիտակ ճամբայ) կուսակցութիւնն է միայն - առայժմ գոնէ - որ բուսական անտեղի յայտարարութիւն մը ըրած է, այս առընչութեամբ, հարց տալով թէ ի՞նչ կը փնտռէ Պատրիարքը այդ կողմերը (Վան, Անի, եւայլն): Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՅԼԱՆԴԻ մէջ պետական հարուած մը ձախողած է երկու չարթի առտու, բայց երկու լրագրողներ - ամերիկացի - սպանուած են (ամերիկեան էն - Պի - Սի հեռատեսիլի կայանէն) երբ կը փորձէին նկարել ինչ որ կը կատարուի: Փորձը կատարողները Հանգստեան կոչուած զինուորականներ էին, որոնք ուզած են օգտուիլ նախարարապետին երկրէն բացակայութենէն: Ինչքան ալ ձախողած ըլլայ, այս նոր փորձը ցոյց կուտայ թէ որքան խախուտ է Պանքոկի վարչակարգը:

ՌԵԿԸՆ ամերիկեան Հռնկրէսին (Խորհրդարան) ուրբին տակի խուռը կտրելու համար է, որ կարգ մը պատժական միջոցներ ձեռք առաւ Փրեթորիայի դէմ, որպէսզի նոր բախումներ չծագին Խորհրդարանին հետ: Արդարեւ, ժամանակ մը ի վեր, Հռնկրէսը ճնշում կը բանեցնէ, որպէսզի Ուաշինկթըն միջոցներ ձեռք առնէ ափարթհէյտի քաղաքականութեան դէմ: Ռեկըն չատ սահմանափակ միջոցներ ձեռք առաւ, ինչպէս՝ հիւլէական եւ էնֆորմաթիճ կազմածի վաճառքի դադրեցում Հարաւ - Ափրիկէի, խորհրդակցութիւններ ուրիշներու հետ, որպէսզի բրիւկըրաանտներու (հարաւ - ափրիկեան ոսկեդրամ) առեւծախը արգիլուի Միացեալ - Նահանգներու մէջ, Հարաւի - Ափրիկէի ամերիկեան ընկերութեանց դիմաց՝ որպէսզի Սըլլիվան կանոնադիրը ընդունին (սեւերու աշխատանք), խորհրդակցական յանձնախմբի մը ստեղծում, որու նպատակը պիտի ըլլայ, մինչեւ մէկ տարի, միջոցներ թելադրել «խաղաղ փոփոխութիւն» մը մէջտեղ բերելու համար Հարաւի - Ափրիկէ:

ՊԻՐՄԻՆԿՀԱՄի մէջ, երկու չաբթի դիչեր չատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են սեւերու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ: 30 վիրաւոր կայ: Կռիւները ծագած են, երբ ոստիկան մը սեւի մը դէմ յանցանքի արձանագրութիւն մը կը կատարէր: Անմիջապէս այլ սեւեր չրջապատած են իրենց հայրենակիցը եւ յարձակումներու անցած ոստիկաններու դէմ: Երեքչաբթի առտու, ամբողջ քաղաքը պահովութեան ուժերով չրջապատուած էր, բայց հանդարտութիւնը չատ հաստատուն չէր թուեր:

ՄԱՏՐԻՏի մէջ, թակարդ - կառքի մը պայթումը 19 հոգի վիրաւորած է, որոնց 16-ը՝ քաղաքային պահակներ եւ մէկ Ամերիկացի: Կառքը որ մայթի մը եզերքը կեցած էր, պայթած է երբ քաղաքային պահակախումբի մէկ հանրակառքը կ'անցնէր Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք: Ահաբեկչական այս արարքին տէր եղած է ղեկավարական ԷԹԱ. անկախապահպան կազմակերպութիւնը:

ԱՆԴԱՐԱՁի Ազգային մեծ ժողովին նախագահական ընտրութիւններուն պատճառով Թուրքիա պիտի չմասնակցի Եւրոպական Խորհուրդի Սեպտեմբեր 10-12-ի նիստերուն, ուր օրակարգի վրայ են նաեւ Թուրքիոյ հետ կապ ունեցող հարցեր:

Աւրք. պատրիարքարան ժամանած է Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ գիշեր:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 5)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՆԵՖԹՉի» ԽԱՂԸ (*)

Մէկուկէս ամիս չխաղալէ ետք իր դաշտին վրայ «Արարատ» Սեպտ. 3-ին հանդիպեցաւ «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, հանդիպելու համար Պաքուի «Նեֆթչի»ի հետ: 1973-էն ի վեր «Հրազդան» մարզադաշտը այդքան հանդիսական չէ ունեցած: Մարզասէրներու բարձր տրամադրութիւնը փոխանցուած է մարզիկներուն, որոնք դաշտ իջած են անպայման յաղթելու տրամադրութեամբ: Ի դէպ, երթի մրցաշարքին «Արարատ» 0-ի դէմ 1 կէտով պարտուած էր «Նեֆթչի»էն: Դարձի այս մրցումը տեղի ունեցած է երեւանցիներու բացարձակ առաւելութեամբ: «Արարատ»ի տղաքը կոլ նշանակելու աւելի քան քանի առիթներ ստեղծած են, սակայն չեն կրցած արդիւնաւորել զանոնք: Երեք անդամ գնդակը դպած է մրցակիցի բերդի ձողին, 2 - 3 անգամ «Նեֆթչի»ի յետապահները վերջին պահուն գնդակը դուրս հանած են պարապ բերդէն: Խաղը վերջ դտած է 0-0 արդիւնքով և «Արարատ» 10րդ անգամ ըլլալով հաւասարութիւն արձանագրելով ամբողջացուցած է թոյլատրուած քանակութիւնը, հետեւաբար այսուհետեւ եթէ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգէ՝ կէտ չի կորսնցներ:

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը. -

	Խ.	Յ.	Հ.	Պ.	ԿՈԼ	ԿԷՏ
Դինամօ Կ.	25	15	7	3	47-16	37
Սպարտակ	25	13	9	3	47-15	35
Դնեպր	26	13	8	5	50-25	34
Դինամօ Մնս.	25	11	8	6	28-18	30
Տորպեդօ Մ.	24	11	7	6	29-23	29
Կայրաթ	24	8	9	7	24-27	25
Ժալգիրիս	24	8	8	8	30-36	24
Մետալիստ	24	9	5	10	27-35	23
Դինամօ Թ.	24	8	7	9	24-28	23
Զերնոմորեց	26	9	4	13	32-46	22
Զենիթ	25	8	6	11	29-28	22
Շախտեոր	25	7	8	10	34-36	22
ԱՐԱՐԱՏ	24	6	10	8	26-28	22
Ցսկա	25	7	7	11	17-34	21
ԲՄԱ.	25	7	5	13	28-37	19
Դինամօ Մ.	25	7	5	13	27-43	19
Տորպեդօ Ռ.	24	5	9	10	21-34	19
Նեֆթչի	24	6	6	12	18-29	18

«Արարատ»ի յաջորդ մրցումը՝ Սեպտեմբեր 22-ին, Երեւանի մէջ, Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 5-ի թիւով:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
«ԻՄԱՆԻԹԷ»Ի ՏՕՆԻՆ

Ինչպէս գրեցինք Յուլիս 24-ին եւ Սեպտեմբեր 6-ին, Հայաստան իր մասնակցութիւնը կը բերէ, այս տարի, «Իմանիթէ»ի տօնին (Սեպտեմբեր 14, - 15): Քուրնէօվ է, որ տեղի կ'ունենայ տօնը և Սիթէ Էնթէռնասիոնալի բաժանմունքն է որ հայկերգ ու պարի յայտագիր մը կը ներկայացնի հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

Շաբաթ. - ժամը 11·30, - 19·15:
Կիրակի. - ժամը 11, - 14·30, - 21·30:

Պրատպայի տաղաւարն ալ, կարելի է ճաշակել հայկական ուտեստեղէններ:

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂ ՄԻՎ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՈՒՇԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂ ՄԻՎ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՈՒՇԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂ ՄԻՎ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՈՒՇԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂ ՄԻՎ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՈՒՇԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէմփֆ, Օր. Անի Թաւաշլեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Թաւաշլեան, Ասաղիկ եւ Ազատ, Տիկին Արշակ Թաւաշլեան, Պ. Սերժ Թաւաշլեան եւ աղջիկը, Պ. Կարապետ Եկաւեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Եկաւեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Եկաւեան, Թեւեքելեան, Պոզահեան, Ազատեանեան, Գասպարեան, Իկիտպաշեան, Քէմքէմեան, Աբրահամեան ընտանիքներ - ը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր, տատրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ - ԺՈՐԺ ԹԱՒԱՇԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 4-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտ. 9, ժամը 14·15-ին Անկէն - Լէ Պէնի Սէն - Ժոզէֆ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Անկէն - Լէ - Պէնի գերեզմանատունը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Սաթենիկ Քէօլէեան, Պ. Վարդգէս Քէօլէեան իրենց վաղամեռիկ քրոջ՝ Սիրարփի Քէօլէեանի եւ մօր՝ Նազլը Քէօլէեանի մահուան 8-րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ատանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, ոն է վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան - ով հանդէս:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ոն է Խաչի: Ճիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանդիստ կը կատարուի Վան Համբրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի ոնկէն առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց ոնկի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի 60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Պ. Յարութիւն Փափազեան (Շաւիլ) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Ռոպէր Տէր - Մկրտչեանի (Մարսէյլ):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը որ աշխատանքի լրատուութիւն ունի պատասխանատու գործ մը կը փնտռէ հայկական հաստատութեան մը մէջ:

Հեռաձայնել. - 964 - 42 - 06

ՁԱՇ ԵՒ ՊՏՈՒՏՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ պաղտիխ տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, Կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի արամադրած պիւֆվրի դղեակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Ցովսէփեան. - 736 - 28 - 70

Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 12·30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12·45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre

Hôtel Nikko - Paris

— **Vendredi 13** : Journées médicales

— **Samedi 14**

à 09 h. 00 : Débat communautaire
animé par le Pr. Assadourian
et le Dr. Dervichian
sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50°F)

à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— **Dimanche 15 à 12 h. 00**
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *M A Y R I G* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

77, rue La Fayette, Paris 9e - M. Cadet
Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ

ԴԷՊԻ ՎԵՐԱԾՆԱՑ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՆԱՒԱԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

հոկտեմբեր 5-ին

ԱՑԺՄԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ՝

ՄԱՐՍԷՑԼ

ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ Ս. (91) 87·15·73

ՄԻՍԻՐԵԱՆ Հ. (91) 44·69·72

ՖՈՒԹՕ ԵՆՕ (91) 62·44·97

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ՄԱՐԱՆՃԵԱՆ Կ. (76) 54·49·38 (ժամը 12 - 14 եւ 19·30էն յետոյ):

LIC. A 1037

ԲԱՑԱՌԻԿ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻԻՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՑԱՑՆՈՂ ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպլէնէն Գործ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսօնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

Նուէրը՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝

ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝

մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ եղբայրներու,

կը ցուցադրուի՝

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

- 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, **Փարիզ 8-րդ** -

Սեպտեմբեր 11, 12, 13, 14 եւ 15, ժամը՝ 10-էն մինչեւ 18:

Ցուցահանդէսին բացումը կը կատարուի՝ Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը՝ 14-ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մխիթեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Շորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերակսին՝

ՇՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Պուլեվար փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 - 03 - 18 Թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17 :

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Մխիթեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիլէն մասնաճիւղերու, եւ Վիլէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Շորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ - Քէ Բաժօ, թիւ 1 : 38200 : Վիլէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել. - 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 Թիւերուն:

ՍԻՆ - ԺԵՐՄԱ

Սէն - Ժերմէն Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Մխիթեան Հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Երզմազեանի՝ 87 - 43 - 71 :

Դասաւանդութիւնները ամէն Շորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Երզմազեանի:

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, առաւօտեան ժամը 9·30, Մշակոյթի Տան մէջ:

45 ռիւ տը լա Տէֆանս - Իսի:

Ուսուցչուհի Տիկին Անանա Գարագաշ:

Պարի դասերն ալ կը սկսին Սեպտեմբեր 10-ին, ժամը 17-էն 19:

Պարուսոյց՝ Աճեա Պուչաֆեան

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բայի երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռաձայն. - 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասարեանին:

Հեռաձայն. - 529 - 22 - 92

ՇԱՎԻԼ

Շավիլի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 11ին: ժամը՝ 9-ին:

Eglise Arménienne
rue du Père Komitas, 92370 Chaville

Հեռաձայն.- 750 - 85 - 29 եւ 750 - 97 - 51

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԱՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵՒՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Շորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1·- ելեկտրոնիք
2·- Մարգանիք
3·- Թատրոն
4·- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5·- Գծագրութիւն
6·- Նուագ
7·- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ նախընթերիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն առեն: ժամը 2-ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
12

JEUDI
12 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.049 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.049

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՑՈՒՄ· -

«ՈՐՈՒ ԿԸ ՊԱՐՏԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ»

ՊԱՏԱՍԽԱՆ· -

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ...

Հարցումը, խորագիրն է Հիմմէք Պիլի մէկ յօդուածին ղոյս տեսած *Հիւրրիյէթ*-ի մէջ (Սեպտեմբեր 9)։ Հարցումին պատասխանն ալ, անշուշտ, յօդուածագիրը ինք կուտայ։ Կ'արժէ կարդալ, զարգանալու եւ ապուշ չմեռնելու համար...

×

Այսօրուան արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը կ'ըսէ թէ ամէն բան կը պարտի Վերածնունդին, որ ծագում առած է 1453-ին մեր Իսթանպուլի գրաւումով։

Ճիշդ է։

Սակայն Արեւմուտքը չէաեր թէ ի՛նչ բանի կը պարտի Վերածնունդը։

- Կը հարցնէք թէ, ի՞նչ է այդ։

- Իսլամական Վերածնունդն է, ուր տեղ ունին նաեւ Թուրքերը։ Արեւմուտքի միջնադարը։

Մուս - մութ դարաշրջան մը։ Մարդկութեան ամօթը։ Այդ խաւարակուռ շրջանին Արեւմուտքը դար մը ամբողջ ապրած է յետադիմութեան, գիտութեան ու արուեստի թշնամութեան մէջ։ Մինչդեռ պատմական նոյն ժամանակաշրջանին, յատկապէս Թ. - ԺԴ. դարերու միջեւ կը ղղուղայ իսլամական վերածնունդը։ Կարճ խօսքով, եթէ չըլլար իսլամական վերածնունդը երբեք չէր կրնար իրակա - նանալ արեւմտեան վերածնունդը։ Արեւ - մուտքը չէր կրնար վերածնիլ։ «Իրակա - նութիւն»ը այս է ահա։

Սակայն արեւմուտքցի գիտնականներու մեծ մասը.

- Երբ Թուրքերը գրաւեցին Բիւզանդիոնը, հոնկէ խոյս տուող գիտուններ ծագում տուին արեւմտեան վերածնունդին», կամ սոսր նման ճարտուղքներ դուրս կուգան։

Մինչդեռ բուն իրականութիւնն այն է որ Արիստոտէլի, Պղատոնի, Արքիմիտէսի, Պիւթագորասի, Հիպոկրատի եւ Եւկղիտէսի նման հին յունական եւ հռոմէական քաղաքակրթութիւններու հասցուցած գիտնականներու գործերը Միջնադարու կրօնական յետադիմութիւնը փըշացուցած է ու գանոնք թաղած պատուհասի խաւարին գիրկը։ Սակայն Թուրք, արաբ եւ պարսիկ գիտնականներ փնտռած ու գտած են այդ հատոր - ները, թարգմանած, ուսումնասիրած, ներկայացուցած ու նոր գիտերու հեղինակները դարձած։ Արաբներու կողմէ Սպանիոյ պրատումովն ալ «իսլամական վերածնունդը» արեւու նման չոզացած ու աշխարհը լուսաւորած է Թոլետոյի, Կրանատայի նման հռչակաւոր քաղաքներու գրադիական համալսարաններուն մէջ։ Արեւմուտքը ինչ որ տորված է հին յունական եւ նոյնիսկ հռոմէական քաղաքակրթութիւններուն մասին, ահա այդ համալսարանները ուղարկած ուսանողներու միջոցով սորված է։ Այդ ուսանողներուն մէջէն ելած են նոյնիսկ «Պապ»եր։ Աջուշտ առանց դրզապատճառի չդրեցի այս տողերը։

Պատճառը հետեւեալն է. Օսմանեան օրերուն Լոնտոնի մէջ առաջին անգամ ըլլալով բացուած է «Իսլամական գիտական գործեր»ու ցուցահանդէս մը։ Պարսիկ թիւրքի՝ Թագիէն, առաջին համայնապատարանէն, գարձեալ Պարսիկ՝ Քոզմինին,

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ ՄԻՒՐԻՒՐՈԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Յատկապէս կահաւորուած Քոնֆորտով մըն է, որ Նախագահ Միթերան Միւրիւրոա կ'երթայ, ուր պիտի նախագահէ Հարաւ - Ասղազականի համակարգումի կոմիտէին, զոր որոշեց ստեղծել այս առթիւ։ Այդ մարմինը կազմուած պիտի ըլլայ չրջանի պետականներէն եւ Ֆրանսական Պետութեան քաղաքային եւ գինուորական ներկայացուցիչներէն։ Նախագահը, որու մեկնումի այս անակնկալ լուրը հաղորդուեցաւ Երեքշաբթի իրիկուն, կը մեկնի Ուրբաթ, նախապէս հանդիպելով Քուեալ (Կիւյան), ուր ներկայ պիտի ըլլայ Աւհան հրթիռի մը արձակման։

Նախագահ Միթերան անդամ մը եւս կ'ուզէ ցոյց տալ, որ Ֆրանսա որոշած է չարունակել հիւլէական իր փորձերը եւ պահպանել իր ներկայութիւնը Ասղազականի մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ նախապատրաստը իր հրաժարականը տուաւ, քաջարար առանձնելով վերջին արկածներու պատասխանատուութիւնը։ Անտրէ Շաւոս, իր այս որոշումով, խոր տպաւորութիւն գործած է, որովհետեւ երկար տարեն է, որ առիթ չէր եղած հանդիպիլ նման նըկարագրի տէր մարդոց, որոնք երբ իրենց

(Շար.ը Դ. էջ)

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

Երրորդ խաղը, Գասպարովի եւ Գարպովի միջեւ վերջ. գտաւ 21-րդ հարուածին, հաւասար - ոչ ոքի - արդիւնքով։

Պուխարացի Թուրք բժիշկ՝ Իպն ի Սինայէն մինչեւ Լէնկ Թիմուրի մեծ թոռը՝ աստղագէտ Ուլուղ պէյ, իսլամական ոսկեդարուն բոլոր գործերը իրենց լաւութիւններն կամ արեւմտեան այլ լեզուներով առաջին թարգմանութիւններու կողքին առաջին անգամ Լոնտոնի մէջ ցուցադրըւած են։

- Լաւ, Թէ ինչ պատահեցաւ այս ցուցադրութեա՞մբ։

Հետեւեալը. Արեւմուտցիներ տեսան Թէ «բժիշկներու բժիշկը», «արդի բըժշկութեան հայրը» Թուրք գիտնական Իպն ի Սինան է։ Իր «Բժշկութեան օրէնքը» դիրքին բնագիրը կարդալու համար դանիայի բժշկապետ Սարա պարտաւորուած է արաբերէն սորվելու։ Այս ցուցահանդէսին տեղ գրաւած է նաեւ այս իրականութիւնը պատմող անոր դիրքը։ «Բժշկական Օրէնքը» գործը կը պատկանի ԺԱ. դարուն։ Ցուցահանդէսը լեցուած է այս հատորին լատիներէն ու այլ լեզուներու թարգմանիչ Թարգմանութիւններու կողքին առաջին անգամ Լոնտոնի մէջ ցուցադրըւած են։

- Լաւ, Թէ ինչ պատահեցաւ այս ցուցադրութեա՞մբ։

Հետեւեալը. Արեւմուտցիներ տեսան Թէ «բժիշկներու բժիշկը», «արդի բըժշկութեան հայրը» Թուրք գիտնական Իպն ի Սինան է։ Իր «Բժշկութեան օրէնքը» դիրքին բնագիրը կարդալու համար դանիայի բժշկապետ Սարա պարտաւորուած է արաբերէն սորվելու։ Այս ցուցահանդէսին տեղ գրաւած է նաեւ այս իրականութիւնը պատմող անոր դիրքը։ «Բժշկական Օրէնքը» գործը կը պատկանի ԺԱ. դարուն։ Ցուցահանդէսը լեցուած է այս հատորին լատիներէն ու այլ լեզուներու թարգմանիչ Թարգմանութիւններու կողքին առաջին անգամ Լոնտոնի մէջ ցուցադրըւած են։

ՄԱԿ· - ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԵՆԹԱՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՈՒԻԹԸՔԸՐ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ 24-ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

ԵՒ

ՓՈՒՆՁԱՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

×

Իրրեւ նիւթ պատմութեան համար եւ ընդհատակէ երթալով կարդ մը ընթերցողներու փափաքին, ստորեւ կը հրատարակենք ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբի զեկուցաբերին՝ պ. Ուիթըքըրի տեղեկագրին 24-րդ յօդուածը, ուր կը յիշատակուի Հայերու ցեղասպանութիւնը։ 11, 12 եւ 13 թիւերուն կը համապատասխանեն հայկ. ցեղասպանութեան վերաբերող ծանօթութիւնները, ուր Ուիթըքըր կը թուէ այն աղբիւրները որոնց դիմած է իր հաստատումները կարենալ կատարելու համար (11՝ Թօյնպի, 12՝ փ. Ֆրէնք, 13՝ Պրայս, Թօյնպի, ժ. Շաւեան, Մորկընթաու, փրոֆ. Յովհաննէսեան, Լեփսիուս, Լոուրեան ոճիր մը, կիւբիւն, Սըմսըր, Ա.Թայեւ, կէօքճեան, եւայլն)։

24).— Toynbee a déclaré qu'en matière de génocide, le XXème siècle se distinguait « *par le fait que ce crime est commis de sang froid, sur un ordre donné délibérément par les détenteurs d'un pouvoir politique despotique et que ses auteurs emploient toutes les ressources de la technologie et de l'organisation actuelles pour exécuter complètement et systématiquement leurs plans meurtriers* » (11) L'aberration nazie n'est malheureusement pas le seul cas de génocide au XXème siècle. On peut rappeler aussi le massacre des Herenos en 1904, par les Allemands (12), le massacre des Arméniens par les Ottomans en 1915 - 16 (13),le pogrom ukrainien de 1919 contre les Juifs 14), le massacre des Hutas par les Tutsis au Burundi en 1965 et en 1972 (15), le massacre au Paraguay des Indiens Aché avant 1974 (16), le massacre auquel les Khmers rouges se sont livrés au Kampuchea entre 1975 et 1978 (17), et actuellement le massacre des Baha'is par les Iraniens (18). L'apartheid est traité séparément plus loin (pages 43 à 46). Plusieurs autres exemples peuvent êtres évoqués. Il pourait sembler pédant d'arguer que certains horribles massacres de masse ne constituent pas, d'un point de vue proprement juridique, un génocide, mais en donnant du génocide une définition trop vague on risque d'aller à l'encontre du but recherché et de dévaluer ce mot.

ԿԱՏԱԿ ՁԷ ...

ԲԻԻԶԱՆԴԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐ Կ'ՈՒԶԷՔ

Աւստրալիա ապրող Ցոյն մը, իբրեւ «շառաւիղ» բիւզանդական կայսրութեան սկսեր է անցագրեր հրապարակ հանել ու բաժնել։ Մինչեւ հոս, արտառոց բան մը չկայ (մենք ալ ունէինք, Ֆրանսայի մէջ, երանելի մը որ իմզիմիզը Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան Նախագահ հռչակած էր ու *այդ տիտղոսով* ալ նամակներ կը ղրկէր «*Մոնտ*»ին, բայց անցագիրի գաղափարը չէր ունեցած...)։ Պատմութեան համով մասը հոն է, երբ կարգ մը հիւպատոսարաններ *վիզա* տրուած են այդ անցագրով ներկայացողին...։ Ստորեւ այս լուրին մանրամասնութիւնները.-

×

Աւստրալիա ապրող Փալէոլոկոս անուն Ցոյն մը, պնդելով Թէ սերած է Բիւզանդական կայսրութենէն, բաղմաթիւ անձերու «Բիւզանդական կայսրութեան անցագիր» տուած է։

Պէ ամոլը, առնելով հատ մը դիւանագիտական այս անցագիրներէն, որոնք կը բաժնուին իշխան Փալէոլոկոսի կողմէ, որպէս «կայսրութեան» Արտաքին նախարար, չրջած է ամբողջ աշխարհը։

Դէպքը որ դիւանագիտական գայթակղութիւն կ'որակուի, սկսած է այն օրէն երբ վերոյիշեալ զոյգը Վիէննայի Զամիրթի հիւպատոսարանէն այս անցագրով վիզա ստացած է։ Զոյգը երկիր մուտքի արտօնութիւն առած է նաեւ - միշտ նոյն անցագրով - Սրի Լանքայի ու Պանկլատէշի ներկայացուցչութիւններէն, Մանիլայի մէջ Նոր Կինէի եւ Նեփալի ատենադիւանապետներէն ու Վիէննայի Փիլիպպեան ատենադիւանապետէն։

des Herenos en 1904, par les Allemands (12), le massacre des Arméniens par les Ottomans en 1915 - 16 (13),le pogrom ukrainien de 1919 contre les Juifs 14), le massacre des Hutas par les Tutsis au Burundi en 1965 et en 1972 (15), le massacre au Paraguay des Indiens Aché avant 1974 (16), le massacre auquel les Khmers rouges se sont livrés au Kampuchea entre 1975 et 1978 (17), et actuellement le massacre des Baha'is par les Iraniens (18). L'apartheid est traité séparément plus loin (pages 43 à 46). Plusieurs autres exemples peuvent êtres évoqués. Il pourait sembler pédant d'arguer que certains horribles massacres de masse ne constituent pas, d'un point de vue proprement juridique, un génocide, mais en donnant du génocide une définition trop vague on risque d'aller à l'encontre du but recherché et de dévaluer ce mot.

Ստորեւ նաեւ այն բանաձեւը, որով ենթայանձնախումբը կ'ընդունէր կամ կը յայտարարէր որ «նկատի կ'առնէ» (թէյճուոր) պ. Ուիթըքըրի տեղեկագիրը իր ամբողջութեանը մէջ։

PROJET DE RESOLUTION PRESENTE PAR M. DESCHENES, M. GEORGE ET M. MUBANGA-CHIPOYA

La Sous-Commission de la lutte contre les mesures discriminatoires et de la protection des minorités

Rappelant la résolution 1983/33 du Conseil économique et social, en date du 27 mai 1983, par laquelle le Conseil a prié la Sous-Commission «de désigner parmi ses membres un rapporteur spécial qui aura pour mandat de procéder à une révision d'ensemble et à une mise à jour de l'étude sur la question de la prévention et de la répression du crime de génocide, en prenant en considération les vues exprimées par les membres de la Sous-Commission et de la Commission des droits de l'homme, ainsi que les réponses des gouvernements, des institutions spécialisées et autres organismes des Nations Unies, d'organisations régionales et d'organisations non gouvernementales à un questionnaire qui sera établi par le Rapporteur spécial»;

Rappelant aussi sa décision 1983/2 du 18 août 1983, par laquelle elle a chargé M. Benjamin Whitaker de réviser et de mettre à jour l'étude en question,

Ayant pris connaissance du rapport préliminaire (1) présenté par le Rapporteur spécial à la Sous-Commission lors de sa trente-septième session,

Ayant depuis examiné et soumis à un débat l'Etude révisée et mise à jour (2) présentée par le Rapporteur spécial à la Sous-Commission lors de sa trente-huitième session;

Notant que des opinions divergentes ont été exprimées sur le contenu et les propositions du rapport;

1.— *Reçoit l'Etude* du Rapporteur spécial, M. Benjamin Whitaker, intitulée « Version révisée et mise à jour de l'Etude sur la question de la prévention et de la répression du crime de génocide », et en *prend note*;

2.— *Exprime* ses remerciements et ses félicitations au Rapporteur spécial pour ses propositions;

3.— *Recommande* que l'Organisation des Nations Unies renouvelle ses efforts pour faire en sorte que la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (3) soit universellement ratifiée dès que possible par les Etats Membres.

(1) E/CN.4/Sub.2/1984/40.
(2) E/CN.4/Sub.2/1985/6.
(3) Résolution 260 A (III) de l'Assemblée générale.

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

(Դ. եւ վերջին մաս)

- 6 -

Կեանք - բնութիւն միասնութեան մէջ Ռուբէն Սեւակը գտնում էր լինելութեան ներդաշնակութիւնը՝ մարդուց ոգեկոչ արարման ու ստեղծման յարաչարժ տարերքով: Հակադրութիւններով հանդերձ այս տարերքում էր նա գտնում խաչալը, գոյութեան պեղեցկութիւնները: Բայց կեանքի բնական տարերքին թշնամի է հասարակութիւնը՝ չարիքի, դժբախտութիւնների աննկերդաշնակութեան արմատը: Արարումն այստեղ ողբերգական բնոյթ եւ հետեւանք ունի. սերնդագործումը, ծնունդը, ստեղծագործութիւնը մարդու տառապանքների սկիզբ են լոկ, որ աւարտում են վերջարար մահով: Ստեղծման ու չարիքի այդ թաղատորութիւնը այն քաոսն է, ուր մէկը ծննդեան պահից տէր է, միւսը՝ զրաստ: «Հայրը» բանաստեղծութիւնում հանդիպում են հայր եւ որդի՝ Աստուած եւ մարդ, երկուսն էլ թշուառ, անօթի, հիւանդ: Արարչագործութեան արդիւնքն այսպիսով, թշուառութիւնն է: Թշուառների այդ աշխարհին, նրանց իրաւունքների պաշտպանութեանը Ռուբէն Սեւակը պէտք է նուիրէր իր ծրագրած «Քառասր» բանաստեղծական ժողովածուն: Խօսուն վերնագիրն ընդգրկում է բնութեան եւ հասարակութեան խոր հակասութիւնը, կեանք - բնութիւն ներդաշնակութեան ստեղծումը: Կեանքի նեոռոմանտիկական խէանքն է կործանում հասարակական բիրտ մեքենայի հարուածների տակ: «Արդասաւորում» բանաստեղծութիւնը դրա ցցուն արտայայտութիւնն է. արու եւ էգ ձիերը մըրտկի հարուածների տակ քաշում են «յաւիտենական անէծքը»: Տառապանքը մըշտընթենական է, փոխանցւում է սերնդէ - սերունդ: Բնութեան դրած «խեղճ բնազդին հետ, կենդանի արարածները լոյս աշխարհ են բերում դրաստների նոր սերունդներին: Տառապանքն այսպէս ուղեկցում է կեանք մտած արարածին ոչ թէ բնութեան, այլ մարդկային օրէնքով: Չի կարելի Ռուբէն Սեւակի սոցիալական պոէզիան արհեստականօրէն անջատել նրա այլ բնոյթի բանաստեղծութիւններից: Կեանք, սէր, արդասաւորում, ծնունդ, ցեղ, հայրենիք, հասկացութիւնները նոյնքան ամուր են չազկապուած իրար, որքան անխուսափելի չազկապուած են «մարդկային օրէնքին», հասարակութեանը: Հասարակական դոյի հակասութիւններն ու բախումները նկարագրելիս նա ուելի չի մօտենում իրականութեանը քան սէր եւ բնութիւն երգելիս - նոյն նեոռոմանտիկական իղէաներն ու պատկերման եղանակն են գործում թէ մէկ, թէ միւս դէպքերում.

Աւա՛ղ, այն ամէն բաներն ապաէն
Որ շնորհուեցան մեզի երկինքէն՝
Մարդկային օրէնքն արգիլեց
մարդուն...

Սոցիալական իր պոէզիայում այս հարցադրումն է հիմնականը: Աչքառեղ իր լրումին է հասնում կերպարը մարդու իրրեւ բնական - հասարակական արարածի, որն ընկած է ողբերգական հակասութիւնների մէջ: «Քառասում» գլխաւոր հերոսը աշխատաւոր մարդն է, բանուորը: «Դրամին աղօթքը», «Պողոց որովայնին մէջ», «Կարմիր դրօշակը», «Կարմիր ծոնր», «Փողոց ալլողը», «Այս դանակը» գործերը գրկուածների, «Աչխատանքի նօթի տրուկներ» ծանր կեցութեան քննութեամբ հանդերձ բարձրացնում են գաղափարական պայքարի խնդիրը: Բանաստեղծն իրեն գտնում է աշխատաւորութեան բանակում, զինուորագրւում է արդարութեան ու ազատութեան վանմ կռւին: Աբրաքռատ նա դիտողի դերում է. դա նկատելի է յատկապէս «Փողոց ալլողը» եւ «Կարմիր դրօշակը» գործերում: Բայց նա սովորական դիտող չէ: Նրանց եւ իր միջեւ «Մէկ տարերութիւն միայն եթէ կայ», այն է, որ ինքը փընտռում է կեանքի» «ինչպէսն ու ինչուն»՝, աշխատում եւ պայքարում է իր ստեղծագործութեամբ: Հետեւաբար նրա դիտելը դործել է տառապանքի իր եղբայրների հետ միասնօրէն: Սեւակի համոզմունքով քացատրիկ է գեղարուեստի դերը ազատութեան պայքարում եւ այդ դերի գիտակցութեամբ էր նա ստեղծագործում, քաղաքական իր գաւանանքով կանգնելով ժամանակի ամենատաղաչատ՝ պրոլետարիատի պայքարի դիրքերում: Փողոց ալլողը վիթխարիանում է, սիմվոլացնում արդար աչխատանքի հզօր ուժը.

Ալէ մարդկութեան ցեխն ու կեղտն անվերջ,
Ալէ ու գիտցիր, որ միշտ
կ'աղտոտի ...

Պատմութեան դարաւոր հոլովոյթի մէջ կուտակուած հասարակական ապրը աւելու համար մէկ այդ ուժը՝ արդար աչխատանքի ուժը, համապրում է արուեստագէտ - մարտիրոսի, արուեստագէտ - մարդարէի ստեղծագործութեանը: Ճակատագրի եղբայրներ, նրանք նուիրւում են կեանքի ու լուսաւոր ապագայի համար մղուող պայքարին: Ահռելի, անդիմակայելի անվերջանալի կեղտի դէմ: Գեղարուեստը խտացնում է իր մէջ մարդկութեան խոչընդոտները: Առաջնորդելով «մարդկութեանն ամբողջ» արուեստագէտը չի կարող անջատուել ազգութիւնից, նահատակուող ժողովրդի փրկութեան գործից. դրանք էութեամբ նոյն ազատութեան պայքարի երկու անբաժան ոլորտներն են:

1909-ի Ապրիլին Ադանայում Թուրքերը կոտորեցին 30·000 Հայ, այրեցին ու աչնչացրեցին բազմաթիւ կառոյցներ, Հայերին հաւացնելով նաեւ հակառական նիւթական վնաս: Ռուբէն Սեւակին միայն լուրերը չէ, որ հասան: Նա տեսաւ Լօզանում ցուցադրուած լուսանկարները: Ցընցուած թուրք մարդասանների անպատկերացնելի ոճրագործութիւններից, զառնացած Հայութեան անօգնականութիւնից ու աչխարհի անտարբերութիւնից, «Զարդի խենթը» պոէմում կատարուած քըստմընելիութիւնը նա ներկայացրեց տիեզերական անչափելիութեամբ.

Չէ՞ որ դուն վաղո՛ւց մեռեր ես,
Աստուած.
Ու ֆու հսկայի դիակըդ անքա՛ր,
Գարշանքի ժահրո՛վն արիւնաթաթաւ,
Ապականե՞ր է երկինց անապակ
Ծիր - կաթինները ւրուն երազն
անյատակ ...

Նորից արիւնով էր ներկուել Հայկական կիլիկիան, որի անմահ գեղեցկութիւնները, ժողովրդի եւ բանաստեղծի անյատակ երազի հետ ապանդի զոհ դարձան, ապականուեցին, այլանդակուեցին: Ամէն ինչ տակնուվրայ եղաւ բանաստեղծի հոգում, հոլուեերգութիւնն ու եղեռնը, առասպելի դրախտը եւ հաւատի դժոխքը խառնուեցին իրար: «Ով իմ հայրե - նիքս» ... կիլիկիոյ արիւնին նուիրուած բանաստեղծութիւնն այդ անասելի ցաւով, այրուող հոգու կրակով է ճուլուած երազային անհունութեամբ չնչող իրականութեան անկարելի հրաբխիններուն մէջ խուժում է եղեռնի մղձաւանջը: Եւ մի բանաստեղծութեան մէջ Ռուբէն Սեւակը տալիս է ասես իր պոէզիայի խըտացուած պատկերը. բնութիւն, սէր, խոխալ, երազ եւ կոտորած: Բանաստեղծել կեանքի եւ հոգու դեղեցկութիւնները եւ նկարագրել բարբարոսութիւնները: Մէկը որքան ցանկալի, միւսը նոյնքան հրամայական անհրաժեշտութիւն էր, ազգային եւ մարդկային պարտք: Բայց հնարաւո՞ր էր այդ հակադրութիւնները դնել կողք - կողքի, համատեղել անհամատեղելին եւ այն էլ անթերի արուեստով: Բանաստեղծը գեղարուեստօրէն համատեղում է հակադրութիւնները դրանով իսկ անգերազանց ուժ հաղորդելով: Մարդասէր հակադրութիւնը ներթափանցուած է կեանքի ու մահուան, ներդաշնակութեան ու անհերդաշնակութեան, խոխալայինի ու ռէալականի ռոմանտիկական հզօր ոգով:

Զարդը պատկերելիս բնաւ հարկ չկար

ԵԶԱԿԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ՝ «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԻՋԷՆ»

Հեկտեմբեր 2-ին, Մարսէյլի մէջ, Musée de la Marine, Chambre de Commerce et d'Industrie, La Canebière կը բացուի «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԻՋԷՆ» ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Ցուցահանդէսը կը վայելէ բարձր հովանաւորութիւնը Մշակոյթի Նախարար՝ Ժաք Լանկի եւ Նախագահութիւնը Պետական Նախարար եւ քաղաքապետ Մարսէյլի՝ Կասթան Տըֆէռի:

Փարիզի Ազգային Գրադարանը, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը իրենց հաւաքածոներէն կը տրամադրեն հնատպագիր, հազուագիւտ եւ թանկագին օրինակներ, պիրքերու եւ ձեռագիրներու: Նաեւ թանկարժէք նմոյշներ անձնական հաւաքածոներէն:

Գիտական խորհուրդ մը եւ պատուոյ յանձնախումբ մը բաղկացած, հայ թէ օտար, հեղինակաւոր անձնաւորութիւններէ, դրական, պետական, արուեստագիտական աչխարհէն, կը բերեն իրենց մասնակցութիւնն ու երաչխաւորութիւնը:

Գիտական յանձնախումբը կը կազմեն՝ տրօֆ. Ա. Ալփաքօ Նավէլօ (Մխլան), Հայր Սիմոն Պայեան (Վիէննա), Թիլպէտ Տակրոն՝ Գոլէժ տը Ֆրանսի տրօֆ. (Փարիզ), Հայր Ներսէս Տէր - Ներսէսեան (Վենետիկ), Տիկին Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան (Փարիզ), Ժերար Տէտէեան (Մոնփելիէ), տրօֆ. Ֆ. Թէյսէ (Փարիզ), տրօֆ. Ժ. Փ. Մահէ (Փարիզ), Ա. Գէորգեան (Փարիզ), Հայր Լեւոն Զէքլեան (Վենետիկ), Կ. Յովհաննէսեան (Մարսէյլ) եւ Դր. Պըլըտեան (Փարիզ):

Գիրքի յատուկ յարաչարանը գրած է, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, յատուկ պատգամ որ կը սկսի հետեւեալ խօսքերով՝ «Անհուն ուրախութեան, ամենախոր գնահատանքի եւ արդար հպարտութեան զգացումներով կ'ողջունենք հայ գիրքի ցուցահանդէսը «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԻՋԷՆ» ընդհանուր խորագրին տակ, կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ»:

Պետական Նախարար եւ քաղաքապետ Մարսէյլի՝ Կասթան Տըֆէռ ստորագրած է էջ մը, որ կը վերջանայ հետեւեալ տողերով. -

« Je suis heureux qu'un hommage soit rendu par cette exposition, à ce peuple cultivé, laborieux, entreprenant et de grande sensibilité dont est issue une communauté qui fait maintenant partie de la population de Marseille et qui contribue à la richesse et à la variété de ses racines culturelles » :

Վազգէն Ա. (Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց), յատուկ կոնդակով, կը բերէ իր հայրական օրհնութիւնը, գնահատանքն ու քաջալերանքը՝ «Բարձրօրէն գնահատում ենք ձեր մտայղացումը՝ Մարսէյլում կազմակերպելու մի ցուցահանդէս «Հայ գիրքը դարերու ընդմէջէն» ամբողջ տակ: Ծանօթացանք ձեր ուղարկած մանրամասն ծրագրին, պատրաստուած ձեռնրնհաստութեամբ եւ գիտական մակարդակով, որ հարազատօրէն ու ամբողջական կերպով պատկերում է հայ գրքի պատմական զարգացման ուղին ոսկեդարից մինչեւ մեր օրերը: Մի սքանչելի ծրագիր է, որ պատիւ է բերում ձեզ եւ բոլոր ձեր գործակիցներին»:

Ամատուիկ ցուցահանդէս մը որ լաւագոյնս պիտի պարծացնէ Հայ Մշակոյթը, Սրբոց Թարգմանչաց ոսկեայ խորհուրդով լեցուն քանի թուականը յատկապէս ընտրուած է այս միտումով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

դիմել երեւակայութեան ու յօրինուածքի: Սեւակը առանց չափազանցելու տալիս էր իրողութիւնը: Աւելին, տարատիպ ճշմարտութիւնը բացայայտելու համար նա անդրադարձնում է ոչ այնքան կարդի պատկերները, որքան դրանց հոգեբանական արձագանգը, առաջացրած տպրում - ները, մտածութիւնները, ստեղծում է դրանց բանաստեղծական համարժէքը դիմելով թէ տիեզերական անսահմանութեանը, թէ անցեալի մեծութեանը, թէ ազգային ոգու նշխարներին ու ազգային արժէքներին, առասպելներին ու իրադարձութիւններին, սիմվոլներին ու իմաստներին: Մերթ յուսահատ զայրոյթից նա արդար ցասման ու վրէժի խօսքն է բորբոքում, նախճիրներից հրաչքով փրկուած թշուառ որբուկների մէջ տեսնելով վաղուայ հերոսներին, մերթ զերեզմաններից դուրս է կոչում նահատակներին ընդդիմ ոճրագործների, քանզի նրանք չեն կարող խուսափել պատմութեան դատից: Անմահ զոհերն անպարտելի են:

«Զարդի խենթում» որդին ասին դրած տանում է քահանայ հօր դիակը՝ քրիստոնէական պաղատիարախօսութեան բերը, որի ողջ անհերթեթութիւնը չեչտուում էր յատկապէս համազգային ողբերգական այդ իրավիճակում: Խենթը իմաստէս ու զեղարուեստօրէն գտնուած միջոց է, ուրկից կրկնակը Րաֆֆու ազատագրութեան մարտիկ խենթի կերպարի: Աւելի ուժեղ են հնչում այդ «խենթի» խօսքերը նետուած այս ապուշ կեանքի «իւլօքներին», նրանց՝ ովքեր ճչտօրէն կատարում էին եկեղեցական ծէսերը, նազան չրջաններու պիտի տան հարապատ պատկերը քաղաքակրթութեան մը, մշակոյթի մը ճառագայթումին, ապրի մը դիմադիծին:

Այս առթիւ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը լոյս կ'ընծայէ 180 էջերով պատկերազարդ (60 նկար սեւ եւ ճերմակ եւ 30 գունաւոր) գիտական քաթալոկ մը, դիրք մը որուն հրատարակութեան ծախքերուն կիւլպէնկեան հաստատութիւնը կը բերէ նիւթական կարեւոր օժանդակութիւն մը: Գիրքի խմբագրութեան կը մասնակցին՝ տրօֆ. Մ. Սալվինի (Հռոմ), տրօֆ. Ֆ. Թէյսէ (Փարիզ), տրօֆ. Կ. Ուլուհոճեան (Ֆարմա), տրօֆ. Ժ. Փ. Մահէ (Փարիզ), Ռ. Գէորգեան (Փարիզ), Հայր Լեւոն Զէքլեան (Վենետիկ), Կ. Յովհաննիսեան (Մարսէյլ) եւ Դր. Պըլըտեան (Փարիզ):

Գիրքի յատուկ յարաչարանը գրած է, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, յատուկ պատգամ որ կը սկսի հետեւեալ խօսքերով՝ «Անհուն ուրախութեան, ամենախոր գնահատանքի եւ արդար հպարտութեան զգացումներով կ'ողջունենք հայ գիրքի ցուցահանդէսը «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԻՋԷՆ» ընդհանուր խորագրին տակ, կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ»:

Պետական Նախարար եւ քաղաքապետ Մարսէյլի՝ Կասթան Տըֆէռ ստորագրած է էջ մը, որ կը վերջանայ հետեւեալ տողերով. -

« Je suis heureux qu'un hommage soit rendu par cette exposition, à ce peuple cultivé, laborieux, entreprenant et de grande sensibilité dont est issue une communauté qui fait maintenant partie de la population de Marseille et qui contribue à la richesse et à la variété de ses racines culturelles » :

Վազգէն Ա. (Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց), յատուկ կոնդակով, կը բերէ իր հայրական օրհնութիւնը, գնահատանքն ու քաջալերանքը՝ «Բարձրօրէն գնահատում ենք ձեր մտայղացումը՝ Մարսէյլում կազմակերպելու մի ցուցահանդէս «Հայ գիրքը դարերու ընդմէջէն» ամբողջ տակ: Ծանօթացանք ձեր ուղարկած մանրամասն ծրագրին, պատրաստուած ձեռնրնհաստութեամբ եւ գիտական մակարդակով, որ հարազատօրէն ու ամբողջական կերպով պատկերում է հայ գրքի պատմական զարգացման ուղին ոսկեդարից մինչեւ մեր օրերը: Մի սքանչելի ծրագիր է, որ պատիւ է բերում ձեզ եւ բոլոր ձեր գործակիցներին»:

Ամատուիկ ցուցահանդէս մը որ լաւագոյնս պիտի պարծացնէ Հայ Մշակոյթը, Սրբոց Թարգմանչաց ոսկեայ խորհուրդով լեցուն քանի թուականը յատկապէս ընտրուած է այս միտումով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՀՈՏԱՍԱՀՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ

Ա. Ղազանչյան

«ԱՐԱՐՉԱՅԻՆ» ՊԵՏ

Ա. Ղազանչյան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա. Ղազանչյան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑ

(Շար. Ա էջէն)

վարած գործերուն մէջ ծանրակչիռ յանցանք մը գործուի կամ դէպք մը պատահի, գիտակից են իրենց պատասխանատուութեան եւ «հաշուետուողը կը վճարեն», եթէ նոյնիսկ իրենք չեն բուն յանցաւորը: Հրաժարման նամակին մէջ, Շատօ կը չեշտէ թէեւ թէ որոշումը տուած է «համախորհուրդ» նախարարին հետ, ինչ որ կրնայ նաեւ յստակ կերպով նշանակել թէ հրաժարելու թելադրանք եղած է:

ԻՍՐԱՑԻԼ ազատ արձակեց լիբանանցի զերիներու վերջին մասը, բայց այդ արձակումը չհամապատասխանեց Սէօթալի եւ Քաուֆմանի արձակման, ինչպէս կ'ակընկալուէր: Շիիները կ'ըսեն արդէն թէ երկու Ֆրանսացիները կրնան արձակուիլ այս առթիւ ոչ՝ այս պատճառաւ:

ԼԻՈՆԻ վերաքննիչ Ատեանի ամբաստանող դրասենեակը յանձնեց տեղեկութեանց անհրաժեշտութիւնը տեսնելով Պարպիէի (Լիոնի մատզործը) համար, յետաձգել տուաւ դատավարութիւնը, որ պիտի սկսէր Դեկտեմբերին: Քլաուս Պարպիէ, որ Լիոնի Կեսթապոյին պետն էր, ամբաստանուած է մարդկութեան դէմ ոճիրներու համար, 308 հրեայի արգելավակման եւ 128 հրեայի սպանութեան մեղադրանքով ալ նկատուած է: Ցետաձգման մեղադրեց ալ նկատուած է: Ցետաձգման հարցը ծագած է, որովհետեւ նախարարութիւնը (նախկին ռազմիկներու) պատասխանելով իրեն եղած դիմումի մը, ինչ կը վերաբերի Օգոստոս 11, 1944-ին զերիներու կառախումբին մէջ գտնուող Հրեաներու ցանկին, թիւերու շուրջ տարակարծիք է, ինչ որ պատճառ եղած է յաւելեալ տեղեկութեան նոր քննութեան:

2500 *ԻՐԱՆՑԻ* զինուոր սպաննուած են, երկուշաբթի օր, ճակատին հիւսիսային կողմը, Քիւրտիստան, լսած մամուլի իրաքեան գործակալութեան: Պաղտատ, այդ օրը, 97 օդանաւային յարձակում կատարած է:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15, ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՏՕՆ՝

Ս. ԽԱՉ Հ. Կ. ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն Խաչվերացի, տօնն է նաեւ Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Ազգային Եկեղեցւոյ:

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 11-ին, Հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ, Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Ազգային Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ազեքս Ալթունեանի:

Պատարագէն ետք, ժամը 13-ին, ընտանեկան հացկերոյթ պիտի տրուի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց:

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ ժողովրդապետարան:

Հեռ. - 278 - 31 - 93 կամ՝ Կեդրոն՝ - Հեռ. - 326 - 50 - 43

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Լապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, յետ պատարագի, իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԼՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 6 rue Շատօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ՆԷՕՑԻ - Ս. Պ. 3000 Ֆ:

ՄԱՐՍԼԻՁԻ - Գուրգէն Փիրանեան 500 Ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ - Տէր եւ Տիկին Լօրիս Բարանեան 100 Ֆ:

ՓԱՐԻԶ - Հրանդ Մարդարեան 100 Ֆ:

ԼԱ ՍԻՈՒԱ - Յակոբ Ադէմեան 200 Ֆ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ - Մարի Քէպէլեան 50 Ֆ:

ՁԱՇ ԵՒ ՊՏՈՑՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ զաղութիս տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, Կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պիէվրի դղեակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել՝ -

Յովսէփեան՝ - 736 - 28 - 70

Փափազեան՝ - 642 - 90 - 68

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 12·30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12·45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ԼԻՈՆ

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ

ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 *տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Զորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16·30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Զորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի թըւականէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Դրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Հասցէ - 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն - 860 - 47 - 18

ՍԷն - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14-ին, ժամը՝ 14-ին դպրոցին սովորական սրահը:

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն առեն: Ժամը 2-ին:

ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռաձայն - 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասար - եանին:

Հեռաձայն - 529 - 22 - 92

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէսինէն՝ Գուրգէն Պօյաճեան իր հանգուցեալ կնոջը՝ Աշխէնի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ, եւ իր ու իր կնոջ ծնողքներուն ի յիշատակ կ'ընէ հետեւեալ նուէրները. - Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Տէսինի դպրոցին, Տէսինի Ռատիօ - Ամէնիին, Լիոնի հայ զաւակ յանճնախումբին 200-ական Ֆ., «Ծառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ Թերթին բարգաւաճման 300 Ֆ:

×

Տիկին Նուարդ Գ. Գաբամաճեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Գամեր Ս. Գաբամաճեանի մահուան ութերորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողացը յիշատակին, 100 Ֆ. կը նուիրէ Աղքատախնամին (առանձ «Ծառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Ծառաջ»ին:

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Աղօթատան - ին հանուի:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Ցիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր - Աղօթատուն:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Աղօթատան ժամը՝ 17-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայրենակից՝ եղիազար Մելիոնեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ (Սեպտեմբեր 5), Տարօն Տարուբերանի Հայր. Մխիթարեան, փոխան ծաղկեպատկի, ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Ղազարեան Ժորժ եւ Սիւզան 500, Այրի Տիկին Քէչքէչեան Մարգրիտ 300, Ժաքօ Պօղոսեան 500, Արսէն Տէր - Զաքարեան 200 Ֆ:

Նոյն առիթով Տարօնի Հայր. Մխիթարեան «Ծառաջ»ին կը նուիրէ 150 Ֆ:

OFFRE D'EMPLOI

Mécaniciennes pour robes travail en atelier

G. BENLIAN

47, rue d'Aboukir, 75002 Paris

— tél. : 236 - 60 - 54 —

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՎՐԱՑՈՒ

ՓԵՐՕ ԱՆԹՈՑԵԱՆԻ

Իւզաներկ պատառանները կը յուցապըրին Լիոնի՝

LE PANTOGRAPHE

5, place Ampère, Lyon

յուցասրահը, Սեպտեմբեր 13, 14, 15-ին:

Հովանաւորութեամբ՝

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լիոնի մասնաճիւղին, գործակցութեամբ յուցասրահին տնօրէնութեան (Փօլ Մուրատեան):

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *MAYRIG* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

77, rue La Fayette, Paris 9e - M. Cadet

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՑՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պըտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը:

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
- place des Goujons à 8 h. 00
- place Carnot à 8 h. 15
- place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
- Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Մասնակցութեան միմիայն 290 Ֆ:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre

Hôtel Nikko - Paris

— **Vendredi 13** : Journées médicales

— **Samedi 14**

à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème : **«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»** (participation aux frais 50°F)

à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— **Dimanche 15 à 12 h. 00**

Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :

tél. 446 - 12 - 67

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻԻՆ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՑԱՑՆՈՂ ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպըլէն Գործ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսոնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

ՆուէՐ՝ ՄԱՑՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱՇՆԻՆ՝

ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝

մասնակցութեամբ՝ ՌԷՆԹՈՆ եղբայրներու,

կը ցուցադրուի՝

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

- 15 rue ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ -

Սեպտեմբեր 11, 12, 13, 14 եւ 15, ժամը՝ 10-էն մինչեւ 18:

Ցուցահանդէսին բացումը կը կատարուի՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը՝ 14-ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13
VENDREDI
13 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.050

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.050

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԿՆԲԱԽ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄ ՄԸ

—×—

«Յառաջ»ի վերջին «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւը նուիրուած էր, անցեալ Մայիսին, փարիզ դումարուած սեմինարի մը: «Ներքին նոր բնակարը» ընդհանուր խորագրին տակ երիտասարդ մտաւորականներ, համալսարանականներ վերլուծական քանախօսութիւններով, վիճաբանութիւններով քննարկումի ենթարկած են Հայութիւնը յուզող կարգ մը այժմէական հարցեր:

Այս վերջին տասը - քսան տարիներու ընթացքին չեն պակսիր նման նախաձեռնութիւններ, որոնց չարքին մասնաւորապէս ԻԲՕՄ-ի համագումարները եւ այլ հանդիպումներ, ասուլիսներ, զրոյցներ, ըլլան ընկերային, քաղաքական, գիտական, մշակութային:

Ասիկա նոր երեւոյթ մըն է Սփիւռքի իրականութեան մէջ: Աւելին՝ յեղաշրջում մը: Անցք մը՝ մենախօսութենէն զրոյց, հետաքրքական բեմէն կլոր սեղան, հաստատումներէն հարցադրութիւն:

Երկկ, յատկապէս հիմնական արժէքներու, բեւեռներու չուրջ կ'ըլլային քաղաքական թէ մշակութային ելոյթներ, արտայայտութիւններ, ուր դիզացումը եւ պերճախօսութիւնը կը տիրապետէին: Այսօր, այդ արժէքները քննելու, վերլուծելու եւ ներկայ ընկերային, տնտեսական, քաղաքական տուեալներու հետ համեմատելու, հոգեկան եւ մշակութային պայմաններուն հետ յարաբերելու ճիգ մը կայ:

Ասիկա չի նշանակեր երբեք թերագնահատել երկկը եւ արհամարհել կատարուած աշխատանքը: Ժամանակին հետ անխուսափելի հոլովոյթ մըն է: Մտայինը նոր կազմաւորում մը Հայը կը դնէ նոր ըրջապտոյտ մը մէջ, ուր կը դրուի իր ինքնութեան հարցը: Բնականաբար ցեզապանութենէն ազատած մնացորդացը, այնինքն երկրի Հայութիւնը անմիջականօրէն համարկումի եւ ձուլումի հարցեր չունեցաւ եւ իրեն համար հող, հայրենիք, եկեղեցի, մշակոյթ, դպրոց, լեզու ապահով աղբիւրներ եղան, անխորտակելի խարիսխներ:

Այսօր Սփիւռքը, աւելի ճիշդ Սփիւռքները կը դնուին անկիւնադարձ դէպքերու առջեւ, եւ արդիւնքէն պատճառին երթալը անհրաժեշտ է: Հարցադրութիւնը ինքնագիտակցումի մը ճամբուն վրայ առաջնորդող հանգրուան մըն է:

Ինչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ· որո՞նք են Հայուն ինքնութիւնը բնորոշող ազդակները· ինչո՞ւ հայերէն սորվիլ 1985-ին· ամբողջականութիւն եւ զինեալ գործողութիւնները պէ՞տք է չարունակուին· լեզուն ծա՞ կը կազմէ ինքնութեան: Ահաւասիկ հարցեր, որոնք կը դրաւեն ուշադրութիւնը երիտասարդութեան, եւ մասնաւորապէս իր մտաւորական ընտրանիին:

Հարցադրութիւնը փնտռտուք մըն է եւ ընդհատ մը փաստը:

Ուսոի, որնեղ, պրպտել, քրքրել, խորացնել հարցերը բայց նոյն ատեն չդադրեցնել Սփիւռքի Հայութեան պայքարը եւ չկարացնել անոր անվիճելի յենարանները կազմող՝ հողին եւ հայրենիքին տէրը, եկեղեցին, դպրոցը:

Երկկ հեռատեսութիւնն էր, այսօր՝ հարցադրութիւնը:

Կ. Ճ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ է, այս անգամ, որ երկաթուղիի չատ ծանր արկած մը պատահած է Զորեքշաբթի կիրկին, կրկին մէկ գիծի վրայ երկու կառախումբերու բախումով: Դէպի Հանոայ սուրացող ճեպընթացը չէ սպասած որ դիմացէն եկող կառախումբը անցնի, հոն՝ ուր մէկ գիծի վրայ է երթեւեկը եւ զարհուրելի բախում մը պատահած է: 150 մեռելեայ խօսք կայ, բայց վարչապետ Սոարէս, որ անմիջապէս արկածին վայր գացած էր, յայտարարեց թէ թիւը չափազանցուած է եւ մեռեալներու բուն թիւը 50-ի չուրջ պէտք է ըլլայ: Ճեպընթացը Փորթօ - Փարիզ գիծը կ'ապահովէր: Կառավարութիւնը երեք օրուան ազգային սուգ հռչակած է:

ԼԱՑՓՅԻԿի մէջ, Ֆրանսա 0 - 2 պարտուեցաւ արեւելեան - Գերմանիոյ Ֆութպոլի խումբէն, համաշխարհային բաժակի մրցաշարքին մաս կազմող այս հանդիպումին: Ֆրանսայի ճակատագիրը կապուած է այլեւս, Նոյեմբեր 16-ին ունենալիք հանդիպումէն, Եուկոսլաւիոյ հետ, քանի որ պէտք չէ պարտուի, այլապէս մրցաշարքէն դուրս կը մնայ:

ԼՀԱՏԻՆի (Լիբանան) մէջ է որ մէթր Ժաչիկ Պապիկեան տեսակցած է նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի հետ, խօսակցութեան նիւթ ունենալով Ֆրէնճիէի պատրաստած ծրագիրը («Յառաջ», Սեպտեմբեր 10): Մտքերու փոխանակութիւն ունեցած են նաեւ Շամուն - Ֆրէնճիէ - Հէլու - նոր տեսակցութեան մը պատրաստութեանց մասին՝ Սմար Ժաղէյլ: Հանդիպումէն յետոյ, Ժ. Պապիկեան յոյս յայտնած է, որ այդ հանդիպումը չուշանար, վստահեցընելով թէ խոչընդոտ չկայ:

ՍԱԼՎԱՏՈՐի նախագահին՝ Տուառթէի երէց աղջիկը առեւանգուած է առջի օր, անծանօթներու կողմէ, մայրաքաղաքին հարաւը գտնուող համալսարանին առջեւ: Տուառթէի աղջիկը, 35 տարեկան, մայր երեք զաւակներու համալսարան կ'երթար հաղորդակցութեան դասընթացքներու հետեւելու համար, երբ կրակ բացուած է իր թիկնապահերուն վրայ, որոնցմէ մէկը մեռած է: կը կարծուի որ կեռիլային գործն է: Վերջերս կասկածելիները ձերբակալուած էին, 1984-ին պատահած հրացանաձգութեան մը առընչութեամբ (13 մեռեալ, չորսը՝ մարիւզներ) եւ կըրնայ պատահիլ որ անոնց ազատ արձակումը պահանջուի, Տուառթէի աղջկան փոխարէն:

ԻՐՋՐՈՒՄի զինուորական դատախազը 71 մահապատիժ պահանջեց Տեւ - Եոլի (ծայրայեղ - ձախ) պատկանող 71 ամբաստանեալներու դէմ, ցկեանս բանտարկութիւն տասը ուրիշներու եւ մինչեւ 24 տարի բանտարկութիւն մնացեալ 636-ին համար: Ատոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնը ծանօթ է՝ տապալել սահմանադրական կարգը եւ մարքս - լենինեան վարչակարգ հաստատել Թուրքիոյ մէջ: Միւս կողմէ Անգարա ձայնը բարձրացուցած է Պաղտատի դէմ, այն մեղադրանքով որ Իրաք ռմբակոծած է երկու թրքական գիւղեր՝ Գալըչգանլար եւ Քէփիճէկ, ուր թրքական զօրքը մաքրագործման գործողութիւններու կը ձեռնարկէ Քիւրտերուն դէմ: Իրաքեան ռումբերը զինուորական կայանի մը վրայ ինկած են, հրդեհ մը ծագած է եւ բնակիչներն ալ խուճապահար՝ փախած:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԵՐ ՄՏԱՀՈԳ

—○—

Ամերիկացիները կը սիրեն սեւեռիլ Խորհրդային Միութեան պալարներուն, չբաւելու համար վէրքերուն վրայ, եւ անոնք ալ չեն պակսիր, մանաւանդ արեւելեան - Եւրոպայի մէջ: «Հերըլտ - Թրիպիւն» (Սեպտեմբեր 10) տեղ կուտայ Ուլիըմ Ֆաֆի մէկ վերլուծումին, ուր ան բաւական պոհունակութեամբ կ'արձագանգէ լեհ լմբռնաներու տուած տեսակցութիւններուն եւ հաստատումներուն:

Առաջինը՝ Եառէք Քուրոնի տեսակցութիւնն է, «Լիպերասիոն»ի հետ, ուր ան կ'ըսէ, ի միջի այլոց: «Կը հաւատամ որ իսկական աղէտի մը կը մօտենանք, եւ ես բառերս կշռելով կը գործածեմ այդ բառը: Թերեւս պետական ուժերու մէջ կայ մէկը, որ նախատեսէ ու կարենայ առնել պէտք եղած քայլերը՝ աղէտին արգելք հանդիսանալու, սակայն կը կասկածիմ թէ նման մէկը կայ»:

«Խորհրդային Միութիւնը», կը շարունակէ Քուրոն, «կրկնակ ճնշումի մը տակ կը գտնուի, տնտեսական մարզին մէջ: Սարսռած է ԱՄՆ-ի հետ մրցիլ եւ սպառազինման համար միլիառներ ծախսելու: Ադէկ անդին, իր տնտեսութիւնը վարողները չատ ալ կարող մարդիկ չեն: Այս երկու իրականութիւնները ներկայիս չատ ծանր կը ճնշեն տնտեսական կառոյցի մը վրայ, որ արդէն լաւ յղացուած ու ծրագրուած արդիական սխեմեմ մը չէ: Լեհաստանը մէկ բանի պէտք ունի միայն, - եթէ այդ սառցակոյտի վերածուած կառոյցը սկսի հալիլ ու շարժիլ, մենք դիտենք մեր վիճակին նայիլ...»:

Անշուշտ չատ բան չատ արագ կը փոխուի, կ'եղրակացնէ ան, եթէ Արեւելք ու Արեւմուտք բեւեռացումը յանկարծ փոխուի, եթէ երկու մեծերը իրարու հետ ապրելու ձեւ մը գտնեն, աւելի փափկանկատօրէն վարուելով իրարու հետ: Սակայն այս հաւանական չէ, իր կարծիքով, մասամբ այն պատճառաւ որ աջակողմեան ընտրողները կը տրտնջան Ամերիկայի, ինչպէս նաեւ որոշ Արեւմտեան Պետութիւններու մէջ:

Ներկայիս, կ'ըսէ Քուրոն, Լեհաստանի մէջ մօտ է տնտեսական ամբողջական փլուզումը: 1979-էն ի վեր, վեց տարուան մէջ, լեհ տնտեսութեան արտադրութիւնը ինկած է 30 առ հարիւր, կարծես «փոքր այլ լուրջ պատերազմ մը տեղի ունեցած ըլլար»: Նոր ներդրումներ գրեթէ դադրած են: Լեհաստան ունի հսկայ պարտքեր, որոնց տոկոսներուն կէսը միայն կը վճարէ այս վերջին տարիներուն, ան ալ՝ ծայրայեղ դժուարութեամբ միայն: Ուրեմն՝ պարտքը տարուէ - տարի կը բարձրանայ: «Զօր. Ժարուզելսքի հազիւ թէ կը կառավարէ երկիրը: Աւելի ճիշդ, դրաւած է զայն, առանց կառավարելու, բառին լուրջ իմաստով: Չի կրնար ժողովուրդը ոգեւորելով զօրաշարժի ենթարկել»:

Լէք Վալեզայի խորհրդատու փրոֆ. Պրոնիզլաւ Կերեմէք, ակադեմական ու պատմաբէտ, տեսակցութիւն մը ունեցած է «Լը Մոնտ»ի հետ, որու ընթացքին ան գրեթէ համակարծիք է Քուրոնին: «Ներկայս կռիւի մէջ ենք հիմա, յեղաշրջումի մը՝ որ արագ կ'ընթանայ եւ որուն ուղղութիւնն ու վերջակէտը քնաւ յայտնի չեն: Վտանգն այն է որ երբ ընկերային փոփոխութիւնը սկսի բացէ ի բաց պատահիլ նորէն, այս անգամ ոչ ոք պիտի կարենայ անոր վրայ հակակշիռ ունենալ»:

«Լաւ պիտի ըլլար համաձայնութիւն մը, որ պատասխանատուութիւններու բաժին մը թողուր դիմադրականութեան», կ'ըսէ կերեմէք: «Օրինակ՝ եթէ քաղաքական իշխանութիւնը դիմուէր համայնավար կուսակցութեան, իբր անոր մենաշնորհը, իսկ արուեստի եւ տնտեսութեան մարզերուն մէջ ընդունուէր ազատութեան սկզբունքը»: Սակայն անշուշտ ի'նքն ալ գիտէ թէ որքան անհաւանական է նման լուծում: Կորբաչով չի հասկնար, ըստ կերեմէքի, թէ որքա՜ն վտանգաւոր է Լեհաստանը, եթէ այս վիճակը չարունակուի:

Անշուշտ կարելի է եղրակացնել, թէ Կորբաչով չատ լաւ կը հասկնայ սպառնացող վտանգը, սակայն ողբերգութիւնը ա՛յն է, որ ի վիճակի չի թուիր պէտք եղած քայլերը առնելու:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԷՋ

Խորհրդային ախոյեանութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի երկրորդ հանգրուանի խաղերը կը մօտենան իրենց աւարտին եւ մօտ աւուրէն կը յայտնուին այն երկու խումբերը, որոնք դասակարգ բարձրանալու աւիթ կ'ունենան՝ մրցելով բարձրագոյն լիկայի 15-րդ եւ 16-րդ տեղերը գրաւող խումբերու հետ:

Ինչ կը վերաբերի Աբովեանի «Կոտայք»ի, պէտք է ըսել որ վերջին չրջանին բաւական անյաջող արդիւնք ձեռք ձգեց, արձանագրելով յաջորդական չորս պարտութիւն: Նկատի առած այն՝ որ «Կոտայք» այս տարի առաջին անգամն է, որ կը մասնակցէր խորհրդային ախոյեանութեան, ցայժմ իր ցուցաբերած արդիւնքները, նոյնիսկ երկրորդ հանգրուանի փոխադրուիլը արդէն իսկ քաջալերական են եւ յուսադրիչ յառաջիկայի համար:

Վերջին երկու հանդիպումները «Կոտայք» ունեցած է իր դաշտին վրայ՝ «Դաուգավա»ի եւ «Շիննիկ»ի հետ: Ռիգայի «Դաուգավա»ի հետ խաղի առաջին տասը վայրկեաններուն Աբովեանցիները հինգ անգամ կոլ նշանակելու առիթ ունեցած են, սակայն չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց գործողութիւնները եւ դաշտէն հեռացած՝ պարտութեամբ (1 - 2):

Եարոսլաւլի «Շիննիկ»ի հետ «Կոտայք»ի հանդիպումը վերջ գտած է 0 - 0 արդիւնքով:

Անդրադառնալով իր մարզած խումբի խաղարկութեան եւ վերջին չրջանի արդիւնքներուն Ֆելիքս Վերանեան նշած է. «Իրաքանչիւր թիմ մրցաշրջանի ընթացքում ունենում է՛ւ յաջողութիւններ, է՛ւ վայրէջքներ: Մենք լաւ սկսեցինք եզրափակիչ մրցումները, բայց այժմ թիմն ապրում է որոշ անկում: Դա ամէնից առաջ պիտի բացատրել վնասուածքներով, ինչպէս նաեւ երկարուղերթ «հիւրախաղերով» (Մոսկուա - Խարարովսկ - Վոլգոգրադ): Բացի այդ, առանձին ֆութպոլիստներ դեռեւս չեն արդարացնում իրենց: Կ'աշխատենք չտկել խաղամակարդակը եւ տեղ գրաւեցնել առաջին ութնեակում»: «Կոտայք» 27 խաղերէ ետք կը դրաւէր 9-րդ տեղը, (27 կէտով), իսկ դասաւորումը կը գլխաւորէր Ռիգայի «Դաուգավա»ն 39 կէտով, որուն կը յաջորդէին «Լոկոմոտիւ», «Պամիր» եւ ԲԿՄԱ 32-ական կէտերով եւայլն:

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երրորդ անգամն է, որ կ'այցելէի Հայաստան: Այս անգամ կ'որոշէի չմասնակցիլ պրօսաչրջիկներու համար ամսանուած զասական կարգ մը չրջապտոյտներ՝ Գառնի - Գեղարդ, Սեւան - Դիլիջան, ժողովրդական տնտեսութեան նուաճում - ներու ցուցահանդէս, Մ. Սարեան թան - գարան, տուն - թանգարաններ, պատկերասրահ եւայլն, որոնք կրկնութիւն կը դառնան անոնց համար, որոնք մէկէ աւելի անգամներ կ'այցելեն հայրենիք: Այս չրջապտոյտներուն մէջ, անշուշտ, բացառութիւն կը կազմեն Ծեծեռնակաբերդի եւ Սարդարապատի յուշարձանները, որոնք մեր ժողովուրդի նահատակութիւնն ու յարութիւնը կը խորհրդանշեն, հետեւաբար անոնց տրուած այցելութիւնը ուխտի նորոգման աղբիւր կը հանդիսանայ:

Ուրեմն, Հայաստան այս երրորդ այցելութեանս մտադրած էի առաւելաբար մնալ Երեւանի մէջ եւ չանալ մօտէն դիտել ու ճանչնալ կարգ մը հիմնարկութիւններ ու կեդրոններ, որոնց գործունէութեան չատախօսը կ'արձագանգէ «Յառաջ», հետեւելով հայրենի մամուլի ու «Արմենփրէս»ի տեղեկատուութեան:

Ահա իմ այցելած հիմնարկութիւններէն մին՝ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը, որ կը գտնուի քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ, «Արմենիա» պանդոկին դիմաց:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը բացուած է 1935-ին, որպէս չարունակութիւն պետական թանգարանին, որ հիմնուած էր 1921-ին՝ Հայաստանի կառավարութեան գնած քանի մը տասնեակ կտաւներով: Թիֆլիսէն Երեւան փոխադրուած են Կովկասի Հայոց ազգագրական ընկերութեան հնագիտական ու ազգագրական հարուստ նիւթերը եւ հայագիտական գրադարանը: Թանգարանին տրամադրուած են նաեւ էջմիածնի վանքէն, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի թանգարանային հաւաքածոները. Նոր Նախիջեւանէն Երեւան փոխադրուած են Ե. Շահազիզի չանգերով հաւաքուած թանգարանային արժէքները: Հոն կեդրոնացած են նաեւ հնութիւններու պահպանութեան կոմիտէի հաւաքած հնագիտական նիւթերը, տարբեր հիմնարկութիւններու եւ մասնաւոր հաւաքածոներու մէջ պահուող պատմական արժէքները եւ գիտական արշաւներու միջոցաւ հաւաքուած իրերը:

1930-ական թուականներէն սկսեալ, Լանգարանին հնագիտական արշաւախումբերը պարբերաբար պեղումներ կատարած են Դուին, Լճաշէն, Արթիկ եւ այլուր: Հրատարակուած են թանգարանի գիտական աշխատութիւններու հաւաքածոներ, հնագիտութեան, ազգագրութեան, պատմութեան զանազան հարցերու վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ գիտական աշխատողներու մենագրութիւններ եւ յօդուածներ: Թանգարանը կը կազմակերպէ ցուցահանդէսներ, իր ցուցանմուշներով կը մասնակցի Մոսկուայի, Լենինգրատի քաղաքներու, ինչպէս նաեւ աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսներու: Թանգարան կ'այցելեն տարեկան չուրջ 250 հազար հոգի:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ կը պահուին չուրջ 250 հազար առարկաներ, որոնցմէ չուրջ հինգ հազար ցուցանմուշներ ներկայացուած են ցուցափեղկերու մէջ:

Հայաստան այցելող զբօսաչրջիկներու խումբերը երբ կ'առաջնորդուին այս թանգարանը, անոնց կը տրուին համառօտ տեղեկութիւններ հայ ժողովուրդի պատմութեան, քաղաքական, մշակութային կեանքի հոլովոյթին մասին: Խումբերը կ'անցնին սրահէ սրահ, հայ զբօսաչրջիկներ կը հաղորդուին իրենց ժողովուրդի անցեալով ու կը հիանան իրենց նախահայրերու ստեղծագործութիւններուն վրայ: Ցուցանմուշներու առատութիւնը պատճառ կը դառնայ, որ անոնք արագ անցնին ցուցափեղկերու առջեւէն, ժամանակի սահմանափակ ըլլալուն հետեւանքով:

Կ'այցելեմ թանգարան: Մինակ կը չրջիմ սրահէ սրահ, ուր ապակեփեղկերու հոն ցուցադրուած նմոյշներու ընդմէջէն Հայոց դարաւոր պատմութիւնն է, որ կը վերակենդանանայ, իր վերիվայրումներով: Ծաղկած ու չաճախ մութ ճեռքերու կողմէ քանդուած մեր մշակութային արժէքները, Հայու ստեղծագործ ոգիի արտայայտութիւնը հանդիսացող իւրաքանչիւր առարկայ հպարտութիւն մը կ'առնէիւր մէջ: Մանաւանդ սարսուռ մը կը պատէ զիս, երբ ինքզինքս կը գտնեմ հայկական եղեռնի չատկացուած սենեակին մէջ, ուր ցուցադրուած են փաստաթուղթեր, նահատակ զրագիտներէ լուսանկարներ, չարչերէն տեսարաններ, մասունքներ եւայլն: Այս բոլորին մէջ, սակայն, կայ պատմական մեծ նչանակութիւն ունեցող առարկայ մը՝ որ չատերու կոզքին, զբաղած է եղեռնի չատկացուած սրահի ցուցափեղկերէն մէկուն մէջ: Մարջան մըն է այդ, որուն ուղունքներուն վրայ արձանագրուած են 1915 Ապրիլ 11/24-ին Զանգըրը աքսորուած եւ բանտարկուած հայ մտաւորականներու անունները: Մարջանը կամ բուստը, ծովային բոյս մըն է, որ կարմիր քարի պէս է եւ ծովէն հանուելով զոհարեղէններ չինելու կը ծառայէ: Թէ ո՞վ զրած է մարջանի ուղունքներուն վրայի անունները, ո՞ր թուականին եւ ի՞նչ պայմաններու տակ, կարելի չեղաւ տեղեկանալ, որ Սփիւռքէն ընտանիք մը զացած է Հայաստան, կին մը հետը տարած է մարջանը եւ պատմած՝ թէ 1915-ի սեւ օրերուն, Զանգըրըլի հայ բանտարկեալներէն մէկուն այցելած են անոր հարազատները, որոնց մէջ՝ աղջնակ մը: Բանտարկեալը չյիշեալ մարջանը անցուցած է աղջնակի վզին եւ այդ ձեւով զուրս հանուած է թանկարժէք այդ մասունքը:

948 թիւը կրող այս մասունք - մարջանը ունի 100 ուղունքներ, որոնց վրայ զրուած է 99 անձերու անունները, ամանք իրենց սրաչոռով ու առպարէզով, իսկ առաջինին վրայ՝ վայրի ու թուականի յիշատակութիւնը:

Ստորեւ՝ անուանացանկը, որպէս նիւթ՝ պատմութեան համար:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

1. Զանգըրը 1915 Ապրիլ 11 յիշատակ
2. Կոմիտաս վ.
3. Ցովհան վ. Հինյ.
4. Քաջունի
5. Ճէվահիրճի
6. Ի. Սեւակ
7. Միսքինեան
8. Թօփչեան Հինյ.
9. Վարդան
10. Գ. Ճելալ
11. Գանճեանեան *բժիշկ*
12. Թորգոմեան
13. Պօղոսեան
14. Տինճեանեան
15. Միզա *առեւտրական*
16. Ալթունեան
17. Կիւլիստան
18. Զարեհ
19. Եզնիկ *դեղագործ*
20. Ասատուր վ.
21. Մանիկեան
22. Զարիփեան
23. Միսքինեան
24. Հաճեան
25. Ղազարոս
26. Թերզեան
27. Նշան
28. Նարկիլէեանեան
29. Արաէնեան *փաստաբան*
30. Դանիէլեան Պ.
31. Ջերազ
32. Մովսէս *խմբագիր*
33. Տ. Քելեկ
34. Բ. Քէչեան
35. Թօփչեան
36. Անտոնեան
37. Թօլայեան
38. Շահնուր *ուսուցիչ*
39. Ս. Սրճեց
40. Խօճասարեան
41. Վարուժան
42. Շամտանճեան
43. Զավուշեան
44. Թապագեան
45. Տխրունի
46. Աղապապեան
47. Բարսեղեան
48. Տօրեան *տաղաւրար*
49. Եսայեան
50. Գոչա Արթին
51. Երջանիկ
52. Չեմոր
53. Խաչիկ
54. Հրանդ
55. Երեւում
56. Լետո Ջ.
57. Ագրիկ
58. Գանճարեան
59. Կոզմոս
60. Պէյլէրեան
61. Թաշճեան
62. Հաճեսեան
63. Արամ
64. Մելիք
65. Տէօվլէթեան
66. Քեհեեան *արհեստաւոր*
67. Մաղաջաճեան
68. Պասմաջեան
69. Մելքոնեան *ճարտարապետ*
70. Զպեր
71. Արսլանեան *մուխթար*
72. Վարդերես
73. Ֆերուխան
74. Սարաֆեան
75. Ալթունեան
76. Ճամպազ
77. Հրաչ
78. Մոմճեան
79. Գալէնտէր
80. Վաղինակ *պաշտօնեայ*
81. Գալֆեան
82. Պէյլէրեան
83. Պարոյր *յանձնակատար*
84. Նոյիկ
85. Թաթարեան
86. Քէօլէեան
87. Օհնիկեանճ *սեղանաւոր*
88. Թերլեմեզ
89. Տէր - Գէորգեան
90 Պասմաճեան
91. Գայրգճեան
92. Ինճիճեան
93. Գարակէօզեան
94. Մանճասեան
95. Ղոնչեկիզ
96. Փարիսեան
97. Յ. Գորեան *վճռակն. պատուելի*
98. Քերոբեան
99. Թումաճան
100. Պալագեան Ծ. վ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԳՈՒԼԻՍ

Գողթն պատառը, որուն կեդրոնն էր Ա. պուլիս քաղաքը, մեծ դեր խաղացած է հայ ժողովուրդի պատմութեան, անոր գրական, մատուռ եւ հանրային կեանքին մէջ: Ծանօթ եղած է իբրեւ հնագոյն կերպերու հայրենիք, ուր դարերու ընթացքին ժողովուրդը բանաւոր գրականութիւն կը ստեղծէր բամբիռներու ձայնակցութեամբ: Եւ դիպուածի հետեւանք չէ, որ նոյն այդ հողին վրայ, նոյն այդ ձայներուն մէջ անհրաժեչտութիւն զգացուեցաւ գրաւոր գրականութիւն ստեղծելու: Մեսրոպ Մաչտոց ժամանակ մը ապրած է Գողթն պատառի Մեսրոպատան վիպին մէջ: Այդ մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Կորիւն, Սամ. Օրբելեան:

Գողթնի հինաւուրց բնակավայրերէն են Տիգրանաւանը, Միջնադարեան քաղաքներ Գիւրանը, Դադուը, Գաղաքիկը, գիւղերէն՝ Ռամիսը, Բիւռակը եւ այլ մեծ ու փոքր չատ մը բնակավայրեր: Ագուլիս իր եռամաս կազմութեամբ (Միջնաբերդ, Շահատաղ, Աբուսարճանային) կարեւոր դեր խաղացած է միջնադարեան Հայաստանի պատմութեան մէջ:

Ե. դարու պատմիչ Մովսէս Խորենացի իր «Պատմութիւն»ը գրելու առեն օգտուած է գողթան վիպասաններու երգերէն, որոնք տեղեկութիւններ կը պարունակեն հեթանոս աստուածներու, Հայոց թագաւորներու մասին:

Գողթնի կեդրոն Ագուլիսը, որ կ'երկարէր ձորի մէկ, չրջապատուած լեռներով, ըստ աւանդութեան, բնակուած է ջրհեղեղին չաջորդած ժամանակաչրջանէն իսկ:

Արտեմ Ալվազեան իր «Ագուլիս» գիրքին մէջ, զոր լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչականը, կը ներկայացնէ քաղաքին պատմա - մչակութային յուչարձանները, անոնց կառուցման ժամանակը, պատմութիւնը, կառուցածքը, չափազրութիւնները, որմնանկարները: Հեղինակը կը ներկայացնէ ժողովրդական բնակելի մէկ, երկյարկանի եւ ուսյարկ տուներու կառուցուածք, անոնց պեզարուեստական ու ճարտարապետական արժէքը, քաղաքին պատմա - մչակութային յօրինուածքը, որու օրինակով կառուցած են նաեւ գիւղերու մէջ՝ Ցղնա, Քաղաքիկ, Շոռոթ, Դիւռակ, Տանակերտ: Հետաքրքրական է Կոմիտասի պապերու՝ Սողոմոնենց երկյարկանի տան յատակագիծը, որ ներկայիս աւերակ վիճակի մէջ կը գտնուի Ցղնա գիւղի Տամբրի բարձրադիր թաղամասը:

Գիրքին մէջ տեղ չատկացուած է նաեւ աղբիւրաչինութեան, անոր կառուցման թեքնիքին եւ այլ հարցերու:

Մ. Սարեան, որ գտնուած է Ագուլիս եւ հոն անցուցած է ամառ մը, հետացած է քաղաքին բնութեամբ, անոր յուչարձաններով, աղբիւրներով եւ այդ մասին իր յուչերուն մէջ գրած է, որ «Ագուլիսի աղբիւրները ճարտարապետական ձեւաւորումները քաղաքացիք պահպանում էին մեծ հոգատարութեամբ»:

Գիրքին հեղինակը գիւանային նիւթերու, հրապարակի վրայ եղած գրականութեան միջոցով ճշգած է գաւառի գիւղերուն, գիւղի օճախներու տեղն ու դերը:

1868-էն Ագուլիսի մէջ գործող տղոց եւ աղջկանց դպրոցներուն մէջ դասաւանդած են Պ. Պռօչեան, Մ. Մսերեանց, Ս. Սարգսեան, Րաֆֆի, Ն. Տէր - Զեւոնդեան եւ ուրիչներ:

Ս. Թումա վանքին կից դպրոցին մէջ կը դասաւանդէր ուսուցչապետութիւն, վիպագոսական արուեստ, քերականութիւն, աստուածարանութիւն, նկարչութիւն. Հեղինակը կը նչէ գրչի օճախներու խաղացած չափազանց կարեւոր դերը, ճշգած է անոնց քանակը: Ծանօթ է, որ Ագուլիսի մէջ գրչագրուած են 90 ձեռագրեր, որոնցմէ 15-ը ներկայիս կը գտնուին Մատենադարանը, այդ կարգին՝ անուանի նկարիչ Նազար Ցոլնաթանի մանրանկարած եւ գրչագրած ձեռագրերը:

Ա. Ալվազեան իր գիրքին մէջ կը խօսի նաեւ Գողթնի թատրոնին ու երաժչտութեան մասին: Ագուլիս, ինչպէս Ցղնա, Տանակերտ, վանանդ տարածուած էր ժողովրդական երգերու եւ առասպելներու թատերականացումը: Հեղինակը

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՍՐՏՑԱԻ ԽՕՍՔԵՐ

ԼԻՈՆ. - Տարիներու հետ կը ժժդունին ու կը մաշին զուտ հայկական մեր բարքերն ու սովորութիւնները, ընտանեկան եւ ընկերային յարաբերութիւնները այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ, ինչպէս չատ արդարացիօրէն դիտել կուտար «Յառաջ». ոչ մէկ նուիրականութիւն մրնայ հին օրերէն:

Այն օրերուն մայրենի լեզուն սրբութիւն էր վերապրող սերունդին համար: Տանեակ տարիներ առաջ Հայը այս ափերուն վրայ կ'ապրէր թէեւ չատ դժուարին պայմաններու մէջ, սակայն կ'ապրէր հայօրէն, հայրենի բարքերով ու սովորութիւններով. մարդիկ յարգանք ունէին լեզուի հանդէպ, ակնածանք՝ երէց սերունդին վերաբերմամբ: Հայ բոյնը ներս պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան զգացումը հարատատ էր. մեր ներկայացումներն ու բանախօսութիւնները, ազգային այս կամ այն ժողովոյթները իրենց իմաստն պարպուած չէին: Հայ երդը, ազգային կամ պեղջկական եղանակները հարատատ էին եւ սրտամօտ: Իսկ այսօ՞ր, կամ վա՞ղը...: Որեւէ բարեմիտ եւ սրտցաւ դիտողութիւն այս ուղղութեամբ, եւ պատասխանը պատրաստ է. «Հոս ոչ Խարբերդ է, ոչ ալ Կարին, Վան կամ Տարօն: Դարը փոխուած է, դուք տարեցներդ չէք ուզեր ըմբռնել. նոր օրերուն հետ պէտք է քալել, անցեալը անցեր է...»:

Սակայն հարց կուտանք այսպէս մտածողներուն, վայրկեան մը չէ՞ն անդրադառնար որ ազգերն ու ժողովուրդները կ'առաջնորդուին ու կը յարատեւեն իրենց ծնունդ տուող ակունքներով, մայրենի լեզու, մշակոյթ, վարք ու կենցաղ, հին տոհմային առաքելութիւններու պահպանում:

Տանեակ տարիներէ ի վեր հայ մամուլը լնդհանրապէս, եւ «Յառաջ» մասնաւորապէս գրած են ու կը գրեն. «մայրենի լեզուն փոխարինող ոչինչ կայ. մայրենի լեզուն սորվելով ձեր անհատականութենէն բան չի պակսիր»: Սակայն եթէ մարդիկ կեանքը միայն ու միայն նիւթով կը չափեն, լսելիք չի մնար...: Ո՞ւր կ'երթայ Հայը այսպէս:

Այս երկրի պատասխանատու անձեր հանդիսաւոր առիթներով ըսած են. «Հայեր, պահեցէք ձեր լեզուն եւ ձեր նահապետական անթառամ աւանդութիւնները. ձեր ընտանեկան վարքն ու բարքը օրի-նակելի է. գուրգուրացէք անոնց վրայ:

Այս ժողովուրդը Տէր Զօր չղնաց որպէսզի այս աղուոր ափերուն վրայ պատասխանատու եւ ոչ-պատասխանատու անձեր մայրենի մեր բարբառը անտեսեն:

Այս ժողովուրդը բնաւեր եղաւ միայն ու միայն իր լեզուին եւ կրօնքին համար, գուրգուրանք մայրական գորովով փառաւոր մեր մայրենիքին վրայ. առանց լեզուի ազգերը չեն կրնար գոյատեւել. քիչ մը ինքնագիտակցութիւն...:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԵԻԱԿԱՑԱԿԱՆ ԶՐՈՑՑ ԵՐԵԻԱԿԱՑԱԿԱՆ ԳՐՉԵՂԲՕՐ ՄԸ ՀԵՏ

Ա.

- Սիրելի զրչեղբայր: Ձեզ ըաւ կը ճանչնանք, պիտենք որ անհամար յօդուածներ հրատարակած, դիրքեր լոյս ընծայած էք: Ձեր աշխատութիւնը միշտ գնահատանքով պիմատորուած է բովանդակ մամուլի մէջ: Ինքնաւստահ գրիչ մը, ատհուն լեզու մը ունիք: Բայց ի՞նչ կը խորհիք եթէ մէկը ձեզ քննադատութեան մը ենթարկէր ձեր այս կամ այն գործին համար:

- Քննադատութի՞ւն: Ես բնաւ անհանդիստ չեմ ըլլար քննադատուելէ, ընդհակառակն չատ կ'ուրախանամ, որովհետեւ իր մասին գրուած քննադատութիւն մը կարդալով է որ հեղինակը կը տեսնէ իր ճամբուն լուսաւորութիւնը: Ես, ուրեմն, կը սիրեմ որ քննադատեն զիս, թէեւ անցեալները անգամ մը չատ ջղայնացայ քննադատութենէ մը որ անաչառ չէր, զէշ նպատակով գրուած էր: Քննադատութիւն մը թշնամական նպատակներ պէտք չէ հետապնդէ: Ես կը սիրեմ անկեղծ ու լրիւական քննադատութիւնը: Երբէք անհանդիստ չեմ ըլլար այդ տեսակ քննադատութենէ մը, նոյնիսկ եթէ զառն ըլլայ անիկա:

- Չէ՞ք ազդուիր:

- Ինչո՞ւ ազդուիմ, կը ջանամ օգուտ քաղել անկէ, եթէ ճշմարտութիւն է ըսածը: Ի՞նչ մեղք որ այլեւս դժուար է հանդիսիլ ճշմարիտը, միայն ճշմարիտը ըսողներու: Պիտի խոստովանիմ որ անցեալները բաւական ջղայնացայ երբ համբակ գրիչ մը հասցէիս ծանր քննադատութիւններ կ'ընէր երեւակայական մեղադրանքներով: Որքան ալ ախորժիմ քննադատութենէ, չեմ կրնար հանդուրժել սուտի ու զրպարտութեան ու անպայման կը փորձեմ դասը տալ այդ տուներուն հեղինակին: Քննադատ մը վստահելի պէտք է ըլլայ: Իր քննադատած անձը եւ նիւթը լաւ ուսումնասիրած պէտք է ըլլայ: Իր ըսածները թացարձակ ճշմարտութիւն պէտք է ըլլան: Այդ պարագային...

- Այդ պարագային չէ՞ք բարկանար ձեզ քննադատող անձին:

- Հարկաւ չեմ բարկանար: Ընդհակառակին, կ'ուրախանամ, շնորհակալ կը մընամ, կը ջանամ մտածել անոր ըսածին վրայ, կը ջանամ կարելի չափով օգտուիլ եթէ տեղին ցուցմունք մը կայ այդ ըսածին մէջ: Շինիչ քննադատութիւնը անպայման բան մը կը սորվեցնէ մարդուն, եթէ գրուած է բարի կամեցողութեամբ եւ ո՛չ թէ նախանձի հետեւանքով: Ինչ մեղք որ գրչի մարդիկը, մանաւանդ որոշ տեղ մը հասած գրչի մարդիկը անպայման կ'ունենան իրենց նախանձորդները: Ի՞նչ պիտի ընես, մարդիկը անտանդնեղ են, չեն թոյլատած եւ միջոցը կը գտնեն կծու վրէժխառութեան: Ես, իմ հաշուոյս, համեստ գրչի մշակ մըն եմ եւ ես անգամ ունիմ նախանձորդներս: Բոլորդ ալ կը յիշէք որ անցեալները զոհ պարի այդպիսի նախանձորդի մը ձրի քննադատութիւններուն, որոնք ընդվզումի պատճառեցին ինծի եւ բոլոր զիս սիրողներուն: Մարդուն գրած ամէն մէկ տողը կը մատնէր իր մտքին ու նախանձը: Չէ՛, քննադատութիւն մը չինիչ է այն տեսն մխայն երբ գրուած է ո՛չ թէ նախանձով, այլ դիմացինին հանդէպ զգացած հիացումով ու բարի կամեցողութեամբ:

- Կա՞ն իսկապէս ձեր այդ ըսածին պէս հիացումով ու բարի կամեցողութեամբ քննադատողներ:

- Չեմ պիտեր, ես անձնապէս այդպիսի քննադատութեան մը արժանանալու բախտը չեմ ունեցած: Թերեւս կը յիշէք, վերջերս անուանի գրող մը չանացած էր բաներ մը գրել իմ հասցէիս, բայց մարդը ո՛չ թէ իմ գրականութեամբ, այլ իմ անձովս կը զբաղէր: Քննադատութիւն մը անձնականութեան պէտք չէ երթայ, ես զպրոց գացած եմ, ի՞նչ ուսում տեսած եմ, գպրոցին մէջ որքա՞ն յաջող աշակերտ էի, կեանքին մէջ քանի՞ հատ դիրք կարդացած եմ, օտար լեզու պիտե՞մ, չե՞մ պիտեր, այս բոլորը ի՞նչ կապ ունին իմ գրականութեանս հետ: Ո՛չ, ամօթ է, թող անձս մէկդի ընէ, գործովս զբաղի, այն ատեն ես գլխարկս կը հանեմ:

- Լսել կ'ուզէք որ ընտիր քննադատութիւնը ...

- Մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ հեղինակին, բայց, աւա՛ղ, չատ հազուագիւտ է: Քննադատը համուտ եւ զարգացած մարդ պէտք է ըլլայ, սուր հայեցողութիւն ու խորաթափանց ակնարկ պէտք է ունենայ, գրականութեան պատմութիւնը լաւ պէտք է գիտնայ, բայց ամէնէն առաջ, պէտք է ըլլայ բարի ու պարկեշտ:

- Այս բոլորը յատկանիշները կը փնտռէ՞ք նաեւ այն մարդուն մօտ, որ հրապարակ կ'իջնէ ձեր գրականութիւնը գրուատելու համար:

(Փափիւռ մը):

- Է՛հ, կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք: Բայց մարդը կարգացեր է ձեզ, հաւներ է, ազդուած է, բաներ մը գրել ուզեր է: Թող գրէ, որո՞ւ վնաս ունի: Այդպէս չէ՞:

Ռ. Հ.

ՐԱՖՖԻ

ԹԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

- Հիմա հասկացա՞ք, չարունակեց նա, որ մահմեդականութիւնը լինքն է մեզ ատոր, որ պատրաստում է իւր միջից անպատան մարդիկ: Եւ Պարսկաստանի նման երկիրը միայն կարող էր արտադրել խաղողները: Որպէս չէ կարելի մի վատ, անարդարանող հողից առողջ եւ պտղաբեր բոյսեր սպասել, այնպէս էլ չէ կարելի մի անբարեկարգ երկրից սպասել լաւ մարդիկ: Վատ հողը կարելի է մշակելով մի անբարեկարգ երկրի, որպիսին է Պարսկաստանը, հասարակական կազմակերպութիւնը կարելի է այնպիսի պայմանների մէջ դնել, որ եթէ վատերը, անբարոյականները բոլորովին չսպառուէին, գոնէ նրանց թիւը համեմատաբար շատ փոքր լինէր:

Եւ նա երկար խոսում էր այն մասին թէ ինչ միջոցներ է հարկաւոր գործ դնել, որ աղքատութիւնը եւ մարդկանց չարութիւնը վերացուի, որ բոլոր մարդիկ լինեն կրթուած, բարի, գոհ եւ բախտաւոր: Այդ ամէնը բացատրում էր նա այնքան պարզ լեզուով, որ ես այժմ բոլորը հասկանում էի:

Այնուհետեւ ես համարեա ամէն գիշեր խոսում էի նրա հետ եւ շատ բաներ էի սովորում: Նրա հայեացքները, նրա կարծիքները բոլորովին տարբեր էին իմ մինչեւ այն օր լսածներից եւ սովորածներից: Օրինակ, մեր տէրտէրից շատ անգամ լսել էի թէ գողութիւնը մեղք է, եթէ գողանալու լինես, մեռնելուց յետոյ հոգիդ կը տանեն դժոխքի կրակի մէջ կ'այրեն: Բայց ես դժոխքի կրակից շատ չէի վախենում, որովհետեւ դեռ նորահաս երիտասարդ էի, մինչեւ մեռնելը շատ ժամանակ ունէի, կարող էի հազար անգամ գողանալ, եւ նոյն տէրտէրի մօտ մեղքերս խոստովանութեամբ, նրանից թողութիւն ստանալ: Եւ այսպէս իմ գործը հեշտացրած էր: Բայց թէ այս աշխարհի, ներկայ կեանքի համար գողութիւնը ի՞նչ վնաս ունէր, - տէրտէրը այդ մասին ոչինչ չէր խոսում, նա միայն սպառնում էր դժոխքի կրակով: Բայց Համբը, բացի դժոխքից, նաեւ ասում էր որ գողի համար հէնց այդ աշխարհը նմանապէս դժոխք է, եւ եթէ ես առաջուց գիտենայի, երբեք չէի գողանալ: Ես շատ էի գողացել, շատ էի խաբել, ահագին գումարներ էի ձեռք բերել, բայց երբեք բախտաւոր չէի եղել:

«Քո անձնական բարիքը պէտք է որոնես ուրիշի բարիքի մէջ», ասում էր նա, «կը ցանկանայիր, որ ուրիշը անէ քեզ այն բանը, ինչ որ քեզ պիտի հարստահարէ քեզ, անպատուէ քեզ, ճնշում գործ դնէ քեզ վրայ եւայլն»: «Չէի ցանկանայ», պատասխանում էի ես: «Ուրեմն դու էլ չպիտի անես ուրիշներին»: Յետոյ հարցնում էր. «Դու կը ցանկայի՞ր որ ուրիշները սիրէին քեզ, օգնէին քեզ, յարգէին քո մարդկային իրաւունքները, չհարստահարէին քեզ»: «Կը ցանկանայի»: «Ուրեմն դու էլ եւ միեւնոյն կերպով պէտք է վարուես ուրիշների հետ»: Նա ասում էր. «Մեր օգուտը ուրիշի օգտի մէջն է, վնասելով նրան, վնասում ենք մեզ»:

Բայց քաւոր Պետրոսը, իմ նախկին դաստիարակը, բոլորովին հակառակն էր խոսում. նա ասում էր. «Մենք մեր անձի համար ենք ապրում. մարդը պէտք է հոգ տանի իւր անձի եւ իւր բարօրութեան համար միայն, բայց երբ մի ուրիշը արգելք է լինում իմ բարօրութեանը, ես պէտք է աշխատեմ նրան ոչնչացնել որ իմ անձը լաւ ապրի»: Ես այժմ հասկանում էի թէ ո՛ր ատիճան անբարոյական նշանակութիւն ունէին այդ խոսքերը, թէ որքան վնասակար էին նրանք: Դիցուք թէ, ես իմ անձի բարօրութեան համար ոչնչացրի մի ուրիշին, վնասեցի ուրիշին. չէ՞ որ կը գտնուէր մէկը, վնասեց ինձ եւ ոչնչացրեց զիս. նա էլ իւր բարօրութեան համար ինձ կ'ոչնչացնէր, եւ այսպէս, զօրեղը անզօրին ոչնչացնելով, մարդկային հասարակութեան մէջ կը տիրէր ընդհանուր ամայութիւն. ընդհանուր դժբախտութիւն:

(Շար. 179)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին վաղարշակ Սուճեան, կինը, Ողբացեալին զաւակներն ու թոռները՝
Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Ամանա Թուսօ եւ զաւակները՝ Ալպէն եւ Առնօ
Տէր եւ Տիկին Լթիէն եւ Մակամ Քալէ եւ զաւակները՝ Ֆապրիս եւ Քրիսթին
Օր. Լմբլին Սուճեան
եւ բնտանեկան բոլոր պարագաները յայտով կը ծանուցանեն՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍՈՒՃԵԱՆԻ

(Ingénieur des Arts et Métiers
Professeur à l'Institut d'optique de Paris)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 9-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երէքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա-Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար բնտանեկան դամբարանը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարվինէ Խանպաբեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏ. 22-ին, յետ պատարագի, իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԷՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան 6. տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 6 rue Tournefort:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարկրիթ Թէրզեան իր ամուսնոյն՝ Յովսէփ Թէրզեանի մահուան 13-րդ տարելիցին ի յիշատակ (1972, Սեպտ. 2) 350 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Վ.Օ - Ա.Ն - Վ.Ր.Լ.Ի.Ն - Տիրան Տէր - Սարգիսեան «Յառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ իր ողբացեալ ընկերոջ՝ Վարդան Խրիմեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15, ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՏՕՆ՝

Ս. ԽԱՉ Հ. Կ. ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն Խաչվերացի, տօնն է նաեւ Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ:

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 11-ին, Հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ, Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ալեքս Ալթունեանի:

Պատարագէն ետք, ժամը 13-ին, ընտանեկան հացկերոյթ պիտի տրուի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց:

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ ժողովրդապետարան:

Հեռ. - 278 - 31 - 93 կամ՝ Կեդրոն՝ - Հեռ. - 326 - 50 - 43

ՁԱՇ ԵՒ ՊՏՈՑՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ պաղուխիս տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պիէվրի դահլիճին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Յովսէփեան. - 736 - 28 - 70
Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 12·30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12·45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14-ին, ժամը՝ 14-ին դպրոցին սովորական սրահը:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ զննեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՁԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈՒՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ բազմաճաշ պատարագ, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՂԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԻՈՋԵԱՆ
(ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՑ ՀԱՅՈՑ)

Ժամը 16-ին, Թափօր Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 11-ին, Հոգեհանգիստ վասն հանօրէն նեղնջեցելոց:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան - ակհանով: -

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Ցիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՅՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻԻՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆՈՂ ԿՈՊԼԵԱՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպլեան Գործ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսոնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

Նուէրը՝ ՄԱՑՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝
ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝
մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ եղբայրներու,
կը ցուցադրուի՝
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

- 15 rue Jean - Goujon, Փարիզ 8-րդ -

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles tél. (42) 89.27.47
à 20km de Marseille

"Բացառիկ գնով «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS		Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F	du 05 octobre au 18 octobre
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F	du 02 novembre au 15 novembre
		du 23 novembre au 06 décembre
		du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE · Intourist · AEROFLOT · APS

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.051 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.051

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...

ԿԱՄ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՄԲ. - Անհաւատալի՝ բայց իրաւ: 1955, Սեպտեմբեր 6 / 7-ի գիշերն ենք՝ Պոլիս: Ու Ցոյներու դէմ գործուած բռնութեանց վայրագութեանց երեսնամեայ - կին առթիւ, անոնց ոճրագործու - նը կ'ընէ ··· թուրք լրագրող մը՝ Նայիլ Կիւրէլ («Միլլիյէթ», Սեպտեմբեր 6, 7) առարկայական այնպիսի մօտեցումով մը, որ հեռու, շա՛տ հեռու է սովորական երեւոյթ մը ըլլալէ: Կատաճիճ գլխաւոր հատուածները, յաջորդաբար: Իցիւ թէ, Թուրք մը ալ գտնուէր, որ ինչ մը աւելի ետ երթար, մինչեւ օրինակ 1915 Ապրիլ 24-ի գիշեր մը եւ նոյն մօտեցումով ոճրագործութեան նախ այդ գիշերը, ապա ճամբան շարունակէր մինչեւ Տէր - Զօր ··· :

×

«Երբ կը զրուցէինք մօտաւորապէս եւրոպամեայ պաշտօնակից մը հետ եւ խօսքը կ'ընէինք Սեպտեմբեր 6 / 7-ի դէպքերուն, մեր կրտսերընկերը հարկ զգաց հարցնելու թէ «Բանտորական դէպքերուն մասի՞ն է որ խօսիլ կ'ուզէինք արդեօք»: Ուրեմն, յայտնի կ'ըլլայ թէ բոլոր անոնք, որոնց տարիքը քառասունէն վար է, գրեթէ զաղափար չունէին Սեպտեմբեր 6 / 7-ի դէպքերուն մասին: Եւ ի՞նչպէս ունենային, երբ արդէն իսկ երեսուն տարի անցած է այդ օրերուն վրայէն ··· :

Երեսուն տարի առաջ, 1955 Սեպտեմբեր 6, երեքշաբթի իրիկուն, Պոլսոյ եւ Իմիրի մէջ կարգ մը «դէպքեր» պատահած էին: Դէպքերուն պատճառն ալ, միակ բառով մը կարելի է ըսել թէ Կիպրոսն էր: Կիպրական Հարցին կապակցութեամբ երբ Լոնտոնի մէջ Եռակողմանի Խորհրդաժողովը կը չարունակուէր, Սեպտեմբեր 6-ի իրիկունը, Պոլսոյ իրիկնաթերթերէն «Էքսփրէս» ամենախոշոր տառերով լուր մը կը վերնագրէր հաղորդելու համար, թէ Սելանիկի այն տունը, ուր ծընած է Աթաթիւրք, ռմբահարուած էր: Այս լուրը բաժակը յորդեցնող վերջին կաթիլը եղած էր ահա եւ ակիզբը նշած այն ցաւալի դէպքերուն, որոնք պիտի յաջորդէին անոր:

Ինչ էին այս Սեպտեմբեր 6 / 7-ի դէպքերը, որոնք վեց տարի վերջ դուռ պիտի բանային Եասըճատայի մէջ վարչապետի մը եւ Արտաքին Գործոց նախարարի մը զատուելուն ու զատապարտուելուն:

Դէպքերը ամէնէն լաւ կարելի պիտի ըլլար բացատրել, ընթերցողին նկարագրելով այն պատկերը, զոր կը պարզէր Պոլսոյ Պէյօղլու թաղամասը, յատկապէս Թապախմէն մինչեւ Թիւնէլ, Անկախութեան պողոտայի երկայնքին, Սեպտեմբեր 6-ի իրիկունը, Երեքշաբթի, մինչեւ յաջորդ օրուան առաւօտը Սեպտեմբեր 7-ը: Ինչպէս կարելի է նկարագրել այդ ահաւոր պատկերը, անցնող այս երեսուն տարիներէն վերջ ···:

Թապախմէն սկսեալ, ամբողջ Անկախութեան պողոտան մինչեւ Թիւնէլ, բոլոր խանութները, վաճառատունները, գործատեղիները, քանդուելով աւերուեցան, ապակիները փշրուեցան, դռները խորտակուեցան մոլեգնած երիտասարդներու կողմէ, որոնք հաստ բիրեր, երկաթեայ ձողեր եւ նոյնիսկ բահեր ու բրիչներ կը կրէին եւ որոնցմով կը յարձակէին ամէնուրեք:

Վաճառատուներուն զարդարուն ցուցափեղկերը կարճ ատենի մէջ վերածուած էին բոլորն ալ մէկ - մէկ փորուած աչքի խոռոչի, ահաւոր ու տակնուվրայ, փեղկերը ծռմռուած, դռները կոտրտուած, ապակիները կտոր - կտոր եղած ···: Մայթերու վրայ, գետինները, ճամբաներուն ասֆալթը եւ սալաքարերը անտեսանելի էին դարձեր ամէն կողմ ցանցնուած կերպասի ծրարներով, չապիկներով, վարդոյրցուներով, պայթած պանիրի թիթեղներով ու ձիթապտուղի տուփերով, զետինը թափած ձէթերով, տեսակ - տեսակ ուտելիքներով, որոնք բոլորը իրար խառնուած, նողկալի փախունքի հակայ տարածութիւն մը կը ներկայացնէին:

Մէկ կողմէ ալ, մոլեգնած մարդիկ խանութներէն դուրս կը չարունակէին նետել կերպասի նոր ծրարներ, զորս դուրսիններն զանազան ազազակներով կը ըզկէին, կտոր - կտոր կ'ընէին. անոնց վրայ ալ զբոսնելով, ոտնահարուելով ասդին - անդին նետուած, ճմռսուած սառնադարանները, ծովու մոթէօռներ, երեկտրական աւելներ, կարի մեքենաներ: Կերպասի ծրարներուն մէկ ծայրը կը կապուէր հանրակառքերու ետին, կամ ալ օթօպուսներուն, որոնք երբ պողոտան ի վեր կ'երթային, իրենց ետեւէն կը քաշկռտէին այդ բոլորը անդուր ազմուկով մը եւ ահաւոր պատկեր մը կազմելով:

Այս մոլեգնած մարդիկը, որոնք զանազան ծածկներու հոգեբանութեամբ գրեթէ իրենց բանականութիւնը կորսնցուցած, ամէն տեսակ հակակշռէ ելած, երբեմն բարկութեամբ, երբեմն ուրախ ու ոգեւոր, կը մասնակցէին այդ գործողութեան, ալ աւելի սարսափելի դարձնելով պարզուող տեսարանը եւ ստեղծուած պատկերը ···:

Մէկ վաճառատունէն կ'ելլէին եւ միւսը կը մանէին: Իրենց նպատակն էր քանդել բոլոր այն խանութները, որոնք Ցոյներուն կը պատկանէին ու փճացնել ամէն ինչ: Ճամբուն վրայ հանդիպած անճնական ինքնաշարժներ անդամ, որոնք կ'ենթադրէին թէ կրնային Ցոյներու պատկանած ըլլալ, կը տապալէին, կը զարնէին, կը կոտրէին ու կը քանդէին, կը ջախջախէին ···:

Թապախմի հրապարակին վրայ, այն անկիւնը ուր այսօր կը գտնուի Մարմարա - Էթափ պանդոկը Գազանճը Եօքուչուին վերեւ, Պոլսոյ առաջին սիւփէրմարքէթը կար այն օրերուն, Անգարա Փազարըն: Հաստատութեան մթերանոցին դռնէն, որ կը բացուէր զառիվարին վրայ, ամէն ինչ դուրս թափուած էր ու կը ղլորէին վար, ձիթապտուղի, պանիրի, ձէթի թիթեղներ, սառնադարաններ, տնական այլազան առարկաներ ···: Զառիվարը լեցուն էր ամէն տեսակ ուտելիքով ու հագուստեղէնով, խոհանոցի այլազան սպասեղէններով, որոնք բոլորը, կարծէք թէ Աստուծոյ կողմէ պատուհասուած, հեղեղի մը պէս կը հոսէին, կը գլորէին ճամբան ի վար ···:

Այո: Դէպքերը սկիզբ առեր էին յետմիջօրէին, երբ «Էքսփրէս» իրիկնաթերթը հրապարակ ելաւ ժամը 15-ին ու ցրուիչները սկսան պոռալ, թէ Աթաթիւրքի ծրնած տունը ռմբահարուեցաւ Սելանիկի մէջ ···: Լուրը կը հաղորդուէր արտակարգ մեծութեամբ գրերով, պլայացուներ բառերով: Ու մինչ դեռատի ցրուիչներ կը վազվզէին Պոլսոյ փողոցներուն մէջ այդ լուրը պոռալով, անդին երիտասարդներ ալ գնացք կը կատարէին դէպի Թապախմ: Այդ չրջանին, Թուրք Ազգային Ուսանողական Միութիւնը եւ կիպրոս Թուրք Ընկերակցութիւնը կային, որոնք յետագային հետապնդումի պիտի ենթարկուէին եւ իրենց դեկավարները հսկողութեան տակ պիտի առնուէին, իրրեւ պատասխանատուներէն պատահած դէպքերուն:

(Շար. 1)

ՔՈՆՔՈՐՏԸ ՃԱՄԲԱՅ ՉԵԼԼԵՐ ԱՒԻԱՆՆ ԱԼ ԿԷՍ ՃԱՄԲԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ
ՅՈՒՍԱԽԱՒ ԷՐ
ԲԱՑՑ ՄԽԻԹԱՐԵՑ
ՀՐԹԻՒԸ ԱՐՁԱԿՈՂՆԵՐԸ

Մլուիւրոայի ճամբուն վրայ, Նախագահ Միթերան որոշած էր Քուրու Հանդիսիլ (Կիւյան) ներկայ ըլլալու համար եւրոպական Ատիան հրթիռին արձակման, բայց սկիզբէն, ծրագիրը անախորժ պատահարներու բախեցաւ: Նախ Քոնքորտը ճամբայ չելաւ մեքենայի խանգարման պատճառաւ, եւ հարկ եղաւ մէջտեղ հանել պահեստի Քոնքորտը, որպէսզի, երկու ժամ յապաղումով, Նախագահը, ի վերջոյ կարենայ մեկնիլ: Շատ աւելի ծանրակչիռ է սակայն, ինչ որ պատահեցաւ Քուրու, քանի որ Ատիանի արձակումը ձախողեցաւ: Երկու առաջին յարկերուն համար, ամէն ինչ կանոնաւոր էր, բայց երրորդ յարկը բացարձակ ձախողութիւն մը արձանագրեց, այն աստիճանի որ արձակողները որոշեցին անմիջապէս փճացնել, կոխելով համապատասխան կոճակին վրայ, որովհետեւ հրթիռը Պրազիլի վրայ էր եւ կը վտանգէր բնակչութիւնը: Այս դէպքը, պարզ է, յուսախար կ'ընէր Նախագահ Միթերանը, որ սակայն կը մխիթարէր մասնագէտները: Ձախողութիւնը մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, ոչ միայն անոր համար, որ մէկու կէս միլիառ Ֆրանքի կը նստի, այլեւ այն պատճառով որ ապահովագրութեան ընկերութիւնները երթալով կը հրաժարին անչքեհատային այս փորձերը ապահովագրելէ, քանի չատ ու չատ տուղի կը նստի:

Տեղական ժամով Հինգշաբթի 20·35-ին, Փարիզի ժամով՝ Ուրբաթ՝ 1·35-ին պատահած այս ձախողութեան լուրին չէին կրցած արձագանգ հանդիսանալ փարիզեան առաւօտեան օրաթերթերը, բացի «Ֆիկարօ»էն, որ կը յաջողէր փոխուած խորագրով մը հրապարակ հանել, Բ. Հրբատարակութիւնը, ուր Ատիանի յաջող արձակումը կը վերածուէր՝ ձախողութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Անգլիա քաղաքական ապաստան չնորհեց ՔՒ - կի - Պի-ի Լոնտոնի պետին, որու յանձնած խորհրդային լրտեսներու ցանկին չնորհիւ, 25 խորհրդային «դիւանագէտ» ալ արտաքսեց երկրէն:

ՊՈԼՈՑ չրջանը ոստիկանութիւնը 30 հոգի ձերբակալած է, ուրիշ երիտասարդ մըն ալ սպանած: Ասոնք ձախ նկատուած են եւ կատարուած ձերբակալութիւններն ալ հետեւանք են եղեր միջադէպերու, որոնց ընթացքին մեծաքանակ զէնք ալ գրաւուած է:

L'HUMANITE

L'Arménie ne croit plus aux larmes

Համայնավար պաշտօնաթերթը, Ուրբաթ օր, Սեպտեմբեր 13, «Նամակ երեւանէն» մը հրապարակած էր «Հայաստանը այլեւս չի հաւատար արցունքներուն» խորագրով, ուր նախ կը յիշուի ամերիկացի նկարիչ՝ Ռաքուէլ Քէնթի սա խօսքը·· «Եթէ ինծի հարցում տրուէր, թէ ո՞րն է հրաշալիքներով ամէնէն հարուստ վայրը մեր մոլորակին վրայ, ամէնէն առաջ Հայաստանի անունը պիտի տայի···») ապա հակիրճ պատմականը կ'ըլլայ Հայաստանի Խորհրդոյնի յիշատակութենէն մինչեւ Ա. Միսանիկեանի յայտարարութիւնը (1920-ին):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ՝ ԲԱՑՑ ԻՐԱՒ

Սիրելի մեծ մայրիկ ու մեծ հայրիկ

Գերմանիայ հասանք արդէն մէկ շաբաթ(ուընէ ի վեր ու ամէն բան աղէկ է: Թէեւ օդը փոփոխական է, յաճախ կ'երթանք լողարան (որ ապատ օդին մէջ կը գտնուի): Երկուշաբթի, Ֆրանքոնական Զուիցերիոյ մէջ պատչարի գացինք: (Այս գաւառը «Զուիցերիայ» կոչուեցաւ իր գեղեցկութեանը պատճառաւ եւ չի գտնուիր նոյն անունը կրող երկրին մէջ):

Հոն, այս ամբողջը այցելեցինք, ուր կը ցուցադրուին զէնքերու հաւաքածոյ մը եւ բնականաբար, բոլոր նախարարական կառքերն:

Պաչիկներ ձեր երկուքին
Վ. եւ Ա.

Ահա՛ առանց ստորակէտի մը իսկ փոփոխութեան այն տողերը որոնք գրուած են բացիկի մը ետին, երկու եղբայրներու կողմէ: Այս պատանիներու հայրը Հայ է, մայրը՝ Գերմանացի, կ'ապրին Ֆրանսա: Անոնք հայերէն սորված են իրենց մեծ հօրմէն:

Չեմ գիտեր ինչ մեկնաբանութիւն կուտան այս «անբնական» երեւոյթին նոր օրերու մեր ընկերաբանները որոնք առիթ չեն փախցներ ամէն անգամ յեղյեղելու «երկու լեզուներու, երկու մշակոյթներու խոտում»ին հազարումէկ ժխտական ներգործութիւնը սփիւռհայ սերունդներու վրայ: Զարժե՞ր արդեօք հարց տալ այս պատանիներուն թէ ի՛նչ ըրած են «երեք լեզուով ու երեք մշակոյթ»ով:

Ամէն պարագայի ականջը խօսի մեր ազգային այն գործիչներուն, որոնց ամէն մէկ խօսքով մեր լեզուն խաչը հանելու բացարձակ ազատութիւնը կուտայ հետեւեալ հպարտատիպ արդարացումը· «ես հոս մեծցած եմ, հայկական դպրոց չեմ գացած»: Ականջը խօսի տակաւին այն հայ մայրերուն ու հայրերուն որոնք իրենց սիրասուն զաւակներուն խնայելու համար երկու լեզուներու բախում մը, հայերէն չեն սորվեցներ:

Ականջը խօսի բոլորին ··· որոնց լեզուն պապանձած է շատոնց:

ԱՐՓԻ

«ԷՔՈՆՈՄԻՍՏ»

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Անգլիական ազդեցիկ չաբաթաթերթը, «Տհը Էքոնոմիստ», Օգոստոս 17/23-ի իր թիւով չահեկան ակնարկ մը հրատարակած էր Պէն Ուիթիքըրի տեղեկագրին ու Հայութեան մասին (տե՛ս «Յառաջ», Օգոստոս 22): Սեպտեմբեր 7/13-ի իր թիւով, նոյն չաբաթաթերթը իր նամակներու յատկացուած էջին մէջ կը հրատարակէ նամակ մը՝ Թրքական դեսպանատան մէկ պաշտօնատարին՝ Ահմէտ Էրսօյ ատորագրութիւնը կրող: Նիւթը՝ այլեւս սովորական դարձածն է, - նախ՝ ամբողջ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հազիւ 1·3 միլիոն Հայ կար, 1·5 միլիոն չէր կրնար սպանդի ենթարկուիլ: Ապա, 3 միլիոն Թուրք սպանուեցաւ, չատերը՝ Հայերու կողմէ, եւ միակ տեղահանուած ու ջարդուած Հայերը անոնք էին, որոնք դաւճանեցին Պետութեան ···:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի օրուան հանդիպումը յետաձգուեցաւ Ուրբաթ օրուան, Գարբովի 41-րդ հարուածէն ետք: Ներկայիս Գասպարով յաղթական է 2 - 1 արդիւնքով: Մասնագէտ թղթակիցներուն համաձայն, երկու մրցակիցներուն միջեւ բուն ջամարան է որ ծայր տուած է:

ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

(1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ)

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԵՓԵԱՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանի սեմին, ահաւասիկ համայնապատկեր մը վիճակագրական տուեալներով, Ֆրանսայի հայ դպրոցական հաստատութիւններուն:

Յատուկ հաղորդակցութեամբ իւրաքանչիւր տեսչութեան մօտ առնուած են ստոյգ տեղեկութիւններ: Միայն արձանագրուած աշակերտներու թիւը կրնայ պզտիկ փոփոխութիւններ կրել, նկատի առնելով վերջին պահուն եղած արձանագրութիւնները, կամ ալ հրաժարումները:

Ա.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Sèvres (Փարիզ)

Արձանագրուած՝ 148

Գիշերօթիկ՝ 65

Ցերեկօթիկ՝ 83, *որոնցմէ* 37-*ը՝ աղջիկ*

Վարժարանը ունի ուսման երեք մակարդակ՝

× Մանկապարտէզ՝ 23 *աշակերտով, որոնցմէ* 12-*ը աղջիկ, եւ բաժնուած երկու խումբերու.*

× Նախակրթարան՝ 80 *աշակերտով, որոնցմէ* 17-*ը՝ աղջիկ, եւ լրիւ չրջանով.*

× Երկրորդական՝ 45 *աշակերտով, որոնցմէ* 8-*ը՝ աղջիկ, 6-րդէն 2-րդ դասարան:*

Արտասահմանէն եկող աշակերտներու տոկոսն է՝ 32 *առ հարիւր:*

Անցեալ տարեշրջանին աշակերտութեան ընդհանուր թիւն էր՝ 160 :

Ուսուցչական կազմ եւ հսկիչ՝ 12 *մարդ եւ* 10 *այցելու:*

Պաշտօնէութիւն՝ 8 *հոգի (խոհանոց, մաքրութիւն, պարտէզպան, վարորդ):*

Տարեկան պիւտճէ՝ 2 *միլիոն* 800 *հազար Ֆր., որ կը գոյանայ աշակերտներու թոշակներէ, նուիրատուութիւններէ եւ մէկ հիւպերորդով կը մնայ բաց:*

Վարժարանի տեսուչն է՝ Վարդան վրդ. Քէշիշեան, օգնական ունենալով՝ Գաբրիէլ վրդ. Սահակեան, մեծատուրն է՝ Հ. Նիկողոս Ծ. վրդ. Քեհէեան:

Հայերէնի դասաւանդութեան համար մշակուած է յատուկ ծրագիր համաձայն մակարդակներու: Կը տրուի չաբաթը չորս պահ հայերէն լեզու, մէկ պահ Հայոց պատմութիւն եւ մէկ պահ քրիստոնէական: Հայերէնի ուսուցումը ուղղակի մաս կը կազմէ ընդհանուր դաստիարակութեան մէջ, այնինքն ներառուած չաբաթուան յատկացրին:

Հիմնուած 1846-*ին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը Փասովայէն Սէնի ափերը պատրաստած է ազգային մեծ պետն զէմքեր, որոնք անվերապահ ծառայած են հայ ժողովուրդին: Նորեր եւս մինչեւ այսօր դեռ կը ծառայեն: Ազգապահպանման պայքարի պատնէշին վրայ կանգնած է միշտ Մխիթարեան զոյգը: Հոն ծառայող վարդապետները նուիրեալ դաստիարակներ են: Իրենց լաւագոյն վարձքը հայ մանուկներուն տոհմային կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն ջամբել է:*

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանէն ներս ուսման մակարդակը համահաւասար է հանրային կամ այլ փրիվէ որեւէ հաստատութեան մը: Մերը պակաս չէ ուրիշէն: Այդ բարգոյթէն հարկ է ձերբազատիլ եւ հայ մանուկին առիթ տալ սորվելու իր բնական երկրի լեզուն եւ իր մայր լեզուն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Le Raincy (Փարիզ)

-- Արձանագրուած՝ 106, *երկաեռ կէս առ կէս համեմատութեամբ: Ցաւելում անցեալ տարուան թիւին վրայ:*

- Ֆրանսահայ աւետարանական տիկոմն է՝ 40 *առ հարիւր, 60 առ հարիւրը թրքահայ, լիբանանահայ յատկապէս: Աշակերտութեան չուրջ հարիւրէն 20-ը խառն ամուսնութիւններու զաւակներ են:*

- Դպրոցական կառոյց՝

Մանկապարտէզ՝ 40 *աշակերտով բաժնուած երեք կարգերու: Երկլեզու ուսուցում: Կրտսերներու դասարանին հայերէնը կը սորվին խօսակցութեամբ, երգերով, խաղերով: Մինչեւ տարիքի կարգը կը սկսի արդէն զբօսավարժութեան եւ մի քանի տարեր ու ծանօթացման: Մասնաւորապէս զարկ կը տրուի բերանացի արտայայտութեան պատմութիւններու ճամբով: Մեծերու դասարանին արդէն կը սկսի ընթերցանութիւնը եւ գեղագրութիւնը: Գործածուած գիրքերն ու տետրակները Սիլվա Տէր - Սահակեանի դասագիրքերն են: Մանկապարտէզը ունի պարի, երգի դասեր:*

Նախակրթարան եւ երկրորդական՝ 66 *աշակերտ. Նախակրթարանը ունի իր լրիւ չրջանը (հինգ դասարան) եւ երկրորդականը մէկ դասարան:*

Հայերէնի դասերու չաբաթական դասացուցակը հետեւեալն է. -

- Նախակրթարան՝ 7 *պահ հայերէն լեզու,* 2 *պահ Հայոց պատմութիւն,* 1 *պահ կրօնք,* 1 *պահ երգ:*

- Երկրորդական՝ 6 *պահ հայերէն լեզու,* 2 *պահ Հայոց պատմութիւն,* 1 *պահ կրօնք,* 1 *պահ Հայոց աշխարհագրութիւն եւ* 1 *պահ երգ:*

Հայ լեզուի ուսուցման ծրագիրն է՝ ընթերցանութիւն, բացատրութիւն, բառապիտութիւն, արտասանութիւն, քերականութիւն, շարադրութեան փորձեր, ուղղագրութիւն, ընդօրինակութիւն: Հայոց պատմութեան ծրագիրը՝ սկիզբէն մինչեւ կիլիկեան թագաւորութիւնը, իսկ Հայոց աշխարհագրութիւնը կ'ընդգրկէ պատմական եւ արդի Հայաստանի սահմանները քարեւոր կէտերովն, լեռները, գետերն ու լիճերը, արդի Հայաստանի ճարտարութիւնը եւ արտադրութիւնները: Իսկ կրօնի դասերը կ'երթան Ջրհեղեղէն Քրիստոսի յարութիւնը:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանէն ներս մասնաւոր ճիգ կը թափուի հայերէն լեզուի գործածութեան համար:

Հայերէնի բաժնի անձնակազմն է՝ տնօրէնուհի Սիլվա Գարակիւլեան, աշխատակից ունենալով Մովսէս Պէյաքճեան, եւ երեք ուսուցչուհի՝ Նատիա Տիւհանեան (մանկապարտէզ), Սոնա Վրթանէսեան եւ Շաքէ Տէքէրմէնճեան (նախակրթարան եւ միջնակարգ):

Դպրոցի գործունէութեան վրայ կը հսկէ խնամակալութիւն մը բազկացած հետեւեալ անձերէ.- Տիկին Ա. Երամեան (նախագահուհի), Օր. Թ. Քէօշկէրեան (փոխ - նախագահուհի), Տիկին Ա. Աւետիսեան (քարտուղարուհի), Տիկին Լ. Զրբաշեան (դանձապահուհի), Տիկին Ժ. Վարդանեան (փոխ - դանձապահուհի), Օր. Ֆ. Գոպիլեանեան (վարչագիտական պատասխանատու), Տիկին Ի. Աար (խորհրդատու): Խորհրդականներ՝ Պարոնները՝ Ժ. Գուսինեան, Ա. Նշանեան, Ա. Երամեան եւ Ե. Վարդանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՄՊԵԼԻՆԵՐԸ

ՀԱՅԿ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Հին Հայաստանը ծանօթ եղած է իր քնաիր քմպելիներով: Այս պատմանաւուրեան էր հայկական լեռնաշխարհի հարուստ ու բազմազան բուսականութեամբ:

Հայկական քմպելիներու մասին ամենահին տուեալները կը հաղորդեն օտարազգի պատմիչներ: Ծոյն պատմիչը Քսենոփոն որ Ք. Ա. 401-ին գտնուած է Հայաստան, հայկական գարեջուրին մասին գրած է. «Տուներուն մէջ էին այծերը, ոչխարները, եզները եւ թռչունները՝ իրենց ձագերով: Հոն կար նաեւ ցորեն, գարի, ընդեղէն եւ կարասներու մէջ գարիէն պատրաստուած գինի, որուն երեսին կը ծփային գարիի հատիկներ: Կարասներու մէջ կային նաեւ մեծ ու փոքր եղէգներ: Ծարաւնալու պարագային մարդ պէտք է այդ եղէգին ծայրը բերնին դնէր ու ծծէր: Եւ ան չատ թունդ էր՝ եթէ ջուր չխառնէին, իսկ վարժուած մարդուն համար չատ ախորժելի քմպելի էր»:

Այս խօսքերը կը վկայեն որ Հայաստան գարեջուրի հնադոյն հայրենիքներէն մէկն է: Այդուհանդերձ հայկական քմպելիներու մէջ ամենահինը գինին է: Ծոյն պատմիչ Ստրաբոն կը հաւատայ որ Հայաստանի այգիները քնաիր գինիներ կուտային:

*Հին չրջաններու խաղող հասցուցած են հայկական լեռնաշխարհի գրեթէ ամէն կողմը: Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ խաղողի առաջին որթը տնկուած է Մասիսի լանջքին, Արկռի գիւղին մէջ: Այդ, միակ գիւղն էր Մասիսի կատարամերձ լանջին: Կործանած ու ժայռաբեկորներու տակ մնացած է 1840 Յունիս 2-ին, երկրաչարժի մը ընթացքին: Արկռի գիւղին քովի դիտակներէն մէկը կոչուած է Գինեդոյ գետ, այսինքն գինեվէտ գետ: Գողթն դաւառի դուստրները խաղողի այգիներով ծանօթ իրենց դաւառը անուանած են գինեվէտ Գողթն: Հինգերորդ դարուն դի - նեվէտ կոչուած են նաեւ Վաղարշապատի այգիները: Աշխարհի հնադոյն բնակավայրերէն մէկը կը գտնուի պատմական Արցախի (Ղարաբաղ) մէջ եւ կը կոչուի Ազոխ, այսինքն՝ խակ խաղող: Գինիի ու խաղողի հետ կապուած չատ տեղանուններ կան հայկական լեռնաշխարհին այլ կողմերուն մէջ: Հայաստան խաղողագործութեան դասական երկիր էր: Հայերը գինին կոչած են խաղողի արիւն, ողկոյզի աղջիկ, եւ սկիզբին օգտագործած են որպէս հիւանդութիւններ բուժելու միջոց...: Ցետոյ սկսած են օգտագործել օծանխմբութիւններու ժամանակ: Ցայտնի է որ անցեալի մէջ հայկական ամենահին օծանը եղած է Նաւասարդեան օծանխմբութիւնը: Վերջին հինգ հազար տարուան ընթացքին Հայերը Նոր տարին, Ամանորը կամ Նաւասարդը օծանած են տարուան երեք տարբեր եղանակներուն. գարնան, ամառը եւ ձմեռը: Նոր տարուան այդ երեք թուականներուն մէջ Հայերը ամէնէն աւելի գինարբութեամբ չարմարած են Յունուար մէկին: Մեր նախնիները մտածած են, որ ձմրան ցուրտին աստուածները կը չփոթեն եւ կը խառնեն ժամանակի սահմանները, որնք աւելի պարզ կ'երեւին գարնան ու ամրան: Պատմիչներու հաշիւով, մեր թուականէն առաջ 2492 թուականին, այսինքն՝ մեզմէ 4477 տարի առաջ Հայկ Ադեղնատուրը Հայոց Զորգաւառին մէջ սպաննեց բռնակալ Բէլը եւ ազատութիւն պարգեւեց իր տոհմին եւ իր բոլոր հետեւորդներուն: Այդ յաղթութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 11-ին: Այդ փառապանծ օրը դարձաւ հայ ժողովուրդի նոր տարեմուտի սկիզբը: Այդ ժամանակէն ալ Հայերը Նոր տարին ծանօթ սկսան Օգոստոս 11-ին: Այդ ծօնը կը կոչուէր Նաւասարդ, որուն ամենամեծ հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենար Արածանի գետին ափերուն, Նպատ լերան փէշերուն: Տօնախմբութեան ներկայ կ'ըլլային երկրի թագաւորն ու թագուհին, նշանաւոր արքունականներ, զօրապետներ, նաեւ՝ հայկական բանակը: Հոս մարդիկ կը հաւաքուէին Հայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառներէն: Այդ մեծ հաւաքը պատճառող ծնունդը երկար չէր, ատոր մէկ կարգ պատճառներ մեծ խորհուրդ: Տօնախմբութիւնը կը տեւէր քանի մը օր: Ամէնէն մեկը կը կոչուէր գինարբուքի օր: Այդ օրը մարդիկ կը խմէին քաղցր հիւթեր, թեթեւ խմիչքներ: Նաւասարդ - գաւառներու մէջ գինովցողներ հազուագիւտ եղած են: «Ամառուանները ամէնէն աւելի որոմ կը ցանեն գինովին արտին մէջ» կ'ըսէ հայկական հնագոյն առածը: Այդ ծօներու ժամանակ եւ նոյնիսկ ուսուցիչները չափաւոր կը գործածէին:

Հայ աշխատաւորը միշտ ալ չափաւոր օգտագործած է գինին: Գինարբուքները տարբած են միայն իշխողները: Գինարբուքներ կազմակերպած են հայ արքաները, նախարարները եւ նոյնիսկ հայ բարեգործները: Արքաներու տարբած կամ արքաներու պատուին տրուած չատ խըմչքներ աւարտած են սպանութիւններով ու դաւադրութիւններով, որոնցմէ միշտ ալ տուժած է Հայաստան երկիրը: Հայոց հեւեւորդները ճիշդ դաս չեն առած իրենց նախորդներէն: Ընդհակառակն, անոնք հպարտացած են իրենց տարբած մեծ գինարբուքներով, նոյնիսկ յատուկ նախարարութիւններ ստեղծած են, որոնք պրաշած են արքաներուն գինի մատակարարելով: Ծօսելով Հայոց Վաղարշակ Թագաւորին կոդմէ հաստատուած կարգերու մասին, պատմահայր Մովսէս Խորենացին կը գրէ. «Գինուներն ալ իմ պիտցածով գինի ունի են որ թագաւորին արժանի քմպելիներ կը պատրաստէին, եւ գարմանալի կերպով զուգադիպեցան անոնց գործն ու անունը. որովհետեւ թագաւորին քմպելիներ կը պատրաստէր ընտիր ու համեղ գինիներէն եւ անունն ալ Գին էր, որուն համար Վաղարշակը չատ զուարճանալով, կ'ըսեն թէ կը գոսէ նախարարական ցեղերու կարգին»:

Գինուիներու նախարարութիւն գտնուէն յետոյ Հայոց թագաւորներու տակառապետները, այսինքն գինի մատակարարողներու գլխաւորները եղած են Գնունիներու տոհմէն: Արքայական խնջոյքներու ժամանակ տակառապետներու գեկավարութեամբ սպիտակազգեստ մատուցիչներ գինին կը մատուցանէին, գինիով լեցուն թակոյճներ կը հրամցնէին բոլոր հրաւիրեալներուն:

Նկատի առնելով որ արքունականները չատ կը հրապուրուին գնարբուքով, Վաղարշակ Թագաւորը «իր Թագաւորական տան մէջ օրէնքներ կը հաստատէ, ժամեր կը սահմանէ արքունիք մտնելու եւ իջնելու, Խորհուրդի, կերուխումի եւ զրօսանքներու համար»:

Հասկնալի է որ չնայած այս օրէնքին, Հայոց արքունիքին մէջ խախտած է կերուխումի ժամը: Խրախճանասէր եղած են հայ արքաներու մեծ մասը: Թովմա Արծրունին կը գրէ որ Վասպուրականի Գագիկ Արծրունի արքան Ձուաչուռտ գաւառի գետն կոչուած ատանին մէջ կառուցած է Գետն կոչուած ատանին մէջ կառուցած է վայելուչ խրախճանատեղի - որսատան, որու չրջակայքը լեցուն էր վայրի խոզերու հօտերով եւ ցիւերու երամակներով:

Գագիկ Արծրունիին եւ միւս արքաները ի հարկէ, ծանօթ է եղած Սողոմոն Իմաստունի թեւաւոր խօսքը. «Թագաւորին ու իշխանին վայել չէ օղի - գինի խըմելը»: Իշխողները արհամարհած են նման մելլը»: Իշխողները արհամարհած են նման խօսքեր եւ հարբած: Այդ պատճառով ալ Մ. Խորենացի իր նշանաւոր «Ողբ»ին մէջ կ'ողբայ Հայոց աշխարհի բախտն ու ճակատագիրը, որովհետեւ երկրի ասիճանաւորները ամբարտաւան են, սահակ, մեծախօս, պարծենկոտ, ծոյլ, թուլամորթ, գինեմոլ ու արբեցող, ատելի կարարոյ:

Հին Հայաստանի մէջ գինիէն զատ պատրաստած են թունդ խմիչքներ, որ կոչուած են ցգի կամ օղի: Իրաւ է, այսօր գործածուած գիրքերն ու տետրակները: Մեր նախնիները օղիին ցգի բառը: Մեր նախնիները օղիին ցգի բառը ծանօթ, ծաղրած ու պարսաւած են այդ խմիչքի օգտագործողները: Ձգրուած օրէնքով մը ցգի խըմողները հալածուած են: Հարբեցողը կը կապէին ձիերու գլուխներուն, կը տանէին գիւղէ գիւղ եւ կը պատցնէին այն տուներուն առջեւ, ուր կ'ապրէին հարբեցողին ազգական ու բարեկամները: Ցգի խմողներու հանդէպ արդահատանք ունեցած է Ե. դարու խմաստասէր ու կաթողիկոս Ցովհան Մանդակունին:

Մովսէս Խորենացի խօսելով Տիգրան Երուանդեանի բազմաթիւ արժանիքներուն մասին, կը նշէ նաեւ, որ ան «կերուրան եւ ըմպելիներու մէջ պարկեշտ էր, ուրախութիւններու մէջ՝ օրհնեալ էր, ուրախութիւններու մէջ՝ նաւատ»: Պատմահայրը իր մեկնութեան Սահակ Բագրատունիին գրած նամակին մէջ կը գրէ. «Եւ որովհետեւ մեզի հանգի

եղաւ քու հրամանով մեր յանձն առած նեղութիւնն աւելի մեծ բաւական նեղութիւն համարիլ, քան ուրիշներէ առաջարկուած ուրախութիւնն ու կերուխումը...»:

Մինչդարեան Հայաստանի մէջ խրճիթը չարաչահղները դատապարտուած են նաեւ օդինքով: Իր նշանաւոր «Դատաստանագիրք»ին մէջ Մխիթար Գոշ կը ձեւակերպէ այն օրէնքը, որով կը պատժուէին հարբեցողները: Եթէ հարբեցողը վնաս հասցուցած է ուրիշ մէկուն, պէտք է հատուցանէ: Գոշ կ'ըսէ որ հարբեցողին պէտք չէ երդում ընդունիլ: Ան կը գրէ որ պէտք է պատժել հարբեցող հոգեւորականները եւ բոլոր անոնք որոնք մոնակեցած են գինարբուքի կազմակերպումին: Մինչդարու մեծ օրէնսդիրը միաժամանակ կը նշէ որ հարբեցողը նախ պէտք է խրատել ու ապա դիմել պատժական միջոցներու:

Իր առակներէն մէկուն մէջ Մխիթար Գոշ կը գրէ. «Եթէ մարդ զղոյշ ըլլայ ուտելու եւ խմելու մէջ, բժիշկներուն դիմելու կարիք չունենար»:

Մեր նախնիները զարաւոր կենսափորձէն հասք, քանացած են չափաւորել զինի գործածութիւնը, խուսափիլ անոր կործանարար հետեւանքներէն: Ծանր ու թեթեւ ընելով զինիին դրական եւ բացասական կողմերը, մեր հինները ժողովրդական իմաստութիւններու ամբողջ շարք մը խրատանի ստեղծած են: (Գինիին հարցուցին.

. Աւերա՞ծդ է չատ, թէ չինածդ:
Եւ զինին պատասխանեց.
. Շինածս չեմ գիտեր, աւերածս համրանք չունի):

Գինեմոլութիւնը խարազանող հայկական հնագոյն թեւաւոր խօսքերը այսօր ալ կենսունակ են եւ դեռեւս առիթները չեն նուազած դրանք մոռացութեան տալու համար: «Զուրն անոյշ է, քան նուռն գինին», «գինին մարդ չի մեռցներ բայց ան օրին կը ձգէ», «Խաղողի խաղողիկ Լուրը ինչ յանցանք ունի, երբ անիկ Թոյն պատրաստողը մենք ենք»:

Մինչդարու մեծ բանաստեղծ ու խաստաւէր Ներսէս Շնորհալի գրած է, որ անոյշ գինիով լեցուած թակոյկը մարդը կ'առաջնորդէ դէպի յիմարութիւն: Հազար տարի առաջ մեր պապերը գիտէին որ չատ գինի խմելը լեարդի հիւանդութիւն կը պատճառէ:

Հին Հայաստանի մէջ գինի պատրաստած են ոչ միայն խաղողէն, այլեւ օշինդրէն, վարդէն, մկնատխէն, հապալասէն, սերկեւիլէն:

Մեր նախահայրերը ցգին պատրաստած են արմաւի հիւթէն, յեսադային, նաեւ հոյէն, թութէն, սալորէն եւ այլ միրգերէ: Ցգին կամ օդին համարուած է ամենակործանարար ըմպելին: Այդ պատճառով ժողովուրդը լսած է. «Գինին ծաղր ընող է, ցգին՝ կռիւ հանող»:

Հետազօտութիւնները կը հաստատեն որ մեր նախնիներուն համար թունդ խմիչքներ պատրաստելն ու գործածելը բնաւ կարեւոր զբաղում չէ եղած: Միաժամանակ, հին Հայաստանի մէջ տարածուած են աւելի քան 400 տեսակ մրգատհիւթեր ու քաղցր օշարակներ: Անոնց մէջ ամէնէն հռչակաւորը նռան հիւթն էր, որ ոչ միայն հաճելի ըմպելի էր, այլեւ բուժիչ դեղ: Նռան հիւթը համարուած է արտասովոր կենարար ըմպելի, երկարակեցութեան բալասան: Անմահական հիւթի անուն հանած է որդան կարմիրի խառնուրդով պատրաստուած օշարակը:

Հին Հայերը զանազան օշարակներ են պատրաստած խնձորէն, տանձէն, խաղողէն, դեղձէն, սալորէն, մոշէն: Բայց, ի հարկէ, ամէնէն յարգի օշարակը համարուած է ծիրանի հիւթը:

Հայկական ըմպելիներու չարքին կը դասուին բազմատեսակ ծաղկահիւթերը, լոչտակէ, մատուտակէ, ուրիշ արմտիքներէ, ծառերու փխրուն կեղեւէն ու քաղցը խէժերէն պատրաստուած օշարակները: Միայն մեղրէն պատրաստուած է տասներկու տեսակ օշարակ:

Խօսելով Արարատեան դաշտի առատ բուսականութեան մասին, Ղազար Փարպեցի կը գրէ որ այնտեղ չատ կան զանազան բոյսերու արմատներ, որ կ'օգտագործեն ճարտար, հմուտ եւ գիտուն բժիշկները, արագ բուժող սպեղանիներ կամ ըմպելի դեղեր պատրաստելու համար, որոնցմով կը բուժէին երկար ժամանակ հիւանդութեամբ տառապողները:

Հայաստանի մէջ կային անուշահոտ ծաղիկներու բուրաստաններ: Ծաղիկներէն արքաներու եւ թագուհիներու համար կը պատրաստուէին ընտիր հիւթեր, որոնք կը կոչուէին անմահական հեղուկներ: Ցաւոնի է որ է. դարու ականաւոր գիտնական Անանիա Շիրակացին Այրարատ նահանգի Զորագերտ վայրին մէջ յայտնաբերած է համասփիւռ բոյսը որ բուժիչ յատկութիւններ ունի: Այդ բոյսէն պատրաստած են նաեւ անուշահամ օշարակներ:

Հայկական օշարակներու թագուհին կենաց հիւթն է, որուն մէջ կը մէկտեղէին քառասուն բուրաստնային ծաղիկներու հիւթերը: Այդ մէկը կ'ըմբռնէին Նաւասարդեան տօնախմբութիւններու մրցումներու յաղթողները, արքաները, մեծ ճակատամարտերուն յաղթանակ տանողները:

Հին հայկական ըմպելիները հաճելի համ ունեցած են նաեւ այն պատճառով որ անոնց մէջ խառնուած են Հայաստանի աղբիւրներու սառնորակ ու ընտիր խմելու ջուրը:

Հ. Խ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՀԱՑ ՍՈՒՐԲԻ ՄԸ

- ԹԱԼԼԱՐԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ -

ԿԱՓ. - 1954-էն ի վեր ինչպէս ամէն տարի, Թալլարի հայ եպիսկոպոս՝ Ս. Գրիգորի յիշատակը ոգեկոչելու համար կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին Մարսէյլէն ու հարաւային շրջաններէն հանրաշարժեքով կամ անձնական կառքերով հարիւրաւոր հաւատացեալներ դիմած էին Թալլար: Ս. Գրիգոր այս առանին մէջ վաճխանած է 404 թուականին:

Ֆրանսացի կրօնաւորներու եւ պետական անձնաւորութիւններու ներկայութեան Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան մատուցանեց Պատարագը, իրեն կը ըսպասարկէր Ս. Ժերմի հոգեւոր հովիւը: Երգեցողութիւնները կատարուեցան Մաչիկ Երզմատեանի գեկավարած երգչախումբին կողմէ:

Հայ եւ Ֆրանսացի հաւատացեալներ լեցուցած էին պատմական աղօթատեղին, որ հիմնուած է Ե. դարուն Ս. Գրիգորի անունով եւ վերաշինուած 1640-ին:

Այս մասին պատմական ծանօթութիւնները կուտայ Թագուր Թագուրեանի կողմէ վերհրատարակուած «Ս. Գրիգորի կեանքը եւ պաշտամունքը» հատորը որ ունի նաեւ յաւելուած մը. «Լէ գ'ափօթր արմէնիէն ան Օգսիտան»:

Ցաւարտ պատարագի, ըստ սովորութեան հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ նորաշէն Ս. Գէորգ սրահին մէջ, որ սիրայօժար տրամադրուած էր քաղաքապետարանին կողմէ:

Պատմական այս աղօթատունը տէր է նաեւ գանձի մը. իտալացի նկարիչ Կրաալ Ամատէօ Վիթթորիոյի ԺԸ. դարու իւղանկարներու չարք մըն է, որ կը բաղկանայ վեց մեծադիր (275×185) կտաւներէ: Ատոնք կը ներկայացնեն Ս. Գրիգորի առաքելութեան դրուագները. առաջին անգամ լուսանկարուեցան անոնք Պետութեան կողմէ, վերոյիշեալ գիրքին մէջ հրատարակուելու համար: Սակայն ժամանակը վնասած է այս արժէքաւոր նկարներուն. վերանորոգումի համար պէտք է փոխադրուին մասնագիտական աշխատանոցներ. անհրաժեշտ է 130 հազարի ծախք մը, որուն կէսը պիտի հոգայ Պետութիւնը, իսկ միւս կէսը պիտի ապահովուի քաղաքապետարանին կողմէ հանրային հանգանակութեամբ մը:

Պ. Գլոտ Պոնէ Թալլարի քաղաքապետը հացկերոյթի իր ճառին ընթացքին ըսաւ որ եթէ Հայերը ալ փափաքին մասնակցիլ այս հանգանակութեան, վառ պահելու համար իրենց սուրբին յիշատակը, կրնան նուիրատուութիւններ կատարել:

Հայը որ այնքան հնութիւններ թողած է իր մայր հողին վրայ, ու գիտակից է իր արժէքներուն, անշուշտ պիտի ուզէ մասնակցութիւն բերել այս գործին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՌԻՉԸՐԴ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՆԻԺԵՐԻՈՑ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆ

ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Միացեալ - Նահանգներու Նիժերիոյ դեսպան նշանակուած է Ռիչըրտ Պօղոսեան: Առաջին անգամն է, որ Ամերիկահայ մը կը ստանձնէ դիւանագիտական նման բարձր պաշտօն մը Արտաքին Նախարարութեան մէջ: Ռիչըրտ Պօղոսեան ծնած է 1937-ին՝ Պոսթըն: 1962-ին աւարտելով Շիքագոյի համալսարանի իրաւաբանութեան ճիւղը մտած է Արտաքին Նախարարութիւն: Առաքելութեամբ ղրկուած է Պաղտատ եւ Փարիզ՝ ամերիկեան դեսպանատուները: Վերադարձին՝ պաշտօնավարած է Արտաքին Նախարարութեան Մերձաբեւելեան եւ Հարաւասիական հարցերու բաժանմունքին մէջ (1968 - 1969): 1972 - 1976 Ռիչըրտ Պօղոսեան եղած է Քուէյթի ամերիկեան դեսպանատան տնտեսական բաժնի վարիչը, ապա՝ Ֆարթումի ամերիկեան փոխ - դեսպան (1976 - 1979): Վերադառնալով Ուաշինկթըն, իրեն վստահած է օդանաւային բանակցութեանց բաժնի տնօրէնի պաշտօնը. իր այդ հանգամանքով կնքած է բազմաթիւ համաձայնութիւններ Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի, Իրլանտայի եւ այլ երկիրներու հետ: 1982 - 1985 արեւելեան - ափրիկեան հարցերու գրասենեակին մէջ եղած է պատասխանատու ափրիկեան 11 երկիրներու, ներառեալ՝ Եթովպիա, Քենիա, Սուտան եւ Մատակասքար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

LIVRES REÇUS

LA CUISINE ARMENIENNE ET ORIENTALE

par Madame Mireille H. DONIGUIAN

Ed. Doniguian et fils, Beyrouth 1985

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԲՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Համբը միշտ իւր խօսքերի մէջ օրինակ էր առնում իմ անձը, կարծես, ես ամբողջ մարդկութեան ներկայացուցիչը լինէի: Ասում էր, թէ անձը քեզ աւելի մօտ է, դու նրա հետ աւելի ծանօթ ես, եւ քո անձի օրինակով կարող ես դասել բոլոր մարդերի վրայ: Ինձ երեւում էր, որ ես դրսեւել էի նրա ուշադրութիւնը: Նա որքան սառն էր, որքան ծածկամիտ էր ցէպի իւր ընկերները, այնքան եռանդուն կերպով սկսեց հոգ տանել իմ զարգացման վրայ: Մի անգամ ասաց ինձ.

- Մուրադ, դու այժմ գիտես (նա հիմա ինձ հետ դուով էր խօսում) թէ ինչ է պատճառը, որ մարդիկ անթարմ յանկան եւ միեւնոյն ժամանակ անթարմ են դառնում. դու գիտես նաեւ, որ մի մարդու անթարմութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է ծանօթանայ նրա կեանքի պատմութեան հետ: Եւ այսպէս, մի ամբողջ ազգի անթարմութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է նոյնպէս ծանօթանալ նրա պատմութեան հետ: Որովհետեւ մի ազգ մարդկութեան մէջ, նոյն տեղն է բռնում ինչ որ անհատը հասարակութեան մէջ: Եւ նա ազգերի պատմութիւնից բացատրեց ինձ շատ կրթիչ բաներ:

Երկար նա խօսում էր կրօնքի, լեզուի եւ գրականութեան մասին, բացատրում էր, թէ մի ազգի գրականութիւնը ինչ ուղղութիւն կարող է տալ նրա կեանքին եւ գործունէութեանը, բացատրում էր մեր նոր գրականութեան սխալ ընթացքը եւ նրա վնասակար ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ: Նրա ասածները ինձ այն աստիճան գրաւեցին, որ ես վճռեցի, որքան կարելի է, լաւ սովորել Հայոց լեզուն: Իմ լեզուն առաջ շատ կոշտ եւ ոամկական էր: Թուրքերէն եւ պարսկերէն բառերով լի էր իմ խօսակցութիւնը: Ես աշխատում էի այնուհետեւ բուն հայկական բառեր գործածել: Ես շատ շուտ սովորեցի բառերը, օրինակ, մի գիշերայ մէջ սովորեցի այդ բոլոր բառերի նշանակութիւնը. անհատ, ընտանիք, ցեղ, ազգ, հայրենիք, պետութիւն, քաղաքակրթութիւն, լուսաւորութիւն եւ ուրիշ շատ բաներ: Նա ասում էր, որ այդ բառերի վրայ ամբողջ գրքեր են գրուած, բայց նա մի քանի խօսքերով. բացատրում էր ինձ գրանց իմաստը: Ապա սոս, որ թոյլ չէր տրուած մեզ մօտ գիրք, թուղթ, գրիչ ունենալ, թէ չէ, ես շատ բան կը սովորէի նրանից:

«Գիտութիւնը եւ ուսումը միայն միջոցներ են մի ժողովրդի համար հասնել բարօրութեան, բայց ոչ բարօրութեան առարկան», - ասում էր նա, եւ ըսկզբում էր բացատրել, թէ ուրիշ ինչ պայմանների մէջ պէտք է գրուած լինի ժողովրդի կեանքը, որ կարողանայ լինել նա բախտաւոր: Երկար ու երկար խօսում էր հողի ու նրա մշակութեան պայմանների մասին, արհեստների կատարելագործութեան մասին, դրամատէրների գործունէութեան մասին եւ այլն: Աշխատանքը նա աւելի բարձր էր դասում, քան ամէն ինչ: «Աշխատանքը կեանք է, ասում էր նա, իսկ անգործութիւնը՝ մեռելութիւն»:

Նրա խօսակցութիւնը այնքան հաճելի էր, որ ես ժամերով լսում էի նրան եւ չէի կշտանում: Ոչ մի անմիտ բառ չէր դուրս թռչում նրա բերանից: Նա գիտէր խիստ լուրջ եւ խորին կերպով վերաբերել դէպի ամէն մի հարց: Ես իմ կեանքում առաջին անգամ տեսնում էի մի այնպիսի երիտասարդ, որը անսահման բարութեան հետ ունէր եւ համառութիւնների մեծ պաշար: Նա գիտէր մի քանի եւրոպական եւ ասիական լեզուներ եւ, որքան ասես, խելացի մարդ էր:

Իր մասին նա ոչինչ չէր խօսում: Մի քանի անգամ հետաքրքրուեցայ նրա անցեալով, բայց ստանում էի միշտ անորոշ պատասխաններ:

- Դուք բարի եւ ազնիւ մարդ էք, - մի օր ասեցի նրան, - դուք չէիք կարող ինձ նման եղեռնագործ լինել, պատմեցէք, խնդրեմ, ի՞նչ յանցանքի համար աքսորեցին ձեզ:

- Այդ մի հարցրէք ... պատասխանեց նա ոչ սակաւ յուզուած կերպով:

- Գոնէ ասեցէք դուք ո՞վ էք եւ ո՞ր տեղացի:

(Շար. 180)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժան Լուսիկեան իրենց մօր՝ Խնկուհի Խանթեմուրեանի (Ծնեալ՝ Զօպանեան) եւ հօր՝ Գրիգոր Լուսիկեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին՝ լիբանանահայ տղոց համբուռ ծախքին համար (տառնալ «Ծառաջ»էն):

ԾՆՈՐՀԱԿԱՒԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. - 200 Ֆ. Մարի - Նուպար հատատուութեան բարեկամներէն: 300 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Թիրայր Վարժապետեանէ փոխան ծաղկեպակի, Տիկին՝ Մարի եսայեանի մահուան առթիւ: 500 Ֆ. Պ. Ցովհաննէս Զենէեանէն իր կնոջ մահուան Ս. տարելիցին ի յիշատակ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Գուսան» երգչախումբի 5-րդ տարեդարձին հանդիսութիւնը Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

YEVKINÉ YEPREMIAN de GRÉEF

SCULPTEUR et MEDAILLEUR

Communique sa nouvelle adresse au Canada et s'excuse de ne pas avoir pu joindre chacun *personnellement*

4265 rue Jean Brillant
MONTREAL QUE. H3T 1P2
CANADA

tél. (514) 733-10-62

HENRI VERNEUIL

Quand un grand metteur en scène se fait écrivain pour raconter...

une histoire bouleversante

MAYRIG

ROBERT LAFFONT

LIVRY - GARGAN

A LOUER F 3

pour cabinet médical

Dentiste sur le palier

tél. 983 59 68

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

Diplômée de l'université Américaine de Beyrouth

Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale Supérieure de Musique de Paris

Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՑ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Շորեքշաբթի Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը

118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝

840 22 42

- ԹԱՂՎԵՐԱՑ -

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ բազմաձայն պատարագ, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՂԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԻՈԶԵԱՆ
(ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՑ ՀԱՅՈՑ)

Ժամը 16-ին, Թափօր Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 11-ին, Հոգեհանգիստ վասն համօրէն նըւիրեալոց:

×

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Դէօրգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան-ռէհանով:-

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Ճիշտաւակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Նըւիրեալոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Ձանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Շորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկըսին՝

ՇՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Ռուսթէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել.- 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիլլն մանաճիւղերու, եւ Վիլլնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Շորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ - Քէ Բաժօ, թիւ 1: 38200: Վիլլն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել.- 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 թիւերուն:

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ ղպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Ըլմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Շորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Ըլմազեանի:

ԼԻՈՆ

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Շորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16·30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Շորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի թըւականէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Հասցէ.- 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն.- 860 - 47 - 18

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական ղբպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն տեղն: Ժամը 2-ին:

ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռաձայն.- 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասար-եանին:

Հեռաձայն.- 529 - 22 - 92

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 - 1986 --

— **Du 5 au 19 Octobre** (via Kiev) ..... **5.750 F**

— **Du 18 au 27 Octobre** (via Moscou) ..... **4.750 F**

(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— **Du 25 Octobre au 3 Novembre** (via Moscou) ..... **4.550 F**

(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie

— **Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986** (via Moscou) .... **5.580 F**

Pâques en Arménie

— **Du 29 Mars au 12 Avril** (via Kiev) ..... **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie

— **Du 19 Avril au 3 Mai**

(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia

OPTIMA TOURS

12, rue Vignon — 75009 PARIS

Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
17

MARDI
17 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.052 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.052

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...
ԿԱՄ
ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

Այս երիտասարդները, որոնք կը քալէին ցուցատախտակները բռնած ուր գրուած էր թէ կիպրոս Թուրք է, մէեւնոյն ատեն ալ միաբերան կը պոռային ըսելով, թէ «Աթաթիւրքի ծնած տան ոչ ոք կրնար ձեռք երկարել» եւ այլազան կարգախօսքեր կ'արձակէին:

Երբ Թաքսիմի Ցուչարձանին առջեւ հասած էին, արդէն ժամը ցոյց կուտար 17·30-ը եւ անոնք հաւաքուեցան Ցուչարձանին բոլորտիքը, մէեւնոյն ատեն ազատակելով, - «Ակնոցին բոլոր անոնք, որոնք աչք կը դնեն Աթաթիւրքի ծնած տան վրայ»: Ցետոյ դրօշ պարզեցին Ցուչարձանին առջեւ: Քիչ վերջ ալ յարձակեցան յոյն պաշտամաւոր խանութին վրայ որ կը գտնուէր Թաքսիմի հրապարակին մօտ եւ ապակիները փշրեցին արձակուած քարերով: Ասոնք առաջին ազդանշանները եղան դէպքերուն: Աւելի վերջ յարձակումները չարունակուեցան Անգարա Փազարըի, Փարք Օթէլի ծագարանին, Թաքսիմի Այա Թրիատա Եկեղեցիին վրայ: Նոյն պահուն, յարձակումներ կը զործուէին նաեւ Անկախութեան պողոտային վրայ գտնուող բոլոր խանութներուն ու վաճառատուներուն, մէկ ծայրէն միւսը: Այսօրուան սերունդին պատկանողներէն ոմանց ալ ծանօթ վաճառատուներէն Աթլաս, Մոթորլա, Վիլի, Սիլվիօ, Ճարոնական Խաղալիքներու խանութը, Ինճի, Գալան եւ Հայ Լայֆ ծագարանները, Աքլանթիք եւ Օրման գարեջրատունները, բաւին բովանդակ առումով տակնուվրայ եղան կամ «մէկերը զուրս բերուեցան», ինչպէս կ'ըսեն ժողովրդական բացատրութեամբ:

ԴԷՊՔԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽԱԼԻՆ

Յարձակումները, աւելի վերջ ծաւալեցան միւս թաղամասերու մէջ ալ: Մարզկային հեղեղներ որոնք իջան Գարա գիւղի եւ Սիրքէճիի հրապարակները, հոս եւս քանդեցին եւ ջարդուփշուր ըրին ինչ որ հանդիպեցաւ իրենց ճամբուն վրայ: Առաջին հրդեհը յառաջ եկաւ ժամը 22-ին, Գարագիւղի նամակատան եւեին գտնուող խանութի մը մէջ: Աւելի վերջ ալ իրարու եւեւէ հրդեհներ ծագեցան քաղաքին այլազան թաղամասերուն մէջ եւ ստուգեցաւ որ վաթսունըմէկ տեղ հրդեհ կայ: Դրակի արուող տեղերուն մէկ մասը եկեղեցիներ էին եւ ասոնց մէջեւ Թաքսիմի Այա Թրիատա Եկեղեցին ալ կար:

Դէպքերը կը չարունակուէին տարածելի ու ծաւալիլ եւ կարճ ատենի մէջ ըսկրան նաեւ Գումգափու, Սամաթիա (Գոնճամուաթֆա փաչա), Եսիլգիւղ եւ Էյուպ, երբ միւս կողմէ ալ Ֆէրիքէվիւղէն մինչեւ Վոսիոր ալ տարածուելով պատեցին ողջ քաղաքը:

Գերագրգռուած ժողովուրդը իր ճամբուն վրայ կը պոռար ամէն տեղ, - Դրօշա՛կ կախեցէք, դրօշա՛կ կախեցէք···: Իսկ ով որ դրօշակ չէր կախած կամ չուներ որ կախէր, յարձակման կ'ենթարկըւէր, խանութը աւերակի կը վերածուէր կարճ ատենի մէջ:

Առնաւուտգիւղի, Սարըյէրի, Ենիգիւղի չրջանին մէջ բոլոր գրօսարանները քանդուած էին: Նշանաւոր Լիտօ գրօսարանին մէջ աթոռ մը իսկ չէր մնացած որ չարզուփշուր եղած չըլլար: Կացութիւնը այնքան ահաւոր էր ու պատկերը քաոմնեցուցիչ, որ դժուար էր այսօր ամենայն հարազատութեամբ նկարագրել կամ բացատրել: Ասլ արշաւ մըն էր որ կը կատարուէր անկասելի ուժգնութեամբ···:

Առաջին ժամերուն, թալան ու կողոպուտ չկար: Բազմութիւնը կը չանար կարծես իր ցասումը թափել եւ կիրքը գոհացնել՝ կոտրելով եւ թափելով, փշրելով ու քանդելով: Բայց քանի ժամերը կը յառաջանային, կը տեսնուէր թէ թալանիչներ կուգային խառնուիլ ժողովուրդին մէջ: Ինչպէս որ յաջորդող օրերուն երբ ապահովութեան ուժերը տուներու մէջ խուզարկութիւններ կատարեցին, գտան 6032 կոր այլազան ապրանքներ, 654 կոր գոհարեղէն, 45915 ոսկի դրամ եւ ուրիշ դրամարկղ: Կարգ մը հօրերու մէջէն ալ այլազան ապրանքներ գտնուեցան:

Տեսնուեցաւ, որ թալանիչները մէկ կողմէ ալ կը յարձակին Ցունաց տուներուն վրայ: Միւս կողմէ, Պալըքլըի Ցունական Եկեղեցւոյ քահանան ալ Թրքական դրօշ պարզած չըլլալուն համար յարձակման ենթարկուեցաւ ու բռնի թրիատուեցաւ···:

«Այդ պիչերուան յաջորդող առաւօտուն, այսինքն 1955 Սեպտեմբեր 7-ին, նախ Պէյօղլու, ապա Պոլսոյ մէւս թաղամասերը կը պարզէին անճանաչելի վիճակ մը եւ կը յիշեցնէին այն խելագարը որ ինքզինքին հետ կռուելով վրան - պլուխը կը պատռէ, քիթն ու բերանը արիւններու մէջ կը ձգէ եւ յետոյ փուլ կուգայ ինքն իր վրայ ուժասպառ, ահաւոր ու մահացու լռութեան մը գրկին մէջ: Այն Ցոյները, որոնց խանութները թալանի ենթարկուած էին ու քանդուած, առաջին ժամերուն վախը թօթափելէ վերջ իրենց կեանքը փրկած ըլլալու գաղջ հանդստութիւնը երբ կը զգային, փողոցի մարդէն սկսեալ գրեթէ բոլորն ալ անբացատրելի ապշութեան եւ զղջումի մը մէջ էին հիմա, պատահածներուն պատասխանատուութեան զգացումին ներքեւ չզմած:

Պոլսոյ մէջ երբ այս դէպքերը կը պատահէին, Իզմիրի մէջ ալ յարձակում գործուած էր յունական հիւպատոսարանին վրայ եւ հեռէն դրօշը վար առնուելով այրուած: Ցարձակողներու տաք - գլուխ խումբը ապա կրակի տուած էր նաեւ հիւպատոսարանի չէնքը, իսկ Իզմիրի Տօնավաճառին բացման համար պատրաստուած յունական տաղաւարն ալ քանդուած, տակնուվրայ եղած: Ցարձակումի ենթարկուած էին նաեւ կարգ մը եկեղեցիներ, բայց բարեբախտաբար բոլոր այս դէպքերը Պոլսոյ մէջ պատահածներու համեմատութեան չէին հասած:

Գալով մայրաքաղաք Անգարայի, հոն դէպքերը մնացած էին սահմանափակ, ապահովութեան ուժերուն կողմէ կատարուած արագ միջամտութեան շնորհիւ, միայն խումբ մը ցուցարարներ «բողոքի դնացք» մը կատարած էին յունական դեսպանատան առջեւ ու բաւականացած այդքանով:

(Շար. 2)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ՝ ՎՃՌԱԿԱՆ

Կիրակի իրիկուն, Հանրապետութեան Նախագահը զեկուցումի ձեւով ճառ մը արտասանեց, կիւլսէնին եւ Միւրորոայէն վերադարձին:

Վճռական ոճով մըն է, որ Միթերան չեչտեց թէ Ֆրանսա ներկայ պիտի մնայ Աղգաղականի մէջ եւ պիտի պահպանէ իր չահերը ինչպէս նաեւ իր անկախութեան եւ ազատութեան միջոցները:

Միթերան փորձեց նաեւ մեծ համեմատութիւններ չտալ Առիանի արձակման ձախողութեան, իր հիացումը յայտնելով ճարտարապետներու եւ մասնագէտներու այն կազմին, որ պատասխանատուութիւն ունի այդ արձակման: Անդրադարձաւ նաեւ Միւրորոայի հիւրկական փորձերու կեդրոններուն, յայտնելու համար թէ այդ փորձերը ոչ մէկ վնաս կը բերեն շրջապատին եւ թէ Ֆրանսա թշնամի չունի հարաւի Աղգաղականի մէջ, միայն վրճռած է իր իրաւունքները գործադրել, ո՞վ, հարց կուտայ Նախագահը, Ֆրանսայի թէ աշխարհի մէջ, կրնայ զարմանալ: Նոր - Զելանտայի վարչապետը գոհ մնացած է այս ելոյթէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՄԱՆԻԹԷ»ի տարեկան ժօն - գաշտահանդէսին, Ժորժ Մառչէ անգամ մը եւս յարձակեցաւ Համայնավարներու բուն թշնամիին՝ ընկերվարականներուն վրայ, ձաղկելով ընկերվարական - ազ համակեցութեան ծրագիրները, չեչտելով թէ Ֆալիւսի եւ Պառի անտեսական քաղաքականութեան մէջ, ոչ մէկ տարբերութիւն կայ: Երկուշաբթի առաւօ, համայնավար պաշտօնաթերթը բազմաթիւ նկարներ հրատարակած էր այս առթիւ, որոնցմէ մէկը կը ներկայացնէր Մելինէ Մանուշեանը, որ ձեռքը կը սեղմէ կուսակցութեան քարտուղարին: Ուրբաթ օր է, որ Մառչէ բացումը կը կատարէր «Համայնավարները դիմադրութեան մէջ» ցուցահանդէսին, ճառ մըն ալ արտասանելով, որմէ իր գոհունակութիւնը յայտնած է Մելինէ Մանուշեան, ինչպէս կը գրէ «Իւմանիթէ» նկարին տակը:

ԹՈՒՐԳՈՒՏ վարչապետը մանր փոփոխութիւններ կատարեց իր գահլիճին մէջ, - Պետական նախարար Ճ. Պիւյիւքպաշի տեղը գրաւած է Լուսաւորութեան նախարար Վ. Տինչերլեր, իսկ վերջինիս տեղը գրաւած է Անավաթան կուսակցութեան մէկ ուրիչ անդամը, Մեթին Էմիրօղլու:

ՄՈՍԿՈՒԱ, այս անգամ, անմիջական փոխադարձութեան դիմեց, 25 բրիտանացի դիւանագէտ արտաքսելով: Նման քայլ մը չէր առած, երբ Ֆրանսա, երկու տարի առաջ 47 խորհրդային դիւանագէտ տուն ղրկած էր, այն մեղադրանքով որ լրտեսութիւն կ'ընեն: Տիկին Թաչըր բոլոր - րովին անարդար որակեց խորհրդային իշխանութեանց տուած որոշումը: Արտաքին նախարարութիւնն ալ յայտնեց թէ այս քայլը կրնայ վնասել երկու երկիրներու յարաբերութեանց:

ՌԵԿԸՆ - ԿՈՐԲԱՋՈՎ հանդիպումէն հազիւ երկու ամիս առաջ է, որ Ուաշինկթընի յաջող փորձ մը կատարեց հակահրթիռ զէնքի մը իրական թիրախի մը վրայ: Ռուսերը բուռն բողոք մը բարձրացուցին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ 550 հազար Հրեաները տօնեցին իրենց նոր տարին Կիրակի օր: 5746-րդ տարին սկիզբն է ապաշխարանքի տասնօրեայ շրջանի մը որ վերջ կը գտնէ Եոմ Քիփուրով (մեծ ներում): Հրէական ամանորը տարեդարձն է աշխարհի ստեղծման եւ Խահակի ողջակիզման Աբրահամի կողմէ: Այս տարի զուգադիպութիւն մը կայ, այն է որ մահմետական նոր տարին ալ կը սկսի նոյն օրը (1406):

ՔԻՒՐՏ անջատողականները ազատ արձակեցին երկու ճափոն եւ երկու հարաւային - քորէացի թեքնիսիէններ՝ որոնք պատանդ պահուած էին հիւսիսային Իրաքի մէջ: Ապրիլին առեւանգուած էին, բողոքելու համար ճափոն կառավարութեան դէմ: Այս վերջինը տնտեսական սերտ կապեր կը պահէ Իրաքի կառավարութեան հետ, որուն դէմ, անշուշտ, պայքար կը մղեն քիւրտ անջատողականները:

ՇՈՒՆՏԻ ընտրութիւններուն յաղթած է ճախը: 349 երեսփոխաններէն 169-ը վարչապետ Օլօֆ Փալմէի սոսեալ - դեմոկրաները պիտի ըլլան, 19-ը համայնավարներ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ճախը պիտի կարենայ կառավարել միայն ընկերվարականներու եւ համայնավարներու գործակցութեան չնորհիւ: Այս վստահութիւն չի ներշնչեր, սակայն աջի երեք կուսակցութիւններն ալ պառակտուած են, եւ երկու աւանդական մեծերը՝ կեդրոնական ու Պահպանողականը, քուէ կորսընցուցած են: Ընտրութեան միակ զգայացնոյց նորութիւնը փոքր Ազատական կուսակցութեան չահած քուէներն են, - 1982-ին, 5,9 տոկոսը, այս անգամ՝ 13,8 տոկոսը:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը Միացեալ - Ազգերու վարչական մարմնի պաշտօնատարներէն 450 անձի ազատ ճամբորդութեան իրաւունքները սահմանափակած է, պատճառաբանելով որ անոնք լրտեսական աշխատանք կը տանին ԱՄՆ-ի մէջ: Խորհրդային 300 քաղաքացիներ՝ որոնք կը պաշտօնավարեն Միացեալ - Ազգերու մէջ, կը կազմեն այս խմբակի կորիզը: Միւսները Աֆղան, Քուպացի, Իրանցի, Լիբիացի եւ Վիէթնամցի են, այսինքն՝ ոչ միայն համայնավար Պետութեանց քաղաքացիներ: Փերէզ Տէ Քուէյյար, Միացեալ - Ազգերու քարտուղարը, բողոքած է այս որոշման անարդարանալի խստութեան դէմ, եւ կը մերժէ օգնել ԱՄՆ-ի Պետութեան, սահմանափակումներու կիրարկումը դիւրացընելու:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԵՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի Սեպտեմբեր 6-ի թիւին մէջ հրատարակուած է հետեւեալ հաղորդագրութիւնը·-

Լիբանահայ երեք քաղաքական կուսակցութիւններու՝ Հ.Ց.Դ., Ս.Դ.Հ.Կ. եւ Ռ.Ա.Կ. հերթական ժողովը գումարուեցաւ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 4-ին: Ժողովը հանգամանօրէն քննարկեց երկրին մէջ տիրող քաղաքական - ապահովական կացութիւնը եւ այդ կացութեան անդրադարձը Լիբանանահայութեան վրայ:

Հարցերը խոր վերլուծումի ենթարկելէ ետք, ժողովը անգամ մը եւս կը հաստատէ Լիբանանահայութեան հաւատքն ու հաւատարմութիւնը՝ հանդէպ լիբանանեան հայրենիքի ամբողջականութեան եւ հարցերը բանակցութեանց ճամբով արդար հիմերու վրայ լուծելու լիբանանցի ժողովուրդի կարողութեան:

ՃԱՏՐԱԿ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑՆՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԲՈՎ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Աշխարհի ախոյեանը կ'ամբապնդէ իր դիրքը եւ այն տպաւորութիւնը սկսած է տիրել թէ պիտի պահէ իր տիտղոսը: Վերջին հանդիպումին, որ յետաձգուած էր, Գասպարով ձգեց խաղը եւ Գարբով կէտ մը նշանակեց ու կը յաղթէ 3 - 2:

ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

(1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ)

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանի սեմին, ահաւասիկ համայնապատկեր մը վիճակագրական տուեալներով, Ֆրանսայի հայ դպրոցական հաստատութիւններուն:

Յատուկ հաղորդակցութեամբ իւրաքանչիւր տեսչութեան մօտ առնուած են ստոյգ տեղեկութիւններ: Միայն արձանագրուած աշակերտներու թիւը կրնայ պզտիկ փոփոխութիւններ կրել, նկատի առնելով վերջին պահուն եղած արձանագրութիւնները, կամ ալ հրաժարումները:

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Les Caillols (Մարսէյլ)

Արձանագրուած՝ 250, բոլորը ցերեկօթիկ - երկսեռ:

Հայ աշակերտներու թիւը՝ 80, գրեթէ բոլորը Ֆրանսահայ ծնողքներու զաւակներ, ինչ որ համեմատաբար քաջալերական է:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը միակն է Ֆրանսայի հայ դպրոցներէն որ պայմանագրութիւն ունի կրթական նախարարութեան հետ: Ուսուցչական կազմը կը նշանակէ, կը հոգայ եւ կը ստուգէ կրթական նախարարութիւնը, ինչ որ օրակի տեսակէտէն ապահովութիւն մըն է:

Ունի մանկապարտէզի երեք բաժանումները եւ նախակրթարանի լրիւ չրջանը: Կը պաշտօնավարեն ութ ուսուցչուհի:

Ամէն օր, հայ աշակերտներուն, եւ վաւիաքող ոչ - Հայերուն եւ կա՛ն, կը դասաւանդուի մէկ պահ հայերէն: Մանկապարտէզի աշակերտները բաժնուած են երկու խումբի: Հայերէնը առաւելապար կը ձամբուի խաղի, երգի, խօսակցութեան, պարի եւ այլ արտայայտութեանց միջոցներով: Հինգ տարեկանին կը սկսի ընթերցումի ուսուցումը: Նախակրթարանի աշակերտները, հայերէնի ուսուցման համար, բաժնուած են չորս խումբի: Ծրագիրը կ'երթայ ընթերցութեան, բառագիտութենէն քերականութեան, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն Հայոց: Հայերէնի դասեր կը տրուին նաեւ Զորեքշաբթի օրերը դուրսէն եկող աշակերտներուն:

Մարսէյլի հայաշատ գաղութէն ներս, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր իր ամբողջ կարելիութիւնները դրած է ի սպաս հայ մանուկներու կրթութեան եւ դաստիարակութեան: Եւ սակայն նուիրեալ Հայ Քոյրերուն սիրտը վիրաւոր է: Ամէն վերամուտին քիչ մը աւելի կ'աբիւնի, քանի ստիպուած են իրենց թիւը լրացնելու համար ընդունիլ ոչ - հայ աշակերտներ: Ֆրանսացիները մէկ տարիէն միւսը տեղ կ'ապահովեն, իսկ հայ ծնողքները, որոնց կը տրուի նիւթական ամէն դիւրութիւն, կը վարանին ինչ - ինչ պատճառներով: Սակայն, նուիրումին հետ համբերութիւնը, յարատեւութիւնը Հայ Քոյրերուն յատուկ առաքինութիւններ են ու միշտ կը տքնին լաւագոյն օրերու հեռանկարով:

Վարժարանի պատասխանատու տեսչուհին է՝ Քոյր Ժընէվիէվ Դաւթեան, օգնական ունենալով Քոյր Զապէլ Արծրունի եւ Քոյր Մելինէ Մամճեան:

×

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Alfortville (Փարիզ)

Արձանագրուած՝ 72, երկսեռ, երկուքու կէսէն հինգ - վեց տարեկան:

Անցեալ տարեշրջանի բաղդատմամբ աշակերտներու թիւը գրեթէ անփոփոխ է:

Ֆրանսահայ աշակերտութեան տոկոսը՝ 60 առ հարիւր, մնացեալ 25 առ հարիւր Թրքահայ եւ 15 առ հարիւր լիբանահայ:

Տարեկան պիւտճէ՝ երեք հարիւր չիւնուն հազար Ֆրանք, որ կը գոյանայ տարեկան հացկերոյթով, նուիրատուութիւններով եւ Ալֆորվիլլի քաղաքապետարանի դանապան օժանդակութիւններով: Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը հոգայ էլեկտրականութեան, ջուրի, չէնքի ապահովագրութեան եւ կեդրոնական ջեռուցումի ծախքերը: Դրպրոցը բոլորովին ձրի է:

1984 - 1985 տարեշրջանին ունեցած է 16 չրջանաւարտներ:

Դպրոցի պատասխանատուն է՝ տոքթ. Ս. Սիմոնեան: Դպրոցը ունի կրթական մարմին մը, որ կը հսկէ եւ ուղղութիւն կուտայ:

Ս. Մեսրոպ կրթարանը, ինչպէս ամէն մանկապարտէզ բաժնուած է երեք դասարաններու: Փոքրերու դասարան, ուր կը խօսուի միայն հայերէն. եւ հայերէնը կը տրուի երգի, պարի խաղերու եւ արտասանութիւններու ճամբով: Միջին դասարան, ուր հայերէնով կը դասաւանդուի մեր պատմութիւնը դէպքերու, հերոսներու եւ աւանդութեանց ընդմէջէն եւ նոյնպէս ազգային ու ժողովրդական երգեր: Սակայն նոյն տաեն հաշիւ, այբուբենի տարրական ծանօթացում: Մեծերու դասարան որ կը պատրաստէ ուղղակի նախակրթարանի մուտքին կը տրուի գրպագրութիւն, թուաբանութիւն, ձեռային աշխատանք, նոյնպէս մօտեցում Ֆրանսական մշակոյթի, ինչպէս նաեւ հայերէն:

Կը պաշտօնավարեն չորս ուսուցչուհի. երկու փոքրերուն դասարանը եւ մէկական միջին եւ մեծերու դասարանը:

Ալֆորվիլլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին 7-րդ տարին է: Արձանագրուած արդիւնքները քաջալերական են: Տեղի պակասէն աշակերտներ կը մերժուին: Դպրոցը ընդլայնելու ծրագրով դնուած է եկեղեցւոյ կից գտնուող հոզը Փարիզի Առաջնորդարանի կողմէ: Նոր չէնքի մը չինութեամբ կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ հարիւր աշակերտ ընդունիլ:

×

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Beaumont (Մարսէյլ)

Արձանագրուած՝ 123, որոնցմէ՝ 52 առ հարիւր աղջիկ եւ 48 առ հարիւրը տղայ:

Անցեալ տարեշրջանի թիւը՝ 110:

Ֆրանսահայ աշակերտութեան տոկոսն է՝ 55 առ հարիւր, 45 առ հարիւր լիբանահայ, Թրքահայ, սուրիահայ:

Ուսման ծախք՝ 220 Ֆ. ամիսը. կէսօրեան ճաշ 220 Ֆ. ամիսը, եւ 200 Ֆ. ամիսը երեքեւկէսի ծախք: Որոշ թիւով աշակերտներ ընդունուած են զեղչով եւ ոմանք բոլորովին ձրի:

Տարեկան պիւտճէն է՝ մէկ միլիոն 300-հազար Ֆրանք, որ կը գոյանայ աշակերտներու վճարումներէ, տեղական հանրային նպաստներէ, նուիրատուութիւններէ: Սակայն դպրոցը մեծ դժուարութիւններ ունի պիւտճէն հաւասարակշռելու:

Համազգային Կրթական Կեդրոն Դպրոցը կը վարէ Մատակարար խորհուրդ մը, բաղկացած եօթը հոգիէ եւ ընտրուած երկու տարուան համար, ընդհանուր ժողովին կողմէ:

Դպրոցը ունի մանկապարտէզ եւ նախակրթարան:

× *Մանկապարտէզը կը հաշուէ 68 աշակերտ, բաժնուած երեք կարգերու: Տնօրէնուհին է՝ Օր. Սեդա Պիսերեան:*

× *Նախակրթարանը ունի այս տարի չորս դասարան եւ 55 աշակերտ:*

- Նախապատրաստական դասընթացքը 19 աշակերտ:

- Տարրական դասընթացք Ա. տարի՝ 16 աշակերտ:

- Տարրական դասընթացք Բ. տարի 11 աշակերտ:

- Միջին դասընթացք Ա. տարի 9 աշակերտ:

Ուսուցչական ընդհանուր կազմը կը հաշուէ 9 հոգի, որոնցմէ երկուքը կը դասաւանդեն հայերէնը:

Դպրոցը ունի նաեւ երկու հոգի, որոնք կը զբաղին խոհանոցով եւ երկու վարիչ: Այս վերջիններուն երկու հանրակառքով Մարսէյլի զանազան չրջաններէն կ'ապահովեն աշակերտներու հաւաքումը: Դրպրոցէն ներս կ'աւանդուին Ֆրանսական կրթական ծրագրի նիւթերը եւ հայերէն:

ՀԱՅ ԽՄԲԱՎԱՐ - ԵՐԳԱՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Հայ երաժիշտ - արուեստագէտներէն չատեր լուսաւորիչներ եղած են. անոնք իրենց երաժշտական գործունէութիւնը ի սպաս դրած են ժողովրդական լայն խաւերու դեղագիտական դաստիարակութեան: Այդ արուեստագէտներու չարքին կ նաեւ երգահան, խմբավար - մանկավարժ Գուրգէն Յովհաննէսի Միրզոյեան, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրած է երաժշտական մշակոյթի տարածման ու արմատաւորման գործին:

Գուրգէն Յովհաննէսի Միրզոյեան ծնած է 1891-ին՝ Թիֆլիս: Երգահանին ծնողքները արուեստասէր մարդիկ էին: Հայրը՝ Վանօ, կը նուագէր երաժշտական զանազան գործիքներ, իսկ մայրը՝ Եկատերինա, ձեռնհաս չնակ կը նուագէր: Բնականաբար, երաժշտական այս միջավայրը իր ազդեցութիւնը կը թողու Միրզոյեաններու զաւակներուն վրայ:

Ինը տարեկանին Գուրգէն Միրզոյեան կ'ընդունուի հանրակրթական դպրոց, իսկ 1905-ին կը փոխադրուի Ներսիսեան վարժարան, ուր երգ - երաժշտութիւնը դրրուած էր աւելի պատշաճ մակարդակի վրայ: Երաժշտական նախակրթութիւնը կը տանայ Գրիգոր Սիւնիի մօտ, որուն հետ չփումը բախտորոշ կը դառնայ պատանիին յետագայ կրթութեան եւ մասնագիտութեան ընտրութեան համար: Ցետագային Գուրգէն Միրզոյեան բախտը կ'ունենայ երգելու Կոմիտասի ղեկավարած երգչախումբին մէջ:

1908-ին Միրզոյեան կ'ընդունուի Թիֆլիսի երաժշտական դպրոցը եւ ամբողջովին կը նուիրուի երաժշտական արուեստին: Իր ուսուցիչները եղած են Զախարիա Փալիաշվիլի եւ Նիկոլայեւ:

Ուսման աւարտին Գուրգէն Միրզոյեան կ'անցնի մանկավարժական գործունէութեան: 1912-ին Տաշքենդի մէջ երգ - երաժշտութեան դասեր կուտայ, նոյն տաեն կը ղեկավարէ տեղւոյն հայկական եկեղեցւոյ երգչախումբը: 1913 - 18 թուականներուն թանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի օգնութեամբ Միրզոյեան պաշտօնի կը կոչուի Պաքուի հայկական եւ ազգրեջանական դպրոցներուն մէջ՝ իբրեւ երգի ու երաժշտութեան ուսուցիչ: Այդ տարիներուն երիտասարդ երաժիշտը կը սկսի հրատարակել իր առաջին մանկական երգերը, որոնք մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն. «Գարուն», «Նապաստակ», «Դպրոցում», «Անձրեւ», «Ամառ» երգերը գրուած են ունկնդիրներու հասկնալի պատկերներով:

Ազգային եւ քաղաքական լարուած մթնոլորտը կը ստիպէ երիտասարդ երաժիշտը կրկին տեղափոխուելու Վրաստան: 1919-ին կը հրաւիրուի Թիֆլիսի Շամխորեցոց դպրոցը, իբրեւ ուսուցչապետութեան եւ երգ - երաժշտութեան աւագ ուսուցիչ: Յաջորդ տարին Թիֆլիսի խորհրդային դեսպանատան աշխատաւորներու ուժերով ան կը կազմակերպէ երգչախումբ մը եւ հանդէս կուգայ մեծ համերգով:

1921-ին Գուրգէն Միրզոյեան կ'ընդունուի Թիֆլիսի երաժշտանոցի տեսական բաժինը: Իր ուսուցիչներն էին ծանօթ մանկավարժ - սաեղծագործողները Միխայիլ Իպոլիտով - Իվանով, Դմիտրի Ազակիչվիլի, Քրիստափոր Քուչնարեան:

1924-ին Միրզոյեան կ'աւարտէ երաժշտանոցը եւ ամբողջովին կը նուիրուի երաժշտութեան դասաւանդման գործին: Ան որպէս խմբավար կը հրաւիրուի Անդրկովկասի կոմունիստական համալսարանը եւ կը կազմակերպէ ազգերէջանական, վրացական եւ հայկական երգչախումբեր, որոնց երգացանկը կազմուած կր առաւելաբար յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերէ: Մեկնաբանուող երգերէն մէկ մասի հեղինակն էր Գուրգէն Միրզոյեան:

Երգահանին խմբերգները առնական են ու խրոխտ, աչքի կը զարնեն իրենց պարզութեամբ ու երաժշտական արամաբանական հետեւողականութեամբ, ձեւի եւ մշակոյթի յղկուածութեամբ:

1924-ին Գուրգէն Միրզոյեան կը տեղափոխուի Հայաստան, կ'աշխատի Երեւանի հայկական մանկավարժական ուսումնարանին մէջ: Բայց կարճ ժամանակ ետք կը փոխադրուի Թիֆլիս:

1927-ին Միրզոյեան կը հրաւիրուի Գեանջայի նոր բացուած երաժշտական ուսումնարանը՝ տեսուչի պաշտօնով: Հոս հայ եւ ազգրեջանցի երախաներու համար կը կազմակերպէ համերգներ, կը բեմադրէ մանկական օփերաներ, կը տրածէ հայ երփուսասրդ երգահաններու գործերը: Յիշենք Մարտին Մազմանեանի «Ճուտիկ» մանկական օփերան, որ առաջին անգամ Գ. Միրզոյեան բեմադրած է Գեանջայի մէջ:

Ցետագային Գուրգէն Միրզոյեան կը հրաւիրուի Լենինական եւ կը նշանակուի երաժշտական բարձրագոյն վարիչ: 1935-ին դարձեալ կը տեղափոխուի Թիֆլիս եւ կը նշանակուի Թիւ 10 երաժշտական դպրոցի տնօրէն: Ուսումնական ընթացքը բարուք վիճակի մէջ գտնելէ ետք կը վերադառնայ Լենինական, կ'աշխատի երաժշտական ուսումնարանը եւ նոյն տաեն կը ղեկավարէ Մոսեան Թատրոնի նուագախումբը:

Սաեղծագործական եւ մանկավարժական աշխատանքին զուգընթաց, Միրզոյեան կը ձեռնարկէ սէնֆոնիք նուագախումբի սաեղծման: Կարճ ժամանակուան մէջ կը պատրաստէ մեծ յայտագիրը, որուն մէջ առնուած էին Պէթհովէնի 5-րդ Համանուագը, Ս. Սպենդիարեանի «Երեւանեան էթիւտները», Զ. Փալիաշվիլիի «Թայիսի» օփերայի նախերգանքը, Ս. Տէր - Ղեւոնդեանի «Շիրակի էսքիզներ» եւ իր «Էսքիզ» գործերը:

Սէնֆոնիք նուագախումբի ելոյթը մեծ տպաւորութիւն ձգած է տեղւոյն հասարակութեան վրայ:

Այնուհետեւ Գ. Միրզոյեան կը հրաւիրուի Երեւանի Գարբիէլ Սունդուկեան պետական Թատրոնը՝ որպէս երաժշտա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՅԱՍՏԱՂՎԱԾ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՖՖՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՅԱՍՏԱՂՎԱԾ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՖՖՈՒ

- Ինչ-որ բան կա, որ ինձ անհանգստացնում է, ասես ինչ-որ բան մոռացել եմ, ինչ-որ բան պետք է անեի, բայց չեմ հիշում, թե ինչ է այդ բանը: Ինչ-որ բան, որ ես պետք է ասեի քեզ, բայց չեմ հիշում, թե ինչ է այդ բանը: Ինչ-որ բան, որ ես

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՕՊՈՆ.- Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 500 Ֆ.:

ՄՈՆԹՐԷՕՃԼ.- Անտրէ Եփիգարտաչեան 500 Ֆ.:

ՏԷՍԻՆ.- Ալեքս Մանուկեան 500 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ.- Գեղամ Տէր - Անդրէասեան 300 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 400 Ֆ. կը նուիրէ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ, Մատաղօրհնութեան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն կարօ Ժամկոչեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Գուսան» երգչախումբի 5-րդ տարեդարձին հանդիսութիւնը Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, Մարէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրֆօն-Բիւնանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ:

5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մարսէյլի Գուսան երգչախումբը կը տօնախմբի իր հիմնադրութեան 5-րդ տարեդարձը կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով՝ Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, ամբողջ օրը, Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ եւ անոր սրահին մէջ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՐՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը իր ամբողջական կազմով, քառաձայն եկմալեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր - ուսուցչուհի՝ Տիկին ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆի:

Ցետ պատարագի՝ ճաշ Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, որուն ընթացքին կը կիրարկուի զեղարուեստական դասական յայտագիր մը, ժամը մինչեւ 17: Իսկ այդ ժամէն սկսեալ հանդիսութիւնը կը շարունակուի նուագով եւ պարելով մինչեւ ուշ առեն, հրաւիրեալներուն եւ յատկապէս երիտասարդներուն համար:

Սոյն հանդիսութեանց մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել իրենց տեղերը, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն:

77 - 84 - 70 87 - 43 - 71

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ զպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Ցաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղացիներու չուրջ հաւաքոյթ՝ նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր զեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ Ծանօթ երգիչ ՎԻԳԷՆ իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10·15:

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

CHERCHE
ENTREPRENEURS
TRICOTS

tél. 338 - 97 - 10

Inauguration de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne

9, RUE DU CIRQUE

DIMANCHE 22 SEPTEMBRE A 16 HEURES

Sous la présidence de :

LOUIS MERMAZ

PRESIDENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, MAIRE DE VIENNE

Կ.Ս.Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՑԱՆԿՆԱԽՈՒՄԲ

1985 - 1986 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուները կը խնդրուի դիմել մինչեւ Նոյեմբեր 10:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
151, rue Montmartre, 75002 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւնները կը խնդրուի նկատի առնել ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ի Թուականը՝ դրաւուած օր Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ դիշեր:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Ցանճնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Փուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել.- 520 - 03 - 18 թիւին, երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիլէն մասնաճիւղերու, եւ Վիլէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Զորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ.- Քէ Բաժօ, թիւ 1 : 38200 : Վիլէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել.- 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 թիւերուն:

ՍԷՆ - ԺԵՐՕՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ զպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայոտ կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Եըլմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Զորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայոտ կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի:

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ զպրոցի 1985 - 1986 տարեշրջանի հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները, երգ եւ պար, կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, կէսօրէն վերջ ժամը 3-էն, Մշակոյթի Տունը 17, rիւ Պլէօ, Փարիզ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ զպրոցի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 2-էն սկսեալ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի զբոսրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Զորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1·- Էլեկտրոնիք
2·- Մարգաւիճ
3·- Թատրոն
4·- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5·- Գծագրութիւն
6·- Նուագ
7·- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ նախընթրիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռաձայն.- 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պազտասարեանին:

Հեռաձայն.- 529 - 22 - 92

ԼԻՈՆ

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Զորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16·30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի ապահովութենէն եւ Զորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի ընթացքին առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Հասցէ.- 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն.- 860 - 47 - 18

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ
Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ·11-ին: 5 տարեկանէն սկսեալ:

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1·- Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-:
2·- Հայոց պատմութիւն:
3·- Կրօնք:
4·- Հայկական երաժշտութիւն:
5·- Մանկանց երգչախումբ -պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի-:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ, ամէն Զորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի մէջեւ:

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը: Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ. Պերճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն:

Հասցէ.-
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԿԱԶԴԵԼ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ

Խ. ԹՕՓՃՕՓԵԱՆ

Նշմար մը, մեր կեանքէն, մեր ախտերը ուսումնասիրողներուն համար:

Գանատայի ու Ամերիկայի անգլիատառ հայ մամուլի ընթերցողները ծանօթ են ծնունդով յունահայ, ներկայիս գանատահպատակ Արա Պալիոզեանին, որուն հակիրճ դրութիւնները, տոմսակները, սիւնակները լոյս կը տեսնեն, կամ կը տեսնէին, բազմաթիւ թերթերու մէջ:

Պալիոզեան կը մշակէ ստեղծագործական և թարգմանական գրականութիւն: Դժգոհ է հայ իրականութեան շատ մը ծալքերէն, եւ սուր լեզուով կ'արտայայտէ իր դժգոհութիւնները: Ի միջի այլոց, դժգոհ է Սորհրդային Հայաստանի գանագան դիրքերէն՝ Սփիւռքի հանդէպ, եւ Սփիւռքահայութեան որոշ հատուածներու անտարբերութենէն, հանդէպ նոյն ոտնձգութիւններուն՝ որոնք իր կարծիքով յաճախ տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Կուսակցական չէ: Ընդհանրապէս գրած է «չեզոք» կոչուող թերթերու կամ թաքուն հակումներ ունեցողներուն մէջ:

Ի յարգանս կարծիքներու ազատութեան եւ ազատ բեմի գաղափարին, մի քանի թերթեր կը հրատարակէին իր գրութիւնները: Ծառայելով նոյն սկզբունքներուն, անոնցմէ մէկը, Քալիֆորնիոյ «Նոր Օրը», ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթի, տեղ տուած էր նաեւ իր խմբագրական կազմի անդամներէն մէկուն, Յակիկ Ճանոյեանի հակադարձող յօդուածին, ուր ան կը քննադատէ Պալիոզեանը: Շատ բարի:

Աիտարանական երեւոյթը՝ քննադատելու ձեւին ու բառամթերքին մէջ կը դրսեւորի: Ի՞նչ է Պալիոզեանին յանցանքը: Ըստ Ճանոյեանի, «ոչ մէկ առիթ կը փախցընէ խոտաբիրտ, հեգնական եւ «նուաստացուցիչ դասումով քննադատելու Մայր Հայրենիքը կամ Սփիւռքի մէջ գոյութիւն ունեցող հայրենասիրական որոշ հասկացողութիւնները»: Այս ալ շատ բարի:

Սակայն Ճանոյեան չի գոհանար իր դժգոհութիւնը այսպէս արտայայտելով: Կը շարունակէ, - «Այս յօդուածները կարդալով, պահ մը կը չփոթինք, կարծելով որ ԹՈՒՐՔ մըն է որ Հայաստանի մասին կը գրէ...» (ընդգծումը մեր կողմէ):

Եղա՞ւ: Չփոթելու ոչ մէկ պատճառ կայ անշուշտ, Պալիոզեանի յօդուածներուն մէջ: Ցայտնօրէն, զանոնք գրողը որոշ տեսակի դժգոհ Հայ մըն է, սրտցաւ՝ եթէ ոչ միշտ համոզիչ: Թուրքի հարցը զուտ հռետորութիւն է:

Ամբոխավար հռետորութիւն, որ կը կրկնուի: Աւելի վերջ, Ճանոյեան կը գրէ, - «Եթէ Հայը Հայաստանի թմբուկը չզարնէ, հապա ԹՈՒՐՔԻ՞Ն թմբուկը կ'ուզէ որ զարնէ»:

Ուրեմն, երբ Պալիոզեան կ'արտայայտէ իր կարծիքը՝ թէ շատ մը Հայեր կուրօրէն կը պաշտպանեն Հայաստանը, ամէն հարցի մէջ, ու կ'անտեսեն տկար կէտեր ու խոցելի արարքներ, - «պատասխան»ը այն է թէ Պալիոզեանի ըրածը գրեթէ թրքամայել քան մըն է: Ինչպէ՞ս մեկնաբանել նման արտայայտութիւն:

Ճանոյեան արտցաւ ու գործունեայ հայ մըն է: Իր բառերու ընտրութիւնը անձնական արարքի մը բնոյթ չունի սակայն: Աւելի հաւաքական երեւոյթ մըն է, - չափրածդ, չհանածդ, թրքաբարոյ որակել՝ հաւաքական ու ախտանշական երեւոյթ է, քանի որ նման բան մը ընել կ'ենթադրէ որ մարդ մի քանի վայրկեան դադրած է մտածելէ ու պարզ քննադատութիւնը տեսած իբրեւ մահացու հարուած: Եւ մահացուն, Հայուն համար, միշտ Թուրքին հետ կապուած է:

Հարցն այն է թէ ինչո՞ւ Պալիոզեանի քննադատութիւնը չէ ստացած քննական պատասխան, ինչո՞ւ անոր տրուած է այնքա՛ն լրջութիւն, ծանրութիւն եւ տարողութիւն, որ կարելի եղած է Ճանոյեանի նման սովորաբար հաւասարակշռուած ու բարեմիտ անձի մը՝ ունենալ նման հակադարձութիւն: Եւ ինչո՞ւ «Նոր Օր»ի լուսրակ խմբագրական կազմը արտօնած է որ այս տողերը ապրին իր էջերուն մէջ:

Ատենին, ՀԱՀԳԲ-ի հրատարակութիւններն ալ մի քանի անգամ, երբ ձանձրացած էին իրենց հայ հակառակորդները «ֆաշական» որակելէ, զանոնք կոչած էին «Թուրք», «Թրքաբարոյ», եւայլն...:

Ատենը չէ՞ որ հայ մամուլի բոլոր խմբագիրները հաւաքական վէրՕ մը դրծագրեն, ու ջնջեն նման պոռթկումները, իրենց էջերուն մէջ հրատարակուող որեւէ յօդուածէ, երբ ուրիշ հակառակորդ Հայու մը ուղղուած է ակնարկը:

Եւ ատենը չէ՞ հարց տալու, թէ ինչո՞ւ այսքա՛ն անճկութեամբ կը հակադարձենք պարզ քննադատութեան մը:

ԹԱՄ ՄԸ՝ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՏՆԿԱԾ ԾԱՌ»ԻՆ ՏԱԿ

Օգոստոս 21, Երեքշաբթի առաւօտ է: Ըստ սովորութեան, պանդոկի կրպակէն կ'առնեմ Թերթեր եւ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի վերջին էջին վրայ կը հանդիպիմ յօդուածի մը վերնագրին՝ «Ճուշատախտակ՝ մեծ լուսաւորչին», ստորագրուն է Ժ. Գանին (Մանկավարժական պիտութիւնների թեկնածու, դոցենտ): Առաջին իսկ պարբերութենէն կը նկատեմ, որ յօդուածագիրը կը պարզէ կարգ մը հարցեր, թէ՝ ո՞ւր կ'ապրէր Խաչատուր Աբովեան իր կնոջ՝ Էմիլիա Ֆէոդորովնայի եւ երկու զաւակներուն՝ Վարդանի ու Զարմանդուխտի հետ, Ելեւանի գաւառական ուսումնարանի տեսչութեան չորքին, թէ ի՞նչ պահպանուած է Աբովեանի կեանքի ու գործունէութեան այդ չորքէն եւայլն...: Նկատի առած որ օր մը առաջ, երբ այցելած էի Ալ. Միասնիկեան գրադարան, հարցուցած էի թէ ո՞ւր կը գտնուէր Երեւանի մէջ այն չէնքը, որ եղած էր գաւառական ուսումնարանը, որու տեսչութիւնը կը վարէր Աբովեան՝ 1843ին, և թէ հարցումս մնացած էր անպատասխան, երբ յաջորդ օրը՝ առաւօտեան կը հանդիպէի գիս հետաքրքրող հարցումի պատասխանին, մեծ գոհունակութիւն կը պատէր գիս ու կ'որոշէի երթալ ու գտնել այդ չէնքը:

Զբօսաշրջիկներու մեր խումբը պիտի մեկնէր Գառնի - Գեղարդ: Ես կը մնամ պանդոկ եւ կը կարդամ յիշեալ յօդուածը, ուր կ'ըսուէր թէ ըստ յայտնաբերուած փաստաթուղթերու Երեւանի գաւառական ուսումնարանը կը գտնուէր Ներկայիս Գայի անունը կրող սպայի տան տեղը: Ուսումնարանը բաղկացած է երեք չէնքերէ, որոնցմէ մէն ծառացած է ուսուցման, իսկ միւս երկուքը՝ բնակութեան: Ուսումնական չէնքը ունեցած է հինգ սենեակներ, երեքը՝ դասարան, միւսները՝ գրադարան եւ միջանցք: Ջեռուցումը կատարուած է աղիւսաշար հոլանտական երեք վառարաններով:

1844-ին Խաչատուր Աբովեան ուսումնարանի մօտերը ձեռք ձգած է 1800 քառակուսի մեթր տարածութեամբ անմշակ հողամաս մը, զոր կոչած է «հանրային պարտէզ»: Հողամասը ցանկապատած է քարէ պարիսպով, փորել տուած է առուներ եւ ծառազարդած: Հողամասի հարաւ - արեւմտեան անկիւնը կառուցած է ձիանոց եւ բացած փոքրիկ փողոց մը: Ձիանոցի աւերակները եւ բացած փողոցը (ներկայիս՝ Նալբանդեան փողոցի ներքնոցք) պահպանուած են մինչեւ հիմա:

Յօդուածագիրը կը նշէր, թէ դիւանները մէկ պահպանուած են ուսումնարանի գոյքերու, կահաւորումի, գրադարանի գիրքերու, ինչպէս նաեւ Աբովեանի անձնական ինչքերու մանրամասն ցանկերը, հետեւաբար կ'առաջարկէր «յուշատախտակ փակցնել չէնքի պատին եւ նախնական աշխատանքներ սկսել արխիւային ամենաստոյգ տուեալների հիման վրայ ապագայում վերականգնելու Երեւանի գաւառական ուսումնարանի ներքին պատկերը եւ այն կահաւորելու այնպէս, ինչպէս եղել է Աբովեանի ժամանակ»:

Յօդուածին հետ տրուած էին երկու լուսանկարներ, որոնցմէ մին կը ներկայացնէր Նալբանդեան փողոցի ներքնոցքը, զոր բացած է Աբովեան, իսկ միւսը՝ ծառ մը, «Աբովեանի ծառ», որուն մասին զրուած էր հետեւեալը. «Այսօր էլ, եթէ մանէք այս տան չեմիշ ներս, բնին փակցուած կը տեսնէք «Այս ծառը տնկել է մեծ լուսաւորիչ Խաչատուր Աբովեանը» մակագրութիւնը: Սխալո՞ւմ է սերունդները յիշողութիւնը: Զգիտենք: Սակայն արդէն աւելի քան հարիւր տարի առանդութիւնն այս ծառը կապել է մեծ լուսաւորչի անուան հետ եւ դրանով իսկ պարծրել նուիրական»:

Հետաքրքրութիւնս լարուած էր: Թերթը թեւիս տակ դուրս կ'ելլեմ պանդոկէն ու կը սկսիմ փնտռել Նալբանդեան փողոցի ներքնոցքը, որ, կը պարզուէր քիչ հեռ, չատ մօտ էր «Արմենիա» պանդոկին:

Արդէն իսկ ներքնոցքին մէջ եմ, կը նայիմ թերթին մէջ տպագրուած նկարին, ուր «Աբովեանի ծառ»ը կը տեսնուի ուղղակի տան կտուրին վրայ եւ ենթադրել կուտայ, որ ծառին բունը պէտք է գտնուի սենեակի մը մէջտեղը ... Կը փորձեմ հարցնել ուսումնարանի չէնքին կից բնակիչի մը, սակայն չեմ յաջողիր, քանի որ դէմս կ'ելլէ օտար կին մը՝ որ ռուսերէնը կը խօսէր: Կը հարցնեմ ուրիշ դրացիի մը, որ բոլորովին անտեղեակ կը թուի: Կը զարմանամ: Պահ մը կը մտածեմ, թէ պատմական արժէք ներկայացնող այս փողոցին մէջ բնակող անձ մը ի՞նչպէս կրնայ անտեղեակ ըլլալ իր բնակարանի կողքին բարձրացող կառոյցի մը անցեալէն. արդեօք այդ առաւօտ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը չէ՞ր կարդացած: Սակայն ինչո՞ւ զարմանալ, մեր մօտ չկա՞ն թերթ չկարդացողներ...

Քիչ մը անդին, կին մը կը լուար փողոցին մէջտեղ փռուած բուրդը: Կը նշմարէ գիս, որ մէյ մը թերթի նկարին կը նայիմ, մէյ մը այն ծառին, որ կը գտնուէր բուրդ լուացող կնոջ կողքի բնակարանին մօտ:

- Ի՞նչ էք փնտռում, ընկեր, այդպէս չուարած, կը հարցնէ ի վերջոյ չափահաս հայ կինը, ժպիտը դէմքին:

- Ներողութիւն տիկին, կը փնտռեմ այն տունը, ուր կը գտնուի այս ծառը(ցոյց տալով թերթին նկարը), կը պատասխանեմ ուրախութեամբ մը: Կարծէք մօտ էր դիւտը:

- Դէ համեցէք ներս, էլի, դա մեր տունն է, այդ ծառը մեր տան բակումն է գտնուում, կ'ըսէ կինը ու գիս կ'առաջնորդէ իր բնակարանը:

Կը մտնեմ կամարակապ դարպասէն ներս: Բակին մէջտեղ կը բարձրանայ հսկայ ծառ մը, որուն տակ սեղանի մը չուրջ նստած են տան բնակիչները: Սուրճի ժամն է:

- Ահա ձեր փնտռած ծառը, կ'ըսէ երիտասարդ կին մը, ցոյց տալով քովն ի վեր բարձրացող այն ծառը, զոր, ըստ յօդուածագրի, տնկած է Խաչատուր Աբովեան:

- Ո՞ւր է ծառի բունին մակագրութիւնը, կը հարցնեմ անհամբեր:

- Դէ մակագրութիւն չկայ, մեծ մայրիկը ասում էր, թէ այս ծառը տնկել է մեր մեծ լուսաւորիչը, կը պատասխանէ ան, իր կարգին հարցնելով թէ ինչո՞ւ կը փնտռէի ու կ'ուզէի տեսնել ծառը, արդեօք արովեանագէ՞տ էի:

- Աբովեանագէտ չեմ, այլ անոր կեանքին ու գործին ծանօթ մէկը, քանի որ Սորպոնի համալսարանին մէջ տոքթորայի աւարտաճառիս նիւթը եղած էր ան:

- Բա՛, ուրեմն Փարիզում ճանաչո՞ւմ են մեր Աբովեանին: Դա մեծ մարդ էր, մեր մեծ լուսաւորիչը:

Կը նկատեմ, որ սեղանակիցներէն մին արդէն ունէր օրուան թերթը եւ կը կարդար. միւսները կը հետեւէին: Սեղանը կը զարդարուի պտուղներով: Հայկական հիւրասիրութիւնը սահման չունի: Անմիջապէս կը ստեղծուի ջերմ մթնոլորտ մը: Հարցումներ կը տեղան Աբովեանի անհետացման վարկածներուն շուրջ: Կը խօսինք անճնասպանութեան, Հրազդանի մէջ խեղդուելու, աքսորի, սպանութեան եւ այլ վարկածներու մասին: Անշուշտ, ո՛չ ոք կը յաւակնի վճիռ արձակել: Ջահիս կինը կը նշէ, թէ իր մեծ մայրիկը բան կ'ըսէր, որ Աբովեանի «գլուխը կերած» եւ թաղած են իր ձիանոցի հողին մէջ: Ցաճախ կրկնած կ'ըսէր, թէ թող բանան այդ հողը եւ Աբովեանի ոսկորները հոնկէ կ'ելլեն: Պահ մը կը մտածեմ, որ այսքան պա՞րզ է Աբովեանի անհետացման առեղծուածին լուծումը:

Մտերմիկ այդ պահուն, սակայն, սեղանակիցներուս մօտ զգալի էր մտահոգութիւն մը, այն է՝ որ Աբովեանի երեւանեան կեանքէն մնացած այդ պատմական յուշարձան - կառոյցը քանդելու եւ անոր տեղը հիմնարկութիւն մը կառուցանելու ծրագիր կայ: Բնակիչները մտահոգուած էին իրենց բնակարանը կորսնցնելու վախէն, թէ Աբովեանի հետ կապուած այդ յուշարձանի պահպանութեան նախանձախնդրութենէն մղուած: Կը ջանամ փարատել իրենց մտահոգութիւնը, դիտել տալով, որ տան դարպասի ճակատին արձանագրութիւն մը կայ արդէն, ուր նշուած է, թէ այս տունը առնուած է «Պատմութեան ու կուլտուրայի յուշարձանների պահպանման եւ օգտագործման վարչութեան» հսկողութեան տակ, իսկ եթէ հայրենի իշխանութիւնները իրականացնեն Ժ. Գանիկի ա-ռաջարկը՝ յուշատախտակ մըն ալ փակցնելու, արդէն իսկ կը նշանակէ թէ այս կառոյցը կարելի չէ քանդել:

- Հա, է՛, ճիշդ էք ասում, - համոզուած չեչոտով մը կը հաստատէ տանտէրուհին:

«Խաչատուր Աբովեանի տնկած ծառ»ին տակ ժամ մը վայելելէ ետք հայ ազնիւ բնատունկի մը հիւրասիրութիւնը, հրաժեշտ կուտամ այն պատմական վայրին, ուր 1843 - 1848 թուականներուն ապրած եւ լուսաւորական գործունէութիւն ունեցած է Խաչատուր Աբովեան:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ

Ց. ԹԷՆՔԷՐԵԱՆԻ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՀՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պուրճ Համուտի Արագած թաղամասը, Օգոստոս 25-ին, պինեալ բախում մը տեղի ունեցած է չրջանի Հ. Ց. Դ. ակումբին եւ փաղանգաւորներու միջեւ: Այդ չրջանը յաճախ կը պատահին միջադէպեր, մանաւանդ այն օրէն, երբ Տամմուրէն գաղթական փաղանգաւորներ եկած հաստատուած են հոն: Այս անգամուան միջադէպին տուն տուող պատճառը եղած է այն՝ որ փաղանգաւորներ փորձած են Հայու մը տունը գրաւել: Հայ երիտասարդներ արդելք հանդիսացած են եւ վէճ մը ծագած է, որ յանգած է պինեալ բախումի: Երեք փաղանգաւորներ մեռած են եւ ծանրօրէն վիրաւորուած է ընկ. Յարութիւն Թէնքէրեան, չրջանի պատասխանատուներէն, որ միջամտած էր բախումներուն առաջքն առնելու եւ լարուած մթնոլորտը խաղաղեցնելու համար: Ընկ. Թէնքէրեան փոխադրուած է հիւանդանոց, ուր իր մահկանացուն կնքած է Օգոստոս 30-ին:

Նոր ստացանք Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի Սեպտեմբեր 2 - 10-ի թիւերը, որոնցմէ կ'իմանանք, թէ ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտեմբեր 2-ին, Ս. Գառնանից Մանկանց Եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են պետական երեսփոխաններ, գաղափարի ընկերները եւ խուռներամ բազմութիւն մը: Դամբանական մը խօսած է թեմին առաջնորդը՝ Աբամ Եպիսկ. Քէչեան, ի մէջ այլոց նշելով. «Լիբանանի մէջ մեր իրաւունքներուն կառչած մնացինք, չնորհիւ Յարութիւններու նման հերոս նահատակներու եւ պիտի չարունակենք մնալ հոս, որովհետեւ մենք անրաժան մասնիկ ենք լիբանանեան հայրենիքին: Պիտի մնանք հոս, նոյնիսկ եթէ ատիկա մեզմէ պահանջէ պայքար ու նահատակութիւն: Պիտի չարունակենք Խաչիկներու, Աբօներու, Սարգիսներու ճամբան եւ մեր այս պայքարին մէջ, մեզի հետ է Հայաստանի թէ Սփիւռքի համայն Հայութիւնը»:

Ապա դագաղը Հ. Մ. Ը. Մ.ի փողերախումբի առաջնորդութեամբ տարուած է Պուրճ Համուտի զերեզմանատունը, ուր դամբանականներ խօսած են ընկ. Լեւոն Նահապետեան՝ յանուն «Սարդարապատ» կոմիտէի, եւ ընկ. Յակոբ Բազրատունի՝ Հ. Ց. Դ. կեդր. կոմիտէի անունով: Հուսկ, «Վէրքերով լի» երգով ընկերոջ մարմինը յանձնուած է հողին:

Յարութիւն Թէնքէրեան ծնած է 1936-ին: Ցաճախած է Քառասնից Մանկանց վարժարան, ապա նետուած կեանքի ասպարէզ: Փոքր տարիքէն անդամակցած է Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Միութեան եւ 18 տարեկանին անցած է Հ. Ց. Դ. չարքերը, ուր վարած է պատասխանատու պաշտօններ: Լիբանանեան տագնապի ընթացքին ու անկէ առաջ, եղած է չրջանի ապահովութեան աշխատանքներու յառաջամարտիկներէն: Ռմբակոծումներու կամ որեւէ միջադէպի պարագային, ան փութացած է օգնութեան հասնելու վիրաւորներու, կամ՝ հրդեհ մը մարելու, երբ ռումբ մը խփնար չրջանի թաղերուն վրայ:

- Ես չեմ իրավունքս ... Ես ուզում եմ ... Ես ուզում եմ ... Ես ուզում եմ

ԼԻՈՆ.- Մկրտիչեան, Պէրպէրեան, Կոստանեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼՄԱՍ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թոմասեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 16ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտ. 19, ժամը 15·15-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փիւսէի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Թօփուզեան իր քեռայրին՝ դրագէտ - երգիծագիր՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի մահուան 13-րդ տարելիցին եւ իր անմոռանալի քրոջ՝ Շաֆէ Պէշիկթաշլեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.- 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 250 Ֆ. Եսաեան Բարեկամական Միութեան, 250 Ֆ. Կեդրոնականի պարբերաթերթին բարգաւաճման, 250 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 500 Ֆ. Ռատիօ - Ազգ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ.

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

Diplômée de l'université Américaine de Beyrouth
Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale Supérieure de Musique de Paris
Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

վերսկսաւ ուսուցչուհի դասական եւ հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՑ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Շաբաթ Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝
840 22 42

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱԶԱՀԱՆԳԻՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՂՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՒՐԻԱ

PARIS.- Des amis français - intellectuels, artistes - sensibilisés au destin de HARATCH, et à celui de la culture arménienne, en hommage à Arpik Missakian qui, par un combat de chaque jour et sans exemple, maintient vivante la qualité originale du journal fondé par son père il y a SOIXANTE ANS, font un don de 2 000 F.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Խանէտանեան իր ամուսնոյն՝ Արշաւիր Խանէտանեանի մահուան 11րդ եւ մօրը՝ Տիկին Յոճաքիմիկ Պասմաճեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տիկին Փ. Կիրակոսեան իր ամուսնոյն Փայլակ Կիրակոսեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՏՕՆԱԽՄՐՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ դպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղեկութիւններու չուրջ հաւաքոյթ՝ նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ Վիգէն իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10·15:

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

Կ.Ս.Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1985 - 1986 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Նոյեմբեր 10:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
151, rue Montmartre, 75002 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին
Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
SAISON 85 - 86

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
HENRI GALLOIS

Solistes
Jean TER MERGUERIAN (Violon)
Anne-Marie GHIRARDELLI (Piano)
Hélène CESARO (Piano)
et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերակըսին՝

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Ֆուբսէղ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել.- 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը սկսին Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին: Արձանագրութեան համար կը խնդրուի դիմել վարժարան:
Հեռաձայն.- 378 - 92 - 91

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի 1985 - 1986 տարեշրջանի հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները, երգ եւ պար, կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, կէսօրէն վերջ ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տունը 17, rիւ Պէօ, Փարիզ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ դպրոցի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 2-էն սկսեալ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

Վ Ի Է Ն

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Զորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1.- Ելեկտրոնիք
2.- Մարզանք
3.- Թատրոն
4.- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5.- Գծագրութիւն
6.- Նուագ
7.- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ նախընթերցիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

Լ Ի Ո Ն

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Զորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16·30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի ապահարկութենէն եւ Զորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար, վերամուտի քննականէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, եկեղեցւոյ դիմանաոտնը:
Հասցէ.- 40 Արմէնի փողոց:
Հեռաձայն.- 860 - 47 - 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Inauguration de la
Maison de la Culture Arménienne
de Vienne

9, RUE DU CIRQUE

DIMANCHE 22 SEPTEMBRE A 16 HEURES

Sous la présidence de :
LOUIS MERMAZ
PRESIDENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, MAIRE DE VIENNE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
19

JEUDI
19 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 260 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 550 Ֆ. - Հատը՝ 3,00 Ֆ.

61ին ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.054

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.054

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԾԱՆՐ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ

ԷԼԻԶԷՆ ՄԱԹԻՆԵՈՆ

Նախ, երեքշաբթի օր «Լը Մոնտ» եւ «Ֆիկարօ Անշէնէ», Ձորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18 յայտնութիւններ կը հրատարակէին Ռենպօ-Վարիերի դէմ կատարած արարքին մասին եւ որոնք աւելի խանդակիտ կը դարձնեն կացութիւնը, քանի որ հարցը չատ մեծ համեմատու - թիւններ կը ստանայ: Ոմանք չեն վարանիր նոյնիսկ Կրինփիսը նկատելու Միթերանի Ուաթըրկէյթը:

Արդարեւ, «Լը Մոնտ» տեղեկութիւններ ժողված է, ըստ որոնց Ֆրանսական զինուորական երրորդ խումբ մըն ալ կար - ձ-երէն զատ - որ ընկղմած կ'ըլլայ Րէյնիփիսի նաւը: Այս յայտնութիւնը չատ նեղը կը դնէ անչուշտ Էլիզէն ու Մաթինեոնը եւ բոլորովին կը հակասէ Թրիքօ տեղեկագրին (որ բաներ մը կ'ըսէր՝ բան մը չըսելու համար), ուր կը հաստատ - ւէր թէ Ֆրանսայի զինուորականները չէին մասնակցած գործողութեան եւ նման երրորդ խումբի մը մասին ոչ մէկ խօսք կար: Այս ամբողջը չի կրնար չվարկա - բեկել Ֆրանսայի վերին իշխանութիւնները, որոնք, ուրեմն, «սուտեր» կազմակերպած կ'ըլլան: Այս յայտնութեանց առթիւ, Պաշտպանութեան նախարարն է՝ Հերնիւ, որ անմիջապէս հակազդեց, զե - կոյցով մը, ուր կը հերքէր այդ բոլոր ամբաստանութիւնները, բայց այլեւս ինչ որ կ'ըսուի չատ չի կրնար համոզել: Հերնիւ վճռական է եւ «բուռն կերպով» ան կը բարձրացնէ այն չշուկներուն եւ Քաղուն սադրանքներուն դէմ որոնք կը կատարուին Ֆրանսայի զինուորականներու հասցէին Ռէյնպօ - Վարիերի ոճրագործին առթիւ»: Հերնիւ կը պնդէ որ Ուէյլի անձնակազմէն զատ մարդ չկար նոր - Զելանտա եւ կը կրկնէ որ ոճրագործը անարդարանալի է եւ յանձն առած է ամէն ջանք թափել ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, առաջին դիծի վրայ է՝ Հերնիւ: Կամ տեղեակ էր եւ կը ծածկէ, ինչ որ ծանրակշիռ է, կամ բան չէր գիտեր, այն ատեն պաշտօնին տէրը չէ: Բայց հարցը հոն է որ, այն համե - մատութիւններուն ուր հասած է հարցը, պէտք է խնդիրը մ'իսկ գոհելը կրնայ չըթա - ղել: Սերժ Թիւլի չատ լաւ կը բացատրէր «Վիպերասիոն»ի իր խմբագրականով թէ ուր կրնայ տանիլ «Պետութեան սուտին ծուռակը»: Նման գործողութիւններ ոչ անհնարինութեան են, ոչ ալ Ֆրանսայի մեծ նախորդը, խնդիրը մէջտեղ չհանելն է եւ այդ առընչութեամբ թիւրէնժ կեղծ ամուր բաւական տհաճութիւն ցոյց տուած է որպէս գաղտնի գործակալ, հակառակ ա - նոր որ իրենց դերը միայն հսկողութեան դեր մըն էր:

Ընդդիմութիւնը սկսաւ չհաւատալ - որը հրմտանքով - այս պատահածը, քանի որ Ֆրանսայի նման Պետութեան մը կարգին նախանձախնդրութիւնը այնքան մեծ է հոգեր քաղաքական դէմքերը, որ - քան ընտրապայքարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ցանց մը երեւան հանած է Ֆրանսական ոստիկանութիւնը: Առնք թմրեցուցիչի առուծախով կը զբաղէին: Փարիզէն զատ (ուր Սէն - Տրնի), Մէսի (Մոզէլ) մէջ է որ թուրք մը բռնուած է, որու կառքին մէջ 40 միլիոն Ֆրանքի էուոյին գտնուած է: Այս Թուրքերը քաղաքական ապաստանեալի դրութիւն կը վայելեն, Անգարայի ներկայ վարչակարգին որպէս հակառակորդներ: Ոմանք անդամ են ծայրայեղ - ձախ չարժումի մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆԻ «ՍՊԱՐՏԱԿ»Ը ԴԱՍԱԽՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի 9-րդ ենթախումբի ակումբները բոլորած են մրցաշարքի 18-րդ հանդրուանը: Ծանօթ է, որ Հայաստանէն երեք խումբեր մաս կը կազմեն 9րդ ենթախումբին՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը, Լենինականի «Շիրակ»ը եւ Արտաշատի «Օլիմպիա»ն:

Վերջին երկու հանդիպումներուն Հոկտեմբերեանցիները արձանագրած են երկու յաղթանակներ: Մինգեչաուրի մէջ անոնք 1-ի դէմ 3 կէտով յաղթած են տեղւոյն «Աւտոմոբիլիստ»ի, ապա՝ Հոկտեմբերեանի իրենց դաշտին վրայ, Կիրովաբադի «Քեափազ»ի (2 - 0 արդիւնքով): Այս վերջին հանդիպումը կարեւոր էր «Սպարտակ»ի տղոց համար, քանի որ «Քեափազ» 2 կէտի տարբերութեամբ կը հետեւէր Հոկտեմբերեանցիներուն՝ դասաւորման մէջ: Խաղի ամբողջ ընթացքին հայ մարզիկները տիրապետած են դաշտին: Կոլերը նշանակած են Ռ. Յակոբեան եւ Ա. Նիկոյեան:

Մրցումէն ետք, «Սպարտակ»ի գլխաւոր մարզիչը Արկադի Անդրէասեան ըսած է. «Այս մրցաշրջանը չատ լարուած է: Մեր խնդիրն էր տեղ գրաւեցնել առաջատարների չարքում: Սակայն թիմի կազմը կայունացաւ մրցաշրջանի միջնամասում. մի չարք խաղացողներ վնասուածքներ ունէին, իսկ Ռ. Քոչարեանը եւ Ա. Քերոբեանը հրաւիրուեցին «Արարատ»: Կարծում եմ արդէն, «գտել ենք» մեր խաղի տարբերակը, ընթանում ենք առաջին տեղում եւ պայքարում ենք յաղթողի կոչման համար»:

18 խաղերէ ետք 9-րդ ենթախումբի դասաւորումը կը գլխաւորէ «Սպարտակ» 26 կէտով (13 յաղթանակ եւ 5 պարտութիւն, նշանակած է 40 կոլ եւ ստացած՝ 24 կոլ): «Շիրակ» կը գրաւէ 13-րդ, իսկ «Օլիմպիա»ն վերջին (16-րդ) տեղը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գասպարով օգտագործեց իր երեք քայմառքներէն մէկը, պարտուելէ ետք 4-րդ եւ 5-րդ խաղերուն: Գարբով կը յաղթէ 3 - 2:

ՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ՕԺԱՆԴԱԿԵՐ Է ԹՈՒՐՔԻՈՑ...

...ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ», Սեպտեմբեր 17-ի իր թիւին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ հետազօտութեան մը զոր կատարած է. - «Նիւ - Պուբ օֆ - Ուորտ Ռէնֆիլմ» եւ որմէ կը պարզուի որ Թուրքիոյ ամէնէն աւելի օժանդակողը մեր գիտցածը չէ եղեր, այսինքն՝ Ամերիկան, այլ՝ «մեր քեռին» - Խորհրդային Միութիւն: Կ'արժէ անշուշտ՝ սպասիլը, տավարիշ մը ըսել:

Ստորեւ տրուած թիւերը այդ մասին. -

×

1954 - 1979 տարիներու ընթացքին Խորհրդային Միութենէն օժանդակութիւն ստացած երկիրներու չարքին մէջ Ա. տեղը կը գրաւէ Թուրքիա: Արդարեւ այս երկրին տրուած է ամէնէն երկար պայմանաժամով (20 տարի) ու ամէնէն ցած տոկոսով (2·5%) ընդհամէնը 3·3 միլիառ տոլար:

Գալով ԱՄՆ-էն ստացուած տնտեսական օժանդակութեան - զինուորականէն զատ - որպէս պարագ ու նուէր, 1946-էն 1981, Թուրքիա 3·1 միլիառ տոլարով 11-րդ տեղը կը գրաւէ 54 երկիրներու մէջ:

×

ԵՐԱՆԻ՞ ԹԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՄԷԿ ՔԱՐՏԷՈՎ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԵՐ

Ամերիկայի մէջ, միջազգային կոմիտէ մը, որու նպատակն է Հայրենիքներու ազատագրումը, սկսելու համար բարէսէի մը վրայ իրականութիւն դարձուցեր է իր փափաքը, գայթակղեցնելով Թուրքերը, որոնց «պուտիկ մը հող» ձգեր է միայն...: Ստորեւ բարէսիճ մանրամասնութիւնները, որոնց կ'արձագանգէ թուրք մամուլը:

×

Միացեալ - Նահանգներու յունական լոպին զօրավիգ է կազմակերպութեան մը որ կը կոչուի «Հայրենիքները ազատագրելու միջազգային կոմիտէ»: Այս կոմիտէն հրատարակած ու ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած է Թուրքիոյ քարտէս մը, ուր Թուրքիան կը ներկայացուի միայն որպէս կեդրոնական Անատոլուի, Անգարայի չրջանը:

Քարտէսին մէջ Իզմիր, Պոլիս, Եդեսկան եւ Մարմարայի չրջանները ու Կիպրոս ցոյց տրուած են որպէս յունական հողեր: Հաթայ, Իսքէնտէրուն եւ չրջակայքը՝ Սուրիական գօտի, իսկ Սեւ ծովու արեւելքը՝ Տրապիզոն, Րիզէ եւ այլն յունական Պոնտոսի Հանրապետութիւն:

Քարտէսին մէջ ասոնցմէ զատ տեղ տրուած է «իբարու դրացի» Հայաստանի ու Քիւրտիստանի մը, որոնց համար կ'ըսուի թէ ներկայիս թուրք գրաւման տակ են:

«Հայրենիքներ ազատագրելու միջազգային կոմիտէ»ի գեկուցագրին մէջ կ'ըսուի թէ Թուրքիա այս իրողութիւնը քօղարկելու համար Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու Թուրք փոքրամասնութիւններու կացութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ: Կոմիտէն կը տեղեկացնէ նաեւ թէ լուրջ պայքարի մը պիտի ձեռնարկէ իրականութիւն դարձնելու համար հրատարակուած քարտէսը:

«ՅԱՌԱՋ» 60

×

ՅՈՒԲԻԼԵԱՆԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳԻՐ

ՓԱՐԻԶ. - «Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ, հայ գրողներու ընկերակցութիւնը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ ձեզ եւ ջերմապէս կը գնահատէ անոր խմբագրական եւ վարչական կազմի տարած ճիգերն ու մեր գաղութին մատուցած ծառայութիւնները:

Ո՛չ մէկ միութիւն եւ ո՛չ մէկ կազմակերպութիւն պիտի կրնար գոյութիւն ունենալ առանց մամուլի եւ անոր տեւական արձագանգներուն:

Ո՛չ մէկ համայնք պիտի կրնար իր գոյութիւնը զգացնել, կենդանանալ, մարմնաւորուիլ, ստեղծել հաւաքական ամրակուռ կեանք առանց անոր ուժականութեան ու արթնութեան հրաւէրին:

Խորհուրդի հրաւիրող՝ եկեղեցւոյ զըմբէթին հաստատուած կոչնակն է ան: Ժողովի ու հաւաքոյթի չեփորը: Հանդէս - ներու ուժը բազմապատկող, պարի ու խըրախճանքի ռիթմը աչխուժացնող, սրահներու ու մտքերու լոյսը բոցավառող փարոս: Սրտերու ու հոգիներու սիրոյ ու հաղորդականութեան չաղկապ: Մեր յոյզերուն ու տենչերուն, մեր ազգային հոգեկան բռնկումներու ծաւին ու ծնծղան:

Անիկա Հայու իրաւունքներու, պահանջքներուն ու պաչտպանութեան ամէնէն զօրեղ կանչը եւ մենք չենք հրաժարիր ենք իրեն:

Կրկին ողջո՛յն «Յառաջ»ի վաթսունամեակին:

Ց. Գ.- Սոյն նամակին չապաղման պատճառն էր, ընկերակցութեանս արձակուրդի մէջ ըլլալը: Վերամուտի Ա. ժողովը ամբողջական կազմով տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 16-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Սեպտեմբեր 16 ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՏՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 / 16)

ԵԼԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ԵՒ Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Եղիշէ Չարենց եւ Ալեքսանդր Սպենդիարեան տուն - թանգարաններու կազմակերպութեամբ դումարուած է գիտական ժողով մը, որուն թեման եղած է՝ «Եղիշէ Չարենցի եւ Ալեքսանդր Սպենդիարեանի դերը հայ գրականութեան եւ երաժչտութեան ճեւաւորման մէջ Հայաստանի սովետականացման առաջին տարիներուն»: Երկու թանգարաններու գիտական աշխատողները իրենց կարգացած զեկուցումներով փաստեր բերած են Հայաստանի մչակութային կեանքին մէջ երկու դէմքերու ունեցած դերին մասին:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ
ՎԻԼՆԻՒՍԻ ՄԷՋ

Վիլնիւսի մէջ (Լիթուանիա) հանդէս եկած են Հայաստանէն երկու արուեստագէտներ՝ երգչուհի Արթուր Ագամեան եւ երգչուհի Կարինէ Կարապետեան, մեկնաբանելով գործեր Կոմիտասէն, Չէքիջեանէն, Պախէն, Հենդէլէն եւ Վերդիէն:

ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վասն Հպարտութեան

Գրեց՝ ՎԱՉԳԻՆ ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ»։

Երբեմն արձագանգներ կը զօրանջեն որ լեզուին ամէնէն գործածական բառերն անգամ զարդարած են ճիշդ ըմբռնուելէ։

Ուստի ամենապարզ բառերով ու ոճով գրութիւնները եթէ կարգացուին անգամ նոյնիսկ, բնականաբար հետք մը չեն ձգեր։

Ի՞նչ ողբերգութիւն։

Հասած ենք ուրեմն տեղ մը, որ մեր գոյութեան իրաւունքն է խնդրոյ առարկայ։

Որ անցնելու վրայ ենք մեզ բնորոշող վերջին սահմանը, որ մեր միջնաբերդի վերջին պատերը կը խարխլան ամենայն տեղ։

Վերջին մեր մենախօսութեան մէջ յոյսի մը եւս ապաւինած էինք, կը հաւատայինք որ «իր ազգով հպարտ զգալու մթնոլորտ մը» կարեւոր ազդակ է։

Դարձեալ պիտի ըսուի թէ «ի՞նչ ըսել կ'ուզէ»։

Ուստի կը մնայ նախ բացատրել իմաստը հպարտութիւն բառին, մտքերու մէջ նոր փորձանք մը չստեղծելու համար։

Հպարտութիւնը անհատին երջանկութիւն պատճառող զգացում մըն է, ուրեմն ան ներքուստ ծնունդ առնող արժէք մըն է, անհատին հոգին զօրացնող ուժ մը, զայն խանդավառող զօրութիւն մը։

Մարմինը կազդուրող, թարմացնող նիւթեղէն անունդը դուրսէն կը ներմուծուի, մինչ հպարտութիւնը արդիւնք է ներքին ազնիւ մղումներու, որ անշուշտ աւելի փայլ կը ստանայ արտաքին արտայայտութիւններէ։

Դժբախտ է ան, որ հպարտ ըլլալու պատճառներ չունի, ու հպարտ ըլլալու առիթ չի ստեղծեր։

Հպարտութիւնը տրամադիր կը դարձնէ մարդս, լաւագոյնս ի յայտ գալու իր յատկութիւններու ատեն, զայն կը դարձընէ հասկցող, ներողամիտ, ընկերական, եղբայրական, հանդուրժող, հաղորդակից ու խոնարհ ոգիով ու գործելակերպով։

Քարոզ մը, անշուշտ, որ անհրաժեշտ եղաւ, ըսելու որ հպարտութիւնը գոռոզութիւն չէ, ոչ ալ ուրեմն ամբարտաւանութիւն։

Անշահախնդիր ոգիով կատարուած, բարի գործ մը. մեծ կամ չնչին, նկատի առնուի կամ ոչ, հպարտութեան երջանիկ պահ մը կը չնորհէ գործողին, ու այդ ամէն անգամ երբ զայն վերյիշելու առիթներ ստեղծուին։

Նման արդար հպարտութիւններու օրինակները բազմաթիւ են, ամէն ոք անպայման ունի այդպիսի յիշատակներ։

Հազիւ չափահաս, ի ծնէ հպարտանալու տուեալներ կը փնտռէ տղան, իր հարազատներու չրջապատին մէջ նախ։ Անոնց վայելած ընկերային դիրքն ու կատարած յաջող գործերը կը պրպտէ, զանոնք իր սեփականութիւնը սեպելով հետզհետէ աւելի բծախնդիր է իր փնտրտուքներուն եւ գնահատանքին մէջ։

Այդպէս է որ, նախնիք, չրջանակ, ազգ, հայրենիք, պատանիին մտահոգութեան, անոր խոհերուն առարկաներն են միշտ։

Մի՞թէ այս չէ «Քաջ Վարդան»ի թռուներուն պարագան, մինչ օրերս, այս չէ՞ հայ պատանիին առաջին հպարտ ելոյթը։

Այդ ելոյթը ներչնչող, թելադրող՝ ծրնողք կամ տարեց մերձաւորներ միթէ իրենք ալ չունի՞ն «ազգի հերոս»ի կարօտով ապրելու անզուսպ փափաք։

Հպարտութեան կարօտն ունի մեր ժողովուրդը։

Բնական է որ ձգտի իր ստորակայութիւնը թօթվել վերյիշելով հեռաւոր անցեալի առասպելները։ Որ քրքրէ մօտաւոր անցեալը, Մուսա Լերան (Մուսէտաղ) յաջող ընդդիմութիւնը վերյիշէ, որ կատարէ թափուած արիւնները պսակաւորող մարտնչումներու ոգեկոչում։

Ու նաեւ իր անձնական հոգեկան տագնապներուն սպեղանի փնտռէ։ Մխիթարիլ հարազատներու յաջողութիւններուն կառչած, որ իր եւ անոնց միջեւ մերմտութիւն ամրապնդող երջանիկ դրուագներ են։

Ազգն ալ հարազատ մըն է, անփոխարինելի։ Անով ան մեկուսի անհատ մը չէ, լքեալ էակ մը չէ։ Ո՛հ, ինչքա՜ն անհրաժեշտ է անով մանաւանդ հպարտ ըլլալու պարագան։

Ահա հպարտութիւն եւ ազգ՝ կողք-կողքի։

Սրբապղծութիւն մը՝ երբ բառերը կամ չեզած են իրենց իսկական իմաստէն, կամ ոմանց արդէն անհասկնալի դարձած։

Գայթակղութիւն ստեղծել չէ մեր նպատակը։ Հեռու է մեր մտքէն ազգային նեղմտութիւնը, ինչպէս հպարտութենէն վաներ ենք զոռոզ եւ ամբարտաւան մեկնաբանութիւն՝ թարգմանութիւն։

Գեղեցիկ հեռանկարներու առջեւ դիտենք որ չուտ բռպիկգողներ կան։ Քիչ չէ թիւը «մէկ թելի» վրայ «ոլոզ-ոլոզ»ի սիրահարներու, ազգերը փչրելու՝ մէջտեղէն վերցնելու ջատագովներուն։

Մէկ ազգ, մէկ լեզու։ Գիւտաբարները իրենք չեն։

Էր երբեմն, մազ մնաց որ հայերէնի ուղղագրութեան փոփոխութեան երանի տայինք այսօր, վրայ տալէ յետոյ հարազատ մեր այբուբենն իսկ։

Մի՞թէ մեզ է ազգերը յատկանշող մբչակոյթներուն ներդաշնակ փթթումը ունենալ իբր ձգտում։

Երբեք մտքէ չենք անցուցած որ ամէն ոք, ճերմակ, սեւ, դեղին, կարմիր, կամ Գոլոմպոսը Հայ ըլլան, որ հայերէնը ընդհանրական (էսփէրանթօ) լեզու դառնայ, այդ չէ բուն խմաստը ազգ եւ հպարտութիւն բառերուն։

Զարիքին բուն արմատը ոչ ազգն է, ոչ կրօնքը, ոչ ալ լեզուն, այլ մարդ արարածին հոգին թունաւորող նախանձն է, իր նմանը ստուարագոյս տեսնելու, զայն ստրկացնելով չահագործելու եսակենտրոնութիւնը։

Հայոց պատմութիւնը լեցուն է ապացոյցներով։

«Ապրէ՛, եթէ հարկատու ես»

«Ապրէ՛, եթէ «հաւատարիմ ազգի օղակը փչրելու փորձութիւնը չես չոյեր»։

«Ատելին՝ հայը չէ»

«Հայաստանցի է, որուն անունը լսել, կարդալ չեն փափաքիր նոյնիսկ մեզ սիրողները»

Ուրե՞մն։

Ուրեմն հրամցուածը կը մերժենք։

Զկայ ուրեմն ազգերը իրերահաւասար եւ խաղաղ զարգացման ուղիէն աւելի մարդասէր, վեհոգի եւ իմաստուն դատափարաբանութիւն։

Ինչ որ պէտք է փչրուի, տիրելու տիրապետելու չար ըմբռնումն է։ Մարդիկ եւ ազգերը հաւասար տեսնել չուզելու նախանձն է, որուն ի դուր «Ռասիզմ» բարբարոս անուն մը կցեր են, փոխան եսբառին։

Ինչո՞ւ այս պատէ պատ, հասարակ տեղիի խորհրդածութիւնները, երբ այսօր ցրուած հայութիւնը կ'ապրի ժողովրդավար երկիրներու մէջ առաւելաբար, ամէնուն համար կազապարուած օրէնքներուն ենթակայ։

Որովհետեւ տասնամեակներ առաջ եւ այսօր ոչ մէկ մեղմացում մեր հոգեկան աշխարհին մէջ։

Երիտասարդ սերունդի ծոցին մէջ բողբոջացող օրինակներ կան։ Երէկչէն ու այսօրէն՝ որ ճիշդ է աւելի ամպրոպային եղաւ։

Քանդի չենք յաղթած, չենք ուզած, չենք կրցած մեր մտքերէն վանել ոճիրը։

Ոճիրը հայ անհատին դէմ, անոր ազգին, հայրենիքին ու մասունքներուն դէմ։

Որովհետեւ բարեկամ ազգերն ալ արդարացած չեզան, ժողովուրդները խուլ են, պետական եսակենտրոնութիւնները թանձրը քօղով կը ծածկեն լոյսն ու կեանքը տակաւ ազդութիւններուն։

Արդար գայրոյթ ունին մեր տղաքը, հալալ կաթ են ծծեր։

Պահեր եմ անպատճոյճ բառերով գրութիւն մը, կէս դար առաջ գրուած։ Երկու պատանիներ ատրպգրած են զայն խումբի մը անունով։

Հայ համայնքի մը մէջ ծնած պատանիներ են։

Իրենց էութեան, ծաղումին, ուրկէ՞ եւ ի՞նչպէս հոն ծնած ըլլալու պարագաներուն անծանօթ, չոգ մը հպարտութեան փնտռտուքի մէջ են։

Դժբախտ են անոնք։

Զայն զրելու, կարդալու անկարող կը խօսին սակայն իրենց ծնողքներու լեզուն։

«Հայ երիտասարդութիւնը ինքզինքը նուաստ կը զգայ։ Կորսուած հայրենիքի կսկիծն ունի, անոր զառը անյատութեան մէջ է, մենք անզուսպ փափաքն ունինք երիտասարդական համախմբումի մը, յատկոյնս պահելու համար նախ մեր ազգային գոյութիւնը եւ»...։

Թէեւ զործատորական, բայց իրենց հոծ համայնքը ամբողջ ազգը ներկայացնող մանրանկար մըն է։ կան բոլոր կուսակցութիւններն ու միութիւնները։ Յարանուանութիւնները ունին եկեղեցի, ժողովարան։ կան նոյնիսկ ազանդաւորներ։

Շուրջերնին կը սիրէ խառնիճաղանճ։ Բան չեն հասկնար քարոզչութիւններէն։ Ոմանք խորթ կը յայտարարեն օրուան Հայաստանը, ուրիշներ արդէն յաղթականը տարած լիովին գոհ են եղածէն։ Ամէն կազմակերպութեան կապոյտն ու կարմիրը կայ, նոյնիսկ անգոյն՝ զոյգ են, իրարմէ զժտուած։

Մտքերը խառն, լեզուները պղտոր, մրոայլ երկնակամար ազգին վրայ։ Հպարտ պղալու բան մը չեն գտներ պատանիները այդ կիրքերու տարտարոսին մէջ։

Ի՞նչ գործ տեսած են այդ միութիւնները։ Ուստի կ'ուզեն մանաւանդ լսել, կարդալ ու սորվիլ իրենց ծնողաց ազգութեան վրայօք, անոնց կորուստին մեծութեան կ'ուզեն թափանցել, այդ կորուստը յառաջ բերած պատճառներուն կ'ուզեն ծանօթանալ։

Երբ հանդիպեցանք ու լսեցինք զիրար, ջարդերէն խոյս տուած ճամբաներուն հանդիպումներուն դառնութիւններն ունեցայ։ Կը լսէի օդնութեան այլ տեսակի կոչ մը՝ նոյնքան լալագին, չարունակութիւնը նոյն ողբերգութեան։

Հազիւ խելահաս ակնկալեր են համախմբմամբ մը՝ զոր կուսակցութիւնները, միութիւնները, եկեղեցական հայրեր, մեծամեծներ ափսոս չեն կրցած ստեղծել զոր դաւաճանած կը գտնեն անապատներու մէջ կոզք կոզքի մահացողներուն, եաթաղաններով իրար խառնուած անմեղ հոգիներու ոգիին։

Զիրենք հրահրելու հրաւէր մը չէր։

Ինչպէ՞ս օդնել սակայն իրենց հոգին այրող կրակը չեզեցնելու՝ կրակ, որուն մէջ ենք բոլորս ալ անխտիր։ Որ պարադան է ուրեմն աշխարհացրիւ համայն հայ պատանեկութեան։

Ի՞նչ ցուցմունք կարելի էր տալ «իրենց կեանքը գոհելու պատրաստ» այդ պատանիներուն, երբ նախորդներէն ի գործ դրուած բոլոր խաղաղ միջոցները չանդած էին ոչինչի։

Ըսել իրենց որ չատ յուսախաբումներու պէտք են դիմագրաւել, քանզի խեղճ է մարդկութիւնը՝ զինքը առաջնորդողները անարի, որ ուժն է միայն՝ միշտ իրաւարար - որ հրազէններու ձայնն է միայն լսելի։

Անակնկալ մը չէր ուրեմն, որ զիրենք անձկութեան մատնող խոհերը տասնամեակներ դրին ուռճանալու համար, սիեղերքի ալիքներուն չանձնելու համար բողոքի աւելի ցնցող ճիչեր, գոյութիւնին հռչակելու, իրենց դատին պատշաճ լուծում գտնելու, կամքերնին չեչտելու համար։

ԵԹԷ ԱՍԱԼԱՆ եղաւ չեփորոզը, սակայն ան կը բղխէր անժխտելիօրէն հանուր պատանեկական ցանկութենէն։

Այդ ցոյցերէն հպարտութեան արձագանգներ թռան։

Ժխտե՞լ։

Բայց ի՞նչ ցուցմունք, կամ խորհուրդ տալ, երբ փնտռածնին լուծում մըն է։ Երբ կ'ուզեն ապրիլ հպարտ, իբրեւ արժանաւոր արարած եւ ոչ թէ իբրեւ հեբրոսներ անպայման։

Թէեւ, գաղափարի մը, համայնքի մը նուիրումէն բղխած ազնիւ հպարտութենէն է որ կը ծնանի հերոսը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Այս օրերուն, միջազգային չատ կարեւոր մարզական հանդիպումներ տեղի ունեցան, զանազան մարզերով, տարբեր քաղաքներու մէջ։ Նիւ - Եորքի Ֆլըշինկ Միտոյի մէջ էր որ, թենիսի վարպետներու միջեւ զգայացունց բախումներ կատարուեցան, ուր ի վերջոյ ամերիկացի հռչակաւոր ախոյեան՝ Մաք Ենրօ, համաշխարհային թիւ մէկը, որ քանիցս յաղթական հանդիսացած էր նոյն տեղւոյն վրայ, չարաչար պարտութեան մատնուեցաւ չեխ ուրիշ վարպետի մը՝ Իվան Լէնտլի կողմէ։ Ֆրանսացիներուն յոյսերը Նօա եւ Լրքոնթ պարտուած էին արդէն նախնական հանդիպումներուն ընթացքին։ Անսպասելի եւ սքանչելի յաղթութիւն մը եղաւ նաեւ, կիներու բաժնին մէջ, նոյնպէս չեխ, մանկամարդուհի Հանա Մանտլիքովայի ելոյթը, որ վճռաւորապէս տիրապետելով, պարտութեան մատնեց կանանց բաժնին մէջ համաշխարհային թիւ մէկը՝ հռչակաւոր Մարտինա Նավրատիլովան, ծագումով չեխ Ամերիկուհին։ Այդքան, Հռոմի մէջ, դէմ ընդ դէմ կ'ելլէին մարզական խաղերու մրցակիցներ զանազան մակարդակներու մէջ։ Ֆրանսացիք չատ ուժգոյն արդիւնքներ արձանագրեցին, միայն ձողով բարձրութիւն ցատքելու մէջ, կարողացան երկրորդ եւ երրորդ հանդիսանալ, առաջնութիւնը չնորհելով Ռուս. Միութեան անզերազանցելի մարզիկին՝ Սերգէյ Պիւպքայի՝ 5,85 մէթրով։ Զանազան հանրաւորութեանց վազքերու մէջ յաղթական կը հանդիսանային Ամերիկացիք եւ Սպանացի մը։ Բարձրութիւն ցատքելու մէջ կանանց մարզէն ներս, դարձեալ խորհրդային ախոյենուհի մըն էր, որ յաղթական կը հանդիսանար։ Իսկ Մոնզայի մէջ (Իտալիա), Ֆրանսացի՝ այլ «մայրիկ»ով հայ՝ Ալէն Փրոսթն է, որ կը յաղթէր կառքի աչխարհի ախոյենութեան մրցումներու նոր չարքին։ Իր հինգերորդ յաղթանակն էր այդ, մինչ ամէնէն վտանգաւոր իր մրցակիցը՝ իտալացի Ալպորեթօ, կը հարկադրուէր լքել պայքարը, մեքենայի խանգարումի հետեւանքով։ Այդ նոր յաղթանակով ու Սփայի մրցումէն եաք, ուր երրորդ հանդիսացաւ, Փրոսթ աւելի կ'ամրապնդէր աչխարհի ախոյեանի իր դիրքը։ Մինչեւ Նոյեմբեր տակաւին երեք մրցում կայ։

Գալով ռանտպնդակին, ան ալ դեռ չէր մնար օրուան մաքառումներէն։ Սեպտեմբեր 11-ին, Արեւելեան Գերմանիոյ Լայփցիկ քաղաքի կեդրոնական մարզադաչտին մէջ Ֆրանսայի ազգային խումբը կարեւոր պարտութիւն մը կրեց՝ 0 - 2 արդիւնքով, Արեւելեան Գերմանիոյ ազգային խումբէն։ Այդ մրցումը չատ կարեւոր հանդիպում մըն էր, քանի որ կարելիութիւն պիտի ընծայէր աչխարհի բաժակի մրցաչարքին մասնակցելու։ Ուրուկուէյի խումբին դէմ իրենց յաղթանակով Հպարտացող Փլաթինի, Թիրէս եւ միւսները հակառակ ակնկալուածին, անկարող եղան դոյզն յաջողութիւն մը արձանագրելու իրենց մրցակից՝ այդ պզպատեայ խումբին դէմ, որ իր կորովի եւ ներդաշնակ խաղարկութեամբ, տիրապետեց դաշտին եւ արժանի եղաւ իր տարած յաղթանակին՝ 2 - 0 արդիւնքով։ Ֆրանսայի խումբը իր այս պարտութենէն եաք, թէեւ վտանգաւոր դիրքի մէջ չի գտնուիր, այսուհանդերձ մնացեալ երկու հանդիպումներուն պէտք է անպայման յաղթանակ արձանագրէ, կամ առնուազն միայն մէկ հաւասարութիւն մը ձեռք ձգէ, կարենալ մասնակցելու համար աչխարհի բաժակի աւարտականներուն։

Հոս չմոռնանք յիշատակելու հեծելասնի ախոյեան Հոլանտացի Եոփ Զէօթելիի անակնկալ եւ երիցս ծափահարելի յաղթանակը՝ աչխարհի ախոյենութեան մրցումներու մէջ, 39 տարեկանին։ Մեծ տարիք՝ մարզական աչխարհին մէջ, որ իր եաին կը թողու իրմէ երիտասարդ հռչակաւոր մրցակիցները՝ Մերքս, Անքթիլ, հինգ անգամ «Ֆրանսայի չրջան»ը չահող Պեռնար Հինօ եւայլն։

Ահա բոլորէն եաք՝ թռիչք մը դէպի մեր հայրենաբոյր երկնասլաց Արարատի ըստորոտը, հոն վերագտնելու համար նոյնանուն մեր չքնաղ խումբը. ափսո՛ս, հանրակառք մեր բուռն ցանկութեան, դէթ յայժմ տակաւին հեռու ենք ունենալէ տարիներ առաջուան երջանկութիւնը, ի տես մեր հայրենի տասնեամեակներու Սորհ. Միութեան ախոյեան դառնալու հաւանականութեան։ Բայց ո՞վ պիտի արգիլէր մեզի սպասել եւ յուսալ ...

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 24-ԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀՐԱՆՏ ՎԱՐԴԱՆԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ

ՀՐԱՄԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆՈՎ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 24-ԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ալեքսան Օհանեան զաւակները ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Սեպտեմբեր 22, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԷԹ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Վարդան Իշխանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գուլումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իշխանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Սեպտեմբեր 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս եւ Արմենուհի Քէչիչեան, Մանուկ, Թամար, Անտրէ, Աղասի, Թիւլիէթ, Արամ եւ Արմէն Քէչիչեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէչիչեան, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ եւ Անահիտ Աւոյեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ եւ Կատարինէ Պօղոսեան կը ծանուցանեն իրենց ազգականներուն եւ ծանօթներուն թէ իրենց զաւակի եւ եղբօր՝

ԵՂԻՍ. ՔԷՉԻՉԵԱՆԻ

եղեռնական մահուան չորրորդ տարելիցի առիթով, կիրակի, Սեպտեմբեր 22-ին Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

×

Տիկին Մալվինէ Խապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏ. 22-ին, յետ պատարագի, իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍՊՕԱԼԵԱՆԻ

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Խաչ-Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, 6 rue Շառլօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, կիրակի, Սեպտեմբեր 22, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արթողութենէն ետք՝ ճաշ, ժամը՝ 13-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Ղազարոսեան - Մեհեանի - մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Սիլպրվիլ եւ Ասատուր Ամէմեան կը նուիրեն 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մարսէյլի Գուսան երգչախումբս կը տօնախմբէ իր հիմնադրութեան 5-րդ տարեդարձը կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով՝ Սեպտեմբեր 22, կիրակի, ամբողջ օրը, Սահակ-Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ եւ անոր սրահին մէջ:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՐՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը իր ամբողջական կազմով, քառաձայն եկեղեցական եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր-ուսուցչուհի՝ Տիկին ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆի:

Ցետ պատարագի՝ ճաշ Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ, որուն ընթացքին կը կիրարկուի զեղարուեստական դասական յայտագիր մը, ժամը մինչեւ 17: Իսկ այդ ժամէն սկսեալ հանդիսութիւնը կը շարունակուի նուագով եւ պարելով մինչեւ ուշ առեն, հրաւիրեալներուն եւ յատկապէս երիտասարդներուն համար:

Սոյն հանդիսութեանց մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել իրենց տեղերը, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն:

77 - 84 - 70 87 - 43 - 71

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
SAISON 85 - 86

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
HENRI GALLOIS
Solistes
Jean TER MERGUERIAN (*Violon*)
Anne-Marie GHIRARDELLI (*Piano*)
Hélène CESARO (*Piano*)
et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ դպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Ցաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղաններու չուրջ հաւաքոյթ՝ նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ Վիգէն իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10·15:

Հոգեհանգստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature de son livre

« *M A Y R I G* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj

TOUS LES SOIRS
AMBIANCE AVEC LE CHANTEUR ARMENIEN
A R M A N
ET LE NOUVEL ORCHESTRE

GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré Fermé le Lundi

Inauguration de la
Maison de la Culture Arménienne
de Vienne
9, RUE DU CIRQUE
DIMANCHE 22 SEPTEMBRE A 16 HEURES
Sous la présidence de :
LOUIS MERMAZ
PRESIDENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, MAIRE DE VIENNE

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles
Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ գներ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20
VENDREDI
20 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.055 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.055

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ, ԽՕՍԻԼ

Հայկական ամէնօրեայ դպրոցներուն հետ որոնք իրենց դռները բացին Սեպտեմբեր 9-ին, յաջորդող շաբաթներու ընթացքին կը սկսին նաեւ մեր աւանդական դարձած շաբաթօրեայ դասընթացքները:

Աւանդական բառին ընդգծումը թերագնահատում մը չէ, այլ վտանգի մը ազդանշանը: Վտանգը՝ ունակութիւնն է: Ամէն Սեպտեմբերին վերսկսիլ նոյն բեժդուքիւնը նոյն միջոցներով եւ նոյն դերակատարներով, տեղ -քայլ մըն է, ընելու համար նահանջ մը, այլ խօսքով ճախողանքի նշաններ:

Արդարեւ մէկ վերամուտէն միւսը ի՞նչ կը փոխուի շաբաթօրեայ դասընթացքներ - ու կազմակերպութեան մէջ: Գրեթէ ոչինչ: Նոյն դասագիրքը, նոյն ուսուցման ձեռնակը, նոյն ուսուցիչը, նոյն մթնո - լորտը եւ ... նոյն արդիւնքները: Երբեմն հայերէն լեզուի ուսուցման չուրջ կը դրուին այլ «հրապուրիչ» կարծուած տարբեր, երբեմն կէսօրուան ճաշն ալ կը հրամցուի, երբեմն նոյնիսկ հանրակացքի պասարկութիւն մը աշակերտներու տրամադրութեան տակ կը դրուի եւ սա - կայն դպրոցը չատ յաճախ կը վերածուի «պարտէզի» մը: Ասիկա աշակերտու - թիւն մը ապահովելու դիւրութիւններ ընելու ճեւ մըն է, պարզապէս: Եւ փորձառութիւնը ցոյց կուտայ թէ շաբաթօրեայ դասընթացքներուն համար աշակեր - տութեան թիւը կարեւոր չէ, քանի հոն յաճախող պատանիներուն եւ իրենց զա - մակները ղրկող ծնողքներուն ղրկապատճառները այլազան են, եւ յաճախ անտարբեր հիմնական մտահոգութեան հանդէպ: Կարեւորը հետաքրքրական եւ հետաքրք - րքրուած աշակերտ ունենալն է: Կարեւո - րը որակեալ եւ պատրաստակամ ուսու - ցիչներ ունենալն է: Կարեւորը դիտակից եւ պատասխանատու ծնողքներ ունենալն է, յանձնառու եւ նախանձախնդիր կեդ - րոնական կազմակերպիչներ:

Ուստի անհրաժեշտ է ունենալ յստակ եւ հզօր նպատակակէտ եւ վերադառնալ պարզ սկզբունքներու:

Ուսուցումը իր արդիւնաւորութիւնը կը գտնէ պարզութեան մէջ: Անհրաժեշտ չէ՞նք գտներ ծանրաբեռնել Զորեքշաբթի օրուան յայտագիրը, եւ ժամանակին եւ դիտերուն մէջ: Կենսական հայերէն լեզուի աշակերտութիւնն է: Աշակերտութիւն մը որ կը սկսի զրաճանաչութեամբ, ներկայութեամբ, զեղագրութեամբ եւ խօսակցութեամբ: Այսինքն նախ՝ ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ, ԽՕՍԻԼ: Համեստ, բայց որքան կարեւոր նպատակակէտ: Սկիզբը՝ ամէն նախաձեռնութեան: Գիտնալ բաւական - նալ տարրական եւ նոյն ատեն հիմնական այս դիտելիքներով կը նշանակէ աշխատիլ եւ ընթանալ կարգով, հանգրուան առ հանգրուան, այսինքն արդիւնաւոր կերպով:

Ինչ կ'արժեն չորչորուն յայտարարութիւնները, մեծ ծրագիրները, փայլուն ձեռնարկները երբ աշակերտը չի դիմեր տարրականը, այսինքն չի դիտեր լսել ու հոլովել ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ, ԽՕՍԻԼ բայերը պարզ խօսակցութեան մը մէջ:

Այս նոր տարեշրջանի սեմին ըլլանք յստակ մեր նպատակին եւ պարզ մեր գործելակերպին մէջ եւ չօրօրուինք պատրանքներով: Ընենք այնպէս որ շաբաթօրեայ դասընթացքները յաճախող ամէն աշակերտ տարեվերջին սորված ու իւրացուցած ըլլայ նուազագոյնը, այսինքն՝ ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ ու ԽՕՍԻԼ հայերէնը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ԷՌՆԻԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կառավարութեան միաձայն նեցուկն ապահովելէ ետք, Նախարարաց Խորհուրդի Զորեքշաբթի օրուան հերթական նիստէն ետք, Պաշտպանութեան Նախարարը՝ Էռնիւ Մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Նախարարը վճռապէս յայտարարեց թէ ճըշմարտութիւնը պիտի փնտռէ եւ երեւան հանէ, բայց ներկայիս բանակին դէմ անընդունելի արշաւ մը կայ զրպարտութիւններու: Ինք կը հերքէ որ երրորդ խումբ մը եղած ըլլայ Նոր - Զելանտա («Լը Մոնտ», «Քանար») եւ կ'աւելցնէ թէ ինք յանձնառութիւնն առած է ճշմարտութիւնը վերահաստատելու եւ եթէ պարզուի որ չեն հնազանդած իրեն կամ սուտ խօսած են, պիտի ըսէ եւ կառավարութիւնն ալ հրաւիրէ որ հետեւանքները քաղէ: Գալով հիւլէական տարհամոզման հարցերուն, կարեւոր է որ ոչ ոք թակարդն իյնայ: Հարկ է նկատել, ինչպէս ինք ըրած է, որ Փարիզ աւելի մօտ է հիւլէական փորձերու խորհրդային կեդրոններուն, քան՝ Օքլանտ ու Սիտնէյ Միւրիւրոյի: Չափազանցուած համեմատութիւններ կան Ֆրանսական փորձերու իրականութեան եւ այն տարողութեան միջեւ որ կը տրուի անոնց, ինչպէս նաեւ Ֆրանսական զաղտնի սպասարկութեանց եւ Ֆրանսացի զինուորականներու դէմ տարուած պայքարին եւ հարցին բուն էութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, հոն ուր հարցը հասած է, այլեւս կարելիութիւն չկայ զայն բարձի թող ընելու: «Վրդովումի ահմանները» խորագրուած իր յօդուածով «Լը Մոնտ»ի անօրէնը՝ Անտրէ Ֆոնթէն ընդունելով հանդերձ թէ իր թերթին յայտնութիւնները փաստեր չեն եւ ամբողջական լոյս մը չկրցան սփռել, կը խոստովանի նաեւ թէ դժուար է որ պաշտօնական բացատրութիւնները կամ հերքումները համոզեն: Երբ ամէն ինչ յստակ դառնայ եւ պատասխանատուութիւնները յայտնի ըլլան, կը մնայ պիտի նայել թէ պատժական ի՞նչ միջոցներ պիտի առնուին, կամ ո՞վ պիտի վճարէ հաշուեցոյցը, երբ ինչ որ պատահած է, եղած է Պետութեան ի չահ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԹԱԼՕ ՔԱՎՎԻՆՕ, Իտալիոյ ժամանակակից գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկը, մեռաւ Հինգշաբթի (Սեպտեմբեր 19) առաւօտ, քանի մը օրուան հոդեվարքէ ետք, հետեւանք՝ ուղեղային արիւնահոսութեան: Ծնած էր Քուպա, 1923-ին, համայնավար չարքերը մտած կանուխէն, բայց Հունգարիոյ դէպքերէն ետք, կը քաշուէր 1957-ին, այլեւս վարանումներու եւ կասկածներու առջեւ ըլլալով, մինչեւ իսկ ինք իրեն նկատմամբ: Անհեթեթութեան եւ ֆանթասթիքի միջեւ կը գտնուի իր նկարագրած աշխարհը: Գլխաւոր գործերն են. - Լը պառոն փերշէ, «Աներեւոյթ քաղաքները», վերջիններս՝ «Եթէ ձմրան գիշեր մը» (1979) եւ ինքնակենսագրական՝ Փալոմար: Նոր - իրապաշտ գեղագիտութեան մը աւելցու - ցած է իր իւմուռը եւ երեւակայութիւնը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Նախագահը Փարիզ ժամանեց չորս օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար:

ԱԹԻՆԻ մէջ սպաննուած է Աքաֆաթի կողմնակից Սուրիացի մը՝ անօրէն Ան - նաշրա պարբերականին:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ վեց Բրիտանացի եւս արտաքսեց, չարունակելով ակն ընդ ականի քաղաքականութիւնը Տիկին Թաչըրի հետ:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ մէկ սպայ եւ երկու քաղաքային պաշտօնատարներ ձերբակալած են, Խորհ. Միութեան ի նպաստ լրտեսութեան եւ գաղտնիքներու գողագերծման մեղադրանքով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱԿԱԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 / 16)

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ հայ արուեստին նուիրուած միջազգային դիտական ժողովը: Այս առթիւ Երեւան գացած են Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Կիեւէն, Թիֆլիսէն, Պաքուէն, Սիմֆերոպոլէն, Լվովէն, Կամենեց - Պոդոլսկէն, Սուխումէն, Օրջոնիկիձէէն, Մախաչկալայէն ուսումնական եւ գիտական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Իտալիայէն, Միացեալ - Նահանգներէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Աբգարիայէն, Պելժիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Արեւելեան - Գերմանիայէն, Արեւմտեան - Գերմանիայէն, Պուլկարիայէն եւ Ռումանիայէն մասնագէտներ: Համագումարին բացումը կատարելով կազմակերպիչ կոմիտէի նախագահ եւ վարչապետի տեղակալ Եուրի Մոլճամիրեան նշած է, թէ տասը տարի առաջ Պերկամօ (Իտալիա) տեղի ունեցած միջազգային առաջին համագումարով հիմը դրուած է աւանդութեան մը, որ մեծ նշանակութիւն ունի մեր ժողովուրդի գեղարուեստական ժառանգութեան, հայ մշակոյթի պատմութեան ուսումնասիրութեան մարզին մէջ: Ապա դրուատելէ ետք հայագիտութեան զարգացման համար խորհրդային եւ արտասահմանի մասնագէտներու մատուցած ծառայութիւնները Եուրի Մոլճամիրեան ողջունած է Երեւան ժամանած հիւրերը: Խօսք առած է ակադեմիայի նախագահը՝ Վ. Համբարձումեան:

Անդրանիկ նիստին կարգացուած են եռեք զեկուցումներ: «Քառասիւն խաչադմբեթային համակարգերու ձեւաւորման ուղիները Հայաստան եւ Բիւզանդիոն» նիւթը ներկայացուցած է Ստեփան Մնացականեան: Հռոմի համալսարանի հայ մշակոյթի հետազօտական կեդրոնէն Փաօլօ Քունեոյի զեկուցման նիւթը եղած է՝ «ԺԵ. - ԺԹ. դարերու հայկական ճարտարապետութիւնը», իսկ Մոսկուայի Լոմոնոսով համալսարանի ներկայացուցիչ Դմիտրի Սարաբիանովի նիւթը՝ «Կէորկի Եակուլով եւ Արեւելքի արուեստի աւանդները»: Ժողովը իր աշխատանքները յառաջ տարած է չորս ճիւղերու մէջ՝ «Հին Հայաստանի արուեստը - ժողովրդական եւ կիրառական արուեստ», «Միջնադարեան ճարտարապետութիւն», «Միջնադարեան արուեստ» եւ «Նոր եւ խորհրդային շրջանի արուեստն ու ճարտարապետութիւնը»:

Անդրանիկ նիստին մասնակցած է կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՕՐԷՆ ՈՒՏԵԼ

Հայօրէն ապրելու, հայօրէն գործելու, հայօրէն ստեղծագործելու թելադրանքներէն ետք, հայօրէն ուտելու մասին: Գեղատիպ, գրաւիչ, ճոխ հատոր մը, որուն էջերը կը բացուին Հայոց պատմութեան երեք էջերուն թուղթիկ ակնարկով մը: 3000 տարուան հնդեւրոպական ժողովուրդ, Նոյի տապան, Տիգրիս, Եփրատ, Արաքս, Ձորոխ, Ուրարտու, Արարատ: Ցետոյ պատմութիւնը. հռոմէացին, Սելչուքն ու Մոնկոլը, ու անխուսափելին՝ 1915 - ցեղասպանութիւն: Տակաւին, Տիգրան Մեծի կայսրութիւն, էքսպանսիոնիստական դարձ, Մաշտոց, հազար ու մէկ եկեղեցիներով Անին: Այս բոլորը որպէս նախաբան այն հատորին որ կը ներկայացնէ տարագրութենէ ճողոպրած խոհանոցը 44 դարեկան մեր ժողովուրդին:

Վերջացնենք, փրանսերէն այս հատորէն ընտրուած ճաշացուցակով մը.

Արեւելեան բանջարի կոթ
Տեսակաւոր բանջարեղէնի կերակուր
կամ՝
Միսով որթատունկի տերեւի փաթոյթ
Միսով խմորափաթոյթ
Անկեղեւ նուշով քաքարիկ

Բարի՛ ախորժակ:

ԱՐՓԻ

ՓՈՒԹՊՈԼ

Զորեքշաբթի օր տեղի ունեցան Եւրոպայի բաժակներու զանազան մրցումները (երթ) որոնք հետեւեալ արդիւնքներն տուին.-

ԱԽՈՑԵԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿ

Կէօթթորկ - Թրաքիա 3 - 2, Պորտօ - Ֆէնէրպահչէ 2 - 3, Կորնիք - Պայէրն 1 - 2, Սփարթա - Պարչելոնա 1 - 2, Լիւքսանպուրկ - Ճուվենթուս 0 - 5, Իսլանտ - Ալբերտին 1 - 3, Զէնիթ - Նորվեկիա 2-0, Դանիա - Պուքրէչ 1 - 1, Ռապա Ագաքս - Նիկոսիա 0 - 5, Պուտափեշտ - Ռովերս 2 - 0:

ԲԱԺԱԿՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿ

Մոնաքօ - Քրայովա 2 - 0, Փափիա Վիէննա - Թաթապանիա 5 - 0, Կալաթասարայ - Լոճ 1 - 0, Ութրեխթ - Տինամօ Կ. 2 - 1, Լարիսա - Ճենովա 1 - 1, Լիմասոլ - Փրակա 2 - 2, Պրիւժ - Տինամօ Տրէստ 3 - 2, Պելկրատ - Աբտու 2 - 0, Հելսինքի - Ալպանիա 3 - 2, Սթոքհոլմ - Ռեյսլոյզ 8 - 0:

ԻՒԷՖԱ-Ի ԲԱԺԱԿ

Օսէռ - Ա. Սէ. Միլանօ 3 - 1, Սփլիթ - Մէս 5 - 1, Վիտէօթոն - Մալմօ 1 - 0, Զերնոմորեց - Պրէմ 2 - 1, Սփարթա - Համպուրկ 2 - 0, Աթէնք - Ռէալ Մատրիտ 1 - 0:

Այս արդիւնքներուն մէջ, Ֆրանսացիներուն ամէնէն ցաւ (եւ մտահոգութիւն) պատճառողը Պորտոյի ադոյ պարտութիւնն է Ֆէնէրպահչէի Թուրքերէն: Եթէ դարձի մրցումին, այսինքն Պոլսոյ մէջ, Պորտօ չյաղթէ 2 կէտ տարբերութեամբ, այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն:

— ՏԷՐԵԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ —

ԽՄԲ. - Երեւան լոյս տեսնող «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը դպրոցում» հանդէսի Յունուարի թիւին մէջ խիստ շահեկան յօդուած մը ստորագրած է փրոֆ. Ռաֆայէլ Իշխանեան: «Տէրեանը եւ Հայոց լեզուն» խորագրին տակ յօդուածագիրը կը ներկայացնէ Տէրեանի տեսակէտները հայերէն լեզուի դերին ու ւնոր ապագային մասին: Կը նկատենք, որ մեծ բանաստեղծին պարզած տխուր պատկերէն շատ բան չէ փոխուած 70 տարի ետք՝ Հայաստան թէ Սփիւռք, ինչ կը վերաբերի հայերէնախօսութեան տագնապին:

×

Ա.

Պարզ է, որ չի կարելի պատկերացնել Տէրեան, առանց Հայոց լեզուի, քանի որ Տէրեան նախ նշանակում է հայ բանաստեղծ, այսինքն՝ հայերէն ստեղծագործող: Բայց եւ չի կարելի պատկերացնել ժամանակակից Հայոց լեզու առանց Տէրեանի: Աչխարհաբարի (գուցէ եւ առհասարակ Հայոց լեզուի) պատմութեան մէջ չի եղել մեր լեզուի մի ուրիշ աւելի խոշոր բարեփոխիչ - բանաստեղծ, քան Տէրեանը:

Այս իրողութիւնը լաւ հասկանալու համար յիշենք, թէ ինչպիսին էր հայ գրականութեան ընդունուած լեզուն նախքան տէրեանական խօսքի յաղթանակը հայ գրականութեան արեւելեան հատուածում: Շատերն են դրել գրական արեւելահայերէնի այն ժամանակաշրջանի վիճակի մասին, քննադատել նախատէրեանական շրջանի գրական լեզուն: Զայնը տանք այդ շատերից միայն երկուսին՝ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի եւ մեծն Թումանեանին: «Կարելի է խոստովանել, որ մեր լեզուն զուրկ է այն բառերից, այն գրականական ձեւերից, որ ունեն եւրոպական լեզուները ... մենք՝ Հայերս, գրժուարանում ենք նկարագրելու գեղեցկութիւնը, մարդու հոգեկան երեւոյթները», - գրում էր Յովհաննիսեանն ու աւելացնում. «Օտար լեզուի նրբութիւնները հասկացող եւ գրական - գեղարուեստական թարգմանութեան պահանջները գիտակցող հայ գրագէտը չի կարող չզղալ, թէ որքան աղքատ է, որքան խեղճ է մեր լեզուն»: Իսկ Թումանեանը գրում էր. «Դուք այժմ խօսում էք գրական կոչուած լեզուով ... բայց իմացած եղէք, որ էս լեզուն աղքատ, չոր ու ցամաք բառերի մի տէրողորմեա է, անոճ, անկենդան»:

Այս խօսքերն, անշուշտ, վերաբերում են ոչ թէ ընդհանրապէս Հայոց լեզուին, այլ հայ գեղարուեստական գրականութեան մէջ այն ժամանակ իշխող լեզուաոճին:

Յովհաննիսեանը եւ աւելի շատ Թումանեանը փորձում էին մեր նոր գրական լեզուն գեղարուեստականացնել, ճոխացնել՝ նրան առատօրէն ներարկելով ժողովրդաբարբառային լեզուական տարրեր: Եւ Թումանեանը, անշուշտ, մեծ յաջողութեան հասաւ. նա մշակեց ժողովրդաբարբառային կենդանի, գեղեցիկ ու արտայայտիչ խօսքով յագեցած մի սքանչելի լեզու, որ այսօր էլ հիացնում է մեզ նրա վիպերգերում, քառեակներում, աւանդերգերում, արձակում, նաեւ մանկական մեծ ու փոքր գործերում: Բայց, ինչպէս իրաւացիօրէն Տէրեանն էր նշում, իսկ յետոյ նաեւ Զարենցը եւ ուրիշներ, նոր գրական լեզուի Թումանեանական մշակումը, գեղարուեստականութեամբ թէեւ իր վրայ հանճարի կնիք ունի, բայց հայ գրականութեան լեզուի զարգացման մայրուղին չէր:

Տէրեանն իր բոլոր ժամանակակիցների մէջ ամենաարմատական դասում էր Թումանեանի լեզուն, բայց եւ նշում էր, որ էս ու էնի ուղին լեզուն ճգում է դէպի բարբառ եւ գրական հայերէնի զարգացման մայրուղի լինել չի կարող: Տէրեանն ընտրեց այլ ուղի: Նա գրեց զուտ գրական լեզուով, առանց ժողովրդաբարբառային լեզուատարրերի յաւելեալ առատ ներարկումների, այն լեզուով, որի նախատէրեանական վիճակը տեսանք, թէ ինչպիսի խիստ խօսքերով են որակել մեր խոշոր բանաստեղծները:

Եւ ահա այդ խստօրէն գրական, բայց եւ «անկենդան, անոճ, չոր ու ցամաք», «աղքատ» լեզուն Տէրեանի գրչի տակ յանկարծ կենդանացաւ, զարձաւ ոճաւոր, հիւթեղ, հարուստ ու ճոխ եւ հրաշալիօրէն արտայայտեց «մարդու հոգեկան երեւոյթներ» ու ամենաբարձր զեղեցկութիւն:

Աւետիք Իսահակեանը գրեց. «Վ. Տէրեանը 23 տարեկան հասակում հայ գրականութեան մէջ հրաշքի պէս յանկարծ երեւաց», ապա աւելացրեց. «Նա թարմացրեց հայ պոէզիայի եւ նրա լեզուն: Հայ բառերին կարծես երաժշտութիւն ներչնչեց, հին, արխայիկ, գրքային բառերն ու ձեւերը կենդանացրեց, արդիացրեց»: Ստեփան Զօրեանը նոյնպէս Տէրեանի արածը հրաշք կոչեց, իսկ Թումանեանն առաջարկեց Տէրեանի «Մթնշաղի անուրջներ» գրքի հրատարակման տարին՝ 1908 Թուականը, համարել հայ նորագոյն գրականութեան սկիզբ:

Իրօք, Տէրեանը նոր գրական հայերէնի ընդերքում զարմանալի հարստութիւններ գտաւ, կարողացաւ Հայոց զուտ գրական լեզուով մարդու հոգեկան կեանքի այնպիսի խորքեր ու նրբութիւններ արտայայտել եւ այնքան զեղեցիկ ու նրբագեղ, որ հայ նոր գրականութեան լեզուի ապարէզում մեծագոյն դիւտ եղաւ:

Սիրում եմ աչքերիդ տխրութիւնը
խորին,
Անաղմուկ խօսքերիդ դաշնակները
հիւանդ,
Կուսական ամօթխած փայփայանքիդ,
որ իմ
Սեւ օրերն է օրրում խնդութեամբ
հնազանդ:

Խօսքերդ կարկաչող, որպէս ճուրք
մի զգեստ,
Ստուերում են սրտիդ գաղտնիքները
սիրուն, -
Քո հոգին չի սիրում մերկութիւն
անհամեստ, -
Դու այնպէս ես սիրում, կարծես թէ
չես սիրում:

Աչխարհի ցանկացած, ամենահարուստ լեզուով գրուած ամենանուրբ բանաստեղծութեան հետ կարող են մրցել այս տողերը յաղթելու առհասաւաչեայով: Հայոց նոր գրական լեզուն աննախադէպ զեղեցկութեան, բարձրութեան էր հասել: Եւ դա Տէրեանին չնորհուած հազուադիւտ հանճարի արդիւնքն էր:

«Մթնշաղի անուրջներ»ից յետոյ, սկսած 1908 - 10 Թուականներից, արեւելահայ ամբողջ բանաստեղծութիւնը՝ մամուլում եւ գրքերում, իր լեզուական դէմքը փոխեց, դարձաւ տէրեանական: Քընար Նաղաշ Յոլակ Խանզադեանի պատկերաւոր խօսքերով ասած՝ «Հայկական ամբողջ բանաստեղծութիւնը սուզուեց մթնշաղի մէջ»: Եւ այդ մթնշաղից էր, որ ծնունդ առին արեւելահայ յետագայ գրեթէ բոլոր բանաստեղծները եւ մանաւանդ՝ Զարենցը: «Չլինէր Տէրեանը, ես չէի լինի», - այսպէս է ինքն իրեն բնորոշել Զարենցը: Իսկ Բակունցը տէրեանական լեզուարուեստը տեղափոխեց հայ արձակի մէջ՝ նոր չունչ ու գեղեցկութիւն հաղորդելով նրան:

Ուշադրութիւն է գրաւում եւ այն, որ նոյն 1908 - 10 Թուականներից սկսած Իսահակեանը հրաժարուեց Շիրակի խօսուածքը իր բանաստեղծութիւններում առատօրէն օգտագործելուց եւ անցաւ զուտ գրական լեզուի՝ ստեղծելով հանրայայտ կոթողներ: Իսկ Յովհաննէս Մասեհեանը այդ Թուականներից սկսած վերաթարգմանեց Չէյքսպիրեան իր նախնական թարգմանութիւնները՝ ստեղծելով մասեհեանական թարգմանական հրաչալի ոճը:

Այս ամէնով եւ դեռ ուրիչ մի չարք իրողութիւններով է բնութագրում Տէրեանի դերը հայ գեղարուեստական լեզուի զարգացման ճանապարհին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԱՖՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՊԱՆԻԱ - ԻՍՐԱՅԷԼ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կաթոլիկէ Թագաւորներու իշխանութեան շրջանին, Թ. դարու վերջաւորութեան Հրեաները արտաքսուած էին Սպանիայէն: Անոնք հաստատուած Փոքր Ասիոյ եւ Հիւսիսային - Ափրիկէի մէջ, մինչեւ այսօր պահպանած են իրենց լեզուն, բարքերը եւ նոյնիսկ Սպանիա Թողած իրենց տուներուն բանալիները, զոր փոխանցած են սերունդէ սերունդ:

Հակառակ անոր որ այլեւս հոն ապրելու ոչ մէկ արդելք կայ իրենց համար, հետզհետէ նուազած է սպանարնակ Հրեաներու թիւը: Հինգ դարեր անցած են արտաքսումէն ի վեր, ու այսօր իսրայելեան Պետութեան մը հիմնումէն 37 տարի ետք Սպանիա տրամադիր է այդ երկրին հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու. այժմէական հարց մըն է այս Սպանիոյ համար. վերջին տասնամեակին եւ մանաւանդ Ֆրանքոյի մահուընէն ի վեր, սպանական արտաքին քաղաքականութեան մէջ մշտական հարց մը:

Հակառակ արաբական երկիրներու չհամութեան, Սպանիոյ Արտաքին Նոր Նախարարը Ֆրանսիսքօ Ֆէրնանտէզ Օրտոնէզ քանիցս կրկնած է ընկերվարական կառավարութեան Մատրիտ եւ Թէլ - Ավիվի միջեւ յարաբերութիւն հաստատելու խոստումը, հոգ չէ թէ այս յայտարարութեան կ'ընկերանայ ըստ սովորութեան, թուականի անորոշութիւն մը:

«Յառաջիկայ ընտրութիւններէն (1986) առաջ պիտի ըլլայ այս» ըսած է ան, յայտնելով թէ պէտք է «յարմար պահը գտնել, որպէսզի նման քայլ մը օգնէր չրջանի խաղաղութեան»:

Սպանական վարչական չրջանակներ կ'ըսեն թէ ճանաչումի որոշումը կրնայ կիրարկուիլ մէկ օրէն միւսը: Մամուլին մէջ ալ կը բազմապատկուին այն յօդուածները որոնք թեր կ'արտայայտուին երկու մայրաքաղաքներուն մէջ դեսպանատուներու բացումին: Մամուլը յօժարակամ տեղ կուտայ Իսրայէլի նախարարապետ Շ. Փէրէսի արտայայտութիւններուն. ան բարեկամ մըն է Սպանիոյ ընկերվարական նախագահ Ֆ. Կոնսալէսի, ու անունը կը մատնէ սպանական ծագում մը, թէեւ հեռաւոր, սակայն ստոյգ: Մամուլին կարծիքով Իսրայէլի ու Սպանիոյ ներկայ սերունդները պէտք է ստանձնեն ժողովուրդին մտքին մէջ խորապէս արմատացած դառն յիշատակ մը եւս Թողլու պարտականութիւնը. 1492-ին Հրեաներու Սպանիայէն վտարումին յիշատակն է այդ: Սակայն ցարդ Իսրայէլի Պետութեան Սպանիոյ կողմէ ճանաչում պտած չըլլալը հետեւանք է քաղաքական աւելի նոր չրջանի մը տուեալներուն. Ֆրանքոյականութեան:

Զօրավար Ֆրանքօ, հակառակ իրեն մատին հրէական ծագումի մը վարկածին, հակահրեայ կեցուածքով մը, արաբական աչխարհին հետ մշակած էր անճնական յատուկ յարաբերութիւններ ու կը կիրարկէր յատակօրէն արաբասէր քաղաքական ուղղութիւն մը: 1955-ին Սպանիոյ ՄԱԿ մուտք գործելուն Իսրայէլի դէմ քուէարկելու որոշումը ունեցած է միակ հետեւանք մը. Սպանիան ամրացուցած է Իսրայէլի Պետութիւնը չճանչնալու հաստատամտութեան մէջ:

Ան կը խօսէր աչխարհի մէջ հրէական եւ ազատ որմնադիրներու դաւադրութեան մը մասին:

Իր մահը՝ 1975-ին, կարելիութիւններու դուռ մը բացաւ, սակայն վարչապետ Լեւոլֆ Սոարէս Իսրայէլեան Պետութեան հետ բնականոն յարաբերութիւններու չրջանիրին մէջ կը պահանջէր փոխադարձ զիջումներ, ինչպէս՝ ՄԱԿ-ի 242-րդ որոշումին ճանաչումը, որուն համաձայն պաղեստինցի ժողովուրդը իրաւունք կ'ունենար յատուկ հողամասի մը տէր դառնալու: Իր յաջորդը՝ Լէոփոլտ Գալվէս Սոթելօ ամէն ինչ պատրաստած էր երկու երկիրներու միջեւ դեսպաններու փոխանակումին համար, սակայն Սապրայի ու Շաթիլայի չարդերը պատճառ դարձան որ ամէն բան յետաձգուի կրկին:

Ներկայիս, Շ. Փէրէս ընդունելի բացատրութիւն չի գտներ այս ուղղութեամբ որոշում մը տալու Սպանիոյ կառավարութեան համար: Սպանական մամուլին տրուած իր յայտարարութիւններուն մէջ կ'ըսէ թէ անհասկնալի է իրեն համար Սպանիոյ «յարմար պահ» բացատրութիւնը ու կը մերժէ ի յառաջագունէ պայմաններ ընդունիլ այս երկկողմանի յարաբերութիւններուն համար:

Սպանիոյ նման երկրի մը մէջ ուր հակահրեայ կեցուածքը կրնայ տեսական բան մը նկատուիլ, մեծամասնութիւնը ի նպաստ կ'արտայայտուի Իսրայէլի դէմ պատուարները վերցնելու քաղաքականութեան մը: Եթէ նոյնիսկ կան տակաւին 10%-ի չափ ընդդիմադրողներ, անկասկած Կոնսալէս մօտ ատենէն աւետիսը պիտի տայ Փէրէսի, ինչ որ կը նշանակէ նոր չեղում մը զօրաւոր Ֆրանքոյի արտաքին քաղաքականութենէն:

Թ. Ա. Թ.

Եանի դերը հայ գեղարուեստական լեզուի զարգացման ճանապարհին:

Բայց «Տէրեանը եւ Հայոց լեզուն» հիմնահարցն ունի նաեւ իր միւս կողմը, որ Հայոց լեզուի մասին բանաստեղծի ունեցած տեսակէտներին է վերաբերում:

Տէրեանին ընդհանրապէս չատ է յուզել Հայոց լեզուի ճակատագրի հարցը: Նա մի քանի անգամ զեկուցումներ է կարդացել յատկապէս Հայոց լեզուի մասին, իսկ «Հայ գրականութեան գալիք օրը» (1914 թ.) յայտնի զեկուցումը չատ կողմերով լեզուական հարցերի էր նուիրուած:

Ամէնից առաջ նչենք, որ Տէրեանն իր մի քանի ականաւոր նախորդների, զրլ - խաւորապէս Աբովեանի ու Նալբանդեանի նման խոր ըմբռնումն ունէր չատերի կողմից այնպէս էլ չհասկացուած այն թուանականի ճշմարտութեան, որ հայ ժողովրդի լինելիութեան առաջին եւ, ի վերջոյ, միակ պայմանը Հայոց լեզուն է, աւելի որոշակի՝ հայերէն խօսելը, իսկ նոր ժամանակներում նաեւ՝ գրելն ու կարդալը: «Հայ գրականութեան գալիք օրը» զեկուցման մէջ, խօսելով Հայութեան երկու հնարաւոր ապագայի մասին, Տէրեանն ասում էր. «Մէկը այն է, որ մենք կը ճուլուենք. այսինքն կը կորցնենք մեր կուլտուրական առանձնութեան գործօնները, կը կորցնենք մեր լեզուն եւ կը գառնանք մի ապազգային մասսա: Կամ թէ չէ, կը զարգացնենք մեր ամէնից առաջ լեզուն, յետոյ միւս ազգային գործօնները եւ կը մնանենք եւրոպական ազգերի չարքը իբր կուլտուրական մի ազգ»: Նոյն զեկուցման մէջ է նա յայտնում այն միտքը, որ առաջադիմելու համար Հայերը զարգացած ազգերից ամէն ինչ կարող են փոխառնել, բացի լեզուից, որը պէտք է ըստեղծագործել, քանի որ «լեզուն ժողովրդի հոգու բնաւորութեան արտայայտիչն է» եւ «չքեղ չէնքերը, պալատներն ու տաճարները այնքան ցայտուն կերպով չեն ցոլացնում ժողովրդի կուլտուրան, որքան լեզուն»: Տէրեանը հայ գրականութեան ամենագլխաւոր խնդիրը համարում էր Հայոց լեզուի զարգացման հարցը, քանի որ, ինչպէս ինքն էր գրում՝ «Լեզուն է գրականութեան առաջին պայմանը, ինչպէս եւ ազգային կուլտուրայի ամենախոշոր եւ ամենազօրեղ գործօնը»:

«Հոգեւոր Հայաստան» յօդուածում Տէրեանը չատ աւելի որոշակի ու խորն է արծարծում Հայոց լեզուի՝ իբրեւ հայ ժողովրդի գոյութեան միակ գործօնի հարցը: Նախ նա Հայութեան համար ամբողջովին մերժում է որեւէ տեսակ հայրենասիրութիւն առանց հայերէնի, ուղղակի ասած՝ առանց հայախօսութեան: Բանաստեղծն ամենայն խստութեամբ դատապարտում է, իր խօսքով ասած, «զօրղիական ազգասիրութիւն»ը, երբ հայդուկ ազգի չատ մտաւորականներ ոգեչունչ ու սրտակեղեք խօսքեր էին ասում Հայաստանի հողերի եւ յարակից հարցերի մասին, բայց իրենք չգիտէին կամ չէին խօսում ու գրում հայերէն. «Որպիսի Հայաստան կարող է ստեղծել «զօլդրիական ազգասէր» բուրժուա - ինտելիգենտը, որը Հայութեան ամենաւսեմ գանձը՝ լեզուն արհամարհում է ... Այդպիսի հայրենիք ես չեմ ուզում: Որովհետեւ մի՞թէ դիակ է իմ կամեցածը»: Առանց Հայոց լեզուի ու նրանով ստեղծուող հոգեւոր հարստութեան Հայաստան չկայ, այլ կայ նրա դիակը. այս է «Հոգեւոր Հայաստան» հեռատես յօդուածի էութիւնը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹՕՍՓԸ ԱՐԾԱԹ Է, ԿԱՄ ՄՏԻԿ ԸՆԵԼՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Բ.

Երկու - երեք չաբաթ առաջ, իրիկուն մը Ֆնալըի եկեղեցիին մէջ բացառիկ առթուղթիւն մը սարքուած էր: Կ'ոգեկոչուէր եկեղեցական հին փառաւոր դէմք մը, մէջտեղ կը դրուէր անոր անմոռանալի գործն ու անձը: Երբ եկեղեցիին բացին ներս մտայ, չըլսպասուեցայ քանի մը բարեկամներէ: Արարողութիւնը դեռ չէր սկսած: Հոսկէ - հոնկէ կը խօսէինք, երբ կէս մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Սովորականէն աւելի մեծ թիւով երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ կային եկեղեցին բակը: Քաղցր դէմքով, մաքուր հագուած ու առողջ երեւոյթով երիտասարդներ, որոնք խումբ - խումբ կուգային ու իրարու հետ կը խօսակցէին եկեղեցիին սկսիլը սպասելով: Մենք վարժուած չենք այսքան մեծ թիւով երիտասարդներ տեսնելու մանաւանդ մշակութային հանդամանք ունեցող նմնաօրինակ ձեռնարկներու առիթով, ուստի ուրախացայ: Ուրախութիւնս ալ արտայայտեցի քովինիներուս:

. Այո՛, պատասխանեց մէկը, ասոնք երգչախումբի ու երգեցիկ դպիրներու անդամներն են, յաճախ խանդավառութեամբ կուգան, կ'երգեն ու կը չրջապատին եկեղեցին:

Ինչ վերջ արարողութիւնը սկսաւ եւ ես ալ գրաւեցի իմ տեղս: Շուրջ երկու տասնեակ վարչին քահանաներու կամ վերին երգչախումբի անդամներուն կողմէ երգուած գեղեցիկ չարականներ: Պարբերաբար չարականները իրենց տեղը կը զիջին հոգեւորականներու կողմէ արտասանուած քարոզներու կամ ճառերու: Ամէնէն վերջն ալ կը խօսէր Պատրիարք Հայրը: Համով ու ներչնչող խօսակցութիւն մըն էր այս, զոր մտիկ կ'ընէի հաճոյքով: Բայց պէտք էր որ չոգենաւին հասնէի, ուստի ստիպուեցայ վերջնական քիչ առաջ ելլել ու նաւամատոյցին համառ բռնել: Բայց եկեղեցիին բակէն հեռանալէ առաջ կրկին տեսարան մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Բակը զարձեալ լեցուն էր երիտասարդներով: Նո՛յն երիտասարդները անշուշտ: Անոյշ դէմքով, մաքուր հագուած եւ առողջ երեւոյթով երիտասարդներ, որոնք կը խօսակցէին իրարու հետ, երբ ներսը Պատրիարք Հայրը կը շարունակէր իր խօսակցութիւնը: Մտիկ չէին ըներ: Իրենց երգը երգած, խօսք դուրս ելած էին: Այո՛, խանդավառ ներկայութիւն մը բերած էին եկեղեցին, բայց անոնք ալ եկած էին իրենք զիրենք մտիկ ընել տալու համար, ո՛չ թէ ուրիշը մտիկ ընելու: Խօսեցա՞ն, կամ լսենք՝ երգեցի՞ն, իրենց պարտականութիւնը կատարած կը նկատէին:

×

Տարիներ առաջ կը խորհէի որ ընկերութեան մը մշակութային առողջութեան չերմաչափին էր այդ ընկերութեան ունեցած բեմբասացներուն ու առենախօսներուն թիւը: Որքա՜ն մեծ թիւով բանախօսներ, առենախօսներ, արտասանողներ, երգիչներ, հանդիսավարներ ու քարոզիչներ ունի այդ ընկերութիւնը, այնքան առողջ է ան մշակութային տեսակէտէ: Այսպէս կը խորհէի: Այսօր կ'ըսեմ որ բոլորովին ճիշդ չէ ատիկա: Մշակութային առողջութեան չերմաչափը պէտք է ըլլայ ոչ թէ խօսողներուն, ելոյթ ունեցողներուն թիւը, այլ մտիկ ընողներուն, մտիկ ընել գիտցողներուն, մտիկ ընելէ հաճոյք առնողներուն թիւը: Եթէ այս երկրորդները չկան, առաջինները չեն կրնար ապրեցնել մշակոյթ լսուածը: Պարապ սրահի մը մէջ արտասանուած ամենազեղեցիկ խօսքը ի՞նչ կ'արժէ: Ի՞նչ կ'արժէ նաեւ այն խօսքը, որ թէեւ կ'արտասանուի լեցուն սրահին մէջ, սակայն կը բախի խուլ ականջներու, այսինքն ականջներուն՝ ներկաներու, որոնք մտիկ չեն ըներ, մտիկ ընելէ կը նեղուին, իրենց մտիկ ըրածէն բան չեն հասկնար, հաճոյք չեն առներ:

×

Մտիկ ընել:

Բայց մտիկ ընել ո՛չ թէ իբր պարտականութիւն, ո՛չ թէ իբր դիմացինին յարգանք, իբր քաղաքավարութիւն:

Բանախօսութեան մը երթալ ո՛չ թէ այդ բանախօսութիւնը մտիկ չընելու եւ քովինին հետ զրուցելու համար, ո՛չ թէ մազթելու համար որ հազիւ սկսած՝ վերջանայ այդ բանախօսութիւնը:

Երաժշտահանդէսի մը երթալ ո՛չ թէ զացած ըլլալու համար, այլ իսկապէս ունկնդրելու համար, երաժշտութեան զեղեցկութենէն ներս թափանցելու համար:

Ցուզարկաւորութեան մը երթալ, ո՛չ թէ քովը նստած ուրիչ պատրիկ մը պատմութիւններ պատմելու, անոր հետ հոսկէ - հոնկէ խօսելու համար, այլ միմիայն մտիկ ընելու համար արարողութիւնը:

Վերջապէս բեմ ելլել ու խօսիլ, ո՛չ թէ միմիայն իր խօսքը լսելի դարձնելու համար, այլ քիչ վերջ մտիկ ընելու համար նաեւ ուրիշին խօսքը:

×

Բայց մտիկ ընելու առաջին օրինակը պէտք է տան անոնք, որոնք խօսիլ կը սիրեն, կամ խօսիլ գիտեն:

Ռ. Հ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԾԱՆՕԹ ԱՆՁՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՑՈՒԿ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻՆ ՀՕՄ-Ի Հ. Ա. Յ. ՓՈՆՏԻ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՅԱՆԿԸ

ՈՒԱՇԻՆԳԹՈՆ, - ՄԻՄ. - Կառավարական եւ ոչ - կառավարական չըլսանակներու հուչակաւոր անձնաւորութիւններէ, բարերարներ եւ ազգային զեկավարներէ բաղկացած խումբ մը ամերոզջական նեցուկ հանդիսացած է Հայ Օգնութեան Միութեան Հ. Ա. Յ. Փոնտի յայտարերին, ընդունելով համահայկական այս հանդանակութեան պատուոյ յանձնախումբի անդամակցութիւնը: Անճեռնմխելի մայր դումար մը զոյացնելու միտող այս հանդանակութեան պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի չքեղ հացկերոյթով մը, որ տեղի պիտի ունենայ Պոսթընի նորակառոյց Լաֆայէթ պանդոկի ձէֆըրսըն սրահին մէջ, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 12-ին: Հացկերոյթը պիտի հանդիսանայ նաեւ ՀՕՄ-ի Եօթանասունհինգամեակի յոբելենական տօնակատարութիւններու պաշտօնական ազդանշանը:

Ակնարկ մը նետելով Պատուոյ Յանձնախումբի ցանկին վրայ, կարելի է անմիջապէս չափել Հայ Օգնութեան Միութեան վայելած համակրանքը եւ յարգանքի տարողութիւնն ու որակը՝ հանրային զանազան չրջանակներու մէջ: Պատուոյ Յանձնախումբի նախագահն է Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, իսկ անդամներն են՝ ... Ճորճ Ալզազարեան, Ա. Նահիտ Ա.Ճէմեան, Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Հայկ Արամ Աւագելեան, Արա Բարսեղեան, Ալպերթ Պէկեան, Նորին Վսեմութիւն՝ Ճորճ Գըվերեան, Գէորգ Գոլոլեան, Ճան-Երուանդ Գույումճեան, Մարթա Լինչէր, Սարգիս Թարզեան, Գերաչ. Տ. Եփրեմ Եպիսկոպոս Թապազեան, Նորին Վսեմութիւն՝ Ճուլի Թաշճեան, Ռամփկ Մատէոսեան, Մայքըլ Մենոսեան, Վերապատուելի՝ Վարդան Ցարութիւնեան, Ռիչըրտ Ցովհաննիսեան, Տիանա Տէր - Ցովհաննէսեան, Գէորգ Ցոլնանեան, Ցակոբ Շիրվանեան, Լէօն Շահնազարեան, Կարօ Չալեան, Արփի Չարխուտեան, Ուալթըր Պանոսեան, Գերաչնորհ Տէր - Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեան, Ռոնալտ Գրիգոր Սիւնի, Նորին Վսեմութիւն՝ Ճորճ Տէօքմէճեան, Նորին Վսեմութիւն՝ Մայքըլ Տուդաքիս, Քիթի Տուդաքիս, Արփի Փափազեան, Վերժին Քարենց, Մայք Քանըզը, Ճէյմս Քէշիշեան, Մայքըլ Քըրմոյեան, և Նիկիա Օրչանեան:

Վերոյիշեալ անճեռնաւորութիւններու տրուած անվերապահ նեցուկէ կ'ընդգծէ նաեւ հանդանակութեան ճակատագրական կարեւորութիւնը հայութեան համար: Սոյն հիմնադրամին ապահովումովը, ՀՕՄ-ը պիտի կարենայ ներդրումներէ գոյացնող եկամուտը գործածել լայնցնելու իր ծրագիրներու տարողութիւնն ու ծիրը՝ նոր միլոցներ օգտագործելով հայ ժողովուրդի ընկերամշակութային եւ ազգային բարելաւման համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Հայ Համալսարանական կեդրոնի կազմակերպած քաղաքական աուլիտներու չարքէն երրորդը: Հանդիպումը վարած են լրագրողներ՝ Ուկօ Կամպինի, Ռուպէն Գորպաչօ եւ Գարլոս Խուվենալ, որոնք հարցումներ ուղղած են քրիստոնեայ - ժառանգդիմական, բանուորական եւ համայնավար կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն: Հայերու վերաբերող հարցումներու չարքին քաղաքական դէմքերը արտայայտուած են հայկական ցեղասպանութեան մասին, պարզելով իրենց պատկանած կուսակցութեան տեսակէտը: Համայնավար ներկայացուցիչը՝ Ֆերնանտօ Նատրա, փոխանակ պատասխանելու հարցումին, խօսած է Խորհրդային Հայաստանի մասին: Պատասխանելով ներկաներուն կողմէ ուղղուած այն հարցումին, թէ «ինչո՞ւ Ժընեւի մէջ խորհրդային մասնագէտը դէմ քուէարկեց հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին», Ֆերնանտօ Նատրա ներողութիւն խնդրած է չպատասխանելու համար հարցումին, քանի, ըսած է՝ «ներկաները դիւրազգած են այդ ուղղութեամբ»:

×

ՏԻԹՐՕՑԹԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ա. Մանուկեան վարժարանի նոր տեսուչ նչանակուած է տոքթ. Նատիա Սարաֆեան, իսկ Ռէյմընտ Պայհուն՝ փոխ - տեսուչ: Տոքթ. Նատիա Սարաֆեան ծնած է Պոլիս. նախակրթութիւնը ստացած է Խասեան վարժարանին մէջ, ապա յաճախած՝ ամերիկեան գպրոց: 1956 - 1960 յաճախած է Պոլսոյ համալսարանը եւ չրջանաւարտ եղած է հոգեբանութեան ճիւղէն: Մագիստրոս Արուեստից տիտղոսը ստացած է Քանզասի Ուիչիթա համալսարանէն: Տոքթորայի իր ատարտաճառը պաշտպանած է Օքլահոմայի պետական համալսարանին մէջ, 1967-ին: Երկու տարի ուսուցչութեան պաշտօն վարած է Ռոպէրթ Գոլէճը: 1980-ին անցած է Տիթրօյթ եւ դասախօսած Լօրենս Ինսթիթիւթ ափ Թեքնոլոճիի մէջ: Փոխ - տեսուչը՝ Ռէյմոնտ Պայհուն, արդէն չորս տարիէ ի վեր անդլերէն կը դասաւանդէր Ս. Մանուկեան վարժարանը եւ պատասխանատուներէն մէկն է «Էրեբունի» ամսաթերթին եւ «Տեսիլք» տարեգիրքին:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Սան Մարթին սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 4-ին եւ 5-ին տեղի ունեցած երիտասարդական փառատօնին մասնակցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարի Մանուկեան կրթ. հաստատութեան «Շնորհալի» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիանա Սարաֆեանի:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Այդ կողմում ամէն առարկայ սեւ գոյն ունէր, կարծես ամէն ինչ սուգ էր զգեցած: Մեռածի սեւ կզկզանքով պատած էին ճանապարհները, սեւ փոշին ծածկել էր զործարանների կառուցները, սեւացած էին եւ ճնճղուկները, որ բոյն էին դրել այդ շինուածքների ծածքի տակ:

Ամէն ինչ սեւ էր, ամէն ինչ մրոտած էր: Միայն կրակն ու բոցը, որ բորբոքում էր վալոցների մէջ, ներկայացնում էր մի սոսկալի հակապատկերը ընդհանուր նեմուքեան մէջ: Այդ դժոխքում մարդիկ այրւում էին բայց չէին խորովւում: Հալած մետաղը ծփում էր բովերի մէջ, որպէս հրեղէն լճակ: Երկաթեայ երկայն չերեփներով վեր էին առնում բաց դեղնագոյն հեղուկը եւ ածում էին արուեստակաղապարների մէջ: Քրտինքը յորդ վտակներով հոսում էր գործաւորների սարսափած դէմքից, բոցը խանձում էր նրանց կիսախարշ երեսները:

Օրիորդը դէմքը չուռ տուեց զարհուրելի տեսարանից:

Միւս առարկաները չէին հետաքրքրում նրան: Ահա այնտեղ, պաշտօնավար գինուորի հասարիկ կինը, փէչերը վեր քաշած, բոպիկ կոներով ցեխը կոխ տալով, վերադառնում էր մերձակայ վտակից, եւ ուսի վրայ դրած լծակի երկու ծայրերից թիթեղեայ սաթլները քարշ տուած, ջուր էր բերում: Այնտեղ պատառը մրթմրթալով քշում էր դէպի դաշտը իւր մի հասարիկ կովը: Փոքր ինչ հեռու, մի սառահակ տղայ, առանց անդրադառնալու, միայն չապիկը հագին, նստած էր մերկ ձիու վրայ, եւ նոյնպէս մերկ ոտներով նրա կողքերը ծեծելով, բոլոր ուժով վազեցնում էր իւր նիհար եարուն, Աստուած ոչ գիտէ, թէ դէպի ուր: Բայց դէմի մազերը ծածանւում էին, սաստիկ չփուելով օդի հետ: Մի կողմում սաղերի սպիտակ երամը, իրանց լայն թաթիկներուի վրայ օրօրուելով, եւ մի առանձին բառաչականութեամբ կչկչալով, դիմում էր դէպի մերձակայ ճահիճը: Փողոցում պիղատ մանկահասակ աղջիկը, մի քանի դրօշներ ափի մէջ պինդ բռնած, վազ էր տալիս դէպի մերձակայ դուքանը քաւորդ Ֆունտ չաքար գնելու: Նրան հանդիպեց մի զրադիր դեղին կոճակներով, ինչ որ ասաց, աղջիկը հայհոյեց նրան եւ վազեց:

Ուրիշ ոչինչ չէր տեսնում օրիորդը, միայն այստեղ ու այնտեղ երեւում էին մրոտ յայլոտ չինուածքներ հազիւ նչմարելի լուսամատներով, որոնք այնքան առանձնացած էին, կարծես, վախենում էին մօտենալ միմեանց: Պահապան գինուորները, չափաւոր քայլերով, անցուդարձ էին անում դռների առջեւ: Օրիորդի արտասուքով լցուած աչքերը յառած էին դէպի այդ կողմը: Երկար նայում նա եւ, կարծես, աչքերով աշխատում էր ներս թափանցել այդ մոտյլոտ չինուածքների հաստ պատերից: Ծանր, երկաթապատ դռներից մէկը բացուեցաւ եւ դրսում յայտնուեցաւ մի մոխրագոյն խումբ: Շրջապատուած գինուորներով, խումբը չարժուեցաւ դէպի այն կողմը, ուր կանգնած էր սպիտակ տնակը: Նրանք կրում էին բահեր, բրիչներ եւ փորելու զանազան գործիքներ: Բայց ինչո՞ւ հսկողութեան ներքոյ էին տանում այդ թշուառ բանուորներին: Օրիորդի սիրտը սկսեց բաբախել: Նա պատրաստ էր վազել, գընալ, մերձենալ նրանց եւ մօտից, շատ մօտից նայել նրանց վրայ: Բայց նրա ոտները չհնազանդուեցան, ծնկները դողացին, գլուխը պտտուեցաւ, աչքերի առջեւ մթնեց. նա թուլացաւ, ընկաւ պարտիզի վանդակապատի վրայ: Մոխրագոյն խումբը հեռուից անցաւ: Ուշաթափ օրիորդը ոչինչ չտեսաւ, միայն նրա ականջներին, որպէս երազի մէջ, զարկում էին ծանր չղթաների անհերդաչնակ հընչիւնները...:

Յորինց ապշութեան մէջ նա ուշի եկաւ: Անրջային տեսիլքը անցեր էր: Նրա առջեւ նկարուեցան միեւնոյն տխուր, սրտաբեկ տեսարանները: Նա զանգազ, դող - դողուն քայլերով սկսեց գիմել դէպի այն սենեակը, որտեղից դուրս էր եկել: Պարտիզի միջով անցնելու ժամանակ նրա չրջապատի ներքին եղրը բռնուեցաւ վարդենու փշից եւ պատառուեցաւ: Նա այն աստիճան յուզուած էր, որ ոչինչ չզգաց: Սենեակի դրան մօտ հանդիպեց նրան սպասաւորը, հարցնելով.

- Պարոնները վե՞ր են կացել:
- Զգիտեմ:
- Սամավարը եփ է գալիս:
- Բերեցէք:

Նա մտաւ սենեակը:

(Շար. 184)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Իշխանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գուլումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իշխանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Կապ. Խաչի Սէն - Թերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ - եալ ընկերուհիներու յիշատակին։ Արթողութենէն ետք՝ Մատաղաբաչխութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը։ Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ։

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature de son livre

« *MAYRIG* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville

tél. 376 55 89

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ զպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ։

Յաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղաններու չուրջ հաւաքոյթ՝ նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր զեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ ՎԻԳԷՆ իր ժողովրդական երգերով։

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց։

Պատարագ՝ 10·15։

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին։

SAINT-CHAMOND

Ecoutez les émissions hebdomadaires arméniennes sur 101,2 Mhz, à partir du 19 septembre.

Nouveaux horaires:
tous les jeudis de 19 h. à 20 h.

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՑԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՁԱՓԻ ՎՐԱՁ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

COMMUNIQUE DU
CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE

Festival et Colloque France Musiques d'ailleurs

La M.J.C. de Ris-Orangis et le Centre National d'Action Musicale organisent, avec la participation du Ministère de la Culture, une grande nuit des musiques communautaires le 21 Septembre au Parc de la Villette 119, av. Jean Jaurès, 75019 Paris - Mo. Porte de Pantin

HUIT HEURES DE MUSIQUE ININTERROMPUES — avec la participation de l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien (Théâtre Présent vers 20 heures).

Le colloque «*Communautés, et identités musicales en milieu urbain*» se déroulera le Samedi (9h30-17h30) et le Dimanche (9h30-12h30) au Théâtre Présent.

Nombreuses interventions dont celles du CRDA et de Gérard Aroutounian.

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պրոյոններ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը։

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
place des Goujons à 8 h. 00
place Carnot à 8 h. 15
place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Մախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 Ֆ.։

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre

MAYRIG

le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ էնթէրթենթէյնմընթ պանդոկի սրահին մէջ։

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS	Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 27 décembre au 07 janvier 86 5 390 F	du 02 novembre au 15 novembre
	du 23 novembre au 06 décembre
	du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE · ARMENPROT · Intourist · AEROFLOT · AV · APS

ՍԵՒԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՃԱՇԱՐԱՆ

SEVAN

RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսայում՝ Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 260 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 550 Ֆ. - Հատը՝ 3,00 Ֆ.

61ԼՈՒ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.056 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.056

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆԸ

«Յառաջ» իր վերջին թիւերուն մէջ ներկայացուց համայնապատկեր մը Ֆրանսայի հայ ամէնօրեայ դպրոցներուն: Մեկնելով արուած վիճակագրական տուեալներէն կարելի է ընել կարգ մը խորհրդածութիւններ: Այս անդամուան համար պիտի բաւականանանք մէկ կէտով: Ազգերու թիւին զգալի նուազումը նախակրթարաններէն երկրորդական: Առնենք որպէս օրինակ, ուրիշ օրինակ ալ կունինք արդէն, Սամուէլ - Մուրատեան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանները:

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի ազակերութեան ընդհանուր թիւն է՝ 148· մանկապարտէզ եւ նախակրթարան 103, երկրորդական՝ 45: Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 106· մանկապարտէզ եւ նախակրթարան՝ 100, երկրորդական, այսինքն միջնակարգ՝ 6:

Արդ, ի՞նչ բանի վերագրելու է աշակերտութեան թիւին նուազումը նախակրթարանէն երկրորդական:

Առաջին մօտեցումով մը, կրնանք ըսել թէ հայ վարժարանին հանդէպ հետաքրքրութեան պակասը կամ ընդհանուր անտարբերութիւնը իրենց դերը ունին: Նոյնպէս տնտեսական դրդապատճառներ ալ կրնան ըլլալ: Սակայն, մեր կարծիքով, կեանքի պայմաններն են որ առաւելաբար մեծ դեր կը կատարեն:

Շատեր չեն վստահիր հայ վարժարանին, անոր մակարդակին եւ կը նախընտրեն որ իրենց զաւակները երկրորդական ուսումներուն համար յաճախեն այլ վարժարան, հանրային կամ ոչ: Ուրիշներ կը խորհին թէ ի՛նչ կը չահին հայերէնի կարեւորութիւն ընծայելով: Նաեւ դասակարգ մըն ալ կայ որ չուզեր իր զաւակին միտքը ծանրաբեռնել, քանի 6-րդ դասարանին արդէն պզտիկը օտար լեզու մը պիտի սորվի եւ երեք լեզու նոյն ատեն սերտելը ո՛րքան դժուար է: Հետեւաբար մինչեւ նախակրթարան այո, բայց անկէ ետք՝ աւելի կարեւոր բաներ կան:

Աւելի կարեւորը սակայն, մանուկին եւ պատանիին հայեցի դաստիարակութիւն տալն է, իր հարազատ մշակութային տարազով, բարքերով, հիմնուած՝ ներ հազարամեայ արժէքներուն վրայ:

Աւելի կարեւորը նոր սերունդը պատրաստել է նոր արժէքներու ընտրելու եւ զինադրուելու ապագան, մշակութային ու դաստիարակչական դիտակէտէ առաքելութեամբ:

Այսօրուան հրամայականը Հայ մնալն է: Եւ Հայ մնալու համար հայկական վարժարանը կարեւորագոյն ազդակն է: Այսօրուան հրամայականը հայկական վարժարանը լաւ կազմակերպելն է եւ միշտ բարձր պահելն է անոր մակարդակը: Այսօրուան հրամայականը հայկական վարժարան եւ դաղութ, փոխադարձ հետաքրքրութիւն եւ գործակցութիւն ստեղծելն է:

Դաղութը պէտք է հաւատայ հայ վարժարանի դերին եւ հայ վարժարանը պէտք է արդարացնէ իրմէ ակնկալուած առաքելութիւնը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՔՍԻԿՕ

ԱՀԱԻՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ԱՒԵՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ, ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴԸ ԿՈՐԾԱՆԱԾ Է

1906-ի Սան - Ֆրանսիսքոյի երկրաշարժէն ի վեր, չրջանը նման ցնցում չէր տեսած: Հինգշաբթի, (Սեպտեմբեր 19) տեղական ժամով 7·20-ին է (Ֆրանսական ժամով՝ 15·20), որ զօրաւոր երկրաշարժ մը, որու կեդրոնը կը գտնուէր ծովը եւ որու ուժը կը հասնէր 7,8-ի Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ (առաւելագոյն՝ 9) ցնցած է Մեքսիքան, առաւելաբար մայրաքաղաքին չրջանը: Յարաբերութիւնները խզուած էին տակաւին Ուրբաթ առտու Մեքսիքայի եւ աշխարհի միջեւ եւ կարելի չէր յստակ ու ճշդրիտ գաղափար մը ունենալ: Հատուկենտ տեղեկութիւններ հազիւ հասած էին ըստ որոնց պարզուած պատկերը ահաւոր էր: Ամերիկեան հեռատեսիլի թղթակից մը, որ կրցած էր մեկնիլ հրաչքով, յայտարարած է թէ ինչ որ տեսած է աչխարհի վերջն էր: Մեքսիքոյի մէկ երրորդը քանդուած կը նկատուի եւ 3000-է աւելի մեռեալ կայ, կ'ըսուէր: Կը կարծուէր որ Ափալքոյեքան որ պզտիկ քաղաքն է մայրաքաղաքին հիւսիսէն, որ զբօսաշրջիկութեան կեդրոն մըն է, խնայուած է, բայց ինչպէս ըսինք, Ուրբաթ առտու կարելի չէր ճշդրիտ գաղափար մը կազմել: Աւելորդ է նաեւ ըսել թէ ինչ խուճապ ստեղծուած էր չրջանին բնակիչներուն մօտ, երբ վաղ առաւօտեան յանկարծ չէնքեր տապալած են, հսկայ պիլտիճնկներ, արդիական պանդոկներ եւայլն, եւայլն.:

Նման պարագաներու մէջ, ինչպէս միշտ կը յիշուին այլ ցնցումներ եւ գլխաւորաբար Սան - Ֆրանսիսքոյի երկրաշարժը (8,3 Ռիխթէրի վրայ), որ քաղաքը կործանած է 1906-ին: Վերջին տարիներու մեծ երկրաշարժներու կարգին կը յիշուին Զինաստան (1985, 60 մեռեալ), Չիլի՝ (1985, 117 մեռեալ), Ճափոն (1973, 101 մեռեալ), Իտալիա՝ (1984, 2800), Ինտոնեզիա՝ (1977, 190), Թուրքիա՝ (Անատոլու, 1976, 3800) եւայլն, եւայլն.:

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԲԱՐԿԱՑԱԻ

ՖԱՊԻԻՍ ԿԸ ՊԱՏԺԷ

Նախագահը բարկացաւ: Հինգշաբթի իրիկուան «զգայացունց» նորութիւնն էր այն նամակը զոր ուղղած էր նախարարապետ Ֆապիուսի եւ ուր ըսել ուզածը սա էր· - Համը փախաւ, այլեւս կարճ պէտք է կապել եւ «վճարող» դլուխներ գտնել ու վճարել տալ: «Մոնտ»ի, «Ռանտ»ի, հուսկ՝ «էֆփրէս»ի յայտնութիւններն են որոնք բաժակը յորդեցուցին: Պարզ է, որ կարելի չեղաւ Թրիքօ տեղեկագրով հարցը բարձի թող ընել: Արդարեւ կամ ամէն մարդ սուտ խօսած կամ բան մը չէր ըսած Թրիքոյի, եւ իրրեւ Պետութեան դիտակից սպասարկու, Թրիքօ կարծած էր որ կարելի է այս ձեւով պարտկել ամէն բան: Կամ ալ ամէն ոք դիտակցաբար կը փորձէր եղածը պարտկել: Բայց չեղաւ: Ի՞նչ կ'ըսէ Միթերան· - «Այս կացութիւնը այլեւս չի կրնար տեւել: Ժամը եկած է մարդոց փոփոխութեանց ձեռնարկելու, առանց ժամանակ կորսնցնելու եւ ի հարկին այս թերիները պատճառող կառոյցներու ալ փոփոխութեանց»: Արդարեւ, հասկընալի է որ Միթերան, մասնաւոր կերպով չգնահատէ ինչ որ կը կատարուի, այսինքն պէտք է թերթ կարդայ, որ դիտնայ թէ ինչեր կ'ընեն Ֆրանսական իշխանութիւնները...: «էֆսփրէս»ն է որ վերջին կաթիլը կը բերէր, երբ կ'ըսէր թէ հրաման տուողը Խանիւն եղած է եւ չէ բաած Միթերանի...:

ԿԱՄ ՇԱՐՔԱՑԻՆ, ԿԱՄ ԽՄԱՆ

Մորհ· Միութեան մէջ, ալքոլամոլութեան դէմ պայքարը կը աստկանայ եւ օր չանցնիր որ իշխանութիւնները նոր միջոցներ ձեռք չառնեն: Այսպէս խորհրդային «այն պատասխանատուները որոնք խման են պէտք է իրենց գործած արարքներուն հաշիւը տան եւ պիտի ենթարկուին պատիժներու, որոնք կուսակցութենէն կախակայումէն մինչեւ արտաքսում կ'երթան»: Այս որոշումը հրապարակուած է Մոսկուա, կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէին կողմէ, Հինգշաբթի: Եւ դեռ սկիզբն ենք երկանց...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ - ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Գրական Թերթ»ի Սեպտեմբեր 6-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Յակոբ Յակոբեան: Ծնած էր 1917-ին՝ Ոսկեվազ գիւղը, Աշտարակի չրջան: 1940-ին աւարտած է Երեւանի օտար լեզուներու հիմնարկի դերմաներէն բաժինը: 1941 - 45 թուականներուն մասնակցած է Բ. Աշխարհամարտին: 1954 - 1960 հայերէն լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է Աշտարակի չրջանի Եղվարդ գիւղի միջնակարգ դպրոցը: 1962 - 1968 պաշտօնավարած է Լուսաւորութեան նախարարութեան մէջ: 1969-էն ի վեր խմբագիր էր ակադեմիայի պրեզիտիումի աւընթեր հրատարակչական - խմբագրական խորհուրդի մէջ:

Յակոբ Յակոբեան 1958-ին հրատարակած է «Մի չօրչ» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը, որմէ ետք նուիրուած է թարգմանչական արուեստին: Թարգմանած է Լեռնկի «Դրամաները», Էքբերմանի «Զրոյցներ Կէօթէի հետ», Շիլլէրի «Վալենշտայն» գործերը. վերջերս լոյս տեսած էր Կէօթէի «Բանաստեղծութիւն եւ ճշմարտութիւն» ինքնակենսագրականը:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ներողամիտ եղէք որ յապաղեցան սոյն շնորհաւորական տողերը «Յառաջ»ի 60-ամեակին ուրախ առիթ, պատճառը փարիզէն բացակայութիւնս էր:

Ես երրորդ սերունդին կը պատկանիմ, եւ մեծ գոհունակութեամբ կը հաստատեմ այն մեծ դերը որ կատարած է հայ մամուլը ընդհանրապէս եւ «Յառաջ»ը մասնաւորապէս հայ մշակոյթի եւ հայ ինքնութեան պահպանման նուիրական գործին մէջ:

Մեր սերունդը այսօր հպարտ է որ «Յառաջ»ի եւ ուրիշ հայրենասէր եւ ազգօգուտ կազմակերպութեանց շնորհիւ ազգային ոգին ու գիտակցութիւնը վառ մնացած են մինչեւ օրս հայ ժողովուրդին մէջ, մեր պաշտօնին բերմամբ կըրնանք դիւրաւ հաստատել այս պարագան:

Աստուծոյ օրհնութեամբ կը մաղթենք որ «Յառաջ»ը շատ տարիներ տակաւին շարունակէ իր առաքելութիւնը, յուսալով որ հայ ժողովուրդին արդար դատն ալ չուտով գտնէ իր վերջնական լուծումը:

Վերապատուելի
ՌՒԲԷՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆ
Հռովիւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ
ԹԻՖԼԻՍԻ «ԴԻՆԱՄՕ»Ի
1 - 0

Խորհրդային 48-րդ ախոյեանութեան հերթական իր հանդիպումին, «Արարատ» Օ-ի դէմ 1 կէտով յաղթած է Թիֆլիսի «Դինամօ»ի: Խաղը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ:

— ՏԷՐԵԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ —

«Ո՛Չ, ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ ԽՂՃՈՒԿ ՉԷ, ԲԱՅՑ ՄԵՆՔ ԽՂՃՈՒԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՆՔ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրեանը է՛ւ բարոյապէս, է՛ւ հասարակականօրէն աղէտալի էր համարում բացատրուած այն ոչ բնական վիճակը, երբ Հայաստանի նշանաւոր ուղեկավար համարուող մտաւորականութեան մի զգալի մասը հայերէնը չէր գործածում. «Եւ այդ մարդիկ այսօր ամէնից բարձր են ճչում Հայաստանի մասին, միեւնոյն ժամանակ ինքնակալ կերպով սասանձնելով ազգի ներկայացուցչութեան իրաւունքը: Նրա՞նք են, որ պիտի Հայաստանի պաշտպան կանգնեն, Հայութեան բերանը լինեն: Ստացւում է մի աքանչելի պատկեր, Հայութեան բերանը հայերէնն չի խօսում, Հայութեան չրթունքները հայերէն բառեր չեն կարող արտասանել»: Եթէ «Գալիք օրում» կարելի է որոշ հանդուրժողականութիւն գտնել այլախօս եւ ապազգայնացնող հայազգի մտաւորականութեան նկատմամբ, ապա «Հոգեւոր Հայաստան»ում որեւէ հանդուրժողականութիւն, դիմողութիւն չկայ իր ազգային լեզուով չխօսող ու չգրող մտաւորականութեան հանդէպ: Տէրեանը աղէտալի էր համարում նոյնիսկ սոսկ առկայութիւնն այն մտաւորականութեան, որն իրեն Հայ է համարում եւ ուրիշներից շատ ազգասիրութիւն խաղում, բայց չի հետաքրքրւում իր ժողովրդի մշակոյթով եւ մանաւանդ «անտեղեակ է կուլտուրայի գլխաւոր գործօնին, լեզուին, դրականութեանը ... Ոչ միայն անտեղեակ է, այլ կամք չունի տեղեակ լինելու, աւելին՝ կ'ատէ արհամարհում է այդ ամէնը»:

Տէրեանը Հայութեան մէջ այն ժամանակ զարգացող այլախօսութեան յաղթահարումը որքան կարեւոր, նոյնքան եւ դժուարին ու տեւական գործ էր համարում: Նա միաժամանակ մերժում էր հայ մտաւորականների օտարախօսութեան ամէն մի արդարացում՝ «փոքր ազգ ենք», «պայմաններ» եւայլն ու օրինակ էր բերում Ռուսաստանի նոյն պայմաններում գտնուող ուրիշ փոքր ազգերի մտաւորականութեանը. «Ոչ լեհ, ոչ ֆին, ոչ մալորուս, ոչ նոյնիսկ վրացի ինտելիգենցիան այդ պէս չէ», - գրում էր Տէրեանը: Նա ցոյց էր տալիս, որ ազգային լեզուի գործածութիւնը մի բնական, ինքնըստինքեան հասկանալի իրողութիւն է տարբեր ազգերի մտաւորականութեան մէջ: Օրինակ բերելով նաեւ Ֆրանսացիներին, որոնք դիտակցում են որ, «ինքնութեան գլխաւոր նշանը» լեզուն է, Տէրեանը ցաւով էր նշում, որ «չունենք զէթ մի փոքրիկ ընկերութիւն, մի հիմնարկութիւն, որի նպատակը լինէր Հայոց լեզուի պահպանումն ու տարածումը, ոչ թէ օտարների, այլ մերայինների՝ Հայերի մէջ»:

Բանաստեղծը շատ կարեւոր էր համարում նախ հայկական դպրոցի, ապա եւ հայ դրականութեան ու մամուլի վերելքին նպաստելու ամէն մի գործունէութիւն եւ այս դէպքում էլ էր դատապարտում հայ մտաւորականութեան այն մասին, որը երես էր դարձնում այդ ամէնից՝ պատճառ բերելով նրանց իբր «անկեալ վիճակը». «Զարմանալի բան. ի՞նչ էք տուել, պէտք է հարցնել այդ այսօրւայ բուրժուա - ինտելիգենտ ազգասէր դարձած Հայերին, ի՞նչ էք տուել եւ ի՞նչ էք պահանջում»:

Հայոց լեզուի գործածման ու պահպանման հարցը Տէրեանի համար սոսկ տեսութիւն չէր եւ ոչ էլ քարոզ՝ ուղղուած բոլորին, բացի իրենից (ինչպէս ոչ քիչ հայ մտաւորականների համար է): Բանաստեղծի մի շարք նամակներ վկայում են, որ նա մայրենիի պահպանումը համարում էր առօրեայ գործելակերպ՝ լեզուի ամէնօրեայ բանաւոր ու գրաւոր գործածութիւն: Մի քանի նամակներում Տէրեանը ոչ բնականն է համարում իր եւ ընկերների նամակագրութիւնը երբեմն հայերէն չվարելը, այլ դէպքերում նա խօսում է հայերէն չիմացող հայ կանանց անպայման հայերէնին վարժեցնելու մասին եւայլն: Ցոլակ Խանզադեանին գրած նամակներում (1913 թ.) հանդիպում ենք շատ խիստ գժգոհութեան այն առթիւ, որ Խանզադեան ամուսինները իրենց երեխայի հետ հայերէն չեն խօսում եւ երեխային չեն վարժեցնում մայրենի լեզուին: «Ձեր փոքրիկ զաւակը բարեւ կ'անես ու կ'ասես, որ Վահան քեռին գժգոհ է, որ նա հայերէն չի բլբլացնում»: Այլ անգամ (նոյն թուականին) Խանզադեանի հայերէն չխօսող կնոջն ուղղելով խօսքը՝ գրում է. «Լսեցէ՛ք, է՞րբ էք սովորելու հայերէն, ինչպէ՞ս չէք ամաչում, եւ Ձեր աղջիկը նոյնպէս»:

Տէրեանի կեանքից յայտնի են ուրիշ շատ դրուագներ էլ, երբ նա բարոյական անկում է համարել սեփական ժողովրդի լեզուն չգործածելը: Ցիչենք նաեւ այն յայտնի առիթը, որ պատճառ դարձաւ «Ձեմ զաւաճանի իմ Նուարդին, որքան էլ դիւթես, օ՛, Շամիրամ» ութնեակի գրութեանը, ուր Արայի կնոջ՝ Նուարդի կերպարը խորհրդանշում է Հայոց լեզուն:

Տէրեանի գրական - հասարակական գործունէութեան մէջ շատ կարեւոր էր նրա հաւատը Հայոց լեզուի ներքին զօրութեան, նրա ընդերքում անթեղուած հարստութիւնների նկատմամբ: Այդ մասին «Գալիք օրում» եւ «Հոգեւոր Հայաստան»ում կան ուշագրաւ տողեր, բայց այստեղ ուզում եմ յիշել բանաստեղծի նամակներից մէկում (1916 թ., 8. Խանզադեանին գրած) արուած մի բնորոշ խոստովանութիւն: Մի առիթով զառնացած հայրենակիցների, ինչպէս ինքն է գրում, խղճալի վիճակից, Տէրեանը յիշում է Լազարեան ճեմարանի իր դասախարակ (ըստ տեղեկութիւնների՝ Հայաստեաց) Ալեքսանդր Ֆլինկի խօսքերը եւ մի հետաքրքրական դիտողութիւն անում. «Մտաբերում եմ սրինկայ Ֆլինկի բառերը՝ «Ղազուկ ժողովուրդ էք, եւ ձեր լեզուն էլ խզճուկ է»: Ո՛չ, լեզուն խզճուկ չէ, բայց մենք յամենայն դէպս, իսկապէս խզճուկ ժողովուրդ ենք»: Տէրեանը, Հայոց լեզուն համարելով հարստագոյնների մէկն աշխարհում, Հայութեան ստացած մեծագոյն պարգեւը, իր ազգակից - ներից չատերին խզճուկ էր համարում այդ պարգեւի արժէքը չհասկանալու համար: Այլ նամակներում Տէրեանը խան - դավառ հիացմունքով է գրում Հայոց լեզուի մէջ հնուց ի վեր ապրող զօրութեան մասին՝ «հարստութիւն, ուժ, ճկունութիւն, նրբութիւն, խորութիւն»:

Տէրեանը մտորել է նաեւ աշխարհի ժողովուրդների, նրանց լեզուների եւ մշակոյթների ապագայի հարցի մասին. նա, անշուշտ, ունէր խոր դիտակցութիւնն այն ճշմարտութեան, որ, ինչպէս ինքն էր գրում (Ա. Միսկարեանին ուղղած նամակում, 1913 թ.), «մշակոյթը միշտ ազգային է լինում, այն սերնդից սերունդ փոխանցուող մի իրողութիւն է եւ իր մէջ բովանդակում է ազգային բոլոր գծերը»: Եւ ամէն մի ժողովրդի մշակոյթի ազգային հիմքը Տէրեանը համարում էր այդ ժողովրդի լեզուն («Լեզուն կուլտուրայի ամենաճչգրիտ եւ անսխալական նշանացոյցն է»): Մտորելով լեզուների ու մշակոյթների միաձուլման հարցի մասին՝ Տէրեանը գրել է. «Երբ խօսք է լինում ինտերնացիոնալիզմի մասին, միայն չարչին կարող է կամենալ, որ լեզուները խառնուեն, եւ բոլոր մարդիկ դառնան իրար նման: Ինտերնացիոնալիզմի համար կարիք չկայ լեզուները ոչնչացնելու: Լեզուները չեն, որ միացնում կամ բաժանում են մարդկանց, այլ՝ սրբերը եւ հոգիները: Երբ գալոց կարգերում տնտեսական պատճառներ չեն լինի կռուելու, եւ միլիտարիզմը կը մնայ որպէս մի մռայլ յուշ, մի մթին առասպել, մարդիկ եղբայր լինելու համար կարիք չեն զգայ ոչնչացնելու լեզուները - մարդիկ կը հասկանան իրար...»:

Այսպիսիք են եղել Վահան Տէրեանի տեսակէտները ազգային լեզուների, այդ թւում Հայոց լեզուի դերի, նշանակութեան, ինչպէս եւ նրանց ապագայի մասին: Դա է Տէրեանի այդ չարքի մտածումների մէկ էականը: Վերջում ուզում եմ յիշեցնել Տէրեանի յայտնի մի խօսքը եւս լեզուի մասին ընդհանրապէս. «Լեզուն ազգի հոգին է. կենդանի է այդ հոգին, կենդանի է եւ ազգը. կենսունակ է առաջինը, ուրեմն կենսունակ է եւ երկրորդը»:

ՌԱՖԱԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (ԻՒՄԱՖ) իր եօրերէայ համագումարի ընթացքին (Ուրբաթ - Կիրակի, Սեպտեմբեր 13 / 15), կազմակերպած էր բժշկական դասախօսութիւններ, պատյաններ, պարահանդէս մը եւ, ի միջի այլոց, հետաքրքրական ասուլիս մը (տէպա), որուն ներկայ էին՝ կազմակերպութեան անդամներէն անդին հետաքրքրուողներ ու մամուլի ներկայացուցիչներ: Ժամը 9·30-էն 12·30 տեւող ասուլիսին իրենց մասնակցութիւնը բերին ոչ միայն երկու դասախօսները, այլ նաեւ 150 ներկաներէն չատեր:

Ասուլիսի վարիչն էր բժիշկ· Սերժ Սիմոնեան, որ հրաւիրեց ներկաները՝ յատընկայս ու լռելեայն յարգելու ԻՒՄԱՖ-ի ողբացեալ անդամներու յիշատակը: Ապա բեմ հրաւիրեց Մ. Ա. Թօփուզեանը, որ ներկայացուց համակարգիչներու փոքրը, անձնական տեսակին (մանրակերպիչի) գործածման կարելիութիւնները, մանաւանդ Ափփըլ - Մաքինթոշի հայատառ սիսթեմի ընծայած դիւրութիւնները: Նման ելոյթ չեղած մըն էր յայտարարուած նիւթէն, սակայն չահեկան էր, եւ ներկաները յայտնօրէն հետաքրքրուած էին արդիականացման կարելիութիւններով:

Արդիականացումը, իր բարդութիւններով, մաս կը կազմէր օրուան գլխաւոր նիւթին ալ, զոր Սերժ Սիմոնեան սահմանեց իբր Հայութեան յեղաշրջումն ու կրած փոփոխութիւնները՝ Արեւմուտքի մէջ, եւ աւելի ճշգրտօրէն՝ «Արմէնիթէ»ի կառուցումը (fոնսթրիւխիոն տը լ'Արմենիթէ) Ֆրանսայի մէջ: Իր հարցադրումը կ'ենթադրէր որ կարելի է երկու, կըրկնակ մշակոյթեր ներդաշնակել, եւ ան հրաւիրեց օրուան երկու գլխաւոր խոսողները, բժիշկ՝ Մ. Տէրվիշեան ու փրոֆ. Ռ. Ասատուրեան՝ որ սեւեռին այդ հարցադրումին ծալքերուն:

Բժիշկ· Տէրվիշեանի զեկուցումը ունեցաւ առաւելաբար պատմական - վերլուծական բնոյթ: Ան խղճմտօրէն ներկայացուց Ֆրանսահայ գաղութի հանդրուաններն ու յեղաշրջումը, իր տեսանկիւնէն: Առաջին, գաղթական սերունդին տուաւ մօտ 80·000-ի թիւ: Աչխատեցան անոնք հանքերու եւ գործարաններուն մէջ, իրենց մեծ մտահոգութիւնը եղաւ ապրուստ մը ճարելը, իր բառով՝ վերապրումը (սիւրվի): Այս սերունդը մեծ հայրերու սերունդն էր, հայ ապրեցան ու հայ մեռան. կային նաեւ իրենց զաւակները, որոնք 13 - 14 տարեկան էին երբ հասան Ֆրանսա, որոնք տունը հայերէն կը խօսէին, դուրսը՝ Ֆրանսերէն: Այս աւելի պատանի սերունդն ալ փրոֆէսիոնելներ չարատաղծեց՝ աւելի՝ մանր արհեստաւորներ ու վաճառորդներ, որոնք ապրուստ մը ճարելու մտահոգութեամբ տարուած, չէին կրնար հայ կեանքի կառոյցներով զբաղիլ: Թէեւ ճշգրիտ վիճակագրութիւններ չկան, յստակ է որ արդէն 1925-էն ետք սկսան չատնալ խառն ամուսնութիւնները: 1945-էն ետք՝ այս ափերուն պատանի տարիքի հասած մանր վաճառորդներէն ոմանք կրցան չուկայի վրայ աւելի մեծ գործերու տիրանալ:

Երկրորդ սերունդ կոչեց բժիշկ Տէրվիշեան անոնք, որոնք հո՛ս ծնան, ուրեմն 1930 - 1940-ական թուականներուն եղան պատանի ու երիտասարդ: Անոնց մօտ աւելի գօրաւոր էր Ֆրանսախօսութիւնը, Ֆրանսական ընկերութեան կոդմէ ընդունուելու պահանջը, իր խօսքով՝ յաջողելու մոլուցքը: Բարձր էր խառն ամուսնութիւններու տոկոսը: (Հոս, փակագծի մէջ, զեկուցողը ըսաւ թէ մինչեւ 1980, աւելի խառն ամուսնութիւններ կը կնքէին Ֆրանսայի Հայերը՝ քան այժմ: Տրուած ըլլալով որ վիճակագրական տուեալներ չկան, հետաքրքրական պիտի ըլլար դիտնալ թէ արդեօք ինչի՞ վրայ հիմնուած է եւ չիտա՞կ է իր հպանցիկ ենթադրութիւնը, թէ այդ իրողութիւնը փոխուած է 1980-էն ետք, Խ. Թ.):

Այս սերունդը ապրեցաւ մերժումի (րըժէ) հոգեբանութեամբ: Հայութիւնը բան մըն էր, որմէ կ'ուզէր հեռանալ, բան մը՝ որ մանկութենէն կուգար. բան մը՝ որուն հանդէպ երկմիտ էր ու վրդովուած:

Երրորդ սերունդը, որ Սփիւռքեան երկրորդ սերունդն է, վերջինն է՝ որ երկրի մէջ ծնող պապերու սերունդին բեկորնեը ճանչնալու առիթն ունեցած է: Այս սերունդը գիտէ որ հոս պիտի մնայ, դէպի երկիր վերադարձը խօսակցական ու զգացական մօթիֆ մըն է իրեն համար: Դժուարութիւն չունի ինքզինքը 100 տոկոսով Ֆրանսացի ու միաժամանակ հարիւր տոկոսով Հայ զգալու: Սակայն այս զգացումները ունենալ՝ չէ բաւած որ ան լուծէ իր հարցերը: Հաւասարակշռութիւնն ու ներդաշնակութիւնը դիւրաչուելիչ չեն նուաճուիր: Նաեւ՝ այս սերունդի Ֆրանսահայը գիտէ որ «Հայ»ը միաձոյլ բան մը չէ, արդէն ունի իր տարբերակները, որոնց տարբերութիւնները օրէ օր կը զարգանան: Ան կը զգայ որ ինք տարբեր է Հայաստանցի Հայէն, Պէյրութի Հայէն, եւայլն: Ցիշեց է, 1975-էն ի վեր այս սերունդի մէկ չատ փոքր, մտաւոր - բարոյական տոկոսը կը վերակառուցէ միա - ձոյլ հայկականութեան գաղափարը, սակայն ա՛յդ ալ, իր կարգին, խնդիրներ եւ փոխընտրանքներ կը դնէ իր առջեւ: Եթէ ընդհանուր նայուածք մը նետենք այս երրորդ սերունդին, ուրեմն կը տեսնենք որ անոր գանազան հատուածները տարբեր ձեւերով հայ կը գտան, եւ տարբեր ուղղութիւններ հետապնդելու մասին կը մտածեն: Շատեր կ'ուզեն Ֆրանսական հատաքականութեան մէջ իրենց դիրքը նուաճած ըլլալով՝ Ֆրանսական fաղաքական կեանքի մէջ ալ դիրք նուաճել: Ուրիշներ կ'ուզեն զարկ տալ աւելի ազգային մշակութային կառոյցներու, - լեզու, գպրոց, աւանդական կազմակերպութիւններ: Ու տակաւին կան ուրիշներ՝ որոնք գիտեալ պայքարի ճամբան կը քշուին ընտրած ըլլալ: Գանազան հատուածներ, գանազան փոխընտրանքներ, ինչ որ բնական է: Թէ ո՞ր ընտրութիւնը պիտի բնորոշէ այս սերունդի դիմագիծը, ապագային, կարելի է գիտնալ միայն յեղաշրջումի այս հանդրուանի ընթացքի ամբողջացումէն ետք:

Բժիշկ՝ Սիմոնեան բարձրախօսը փոխանցեց վիրաբոյժ եւ վիրաբուժութեան փրոֆէսէօր Ռոպէր Ազատուրեանին (Մարսէյլ): Ան շատ աւելի ինքնավստահ ձեւով պատրաստ էր հաստատելու թէ ի՞նչ է Ֆրանսահայութեան ներկայ դիմագիծը, թէ ո՞ւր պէտք է երթայ ան, եւ ինչպէ՞ս:

Փրոֆ. Ազատուրեան հաստատեց որ համեստ փորձառութիւն մը ունի իր գաղութի կեանքին մէջ, եւ որ իր արեւմտահայցներու լուռ այլ դժգոհ մեծամասնութեան նման, ինք չի խանդավառուիր մամուլի մէջ չափորուող «յաղթանակներէն»: Օրինակ, թէ ժընեւի մէջ Միացեալ Ազգերու մէկ յանձնախումբը վաւերացուցած է այս կամ այն բանաձեւը՝ գինք «ցնծութեամբ չի պայթեցներ» (ծը ն'էֆֆլաթ փա տը ժուա): Ո՛չ ոք է պարագան Ֆրանսահայերու 90 առ հարիւրին, իր կարծիքով, - այն մեծամասնութեան՝ որ գործունեայ չէ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններու չարքերուն մէջ, չի բաժներ անոնց նպատակները, չդիւրութիւններով ու մօտեցումներով: Ֆրանսահայ մեծամասնութիւնը բնազդարար կը զգայ թէ նման քաղաքական նուաճումներ թուղթի կտորներու կը յանդին միայն, ինչպէս անցեալ դարուն: Հայութեան անցեալը լեցուն է նման «նուաճումներով»: Իրականութիւնը՝ որ պարզ է ինծի, բաւ փրոֆէսէօրը, այն է որ Ֆրանսայի իսկական «քաղաքական կեանքը փակ կը մնայ մեր առջեւ», եւ եթէ մենք կ'ուզենք իսկական եւ ուղղակի ազդեցութիւն մը բանեցնել, պէտք է կրենանք հոն ներս մտնել:

Փրոֆէսէօրը համաձայն էր բժիշկ Տէրվիշեանին՝ հաւաստարակչռութեան հարցին մէջ: Դժուար է իսկապէս զայն իրագործել, բաւ ան, ու պէտք չէ ստորագնահատել այն դժուարութիւնները, որոնց դէմ յանդիման պիտի գտնուինք մենք, Ֆրանսացիներս, մանաւանդ երբ կը փորձենք մտնել երկրի քաղաքական կեանքին մէջ, - այն ատեն պիտի ստատկանայ հակասութիւնը՝ մեր երկու կեանքերուն միջեւ, մեր երկու ընկերութիւններուն միջեւ, - մեր ծագումին ու մեզ ընդունողներուն միջեւ: Այն բզքտումները (տէշիրրւման) որոնք պիտի պատահին անձերու հոգիներուն մէջ, պիտի ըլլան կրկնօրինակները արեւելքը՝ արեւմուտքին, Հայը՝ Ֆրանսացիին պատռած բաժանմունքներուն եւ խրամատներուն:

Քարթէզեան մտածելակերպին եւ հայկական - արեւելեան մտածելակերպին միւս տարածք մը կայ, որուն մէկ տարբերակը կը բաժնէ հայ այսպէս - կոչուած «քաղաքական» մտածելակերպը՝ Ֆրանսականէն: Իննական ոգի մը կայ՝ որ կը մերժէ ճշմարտութիւններէն խուսափիլ, եւ որ կը պակսի մեր քաղաքական կոչուղղ մտածումին մէջ: Հոգեկան վաւերական կանութեան փնտռտուքը, ի պին յատակ մաքի կորուստին, անհասկնալի չէ, բայց ի վերջոյ այս սերունդին համար այլեւս ընդունելի ալ չէ: Ընկերային յեղաշրջումը՝ որ այսօր Ֆրանսահայութիւնը հասցուցած է իր ներկայ բարեկեցիկ վիճակին, կը պահանջէ քաղաքական մտքի ու մօտեցումի յեղաշրջում մը: Աւելի չի նշանակեր մերժել զանազան կուսակցութիւններն ու յանձնախումբերը (Հայ Դատի Յանձնախումբը, օրինակ), սակայն Ֆրանսահայութեան մեծամասնութիւնը անոնցմէ անդին կ'ուզէ երթալ, մանաւանդ՝ բաժանումներէ անդին: «Համայնքային կրազիւսէ» (սիման քոմմիւնօթէը), միասին ապրելու եւ միասին աշխատելու պահանջ մը կայ, որ չատ քիչ կառոյցներու մէջ կը գոհացուի: Աւելին, Ֆրանսահայութիւնը կը պահանջէ միացեալ աշխատանք՝ որ հայկական ծիրին դուրս ալ կը բերէ արդիւնքներ եւ կը նշմարուի:

Իրրեւ օրինակ նման աշխատանքի՝ փըրոֆէսէօր Ասատուրեան նշեց Ազատ Յաջորեանի անունը կրող մրցանակն ու հաստատութիւնը, որ 1980-ին ծնած է, եւ որ մեր մշակոյթի տաղերէն մէկուն վարկը կ'օգտագործէ, օգտակար ըլլալու համար հայ թէ օտար երաժշտական տաղանդներու: Առանց դնելու խորականութիւն (զանազան հայ հաստատածներու միջեւ, կամ Հայուն եւ ոչ - Հայուն միջեւ) ան կը զգացնէ Հայուն գոյութիւնը եւ հասարը դատելու եւ դատուելու իրաւունքի Ֆրանսայի մէջ:

Անցնելով նիւթին մէկ այլ ծալքին, դեկուցողը իր խօսքը անուղղակի սակայն հասկնալի կերպով ուղղեց անոնց, որոնք քննադատութիւն կամ յեղափոխութիւն կամ ուրիշ անհանգստացնող պայքարի ձեւերու կը հաւատան, ու ըսաւ որ գործօն (աքթիֆ) անձերու պէտք ունինք, եւ ոչ ռէվոլթէներու: Կը հաւատամ, ըսաւ ան, որ «գործնականօրէն ամէն ինչ կարելի է, պատասխան ու արտօնող ընկերութեան մը մէջ (փրաթիքըման, թու թ'է փոսիպլ ասն պիւն սոսիէթէ լիպէրալ է փերմիսիվ): Միայն թէ պէտք է սկսիլ հասկնալով՝ որ ցոյցեր ընելով չէ որ կըրնանք փոխել մեր քաղաքական դիրքը, այլ՝ երկրին քաղաքական կեանքին մասնակցելով: Որքան ալ կարեւոր ըլլայ մեզի համար Մօրհրդային Հայաստանը կամ Պէյրութը, անոնք մեր զգայականութեան վայրերն են, գոհունակութեան կամ տառապութեան սեւեռակէտեր, մինչ Ֆրանսան մեր գործի, մեր գործօն մասնակցութեան վայրն է: Հո՛ս է որ բան մը կրնանք ընել, եթէ միայն գիտնանք յարժիլ: Հայ հաւաքականութիւնը կ'անգիտանայ իր ուժը (լա սոսիէթէ արմէնիէն ինյոր սա փորս փոլիթիք), հաստատց ան, ուժ մը՝ որ ներկայիս քաղաքականութիւն վարող մի քանի միլիոնոց (էնթէրմէտիէր) ստանձնած դերէն յաւ տարբեր բան մըն է: Մենք պէտք ունինք «Ռասամպլըման տէ զ'Արմէնիէն տը Ֆրանս»-ի մը, ըսաւ ան, որուն ոեւէ Ֆրանսահայ կրնայ մասնակցիլ եւ իր ակնկալութիւնը բերել, եւ որ ուղղակի կը մտնէ ընտրապայքարին մէջ, ոչ միայն Ֆրանսայի թեկնածուներու թիկունք կեդրոնալով, այլ նաեւ ի'ր իսկ թեկնածուները ներկայացնելով: Մենք պէտք է ընտրութիւններուն եւ Ֆրանսական քաղաքական դէմքին ներկայանանք «կրկնակ հանգամանք» կամ «կրկնակ ականաւորութիւն» (տաւպլ նօթապիլիթէ) ունեցող Ֆրանսահայերով: Չի բաւեր ծանօթ ըլլալ միայն Ֆրանսական կամ միայն հայկական դէմքին, այլ՝ երկո'ւքին: Պէտք ունինք անձերու, որոնք մտած են հայ թէ օտար կազմակերպութիւններուն շարքերը, մանաւանդ՝ վերջիններուն մէջ, երիտասարդ տարիքի, եւ որոնք ունին անուն ու հաստատ: Նման անձեր պէտք է ունենան նաեւ իրենց յետագային, «Ռասամպլըման»-ի նման հայ նոր կազմակերպութիւն մը: Որուան կարգախօսը, ըստ փրոֆէսէօր Ասատուրեանի, ինքնութեան եւ ուժի պահպանութիւնն է, ու քաղաքական մարդին մէջ մտածուած ձեւով նետուելու պատրաստակամութիւնը:

Այս երկու զեկուցումներէն ետք 45 վայրկեան տեղի ունեցաւ իսկական, տըպաւորիչ, աշխոյժ ասուլիս, - ներկաները թէ' խօսեցան, թէ' ալ ունկնդրեցին: Շատեր բողոքեցին որ փրոֆէսէօր Ասատուրեան հիմնովին կը ստորագնահատէ Հայ Դատի Յանձնախումբի նման կազմակերպութեան մը ճիգերն ու ստացած արդիւնքները, նաեւ՝ ժլընեւի տեղեկագրին արժէքը, օրինակ: Ինչո՞ւ Թուրքիան կ'ընդվզի եւ իրար կ'անցնի, հարց տըրուեցաւ, եթէ իսկապէս բոլորովին անի - մասա «թուղթէ չերեփներ» են այդ յաղթանակները: Ուրիշներ ընդգծեցին որ հայ մը ընտրելը, հայ դաշնակից մը ունենալ էն: Բժիշկ՝ Սերժ Սիմոնեան ընդգծեց այս, յիշեցնով թէ վերջերս քաղաքի մը Հայերը փորձեցին հանգստեան տուն մը կառուցելու արտօնութիւն ստանալ: Պատասխանատու թաղապետական խորհուրդը ունէր 4 հայ անդամներ: Այդ չորսէն երեքը, դէմ քուէարկեցին հայ համայնքին, մէկը՝ թեր: Թեր քուէարկողը 60-էն վեր անձ մըն էր, միակը՝ որ չէր պատկաներ հեռերուող նոր սերունդին:

Ասոր առին ուրիշներ, ըսելու համար թէ Հայութիւնը չատ յառաջդիմութիւններ արձանագրած է վերջերս, Ֆրանսայի մէջ, նոյնինքն քաղաքական մարզին մէջ: Աւելի կը յառաջանար մեր համայնքը, եթէ ունենար ամէնուն կողմէ ճանչցուած եւ ընդունուած առաջնորդներ ու ներկայացուցիչներ: Հոս՝ ներկայացուցիչներուն հարցը բռնկեցուց չատեր. յայտնըրէն. հաղիւ սպիացած վէրքերու հակամարտ դիրքեր կը գտնուէին, որոնք կը ղգացուէին, թէեւ բացայայտօրէն չէին արտայայտուեր սովորաբար: Օրինակ, յայտնօրէն բարկացած անձ մը ըսաւ որ չի բաւեր որ ԻՒՄԱՖ-ի զեկուցողները միասնականութեան մասին խօսին, պէտք է նման ոգի ցուցաբերեն, թիկունք կեդրոնալով Եւրոպայի Մորհրդարանին ուղղուած դիմումնագրի մը: Բժիշկ՝ Տէրվիշեան բացատրեց թէ այդ հասած է ԻՒՄԱՖ-ի վարչութեան չատ անյարմար ժամանակի, երբ վարչութեան մեծամասնութիւնը արձակուրդի մէջ էր: Փըրոֆէսէօր Ասատուրեան տուաւ աւելի կծու պատասխան մը, - «Թերեւս, Պարոն», ըսաւ ան, «աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ մեզի հետ խօսէին պատասխանատուները, այդ դիմումը (փէթիսիոն) պատրաստէլ առաջ: Մենք հասուն մարդիկ ենք (նու սոմ տէ զ'ատիւլթ), և յարմար չենք գտներ որ ուրիշներ, առանց մեզի հետ խորհրդակցելու կամ մեր մասնակցութիւնը հրաւիրելու, վերջին վայրկեանին միայն մեր համաձայնութիւնն ու գործակցութիւնը կ'ուզեն մեզմէ»:

Ասոք առաւ բժիշկ Խայիկեան: Ան ըսաւ որ նախորդ սերունդներ պախարակելէ առաջ, հարկ է քիչ մը պատմութիւն սերտել: Առաջին ու երկրորդ սերունդները, ըսաւ ան, չարաթը 50 - 60 ժամ աշխատելէ ետք գտան ժամանակն ու լման, ամբողջ հասարակական կեանքի մը հիմնաքարերը կառուցելու: (Հոս՝ խօսքը բժիշկ՝ Տէրվիշեանին ուղղուած էր): Եւ ապա, ըսաւ ան, խօսքը ուղղելով փրոֆէսէօր Ասատուրեանի, լաւ կ'ըլլայ որ Աբեւելեան միութ - Արեւմտեան միութ կարուկ բաժանումներ կատարելէ ու Հայութիւնը Արեւելեան բաժանմունքին մէջ գետեղելէ առաջ, զեկուցողը յիշէ Շիրակացին ու Գրիգոր Մագիստրոսը, եւ քանիերորդ դարու հայ մեծ գիտնականները: Առանց խռովելու, փրոֆ. Ասատուրեան պատասխանեց որ իր խօսքը քաղաքական մտածողութեան մասին էր, եւ հոն, վերահաստատեց ան՝ Հայութիւնը «Արեւելեան» է, իսկ այդ մտածելակերպի վերջնական արդիւնքը՝ այսօրուան Լիբանանն է:

Ի վերջոյ խօսք առին ուրիշներ, որոնք արտայայտեցին թէ ելոյթներէն կը պակսէր հայ լեզուն, եւ որ պայքարը անի - մասա է, առանց անոր պահպանումին: Փրոֆէսէօր Ասատուրեան պատասխանեց որ նման խօսքեր յուզիչ են, զգացական են, ունին իրենց վաւերականութիւնը, սակայն միաժամանակ արզելք կը կենան Հայութեան քաղաքական գործելակերպի զարգացումին: Ֆրանսացի մը, որ ներկայ էր ասուլիսին, հաստատեց իր համաձայնութիւնը փրոֆէսէօր Ասատուրեանի հետ, ըսելով թէ եթէ իրապէս հայերէն լեզուով կատարուէին նման ասուլիսներ, ինք եւ իրեն նմանները պիտի զրկուէին Հայութիւնը մանրամասնօրէն ու մտերմօրէն հասկնալու առիթէն, քանի որ միայն ֆրանսերէն դիմումնագիրներով չէ որ պիտի ճանչցուի ժողովուրդ մը, այլ՝ իր ապրումներով ու հաւաքական մըտածելակերպով:

Դեռ մեծ էր արտայայտուիլ ուզող ներկաներու թիւը, երբ ժամը եւ ուրիշ ծրագիրներ պարտադրեցին այս հետաքրքրական ասուլիսին աւարտը:

ՀԱԶԻԿ ԹԻՕԼԻՕԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» 60

—×—

ՀՄԲ. - Քալիֆորնիա լոյս տեսնող «Նոր կեանք» շաբաթաթերթը Օգոստոս 22-ի իր թիւին մէջ, արձագանգ հանդիսացած է «Յառաջ»-ի 60-ամեակին եւ հետեւեալ խմբագրական յօդուածով արտատպած է «Յառաջ»-ի Օգոստոս 2-ի՝ 60-ամեակին նուիրուած խմբագրականը.-

Օգոստոս 1-ին, Փարիզի մեր պաշտօնակից «Յառաջ» օրաթերթը բոլորեց իր 60-ամեակը:

Վաթսուն տարի լոյս չմարեց «Յառաջ» Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի հայորդիներուն, զանոնք թրծելով կորուստի եւ ձուլումի դէմ:

«Յառաջ»՝ իր խստապահանջ խմբագրին՝ յաւէտ ողբացեալ՝ Շաւարշ Միսաքեանի օրերուն, զարձաւ դրօշները կպահպանող եւ հզօրապէս դարձնող հայադիտա թերթերէն մին:

Այս օրերուն եւս՝ «Յառաջ» իր չուրջ համախմբած է նոր դրօշներ (Ֆրանսայէն թէ այլ երկիրներէ):

«Ցաջողութիւն «Յառաջ»ին:

ՀՄԲ. «ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»ի

Նոյնթիւին մէջ, մեր հին բարեկամը՝ Լիբանանի Մորհրդարանի նախկին երեսփոխան և Ազգ ու Լը Սուար թերթերու տնօրէն Տիգրան Թօսպաթ (այժմ՝ Քալիֆորնիա հաստատուած) Ֆրանսերէն դրութիւնով մը կ'ողեկոչէ «Յառաջ»ը եւ Շաւարշը:

«HARATCH» : C'ETAIT HIER... C'EST AUJOURD'HUI...

par Dikran TOSBATH

Ainsi donc «Haratch» a déjà 60 ans d'existence.

Il en avait vingt-trois, lorsque je l'ai connu dans ses meubles, rue Damesme, en même temps que Chavarche Missakian - l'incorruptible - (qui avait été un journaliste remarqué et estimé à Constantinople avant de s'établir, jeune, à Paris) -, l'active Mme Missakian et déjà la ferme, la lucide, la dynamique Arpik Missakian qui est née, a vécu et a grandi dans l'atmosphère trépidante d'un journal - «one man show», couvée et dirigée par le plus expert des patrons et le plus admirable des pères.

Chavarche mort, à «Haratch» ce fut Arpik qui a conservé intacts l'esprit et la mission que son père avait assigné à son journal, sa conception d'un journalisme ne supportant pas de compromis ; intacts et toujours inoccupés la table de travail et le fauteuil de Chavarche, pour marquer une permanente présence invisible.

J'eus le bonheur d'être en même temps que le collègue, l'ami du fondateur, qui m'avait adopté d'emblée.

Je me souviens de nos conversations, le journal envoyé à la guillotine, rue Damesme, ou dans l'accueillant petit appartement de Bécon-les-Bruyères. Nous parlions des Arméniens de la Diaspora, en particulier de ceux du Liban et de France, des problèmes de l'heure, de la politique des puissances sur le point d'être catalogués «Grandes», «Moyennes», et «Petites», de la Presse, - la nôtre - de ses difficultés et de l'exaltation qu'elle procurait. Et régulièrement Arpik, parfois Chavarche Nartouni, participaient à ces échanges de vues, toujours francs et amicaux.

Je demeure l'ami de «Haratch» et de son animatrice Arpik. Les temps, les tendances et les circonstances ne jouent aucun rôle dans la sincérité de nos relations.

Mais il a fallu qu'une date tombe soudain, le 2 Août 1985; que « Nor Gyank» reproduise l'éditorial de ce jour d'un quotidien parisien pour que «Haratch», Chavarche, Arpik réapparaissent devant mes yeux; que les souvenirs remontent et pour que je me répète - (ayant passé par là) - qu'il n'est pas donné à tout le monde de maintenir à bout de bras, sans autre appui que celui des lecteurs et sans autres capitaux que la foi dans la mission à accomplir et l'amour de la profession, un journal qui a soixante ans derrière lui et qui s'est, au fur et à mesure, étoffé et développé, en vue d'affronter les nombreuses années à venir.

La lutte quotidienne se poursuit donc pour Arpik. Elle est à la hauteur, comme elle l'a prouvé, de la tâche qu'elle a assumée et est à même de la conduire jusqu'au bout.

Bons baisers de San Fransisco, Arpik, et bonne continuation de route!...

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ տեղի ունեցած են Զօրիկ Յակոբեանի յիշատակին նուիրուած պասքէթպոլի մրցումներ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան: Օգոստոս 9 - 23 տեղի ունեցած մրցումներուն ամէն օր չուրջ երկու հազար մարզասէրներ ներկայ եղած են: Մրցաշարքին յաղթական հանդիսացած է «Արարատ 1» խումբը, երկրորդ՝ Արարատ 2»:

×

ԱՆՋԱԼԻԻ (Պարսկաստան) Հայոց ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Օգոստոս 18-ին, տեղի ունեցած է «Արարատ» երգչախումբին համերգը: Բացումը կատարած է Մապի Պետրոսեան: Ցայտագիրը բաղկացած է ազգային, յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերէ, որոնց դաշնակով ընկերացած է եւ երգչախումբը ղեկավարած Ռազմիկ Մինասեան:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Սեպտեմբեր 3-ին, բացումը կատարուած է 19-րդ համահայկական խաղերու, որոնց մասնակցած են 145 խումբեր, չուրջ 1500 մարզիկներով (350-ը՝ պատառներէ): Մրցումներ տեղի ունեցած են մարզական հինգ ճիւղերու մէջ՝ Ֆութպոլ, վոլէյպոլ, պասքէթպոլ, թենիս մարմնամարզ եւ փինկ - փոնկ: Բացման օրը ներկայ եղած են չուրջ տասը հազար մարզասէրներ: Խաղերը տեւած են մինչեւ Սեպտեմբեր 20:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍի մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, նշուած է Մարաշի Հայրենակցական Միութեան հիմնադրութեան 61-րդ տարեդարձը: Հանդիսավարը՝ Նուպար Լոմլոմճեան, տուած է Միութեան պատմականը: Ասոք առած են Միութեան՝ Պուէնոս - Այրէսի եւ Մոնթէվիտէոյի տաճնապետները՝ Ալպերթօ Գամպուրեան եւ Յակէիկ Կեցոյեան, կոչ ուղղելով երիտասարդութեան չարունակելու տոհմիկ սովորութիւնները եւ պահպանելու ազգային աւանդութիւնները: Մոնթէվիտէոյի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Երեւան 50» նուագախումբը հայկական տոհմիկ երգերով ու պարեղանակներով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԻԾԱՂԻ
ԲԱՌԱՐԱՆ
1455 ԾՊԻՏՆԵՐ

Պատրաստեց՝ ՍԻՐՎԱՐԴ ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Շիրակ հրատարակչատուն,
Պէյրութ, 1985

Յաւով իմացանք որ երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 17-ին Օպոնի իր բնակարանին մէջ մեռած է՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՑՇ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ - ՍԱՐՏԱՐԵԱՆ

եւ թաղումն ալ կատարուած է Հինգշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 19-ին:

Ողբացեալը, դեռ քանի մը օր առաջ - Ուրբաթ - այցելած էր «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ըստ իր սղնիւ սովորութեան նուէրներ ընելու ամուսնոյն յիշատակին թէ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութեան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մանաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Աղաչողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մանաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուխլեանէ իրենց թոռնիկին մկրտութեան առթիւ եւ 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ենովքեանէ: Ստացած է նաեւ Արուսեակ Մէճիկեանի մահուան առթիւ 300 Ֆ. Այրի Տիկին Մելգոնեանէ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Լիբանահայ տիկին մը, որ աշխատանքի արտօնութիւն ունի գործ կը փնտռէ: Պատրաստ է երախայ նայելու կամ տնական գործերով զբաղելու:

Հեռաձայն. - 383 - 82 - 19

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը կը կազմակերպէ վերամուտի իր առաջին դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը՝ 8·30-ին, Կեդրոնի սրահին մէջ:

Դասախօս՝ ՏՈՔԹ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ

հիմնադիր արդի հայ գրականութեան

Աբտաստանութիւններ՝ դրպէտին երկերու հատուածներէն:

Դասախօսութենէն առաջ կարելի է մասնակցիլ պիւֆէի մը, ժամը 7·30-էն սկսեալ: Հեռաձայնել մէկ օր առաջ՝

326 50 43 կամ 278 31 93

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի դասընթացքները կը վերսկսին:

ՋԱՓԱՀԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 23, երեկոյեան ժամը 8-էն 9·30: Կը դասաւանդէ՝

Հ. ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՔԼՍԼԻՃԵԱՆ

ՓՈՓՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5: Կը դասաւանդեն՝ Օր. Գաթի Զուլամեան, Տիկիններ՝ Սիլվա Էքմէքճեան եւ Սիլվա Քէշիշեան - հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, - Տիկին Ախա Ծումնանեան - երգ եւ նուագ, - Տիկին Սիւզան Մաքարոֆ - գծագրութիւն, - Հ. Մանուէլ Վ. Պաթագեան - կրօնագիտութիւն: -

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան մանուկներն ու պատանիները: Դասերը կը տրուին կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց, Փարիզ 5-րդ:

Կ.Ս.Մ.
ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1985 - 1986 տարեշրջանի հարցաթերթերը առանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Նոյեմբեր 10:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
151, rue Montmartre, 75002 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ
ՎԱՃՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՒԹՒՒ

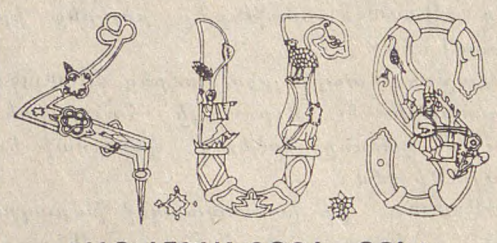
Լիոն.- Համակիր մը 1000 Ֆ.:

Քլամար.- Պ. Առաքել Սերոբեան 100:

Իսի.- Պ. Փ. Դանիէլեան 100 Ֆ.:

Քրեմլէն - Պիսէթր.- Պ. Լեւոն Տէր - Օհաննէսեան 500 Ֆ.:

Մէօտոն.- Պենկեան ընտանիք 100 Ֆ.:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE

avec Jean-Jacques V A R O U J A N

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible à la librairie de la M.C.A. de Decines

—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
(U.C.F.A.F.)

vous invite à une rencontre avec
Henri VERNEUIL
à l'occasion de la parution
de son ouvrage autobiographique
« *M A Y R I G* »
édité chez R. Laffont

le Jeudi 26 Septembre à 20h45
au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, cité du Wauxhall, Paris 10e M° République

Henri Verneuil dédicacera son livre au terme de la soirée

ENTREE LIBRE

—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature de son livre

« *M A Y R I G* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre

M A Y R I G

le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՔ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
SAISON 85 - 86

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction
HENRI GALLOIS

Solistes
Jean TER MERGUERIAN (*Violon*)
Anne-Marie GHIRARDELLI (*Piano*)
Hélène CESARO (*Piano*)

et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 - 1986 --

— **Du 18 au 27 Octobre** (via Moscou) ..... **4.750 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— **Du 25 Octobre au 3 Novembre** (via Moscou) ..... **4.550 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie

— **Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986** (via Moscou) .... **5.580 F**

Pâques en Arménie

— **Du 29 Mars au 12 Avril** (via Kiev) ..... **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie

— **Du 19 Avril au 3 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
24

MARDI
24 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F

C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.057

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.057

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՔԻՒ

ԼԻՒՒԻ՝ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱԻ ԼԱՔՈՍԹ՝ ՊԱՏԺՈՒԵՑԱԻ ՖԼՊԻՒՒՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑԱԻ ԲԱՑՁ ՈՂԻՆՔ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱԻ

«Լը Մոնտ»ի, «Ֆաճար»ի և «Էքսփրէս»ի յայտնութիւններէն ետք, հարկ էր քան մը ընել: Ինչպէս կը հրահանգէր Նախագահ Միթերան նախարարապետին: Նախ պէտք էր, անշուշտ, հաշուեցոյցը վճարողներ գտնել եւ այդ առընչութեամբ առաջին զոհն էր Նախագահին մտերիմն ու հաւատարիմը, երեսուն տարիէ ի վեր՝ Շառլ Խնիւ: Հազիւ չաբաթ մը առաջ էր, որ Պաշտպանութեան նախարարը «այնքան զուարճալի է ձեր հարցումը» կ'ըսէր քահ-քահ խնդալով, երբ լրագրողները կ'ըսէին իրեն «մխիթ ունի՞ք հրաժարելու»: Այլեւս չի խնդար, քանի որ յստակ է, որ իր տուած հրաժարականը հետեւանք է բացայայտ չնորհազրկումի մը: Թէ հոս «երեւոյթները» կը պահուին եւ նոյնիսկ, ըստ աւանդութեան Խռնիւ կը ճամբուի մե՛ծ գովեստներով, անդին զաղտնի սպասարկութեանց տնօրէնը՝ Լաքոսթ ուղղակի կը պաշտօնազրկուի: Իր տեղը դրաւողը, որու պիտի յանձնուի նաեւ սպասարկութեանց ամբողջ վերահսկողութիւնը, պիտի նշանակուի Հոկտեմբերի օր, Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ: Խռնիւի կը յաջորդէ Փոլ Քիլէս, ցարդ Քաղաքացիական ծառայութեան եւ Բնակութեան նախարար, որ իր աթոռը կուտայ Ժան Օռուի, փոխադրութեանց ենթանախարար:

Այս ամբողջը եթէ որոշ բաներ երեւան կը հանէ, որոշ բան մը չեն հաներ սակայն: Կիրակի իրիկուն, նախարարապետը, ի վերջոյ, կը խոստովանէր թէ այո՛, հրահանգի վրայ, Ֆրանսացի գործակալներ են, որոնք ընկղմած են Ռենպօ - Ուարթերը: Ո՞վ տուած է հրահանգը: Հոս, երկին լուութիւն, երեւի հարկ է սպասել «Լը Մոնտ»ի կամ «Ֆաճար»ի, քանի որ պարզուեցաւ, որ լրագրողները աւելի ի վիճակի են ճշմարտութիւնը գտնելու, քան՝ Պաշտպանութեան սպասաւորները: Գալով Թըրքիոյի, իր տեղեկագրով, բաւական ծիծաղելի կացութիւն մը ստեղծեց Պետութեան համար: Կը մնան չատ ու չատ հարցումներ: Անհիմնականը սա է. - եթէ թերթերու լուրերը քաղուած են զաղտնի ըսպասարկութեանց պատասխանատուներէն, կը նշանակէ որ մարդիկ այսօր խօսած են, մինչ երէկ (Թրիքօ եւայլն) մերժած էին խօսիլ: Այս պարագան ալ կը բացատրուի անընդունելի պատճառաբանութեամբ մը: Նոր - Զելանտա ձերբակալուած Ֆրանսացի գործակալներու կեղծ ամոլին կինը, որ փոքրիկ երախայի մը մայրն է, չէ դիմացեր մայրական իր կոչումին եւ խօսեր է...: Աւելորդ է, անշուշտ, նկատել որ ամէնէն հասարակ ձեւերս. Պաճուճ մը մէջ խակ, զաղտնի գործակալները քիչ մը աւելի «դիմացկուն» պիտի ըլլան...:

Ներկայիս, հարցը չէ փակուած եւ երկուշաբթի օրուան մամուլը արդէն նոր հարցումներու արշաւի մը ձեռնարկած էր, որոնց առաջինն է՝ ո՞վ է հրամանը տուողը: Տիժիէսը-ի տնօրէնը մերժած էր անուններ տալ եւ դէմ էր որ գործողները հետապնդուին կամ պատժուին, քանի որ անոնք իրենց աշխատանքը կատարած են, հնազանդելով հրահանգներու: Եւ ի վերջոյ զաղտնի սպասարկութեան մը առաջին առաքինութիւնը՝ զաղտնապահութիւնը պէտք է ըլլայ:

Ռոլան Տիւմա ապահովութիւն տուաւ որ Ֆրանսա ներողութիւն պիտի չխնդրէ Նոր - Զելանտայէն, ինչպէս կը պահանջէ վարչապետը, բայց հաւանաբար ինք ալ քիչ մը աճապարեց այդ յայտարարութիւնը ընելով, քանի որ սկիզբէն ի վեր, չատեր տեխուսեցան իրենց իսկ յայտարարութիւններուն հակառակն ընել, քիչ եռք: Եւ ներկայիս Ֆրանսայի «կանանչ»-ներն ալ իրենց երկրին դէմ կը խօսին: Ցեսոյ այս կրինփիան ալ այնքան «անմեղ» ընկերութիւն մը չի թուիր եւ տարօրինակ ալ է որ խաղաղապահ այս չարժումը ցարդ այնքան ձայն չէր բարձրացուցած Միացեալ - Նահանգներու կամ Խորհ. Միութեան հիւլէական փորձերուն դէմ եւ ծագում առած էր աւելի նորածին փոկերով զբաղելու համար եւ որու հրակայ դրամագլուխներու աղբիւրն ալ չատ ծանօթ չէ...:

Գալով ընդդիմութեան, առնուազն լաւ առիթ մը կը կորնչնչ լռելու: Արդարեւ, ե. Հանրապետութիւնը նախընթաց մը ստեղծեց նախարարի մը հրաժարումով, մինչ 1958-էն ի վեր, բաւական զայթակղութիւններ բարձի թող եղան Տը Կօլի թէ իր յաջորդներուն օրով, Պէն Պարքայէն Մարքովիչ, Պրօյէն՝ Պուլէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մեքսիքոյի մեռեալներու թիւը միշտ անծանօթ է, քանի որ բոլոր դիակները չեն գտնուած, հակառակ տարուած աշխատանքներուն, համաճարակի առաջքն առնելու համար: Ամէն պարագայի մէջ 4000 մեռեալի և աւելի քան 6000 վիրաւորի խօսք կար, երկուշաբթի առաւոտ: Եւ ինչպէս միշտ նման պարագաներուն մէջ, դող - աւազակները հրապարակ իջած են, ծպտուած իբրեւ հիւանդապահ եւ հիւանդատար կեղծ կառքերով վերապրողները կը կողոպտեն: Անդին, գլխաւոր հարցը որ ծագած է, չի վերաբերիր զբաղեցուցիչներու կամ աղէտին, այլ սա խնդրին՝ Ֆութպոլի համաշխարհային առաջնութիւնը կարելի պիտի ըլլա՞յ մեքսիքօ ընել...: Հետաքրքրական է թերեւս նկատել, թէ ինչ որ քարուքանդ եղած ու փլած է, նոր չինութիւններ են եւ ոտքի մնացած է երէք դար առաջ չինուած հիւանդանոց մը...:

Տրիպոլիսի (Լիբանան) մէջ, արդէն իսկ 700 մեռեալի խօսք կայ եւ բնակիչները խուճապի մատնուած կը փախին:

Քրիսթօ Պուլկարիա ծնած ամերիկացի արուեստագէտը կրցաւ ի վերջոյ ծրարդիրը գործադրել՝ ծրարել Փարիզի ամէնէն հին կամուրջը, որու անունն է՝ Նոր - կամուրջ: Աստր համար ամէնէն դժուարը արտօնութիւն առնելը եղած էր սկսելով Փարիզի քաղաքապետարանէն մինչեւ Էլիզէ, անցնելով՝ Մշակոյթի նախարարութենէն: Գալով նիւթականին, ինք կ'ապահովէ անցորդներու ծախելով իր գործերը: Ծրարուած կամուրջը կարելի է «վայելել» 10 օր:

Ալի Աղճա դատավարութիւնը պոյֆոքի կ'ենթարկէ, պահանջելով հանդիպումներ Յովհաննէս - Պօղոս Բ. Պապին ու Միացեալ - Ազգերու ընդհանուր քարտուղար Փերէզ Տէ Քուէյյարի հետ: «Այսօրուան աւեանին դէմ կը բողոքեմ, կը բողոքեմ նաեւ Վատիկանի լռութեան դէմ», ըսաւ Աղճա: Պապը Աղճային հանդիպած էր Դեկտեմբեր 1983-ին, բանտին մէջ, ու ներած իրեն սակայն Աղճա նոր հանդիպում մը եւս կը պահանջէ: Ասկէ զատ, նիստերու ընթացքին վիճաբանութիւնները չեն դադրիր Աղճայի մատնանշած թուրք մեղսակիցներու մէջեւ: Եւ դժուար թէ դատակազմը կարենայ ճըշմարտութիւնը գտնել այսքան հակասութիւններու մէջ:

Արեւմտեան Գերմանիոյ մամուլի մեծ դէմք, տեղական Հերսանը, եթէ կարելի է ըսել՝ Ակսէլ Շփրինկէր մեռաւ առջի օր, 73 տարեկանին: Իր ձեռքն էր մամուլին 30%, մէջն ըլլալով «Պիլտ»ի եւ «Տի Վելթ»ի նման մեծ թերթեր: Առաջինը՝ օրական 5 միլիոն օրինակ կը սպառէր: Ժառանգորդ չի ձգեր:

ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

1960, - ՄԱՐՏ 23 - ԱՊՐԻԼ 3. - Տը Կօլ կընդունի Խրուչչեւը Փարիզ, ապա՝ դաւառները:

1964, - ՓԵՏՐ. 24 - ՄԱՐՏ 5. - Պոդգորնի կ'ընդունուի Տը Կօլի կողմէ, Փարիզ:

1966, - ՅՈՒՆԻՍ 20 - ՅՈՒԼԻՍ 1.- Պաշտօնական այց Տը Կօլի Խորհ. Միութիւն:
- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ 9-Ը.- Կոսիգին կ'ընդունուի Փարիզ, Տը Կօլի կողմէ:

1967, - ՅՈՒՆԻՍ 16 եւ ՅՈՒԼԻՍ 1.- Կոսիգին Փարիզէն կ'անցնի եւ Տը Կօլի հետ կ'ունենայ հանդիպում:

1970, - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6 - 13.- Ֆրանքեւխորհրդային վերաստիճան ժողով Մոսկուա, Տաշկենտ եւ Բայկոնուր, Բրեժնեւի եւ Փոմփիտուի միջեւ:

1971, - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25 - 30.- Գերաստիճան հանդիպում Փոմփիտու, - Բրեժնեւ, Փարիզի մէջ:

1973, - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11 - 12.- Ընթացիկ աշխատանքի - գործառնութեան այց Փոմփիտու, Մինսկի մօտ:

ՅՈՒՆԻՍ 25 - 27.- Աշխատանքի այց Լ. Բրեժնեւի, Ռամպույէ:

1974, - ՄԱՐՏ 11 - 13. - Աշխատանքի այց Փոմփիտուի՝ Պիտսունդա:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4 - 7. - Բրեժնեւ կ'ընդունուի Ռամպույէ Ժ. Տ'Էսթէնի կողմէ:

1975, - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 - 18.- Այս վերջինը կ'երթայ Մոսկուա, ապա՝ Կիեւ: Սակայն հանդիպումները կարճ կը տեւեն Բրեժնեւի հետ, իր թեթեւ «անհանգստութեան» հետեւանքով:

1977, - ՅՈՒՆԻՍ 20 - 22. - Գերաստիճան հանդիպում Փարիզ, ուր Փիսքար կ'ընդունի Բրեժնեւը:

1980, - ՄԱՅԻՍ 19. - Ֆրանսայի Նախագահը կ'երթայ Վարշաւա՝ հանդիպում ունենալու համար Բրեժնեւի հետ:

1984, - ՅՈՒՆԻՍ 20 - 23. - Միթերան Մոսկուա կ'երթայ: Կը խօսակցի Չերնենկօի հետ: Ապա կ'այցելէ Վոլկոգրատ:

ՇԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԲՈՎ ԿԸ ՏԱՆԻ
4 - 3

Ախոյենութեան մրցաշարքին 7-րդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ օր: Ներկայիս աշխարհի ախոյեանն է որ կը տանի 4 - 3 արդիւնքով (6-ով կը յաղթէ):

ՀԱՅ ԶՈՀ ՄԸ ԵԻՍ

ԻՐԱՆ - ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Իրան - Իրաք պատերազմը խլած է հայ զոհ մը եւս, յանձին Վազգէն Ադամեանի: Սեպտեմբեր 7-ին, Համ Օմրանի ճակատին նահատակուած է 20-ամեայ երիտասարդը, որ պինուորական ծառայութեան կանչուած էր Ապրիլ 22-ին: Թաղումը կատարուած է Սեպտեմբեր 14-ին:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Սիրելի Արփիկ

Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի տեսչութիւնը եւ ուսուցչական կազմը մեծ գնահատանքով կը շնորհաւորեն «Յառաջ»ի 60-ամեակը եւ ի սրտէ կը մաղթեն երկար կեանք եւ յարատեւ վերելք, որպէսզի շարունակէ կատարել իր առաքելութիւնը, որ է հայերէն լեզուով մանկտունեցիներէն ներս, հայկականութիւն ներարկել, հայրենասիրական հուրը արծարծել օտարաչունչ խորշակներէն խամրող նոր սերունդի սրտերուն մէջ:

«Յառաջ»ը հերոսական ճիգերով կը շարունակէ կանգուն մնալ, որպէս փարոս մը լոյս սրսկել այլասերումի ալիքներէն տարուբերող հայորդիներուն վրայ:

Անգնահատելի է «Յառաջ»ի կատարած բարիքը:

Պատիւ «Յառաջ»ին եւ զայն բարձր մակարդակի վրայ բռնող դրօշակիրներուն:

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ
ՀԱԼԷՊ
Սեպտեմբեր 14

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 / 19)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երէք օրով Երեւան այցելած են Ճափոնի «Սումիտոմօ Բակելիտ» եւ «Սումիտոմօ Քորփորէյշըն» ձեռնարկութիւններու մասնագէտները, որոնք դիտական ժողով դումարած են Խորհ. Միութեան էլեկտրական - թեքնիք արդիւնաբերութեան նախարարութեան «Սոյուզելեկտրակաբել» ձեռնարկութիւններու մասնագէտներու հետ: Ճափոնցի մասնագէտները ծանօթացած են հայ վարպետներու նուաճումներուն՝ էլեկտրական թելերու արտադրութեան մարզին ներս: Հիւրերը այցելած են Մատենադարան, Գառնի - Գեղարդ, Սեւանայ լիճ եւ տեսարժան այլ վայրեր:

×

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ նշուած է Գիտելիք - ներու Օրը: Հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են բոլոր դպրոցներու, ուսումնական հաստատութիւններու եւ համալսարաններուն մէջ: Ն. Կրուպսկայա միջնակարգ դպրոցը կը համարուի Երեւանի ուսումնական լաւագոյն հաստատութիւններէն մին: Գիտելիքներու Օրը, քաղաքին ժողովրդական կրթութեան բաժնի վարիչը՝ Ասպուրակ Բէյլերեան, վարժարանի տեսչուհի Օֆելիա Պետրոսեանի յանձնած է խորհրդանշական «Ոսկէ դիրք»ը, որ ըստ աւանդութեան ի պահ կը տրուի լաւագոյնը ճանչցուած կրթական հաստատութեան:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՅԵՂԱՑԻՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹՆԵՐԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ «ՊԱՏՄԱԲԱՆ»ՆԵՐՈՒ

Պատմա - բանասիրական հանդէսի ներկայ տարուան երկրորդ թիւը, տասնամեակներու ուշեգիծով, - լոյս կը տեսնէ 1958էն ի վեր, երեք ամիսը մէկ անգամ, - խիստ չափական գրութիւններ լոյս կ'ընծայէ: Մորագիրներուն համապատասխանող բանասիրական, ուսումնասիրական, վերլուծական նիւթեր եւայլն:

Մեր վերջին ստացածը՝ թիւ 2, - ընդհանրապէս բոլոր հանդէսները ժամանակէն ուշ կը հրատարակուին եւ, հետեւաբար, կ'առաքուին, - լուրջ, մշակուած գրիչներու հանդիսարան կը հանդիսանայ:

Հ. Զաքրեան Թուրքիա լոյս տեսած Թուրք կեղծարար պատմագէտներու կարգ մը աշխատութիւններ քննութեան կ'առնէ՝ Փոքր Ասիայի էթնիկական պրոցեսների հարցի շուրջը ընդհանուր խորագիրին տակ:

Կը ներկայացնէ ատոնց խեղաթիւրած միտքերը: Կէտեր, որոնք արտասահմանի մէջ եւս կը մատնանշուին:

Կը փորձենք յօդուածագիրին նկատած, արձանագրած եւ, նաեւ հաստատած կէտերը պարզել, ամփոփ գիծերով:

Ի՞նչ է հիմնական միտք բանին Թուրքերուն: Թուրք ցեղեր, իբրեւ թէ հնագոյն ժամանակներէն ի վեր Հայաստան կը բնակին: Սակայն կ'ենթարկուին դրացի, շրջապատի ժողովուրդներուն, ազդերուն ազդեցութեան:

Թուրքեր, յատկապէս Լուսաւորչական եւ Բիւզանդական Ուղղափառ Եկեղեցի - ներու ազդեցութեան տակ, աստիճանաբար կը դառնան Քրիստոնեայ, որով կը կորնչցնեն իրենց ազգային - ցեղային դիմագիծը, ինքնագիտակցութիւնը:

1982-ին Թուրք Մշակոյթի Հետազօտութեան Հիմնարկութեան կողմէ հրատարակուող Մ. Ռիզայի մէկ դիրքը (*) այս երեւոյթին օրինակը կուտայ Համշենցիներով: Ըստ հեղինակին, այս վերջինները նախաթուրքեր կ'ըլլան, այսինքն՝ խեթերու ժառանգորդներ: Կ'ըսէ, առանց այլայլելու, թէ Համշենցիները քրիստոնէութեան ազդեցութեան տակ առ ժամանակ հայերէն կը խօսին, սակայն, յետագային, ըստ Թուրքին, կ'ընդունին մահմետականութիւնը եւ վերստին կը դառնան Թուրք:

Խեղաթիւրում: Մեր կողմէ ճշդենք, թէ Համշենահայութիւնը կը կազմաւորուի Ը. դարուն վերջերը: Արդարեւ, արաբական տիրապետութեան բիւրտ իշխանութենէն խուսափելով Սեւ ծովի ափերը կ'այցելեն Մեծ Հայքի Այրարատ նահանգէն՝ Արագածոտն, Կոտայք, Վասպուրական եւ այլուր, զանազան հայ ազգի իշխաններու գլխաւորութեամբ, շուրջ 12·000 Հայեր: 1877 - 78-ի ռուս - Թրքական պատերազմի տարիներուն, ատոնց մէկ կարեւոր մասը կը գաղթէ Սեւ ծովի կովկասեան ափերը: Գաղթը զանգուածային բնոյթ կը ստանայ Մեծ Եղեռնին: կը տեւէ մինչեւ 1920:

Բայց չարունակենք հետեւիլ Հ. Զաքրեանի ուսումնասիրութեան:

Մ. Ռիզա, Խեթերէն ու Համշենցիներէն զատ, կամայական կերպով կը թրքացնէ նաեւ Ուրարտացիները, Լազերը Թուրքիա բնակող Վրացիները, Չէրքէզները, Քիւրտերը, ըսելով թէ ատոնք բոլորն ալ Թուրանական ժողովուրդներուն մաս կը կազմեն:

Այս տեսակէտը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ Քաարի Ք. Քօփ (Սեվենկիլ)ի մօտ եւս (**): Այս վերջինը, նոյն Հիմնարկութեան կողմէ լոյս տեսած իր գիրքին մէջ, այն եզրակացութեան կուգայ, թէ էթնիկական այլ ընդհանրութիւններ Թուրքիայում առհասարակ չեն եղել: Այս տեսակէտը կը հաստատէ Անատոլուի նախկին եւ ներկայ բնակչութեան մարդաբանական գիծերուն նմանութեամբ: Ան նոյնիսկ Թուրքեր կը նկատէ Փոքր - Ասիոյ Ցոյները, թէեւ ճիշդ կը մնայ, թէ ոչ մէկ պարագայի տակ Հայերը Թրքական ծագում կ'ունենան, ըստ հեղինակին: Պարզապէս Թրքական Պետութիւն կը կոչէ Ուրարտուն:

Մէկ ուրիշը՝ Փրոֆ. Ն. Սեւինչ, իր ընդարձակ յօդուածին մէջ, 1983, բերան Հիմնարկութեան կողմէ հրատարակուող Մ. Ռիզայի մէկ դիրքը (*) այս երեւոյթին օրինակը կուտայ Համշենցիներով: Ըստ հեղինակին, այս վերջինները նախաթուրքեր կ'ըլլան, այսինքն՝ խեթերու ժառանգորդներ: Կ'ըսէ, առանց այլայլելու, թէ Համշենցիները քրիստոնէութեան ազդեցութեան տակ առ ժամանակ հայերէն կը խօսին, սակայն, յետագային, ըստ Թուրքին, կ'ընդունին մահմետականութիւնը եւ վերստին կը դառնան Թուրք:

Խեղաթիւրում: Մեր կողմէ ճշդենք, թէ Համշենահայութիւնը կը կազմաւորուի Ը. դարուն վերջերը: Արդարեւ, արաբական տիրապետութեան բիւրտ իշխանութենէն խուսափելով Սեւ ծովի ափերը կ'ապաստանին Մեծ Հայքի Այրարատ նահանգէն՝ Արագածոտն, Կոտայք, Վասպուրական եւ այլուր, զանազան հայ ազգի իշխաններու գլխաւորութեամբ, շուրջ 12·000 Հայեր: 1877 - 78-ի ռուս - Թրքական պատերազմի տարիներուն, ատոնց մէկ կարեւոր մասը կը գաղթէ Սեւ ծովի կովկասեան ափերը: Գաղթը զանգուածային բնոյթ կը ստանայ Մեծ Եղեռնին: կը տեւէ մինչեւ 1920:

Բայց չարունակենք հետեւիլ Հ. Զաքրեանի ուսումնասիրութեան:

Մ. Ռիզա, Խեթերէն ու Համշենցիներէն զատ, կամայական կերպով կը թրքացնէ նաեւ Ուրարտացիները, Լազերը Թուրքիա բնակող Վրացիները, Չէրքէզները, Քիւրտերը, ըսելով թէ ատոնք բոլորն ալ Թուրանական ժողովուրդներուն մաս կը կազմեն:

Այս տեսակէտը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ Քաարի Ք. Քօփ (Սեվենկիլ)ի մօտ եւս (**): Այս վերջինը, նոյն Հիմնարկութեան կողմէ լոյս տեսած իր գիրքին մէջ, այն եզրակացութեան կուգայ, թէ էթնիկական այլ ընդհանրութիւններ Թուրքիայում առհասարակ չեն եղել: Այս տեսակէտը կը հաստատէ Անատոլուի նախկին եւ ներկայ բնակչութեան մարդաբանական գիծերուն նմանութեամբ: Ան նոյնիսկ Թուրքեր կը նկատէ Փոքր - Ասիոյ Ցոյները, թէեւ ճիշդ կը մնայ, թէ ոչ մէկ պարագայի տակ Հայերը Թրքական ծագում կ'ունենան, ըստ հեղինակին: Պարզապէս Թրքական Պետութիւն կը կոչէ Ուրարտուն:

Մէկ ուրիշը՝ Փրոֆ. Ն. Սեւինչ, իր ընդարձակ յօդուածին մէջ, 1983, բերան ազգային աշխարհի ուսումնասիրութիւնների հանդէս, այն տեսակէտը կը յայտնէ, թէ Թուրքերը Ն. Ք. 2300-ական թուականներէն սկսեալ կը թափանցեն Փոքր Ասիա եւ աստիճանաբար զայն կը թրքացնեն: Այս վերջնոյն մեկնաբանութեամբ, այն Թուրքերը, որոնք Սելճուքներէն զարեր առաջ կը հաստատուին հոն՝ քրիստոնէութիւնը ընդունելով հանդերձ, կը պահեն իրենց ցեղային ինքնագիտակցութիւնը: Սակայն անոնց եւ Սելճուքներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող կրօնական բաժանումը պատուար կը հանդիսանայ երկուքին միաձուլումին: Ատոր իսկ պատճառով Փոքր Ասիոյ նախկին Թուրքերը, ըստ Ն. Սեւինչի, Սելճուքներուն հարուածներուն տակ, Հայ փոքրամասնութեան հետ կը տեղափոխուին Հիւսիսային Միջագետք: Ըստ երեւոյթին, կ'ըսէ հեղինակը, ատոնց զգալի մասը ընդունելով իրենց բախտակիցներուն՝ Հայերուն դաւանանքը, կը դառնայ Լուսաւորչական: Այս տեսանկիւնով ալ ան կը պարզէ Թրքաքահօս Հայերու գոյութեան փաստը Անատոլու: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Պարթեւական ծագում ունի, այսինքն՝ Թուրք է, յամենայն դէպս ըսենք, կ'ընդգծէ ան, մենք զգոյշ ըլլանք եւ ապա միայն ըսենք, թէ եթէ Լուսաւորչական եկեղեցիին հիմնադիրը Թուրք է, ուրեմն նոյնը պէտք է ըլլան վերոյիշեալ թրքախօս Լուսաւորչականները:

Ն. Սեւինչ առհասարակ կը ժխտէ Հայերու եւ Ցոյներու գոյութեան փաստը, իբրեւ առանձին ազգային - ցեղային միաւորներ. կ'ըսէ, թէ Ցոյն ըմբռնումը Անատոլուի մէջ երբեք չէ ունեցած ազգային - ցեղային իմաստ. պարզապէս ատոնք, այսինքն՝ Ցոյները, Հայերու նման կրօնական համայնքներ եղած են, համախմբուած իրենց ուրոյն Եկեղեցիներուն շուրջ:

Հեղինակը մոռանում է, - չատ իրաւամբ նկատել կուտայ յօդուածագիրը Զաքրեան, որ ժողովուրդների ազգային ինքնագիտակցութիւնը երկար ժամանակ եւ թարկուած է եղել կրօնականին, յատկապէս այնպիսի մի Պետութեան մէջ, ինչպիսին էր թէօկրատիկ Օսմանեան կայսրութիւնը, որտեղ բնակչութիւնը պաշտօնապէս բաժանւում էր մուսուլմանների եւ ոչ մուսուլմանների: Ազգերի ձեւաւորման պրոցեսը Օսմանեան կայսրութեան էրիս տոնեայ հպատակների մօտ Թուրք պատմաբան Ն. Պերբէսի կարծիքով տեղի է ունեցել ԺԹ. դարի սկզբին: (***)

Աւելորդ է խակ ըսել, թէ Հայը իբրեւ ազգ, իր մշակոյթով, քաղաքակրթութեամբ, դիրքով եւ զրականութեամբ, նաեւ պատմութեամբ եւ յարակից ազգակից - րով հին անցեալ ունէր, տասնաստան - ներու անմշակոյթ Սելճուքներէն դարեր ու դարեր առաջ: Ուրեմն Թրքական մասսայ, Թուրք իբրեւ թէ պատմաբան կոչուղ մարդոց ուրացումները:

Ճմռռնանք, որ ազգային ինքնագիտակցութեան զարթնումը կը հիմնուի ազգային կայուն վէմի վրայ:

Ցօդուածագիրը, որ ինչպէս կը տեսնուի, մօտէն կը հետեւի Թրքական զրութիւններուն, իբրեւ թէ պատմագիտական, կը յիշատակէ նաեւ Մ. Էրոզի, - (****) փրոֆէսէօր մեր ամէն մեղքին վրայ, - 1983-ին լոյս ընծայած, Անգարա, նոյնպէս Թրքական Մշակութային Հիմնարկութեան կողմէ, Քրիստոնէացած Թուրքեր խորագիրով յօդուածը: Թուրքը կ'ըսէ, - առաջինը չէ, անշուշտ, - թէ Ցոյն կամ Հայ թուացող բազմաթիւ Թուրքեր գօրաւոր եկեղեցիներու կործանարար ազդեցութեան տակ հետզհետէ իսլամ Թուրքերէն կը հեռանան, բայլ առ բայլ կը մօտենան դէպի չար նակատագիրը: Թուրքերը անտարբեր կը գտնուին, ոչ մէկ տեղ նիզ կը թափեն զանոնք փրկելու համար. անդին Քրիստոնէական եկեղեցիները կը շարունակեն իրենց աշխատանքը: Անոնց համար դպրոցներ կը բանան, գիրքեր կը հրատարակեն եւ միսիոնարական բուռն գործունէութիւն կը ծաւալեն:

Մ. Էրոզի կեղծարարութիւնը կը հասնի այն արտառոց աստիճանին, որ կը համարձակի դրել, թէ այն Թուրքերը, որոնք

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՈՎ ԷՐ ՆՈՍԹՐԱՏԱՄՈՒՍ

Միշէլ տը Նոթրըտամ հռչակ ակսած բժշկական ուսումը Մոնփըլիէի մէջ, ժանտախտի համաճարակ մը կը ծաւալի ուսանողներու մէջ: Սակայն կը թուի թէ համալսարանի դասընթացքները չեն դադրիր ամբողջովին եւ երիտասարդը կրնայ չարունակել իր ուսումը:

Մոնփըլիէի բժշկական ֆաքիւլթէի արձանագրութիւններուն մէջ կը պահուին լատիներէն գրուած հետեւեալ տեղեկութիւնները իր մասին, «Միշըլէ տը Նոթրըտամ Ապինխոնի թեմէն Սէն Ռէմի քազաքէն եկած է Մոնփըլիէի համալսարանը ուսանելու: Որպէս վարպետ ընտրած է Անթուան Ռոմիէն 1529 Հոկտեմբեր 23-ին»:

Դաւանափոխ հրեայ ընտանիքէ մը սերած, ան երբեք չուրանար իր ծագումը: Ըստ իրեն իր ընտանիքը կուգայ ծանօթ ցեղախումբէ մը, որուն կը պարտի ինք դուշակի իր ձիրքը:

Հետաքրքրական է հաստատել թէ ԺԴ. եւ յատկապէս ԺԵ. դարէն սկսեալ հրեայ բժիշկները աւելի դիտուն եւ աւելի տաղանդաւոր ըլլալու հռչակն ունին, քան՝ քրիստոնեաները:

Շատ երիտասարդ կը մեկնի Աւինիոն, ուսանելու: Արդէն տէր է դիտական որոշ պաշարի մը, քանի որ քոլէճի աշակերտութիւնը կը հիացնէ երկնային ու երկրային բազմաթիւ երեւոյթներու մասին տուած իր բացատրութիւններով: Ունի արտակարգ յիշողութիւն մը ու պրպտող մի ոգի մը: Իր ծերուկ պապէն, որ ինչպէս շրջանի բոլոր բժիշկները հիւանդը խնամելէ առաջ կը դիմէ աստղերու խորհուրդին, իրեն փոխանցուած հրաշալի պատմութիւնները մի անգամ ընդ միշտ իրենց դրոշմը կը ձգեն անոր անհատականութեան վրայ: ԺԵ. դարու բժիշկները յայտնի է թէ տէր էին բազմակողմանի զարգացումի մը. ուսողութիւն, աստղաբաշխութիւն, տարրաբանութիւն այսինքն՝ ալշիմի:

1521-ին տասնութ տարեկանին կ'անցընէ պաֆալօրէայի քննութիւնը. ակներեւ են աստղագիտութեան ու աստղաբաշխութեան իր հակումները, սակայն հայրը կ'ապրէին հայկական համայնքին, շրջանակին մէջ, իրենց ինքնութիւնը կը կորսընցնեն, կը հայանան:

Պարզ կ'երեւի: Թուրք այսպէս կոչուղ պատմաբանները կը փորձեն պատմական Հայաստանի Հայ բնակչութիւնը, - ազգ, - ինչպէս նաեւ անցեալը թրքացնել, իրենց տիրապետութիւնը արդարացնելու համար: Ցոյց տալ, թէ այդ հողերը հայկական դիմագիծ չեն ունեցած:

Հ. Զաքրեան կ'եզրակացնէ, իր կողմէ, իրաւամբ.

Այսպիսով, վերոյիշեալ աշխատութիւնները հաստատում են այն համոզմունքը, որ պատմագրութիւնը Թուրք հեղինակների համար ունի ոչ թէ գիտական, այլ քաղաքական նշանակութիւն:

Ըսենք եւ կրկնենք: Հայերէնով մեզի ուղղուած այս ճշդումները, անկասկած, իրենց օգուտն ունին, առ ի ծանօթացում, յիշեցում:

Հիմնականը կը մնայ Թուրք չհակերտուր պատմաբաններուն եղծանումները օտար հանրութեան ուշադրութեան յանձնել: Այս գետնի վրայ կարեւոր դեր ունին կատարելիք մեր արտասահմանի Հայ պաշտօնական մարմինները:

Կէտ առ կէտ դատափետել Թուրք «պատմագրութեան» ստախօս վարկածները, միտքերը, տեսակէտները:

Հիմնական աշխատանք, արդարեւ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթութիւն. -

(*) M. Riza. Benlik ve dilbirligimiz. Ankara, 1982
(**) Kadri K. Kop (Sevengil) Arastirma ve dusuncelerim. Ankara, 1982
(***) N. Berkes. Turkiyede cagdaslama. Ankara, 1973
(****) M. Eroz. Hiristiyanlasan Turkler. Ankara, 1983

համամիտ չէ այս ընտրութեան, ատոր բաշխի ատպարէզը շատ վտանգաւոր է, բժշկութիւն պիտի ուսանի:

Համալսարանը սովորութիւն է որ ուսանողները ընտրեն վարպետ մը, սակայն համաճարակը տակն ու վրայ ըրած է ամէն բան, խանգարելով նաեւ անշուշտ համալսարանի կեանքը: Նոյնպէս, այս ֆաքիւլթէն ծանօթ է մարդակամութեան դասընթացքներով, սակայն կասկածելի է որ դիպուածներու համար անհրաժեշտը ունեցած ըլլան այդ մռայլ տարիներուն: 1523-ին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ցորենի բերքը կը սուաի, 1524-ին փրուվանսի մէկ մասը կը գրաւուի կայսերականներու կողմէ եւ 1525-ին ժանտախտի համաճարակը կը սաստկանայ, պատճառելով 1528-ին: Ուրիշ բան մը կը հակնայ այս պատուհասներէն:

Աստղագէտները կը խորասուզուին իրենց հաշիւներուն մէջ ու կ'եզրակացնեն թէ այս ամէնը հետեւանք են երեւակի, Լուսնթագի ու Հրատի հանդիպումին Ջրհոսի 14-րդ աստիճանին վրայ: Հինգը կը յորդորեն պայքարիլ փորձանքին դէմ մեծ կրակներ վառելով քառուղիներուն վրայ օդը մաքրելու համար: կը հետեւին այդ յորդորներուն ու կ'ապրին նաեւ ժանտախտաւորներու տուները, անոնց մահէն ետք:

Երիտասարդ Նոսթրատամուս հատանրար աւարտած է ուսումը, երբ 1525-ին աստպարէզ կ'իջնէ առանց մեծ փորձառութեան, սակայն մեծ կորովով, սխտէն վարակուած քաղաքներու մէջ: Քաղաք քաղաք հիւանդները կը բուժէ մինչեւ 1529: Իր օրինակելի այս ընթացքին պատմառով, զինքը կը մկրտեն «ժանտախտի բուժիչը»: Կրակէն զատ, մանրէները ըսպանելու համար կը դործածուին այլ միջոցներ եւս. ինչպէս՝ քացախ սրսկել հիւանդին սենեակի վրայ: կը յորդորուի նաեւ գրպանի մէջ պահել կարդ մը թանկագին քարեր, յատկապէս «յակինթ» որ կը պաշտպանէ ամէն վարակումի դէմ:

Նոսթրատամուս կը ճամբորդէ ջորիի մը վրայ, ժանտախտի հալածանքը զինքը կը հասցնէ մինչեւ Նարպոն: Պարսպապատ քաղաք մըն է այդ շրջանին. շրջակայ պարիսպները չինուած են Շարլմանեսի կողմէ, Սարակինոսներու յարձակումները դիմագրաւելու համար: Հոն ան ինքզինքը բարեկամ միջավայրի մը մէջ կը գտնէ, որովհետեւ բնակչութեան մեծ մասը ծագումով Հրեաներէ կը բաղկանայ: Բացի անոնցմէ որոնք վտարուած են Սպանիայէն նարպոնցի Հրեաները եկած են ամէն կողմէ, հետեւելու հռչակաւոր տալմուդեաններու եւ քիմիադործներու դասընթացքներուն: Երիտասարդ բժիշկը աւելի կ'օգտագործէ իր ծանօթութիւնները խորացնելու այս երկու մարզերուն մէջ: Ցետոյ, իր առաջին կենսագիրներուն համաձայն կ'անցնի Քարքասոն, ուր նաեւ ծաւալած է պատուհասը: Ան կը բուժէ հիւանդները, միաժամանակ պատրաստելով հրաշալի խիւս մը որով մեծապէս հպարտ է:

Հոնկէ կը մեկնի Թուլուզ, ճամբորդելով միշտ ջորիի մը կռնակին, կանգ առնելով դիւղերու մէջ: Այս քաղաքը հասնելով կը տեղաւորուի դեղեցիկ տուն մը: Կը սկսի համբաւ չահիլ: Կը սիրէ այս քաղաքը, ուր կ'ունենայ բարեկամական շրջանակ մը:

Սակայն հարկ կ'ըլլայ բաժնուիլ հոնկէ ու մեկնիլ Պորտօ, ուր համաճարակը մոտահոդիչ համեմատութիւններու հասած է:

Նոսթրատամուս կը հականախէ բոլորը: Նոր հականախիչ հեղո՞ւկ մը պատճ է արդեօք: Համաճարակը կը թուի վերջ դնել: կը մեկնի դէպի Աւինիոն, իր պատերուն քաղաքը: Իր անցքին, գիւղերու կը բաշխէ իր հռչակաւոր փոշին, որ հերքաքներ կը գործէ եւ հոգեբանական որոշ ներգործութիւն մը կ'ունենայ հիւանդներու վրայ: Պէտք է ըսել որ ամբողջ այս տարիներուն ընթացքին ան կը հարատացընէ իր բժշկի ու դեղագործի փորձառութիւնը:

Աւինիոն իր երիտասարդութեան ատենն է. հոն խառն կը դատապարտէ բժշկան միջավայրը որ էակները ճգած կը գրպի վճարումի սին հարցերով. կը տեղաւորուի պանդոկի մը սենեակը, բոլոր սրտակիներովն ու բզուկներով: Իր արտադրութիւնը հոն կ'արժանանայ նոյնիսկ Ֆրանսուա Ա.ի գնահատանքին: Հիւանդներու եւ դեղագործներու տրուած իր այցելութիւններէն զատ Նոսթրատամուս իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէ Աւինիոնի հարուստ գրադարանին հատորները գննելով:

Ժանտախտի համաճարակը կը կորսնցնէ

իր թափը, Մոնփըլիէի համալսարանը կը վերաբացուի: Նոսթրատամուս անբաղդատելի պաշար ամբարած է դեղագործական, ալխիմիկ եւ աստղագիտական մարզերէն ներս: Մէկ խօսքով ան վերածնունդի իսկական բժիշկի մը համար անհրաժեշտ բոլոր պիտելիքներուն տիրացած է:

Կը մեկնի Մոնփըլիէ 1529-ին, անցնելու իր տարիքոտ 1529 - 1532-ի միջեւ. ֆաքիւլթէին անդամներուն կը ներկայացնէ իր հետազօտութիւններուն եւ ուսմնասիրութիւններուն արդիւնքը, կը բացատրէ իր հնարած դեղերուն բաղադրութիւնը եւ ստացած արդիւնքը: Սակայն հոն ամէն բան լաւ չընթանար: Ինք գործած է դեղեր որոնք արտօնուած չէին ֆաքիւլթէին կողմէ, եւ համալսարանի ղեկավարը, մէկն ըլլալով իր վարպետը էին կրնար ընդունիլ անոնց ազդեցիկ հանգամանքը:

Սակայն օդնականներու խումբը կը ծաֆսարէ թեկնածուին նոր պիտելիքներն ու մարդկային մարմնի իր ծանօթութիւնը: Ան կրնայ նոյնիսկ վիրահատել, ինչ որ օրտակար է ապագայ բժիշկի մը համար, հակառակ անոր որ «ձեռային» այս աշխատանքը ընդհանրապէս վերապահած կ'ըլլար վիրաբոյժներու եւ սափրիչներու:

Վերջապէս բոլորին ծափահարութիւնները ներով ան կը ստանայ «doctorat» տիտղոսը:

Անցընելէ հետ իր աւարտաճառը կը պատրաստ չըլլան բժիշկ, հետեւելով Հիպոկրատի յորդորին. «բժշկական ծանօթութեան տիրանալէ հետ է որ պէտք է չըլլել քաղաքները որպէսզի մարդ մի - այն անունով բժիշկ չըլլայ, այլ նաեւ իրականութեան մէջ»:

1544-ին ժանտախտը կը ծաւալի Մարսէյլ, եւ երկու տարի հետ ալ Էքսի մէջ, որմէ կը կանչեն զինքը՝ «ժանտախտի բժիշկը»: Իր դեղը հրաշք կը գործէ:

Էքսէն հետ Լիոնէն կը կանչուի. մինչ այդ, երկու համաճարակներու միջեւ 1547-ին ատեն կը գտնէ վերամուսնանալու: Ցետոյ մեծ պատոյի մը կը ձեռնարկէ Իտալիա:

1550-ի չուրջ կը հաստատուի Սալոն, ուր զրի կ'առնէ զանազան հատորներ եւ կը դառնայ շատ փնտռուած բժիշկ մը: Թէեւ որոշ փաստաթուղթեր չկան այդ քաղաքի իր բժշկական գործունէութեան մասին, սակայն ինչպէս կարելի կ'ըլլայ հետեւցնել իր իսկ «աստղագէտ բժիշկ» ինքնաճանաչումէն, թէ իր բժշկութիւնը լայնօրէն առընչուած է աստղագիտութեան, ինչ որ միշտ իր նախասիրութիւնը եղած է:

Իրեն համաձայն, ինչպէս իր շատ մը պատօնակիցներուն, կենսական երեւոյթները բոլորն ալ մոլորակներու ազդեցութեան ենթակայ են: Այնպէս որ ամենափոքր միջամտութեան մը համար իսկ պէտք է նկատի ունենալ անոնց յարաբերութիւնները: Մարդկային մարմնին բոլոր մասերը կը ղեկավարուին երկնային մարմիններու կողմէ. գլուխը՝ Արեւուն, աչ թեւը՝ Լուսնին, ձախը՝ Արեւուն, ստամոքսը՝ Լուսնթագին, սեռային գործարանները՝ Հրատին, աջ ոտքը Մերկուրիոս եւայլն:

Շարլ Թ. թագաւորին Սալոն այցելութենէն (1554) ետք կը նշանակուի թագաւորին խորհրդատուն եւ բժիշկը. այս կ'ըլլայ իր ասպարէզին պսակումը: Սակայն չի կրնար երկար ատեն վայելել այս պատիւը. 1566 Յունիսին կը մեռնի ջրդողութենէ համաձայն իր ժամանակակից - ներու ախտաճանաչումին:

Թ. Ա. Թ.

Տարեւաթափ

ՄԱՐՍԷԼ. - Տխուր տերեւաթափի չըրջան մըն է որ կը բոլորէ Մեծ Եղեռնի «Մնացորդաց»ը: Արդարեւ, ներկայիս կը գտնուինք հեռանկարի մը, տիրահունչ հեռանկարի առջեւ: Ահա թէ ինչպէ՞ս. վերապրող սերունդը կը նօսրանայ, պարզ խօսքով այդ սերունդէն տակաւին ապրողներ մատի վրայ կը համրուին: Աչնան տերեւաթափի զոհն եղաւ Խարբերդ նահանգի Զարսանճաղ - Պասոն գիւղէն բարեկիրթ Գէորգ Կակոեանը, երկարատեւ հիւանդութենէ ետք:

Տարաբախտ Գէորգ Կակոյեանը կը պատկանէր զուլում եւ զրկանք ապրող, ինչպէս նաեւ Թրքահայաստանի հայութեան Ջարդին ու եաթաղանին ականատես վերապրող մըն էր: Մանուկ հասակին միշտ իր մօրմէն անբաժան, կ'ապաստանի Թուրքի մը մօտ, ուր կ'աշխատի պատառ մը հացի համար: Ուրեմն կատարեալ զոհեր Թուրք եաթաղանին:

Երկար ու դաժան պայմաններու տակ կը քաշքշէ իր անիմաստ կեանքը: Հրաշքով մը կը հեռանայ իր ծննդավայրէն ու կը հասնի Խարբերդ:

Մայրը միշտ մտահոգ իր զաւկի տխուր ճակատագրով՝ զայն կը յանձնէ Խարբերդի ամերիկեան Հիւսէյնիկի որբանոցին, ուր կը սկսի բարբառել մայրենի լեզուն: Ակամայ կը հետեւի տեղահանութեան հրահանգին: Հայրենիքէն դուրս՝ կը հասնի Սուրիա: Շատ չանցած մայրը եւ որդի կը մտնեն Ֆրանսա, հիւրընկալ եւ ասպետական երկիրը: Գէորգ կը մտնէ կահագործի մը մօտ ու կ'աշխատի երկար ժամանակ:

Կ'ամուսնանայ, կ'ունենայ երեք զաւակ, ազգին նուէր. կ'անդամակցի Հայրենակցական Միութեան: Որպէս դաշտավարի ծառայող՝ կ'ըլլայ կուսակցական, խան - դավառ երիտասարդ, առոյգ ու աշխոյժ կը հետեւի իրեն յանձնուած աշխատանքներուն որպէս բարեկիրթ եւ պարտաճանաչ Հայ:

Մ. Խ. Թ.

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԷՈՐԳ ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի մէջ բացուած է Գէորգ Բաշինջաղեանի (1857 - 1925) նկարներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած գործերէն ծանօթ են՝ «Արարատը», «Արտագածը», «Ալագանի հովիտը», «Սեւան՝ անձրեւային օրը» եւ «Կեչիի պուրակը», որ ժամանակին արժանացած է Պետերբուրգի Գեղարուեստից ակադեմիայի արծաթէ մետալին: Այս վերջին գործին մասին խօսելով նկարիչ Դ. Նալբանդեան ըսած է. «Դա Բաշինջաղեանի առաջին նըշանակալի աշխատանքն էր: Հէնց որ ուսման տարիներն աւարտուեցին, նա վերադարձաւ Թիֆլիս, որտեղ աշխատում էին մի մեծ խումբ գեղանկարիչներ, կազմակերպում էին ցուցահանդէսներ: Առաջին անհատական ցուցահանդէսը յաջողութիւն եւ ճանաչում բերեց նկարչին»: Այնուհետեւ նկարիչը կը նշէ, թէ այն ժամանակները՝ Ժ. դարու վերջաւորութիւնն ու Ի. դարու սկիզբը, հայ ժողովուրդի ազգային ինքնագիտակցութեան բուռն աճի ժամանակներն էին: Քաղաքական վեհ իդէալներով, իր ժողովուրդի ճակատագրին նկատմամբ նախանձախնդիր ոգիով տոգորուած էր հայ մտաւորականութեան ամբողջ գործունէութիւնը: Բանաստեղծներ Յովհաննէս Թումանեան եւ Աւետիք Իսահակեան, երաժիշտներ Կոմիտաս ու Սպենդիարեան, դերասան Պետրոս Ադամեան ոչ միայն Բաշինջաղեանի լաւ բարեկամներն էին, այլեւ համախոհները:

×

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ բացուած է ծաղրանկարիչներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Վիլնիւսի, Նովոսիբիրսկի, Երեւանի եւ կարգ մը այլ քաղաքներու ծաղրանկարիչներէ 250 գործեր:

×

«ՄԵՆԱԻՈՐ ԸՆԿՈՒԶԵՆԻ» ԺԱՊԱՒԷՆԻՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Քանի մը օր կարծէք կենդանացած է Սպիտակաւոր վանքի ու անոր չրջակայքի քարէ լռութիւնը, ընտաւորուած է անոր դրացնութեամբ հասակ առած մենաւոր ընկուզենին: «Մենաւոր ընկուզենի» ժապաւէնի հատուածները նկարահանուած են հոն, դիմաւորութեամբ բեմադիր Ֆրունզէ Դովլաթեանի, որ այս առթիւ ըսած է. «Վաղուց էի ցանկանում ֆիլմ նկարահանել, ուր բեկուած լինեն մեր ժամանակը, մարդկային փոխ - յարաբերութիւնները, կեանքը, սէրը: Իսկ այդ մթնոլորտը գտայ Վ. Պետրոսեանի «Մենաւոր ընկուզենի», «Ապրած, չապրած տարիներ», «Հայկական էսքիզներ», «Վերջին ուսուցիչը» ստեղծագործութիւններում, որոնք օրգանապէս կապուած են իրար հետ: Մարդը պէտք չէ լքի իր արմատները, ընտրութիւնը: Ես 1941 - 1942 թուականներին աշխատել եմ Եղէգնաձորի չրջանային պետական թատրոնում: Իմ մէջ խոր են տպաւորուել Եղէգնաձորեան դիւղը, նրա մարդիկ: Ու միշտ մտածում էի վերադառնալ դրան...»: Շարժանկարի գլխաւոր դերը կը ստանձնէ Արմէն Ջիգարխանեան:

-ԿՈՉ-

ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

1985 - Մեծ Եղեռնի 70-ամեակի, Կոմիտասի մահուան 50-ամեակի եւ Բարսեղ Կանաչեանի ծննդեան 100-ամեակի երթեակ տարեդարձներու առիթով՝ Ֆըրանսայի մէջ ձեռնարկուած է խիստ կենսական արշաւի մը. ան կը մտի ի մի հաւաքել, մէկտեղել եւ կորուստէ փրկել հայկական հին գաւառա - գեղջկական ժողովրդական երգերը, ինչպէս նաեւ Թըրքահայաստանի մեր կորուսած գաւառները յատկանշող առակներ, առածներ, հէքեաթներ, սուրբերու եւ ուխտատեղիներ - րու վերաբերեալ մանրավէպեր ու պատմութիւններ, վերջապէս այն բոլորը որոնք բնորոշիչ են նախա - 1915-ի Թըրքահայաստանի գաւառական եւ գիւղա - ցիական կեանքին: Արդարեւ պարտաւոր ենք ընդունելու, ցաւ ի սիրտ, որ Սփիւռքի մեր իրականութեան մէջ հայկական ազգագրական - բանահիւսական հարստութեանց ստեղծագործական բնոյթը կորսուած է՝ երկրին 1915-ի չարաբաստիկ կոտորածներէն, պարպումէն եւ ամա - յութենէն ետք: Այս քաղը, որ կը կատարուի վերապրող մեր մամիկներու ու պապիկներու բերնէն, ատոյգ մահէ ազատել կը չանայ այն նշխարները որոնք տակաւին կը յամենան մեր հայրերու յիշողութեան մէջ: Ասոնք պիտի ըլլան վերջին մասունքները եւ որոնք անկարելի պիտի ըլլայ դտնել երկու - երեք տարի վերջ, այսինքն 1915-ի սերունդի վերջին ներկայացուցիչներու անհետացումէն ետք:

Այս վիթխարի եւ անյետաձգելի գործը կը կատարուի արդէն Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին ապրող 250·000-է աւելի հայ բնակչութեան տարեցներու մօտ: Ուստի վստահ ըլլանք որ երէցներ թէ աւելի երիտասարդներ (ամէն անոնք որոնք սորված են այս փնտռուած երգերն ու աւանդութիւնները - ճոյնիսկ կիսատ եւ անկատար ձեւի տակ - կամ եթէ ունին երգատուփեր - քասէթ - իրենց մահացած ծերնոջքներու երգերը արձանագրած) պիտի հաճին, առանց յապաղումի եւ չուտափոյթ հեռաձայնել այս աշխատանքը վարող երաժշտագէտ՝ Պ. ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՑՏՈՒՆԵԱՆԻՆ, Ալֆորվիլ, ամէն առաւօտ ժամը՝ 9 - 11, եւ իրիկունները ժամը՝ 18-էն ետք, հետեւեալ թիւին - 368 29 24:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Սպասաւորը մի քանի րոպէից յետոյ սամավարը ներս բերեց, դրեց սեղանի վրայ եւ լուռ դուրս գնաց: Օրիորդի ամբարտաւանութիւնը, կարծես, նրա վրայ եւս ճնշում էր գործում:

Նա բացարձակ յատակի վրայ ընկած ձեղունիներից մէկը, միւսը, նայից համարձակ մէջ, նայից ճանապարհորդական պայմիւսի մէջ, որոնում էր, թէ որտեղ է դրած թէյը: Շատարն էլ անհետացել էր նրա աչքերից: Ցիշողութիւնը դաւանում էր նրան: Վերջապէս գտաւ միեւնոյն փոքրիկ սնդուկի մէջ, ուր տասն անգամ նայել էր: Սկսեց թէյ պատրաստել: Գործը փախչում էր նրանից. ձեռքերը չէին խոնարհւում, ջուրը վիթվում էր, բաժակը ցած էր ընկնում, աղմուկ էր բարձրացնում: Հազիւ հազ կարողացաւ նա տաք ջրով լեցրած թէյամանը սամովարի վրայ դնել: Գլուխը զարձեալ պտըտւում էր: Նա հեռացաւ, նստեց լուսամուտի պատուհանում, ձեռքը նեցուկ տալով դլխին, սկսեց անխորհուրդ կերպով նայել դէպի պարտէզը: Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա խոշոր աչքերից եւ զովացնում էր բորբոքուած եւ րեսը եւ աւելի եւս բորբոքուած սիրտը...:

Կից սենեակում արդէն զարթել էին: Մանկահասակ տիկինը վեր էր կացել, իսկ նրա երիտասարդ ամուսինը դեռ պառկած էր մահճակալի վրայ:

- Դէ վե՛րկաց, - չտապեցնում էր նրան տիկինը, - վեր կաց, լուացուիր, հագնըւիր, դու այս առաւօտ պէտք է ներկայանաս քո մեծաւորին:

- Դա մի այնքան չտապելու գործ չէ, - պատասխանեց երիտասարդը, աւելի ամուր կերպով փաթաթուելով ամառուայ վերմակի մէջ: - Էգուց էլ կարող եմ ներկայանալ:

- Այստեղ մեծաւորները, երեւի, խիստ պահանջողներ են, - նկատեց տիկինը:

- Իսկ ես խիստ պահանջը հեչտութեամբ չեմ վճարում, - ասաց ամուսինը:

Տիկինը, կարծես, ամուսնի յամառութիւնը պատժելու համար, վառեց մի բարակ պապիրոս, սկսեց ծխել: Ամուսինը այդ նկատելով, սկսեց ազաչել նրան.

- Թո՛ղ տուր, ի սէր Աստուծոյ, քանի՛ անգամ ասել եմ քեզ, որ թէյից առաջ չծխես: Դու ամբողջ գլուխը անհանգիստ էիր, դարձեալ հազում էիր:

Տիկինը ուշադրութիւն չդարձրեց եւ, ամուսնուն աւելի չիդրացնելու համար, մօտեցաւ նրա մահճակալին, ընկաւ նրա կուրծքի վրայ, ասելով.

- Ես քո բժշկութեանը չե՛մ հաւատում, չե՛մ հաւատում: Այդ միջոցին նա աւելի սաստկութեամբ ներս քաշեց պապիրոսի ծուխը եւ ապա իր դունատ շրթունքների միջից փչեց երիտասարդի խիտ մազերի վրայ, որոնք կորան մուխի մէջ:

- Այդ ի՞նչ երեխայութիւն է, - ասաց երիտասարդը, եւ գլուխը վեր բարձրացընելով, իւր մանկահասակ կնոջ անմեղ չարութիւնը վարձատրեց ջերմ համբոյրներով:

Դրանք այն ամուսիններից էին, որ մինչեւ մահ, մինչեւ խորին ծերութիւն ապրում են իրանց ամուսնութեան մեղրամիսի մէջ: Արդէն հինգ տարի էր, որ միասին էին ապրում, իսկ այսօր, կարծես, առաջին դիշերուայ առաւօտը լինէր նրանց համար:

Երիտասարդը բժիշկ էր: Նա ընտրել էր ծառայութիւն կայսրութեան այդ հեռաւոր անկիւնում ոչ թէ այն նպատակով, որ ծառայութիւնը այսպիսի խուլ տեղերում առաւելութեամբ էր վարձատրւում ոչ, այլ նա աւելի բարոյական վարձատրութիւն էր սպասում այստեղ: Նրան մի առանձին բաւականութիւն էր պատճառում բժշկել դատապարտեալներին, - այդ հօր, մօր, բարեկամների խնամատարութիւնից զրկուած թշուառներին:

Նրա մանկահասակ կինը նոյն մարդասիրական զգացմունքն ունէր: Նա այն բարեսիրտ ու խելացի կիներից էր, որոնց նմանները խիստ հազուագիւտ են լինում ամուսնական կեանքում, - որոնք չեն ձգտում հաճոյանալ տղամարդին մխիթարական կանացութեամբ, որոնք չեն բաւականում օդնել նրան, բաժանել նրա հոգսերը, միմիայն խնայող, տնտես եւ լաւ տանտիկին լինելով, - այլ որոնք պաշտում են տղամարդի իդէալները, նպաստում են նրանց իրագործելուն, վառ եւ մշտաբորբոք դրութեան մէջ են պահում նրա հոդին իւր բարձր, մարդասիրական զգաչափարներով: Այսպիսի լծորդութեան մէջ կինը դառնում է այն գերագոյն ոգին, որից միշտ ներչնչուած է լինում տղամարդը, այսպիսի լծորդութեան մէջ տղամարդի եռանդը երբեք չէ մեռնում:

(Շար. 185)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Յակէ Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արթողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

×

Կապոյտ Յակէ Անիէռ - Պուա - Կոլոմպ եւ Արժանթէոյի մասնաճիւղը, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին:

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Ժամերգութիւն՝ 9-ին:

Պատարագ՝ 10-ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըմտաճեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենայ հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետին օծման 30-ամեակին առթիւ:

Ցետ Պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերար՝ ձէպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պատմագեան, Խարբուլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան զերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցեալց հոգիներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Այրի Տիկին Արաքսի Շաքարեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Շաքարեանի եւ զաւակներուն, Բաքուր Շաքարեանի, Օր. Քրիստինէ Շաքարեանի, Դաւիթ եւ Յասմիկ Շաքարեանի, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, աներհօր, եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԲԱԳՐԱՏ ՇԱՔԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը կը կազմակերպէ վերամուտի իր առաջին դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, կեդրոնի սրահին մէջ:

Դասախօս՝ ՏՈՔԹ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ

հիմնադիր արդի հայ գրականութեան

Ազատանութիւններ՝ դրացէխին երկեքու հատուածներէն:

Դասախօսութենէն առաջ կարելի է մասնակցիլ պուֆէի մը, ժամը 7·30-էն սկսեալ: Հեռաձայնել մէկ օր առաջ՝

326 50 43 *կամ* 278 31 93

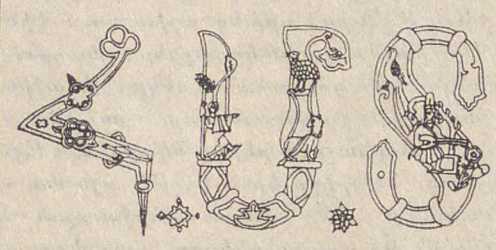
Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55035

ՆՈՒԻՐ

ՆԻՍ. - Տիկին Մաւի Գրիգորեանի յաջող գործակատարութեան եւ բուժման առթիւ, իր ամուսինը՝ Ժան Գրիգորեան կը նուիրէ 300 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Monsieur ARA ALLAHVERDIAN

a le plaisir de vous faire part de l'ouverture de son cabinet de Masso-Kinésithérapie
au 32, av. Jean Jaurès, 92140 Clamart
à partir du 16 Septembre.
sur rendez-vous tél. 642 42 00
ou à partir de 25 octobre 46 42 42 00

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE

avec Jean-Jacques V A R O U J A N

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible à la librairie de la M.C.A. de Decines

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE (U.C.F.A.F.)

vous invite à une rencontre avec
Henri VERNEUIL
à l'occasion de la parution de son ouvrage autobiographique
« *M A Y R I G* »
édité chez R. Laffont

le Jeudi 26 Septembre à 20h45
au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, cité du Wauxhall, Paris 10e M° République

Henri Verneuil dédicacera son livre au terme de la soirée

ENTREE LIBRE

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre
M A Y R I G
le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera
HENRI VERNEUIL
pour la présentation et la signature de son livre
« *M A Y R I G* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures
l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE DE MARSEILLE

EXPOSITION

LE LIVRE ARMENIEN

A TRAVERS LES AGES

DU 2 AU 21 OCTOBRE

à la Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille - La Canebière
Sous la Présidence d'Honneur de :
GASTON DEFFERRE
Ministre d'Etat chargé du Plan et de l'Aménagement du Territoire, Maire de Marseille
Sous le Haut Patronnage de :
JACK LANG
Ministre de la Culture
VERNISSAGE : VENDREDI 4 OCTOBRE à 18h30

ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ, կազմակերպութեամբ՝
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
Հոկտեմբեր 2Է՝ 21

CONFERENCE — Samedi 5 Octobre à 21h
à la MAJC 12-14, rue St Bazile
— Prof.M. SALVINI (Rome) : *Avant l'invention de l'alphabet*
— Rév. Père Nersès DER NERSESSIAN (Venise) : *Les manuscrits arméniens* (en arménien)
Projection de diapositives

ENTREE LIBRE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի դասընթացքները կը վերսկսին:

ՋԱՓԱՀԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 23, երեկոյեան ժամը 8-էն 9·30: Կը դասաւանդէ՝

Հ. ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՔԷՍԻՇՃԵԱՆ

ՓՈՓՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Շորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5: Կը դասաւանդեն՝ Օր. Գաթի Զուլամեան, Տիկիններ՝ Սիլվա Էքմէքճեան եւ Սիլվա Քէշիշեան - Հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, - Տիկին Աստղ Շուշանեան - երգ եւ նուագ, - Տիկին Սիւզան Մաքարոֆ - դծագրութիւն, - Հ. Մանուէլ Վ. Պաթպատեան - կրօնագիտութիւն: -

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան մանուկներն ու պատանիները: Դասերը կը տրուին կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց, Փարիզ 5-րդ:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25-ին:

Աշակերտները կ'ընդունուին 6 տարեկանէն սկսեալ: Դասերը տեղի կ'ունենան ժամը 14-էն՝ 17:

Ագճանապրութիւնները կը կատարուին վերամուտի օրը:

Հայերէնի դասեր նաեւ չափահասներուն, համաձայն եղած դիմումներուն:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
SAISON 85 - 86

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
HENRI GALLOIS
Solistes
Jean TER MERGUERIAN (*Violon*)
Anne-Marie GHIRARDELLI (*Piano*)
Hélène CESARO (*Piano*)
et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F

C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա: Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ: 260 Ֆ.

Արտասահման: Տար. 550 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

25

MERCREDI

25 SEPT.

1985

LE NUMERO : 3,00 F

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.058

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.058

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՄ

ՅԱՅՐՆ ԵՆՔ ԾՐԱՐՈՑ

ԹՈՒԼԹԵՐ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

ՐՎ ԻՆՉ ԳԻՏԷՐ

—×—

Պաշտպանութեան նոր նախարարը՝ Փօլ Քիլէս թղթածրար մը պտեր է, ուր կը պակսին գլխաւոր փաստաթուղթերը, այսինքն հարկ տեսնուեր է թուղթեր փճացնել: Երբոպա Մէկ, ձայնատփուռի կայանը, հաւաստի աղբիւրներէ քաղած լուրերու համաձայն, կը պնդէ որ Ֆրանսիա դիտէր ամէն բան, աւելի քան երկու ամիս է, այսինքն Յուլիսի սկիզբէն իսկ, երբ Թիւրքէյճ կեդծ ամոլը կը ձերբակալուէր: Կը կրկնուի նաեւ որ Ռէնպօ Ուաքիըրը ընկղմելու հրամանը քաղաքական պատասխանատուէ մը եկած է եւ ոչ՝ զինուորական (այս դնագքով, ի վերջոյ Մաթիւնեոնէն էլիզէ կրնանք հասնիլ): Առջի օր, Ռոլան Տիւմա կը չեշտեր - քիչ մը հապճեպ - թէ ներողութիւն խնդրելու տարց չի կրնար ըլլալ, ինչպէս կը պահանջէ Նոր - Զելանտայի վարչապետը, երկուշաբթի, Ֆապիուս կը հեռաձայնէր Լանժէ ըսելու համար՝ «կը ցաւիմ», ինչ որ սակայն չի գոհացներ Լանժը, որ կը պնդէ՝ ներողութիւն խնդրեցէք: Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարն ալ մէկ ժամ տեսնուած է Նոր - Զելանտայի փոխ - վարչապետին հետ եւ միացեալ դեկոյց մը հրատարակած են, ուր կ'ըսուի թէ կրկին պիտի տեսնուին, նիւ - Եորք ուր կը գտնուին:

Ամէն բան կը լուսաբանուի եթէ գաղտնի պատարկութեանց պետը՝ Յովակալ Լաքոսթ խօսի: Բայց, ինչո՞ւ խօսի հիմա, երբ պաշտօնազրկուեցաւ որովհետեւ չհաւնեցաւ:

Ամէն պարագայի մէջ, դեռ ծայրն ենք հարց եւ որքան ալ Քիլէս պահանջէ Ֆի - ֆի - ֆի - Ը-էն որ վերակազմէ Թղթածրարը, շատ դժուար չէ, ի հարկին, ենդադրել որ կառավարութիւնը ինք հրապարակէն վերցուցած ըլլայ «խան - գարող» փաստեր: Նոյն (Երբոպա Մէկ, նաղ Վիլընէօվ) աղբիւրներու համաձայն, Ֆապիուս երբ տեղեկացած է էռնիէն, մերժած կ'ըլլայ Լաքոսթի առաջարկը՝ բանակցելու Նոր - Զելանտացի - ներուն հետ, «անխոստովանելի» նկատելով կատարուածը եւ նախընտրելով՝ ձգել որ անցնի (բայց՝ չանցաւ): Եթէ պարզուի որ ճիշդ է այս պարագան (հերքուեցաւ եւ սուտերու տոպրակ մը որակուեցաւ), շատ արդար չի դառնար որ էռնիէն «հրաժարեցուի», փոխանակ Ֆապիւսի: Առայժմ, բոլոր յայտնութիւնները, լուրերը, տեղեկութիւնները, մեղադրանքները մանաւանդ, ուրիշ երեսով մը չունին քան հասարակ հաշուեյարդար մը զանազան սպասարկութեանց ու կառավարութեան միջեւ, որու մէջ, հաւնեցողը բուն վճարողը Ֆրանսան է, իր վարկով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թուրք ժողովրդական երգիչ՝ Ռուհի Սուի թաղումը, կիրակի օր, բաւական ցոյցերու առիթ տուած է եւ միջադէպեր ալ պատահած են: Սու, 73 տարեկան, ժպրոտ մը նկատուած է բոլոր վարչա -

(Շար.ը Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՏԷ՞Ք ՈՒՐ Է ԱՍԱԼԱ-Ի ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ...

... Ս. ՂԱԶԱՐ, ՄԽԻԹԱՐԻ ԿՂԶԻՆ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅՑԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻԻՆ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԵՆ ՎԱՆՔԷ ՎԱՆՔ

—×—

Որեան գիտենք «*Կիւնէշ*»ը երգիծաթերթ չէ: Զվերադառնանք «*Հիւրրիյէթ*»ի, որ 1982 Փետրուարէն ի վեր, Մէթին Տօղանալփի վա՛ռ երեւակայութեամբ սկսած թերթօնը կը շարունակէր դեռ վերջերս (Օգոստոս 13) միշտ հայկ. ահաբեկչութեան բոյն նկատելով Ս. Ղազարը: Յիշենք միայն աւելի «լուրջ» նկատուած «*Եանքը*»ն, որ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքը վերածած էր ահաբեկիչ արտադրող կեդրոնի մը, հասնելու համար «*Կիւնէշ*»ի···: Այս վերջինին թղթակիցն է՝ Րէհա Էրուս որ ամառը վենետիկ գացեր է, պտըտեր է Ս. Ղազար, նկար ալ խաշուեր է Մխիթարի յուշարձանին առջեւ եւ հաստատեր որ *ԱՍԱԼԱ*-ի ռազմագիտական կեդրոնը հոն է: Այդպէս ալ գրեր է իր թերթին, խմբագրապետն ալ հրատարակեր է, մեզի ալ կը մնայ կարդալ նոյն լրջութեամբ···

×

«*Կիւնէշ*»ի աշխատակիցներէն Րէհա Էրուս պատկերազարդ յօդուած մը հրատարակածէ Թերթին վերջին թիւին մէջ, ուր կը պնդէ, թէ Հայերը Ս. Ղազարի մէջ միշտ ջարդին մասին հրատարակութիւններ կ'ընեն եւ ոչն ու ատելութիւնը մըշտարծարծ կը պահեն: Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ չարք մը լուսանկարներ, կղզիի համայնապատկերին, աղբիւր - յիշատակարանի մը, Վանքին այլազան մասերուն, Մխիթար Աբբահօր Ցուչար - ճանին եւ Տպարանի Տեսուչ Հայր Կոմիտաս Մանուկեանի հետ, ինչպէս նաեւ տիտղոսագիրը «Հայ Ընտանիք» հանդէսին:

Թղթակիցը կը դրէ, թէ երկար տարիներէ ի վեր հակաթուրք քարոզչութիւն կը կատարուի այս կղզիին մէջ, ուր բազմաթիւ առարկաներ եւ կեդծ լուսանկարներ կը ցուցադրուին 1915-ի դէպքերուն մասին: Թերթը կը դրէ, թէ հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւն *ԱՍԱԼԱ*-ի ռազմագիտական կեդրոնը եղած է Վենետիկի հայ քահանաներու Սուրբ Ղազար կղզին, որ վերջերս մեծ վնասներու ենթարկուած ու անանկացած է իր կատարած կարգ մը մութ գործերուն հետեւանքով, ինչպէս կը պնդուի ամերիկեան մամուլին կողմէ ալ: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ հակառակ խիստ արգելքին, թղթակիցը յաջողած է ազատ - համարձակ մտնել Վանքէն ներս ու չրջագայիլ անոր բոլոր բաժինները: Ըստ թղթակցին, միջոց մը Թուրքերու համար անմատչելի վայր մըն էր այս կղզին, ուր ամէն միջոց ձեռք առնուած էր որպէսզի ոչ մէկ Թուրք ու մանաւանդ ոչ մէկ լրագրող կարենայ մտնել:

Թղթակիցը ապա կը յիշեցնէ, թէ ինքը մասնաւոր հրաւէրով մըն էր գացած Ս. Ղազար, տեղւոյն հոգեւորականներուն փափաքով եւ տեսած էր թէ ոչ մէկ արտակարգ ապահովութեան միջոց ու արգելք գոյութիւն ունէր եւ դիւրաւ կարելի էր երթալ հոն, Վենետիկէն վարձուած չոգեմակոյկ մը նաւելով պարզապէս:

Ամբողջ աշխարհի հայկական չարժումին հրանիւթը կազմող հակաթուրք հրատարակութիւններուն գլխաւոր կեդրոնն է այս կղզին ուր կը բարձրանայ նաեւ իրրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան յիշատակարան մը: Հոս եւս որոշապէս յայտնի է, թէ աշխատանքներ կը կատարուին տենդագին՝ Թրքական հողերուն վրայ հայկական պետութիւն մը հիմնելու համար:

Վանքին Մեծաւորն է Հայր Բարսեղ Զեփիճեան որ չի ծածկեր իրենց տարած աշխատանքները այդ ուղղութեամբ ու կը յայտարարէ, - «Այո, մենք մեր հայրենիքին համար է որ կ'աշխատինք: Մեր աղօթքներուն մէջ չարունակ կ'ոգեկոչենք մէկ միլիոն Հայերը, բայց երբեք չենք ընդունիր ահաբեկչութիւնը որպէս միջոց, Հայկական Դատին չարունակման համար»:

Հայ վանականներու զղացումներն ու տրամադրութիւնը Թուրքիոյ եւ Թուրքերուն հանդէպ, մենք կը կռահենք տակաւին կղզի իսկ չհասած, վանքին պատկանող չոգեմակոյկին անունէն դատելով, - «Վանայ Ծով»:

Սուրբ Ղազար կղզիի բնակչութեան թիւը կը փոխուի չարունակ: Վանքին միաբանները, անոնց դասախօսները, 1776-ին հիմնուած տպարանին աշխատաւորներն ու միւս ծառայողները, բոլորը կը գտնուին Պոլսոյ Սէոէֆ կղզիին տարածութիւնը ունեցող հոզմամասի մը վրայ: Մօտաւորապէս յիսուն հոգիի չուրջ կ'ըլլան այդ բոլորը: Վանքին տպարանը, բացի պաշտօնաթերթի «Հայ Ընտանիք» հանդէսէն, որ չարունակ հայկական պնդումները կը կրկնէ, կը հրատարակէ նաեւ հարիւրաւոր այլազան գրքոյկներ, ինչպէս նաեւ կը գրաղի առեւտրական գործերու տպագրութեամբ: Լաւ կ'աշխատի, լաւ գործ կ'ընէ եւ լաւ ալ դրամ կը չահի: Կղզիին վրայ կը գտնուին երկու յիշատակարաններ: Առաջինն է Ցուչարճանը Մխիթար Աբբահօր, որ 1717 թուականին հիմնած է այս Միաբանութիւնը: Իսկ երկրորդը իբրեւ թէ 1915-ին պատահած հայկական ցեղասպանութեան վերաբեր - եալ յիշատակարան մըն է: Կղզիի թան - գարանին մէջ ալ կը գտնուին բազմաթիւ կեդծ վաւերագրեր, այլազան առարկա - ներ, քարտէսներ ու լուսանկարներ 1915-ի դէպքերուն վերաբերեալ, որոնք ցոյց կը տրուին այցելուներուն:

*Վանքին Մեծաւորը Հայր Բարսեղ Զեփիճեան, ներկայիս 75 տարեկան է: Ծնած է Քիւթահիոյ մէջ: Երբ կղզին կը չրջագայի մեզի հետ, միւս կողմէ ալ կը պատմէ, - «Նայէ, դուն քու աչքովդ տեսիր: Կը տեսնես որ ամէն ինչ բաց է հոս, ազատ: Ոչ վանդակոտմ կայ, ոչ պատնէշ կամ որեւէ արգելք, ոչ դուռ ու ոչ կրպակ ու հարկ չկայ անցագիր առնելու, կղզի ելլելու համար: Այո, հայկական չարժում մը գոյութիւն ունի: Բայց մենք դէմ ենք անոր լուծման համար զէնքի դիմելուն, բիրտ ուժի գործածութեան եւ արիւնահեղութեան: Մենք դէմ ենք ահաբեկչութեան: Այդ պատճառաւ ալ, ոչ մէկ կապ ունինք *ԱՍԱԼԱ*-ի եւ այլ ահաբեկչական կազմակերպութիւններուն հետ: Այս կղզիին վրայ միակ զէնք մը անդամ անկարելի է գտնել: Հայերը, Ասիոյ Եւրոպացիներն են: Ներկայիս երկու միլիոն Հայեր աշխարհի այլազան չրջաններուն մէջ իրենց համար մէկ-մէկ հայրենիք կերտեր են ու կ'ապրին խաղաղ եւ պարկեշտ կերպով: Եթէ բոլորս միակ հայրենիքի մը մէջ ապրելու ըլլայինք, շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար անշուշտ»:*

Վանքին մեծաւորին այդ խորհրդածութիւններուն կը մասնակցի թնիկ Պոլսեցի միաբաններէն Կոմիտաս Վարդապետ Մանուկեան, որ իր կարգին կ'ըսէ. - «Դուք ինչպէս որ ցանկացող էք Թուրքիոյ ամբողջականութեան պահպանման, մենք ալ կը մտածենք միակ հայրենիք մը՝ աշխարհի վրայ ապրող բոլոր Հայերուն համար: Մեր այս դասը կը չանենք իմացնել ամբողջ աշխարհի, մեր կատարած հրատարակութիւններուն միջոցաւ:

Կղզիին մէջ կանգնուած եւ 1915-ին իրրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան մէկ միլիոն զոհերը ոգեկոչող յուշարձանին առջեւէն անցնելուատեն, բոլոր վանականները կը խաչակնքեն եւ այնպէս կ'անցնին՝ իրենց ցեղակիցներուն յիշատակին:

Կ'ըսուի, թէ ամբողջ աշխարհի ամէնէն ազդեցիկ չրջանակներուն մէջ կը ցրուեն Հայ Ընտանիքը, որուն մասնաւորաբար Ապրիլի թիւը երբ կը թղթատենք, կը հանդիպինք այնպիսի դրութիւններու, զորս կ'ակնկալէինք տեսնել արդէն: Հանդէսը, կ'ըսեն թէ բացառիկ բովանդակութեամբ մը պատրաստուեր է իրրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան տարեդարձին առթիւ: Կը պարունակէր այդ նպատակաւ գրի առնուած բանաստեղծութիւններ, կենսագրութիւններ, հերոսապատումներ, այլազան յուշարձաններու նկարներ, Հայաստանի քարտէսը, 1915-ի դէպքերը յիշեցնող խորհրդապատկերներ եւ այլ նման նիւթեր···:

Վանահայր Զեփիճեան կը չարունակէ, - «Ահա մենք այս ձեւով է միայն որ մեր ձայնը լսելի կը դարձնենք ամբողջ աշխարհի»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԵՆՔ

—○—

Սպանիոյ կաթողիկէ թագաւորներու իշխանութեան օրով, ժե. դարուն Հրեաները վտարուեր են այդ երկրէն. գացեր են ապաստան փնտռել Փոքր Ասիոյ եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Այդ թուականէն անցեր է չորս դար: Անոնք՝ Հրեաները, իրենց գացած երկիրներուն մէջ մինչեւ այսօր սերունդէ սերունդ փոխանցելով պահեր են իրենց լեզուն, բարբերը եւ նոյնիսկ Սպանիա թողած իրենց տուներուն բանալիները. իրենց համար ամէնէն կենսականները կ'երեւի:

Հրեաներուն նման Աստուծոյ շատ սիրած մէկ ժողովուրդն ալ մենք ենք. վըտարուած, թափառական, ցիր ու ցան: Ու այսօր, երբ տակաւին միայն եօթանասուն տարիներ մեզ կը բաժնեն չարաչուչ թուականէն, մենք ալ պահած ենք բաներ. մեր լեզուն ու բարբերը: Առաջինը՝ «յետադիմական» զանգուածի մը մօտ որ հետզհետէ կը նօսրանայ, իսկ երկրորդը՝ համայնագիտարաններու էջերուն վրայ:

Իսկ եթէ 4 - 5 դար ետք գտնուի յօդուածագիր մը որ գրիչը ձեռք առնէ գրելու համար Հայերու՝ այս աշխարհացրիւ, բազմաչարչար, տարօրինակ ժողովուրդին մասին, արդեօք ի՞նչ պիտի գտնէ հիներէն պահուած անոնց մօտ, տոլմայէն, ապուխտէն ու օղիէն զատ:

ԱՐՓԻ

ԿԱՄԱՅԱԿԱՆ ՎՃԻՌՆԵՐ ՈՒ ԱՄԵՆԱՋՈՐ ՎԵՐՈՆԵՐ

«Ինձի մըն է» կ'ըսուի, երբ մէկը ենթարկուած է ուղեղային խանգարման կամ հոգեկան բեկումի մը հետեւանքով զառանցանքներ դուրս կուտայ:

Ժամանակին, մենք ալ «գլուխը ծակ խենթ է» կ'ըսէինք, երբ ճշմարտախօսը առանց այլեւայլի կը հրապարակէր ուրիշի մը կեանքը տակնուվրայ ընող, գործուած սխալի մը գաղտնիքը:

Շատ են այսպիսի պարագաներ՝ հիւանդանոցներու մէջ եւ մեր շուրջը, բայց այդ վիճակներու ահմանումով չի' վերջանար անհատասարակչիռներու չարանը: Խանգարուած ուղեղներու տարբեր դասակարգեր ալ կան: Նոյնքան վտանգաւոր ու վնասարար եւ ատոնց թիւը անհամեմատ աւելի շատ է: Կա'ն, թնաւ ուղեղը չբանող, խորհրդածել չգիտցողներ: Կա'ն տեւապէս ուրիշի ենթակայ, ուրիշի գլուխ սուրը կամ խարդախ մտածումները թութակաբար կրկնողներ: Կա'ն նաեւ, իրողութիւնները հաստատելու որոշում տուած հաւաքական կամքը ձախողելու վերջնագիր տուողներ: Եւ խենթերու այդ աշխարհին մէջ ձուլուած, անէացած են բարոյական բոլոր արժանիքները:

Հայրական իրաւներ, մարդկային ընկերութիւններ տապալեցան յեղաշրջման կամ յետադիմական արագընթաց թափին ներքեւ: Սէր ու յարգանք դիմագիծ փոխեցին: Արդարութիւն գտնելու համար, պէտք է ցուլը ճեռք առնել եւ մուրացիկի պէս փողոց իյնալ: Քրիստոսի յարութեան կը նմանի ազատութիւնը: Կը փնտռես զայն եւ չես գտներ: Կա'մ ամպերու մէջ պէտք է որոնել զայն, կամ գոհանալ բառի կեղծիքով:

Կը կասկածի'նք անկեղծութեան: Կը հաւատանք յոռետեսին:

Ընտրեցէ'ք բացատականը զօրացնող բառաչարք մը· փորձեցէ'ք բամբասել մէկը: Վստահ եղէ'ք, որ հազարաւոր թութակներ հաճոյքով պիտի կրկնեն զայն անզգամ: Բամբասանքը ճամբայ պիտի կարէ· պիտի տարածուի անհատէ անհատ, տունէ-տուն· ամէն մարդ պիտի հաւատայ եւ այլեւս անկարելի պիտի ըլլայ ընդունիլ տալ հաստատութեան թէ՝ ատիկա վարկաբեկելու յատկացուած կանխամտածում կը լոկ:

Երկու հոգի կը վիճին: Վէճը կը տաքնայ, կռուի կը փոխուի· կռիւը՝ երբեմն ոճիրի: Զուգադիպութեամբ մը, լրագրողը անկէ կ'անցնէր: Ի՞նչ լաւ առիթ, թարմ լուրերով թերթը հարստացնելու: Կը քոքէ, կը պրպտէ: Կարծածէն աւելի ծանր է դէպքը· կը լուսանկարէ մէկուն կարմիր շապիկը, միւսին ֆաշիստ գոյնը:

Կարելի չէ այլեւս հաւատացնել թէ՝ աղջիկ մը չկարենալ բաժնելու կռիւ էր եղածը: Թութակը պիտի կրկնէ անհանգիստ, տիրոջմէ տրուած բառերը՝ «սեւ, կարմիր», «սեւ, կարմիր»:

Գործադիրը, անցեալ տարուընէ քիչ աւելի շահած է այս տարի· գոհ չէ· չատ աւելի պէտք է շահէր: Հազար գործաւոր դուրս պիտի նետէ՝ պիւտճէն հաւասարակշռելու համար: Հայց պաշտպանելու գործադուլ մը ծայր կուտայ: Մամուլը վըլվըլուկ կը վրցնէ· «հետապնդուածը՝ յեղափոխութիւն է»: Թութակը կը սկսի իր տրուած յանկերգը· «յեղափոխութի'ւն», «յեղափոխութի'ւն»...

Գործադուլը կը ճգմուի· «յեղափոխութիւնը» կը ճախողի:

Այսպէս, չարունակաբար, ամէն առթիւ, ամէն բանի մէջ:

Իրերամերժ տարրեր հասարակութիւնը բաժնած են հազարաւոր խումբերու եւ հատուածներու· մին կ'ատրի միւսէն անկախ· հաւաքական կեանք գոյութիւն չունի:

Այդ հատուածներու մէկ հատուածն ալ մենք՝ ինքներիս մէջ բաժնուած մանրիկներու բջիջներու, կորիզներու: Կը կիրարկենք նոյն մեթոտները՝ քաղաքական նըրբութեա՛մբ ու վճռակամութեամբ, որ կարելի չէ զարգացնել մարդասիրական ազնիւ զգացում մը:

Երբեմն, կը փորձուի դիմել զրուեցան մը ուժին: Գրուի ան երգիծական, կամ լուրջ· չարուի արամեան կամ գլխագիր, արդիւնք չունենար: Քարէ դարու պէս, ազնուութեան դարն ալ մնացած է մեր ետին:

Երբեմն, հատուածները «լեզուի ծայրով» բարեւ փոխանակելու, ձեռք սեղմելու, իրարու մօտենալու ժպիտ կը փոխանակեն, բայց «Ատածու բարեւ»ին յաջորդող բառը ժպիտը կը սառեցնէ դէմքերու վրայ:

Կը պատահի որ կազմակերպութիւն մը իր 25 կամ 50-ամեակի ոսկեայ թեան առթիւ հրաւէր ուղղէ համանման հատուածի մը: Վիճաբանութիւնները կը յանդին ներկայացուցիչ մը ղրկելու որոշման, բայց յանկարծ վեթօն հասակ կը ցցէ· «Անոնք երբեք բարի նայուածք չեն ուղղած մեզի»...:

Ծանօթ դէմք մը եկեղեցիէն դերեզման պիտի փոխադրուի: Իր վերջին յարգանքի, աւելորդ չըլլար բառ մը արտասանել: Կը պատրաստուի յարմար զրուեցան, բայց փողոցէն անցնող մեռելակառքի առջեւ գլխարկ հանողը, իր հայրենակիցի դագաղին դէմ կը ցցէ անխուսափելի վեթօն· «Եթէ այդ գրուեցան մէջ հայրենիքի անունը չմտցուի, չեղեալ պէտք է նկատել զայն»:

Կրնա՞ս վեթոյին հասկցնել թէ՝ հայրենիքը գործ չունի դերեզմանի հետ:

Բոլոր հատուածներուն համար ալ Ապրիլ 24-ը մէկ նշանակութիւն ունի: Դժբախտութիւնը հո'ն է որ, բոլոր հատուածներու նախապահներուն համար բաւականաչափ տեղ չկայ բեմին վրայ, ո'չ ալ բաւականաչափ ժամանակ բոլորը մըտիկ ընելու: Ուրեմն՝ վեթօն է որ պիտի վճռէ:

Ընտելիքներէն տարբեր բա՞ն պիտի ըսէր թէ՝ չնախագահելը արժանիքի կոթուռտ կը նկատուէր:

Հազարաւոր այդ հատուածներու ճակերուն, պարերուն, հաւաքոյթներուն ու հանդէսներուն տեղ տուող թերթի յօրելեան պիտի ոսնուի: Բարոյական պարտաւորութիւններ կան: Այդ օր կը մոռցուին պարտաւորութիւնները, հակառակ անոր որ յաջորդ օրն իսկ իրենց կերուխումի դրուատիքը պիտի յանձնեն անոր սիւնակներուն, խնդրելով որ իրենց անունները չմոռցուին գլխագիր չարուելու...:

Եւ այսպէս չարունակաբար...:

Ինչպէս բոլոր ասոյթները, հին դիտութիւն է այն հաստատումը թէ՝ «Մարդը կատարեալ էակ է իր ուղեղով ու տրամաբանելու չնորհով»:

Մարդը անկատարէն ալ վար պիտի մընայ, եթէ չջնջացնէ բոլոր թութակները եւ դահճապետ վեթօն:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՌՈԶԷՆՊԷՐԿՆԵՐՈՒ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

1951 Ապրիլ 5-ին մահուան կը դատապարտուէր Ռոզէնպէրկ ամուսինը· անոնք ամբաստանուած էին Խորհ. Միութեան հաշուոյն լրտեսութեան յանցանքով: Պէտք է. Պապէն մինչեւ Արակոն ու Սարթր մտաւորականութիւնը դրեթէ ամբողջ մարտաւորականութիւնը պահանջեցին Ամերիկայի այդ չըլլանի մարդասպանութեան: Տրուած ըլլալով որ լրտեսի հարցին թղթածրարը այսօր տրամադրելի է բոլոր պրպտողներուն, ամերիկացի երկու լրագրող՝ Ռ. Ռատոչ եւ Ճ. Միլթըն այս մասին հրատարակած են գիրք մը· «Ռոզէնպէրկներու թղթածրարը»:

×

Անոնց դատավարութիւնը տեւեց երկու շարաթ: Էֆ. Պի. Այ. տարի մը տեւող պրպտումներէ ետք միայն կրցաւ պատրաստել անոնց թղթածրարը: Իսկ պատմութիւնը աւելի հին է:

Լրտեսական պատմութիւնները յաճախ վէպերու կը նմանին· այս մէկը վերածուած է ողբերգութեան մը:

Առաջին անձը որուն կը հանդիպին պրպտողները, գերման ծագումով Անգլիացի հիւլէագէտ մըն է· Քլաուս Ֆուքս: Բ. աշխարհամարտին, շատ մը գիտնականներու նման ան ալ խոյս տուած է հիթլէրեան Գերմանիայէն ու գաղնակկիցներու տրամադրութեան տակ դրած գիտական իր պաշարը: Այսպէսով որպէս անգլիացի պատուիրակ կը մասնակցի Մանհաթըն ծրագրին որ պիտի յանդի հիւլէական առաջին ռումբին պատրաստութեան: Ան «հայրը» չէ հիւլէական ռումբին, սակայն իր անձնական մասնագիտութիւնը թոյլ կուտայ իրեն մերձենալու այդ չըլլանի մեծ գաղտնիքին: Քլաուս Ֆուքս մասնակցած է անգլիական ծրագրի մը, Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները միացնելէ առաջ իրենց հետազոտութիւնները· այդ չըլլանին է որ առաջին անգամ ըլլալով տեղեկութիւններ փոխանցած է գաղնակկից եւ «բարեկամ» երկրի մը գործակալներուն Խորհ. Միութեան: 1941, պատերազմի տարիներն են ուր Հիթլէրի հրապայլերը կը խուժեն Ուկրանիա եւ Ռուսիա:

Անգլիայէն իր պաշտօնակիցներուն հետ ԱՄՆ փոխադրուելով Ֆուքս անչուշտ կը հետապնդուի խորհրդային սպասարկութեան ամերիկացի գործակալներուն կողմէ: Անոնցմէ մէկը յարաբերութեան կը մտնէ Ֆուքսի հետ· 1943-1945-ի միջեւ բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենան, ուրկէ աւելի ուշ այդ գործակալը պիտի յանդի այն եզրակացութեան թէ Խորհ. Միութեան տեղեկութիւն հաղորդող միակ անձը չէր Ֆուքս:

Մինչ այս, Ֆիննլանտական ճակատին վրայ ամերիկեան դաշնակից սպասարկութիւնը ՔՄ-կէ-Պէ-ի բառերով մը ճեռք կ'անցընէ· ունի ծածկագրութեան «բանական նախնական» դրութիւն մը· սա կայն հակառակ երեւութային պարզութեան, կարելի չըլլար ամբողջութեամբ լուծել անոր գաղտնիքը, ընթերցումի բանալին դանել: Պէտք կ'ըլլայ մինչեւ 1948 սպասել, որպէսզի Էֆ-Պի-Աց-ի գործակալ մը կարենայ օգտագործել զայն· վերջապէս որոշ կը դառնայ թէ Քլաուս Ֆուքս լրտես մըն է:

1949· Ֆուքս երկար տաճնէ որ վերադարձած է Անգլիա եւ Լամբարտ կը մղուի Ափեւմուռքի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ: Ամն-ու ամբողջ տարածքին կը ծաւալի հալածանքը համամիտներու լրտեսներու դէմ: Հիւլէական ամերիկեան մենաշնորհը վերջ գտած է այլեւս· Սթալին եւս ունի հիւլէական իր ռումբը:

Անգլիական սպասարկութիւնները մօտէն կը հետաքրքրուին Ֆուքսի անցեալի գործունէութիւններով: Գործը կը յանձնեն լրտես հետապնդող ծանօթ գործիչի մը· ան կարճ ժամանակի մէջ խոստովանութիւններ կը կորզէ Ֆուքսէն:

1950, Փետրուար 2-ին լրտես բնադէտը վերջապէս կը ձերբակալուի, կը դատապարտուի 14 տարուան արգելափակման: Ո'չ միայն Անգլիոյ, այլ նաեւ Միացեալ Նահանգներու մէջ մեծ ազմուկ կը յարուցանէ պատահարը: Էֆ-Պի-Աց կը մեղադրուի հարկաւոր ուշադրութիւնը դարձուցած չըլլալով ապաստանեալ բոլոր նախկին համայնավարներուն: Անգլիացիները կը մերժեն Ֆուքսը յանձնել Ամերիկացիներուն: Էֆ-Պի-Աց· կը սկսի մաղել իր անուանացանկը· այս պրպտումները եւ Ֆուքսի քրոջ արտայայտութիւնները զերենք կ'առաջնորդեն Տէյվիս Գրենֆիլտի մը հետքերուն վրայ: Ան ոչ միայն կը խոստովանի թէ տեղեկութիւններ փոխանցած է, այլեւ հարցին մէջ մուխ կ'ընէ նաեւ իր քոյրը եւ քեռայրը՝ Ժիւլիուս Ռոզէնպէրկ:

Մնացեալը յայտնի է: Ռոզէնպէրկներու անմեղութեան ջատագովները հոս հարցը կը ներկայացնեն որպէս մեքենայութիւն, սադրանք կամ ոստիկանական պղտութիւն մը: Սակայն արամաբանական եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Ռոզէնպէրկները ունեցած են գործունէութիւն մը, ի նպաստ Խորհ. Միութեան: Անոնց թղթածրարին հեղինակները կը փաստեն թէ ան ոչ միայն խորհրդային լրտես մըն է, այլ նաեւ ցանցի մը կազմակերպիչը:

1950 Յուլիս 17-ին Ժիւլիուս կը ձերբակալուի, կը բանտարկուի: Կինը՝ Էթել նոյն ճակատագիրը կ'ունենայ Օգոստոս 11-ին: Բացայայտ է որ Էֆ-Պի-Աց. գործիք կը դարձնէ զայն որպէսզի ճնշում բանեցնէ ամուսնոյն վրայ: Սակայն ամուսինը կը յամառի կրկնելու թէ յանցաւոր չէ, չի հասկնար նոյնիսկ թէ ինչի մասին կ'ուզէ խօսիլ դատախազը: Ինք խղճմտանք ունեցած է իր անցեալին հետ ու այդ է պատճառը անոր զրպարտութիւններուն: Ինքը ամերիկեան ձախին գինուորագրեալ մըն է, յառաջապահ մկն գոհ՝ իր երկրին հակահամայնավար մոլուցքին: Այս կեցուածքը, որ կրնայ արդար դատի մը նուիրեալներուն հիացում պատճառել, կրնայ նաեւ բոլորովին սըխմար ու անհեթեթ թուիլ: Ամէն պարագայի մէջ Ռոզէնպէրկներու թղթածրարը քննող մէկը կը տեսնէ որ ան կարծուածին չափ անմեղ չէ ... անշուշտ եթէ սակայն Խորհ. Միութեան ի նպաստ լրտեսութեան արարքը ոճիր մը չի նկատուիր:

Իր ամուսնոյն որուն հանդէպ մեծ սէր կը տածէ - պաղարիւն համարձակութիւնը տեսնելով էթէլ եւս կը ցուցաբերէ նոյն կեցուածքը: Այնքան որ կը թուի նոյնիսկ թէ ան է կազմակերպութեան ուղեղը ու ամուսինը անոր ազդեցութեան տակն է: Փաստաբան կը գտնէ, որ նոյն վարմունքը կ'ունենայ: Ի վերջոյ ամերիկեան հանրային կարծիքին մէկ հատուածին ճնշումին տակ ու հակասեմական չարժում մը ստեղծելու վախով· (Ռոզէնպէրկները, իրենց մեղսակիցները, դատաւորներն ու փաստաբանը անդամներն էին Նիւ Եորքի հրեայ գաղութին), Էֆ-Պի-Աց-ի ճնշումներուն ալ ենթակայ, որոնք վերջին պահու խոստովանութիւն մը կը յուսային, Ռոզէնպէրկները մահուան դատապարտեցան:

«Ռոզէնպէրկներու թղթածրարը» հատորին հեղինակները եթէ համոզուած են Ժիւլիուսի յանցաւոր ըլլալուն, անմեղ կը նկատեն սակայն էթէլը որ գոհ դարձած է «դատական սխալ»ի մը:

Ցարուցուած աղմուկը կը չարունակուի· ամբողջ դատավարութեան չրջանին· լրտեսութեան տարբեր պարագայի մը լրտեսները պարզապէս պիտի փոխանակուէին: Պատմութեան եւ աթոռական յաղաչրջումի տեսանկիւնէն Ռոզէնպէրկի Խորհրդային Միութեան փոխանցած տեղեկութիւնները ծիծաղելի են:

Անոնց մահապատիժը կը գործադրուի 1953 Յունիս 19-ին էլեկտրական աթոռի վրայ, Նիւ-Եորք:

Իրենց ձերբակալութենէն մինչեւ մահապատիժի գործադրութիւնը Ռոզէնպէրկները դարձան էատարրը պայքարի մը որ զիրենք գերազանցեց: 1950 Յունիսին սկսաւ Քորէայի պատերազմը: Հանրային կարծիքին մեծամասնութիւնը այս բախումին մէջ երրորդ աշխարհամարտի մը նախաքայլը կը նշմարէր· երրորդ աշխարհամարտ մը որ «աթոմական» պիտի ըլլար:

Միւս կողմէն Ռոզէնպէրկները կը մարմնաւորեն երկու «պարտեալ» դէմքեր, դատավարական բազմաթիւ ազդեցութիւններով չահագործումի մը:

Ամէնէն սոսկալին այն է որ այս հատորին ընթերցողը ահռելի կասկածներ կ'ունենայ· հապա եթէ Ռոզէնպէրկները հետախոյներու, վերապահութիւններու տեւանք դարձան մարտիրոսներ: Պատասխանը կախում ունի իւրաքանչիւր ընթերցողէ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՆԱՑԻՆ ԱՆՄԱՍ...

Նա հերկեց հողը, հունտը պահ տուեց թնամքով, ջուր ցօղեց վրան, նայեց երկընքին:

Աչահիտը լոյս ու ջերմութիւն յղեց. սերմը խոխոջաց, աչքը բացեց, ծիլ տուեց: Մեղեդիներ ծորացին, ծիլը վարթամացաւ, ձգուեց դէպի երկինք:

Կանաչ թրերի նման տերեւները դրկեցին յակինթի ցօղունը, նա սրթսրթաց, փշաքաղուեց ու յուշիկ բացեց կապոյտ աչքը. տեսաւ իր արարողներին՝ հողին, ջրին, հերկողին եւ երկնքում՝ Աստղին:

... Պոկեցին նրան տունկից, զոհասեղան տարան՝ հեթանոս Աստղիկի բոց կուրծքը զարդարելու:

Արարողները մնացին անմահ:

×

ԾԵՐ ԾԻՐԱՆԻՆ

Պապս ծիրանի կորիզ է տնկել մեր այգում, տասս աղօթք է մրմնջացել ու ցօղել հողը:

Շատ ու շատ տարիներ են անցել, նըրանց տապանաքարերը մամռակալել են վաղուց:

Կանգուն է կորիզից ածած ծիրանի ծառը՝ մի ծեր հսկայ, բունն ու ճիւղերը ճաքճքուած:

. Քանի՛ - քանի՛ հատ ու բարակ ճիւղեր են չարդուել ու հատուել, քանի՛ - քանի՛ զարուն ու ամառ է տեսել, թըռչունների քանի՛ սերունդ է կոցահարել նրա պատկն ու անցել:

Ծառի գագաթը բարձր է, երկնքի հետ խօսող: Ամէն տարի ծաղկում է փարթամօրէն, լոյսի պէս մաքուր պսակ դընում գլխին, եւ ծաղիկների թմրմ բուրմունքի հետ մի մեղմիկ չքնաղ է թրթռում օդում:

Զլինի թէ, իրօք, տատիս ու պապիս արդար հոգիների ապրում են նուրբ - նրբին ծաղկաթերթերի մէջ ու չեն ծերանում, չեն մեռնում երբեք...:

×

ՁՆՃՂՈՒԿՆԵՐ

Երկու ճնճղուկ կոցահարում էին բակը նետած չոր հացի կտորը: Ալ ու ձախ նայելով, ոտտոտում, թռչռում, հացի մի ծայրից փշրանք էին պոկում, չտապ կուլ տալիս, վզները ծռմռում ու նորից կըտցում քրքրուած պատառը:

Ինչ անց ետ - ետ ցատկռտեցին ու թըռան մօտիկ ծառի մերկ ճիւղերին թռչկոտող ծիտիկների մօտ: Ի՞նչ ասացին նրանց՝ անիմանալի բան է: Միայն այն տեսայ, որ մի կատարեալ «տուրուդմփոց» սկսուեց հացի կտորի շուրջը: Շատ էին, բոլորին բաժին չէր հասնում, թռչկոտում էին, հրմշտում իրար. կցահարում. փետուր էր թափւում գետնին:

Անշարժ նայում էի պատուհանից ու մտածում. այն երկուսը երեւի արիւնակիցներ կամ մտերիմներ էին, փորիկները կշտացրին ու նոր միայն յիշեցին իրենց համայնքի թեւաւորներին: Ինչ կը լինի, խորհեցի ես, արի սրանց կերն աւելացրու:

Իմայ բակ, բոլորը մի թեւ առած թըռան՝ քաղցր կտուցներին: Հացի ահագին փշրանքն ու մի բուռ էլ կուտ նետեցի «կռուի դաշտ» ու ետ եկայ սենեակ: Շատ չէր անցել, զարմանքով տեսայ որ ամբողջ համայնքը համերաշխ, առանց գըզուըռտոցի վեր է քաղում հատիկ ու փըշրանք:

Աչխոյժ ծխծխուով, իրար չոչելով, կըտուց - կտուցի կերան, կշտացան, մի բան էլ Թողին «սեղան»ին: Երամ կազմած սրբացան հեռու ու լիքն բազմայարկի տանիքին՝ բարձունքներից նայելու աշխարհի անցուդարձին:

ՀԱՅԿԱԶ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ եւ Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան բոլորած է իր առաջնորդութեան 25-ամեակը: Այս առթիւ, Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը, Սեպտեմբեր 6-ին ճաշ մը տուած է, որուն ներկայ եղած են «Եբեւան» կազմակերպութեան նախագահ՝ Տիրան Բարիքեան, Արտաքին նախարարութեան կից պուլկար ուղղափառ եկեղեցւոյ եւ կրօնական հարցերու կոմիտէի ներկայացուցիչ Թ. Ադամճեւ, պուլկար եկեղեցւոյ Ս. Սինոդի քարտուղար Կելասիյ Եպիսկ., պուլկարահայ բողոքական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Կ. Ալթունեան, պուլկարահայ եկեղեցական վարչութիւններու պատուիրակներ, քահանաներ եւ հիւրեր:

Բացումը կատարելով Թեմական Խորհուրդի նախագահը՝ Կարօ Տէր - Մեսրոպեան, բնութագրած է Տիրայր Արք.ի կեանքի ուղին եւ ժողովրդանուէր գործունէութիւնը: Կելասիյ Եպիսկ. վեր առած է Տիրայր Արք.ի նպաստը հայ եւ պուլկար ժողովուրդներու եւ եկեղեցիներու փոխադարձ սերտ կապերու ամրապընդումին մէջ: Թ. Ադամճեւ անդրադարձած է Առաջնորդին ծառայութիւններուն:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Տիրայր Արք. ըսած է. «Արարատի ատորոտէն Վիտոշի ատորոտը գալով, ես զգացի պուլկար ժողովուրդի ազնուութիւնը, եղբայրական անկեղծ վերաբերումը Հայերու հանդէպ»: Ապա պատրաստակամութիւն յայտնած է աւելի կորովով նուիրուելու իր առաքելութեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

×

1986-ին Կ. Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը կը բոլորէ իր հիմնադրութեան հարիւրամեակը: Ներկէս Պարոյրաք Վարժապետեանի նախաձեռնած կրթական այս հաստատութիւնը նախախնամական դեր խաղացած է մտաւորական սերունդի եւ ազգային գործիչներու պատրաստութեան մէջ: Մոսկուայի Լազարեան եւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարաններէն, ինչպէս նաեւ Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանէն ետք Կ. Պոլսոյ Կեդրոնականը հանդիսացած է հայ միտքը դարբնող լուսոյ վառարան մը: Կրթարան մը՝ որ մեր ժողովուրդին տուած է Մեծարենցի, Թէքէեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի պէս քերթողներ, Հրաչեայ Աճառեանի, Արշակ Ալպօյաճեանի, Արշակ Զօպանեանի պէս բանասէրներ, Երուխանի եւ Սարդիս Մինասեանի պէս գրագէտներ եւ բոյլ մը ուսուցիչներ, թժիշկներ, ճարտարապետներ, առեւտրականներ:

Վարժարանին հարիւրամեակը պատշաճ չուքով տօնելու համար Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը 1986-ը կը հռչակէ յոբելենական տարի: Մշակութային, ընկերային եւ թատերական - գեղարուեստական զանազան ձեռնարկներով արժանաւորապէս ոգեկոչելու նպատակով այս յոբելեանը, Միութիւնը կեանքի կոչած է Յոբելենական Յանձնախումբ մը:

Արդ, Յանձնախումբս ներկայիս կոչ կ'ընէ բոլոր կեդրոնականցիներուն, որպէսզի զօրավիգ ըլլան իրեն, իր ծրագիրներու իրականացման համար: Յանձնախումբս որոշած է պատմական այս թուականը յաւերժացնելու համար, տօնակատարութեանց առընթեր, նաեւ հրատարակել յուշամատեան մը՝ որ պիտի բովանդակէ Կեդրոնականի պատմականը, անոր դերը ներկայացնող եւ անկէ յուշեր պարունակող էջերը, պատկերազարդ: Հետեւաբար, կը խնդրուի յուշամատեանի համար նիւթեր եւ նկարներ ղրկել Յանձնախումբիս՝ ներքոյիշեալ հասցէով, մինչեւ Նոյեմբեր 30 :

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
100-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հասցէ. -

Les Anciens du Lycée Guetronagan
151, rue Montmartre, 75002 Paris

Արտասահմանի հայ մամուլէն կը խընդրուի արտատպել սոյն հաղորդագրութիւնը:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԽՈՒՄԲ

Նիս. - («Ցառաջ»). - Շրջանիս Հայ Մարզական Միութեան հիմնադրութեան վաթսունամեակը՝ ընթացիկ տարուան Մայիսին, պատեհ առիթ կը հանդիսանայ, որպէսզի անոր եռանդուն նախագահը՝ Ռոպէր Գանճանակեան, որ միշտ կը միտի Հայ տարրերով առաւելապար մարզական խումբեր կազմել, զանազան ճիւղերու մէջ ու դասաւորումներով, նախաձեռնէ Պասքէթ - Պոլի կազմի մը, նոր: Մանաւանդ, որ այդ ուղղութեամբ տակաւ տարրեր դոյութիւն ունէին:

Տուեալ ամիսէն սկսեալ կեանքի կը կոչուի Հայ Մարզականի Պասքէթ - պոլի խումբը:

Մարզիչն է, - մէյժամանակ խաղացողներու գլխաւոր սիւներէն մէկը, - Նուրհան Պալեօզեան: Միւս անդամները՝ Առաքել Պալեօզեան, Արեւ Քէչիչեան, Հայկազուն Էրմիչ, Օննիկ Կարագեան, Մարզար Կարագեան, Տիգրան Կիւտենեան, Տիգրան Թիմուրճեան, Հայկ Քայմաքճեան եւ Մայք Պեզճեան:

Կանոնաւոր փորձեր՝ ձեռնհաս մարզիչի մը ցուցմունքներով: Խաղացողները՝ փորձի տէր:

Նորակազմ խումբին առաջին զոյգ մըրցումները կը կատարուին Թրնեւէն յառուկ Նիս հրաւիրուած Զուիցերիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան խումբին դէմ, միշտ Հայ Մարզականի 60-ամեակի չրջանակին մէջ:

Զոյգ յաղթանակներ Նիսեցիներուն համար:

Նորակազմ խումբը, պասքէթի 1985 - 1986 եղանակի մրցաշարքին (Ալփ - Մարիթիմ) իր մասնակցութիւնը կը բերէ: Կը յուսանք նորանոր յաջողութիւններ, որպէսզի Հայ Մարզականին պատուաբեր անունը բարձր մնայ մարզասէր չրջանակներուն մէջ:

Բոլորին փափաքն է, որ Հայ երիտասարդներ ստուար թիւով խտացնեն չարքերը նորեկ խումբին:

Պատասխանատուներուն բաղձանքն է նաեւ, որ Ֆրանսահայ այլ մարզական միութիւններ, այս ուղղութեամբ կապ հաստատեն եւ հանդիպումներու նախաձեռնարկ ըլլան դիմելով Նիսի Հայ Մարզականին:

Ժ. Մ.

Union Sportive Arménienne de Nice
280, bd. de la Madeleine, 06000 Nice

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Դեռ եւս օրիորդ էր նա, դեռ եւս նոր էր ծանօթացել իր ապագայ ամուսնացուին հետ, սկսեց բժշկական գրքեր կարդալ, յաճախել հիւանդանոցները եւ ներկայ գտնուել անդամահատական գործողութիւնների: Պատերազմի ժամանակ մտաւ նա «գթութեան քոյրերի» հաստարակութեան մէջ, եւ գնդակների ու ռումբերի տարափի ներքոյ՝ փութաթռում էր վիրաւոր զինուորների վէրքերը: Այստեղ նա նորից հանդիպեց իր ամուսնացուին, պատեղ սիրեց նրան եւ սիրուեցաւ:

Ոչ եկեղեցական եւ ոչ քաղաքական ամուսնութեամբ կարգուած չէին նրանք: Նրանց կապում էր մտքերի, ձգտումների եւ գաղափարների համերաշխութիւնը: Բնութիւնը նոյնպէս զլացաւ օրհնել նրանց ամուսնութիւնը այն չաղկապով, որ կոչւում է բնական կապ. - զաւակներ չունեցան նրանք: Զաւակը սիրոյ աւելի հաստատ գրաւականն է ամուսինների մէջ, մանաւանդ այն դէպքում, երբ օրէնքը չէ կապում նրանց:

Հետաքրքիր պատահարները պարզեւեցին նրանց մի զաւակ, թէեւ իրանց արիւնից չէր: Դա այն օրիորդն էր, որ, միւս սենեակում նստած լաց էր լինում: Օրիորդը պատկանում էր այն ցեղին, որ տուն, տեղ, հայրենիք չունի, որի հայրենիքը ամբողջ աշխարհն է, որը թափառում է ամէն տեղ: Նա գնչու (ցիգան) էր. նա բնութեան որդի էր: Ո՛րպիսի ջերմ սիրով տիկինը ընդունեց իր մօտ այդ վայրենի այծեամին, ո՛րպիսի եռանդուռ հոգատարութեամբ նա սկսեց կրթել նրան, ուղղել նրա վատ սովորութիւնները: Ամէն անգամ երբ մի նոր փոփոխութիւն էր նկատում նրա մէջ դէպի ազնիւը եւ դէպի մարդավայելը, առաքինի կնոջ սիրտը լցւում էր անսահման բերկրութեամբ: Նա իսկոյն վազում էր ամուսնի մօտ եւ պատմում էր որդեգրուհու նոր յառաջդիմութիւնը: «Նրա մէջ թաղնուած ձիրքեր եւ զեղեցիկ յատկութիւններ շատ կան», - ասում էր ամուսինը, ոչ սակաւ ուրախանալով, եւ տիկնոջ յոյսերը աւելի հաւանականութիւն էին ստանում: Շատ օրեր, ժամերով նըստած, պարապում էր նրա հետ. սովորեցընում էր գրել, կարդալ եւ զանազան ձեռագործներ: Շատ անգամ լինքը պատկած էր լինում դիւանի վրայ, նրան նըստեցնում էր իւր մօտ, բարձր ձայնով կարդալ էր տալիս եւ մեծ բաւականութեամբ լսում էր: Վերջին ժամանակներում սկսեց պարապել նրա հետ մուզիկայով եւ նկարչութեամբ. վերջինի մէջ թէեւ մի առանձին ընդունակութիւն չէր ցոյց տալիս նա, բայց երաժշտութեան մէջ չափազանց ընդունակ գտնուեցաւ: Նրա բնականից զեղեցիկ ձայնը, մշակուելով, զարգանալով, աքանչացնում էր լսողներին:

Տիկնոջ դաստիարակութեան ոգին արտափայլեցաւ նրա աշխատասէր աշակերտուհու ոչ միայն մտաւոր եւ հոգեկան զարգացման վրայ, այլ եւ նրա բնաւորութեան եւ բարոյական յատկութիւնների վրայ: Օրիորդը նոյնպէս սիրում էր իւր բարերարների հետ այցելել հիւանդներին. մտնել աղքատ չինականների խըրճիթը եւ իւր հացի վերջին պատառը բաժանել կարօտեալների հետ:

Նա մնաց անբաժան իւր խնամակալնե - րից եւ այն բոլոր ժամանակներում, երբ նրանք պաշտօնի առիթով ստիպուած էին մի քաղաքից միւս քաղաք, մի գաւառից միւս գաւառ անցնել: Իսկ երբ նրանք վճռեցին Սիբիր տեղափոխուել, այդ միջոցին նա աւելի ուրախ էր, աւելի բախտաւոր էր համարում իրան: Ի՞նչ էր որ կապում էր խեղճ աղջկայ սիրտը հեռաւոր հիւսիսի հետ, ի՞նչ էր որ քաշում էր նրան այդ կողմը: - Այդ գաղտնիքը յայտնի էր տիկնոջը, յայտնի էր եւ նրա ամուսնուն: Ամէն անգամ, երբ ասում էին նրան. «Կը գնանք Սիբիր, կը տեսնենք նրան», - խեղճ աղջիկը հրճուանքից սքանչանում էր, եւ ուրախութեան արտասուքը աչքերում, զրկում էր թէ՛ տիկնոջը եւ թէ նրա ամուսնուն, համբուրում էր, անվերջ կերպով համբուրում էր, եւ թափում էր նրանց առջեւ իւր հոգու բոլոր շնորհակալութիւնները: Թէ՛ տիկինը եւ թէ նրա ամուսինը՝ երկուսն էլ սիրում էին նրան, սիրում էին հարազատ զաւակի նման: Տիկինը սովորութիւն ունէր ասել. «Դա առաջ մի թանկագին, բայց անտաշ քար էր, ես ուրախ եմ, որ այդ դրութեան մէջ գտայ դրան, որովհետեւ իմ ցանկացած թրաշը (դրան) եւ փայլը կարողացայ տալ»:

(Շար. 186)

(Շար. Ա էջէն)

կարգերուն տակ: Առաջին անգամ ձեռնակալուած էր 1952-ին, որպէս անդամ համայնավար (գաղտնի) կուսակցութեան եւ 5 տարի բանտարկութեան դատապարտուած: Անկէ ի վեր ձայնասփիւռէն ձայնը լսելի չէր: 73 տարեկան, խլիրդէ կը տառապէր, բայց խնամուելու համար, արտօնութիւն չստացաւ Գերմանիա կամ Անգլիա երթալու, իր ելքը «սպառնալիք մը ըլլալով Պետութեան ապահովութեան» համար: Թաղումին առեն, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը փորձած է արգելք ըլլալ որ թափօր կազմուի: 150 հոգի ձերբակալուած է, դրաւուած են լրագրողներուն լուսանկարչական գործիքները:

ՄԵՔՍԻԿԱՑԻ երկրաչարժին զոհերուն թիւը կարելի չէ ճշդել տակաւին: Երեքշաբթի, 7000 մեռեալի խօսք կար: Բայց, ոտնձգակի սիրահարները մոռհոգուելու հարկ չունին, համաշխարհային ախոյենութիւնը կարելի պիտի ըլլայ Մեքսիքօ կատարել:

ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ արիւնալի բախումները չեն դադրիր: Տրիպոլիսի մէջ, պետրոլի (Արաֆաթի կողմնակից) եւ ալաուիներու (սուրիամիտ) միջեւ է որ կռիւները բռնուն են, մինչ Պէյրութի մէջ՝ տիւրզի եւ շիի կը կռուին:

ՀՌՈՄի դատավարութեան (3 Պուլկարներու եւ 4 Թուրքերու) Օրալ Չելիք կըրկաւ, չնորհիւ Ապուլլահ Զաթլիի վկայութեան վատտել որ Պապին մահափորձին օրը, ինք Վիէննա կը գտնուէր: Ցիչենք սակայն, թէ Չելիք ի բացակայութեան կը դատուի:

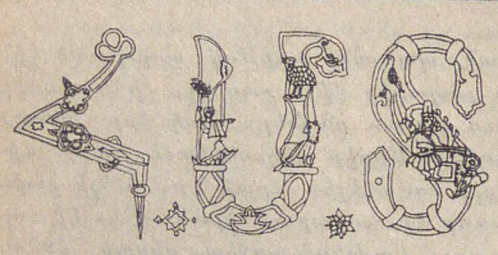
×

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻ ԽՈՐՀ. ՏԻՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Միջեռնակաբերդի մարզական եւ համերգային համալիրին մէջ, Սեպտեմբեր 18-ին, սկսած են կռիւամարտի խորհրդային 51-րդ ախոյենութեան մրցումները, մասնակցութեամբ խորհրդային ծանօթ բազմաթիւ կռիւամարտիկներու: Ի դէպ, 1968-ին ալ կռիւամարտի խորհրդային ախոյենութիւնը տեղի ունեցած էր Հայաստանի մէջ, Լենինական: Այդ մրցումներէն ետք հայ կռիւամարտիկները մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած են եւ նոր անուններ հրապարակ ելած են, որոնք առնուած են Մորհ. Միութեան ազգային խումբին մէջ եւ չհաշած բազմաթիւ մրցանակներ: Այս բոլորը նկատի առնելով է, որ Մորհ. Միութեան մարզանքի կոմիտէն որոշած է այս անգամ ալ ախոյենութիւնը կազմակերպել Երեւանի մէջ:

Հայաստանը ներկայացնող ծանօթ կռիւամարտիկներն են՝ Մ. Մուրադեան (63,5 քիլօ), Բ. Սահրադեան (71 քիլօ), Ա. Դիմաքսեան եւ Ն. Մուշեղեան (48 քիլօ), Լ. Պապեան (51 քիլօ), Մ. Աւետիսեան (71 քիլօ): Կան նաեւ երիտասարդ եւ խոստմնալից ուժեր:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne
de Decines

RENCONTRE
avec Jean-Jacques V A R O U J A N

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible
à la librairie de la M.C.A. de Decines

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Չիլինկիրեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՅՈՎԻՆԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէոյի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին:

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐԹՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՈՒԹԻՒ

Միլանօ - Տիկին Սոնա Իպիշեան 1000 ֆրանք:

×

Ամերիկայի «Յառաջ» վարժարանի նախկին աշակերտ մը, Շաւարշ Միւսաքեան մըրցանակի արժանացած 1500 Ֆ.:

—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
(U.C.F.A.F.)
vous invite à une rencontre avec
Henri VERNEUIL
à l'occasion de la parution
de son ouvrage autobiographique
« M A Y R I G »
édité chez R. Laffont

le Jeudi 26 Septembre à 20h45
au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, cité du Wauxhall, Paris 10e M° République

Henri Verneuil dédicacera son livre
au terme de la soirée
ENTREE LIBRE

—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre
M A Y R I G
le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
accueillera
H E N R I V E R N E U I L
pour la présentation et la signature
de son livre
« M A Y R I G »
le Samedi 28 Septembre, à 16 heures
l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN
SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES
ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
H E N R I G A L L O I S
Solistes
Jean TER MERGUERIAN (Violon)
Anne-Marie GHIRARDELLI (Piano)
Hélène CESARO (Piano)
et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Opéra, tél. (91) 55. 21. 22

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը կը կազմակերպէ վերամուտի իր առաջին դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Կեդրոնի սրահին մէջ:

Դասախօս՝ ՏՈՔԹ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նիւթ՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
հիմնադիր արդի հայ գրականութեան

Ներածականները՝ գրագէտին երկերու հատուածներէն:

Դասախօսութենէն առաջ կարելի է մասնակցիլ պիւֆէի մը, ժամը 7·30-էն սկսեալ: Հեռաձայնել մէկ օր առաջ՝
326 50 43 կամ 278 31 93

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի դասընթացքները կը վերսկսին:

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Շորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5: Կը դասաւանդեն՝ Օր. Գաթի Զուլամեան, Տիկիններ՝ Սիլվա Էքմէքճեան եւ Սիլվա Քէչիչեան - հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, - Տիկին Ասիա Յովնանեան - երգ եւ նուագ, - Տիկին Սիւզան Մաքարոֆ - գծագրութիւն, - Հ. Մանուէլ Վ. Պաթագեան - կրօնագիտութիւն: -

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան մանուկներն ու պատանիները: Դասերը կը տրուին կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց, Փարիզ 5-րդ:

×

ՄԱՐՍԷԼ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25-ին:

Աշակերտները կ'ընդունուին 6 տարեկանէն սկսեալ: Դասերը տեղի կ'ունենան ժամը 14-էն՝ 17:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին վերամուտի օրը:

Հայերէնի դասեր նաեւ չափահասներուն, համաձայն եղած գիմումներուն:

×

ՇԱՐՎԻԷՕ

Ս. Նշան Եկեղեցւոյ դասընթացքները սկսած են Սեպտեմբեր 4-ին եւ կը շարունակուին, հոգեւոր հովիւին կողմէ, Շաբթէշաբթի օրերը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԳԾԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ամէն երեքշաբթի, ժամը 20-էն 22: Մասնակցութիւն ամիսը՝ 100 Ֆ.:

Արձանագրութիւնները առաջին դասին՝ երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1:
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Հեռ. - 656 - 02 - 21

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 29, կիրակի, վարագայ Խաչի տօնին առթիւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենայ հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետին օծման 30-ամեակին առթիւ:

Ճեմ Պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերար՝ ձէպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պատմագեան, Խաբրուլեան, Թիւրքիւնեան, Յարուրիւնեան դերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցեալոց հոգիներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Ցակոբ Աբրահամեանի:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Ժամերգութիւն՝ 9-ին:
Պատարագ՝ 10-ին:
Մատաղօրհնութիւն՝ 11·45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԼԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55035

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
26

JEUDI
26 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԱԾ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.059 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.059

ԿՐԻՆՓԻՍ

ԵՐԵՔ «ՇԱՏԱԽՕՍ»ՆԵՐ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ

ԷՐՆԻԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒ ՏԱՅ

ԺՈՒՐՍ ԱՆՄԵՂՔ Է

Կրկին մամուլն է որ յայտնութիւնները կատարեց եւ այս մարզին մէջ, ներկայս «Մոնտ»ը «Քաւառ»էն առաջ կը հասնի, քանի որ երեքշաբթի իրիկուն իսկ կուտայ այն լուրերը, զորս երգիծական չաթ - քաթերիը միայն յաջորդ առաւու կրնայ հանրութեան սեփականութիւն դարձնել:

Երեքշաբթի օր, ուրեմն, «Մոնտ» կը յայտնէր թէ Կրինփիսի նաւը ընկղմելու հրամանը տուողը՝ Էռնիւն է: Այսինքն, Պաշտպանութեան նախարարը երկդիմի, անորոշ հրահանգ մը տուած կ'ըլլայ Տէ - ֆէ - Քո - էի գինուորականներուն, անոնք ալ այնպէս հակկռած կ'ըլլան, որ ազատ են ընելու ինչ որ կ'ուզեն: Հարցը հոն է, որ չատ տրամաբանական չի թուիր որ այս փղաւոին պատասխանատուն միայն ու միայն Էռնիւն ըլլայ, նոյնիսկ եթէ ծոքս (եւ ուրիշնե՞ր) որոշած են, որ «նաւը կրել պիտի տան դէպարկը», ըստ Ֆրանսական բացատրութեան: Վարչապետին ամէնէն ժողովրդական դէմքն է Վիլէօրպանի քաղաքապետը եւ կը չափազանցնել ամէնէն ինչ, պատուով: Երեքշաբթի օր կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, երբ դեռ չէր կարդացած «Մոնտ»ի յայտնութիւնները: Շեչտեց. - Ինձ չէ իմ վրաս հաշուել չեմ դիտեր ինչ բանավէճի մէջ մտնելու համար զինեալ ուժերու պատասխանատուներուն հետ: Անբռնաբնելի պիտի ըլլար որ, ան որ բանակներու պատասխանատուն եղած է վճիռ իր ենթականերուն հետ: Իրրեւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար կը ստանձնեմ այն պատասխանատուութիւնները, որոնք այն ատեն՝ իմս էին»: Նախկէս ալ, Էռնիւ յայտարարած էր թէ Թենպօ - Ուարիերը «ընկղմել»ը գայթակղեցուցիչ, դատապարտելի արարք մըն է:

Նոյն օրը «չատախօսութեան» մեղադրանքով կը ձերբակալուէին զաղտնի արտաքին սպասարկութեանց 2 պինուորականներ եւ կը փնտռուէր երրորդ մը, Տարիւրապետ Պաւիլ, որ բարձր պաշտօնները վարած է անցեալին հակահարեկչական սպասարկութեան մէջ (անպաշտօն դարձած Իրլանտացիներու խնդրէն ի վեր), ինք եղած կ'ըլլայ միջնորդը վե - րոյիշեալ երկու գործակալներուն եւ մամուլին միջեւ, այսինքն՝ յայտնութիւններու աղբիւրը:

Ամէն պարագայի մէջ, մէկ մեղաւոր (Էռնիւ) եւ անմեղներ (Ֆապիուս, ծոքս, Լայլն, եւայլն) չկան եւ մանաւանդ Ներքին նախարարը, զանք չէ խնայած Էռնիւին դիմումն պայթեցնելու համար ամէն ինչ, ինք իսկ հրահանգած ըլլալով դատական ոստիկանութեան որ քննութիւն կատարէ եւ գործակցի Նոր - Զելանտացիներուն հետ: Այս սպասարկութեանց մըրցակցութիւնը նորութիւն չէ արդէն:

Երեքշաբթի, կը սպասուէր Ֆապիուսի ընկերքին: Ի՞նչպէս պիտի կարենար հաղորդել որ բան չէր դիտեր, երբ գործողութեան արժած 1 միլիոն 750 հազարը, ԻԸ (վարչապետարանի) ալ հաւանութեան պէնք ունէր, դուրս ելլելու համար ամանաւոր նպատակներու յատուկ դանձէն եւ հաստնելու զաղտնի սպասարկութեանց:

Այս կնճռոտ պատմութիւնը «երջանիկներ» ալ պիտի ընէ, քանի որ արդէն իսկ թղթրուած է Ֆիլմի վերածել: Եւ սակայն, եթէ վիպագիրի մը ուղեղէն ելած

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ԽՆԴԱՅ

ԿԱՄ՝
ԿՐԻՆՓԻՍ, ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ,
ՓՈՒԹՊՈԼ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

×

Մէթին Թօփէրի ստորագրութիւնը կը կրէ այս յօդուածը, որ լոյս տեսած է «Միլլիյէթ»ի մէջ (Սեպտեմբեր 23): Յօդուածագիրը շատ «խնդալիք» կը գտնէ Փրանսայի վիճակը, այնքան խնդալիք, որ մեղքնալու ժամանակ չունի...

×

- Սթրազպուրկ -

Յառաջիկայ Չորեքշաբթի երբ բացուի կատարուի եւրոպական Խորհրդարանի աշնան նստաշրջանին, Թուրքիա չատ տեղ պիտի չունենայ օրակարգին վրայ: Ճիշդ է որ երկու տեղեկագրի մէջ կը խօսուի Թուրքիոյ մասին, սակայն այս՝ Թուրքիայէն աւելի հոգին պիտի ցաւցնէ եւրոպական երկիրներու՝ որոնք կը յամառին մուտքի արտօնութեան պարտաւորութիւն դնել Թուրքերու համար, եւ Պուլկարիոյ՝ որ անօրէն ու անմարդկային վերաբերում ցոյց կուտայ Թուրք փոքրամասնութեան: Արդարեւ երկու տեղեկագիրներն ալ այս կացութիւնը մարդկային իրաւանց դէմ կը դտնեն ու խստիւ կը դատապարտեն: Եւրոպական երկիրներու հրաւէր կ'ուղղուի Թուրքերու

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ
«ԿՈՏԱՅՔ»Ի ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նիկոպոլի մէջ տեղի ունեցած է «Կոլոս» - «Կոտայք» հանդիպումը, խորհըրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի չրջապիծին մէջ: Բուռն պայքարէ մը ետք Աբովեանցիները դաշտէն հեռացած են պարտութեամբ (2 - 1):

Լվովի մէջ, «Կոտայք» 3 - 0 արդիւնքով ծանր պարտութիւն մը կրած է տեղւոյն «Կարպատներ»էն:

Այս զոյգ պարտութիւններէն ետք «Կոտայք» 27 կէտով կը դրաւէր դասաւորման 10-րդ տեղը, 12 խումբերու մէջ:

×

«ՆԱՅԻՐԻ» ԽՈՒՄԲԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱԺԱԿԱԿԻՐ

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, Սեպտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է Փութպոլի Երեւան քաղաքի բաժակի ասպարտական խաղը, «Նայիրի» եւ «Կօչկադործ» խումբերու միջեւ: Խաղը վերջ գտած է 2 - 1 արդիւնքով՝ յօդուտ «Նայիրի»ի, որու յանձնուած է բաժակը:

ըլլար, պիտի ըսուէր թէ այդ ի՛նչ երեւակայութիւն է...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ - ԼԸ ՓԷՆ պահուըտուք կը խաղան Նուէմա: Առաջինը հազար ու մէկ ճար կ'որոնէ խոյս տալու համար այդ «ժանտախտ»էն: Ցարդ յաջողած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ արտաքին պարտքը բարձրացած է առաջին վեցամսեայի եւ հասած 57,2 միլիառ տոլարի:

ՄԱՐՄԱՐԱՑԻ մէջ Թրքական նաւ մը՝ Մելթէն ծանրօրէն վնասուած է խորհըրդային ծովային ուժի մէկ նաւուն կողմէ, որ մշուշի հետեւանքով ճամբան կորսընցուցած էր:

դէմ վիզայի դրութենէն հրաժարելու, կամ թեթեւցնելու զայն, իսկ Պուլկարիոյ՝ Թուրքերու հարազատ անուններն վերադարձնելու եւ Թրքարնակ չրջանները բանալու միջազգային մամուլին: Ակնկալուած կը նախատեսուի որ այս ուղղութեամբ եւրոպական Խորհրդարանի անդամ երկիրներն ալ չանքեր ընեն, Պուլկարիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնները քննարկելու:

Արդեօք եւրոպական Խորհրդարանին մէջ վե՞րջ գտած է մեզմով զրպարտելու չրջանը:

Կարելի չէ այս ըսել: Աչնան նստաչրջանը այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ պիտի անցնի պարզապէս, որովհետեւ՝ կարգ մը կէտեր դիպուածով քով - քովի եկան: Սակայն դիւանին նախագահը Ցոյն մըն է: Այս նախագահները Խորհրդարանին տեղեկութիւններ կը փոխանցեն իրենց կազմակերպութիւններուն աշխատանքին մասին: Շատ կարելի է որ Ցոյնը երբ այս պարտականութիւնը կը կատարէ չկարենայ զսպել ինքզինքը ու ակնարկութիւններ ընէ Թուրքիոյ, որպէս նախագահ կամ Յունաստանի Արտաքին նախարար: Ուրիշ զեկուցաբերներ ալ կրնան նոյն մտահոգութեամբ տարուիլ: Սակայն այս բոլորը չատ արժէք չեն ներկայացներ:

Խորհրդարանի օրակարգին վրայ տեղ տրուած չէ Թուրքիոյ մասին տրուելիք վճիռի մը:

Չեմ պիտեր թէ իրենց հոգերուն վրայ այս նստաչրջանին նման կացութիւն մը պիտի խրտչեցնէ՞ մեր Ֆրանսացի բարեկամները: Որովհետեւ սա միջոցին չատ խղճալի է իրենց կացութիւնը: Եթէ ժամանակ ունենամ ես ալ պիտի ցաւիմ իրենց վիճակին. սակայն անոնց վրայ խնդալէն մեղքնալու առիթ չի մնար:

Փախստական Թուրքերը՝ - անպայման այս անգամ եւս եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ բողոքի ցոյցեր պիտի կազմակերպեն - զորս դրկաթոց ընդունելեան որպէս քաղաքական ապաստանեալ, եւ որոնց ամէն դիւրութիւն ցոյց տուին թըմբրեցուցիչի մաքսանենգ յայտնուելեան: Եւ Թէ անոնք Ֆրանսական ոստիկանութեան քիթին տակ ձեռք անցուցեր են Ֆրանսայի թմրեցուցիչի ցանցը ու այս հրապարակին տէրն ու տիրականը դարձեր: Այլեւս անոնց հակակչռին ենթակայ է Ֆրանսայի թմրեցուցիչի չուկան: Շարթուան մէկ անունգմէ եօթը հոգի ձերբակալուեցան Փարիզի մէջ, 1 թոն, 165 կ. թըմբրեցուցիչով: Խուզարկուած վայրերուն մէջ ձեռք անցած են նաեւ ուրիշ բաներ. Թուրքիոյ վարչաձեւին դէմ զրութիւններ, որմազրեր, քարոզչութեան համար հարկաւոր այլ իրեր: Քննութիւնները ցոյց տուին որ Ֆրանսացի երիտասարդութեան թունաւորումով չահուած մեծ գումարները կը գործածուին Թուրքիայէ դուրս հակաթուրք գործունէութիւններու, եւ Թուրքիոյ մէջ ահաբեկչական արարքներու համար զէնք հայթայթելու:

Ի՛նչ մեծ պատիւ Ֆրանսայի համար...:

Այս չրջանին Ֆրանսա այլ փորձանքի մը եւս կը տառապի: Երբ Նոր - Զելանտայի մէջ խաղաղասէրներու նաւուն պայթումի դէպքով յայտնի դարձաւ թէ բառին բուն իմաստով ահաբեկիչ - երկիր մըն է նոյնինքն Ֆրանսան իսկ, որ ազատ համարձակ պետական ահաբեկչութեամբ կ'ամբաստանէր աս ու ան, Պաշտպանութեան նախարարը՝ մօրուսաւոր էրնիւ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ, ու իր մբտերիմ բարեկամը՝ Հանրապետութեան Նախագահ Միթերան, ընդունիլ այս հրաժարականը:

Մօրուսաւոր այն էրնիւն, որ քանի մը տարի առաջ, եւ Թէ ՕԹԱՆ-ի ժողովի մը ընթացքին, Թուրքիոյ հետ նոյն սեղանը նստիլ վիրաւորանք նկատելու չափ ամբարտաւան էր: Այսօր, անպայման, ամօթէն կարմրած է դէմքը իր այն Թուրք պաշտօնակիցին որ հարկադրուած էր այդ չրջանին իրեն սեղանակից ըլլալ:

Ֆրանսացիները այս առիթով բանի մը եւս տեղեակ դարձան խաղաղասէր այդ չարժումները, միութիւնները որ կան, բոլորին գործունէութեան անհրաժեշտ

նիւթականը կը հայթայթուի եղեր Խորհրդային Միութեան կողմէ, նոյնիսկ կը ղեկավարուի եղեր անոր կողմէ: Այս հոսանքներուն հետամուտ համակրելի մտաւորականները խամաճիկներու նման գործածողներն ալ արհեստով համայնավար գործակալներ են: Թէ՛ Ֆրանսայի, եւ Թէ ամբողջ աշխարհի մէջ ... Փըրանսական մամուլը հրապարակեց Թէ այս պարագան իր բոլոր փաստերով տեղ դրուած է յատկապէս Միթերանի համար պատրաստուած տեղեկագրին մէջ:

Պօնժուր: Ուրեմն ատոնք երբ միջամուխ կը դառնան այլ երկիրներու գործերուն, զանոնք կը խառնակեն, կը դառնան մարդկային իրաւանց քաջ պաշտպանները ու արժանի են ամէն տեսակ նեցուկի: Սակայն եթէ հակառակեցան Խորհրդարանի մէջ Ֆրանսայի հիւլէական փորձարկումներուն, ուրեմն կը գործեն Խորհրդային Միութեան հաշուոյն: Այդ պարագային, իրենց նաւը արդարօրէն կ'ընկղմի Ֆրանսական գաղտնի կազմակերպութեան կողմէ ու նաւուն վրայ գտնուղ լուսանկարիչը կը սպաննուի:

Կարծես բոլոր ատոնք բաւական չէին, հպարտ Պօրտոյիներ ալ ճգակոտոր եղան Ֆէնէրպահչէի առջեւ, զոր այնքան կ'արհամարհէին: Այս չարթուան բոլոր Թերթերու սրտաճմլիկ աղաղակներէն յայտնի կը դառնայ Թէ այս պարագան միւս դէպքերէն աւելի ազդած է անոնց:

Այլեւս իրենց կացութեան խնդալէն ժամանակ կը մնա՞յ մեղքնալու: Ի՛հ, «Մի՛ ըներ որ պատիժդ չգտնես»ի աշխարհն է այս:

×

ՄՈՍԿՈՒԱ ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ

«Կիւնէշ»ի թղթակիցը Անգարայէն կը հաղորդէ, Թէ Խորհ. Միութիւնը չահեկան առաջարկ մը ներկայացուցած է վերջերս Անգարայի իշխանութեանց, Կովկասեան Հանրապետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ սահմանային առեւտուրի դրութիւն հաստատելու համար:

Ոմանք մեծ յոյս կը դնեն այս առաջարկին վրայ, քանի որ չրջանի ժողովուրդները մանաւանդ նոյն նիստուկացը եւ ապրելակերպը ունին:

Մոսկուա կ'առաջարկէ, որ Թուրքիոյ եւ յիշեալ Հանրապետութեանց Աղրբէյջանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի միջեւ սննդանիւթի եւ հագուստեղէնի առեւտուր կատարուի, քանի որ յիշեալ Հանրապետութիւնները մեծ կարիքը ունին ատոր եւ Թուրքիա կը գտնուի չատ նպաստաւոր պայմաններու մէջ՝ այդ ուղղութեամբ:

Կը հաղորդուի, Թէ Պայրամէն առաջ՝ ելմտական եւ Մաքսային գործավար Ահմէտ Գուրթճէպէ Ալփթեմուչէին Մոսկուայի իր չփումներուն ընթացքին տեսակցած է նաեւ այդ մասին, բայց նկատելով որ բանակցութեանց ծանրութեան կեդրոնը կազմած է բնական կազի խողովակներու զետեղումը, յարմար տեսած է, որ յիշեալ առաջարկները քննուին աւելի վերջ՝ մանրամասն կերպով:

Խորհրդային իշխանութիւնները կը յիշեցնեն, Թէ Իրանի նման, սահմանային առեւտուր կարելի է կատարել նաեւ Կովկասեան դրացի երկիրներուն հետ, փոխանակութեան դրութեամբ, ինչ որ չատ չահեկան կրնայ ըլլալ եւ Թէ իրենք օտար չեն այդ դրութեան, քանի որ արդէն տարիներէ ի վեր նման փոխանակումներ կ'ընեն Ճափոնի հետ՝ այնքան արդիւնաւոր կերպով:

Շահագրգռուողները կ'ըսեն, Թէ այդ դրութիւնը չատ նպաստաւոր կրնայ ըլլալ կողմերուն համար, քանի որ կովկասեան երկիրներու ժողովուրդները հասարակաց բազմաթիւ կողմեր ունին Թուրքերուն հետ՝ իրենց կենցաղին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԱՂԱՄԱՀԱՑ ԿԱՅՈՒՆԸ

Նստեր՝ արեւմտահայերէնով հրատարակուած առաջին գիրքը, որ ինձ կիսէ «հայրենի ցաւագին հիւանդութիւնը»։

Ա. Ա. Ալաբեան։

ԱՄԻՆ. - Երեւան նոյն տնօրէնութեան «Սովետական գրող» հրատարակչութեան «Ա-տասնամեակի գրականութիւն» շարքէն, որ ներկայացնում է 1925-1935 թթ. ընթացքում ստեղծագործած 40-ամեայ գրողների (մի քանի - բացառութիւն են կազմում նաեւ նրանց յաջորդները) ստեղծագործութիւնը։ Ընտրանին կազմել են Ա. Ալազանը, Ա. Ասլանեանը, Ա. Ղազարեանը, Ա. Ղուկասեանը, Ա. Մնացականեանը, Ա. Շահինեանը, Ա. Ռշտունին, Ա. Սարինեանը, Ա. Սարուխանեանը, Ա. Սիրունին, Ա. Տէր-Վարդանեանը, Ա. Ֆարմանեանը, Ա. Քոչարը, Ա. Քրիստափորը, Ա. Օհանեանը, Ա. Օրբելին, Ա. Պապեանը, Ա. Պետրոսեանը, Ա. Պետրոսեան-Ալազանը, Ա. Պետրոսեան-Ռշտունին, Ա. Պետրոսեան-Սիրունին, Ա. Պետրոսեան-Տէր-Վարդանեանը, Ա. Պետրոսեան-Քոչարը, Ա. Պետրոսեան-Օրբելին, Ա. Պետրոսեան-Պապեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Ալազանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Ռշտունին, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Սիրունին, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Տէր-Վարդանեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Քոչարը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Օրբելին, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պապեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Ալազանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Ռշտունին, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Սիրունին, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Տէր-Վարդանեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Քոչարը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Օրբելին, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պապեանը, Ա. Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեան-Պետրոսեանը։

Ծանօթ է, որ Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանի հայոց լեզուի եւ գրականութեան ամբիոնի վարիչ Ա. Ղազարեանը 1580 տարուց ի վեր հետաքրքրուել է Նարեկացու ստեղծագործութեամբ։ «Ամէն» կամ «Ողբեր» կոչուող 95 գլուխներից բաղկացած գրքի մասին նա հրատարակել է 405 (406) էջանոց ուսումնասիրութիւն, որի մէջ ներկայացուած է Նարեկացու ստեղծագործութեան ընդհանուր բնութագիրը, գրքի ստեղծման պատմութիւնը, ձեռագրերի նկարագրութիւնը, տեքստի քննական հրատարակութեան սկզբունքները, գրքի լեզուի եւ ոճի առանձնայատկութիւնները։ Ուսումնասիրութեան վերջում տրուած է 5000 տարբերակներից բաղկացած քննական բառարան։

Հետաքրքրական է, որ Մեսրոպ Մաշտոցի հայոց լեզուի ուսումնասիրութեան մէջ Ա. Ղազարեանը առաջինն է, որ ուշադրութեան է առել 3000 տարեկան հնդեւրոպական լեզուների հետ հայերէնի ունեցած ընդհանուր գծերը։ Ուսումնասիրողը ցոյց է տուել, որ հայերէնի ձեւաբանական համակարգը, ինչպէս եւ հնդեւրոպական լեզուներինը, ունի գոյականի 8 հոլովներ, որոնց ներքին ձեւերը ունեն ընդհանուր ծագում։ Հայերէնի բայի խոնարհման համակարգը, ինչպէս եւ հնդեւրոպական լեզուներինը, ունի 3 դէմք, 2 թիւ, 3 ներկայ ժամանակ, 2 անցեալ ժամանակ, 2 ապառնի ժամանակ, 3 հրամայական եղանակ, 3 ենթադրական եղանակ, 2 ներգործական եւ 2 կրաւորական սեռ։ Հայերէնի եւ հնդեւրոպական լեզուների ընդհանուր գծերից է նաեւ հայերէնի բարդ բայերի առկայութիւնը

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ԿԵՍԱՐԻԱ, ԽԱՐԲԵՐԴ, ՄԱԼԱԹԻԱ, ՄԱՐՏԻՆ, ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Ինչպէս գրած էինք, («Յառաջ», Սեպտեմբեր 11) Թրխահայոց Պատրիարք Շնորհք Արք., Օգոստոս 26-էն Սեպտեմբեր 7, այցելած էր կեդրոնական եւ արեւելեան Անատոլուի կարգ մը շրջաններ: Այս մասին Պոլսոյ պատրիարքարանը հրատարակած է երկար ու մանրամասն զեկոյց մը, որմէ հաղելով կուտանք գլխաւոր մասերը:

×

Շնորհք Պատրիարքի որպէս հետեւորդ Ք'ընկերանային Մեսրոպ վրդ. Մուրթաֆեան, Միւռոն քհնյ. եւ որպէս անձնական քարտուղարին՝ տոքթ. Կարապետ Արման: Ճամբորդութեան կը մասնակցէր նաեւ 90 հոգինոց խումբ մը: Անոնք ճամբայ ելան Օգոստոս 26, Երկուշաբթի առաւօտ եւ նոյն դիշերը հասան Կեսարիա: Ապահովութեան անօրէնութիւնը յարմար նկատած էր այս խումբին ընկերանալ մէկ կամ երկու երթեւեկի ոստիկանութեան կարգեր որոնք կը փոխուէին նահանգէ նահանգ:

ԿԵՍԱՐԻԱ

Օգոստոս 27, Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 8·30-ին, Պատրիարք Հայրը, ի պլուխ հոգեւորական դասուն, արդէն իսկ կեսարիոյ Մ. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իջած էին եւ յետ Համառօտ ժամերգութեան սկսաւ պատարագը, երբ եկած էին նաեւ ճամբորդները եւ տեղւոյն փոքրաթիւ Հայութիւնը, որ կը բաղկանար 10 - 12 հոգիներէ: Պատարագեց Պատրիարք Հայրը: Պատրիարքը իր քարոզին մէջ նախ յիշեցուց այն իրողութիւնը թէ այս ճամբորդութիւնը ոչ միայն «Թուրիստիկ» նպատակ ունէր, այլ՝ նաեւ ուխտագնացական ոգիով կը կատարուէր: Շեշտեց կարեւորութիւնը, այն եկեղեցիին, որուն մէջ կը կատարուէր այդ օրուան պատարագը, քանի որ կը գտնուէր այն քաղաքին մէջ, ուր անած ու մեծցած էր մեր հաւատքի Հայրը Մ. Գրիգոր Լուսաւորիչը, որուն անունով օծուած էր այս փառաւոր տաճարը, եւ ուրկէ ան ճամբայ ելած ու միացած Տրդատ Թագաւորին Հայ ժողովուրդը Քրիստոնէացնելու հեռանկարով եւ առաքելութեամբ: Այս եկեղեցիին կարեւորութիւնը կը կայանար նաեւ այն իրողութեան մէջ որ միայն կեսարիոյ մէջ մնացած փոքրաթիւ Հայոց եկեղեցին չէր, այլ համայն կեդրոնական - Անատոլուի Հայերու եկեղեցին էր, քանի որ ամէն Հայ՝ եկեղեցիի մը կապուած պէտք է ըլլայ ըստ Հայաստանեայց Եկեղեցիի կարգաց ու կանոնաց: Հետեւաբար այս եկեղեցիին կապուած են նաեւ Անգարայի, Ամասիոյ, Կիւմիւշհաճըքէօյի, Սվազի, Թօքաթի, Զոլղլեանի, Մալաթիոյ եւ այլ մերձակայ շրջաններու մէջ բնակող բոլոր Հայերը, քանի որ վերոյիշեալ վայրերու մէջ գոյութիւն չունի ուրիշ Հայ եկեղեցի:

Եկեղեցիին ներկայ շէնքը շինուած է 1885-ին, ներքին ծեփը զարդանկարչութիւնը եւ ոսկեզօծումը կատարուած է 1903-ին, որոնք աւելի քան ութսուն տարիներ յետոյ սկսած են թափթփիլ, մանաւանդ այն տեղերը, ուր՝ տանիքէն կամ պատերէն ջուր ներս կը թափանցէ: Ս. Սեղանը եւ իր լայն խաչկալը փայտագործութեան արուեստի յաջողագոյն նմոյշներէն մէկն է, եւ կը յիշեցնէ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ տաճարի Ս. Սեղանի լայն փայտագործ խաչկալը· ամբողջութեամբ ոսկեզօծ:

Ցետոյ խումբը ուղղուեցաւ դէպի Թալաս, որ կեսարիոյ մերձակայ ամարանոցն է, Ալի Տաղի ստորոտը: Երճիաս (Ագէոս) լեռը իր լայնանիստ ծանրութեամբ եւ գագաթներու վեր սլացքով ամէնքի ուշադրութիւնը իր վրայ կը հրաւիրէր, ձիւնի վերջին ծուէններ կը յամենային դեռ անոր խոռոչներուն մէջ: Նախքան առաջնորդուեցաւ երբեմնի Ամերիկեան Գոլէճը, որ տասն մը որբանոցի վերածուած էր, եւ ուր իր նախակրթութիւնը սկսած էր Պատրիարքը 1922-ի վերջը, Ամերիկեան նպաստամատոյցի հովանաւորութեան ներքեւ:

ԽԱՐԲԵՐԴ

Թալասէն ճամբայ ելաւ խումբը դէպի Խարբերդ: Յաջորդ օրը, Օգոստոս 28, Զոհբէլբաթի առաւօտ խումբը այցելեց Խարբերդ:

Երեկոյեան դէմ Պատրիարքը անօրինեց որ Մխիթարեան քհնյ. տեղացի Հայու մը ընկերակցութեամբ պտըտին տեղւոյն բոլոր Հայերուն տուները եւ հրաւիրեն զանոնք յաջորդ օրուան Պատարագին, որ տեղի պիտի ունենար Աստրի եկեղեցիին մէջ, քանի որ Հայ եկեղեցի չկար այնտեղ:

Յաջորդ օրը ժամը 8·30-ին, յետ կարճ ժամերգութեան սկսաւ պատարագը, որուն ներկայ եղան տեղւոյն 30 - 33 ընտանիքներուն անդամները եւ ճամբորդները: Այստեղ եւս պատարագեց Պատրիարք Հայրը ու քարոզեց: Գրեթէ ամէնքն ալ Ս. Հաղորդութիւն առացան մեծ պտհունակութեամբ եւ մխիթարութեամբ: Ցաւարտ Ս. Պատարագի եկեղեցւոյ շրջապատին մէջ եղող գերեզմանատան մէջ Հոգեհանգիստ կատարուեցաւ համայն ննջեցելոց համար: Ապա հաւաքուեցան եկեղեցւոյ տեսչարանը, ուր Պատրիարք Հայրը անոնց տուաւ իր հայրական յորդորները եւ սրտապնդիչ թելադրանքները:

ՄԱԼԱԹԻԱ - ԱՏԵԱՄԱՆ

Ժամը 10·30-ին ճամբայ ելաւ խումբը դէպի Մալաթիա, ուր ամէնքը գացին տեղւոյն Հայոց գերեզմանատունը, առ ի չգոյէ եկեղեցիի: Կատարուեցաւ հոգեհանգիստ եւ խօսեցաւ Պատրիարք Հայրը սրտապնդելով եւ մխիթարելով տեղւոյն Հայութիւնը, որ կը բաղկանայ չուրջ 25 ընտանիքներէ: Կէսօրուան ճաշը Մալաթիոյ մէջ ընելէ յետոյ ժամը 14-ին ճամբայ ելաւ խումբը դէպի Ատըեաման: Այս շրջանին մէջ կը գտնուէր Նեմրութ լեռը, ուր անցեալ դարուն յայտնաբերուած էին Ասորեածներու հսկայական արձաններ:

Առաւօտուն, արշալոյսին արեւելեան հարթավայրի հնութիւնները աչքէ անցընելէ ետք հոգեւորականներ եւ ուրիշներ հաւաքուեցան Պատրիարք Հօր չուրջը եւ սկսան երգել «Առաւօտ Լուսոյ» երբ արեգակը կը ծագէր:

Ապա խումբը անցաւ լերան արեւմտեան կողմը, ուր եւս նոյնքան ճոխ եւ նոյնքան բազմաթիւ եւ աւելի զեղեցիկ դլուխներ կային դետին ինկած: Հարթաքանդակներ, միակտուր խոշոր քարերու վրայ, աւելի անազարտ մնացած էին, որոնցմէ մէկուն վրայ կար նոյնինքն այս հեթանոսական սրբավայրը կառուցանող Անտիոքոս Ա. Երուանդունիի (69 - 34 Ն. Ք.) բարձրաքանդակը, Հերակլէսի հետ ձեռք սեղմելու դիրքով եւ որուն թագը նոյն եւ նման էր Մեծն Տիգրանի դրամներու վրայ պատկերացուած թագին հետ: Բոլոր արձանագրութիւնները յունարէն են: Այս շրջանը կը կոչուէր «Կոմմագենէ» (Քոմաժէն) որ յաւուկ թագաւորութիւն էր Քրիստոսէ առաջ եւ յետոյ առաջին դարերուն եւ իր թագաւորները, ըստ այս լերան վրայի արձանագրութիւններուն, կը սերէին Երուանդունիներէն:

Նոյն օրը Պատրիարքը նոյն ընկերակիցներով այցելեց ու աչքէ անցուց տեղւոյն դերեզմանատունը, որ կեսարիայինին պէս, ընդարձակ հողամաս մըն է, լաւ պաշտպանուած ցանկապատերով: Ապա այցելեց եւ քննական աչքէ անցուց տեղւոյն Ս. Կիրակոս ընդարձակ եկեղեցին, որ նոյնպէս անյետաձգելի կարիքն ունի նորոգութեան:

ՏԷՐԻՒ - ՄԱՐՏԻՆ - ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Օգոստոս 31, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8·30-ին Պատրիարք Հօր մինիպիւսը եւ երկու օթօպիւսներ ճամբայ ելան երթալու Տէրիւք գիւղաքաղաքը, ուր կայ Հայ համայնք եւ Հայ եկեղեցի, որ դժբախտաբար տեղական թերթերուն մէջ ներկայացուած էր իբրեւ Ասորական եկեղեցի: Մէկուկէս ժամ ճամբորդութենէ յետոյ հասան Տէրիք, որ հսկայ քարաժայռային լերան մը ստորոտը չինուած գիւղաքաղաք մըն է, չուրջ 15·000 բնակչութեամբ, որուն չուրջ 150 հոգին միայն Հայ է· կան նաեւ փոքրաթիւ Ասորիներ, որոնք կը գործածեն Հայոց եկեղեցին, որուն անունն է Ս. Գէորգ: Եկեղեցին քառանկիւն ընդարձակ չէնք մըն է առանց գմբէթի եւ առանց զանգակատունի: Շատ խանդավառ ընդունելութեան արժանացան Պատրիարք Հայրը եւ ճամբորդները, երբ գիւղ մտան: Հրաշափառով մուտք գործեց Պատրիարք Հայրը եկեղեցին եւ կարճ ժամերգութենէ մը յետոյ պատարագեց Միւռոն քահանայ ու Պատրիարք Հայրը տուաւ քարոզը զոր Թրքերէնի թարգմանեց Մեսրոպ վարդապետ: Տեղւոյն Հայ եւ Ասորի ժողովուրդին ալ տարագը եւ լեզուն տեղական - քրտական է:

Ժամը կէսօրուան 2-ին ճամբայ ելաւ խումբը, եւ Մարտին քաղաքին մէջէն անցնելէ յետոյ հասան անկէ ոչ շատ հեռու ՏԷՅՐՈՒԿ ԶԱՖԱՐԱՆ կոչուած ասորական հնադարեան, հռչակաւոր եւ հսկայ վանքը: Վանքին ամբողջ բնակչութիւնը, գլխաւորութեամբ Տեսչին եւ նոր ժամանած Երուսաղէմի Եպիսկոպոսին դիմաւորութեան համար կազմ ու պատրաստ կը սպասէին վանքի մուտքին, վանականներով եւ ժառանգաւոր դպիրներով: Պատրիարք Հօր չուրջառ ու խաչ - գաւազան տուեցաւ եւ ատոր բերան չարականներու երգեցողութեամբ ներս առաջնորդուեցաւ, մինչ չրջակայքէն հաւաքուած ասորի գեղջուկ կիներ կը հնչեցնէին իրենց ուրախութեան ճայնարձակութիւնները: Ասորական երգեցողութեան եւ աղօթքէն յետոյ կատարուեցաւ նաեւ Հայ չարականներու երգեցողութիւն ու աղօթք: Որմէ յետոյ Պատրիարք Հայրը ներկաներուն ուղղեց իր հայրական խօսքը, յայտնելով իր չնորհակալիքը այս խանդավառ ընդունելութեան համար եւ չեշտելով երկու եկեղեցիներու դարաւոր եղբայրութիւնը եւ դաւանակցութիւնը:

Սեպտեմբեր 1, Կիրակի օրը Պատրիարք Հայրը Ս. Պատարագ մատոյց Տիարպաքրը Ս. Կիրակոս Եկեղեցիին մէջ, որ առանց գմբէթի քառանկիւն չատ ընդարձակ եկեղեցի մըն է: Տեղւոյն Հայ համայնքը, որ տասնեակ տարիներ առաջ մեծագոյնը կը նկատուէր գաւառահայութեան, այսօր զգալիօրէն նուազած է Գալիս եւ արտասահման գաղթելով: Տեղացիներ խմբովին մօտեցան Ս. Հաղորդութեան:

(Շար. 1)

La Chorale SIPAN-KOMITAS à Lyon

A l'occasion du 50ème anniversaire de la mort de Komitas et du 100ème anniversaire de la naissance de Ganatchian, l'ACAL qui organise de nombreuses soirées culturelles, invite la chorale Sipan-Komitas à Lyon. Cette chorale que, tous, nous aimons et admirons, donnera un concert, le 5 Octobre à 20 h 30, en l'Eglise du St. Sacrament, rue Etienne Dolet, Lyon 3e.

Plusieurs émissions de Radio-Fourvière, 88,3 MHz, consacrées à Komitas, Ganatchian, et à la chorale, attireront l'attention du public lyonnais non-arménien et lui donneront, nous en sommes certains, le désir d'assister, nombreux, au concert.

Komitas aurait aimé cette collaboration avec la radio, «moyen privilégié de faire connaître notre culture» (*). Lui qui a sauvé par une quête inlassable notre patrimoine musical, en le recueillant, en le transcrivant, s'est acharné aussi à le faire connaître par des conférences et des concerts. Des compositeurs, des orchestres, des chorales continuent son œuvre avec pasion, principalement la chorale Sipan-Komitas dont le but est de diffuser et faire connaître le répertoire arménien. Encore faut-il l'aider à se produire devant un vaste auditoire.

Nous pouvons être fiers de la beauté. de la richesse de notre patrimoine musical et de la qualité de ses interprètes : leur gloire rejaillit sur chacun d'entre nous.

Ce sera une soirée de bonheur pour tous car cette musique nous touche au plus profond de notre être et nous unit tous dans cette expression de notre foi et de notre amour du Pays.

S. G.

(*) «*Notre culture et les radios*», M - F K., Haratch, 19 - 6 - 85 *et* «*Radiophonie et arménité*», S. G., Haratch, 24 - 7 - 85.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՐԱՊ ԷՋԵՐ

(Ծաղկահաղ յօդուածներու)

Հեղինակ՝ ԱՒԼԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Տպ. Ս. Ղազար - Վենետիկ, 1985

ՐԱՖՖԻ ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Իսկ այն առաւօտ ոչ սակաւ վշտացաւ նա, երբ դուրս գալով միւս սենեակը, զբաղած օրիորդին պատուհանում նստած եւ լաց լինելիս: Նա մօտեցաւ եւ, փայփայելով նրա գեղեցիկ գլուխը, հարցրեց·

- Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, սիրելիս:

- Ոչինչ ... պատասխանեց օրիորդը, վեր կացաւ տեղից եւ սկսեց սրբել աչքերի արտասուքը:

- Դու քեզ վա՞տ ես զգում:

- Ոչ ... գլուխս փոքր ինչ ցաւում է...

Տիկինը դրկեց նրան, ասելով·

- Հասկանում եմ ... խե՛ղճ աղջիկ, դու չա՛տ տանջուեցար երկա՛ր համբերելիր ... մի փոքր եւս համբերիր, այնուհետեւ վերջ կը դրուի քո արտասուքին...:

×

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Աւելի քան մի ամբողջ տարի անցել էր այն օրից, որ ես ծանօթացայ Համրի հետ: Այդ ժամանակամիջոցը պէտք է իմ կեանքի ամենագեղեցիկ եւ ամենաբախտաւոր մասը համարել: Ես նրանից չատ բան սովորեցայ· նրա աղդեցութեանը ներքոյ ես բոլորովին ուրիշ մարդ դարձայ:

Ես թէեւ բարոյապէս եւ մտաւորապէս զարգացնում էի, բայց իմ մարմնական զօրութիւնները օրըստօրէ թուլանում էին: Տաժանական աշխատանքը հանքերի մէջ՝ ի սպառ մաշել էր ինձ: Ինձ տարան հիւանդանոց:

Հիւանդանոցը աքսորականի համար մի դուռն է, որտեղից բացւում է ճանապարհ դէպի գերեզման: Եւ ես ուրախ կը լինէի, եթէ ինձ վիճակուէր այդ ճանապարհով գնալ: Կեանքը ձանձրացրել էր ինձ:

Կեանքը ձանձրալի է դառնում աւելի այն ժամանակ, երբ հասկանում ես նրա նպատակը եւ չես կարողանում ցանկացածդ կատարել: Մինչեւ այն օր ես տրտնջում, ոչինչ չէի հասկանում, այդ պատճառով էլ հանդիստ էի: Բայց երբ չատ բան սովորեցայ· սկսեցի աւելի տանջուել: Եթէ անասուններին բնութիւնը չատ խելք տուած լինէր, եթէ նրանք դպրոց մտնէին, աւելի պահանջող կը լինէին եւ երբեք չէին յօժարուի կատարել այն բարբարոսական ծառայութիւնները, որ մարդիկ նրանց անել են տալիս:

Հիւանդանոցը գառապարտեալի ամենասիրելի օթեւանն է: Այստեղ նա աւելի հանդիստ է, այստեղ նրան մշտապէս չեն մտրակում, թէեւ երբեմն չարացած փելդշերը ծեծում է նրան, թէ ինչո՞ւ չէր կատարել իւր այս եւ այն պատուէրը, ինչո՞ւ դեղը իւր ժամանակին գործ չէր ածել, - այսուամենայնիւ, կրկնում եմ, հիւանդանոցը գառապարտեալի հանգըստութեան տեղն է, եւ այդ է պատճառը, որ նա փափաքում է, որ իւր հիւանդութիւնը երկարատեւ լինի, եւ աւելի բախտաւոր է համարում իրան, եթէ հիւանդութեան մահիճը բոլորովին գերեզմանի կը փոխուի:

(Շար. 187)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիրելի Հայկ Էսապալեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Մարկ - րիթ Ինճէեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Ս. Խաչ Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ (առանձ «Ծառաջ»էն) եւ 100 «Ծառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ բաջամարտիկ զօրավարին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

×

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչին, նաեւ 30-րդ տարեդարձն է Օծման եւ Գահակալութեան՝

ՎԱՂԳԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԾՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի «Մաղթանք Հայրապետական»:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ. ՍԱՐԻՍԱԿԵԱՆ

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը նե - կայ ըլլալ պատարագին եւ աղօթել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան և Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ — ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյն Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ Պատարագ՝ 10-ին:

Մաղթանք Հայրապետական՝ 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 3-ին՝ Ս. Ժողովուրդ Մատաղ:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենայ հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետին օծման 30-ամեակին առթիւ:

Ճեմ Պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերար՝ ճէպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց՝ Նշան եւ Թիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պատմագեան, Խարբուլեան, Թիւթիւնճեան, Ցարուքիւնեան զերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս կիրակի տօն է Վարագայ Ս. Խաչին: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Հայրապետական Մաղթանք», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օծման եւ Գահակալութեան 30-րդ տարեդարձին առիթով:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Ժամերգութիւն՝ 9-ին:

Պատարագ՝ 10-ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է մէթր Յովիկ Եղիազարեանէ 400 Ֆ. Տիկին Սիրանոյշ Թամկոչեանի (ծնեալ՝ Սարտարեանի) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Հայկանոյշ Նագաշեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Մխիթար Նագաշեան եւ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նագաշեան, Գէորգ Յովսէփեան, Յովհաննէս Յովսէփեան, Նշան Թաշճեան, Տիկին Լիլիզ Գոգայեան 200-ական Ֆ.: Այրի Տիկին Նուարդ Գուլումճեան (Ալֆորվիլ), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն եւ Հայկազ Զուքուրեան 100-ական Ֆ., Կարապետ Գալայճեան Տէր եւ Տիկին Հայկ Սեմերճեան 50-ական Ֆրանք, Նոյեմի Զորպաճեանի մկրտութեան առթիւ՝ Արմէն Զուքուրեան 300 Ֆրանք:

×

Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Պ. Տիգրան Խաչերեանէ (Տէսին) իր կնոջ մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ., Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեանէ Ն. Կարապետեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 1000 Ֆ., Տիկին Աղաւնի Երամեանէ, Նելլի Թիւտարեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ 200 Ֆ., Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պ. Օրտուխանեան Մայրաքոյր Գործուճեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի 1000 Ֆ.:

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԻԱՏԱԿ ՔԱՆԱՍՏԵՂԾ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԱԿ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ: ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 13, առաւօտեան ժամը 11ին հոգեհանգստեան պաշտօն ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ-ի յիշատակին, Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ: Նոյն օրը կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին՝

THEATRE DE VIEUX NICE
(4, rue St. Joseph)

Նախագահութեամբ՝
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ-ի

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա.- Բեմադրութիւն՝ «ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ», 5 պատկեր
Հեղինակ - բեմադիր՝ ԳԷՈՐԳ ԳԱՊՕՐԱՃԵԱՆ

Բ.- Արտասանութիւն՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Գ.- Մարսէյլի երգչախումբ. *Խմբավար՝* ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj

TOUS LES SOIRS
AMBIANCE AVEC LE CHANTEUR ARMENIEN
ARMAND
et le nouvel orchestre grec
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré — Fermé le Lundi

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

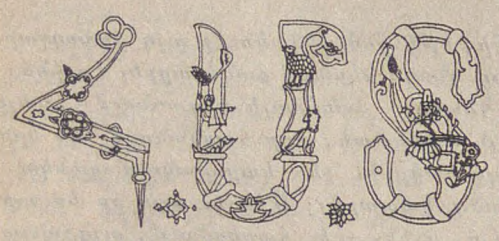
SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
HENRI GALLOIS
Solistes
Jean TER MERGUERIAN (*Violon*)
Anne-Marie GHIRARDELLI (*Piano*)
Hélène CESARO (*Piano*)
et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Opéra, tél. (91) 55. 21. 22

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE
avec Jean-Jacques V A R O U J A N

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible à la librairie de la M.C.A. de Decines

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre

M A Y R I G

le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature de son livre

« *M A Y R I G* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27
VENDREDI
27 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրաձա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.060
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.060

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՖԱՓԻԻՍ «ՀԱՄՈԶՈՒԱԾ»Է ԲԱՅՑ՝ ՉԻ ՀԱՄՈԶԵՐ

ՄԻԱԿ ՄԵՂԱՒՈՐԸ ԷՒՆԻՒ...

Ինդոյ առարկայ է այլեւս Շառլ Էռնիի պաւիլը: Այս հարցն է որ մէջտեղ դրաւ Ֆապիւս, Զորեքշաբթի իրիկուն՝ «Ժուռնալ Ֆրանսա», քառորդ ժամուան իր հերթական ելոյթին ընթացքին: Նախարարապետը լսաւ թէ համոզուած է, լսաւ թէ վստահ է եւ այս նրբութիւնը կը նշանակէ պարզապէս որ Էռնիւ նման խոտովանութիւն մը չէ ըրած: Ի՞նչ պիտի ընէ հիմա: Կամ կը լռէ, յանուն հաւասակամութեան եւ նեղը չդնելու համար Ֆապիւսն ու Միթերանը, զոհելով իր պաւիլը, կամ կը խօսի եւ այն ատեն, ամէն ինչ ծայրէն կը սկսի, այսինքն՝ մեկնակէտէն: Ֆապիւս կրնայ ըսել թէ համոզուած է, հարցը հոն չէ սակայն, պէտք է համոզել, ինչ որ ուրիշ բան է: Եւ դժուար է համոզել, որ Ֆապիւս եւ Միթերան տեղեակ չէին եւ նախարարապետը միայն ... Շաբաթ օր տեղեկացեր է, Վարչապետութեան նախարարէն: Շատ բնական է որ որեւէ կառավարութիւն մէկը զօհ, երբ խնդրոյ առարկայ է Պետութեան վարկն ու պատիւը, իրաւունքը, չարը, այսինքն՝ լա ռեզոն տ'էթքա, բայց բացայայտ է, որ հոս Պետութեան շահէն կամ վարկէն աւելի, ներքին հաշուեյարդար մըն է, որ կը կատարուի. ոմանք, ակնելով ժոքսէն, վճռած էին Էռնիւի գլուխը ուտել»: Միւս մեղաւորը զաղտնի սպասարկութեանց պետն է՝ ծովակալ Լաքոսթ, որ արդէն ճամբու դրուեցաւ եւ զինքը փոխարինեց զօր. Ռընէ Էմպօ, յարդ ցամաքային բանակի ապայակոյտի պետը:

Հարցը սա էր, ուրեմն, Հինգշաբթի առաւ. - Ֆապիւս յաջողեցա՞ւ անպարտ արձակել Մաթինեոնն ու Էլիզէն: Կասկածելի է, որովհետեւ յայտնեց թէ կէս օրէ ետք կանչած էր Էռնիւն ու Լաքոսթը: Բայց երբ այդ տեսակցութենէն ետք, կը խոտովանի թէ համոզումն ունի, կը նշանակէ որ չէ կրցած համոզել Էռնիւն որ «ես էի հրամանը տուողը» ըսէ եւ կարելի ըլլայ անոր մակարդակին վրայ պահել հարցը: Չեզա: Աւելին, նախորդ օրն ալ, Վիլէօրպանի քաղաքապետը ճըշդած էր «Ռիֆկօ - Ուարիըրը չէզոքացնելու ապուշ հրամանը երբեք չեմ տուած»:

Ուրեմն, Զորեքշաբթի իրիկուն, Ֆապիւս քիչ մըն ալ նիւթ հայթայթեց մամուլին, ոչինչ յստակացնելով, եւ պատասխաններ տալու տեղ, նոր հարցումներու առիթ տուաւ: Օրինակ, ի՞նչ եղած է դերը, Նախագահ Միթերանի այն ատենուան անձնական սպարապետ՝ զօր. Մօնիէի: Ի վերջոյ անկարելի է որ բոլորն ալ լուր չունենային, բացի Էռնիւէն: Նախարարապետը չկրցաւ նաեւ յստակ բացատրել թէ ի՞նչպէս դրամը «զաղտնի գործակալութեան» կը յատկացուի, Մաթինեոնի հաւանութեամբ եւ ... նորէն լուր չունենք: Կը խորհի եղեր որ ուրիշ (տեղեկութիւններ առնել) նպատակներու համար է, ինչ որ, եթէ ճիշդ ալ ըլլար, չատ արդարանալի բան մը չէ: Մնաց որ նոր յայտնութիւններու համաձայն, Միթերան տեղեակ էր Ցուլիս 17-էն ի վեր: Այսինքն պիտէր, թէ գործողութիւնը կատարուած է գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ, հաւանութիւնը ունի զօր. Մօնիէի եւ Էռնիւի եւ բան մովորութեան գաղտնի մնալուկէն յատկացում եղած է նախարարապետութեան կողմէ: Այն ատեն (Ցուլիս 17), այլ լուծումներ կը փնտռուին, բանակցիլ նաեւ Թիւրքինժ «ամոլ»ին ազատ արձակումը, հատուցում տալ մեռած Փորթուկալցիին ընտանիքին եւ զոհել Էռնիւն (նոր ծրագիր չէ ...): Կը կարծուի որ Միթերան դէմ եղած ըլլայ, չուզելով զոհել 30 տարուան իր բարեկամը - Էռնիւ - կարծելով թէ ձեւ մը կը գտնուի: Դեռ այլ տարաձայնութիւններ ալ կան, ժոքսի մասին, որոնք եթէ հիմ ունին, կրնան բաւական տարօրինակ թուիլ, քանի որ ենթական Ներքին Նախարար է:

Պարզ է սակայն, թէ ամէն նոր օր, նոր բան մը պիտի բերէ: Կասկած չկայ, որ որոշ բարեմտութիւն մը, չըսելու համար միամտութիւն մը, որ անընդունելի պիտի ըլլար պետական մարդոց համար, պատճառ եղաւ որ բաւական անճարակ, նոյնիսկ ձախաւեր գործելակերպ մը կիրարկուի սկիզբէն ի վեր եւ բան մը փըրկելու համար, ամէն բան վրայ տրուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՐՆԱՔԱՑԻ (Կիպրոս) նաւահանգիստին մէջ, երեք Պաղեստինցիներ սպանած են իսրայելեան եախթի մը մէկ զբօսնուղ երեք անձերը, մէկը՝ կին մը: 10 ժամ պատանդ բռնելէ եւ փոխարէն 20 Պաղեստինցիներու ազատ արձակումը պահանջելէ ետք է, որ սպանած են երեք Իսրայելացիները:

ՊԱՑՈՆԻ մէջ, Զորեքշաբթի գիշեր, 4 Պասքեր սպանուած են: Հաւանաբար հականկախապաշտ խմբակի մը կողմէ: 2 կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՀՌՈՄԻ Պրիքիշ էոլայնգի գրասենեակին դէմ ռճրափորձ մը կատարուած է, առջի օր: Գրասենեակը կը գտնուի վիա Պիսոլաթի, ճիշդ քովը՝ վիա Վենեթոյի: 15 հոգի վիրաւորուած է:

ՖՐԱՆՍԱ. 24 Միրաժ ծախեց Իրաքի, ինչ որ նոր բարդութիւններ կրնայ ստեղծել Իրանի հետ:

ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱ, այլեւս ազդատալի կացութեան մասնուած է: 2 ամիսէն աւելի է որ անձրեւ չէ եկած եւ երաշտը աւեր կը գործէ: Քլերմոն - Ֆեռանի մէջ 100 տարի է, որ նման բան չէր պատահած: Միւս շրջաններուն մէջ՝ 30 տարի է:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿ. ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՌՋԵԻ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Զորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 25, Եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբին անդամները արտայայտուեցան Վանհէմէլպրուքի տեղեկագրին շուրջ: Ծանօթ է այս տեղեկագիրը, որու մասին երկարօրէն արտայայտուեցանք առեն, տեսակցութիւն մըն ալ ունենալով տեղեկաբերին հետ Պրիւսէլի մէջ (տե'ս «Յառաջ» Ապրիլ 3): Քլէման Բոնուէննապաշտ՝ Վանհէմէլպրուքի տեղեկագիրը, ինչպէս գրած էինք այն առեն, պիտի ենթարկուէր քաղաքական յանձնախումբի քննութեան, որպէսզի պատրաստուի այն բանաձեւը, որ պիտի ներկայացուի Խորհրդարանի նիստին:

Առաջին խօսքն առնողը եղաւ գերման դեմոկրատ - քրիստոնեայ՝ Վեռնըքինտ, որու մօտեցումը բորբոքին բացասական է: Իրեն համար տեղեկագիրը ուսանողի յուշագրութեան մը կը նմանի եւ եթէ աւարտաճառ մը ըլլար, հազիւ կրնար արժանանալ՝ բաւարար որակումին: Սխալներ կան: Զարդեր եղան, բայց ըմբռնողական չարժումներ կային, եթէ ցեղասպանութեան մասին խօսուի, պէտք է Թաթարներու եւ Ալպիժուաներու ցեղասպանութեան մասին խօսուի:

Ցաջորդ արտայայտուողն է ներքին տագի ընկերվարական՝ Փիթր Տանքերթ, իր մօտեցումն ալ բացասական է: Ընկերվարական խմբակին նախագահին՝ Ռուտի Առնոթի կարծիքն ալ կը փոխանցէ, յայտնելով թէ ան բոլորովին տարբեր է տեղեկաբերին կարծիքէն: Հարկ կա՞յ որ եւրոպական Խորհրդարանը հետաքրքրուի հարցով մը, որու չուրջ ՄԱԿ-ը արդէն արտայայտուած է: Կրկնակ գործ կ'ըլլայ:

Ցոյն դեմոկրատ քրիստոնեայ՝ Ցաւնիս դրական դիրք կը բռնէ: Ոչ մէկ հակասութիւն կը տեսնէ մէկուն եւ միւսին միջեւ: Գերման դեմոկրատ - քրիստոնեայ՝ Քլեփէ դէմ է: Ինչո՞ւ զբաղիլ պատմական հարցերով, դէպքերով, որոնք տեղի ունեցած են 70 տարի առաջ: Աւելի հետաքրքրական աշխատանք կայ տանելիք, Հայերու մեծ մասը Խորհ. Հայաստանն է, եւրոպական Խորհրդարանը գործ չունի այս հարցին հետ: Եւրոպական դեմոկրատ համախմբման անունով է, որ կը խօսի Քոսթ - Ֆլօրէ, իր կեցուածքը դրական է: Իրաւունքի եւ պարտականութեան հարց մըն է իրեն համար եւ տեղեկագիրը չափաւոր է եւ հաւասարակշռուած, քանի որ կ'առաջադրէ նաեւ տիպարակ մը:

Անգլիացի պահպանողական՝ Լէյտի Էլէս նաեւ դրական է: Համաձայն չէ Քլէփէի: Պէտք է ճանչնալ իրաւունքը ժողովուրդի մը, որ չատ տառապած է: Գերման ընկերվարական Հէնրէյ կասկածամիտ է, հակասութիւններ կը տեսնէ: Դէմ է Լէյտի Էլէսի այն կարծիքին որ ճանաչում մը կրնայ վերջ տալ ահաբեկչութեան: Լորա Պէթըլ, անգլիացի պահպանողական, բացասական մօտեցում ունի: Դժուար կը նկատէ բանաձեւի ծրագիր մը մէջտեղ բերել: Քոսթ Ֆլօրէ կըրկին խօսք կ'առնէ եւ կ'առաջարկէ որպէս բանաձեւ ընդունուի Ֆրանսացի ընկերվարական Սապիի պատրաստած բնագիրը: Քլէփէ իրաւունք կուտայ Հէնրէյի, ոգեկոչելով Ժընեւի նախընթացը: Լորա Պէթըլ մատնանշութիւն կը յայտնէ, եթէ ընդունուի այս տեղեկագրին առաջադրանքը, կրնայ ուրիշ փոքրամասնութիւններու կողմէ նախընթացի առիթ տալ (ըսել կ'ուզէ՝ փորձանք դառնալ ...): Վեռնըքինտ կրկին կ'արտայայտուի, պատմական բաններ չենք կ'ըսէ, Թող այդ բնագիրը պատմական դիւաններու ծառայեն: Տանքերթ կ'ուզէ որ պատմաբան եւ քաղաքագէտ զանազանուին: Կրկին կը խօսի Լէյտի Էլէս եւ կ'ըսէ որ խելօք գործ չէ մերժել այս տեղեկագիրը եւ սխալ մըն է ժողովրդավարութեան նկատմամբ:

Վերջին խօսքը կ'առնէ տեղեկագրին հեղինակը պաշտպանելու համար իր աշխատանքն ու տեսակէտը: Իրողութիւնը մէջտեղն է, կ'ըսէ:

Կարելի չէ անշուշտ խորհրդածութիւններ ընել, անմիջական տպաւորութիւններու տակ, բայց կարելի են կարգ մը նկատողութիւններ: Բացակայ էին խոտլայի դեմոկրատները, ազատականները, Ֆրանսացի ընկերվարականները եւ համայնավարները: Արտայայտուող ներկայ ընկերվարականներէն, կը պարզուի որ մէկ ճակատ չեն կազմեր: Այդ - ճախ բաժանումներ չկան:

Եթէ քուէարկութիւն ըլլար, արդիւնքը, անկասկած բացասական էր: Գերմանները թրքական ակնոց կը գործածեն: Մնացեալը դալ ամիս:

Ցանձնախումբը արտայայտուած է նաեւ Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց բռնաբարման մասին եւ 8-ի դէմ 20 ձայնով հաստատած անոր գոյութիւնը:

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ

Ա.

Դժուար է ճշդրիտ ասել, երբ է Մայր Հայաստանի գաղափարը իրրեւ խորհրդանիշ ընդհանրացել, տեսանելի կերպարանք ստացել հայ հասարակական մտքի խաչուղիներում: Բայց աներկբայելի է, որ դեռ մեր թուագրութիւնից առաջ, հեռաւոր դարերում, Հայաստանի գաղափարն արդէն իրական կերպարանք է առել, հիւսուել եւ մարմնացել ժողովրդի ստեղծագործ մտքի ու հոգու թելերից, յարատեւել առ այսօր եւ կատարել այն դերը, որ կատարել է Հայրենիքի գաղափարը միւս ժողովուրդների պատմական կեանքում:

Հայաստանի խորհրդանշական գաղափարի նիւթական արտայայտութեան առաջին - եւ երկրորդ դարերին: Հռոմէական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին վերաբերող չքաղրամներն են դրանք. հռոմէացի տիրակալ Տրայանոսի ժամանակ թողարկուած եւ յիշատակութեան մէջ մտած արծաթեայ, ինքնակալի դիմագրութեամբ չքաղրամ: Եւ նոյն դրամին՝ դիմիկոր, դեռնին նստած կին, չուրջը ցիրուցան սրեր ու վահաններ եւ լատիներէն դրութեամբ՝ ARMENIA: Պարտուած Հայաստանի խորհրդանիշն է դա՝ կնոջ կերպարանքով, սգաւոր, հնազանդ ու զինաթափ: Մի այլ չքաղրամի վրայ դարձեալ Հայաստանն է՝ թագաղուրկ, պարտուած կնոջ պատկերով: Տանտիրամեակներ յետոյ Հռոմում կարուած ոսկեայ եւ արծաթեայ չքաղրամներին, որոնք ի յայտ են եկել պեղումներից. դարձեալ նոյնն է: Դրամի մի երեսին Հայաստանին տիրած Մարկոս Աւրելիոս կայսեր կիսանդրիի դրոշմուածքն է, հակառակ երեսին՝ նոյն սգակիր կինը, որի թիկունքին պարտութեան մատնուած լինելու խորհրդանիշերը՝ ցցահանուած զէնքեր եւ մականգրութիւն՝ ԱՐՄԷՆ: Անկրաւացի չէ արեւմտահայ հմուտ բանասէրը, երբ նկատում է, թէ «Մայր Հայաստանի արդի ընդունեցած պատկերը իր նախատիպը կ'առնէ Հռոմէացի զօրավարներու փորագրութիւններէն եւ դրամներէն, որոնք Հայաստանը կը ներկայացնեն կապուած եւ պարտուած»: Հ. Ս. Երեմեան իր հերթին նկատում է, թէ «տխրանոյշ պատկերը ... ընդօրինակութիւն է խառ բանաստեղծներէն ... սգաւոր Մայր Իտալիային պէս՝ սգաւոր Մայր Հայաստանը դեղեցիկ է, ունի մահացու վէրքեր, խոր քունի մէջ: Խառ եւ հայ բանաստեղծները՝ կը հարցնեն, թէ ե՞րբ պիտի արթնայ մայր հայրենիքը»:

Մայր Հայաստանի դեղարուեստական վերարտադրութիւնն է նաեւ մեր պատմահօր՝ Յորենացու Ողբը: Ընդամէնը մի քանի էջում պատմահայրը խտացրել է տառապանք, սէր եւ աղի արցունք, վհուկիւն եւ վիշտ ու կոծ, բայց նաեւ հայրենասիրութեան՝ Հայաստանասիրութեան մղում:

Յորենացուց սկսած, ողբն ու ողբասացութիւնը յաղեցել են բարձր մղումներով, օժտուել ոչ միայն կորսած ցաւն արտայայտելու, այլեւ կրկին ու վերստին հայրենասիրաբար ապրելու եւ արարելու կոչով: Այդպէս ողբասացութիւնը միահիւսուել է հայրենասիրութեանը: Այդ պատճառով էլ դրանք շատ են մեր պատմութեան ու դրականութեան մէջ: Ողբասացութիւնը թաթախուած էր լաւատեսութեամբ, կորցրածը վերագտնելու հաւատով: Մնում էր եւ ապրելու տենչը, ամէն ինչ յաղթահարելու ուժը՝ դերբնական ու աստուածատուր:

Հետաքրքրական է Ստեփանոս Օրբելեանի Ողբը էջմիածնի մասին. կաթողիկէն պատկերում է իրրեւ Արքայուհի - Մայր թագուհի: Նա «աւազական ողբովք» պատմում է, որ «էջմիածինը» եւ Հայոց երկիրը դարձել են «կոխան չորքոտանւոյն», իսկ ինքը՝ Մայր արքայուհին, մնացել է «միայն այրի» եւ կոչ է անում զաւակներին.

Ո՞ւր էք, որդի՛դ իմ սրբածին,
Եկայք առ մայրըս ձեր նախկին,
Որպէս օրէնն է զաւակին,
Տանել խնամ ծեր ծնողին:

. . . . . .

Թողո՛ւմք զողբանիս ցաւագին,
Առնե՛մք աւարտ լալեաց բանին.
Յուսահատիլ չէ պարտ քնաւին:

. . . . . .

Նոր զարդարէ փառօճն հին
Եւս առաւել բան զոր էին:

Ժէ. - ԺԸ. դարերի հայ ազատագրական պայքարի հիմքում Մայր Հայաստանն էր: Հաւանաբար ազգային - ազատագրական պայքարի բովում մարմնաւորուեց Մայր Հայաստանի պատկերը 1773 թուականին Մադրասում լոյս ընծայուած Մովսէս Բաղրամեանի «Ճորդորակ»ում:

Իր դրքով Բաղրամեանը նպատակ ունէր սթափեցնել «երիտասարդացն եւ մանկանց Հայկազանց ի վհերոտեալ եւ ի հեղպացեալ թմրութենէ քնոյ»՝ հայ ժողովրդի ապագան կապելով նրա ներքին ուժերի ու հնարաւորութիւնների հետ:

Իր խօսքն ազդեցիկ դարձնելու համար Բաղրամեանը ոգեկոչում է Հայոց սըբազուիններին՝ Հայկին, Արամին, Տրդատին, եւ Մայր Հայաստանի սրատուչ խօսքով ասում իր ժողովրդին.

Ո՛հ թէ որպիսի էի մերք բազմածնունդ
սերնդովք ծաւալեալ ի մէջ համասփիւռ տանց.

Եւ այժմ հաւ զամենայն նեղեալ՝ եւ անձկացեալ անկեալ եմ ի մէջ անել տառապանաց.

Որ երբեմն էի ծիրանազգեաց Մայր՝ եւ թագուհի չէնաղ հաւ զամենայն Հայոց ազգի.

Եւ այժմ բրձազգեաց լեալ՝ եղէ իբրեւ զայրի անմխիթար ի լկելոյ այլասեռիցն ազգի ազգի ...

Ողբ ու Մայր Հայաստան դարձել են մի էութիւն ու այդպէս արձանացել ժողովրդի մտապատկերում: Պատահական չէր ողբն ու Հայաստանի փառքի ոգեկոչման չարքը մեր զրականութեան մէջ՝ Ցարութիւն Շմաւոնեանի «Ողբ Հայաստանեայց», Ցովհան Վանանդեցու «Արփիական Հայաստան», Ալիշանի, Գամառ Քաթիպայի, Պէշիկթաշլեանի հայրենասիրական բանաստեղծութիւնները եւ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի կամ Ողբ Հայրենասիրի» դարակազմիկ վէպը: Ազգասէրն աւանդներից Զմիւռնիայում ծնունդ առան հայերէն երկու օրաթերթերը՝ չափազանց բնորոշ ու խորհրդանշական անուանումներով՝ «Արշալոյս Արարատեան» (1840 - 1846) եւ «Հայրենասէր» (1843 - 1846), Թաղիադեանի «Ազգասէր»ը (1845 - 1848), «Ազգասէր արարատեան»ը (1848 - 1852):

1840-ական թուականներին էլ Մայր Հայաստանի գաղափարը, այսպէս ասած, առարկայացել, տեսանելի է դարձել որպէս բնաշխարհի հետ կապուած պատկերացումների մարմնաւորում հնչեղութիւն ստացել թէ՛ գրականութեան եւ թէ՛ հրապարակագրութեան մէջ, հանդիսութիւնների ժամանակ:

«Բազմավէպ»ը 1844 թ. Սեպտեմբերին հրատարակել է անստորագիրը, բայց եւ իրատասրդ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանին պատկանող «Ոգին Հայաստանեայց» խորագրով ծաւալուն չափածոն, որ արտասան - ւել էր Թարգմանչաց նուիրուած հանդիսութեան ժամանակ: Շնչաւորուել, կենդանութիւն է ստացել Մայր Հայաստանի «Ոգին վեհափառ»: Նրա ուրուագիծը նրկարագրուած է տեսանելի ու չօշափելի.

Նըստի լըռիկ Հայաստանեայց վեհ
Ոգին.
Ջեռն ի ծնոտ, յեց արմըկամբն ի
տապան,
Թաւալ ի գոգս իւր ունելով հին
մատեան...

Նրա չուրջը՝ գաւազան, դրօշներ՝ արծուանշան դրոշմով, կնիք:

50-ական թուականներին Հայոց աւերակները եւ Մայր Հայաստանի խորհրդանշական կերպարները յաճախ ու յաճախ են կենդանանում, խիստ ազդեցիկ ու գործօն դառնում մամուլում եւ առօրեայ պատգամներում:

1857 թ. Յունուարի 31-ին «Մեղու»ի Ժ համարում լոյս տեսաւ «Հայաստան Մայր» այլաբանական պատկեր - ակնարկը: Պատմող - հեղինակը դիտում է վերջալոյսի չողերի տակ սփռուած քաղաքամայր Անիի «լուռ եւ տխուր» աւերակները: Շուտով արեւը թաքնւում է Ախուրեանի այն կողմում. տիրում է խաւար: Մօտեցող չքախմբի առջեւից ընթանում է «անւաղդեստ, բարձրահասակ, դանդրահեր, սքանչելի կին մը»: «Այս կինն ո՞վ է» հարցումին հետեւում է պատասխանը. - «Աղնիւ զաւակս, ես ձեր մայրն եմ, ես եմ ձեր ճշմարիտ մայրը, ես եմ որդեակ՝ Հայաստան Մայր...»: Նա իր զաւակին ցոյց է տալիս երբեմնի «Երկրաւոր դրախտ»՝ Անիի նուիրական աւերակները, պատմում, թէ ինչպիսին էր Անին: Երանելի այն ժամանակներում ամէնքն իրար հետ էին, միաբան ու միահամ:

Հեղինակն ընթերցողին է թողնում իրեն պաշարած խոհերի չուրջ մտորելը՝ յուսալով արտայայտած զաղափարների յետագայ ծլարձակումը: Բնական է. Թուրքիայի պայմաններում նա աւելին ասել, առաւել եւս ցոյց տալ չէր կարող:

Արմենակ Հայկունու այս արձակ բանաստեղծութիւնը նշանաւորում է այն սկիզբը, երբ Մայր Հայաստանի գաղափարը առանում է որոշակի ազատագրական իմաստ:

1862-ին Ց. Սրուանձեանը «1862 եւ ակիզբ վեցերորդ չրջանին «Մեղու»ի յօդուածում հզօր թափով եւ արդէն ուղղակիօրէն հնչեցրեց Հայաստան Մօր ձայնը. «Մենք սթափեցանք մեր թմրութենէն եւ սկսանք որոնել մեր հայրենիքը», «Իրաւ մեր հայրենեաց մեծ մասին տէրը Օսմանեան կայսրութիւնն է եղած, բայց ան չէ տէրը»:

Եւ Սրուանձեանը Մայր Հայաստանի գաղափարը զուգակցում է հայրենասիրութեան եւ հայրենիք գաղափարների հետ. հայրենիքը՝ հայրենի հողը «օտարին յանձնելը օտարին զերի ըլլալ է»: Այստեղից էլ նրա կոչը՝ ով ուզում է ապրել եւ «ապրեցնել իր որդիքը», պէտք է «տէր ըլլայ այն հողին, որ իր նախնիքը ստացեր են իրեն համար»:

«Հայրենասիրութիւն, Հայե՛ր, հայրենասիրութիւն. հող տանինք մեր հայրենեաց, եթէ կ'ուզենք ապրիլ եւ մա՛րդ ապրիլ», ասում է Սրուանձեանը:

Մ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Վ. Ա. Ն

Կէսօրը շատոնց անցած էր, երբ ամբողջ խումբը ճամբայ ելաւ դէպի Վան: Նախ ճամբան կ'անցնէր անհատնում արտերու եւ դաշտերու մէջէն, որ կրնար ցորենի եւ այլ արմաւիքներու անապատ չտեմարան մը նկատուիլ: Աւսոր յաչորդեցին խոտաւետ եւ անհարթ մակերեսով վայրեր: Ճամբան առաջին գիխաւոր քաղաքն էր Սիլվանը որ կանանչ եւ ընդարձակ ովասիս մը կարելի էր նկատել ըստ երեւոյթին չոր եւ անջրդի այս միջավայրին մէջ: Ապա սկսաւ վերելքը դէպի Սասնոյ լեռները, որոնք առհասարակ անտառածածկ էին: Երեկոյեան դէմ անցան Պիթլիս քաղաքը, որ շատ մեծ չէր երեւեր: Այս քաղաքն մինչեւ Դատվան, Վանայ ծովին եզերքը, դրեթէ մերկ ու ծառազուրկ էր: Մուխը կոխած էր արդէն երբ ինքնաշարժները հասան Դատվան եւ չարունակեցին իրենց ճամբան երբեմն Վանայ ծովի եզերքէն եւ յաճախ եզերքէն հեռու լեռնանցքներու մէջէն: Այս ոլորապտոյտ ճամբուն վերջին մասը կ'ընթանար ծովին հարաւ արեւելեան եզերքէն, ուրկից լուսնի լոյսով նչմարելի էր Աղթամար կղզին, որ վիթխարի ուրուականի մը պէս երկընցած էր ծովին վրայ: Կէվաչը (կաւաչը) եւ Աբտամէտը անցնելէ յետոյ պիտիեան ժամը 10-ին հասան Վան քաղաքը:

Վանը ուր լջեւանած էր խումբը Սեպտեմբեր 1-ի գիշերը, երկրին հնագոյն քաղաքներէն է, ծանօթ՝ Ուրարտուներու ժամանակէն, որոնցմէ կը կոչուի Բիայնա, որմէ կուգայ քաղաքի հիմնական անունը. ծանօթ էր նաեւ Թօշպա անունով, որ մեր մատենագրութեան մէջ եղած է Տոսբ, որով կոչուած է երբեմն այս քաղաքը եւ համանուն ծովը: Երբեմնի վարչական ընդարձակ նահանգին կեդրոնը եղած է:

Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի առաւօտ Պատրիարք Հայրը փոքր խումբով մը այցելեց Վարագայ վանքը:

Այսօրուան Վարագը հողային ցածլիկ տուներով քրտնական փոքր գիւղ մըն է. աքանչելի դիրքի վրայ՝ Ջրառատ ովասիս մըն է բարտիներով, պտղածառերով եւայլ չքածառերով զարդարուած: Տեղական ըրջանակներու մէջ ծանօթ է «Եսի Քիլիսէ» անունով: Արդարեւ ժամանակին այստեղ եղած է ծաղկեալ վանական կեանք եօթը եկեղեցիներով, որոնք ծանօթ են հետեւեալ անուններով. - Ս. Աստուածածին, Ս. Գէորգ, Ս. Նշան, Ս. Խաչ, Ս. Սիոն, Ս. Յովհաննէս եւ Ս. Սոֆիա: Ներկայիս բոլոր եկեղեցիներն մասամբ կամ ամբողջապէս աւերակ են: Համեմատաբար լաւ վիճակի մէջ է կեդրոնական եկեղեցին, որ իրականին մէջ իրարու կից երկու եկեղեցիներ են, որոնց միացի զմբէթները լինկած են, բայց տանիքը եւ պատերը եւ սիւները կանգուն կը մնան: Սիւներու եւ պատերուն վրայ մեծկակ որմնանկարներ կան, որոնք մեծ մասամբ եղծուած են: Պատերուն վրայ խաչերու բազմաթիւ ձեւեր ու տեսակներ կան, տարբեր՝ Հայկական կոչուած ծանօթ խաչի տեսակէն: Կ'երեւի տեղացիներ ամէն կողմ գանձեր որոնած են եւ տեղ - տեղ պատերէն քարեր հանած: Քովէնան ընդարձակ պահարանը յարդով լեցուած էր: Ուրիշ եկեղեցիի մը միայն կոչնակը կամ խորանը մնացած էր, որ չոր խոտով լեցուած էր: Աւոնք (յարդը եւ խոտը) նպաստած են ասոնց կանգուն եւ համեմատաբար անազարտ պահուելուն: Զափաւոր մեծութեամբ սրահ մը լաւ պահպանուած էր, որ կրնայ ծառայած ըլլալ իբրեւ պըրատուն կամ պատսատուն կամ միւնէւ իսկ ճաչարան ու հաւաքարան միաբանից: Վերին Վարագը, ուր եւս 3 - 4 եկեղեցիներու աւերակներ կան եղեր, ըստ պիտակներու վկայութեան, կարելի չեղաւ այցելել ժամանակի սղութեան եւ վերելքի դժուարութեան պատճառով, քանի որ ժամ մը կը տեւէ եղեր վերելքը քալելով: Գիւղացիներ հիւրասիրեցին Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները ընտիր թանով: Դէպի Վարագ ճանապարհը խճուղի է, տեղ - տեղ փորուած ջրային հոսանքներէ, որոնցմէ մէկը դեռ կը հոսէր առատօրէն ամառուան այս եղանակին, երբ ջուրերը կամ կը չորնան կամ գլխաւորէն կը նուազին:

Պատրիարք Հայրը եւ ընկերակիցները հրաժեշտ առնելով հիւրասէր գիւղացի-

ներէն եւ Վարագայ վանաստանէն, վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպեցան Վանայ հին քաղաքի աւերակները, Վանայ հռչակաւոր բերդի անմիջական ստորոտը: Երկու հնադարեան մզկիթներ (Խուսրէվ փաշա եւ Զէյլէպի կոչուած) կանգուն, բայց անխնամ կը մնան: Կը նշմարուէին նաեւ քանի մը ուրիշ չէնքերու աւերակներ, որոնց ինչ ըլլալը կարելի չեղաւ տղել, եկեղեցի՞ թէ այլ կարեւոր չէնքերու մնացորդներ էին: Հին հոզաչէնի պարիսպներէն մասեր դեռ կը դիմանային ժամանակի եւ բնութեան տարերքու աւերիչ հոսանքներուն դէմ: Պանդոկ վերադարձան եւ պահ մը հանգիստէ յետոյ ժամը 2-ին ամբողջ խումբը ճամբայ ելաւ այցելելու Խօշափի հռչակաւոր բերդը, որ Վանէն չուրջ 50 քիլոմեթր հեռու է:

Խօշափի բերդը հսկայ կառուցուածք մըն է, բարձրաբերձ դիրքի վրայ՝ իսկապէս չատ տպաւորիչ տեսարան մը կը պարզէր: Ինքնաշարժները, համանուն գիւղի մէջէն, դարձդարձիկ ճամբայով մը մինչեւ բերդին մուտքը բարձրացան: Ժայռը բերդ մտաւ մութ անցքէ եւ շրջանակարար բարձրացաւ մինչեւ բերդին կատարը: Բան բանականին լաւ պահուած բերդ մըն է, որուն դիմացն ալ կայ ուրիշ բլուր մը, որուն վրայ եւս հին բերդի մը մնացորդները կը նշմարուէին: Երկու բերդերը, ձորամիջով մը բաժնուած, ժամանակին իրարու միացած են դրեթէ հոզաչէնի պարիսպներով, որոնցմէ չատ մասեր մինչեւ օրս կը մնան, հակառակ դարերու անձրեւներէն ու քամիներէն իրենց հալած - մաշած վիճակին: Խօշափին ալ, որ ներկայիս կը կոչուի «Կիւղլյու», այնինքն գեղեցիկ - ջուր, ինչ որ կը նշանակէ արդարեւ խոշ - ափ բառերը, քըրտական մեծակակ դիւղ մըն է, ջրառատ եւ բերքի հովիտներով շրջապատուած:

Վերադարձի ճամբուն վրայ խումբը այցելեց նաեւ Զավուշքէփէ կոչուած հին Ուրարտական բերդի աւերակները: Այս վայրը, ինչպէս բացատրող պաշտօնեան լսեց, կոչուած է նաեւ «Աստուածաչէն», նոր սկսած է պեղուիլ եւ հետեւաբար բերդը դեռ իր ամբողջութեանը մէջ ի յայս աշխարհ չէ հանուած: Բայց մէջտեղ հանուածներն ալ բաւական հին հաստատութիւններ ու Ուրարտական ժամանակներէն սկսեալ անառիկ բերդ եղած է, 3 - 4 շրջանակներով, մեհեանով եւ պալատներով, եւ այլ բոլոր յարմարութիւններով:

Խումբը չարունակեց իր վերադարձի ճամբան եւ առաջնորդուեցաւ Վան քաղաքի հռչակաւոր բերդը: Արդարեւ այս ժայռային երկայնակէտ բլուրը, որ յանկարծ վեր կը բարձրանայ իր չուրջը տարածուող հովտին մէջէն, գոյութեան եւ անկախութեան պատճառ հանդիսացած է Վան քաղաքին: Խումբը երկար պտըտեցաւ բերդին վրայ մէկ ծայրէն միւսը՝ ամբողջութեամբ աւերակ է: Հին Վան քաղաքին վրայ նայող ժայռին երեսին փորուած է սրահ մը, քանի մը սենեակներով, առանց որեւէ լուսամուտի: Աղօտ լոյսը ներս կը թափանցէ մուտքէն միայն, նման քարայրներուն: Այս մուտքի չուրջն է, որ կը պահուին Ուրարտական արձանագրութիւնները, որոնցմէ կարդ մը մասեր յայտնապէս կտորուած ու հանուած են հնութեանց մոլի գողերու կողմէ:

Սեպտեմբեր 3, երեքշաբթի, խումբը պիտի այցելէր Աղթամար, որ պիտի կազմէր ճամբորդութեան գլխիկը: Տրուած ըլլալով որ երկու օթօպուսները ժամը 11-ին ճամբայ պիտի ելլէին, Պատրիարքը անօրինեց որ ինք եւ միւնիպալով ճամբորդողներ աւելի կանուխ՝ ժամը 8-ին ճամբայ ելլեն եւ անցնելէ յետոյ, այս անգամ օր - կերեկով, Արտամէտէն եւ Կաւաչէն, ժամը մը յետոյ հասնէին Աղթամարի ցամաքային նաւահանգիստը այնտեղէն նաւ մը վարձէին այցելելու համար Վանայ ծովի միւս կղզիներն ալ:

Արդարեւ ժամը 9·30-ին Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները նաւ մը վարձելով ուղղուեցան նախ դէպի ԿՏՈՒՑ կոչուած կղզին: Երեքուկէս ժամ նաւարկելէ յետոյ հասան, Կտուց, որ Վանայ ծովի հիւսիսային կողմը ցամաքամերձ կղզի մըն է: Ժամանակին միացած է ցամաքին որմէ կուգայ իր անունը, եւ ջուրերու բարձրացումով վերածուած է կղզիի որ ներկայիս չուրջ մէկ քիլոմեթր հեռու է ցամաքէն: Խումբը բարձրացաւ ամայի կղզին, որուն մէջ կենդանութեան առաջին նշանը տուին խումբ մը կաքաւներ, որոնք յանկարծ թռան եկուորներու ձայներէն խրտչած: Երբ կարճ վերելքին բարձունքը հասան, յանկարծ ամէնքի աչքին պարզուեցաւ դրեթէ անաղարտ մնացած՝ ճերմակ դմբեթով եկեղեցին: Խումբը անցաւ վանքի դերեզմանոցէն, ուր չիրմաքարերը կամ խաչքարերը, ամէնքն ալ դէս ու դէն տապալած էին, կ'երեւի դանձ փնտռողներու կողմէ: Եկեղեցին կղզիին հիւսիսային կողմը հարթավայրի մը վրայ կառուցուած է եւ կը բաղկանայ իրարու կից երկու մասերէ, նման Վարագայ գլխաւոր եկեղեցիին: Բուն եկեղեցին չինուած է ճերմակ սրբատաշ քարերով. իսկ որպէս զաւիթ ծառայող աւելի մեծ մասը չինուած էր թուխ եւ մութ կարմրորակ սրբատաշ քարերով: Արտաքին յարդարանքը արդարեւ զուսպ է, տեղ- տեղ փոքր խաչքարերով միայն զարդարուած: Գրեթէ քառակուսի զաւիթը ունի չորս սիւներ, Արեւմտեան մուտքի դրան առջեւ դեռ կը մնայ համեստ զանգակատունը, չրջապատի վանական խուցերը ամէնքն ալ աւերուած են ներկայ եկեղեցիին անունն է Ս. Կարապետ:

Պատրիարք Հայրը փափաք յայտնած է այցելել նաեւ Լիմ կղզին, Վանայ ծովի հիւսիսը, սակայն ըսուած է որ չատ հեռու է, ուստի ժամը 14-ին նոյն նաւով վերադարձան նախ ԱՌՏԻՒՐ կղզին, Վանայ Ծովին հարաւը ոչ չատ հեռու Աղթամարէն: Այս կղզեակին զագաթը դեռ կը մնայ անշուք եւ չատ փոքր մատուռ մը, չինուած անտաշ եւ բնական քարերով. ոչ մէկ զարդարանք եւ ոչ մէկ արձանագրութիւն: Իսկ մատրան մուտքին կողմի վանական բնակարանային խցիկներու եւ այլ յարմարութիւններու աւերակները միայն կային: Ժամը 17·30 Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները ի վերջոյ հասան Աղթամար կղզին:

Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները բարձրացան Աղթամարի Ս. Խաչ հանրահռչակ Տաճարը, որ վեհօրէն կանգնած էր կղզիի դրեթէ կեդրոնը արհամարհելով աւելի քան տասը դարերու աւերիչ ազդակները. չինուած 915 - 921 թուականներուն, Մանուէլ մեծատաղանդ ճարտարապետի կողմէ, իբրեւ հայկական ճարտարապետութեան գլուխ գործոցներէն մէկը: Այս Տաճարին վրայ համադրուած են երեք մեծ դեղարուեստները, ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը եւ նկարչութիւնը: Մեծ տաճար մը չէ. երկայնութիւնը հազիւ 17 մեթր. լայնքը՝ 14 մեթր եւ բարձրութիւնը՝ 24 մեթր, խորանին երկու կողմերը զոյգ փոքր աւանդատուներով: Եկեղեցին թաղադրուած է լայնանիստ դմբեթով մը, ներսէն կլոր եւ չրջանակաձեւ, դուրսէն 16 անկիւններով: Հարաւային մուտքին չինուած զանգակատունը եւ արեւմտեան ցած դաւիթը եաքի յաւելումներ են: Դեռ կը մնայ հարաւային դրան վերեւ, ներսէն չինուած օթեակը, ուր կը բարձրանար արքայական ընտանիքը պաշտամունքի մասնակցելու համար: Ինչպէս ծանօթ է պատերը զարդարուած են բազմաթիւ քանդակներով. Աստուածաշնչական եկեղեցական դէմքերով: Արեւմտեան ճակատին վրայ է բարձրաքանդակը՝ Տաճարը չինել տուող Գագիկ Արծրունի թագաւորին, որ եկեղեցիին մանրանկարը ի ձեռին կը մատուցանէ Յիսուս Քրիստոսին:

Ժամանակին այս կղզին թանձր պարիսպներով, բուրգերով եւ աշտարակներով լաւ պաշտպանուած մայրաքաղաքը եղած է Վասպուրականի թագաւորութեան: Կային նաեւ բերդեր ու պալատներ, ամրարանոցներ եւ չտեմարաններ, որոնք ժամանակի ընթացքին եւ ծովի ջուրին բարձրացումով անհետ եղած են: Կային նաեւ կաթողիկոսներու համար վեհարան, եւ միաբաններու բնակարաններ, հիւրանոցներ եւայլն, որոնք այսօր կորած են: Կղզիին ամենաբարձր ժայռային զագաթը, 1912 մեթր բարձր է: Դէպի հարաւ կը ցածնայ, այնպէս որ աւիքները դարերով ծեծելով այս մասը յարդեր են մաս մը բաժնել եւ գոյացնել փոքր կղզեակ մը:

Տաճարը նշանաւոր է նաեւ որմնանկարներով, որոնք անխուսափելիօրէն ենթակայ կը մնան կլիմայական պայմաններու եղծումին եւ զգալիօրէն եղծուած են արդէն: Բացի խորանի կեդրոնական մասի վեց առաքեալներու խոշոր նկարներէն խորանի մնացեալ պատկերները անհասկընալիօրէն ծածկուած են կապտորակ ներկով մը: Եկեղեցիին յատակը ծածկուած է ասկէ անկէ ճարուած եւ կոտրտուած սովորական քարերով, որոնց մէջ նշմարելի էին նաեւ գերեզմանաքարերու կտորներ:

Քիչ չատ ծառեր անկուած են կղզիի մէջ, առ հասարակ նշենիներ են դառն պտուղներով: Կղզիի արեւելեան ծովեզերքը հաստատուած էր ջրհան մեքենայ մը, որմէ չատ պաղուկ եւ քաղցրահամ ջուր մը դուրս կուգար: Ասոր մօտակայքը ստեղծուած էին լողալու դիւրութիւններ: Արեւը մարը մտած էր արդէն, երբ Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները վերադարձան Վան:

(Շար. 2)

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոն. - («Յառաջ»). - Սեպտեմբեր 19, իրիկունը, պատասխանելով Ազգ. Մխիթեան եւ Տիկնանց կազմակերպութեան հրաւէրին, Լիոնի համար անսովոր բազմութիւն մը լեցուցած էր Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահը. մէկ մասը կը մնար դուրսը, Արմէնի փողոցին մայթերուն վրայ: Կը սպասէին Անրի Վէրնէօյի ժամանման:

Ներսը, կազմակերպիչներուն ապսպրած «Մայրիկ»ներու դէմքերը կը հալէին արտագօրէն: Անտարակոյս, Սփիւռքի մէջ, ոչ մէկ տեղ, հայ հեղինակի մը դիրքը ծախուեցաւ այնքան դիւրութեամբ որքան չարժանկարի համբաւաւոր վարպետին այս հատորը:

Անտեղի կ'ըլլայ դիրքին պարունակութեան մասին դրել հոս, քանի որ «Յառաջ» զայն ներկայացուց իր ընթերցողներուն Սեպտեմբեր 6-ի իր թիւին մէջ: Բաւնք միայն որ հրատարակութիւնը կը չարունակէ գտնել լաւ ընդունելութիւն մը՝ ոչ միայն մեր հայրենակիցներուն մօտ, այլ նաեւ Ֆրանսացի ընթերցողին քով: Կը խօսուի արդէն երկու հարիւր հազարի մօտ սպառումի մը մասին, ինչ որ, եթէ ճիշդ է, հսկայ թիւ մըն է գրողի մը համար՝ որ կը հրատարակէ իր առաջին գիրքը:

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Անրի Վէրնէօյ յայտարարեց՝ «Տարի մը ամբողջ յատկացուցի գրելու համար «Մայրիկ»ը, բայց ան արդիւնքն է վաթսուն տարիներու աշխատանքի, վաթսուն տարուան կեանքի մը: Այս գիրքին մէջ ուզեցի յայտնել իմ հայկականութիւնս կարելի է կատարելագոյն մտած ըլլալ Ֆրանսական հասարակականութեան մէջ, բայց նաեւ չուրանալ իր ծագումը, պահել իր արմատները»:

Լիոնցի լրագրողներուն հարցումներուն դիմաւորն էր՝ «Գիրքը պիտի վերածո՞ւի չարժանկարի»:

Հեղինակը չի գիտեր տակաւին: Գոնէ այդպէս ըսաւ: Ամէն պարագայի տակ, իրաւունքը վերապահած է իրեն միայն:

Երբ մեկնեցան մամուլի ներկայացուցիչները, Աշոտ Մալաքեան մնաց դէմ - յանդիման իր հայրենակիցներուն՝ որոնք աւելի քան ժամէ մը ի վեր կը սպասէին այդ հանդիպման:

Տաքը հեղձուցիչ էր ծայրէ ի ծայր լեցուն սրահին մէջ: Վէրնէօյ հայերէն՝ «Ինծի կ'ըսէին միչա՝ քա՛ն մը ըրէ. գրեցի «Մայրիկ»ը: Ինչո՞ւ գիրք մը եւ ոչ ֆիլմ մը. որովհետեւ գիրքը կը թոյլատրէ արտայայտուելու աւելի լայն տարողութիւն մը»:

Ժամանակը ուշ էր: Ասուլիսը երկար չէր կրնար տեւել: Քանի մը հարիւր հոգի, իւրաքանչիւրին ձեռքը մէկ կամ աւելի հատորներ, պոչ բռնած էին ստորագրերուն արարողութեան համար: Յաջող հեղինակ մը ըլլալն ալ իր անպատեհութիւնները ունի: Անրի Վէրնէօյ «աշխատեցաւ», չարչարուեցաւ, չուրջ երեք ժամ անընդհատ, ժպիտը երեսին, քրտինքը ճակտին, դոհացնելու համար բոլորը:

Մինչ այդ, չուրջ հարիւր հայրենակիցներ կը սպասէին, աւելի կամ նուազ համբերութեամբ, օրուան հիւրին ժամանման՝ հատաքական ընթերիքը սկսելու համար, քաղաքին մէկ մեծ պանդոկին սրահներուն մէջ:

Բնականաբար, տեղական մամուլը լայն տեղ տուաւ, Ուրբաթ օրն իսկ, Անրի Վէրնէօյի ասուլիսին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Բայց մեռնելը հեշտ բան չէ պատասպարեակի համար: Օրէնքը մարդասիրական դեղեցիկ սկզբունքներ ունի: Կախաղանի դատապարտուած թշուառականին անգամ, երբ պատժի նշանակած օրը հիւանդանում է, այդ դէպքում պատիժը յետաձգում են, նրան առողջացնում են, յետոյ են կախաղան բարձրացնում: Աքսորականը նոյնպէս մի յայտնի ժամանակամիջոցը պէտք է լրացնէ նա: Եւ եթէ պատահում է նրան հիւանդանալ, աշխատում են առողջացնել, որ իւր ապաշխարանքը վերջացնէ:

Ես տարուեցայ հիւանդանոց: Ո՞րքան ժամանակ մնացի այնտեղ, ի՞նչ էր հիւանդութիւնը, - չեմ յիշում, այսքանը միայն չեմ մոռացել, որ ինձ առանձնացրել էին միւս հիւանդներից եւ դռները - ւում է տիֆով հիւանդների բաժնում: Առաջին անգամ երբ աչքս բաց բարի, երբ փոքր ինչ ուշի եկայ, ինձ մօտ գտայ հիւանդանոցի ծերունի սպասաւորներից մէկին, որը կանգնած ինձ իրան մրմըրթում էր.

- Ինչպէս ամուսինն է, այնպէս ալ տիկինն է, ինչպէս տիկինն է, այնպէս ալ աղախինն է: Աստուած է վկայ, լա՛ւ մարդիկ են, այսպիսի մարդիկ մինչեւ այսօր չէ տեսել մեր հիւանդանոցը:

Արդեօք ո՞ւմն էին վերաբերում այդ խօսքերը, - ես ոչ հետաքրքրուեցայ եւ ոչ էլ հասկանալ կարողացայ, իսկ նա դեռ չարունակում էր մրմրթալ.

- Ինչ բարի աղջիկ է, ո՛րքան խնամքով նայում է հիւանդներին, կարծես. իւր եղբայրները եւ հօրեղբայրները լինեն:

- Ի՞նչ աղջիկ, - մեքենաբար հարցրի ես:

- Այն աղջիկը, որ հիմա այստեղ էր. չտեսա՞ր, - զարմանալով հարցրեց նա: - Այնօրից, որ դու պառկած ես, ճակատիդ թրջած քաթան ու սառոյց էր դնում: Ի՞նչպէս չտեսար:

Այդ միջոցին մի օրիորդ դանդաղ քայլերով անցաւ կօրիդօրից եւ անհետացաւ մթութեան մէջ:

- Ահա այն աղջիկը, - ասաց ծերունին:

Ոմանք ասում են՝ մեր նոր բժշկապետի աղախինն է, ոմանք ասում են՝ նրա կնոջ ազգականն է: Ով որ էլ լինի, Աստուած է վկայ, լաւ աղջիկ է: Իսկ բժըշկապե՞տը, կատարեալ հրեշտակ է. մեղք է նրան մարդ ասել: Կը մտնէ հիւանդանոցը, կը նստէ ամէն մի հիւանդի մօտ, կը խօսէ, կը հարցնէ, հանաքներ կ'անէ, սիրտ կը տայ, կը մխիթարէ: Յետոյ կը վերկենայ, ամէն բանի վրայ կը նայէ, կը մտնէ խոհանոցը, կը մտնէ եւ այնտեղ, ուր մենք զգուանքով ենք մտնում, իսկ տիկինը, կատարեալ հոգի է. օր չի լինի, որ հիւանդների համար թէյ, շաքար, սպիտակ պաքսիմաթ եւ զանազան քաղցրաւենիք չբերէ: Կը նայէ նրանց անկողիններին, կը նայէ սպիտակեղէններին, եւ վա՛յ այն սպասաւորին եթէ մի փոքր անմաքրութիւն տեսնէ: Բայց առաջուայ բժիշկները եւ նրանց տիկինները, Աստուա՛ծ ազատէ, այսպէս չէին. շատ սակաւ անգամ էր պատահում, որ հիւանդանոցը ոտք կոխէին: Պատահում էր, գնում ես պարոն բժշկապետի մօտ, ասում ես. «Պարոն բժշկապետ, խեղճը մեռնելու վրայ է» ... կամ կոպիտ կերպով կը պատասխանէր, թէ ժամանակ չունի, կամ եթէ չուզէր վշտացնել քեզ, ծիծաղելով կ'ասէր. «Թող հանգստանայ»...:

(Շար. 188)

(Շար. Ա էջէն)

յին բոլոր հանրապետութիւններու կարգին մասնակցած է նաեւ Հայաստան՝ իր հրատարակչական տուներով: Սեպտեմբեր 15-ին տեղի ունեցած է «Հայ գիրքի Օր»ը: Հայկական տաղաւար այցելած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Ուկրանիոյ, Ղազախստանի, Մերձպալթեան եւ միւս հանրապետութիւններու հրատարակիչները եւ արտասահմանէն բազմաթիւ հիւրեր: Հայկական տաղաւարի ճեւաւորումը իրականացուցած է Մհէրան Սոսոյեան: Ցուցադրուած են «Հայաստան», «Սովետական Գրող», «Լոյս» ակադեմիայի, Երեւանի համալսարանի հրատարակչութիւններու, Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի խմբագրութեան, հրատարակչական այլ ճեռնարկութիւններու իրագործումները՝ շուրջ 300 հրատարակութիւններ: Արտասահմանի հրատարակչութիւններու հետ առորագրուած են աւելի քան հարիւր պայմանագրութիւններ: Ցուցահանդէսէն եռք մամլոյ ասուլիս մը տուած է Հայաստանի հրատարակչութիւններու պետական կոմիտէի նախագահ Գեղամ Մուղնեցեան:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 29-ին, ուր 5 Վարագայ Սրբոյ Խաչի միաժամանակ 30-րդ տարեդարձն է Օծման՝

ՎԱՂԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Այս առիթով պատարագի ընթացքին պիտի խօսուի յատուկ պատշաճի քարոզ եւ կատարուի Հայրապետական Մաղթանք:

Կը հրաւիրուի ջրջանի հայութիւնը գալու եկեղեցի եւ միասին աղօթելու Հայոց Հայրապետի երկար կենաց եւ քաջառողջութեան համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. վահէ Չիլինկիրեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՅՈՎԻՆԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Ընկերութեան - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէյլի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին:

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈՒՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS	Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 27 décembre au 07 janvier 86 5 390 F	du 02 novembre au 15 novembre du 23 novembre au 06 décembre
	du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE · Intourist · AEROFLOT · AVE · APS

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մխիտարեան ի յիշատակ Նուրիձա Խաչատուրեանի, կը նուիրեն 500 Ֆ· «Ցառաջ»ի իր 60-ամեակին առթիւ:

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Բաջամարտիկ զօրավարին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

×

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչին, նաեւ 30-րդ տարեդարձն է Օծման եւ Գահակալութեան՝

ՎԱՂԳԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի «Մաղթանք Հայրապետական»:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ· ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը ներ - կայ ըլլալ պատարագին եւ աղօթել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան և Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՇՏՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի տօն է Վարագայ Ս· Խաչին: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Հայրապետական Մաղթանք», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օծման եւ Գահակալութեան 30-րդ տարեդարձին առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եղած են հետեւեալ նուէրները· - Հռիփսիմէ Պաղտասարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Անդրէ Պաղտասարեան 2000 Ֆ·, Ճառայեան լրատանիք եւ Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ·: Գէորգ Գէորգեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Համբարձում Նազարէթեան 50 Ֆ·: Աբաթսի Սուխիասեանի մահուան առթիւ՝ Պուլվար Օսմոյի Կապոյտ Խաչ 100 Ֆ·, Տիկին Փարիզ Ամատանեան 50 Ֆ·:

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացուիլ. գեղ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

Monsieur ARA ALLAHVERDIAN
a le plaisir de vous faire part de l'ouverture de son cabinet de
Masso-Kinésithérapie
au 32, av. Jean Jaurès, 92140 Clamart
à partir du 16 Septembre.
sur rendez-vous tél. 642 42 00
ou à partir de 25 octobre
46 42 42 00

Հ· Բ· Ը· Մ·
ԵՒ
ԷՍԱՂԱՆ ԲԱՐԵԿ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կ'ոգեկոչեն բանաստեղծ՝

Վահան ՏԷՐԵԱՆ-ի

Ծննդեան 100-ամեակը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 15·30ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Բանաստեղծին կեանքն ու գործը կը ներկայացնէ՝

ՕՐ· Հ· ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝

ՄԱՏԼՒՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻԼ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի նաեւ Տիկին Ովս· Գալէնտէրեան (արտասանութիւն) եւ երաժշտական բաժին:

Մուտքը ազատ է:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ· Բ· Ը· Մ· Մխիթեան Փարիզի Տիկնանց Ցանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ Ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Ռուբսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել· 520 - 03 - 18 թիւին, երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պուլվար Օսմոյի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ դպրոցի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 2-էն սկսեալ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28-29
SAMEDI-DIMANCHE
28-29 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.061 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.061

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

—×—

Մօտ երեք տասնամեակներէ ի վեր, 1958-էն ցայսօր, լոյս կը տեսնէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմա - Բանասիրական Հանդէսը, եռամսեայ հրատարակութիւն:

Իովանդակութիւ՝ նիւթերու այլազանութեամբ, ներկայացման բովանդակութեամբ: Նաեւ՝ ուսումնասիրութեանց խորութեամբ: Առհասարակ հայագիտական հարցեր, պարզէն մինչեւ բարդը: Առանց անտեսելու հնագիտական, հնէաբանական, լեզուագիտական այնպիսի նիւթեր, որոնք կը վերաբերին օտար ուղղութիւններու, բայց եւ եւ յաճախ նիւթերը աղերս ունին մեր հնագոյն եւ մօտաւոր անցեալին հետ:

Լուրջ, խորիմաց Հանդէսը տասնեակ մարդիկներ ի վեր կը ղեկավարէ «դլխաւոր խմբագրի» հանդամանքով Ակադ. Մկրտիչ Ներսիսեան, որ կը նկատուի հիմնադիրը ասոր: Շուրջը միշտ բոլորուած կը մնան հայագիտութեան, լեզուաբանութեան եւ այլ ծանօթ գիտութիւններու մասնագէտներ:

Անուններու մատնանշումը երկար չարք կը կազմէ: Յամենայն դէպս՝ ակադեմականներ, Ակադեմիայի թղթակից - անդամներ, փրոֆէսօրներ եւ ուրիշներ, նոյնպէս, օտարներ:

Հայաստանի գիտական միտքին համար, անկասկած, իբրեւ կարեւոր անկիւնադարձ, կը մնայ 1943-ի վերջը՝ Նոյեմբեր: Ակադ. Յովսէփ Օրբելիի նախագահութեամբ կը հիմնուի Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան: Անշուշտ, Մխիթարեաններէն սկսեալ հայագիտութիւնը իր զանազան երեսներով մեծ ոստումներ արձին իսկ կատարած էր: Եւ կը շարունակէր արագընթաց թափը Երկրի եւ արտասահմանի չորչորան անուններով: Ակադեմիան համադրութեան եւ ուղղութեան կեդրոն կը դառնայ: Առաւել ասպիճանով մղում կուտայ այդ ճգտումին, չարժումին:

Հոս է, որ իր արժէքաւոր նպաստը կը բերէ Պատմա - Բանասիրական Հանդէսը իր չօչափած նիւթերով: Հպանցիկ յիշատակութիւն, իբրեւ օրինակ, - Հայկական լեռնաշխարհը նախապատմական դարերուն մինչեւ Ուրարտու, Հայ ժողովուրդին գեղային կազմաւորումը, լեզուին ձեւաւորումն ու կազմութիւնը, մեր ազգային պատմութեան ներկայացումն ու պարզաբանումը դէպքերու, պատկերացումը դէմքերու, վիճելի, դժուար մեկնաբանելի կէտերու ուսումնասիրութիւնը, ճարտարապետական հարցեր, ժողովրդագրութիւն, քաղաքական եւ ընկերային չարժումներ եւ հոլովոյթներ եւայլն:

Այլապէս նկատելի կը դառնայ նաեւ չին թէ ժամանակակից, բայց մեր զուտ ազգային ոլորտէն դուրս նկատուող կարգ մը նիւթերու մասնագիտական վերլուծումի ճիգը:

Ուրեմն՝ պարսկագիտութիւն, արեւելագիտութիւն, բիւզանդագիտութիւն, Սլաւներու, Կովկասեան ցեղերու քննութիւն: Եւ այսպէս այլ կէտեր:

Ահա թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս Հանդէսին դերը եղակի է երեք տասնամեակներէ ի վեր, հայագիտութեան եւ յարակից ճիւղերուն մէջ:

Կարեւոր է որ միշտ նոյն ճամբով ընթանայ:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մեքսիքոյի դիակները բոլորն ալ չեն հաչուուած եւ եթէ պաշտօնական հաչուեկշիռին համաձայն 4546 մեռեալ կայ եւ 8334 վիրաւոր, ըստ ոմանց մեռեալներու թիւը աւելի քան՝ 5000 պէտք է ըլլայ եւ ըստ ուրիշներու աւելի քան՝ 10.000: Միւս կողմէ, փրկութեան աշխատանքներ տանողները իրար լինկած են առջի օր, մեթոտներու չուրջ տարակարծիք ըլլալով: Այս բախտը ծագած է Ամերիկացիներու և Ֆրանսացիներու միջև, որովհետեւ Ամերիկացիք դանդաղ կը գտնեն Ֆրանսական դրութիւնը (զոր չատ կոպիտ ձեւով որակած են՝ Սէ տը լա մեռտ, բսելով) եւ կ'ուզեն «մաքուր» գործ տեսնել պիւլտոզէրներ գործածելով, մինչ Ֆրանսացիք կը նախընտրեն կամաց - կամաց չարժիլ, որովհետեւ դեռ ողջեր կարելի է գտնել աւերակներուն տակ: Արդէն քանի մը նորածիններ իսկ ողջ գտնուած են:

Ժամացոյցները պէտք է մէկ ժամ ետ տանիլ Շամաթէն կիրակիի դիշերը (Սեպտեմբեր 28-էն 29): Մէկ ժամ աւելի քնանալու առիթ կայ, ձմրան ժամուն անցնելու համար:

Էրնիի բացարձակապէս մերժեց պատասխանել լրագրողներու հարցումներուն եւ արտայայտուիլ Ֆապիուսի «համոզումներուն» մասին: Նոր յայտնութիւններու համաձայն, ոչ թէ Յուլիս 17-ին, այլ՝ Յուլիս 15-ին իսկ Միթերան եւ Ֆապիուս տեղեակ էին Միւս կողմէ, հինգ գինուրականներ մեղադրանքի տակ առնուած են, որովհետեւ Ազգ. Պաշտպանութեան վերաբերող (եւ վնասող) տեղեկութիւններ հաղորդած են մամուլին: Պառիլ եւս հարցաքնդուած է, բայց ազատ ձրդուած է:

Հռոմի ոճրափորձին (Պրիքիշ էռլայնզի գրասենեակին դէմ) տէր եղաւ «Ընկերվարական մահմեդական ներու յեղափոխական կազմակերպութիւնը»: Այս չարժումը կը թելադրէր արդէն Արաբներուն, որ Սպանիա, Իտալիա եւ Մեծն - Բրիտանիա չերթան, զոհերու մէջ չըլլալու համար:

Լոնա - Աթլանթիքի ոճրային ատեանը ոչ մէկ մեղմացուցիչ դէպք յանգնաց գտաւ Ֆ. Պուլէի, որ երկու թուրք բանուոր սպաննած էր եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց: 1984-ին է որ Պուլէ Շաթօպրիանի մէջ, կրակ բացած էր Թուրքի պատկանող եւ Թուրքերով լեցուած թէյատան մը վրայ: Այսօր մէկ զղջում ունի՝ որ աւելի չէ սպաննած...:

Ժոսֆէն կ'ուզէ որ Կրինփիսի հարցը փակուի, Ֆապիուսի ելոյթով: Բայց, յըստակ է որ չատ յոյս չունի: Մնաց որ ինք ալ համոզուած չէ: Անկարելի չի նըկատեր որ Ռոքար ընկերվարական կուսակցութեան թեկնածուն ըլլայ նախագահական ընտրութեան, բայց ժամանակ կայ, կը յիշեցնէ կուսակցութեան քարտուղարը եւ յետոյ՝ Ռոքար պէտք է նոյնանայ կուսակցութեան հետ:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ մէջ, տասը օրուան ընթացքին 200 մեռեալ եւ 600 վիրաւոր կայ, միջ - մահմեդական ծանր բախումներու հետեւանքով:

ԵՐԲ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԻՐ ՀԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Դաշնակցային Գերմանիա պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները ճնշումի տակ չեն, ոչ իսկ Քիւրտերը (էի՞րտ կայ Թուրքիա...): Շատ խորհրդածութեան չի կարօտիր «Էրճիեսի»ի (Սեպտեմբեր 22) սա լրատուութիւնը:

×

Դաշնակցային Գերմանիա պետութիւնը դրաւոր պատասխանած է ընկերային ժողովրդավար կուսակցութեան կողմէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու եւ մարդկային իրաւունքներու մասին տրուած հարցադրութեան:

Տրուած պատասխանին մէջ կ'ըսուի որ Թուրք Սահմանադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ ապրող բոլոր բնակիչները Թուրք կը նկատէ եւ Թուրք օրինակարգին մէջ խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ փոքրամասնութեան իրաւունքի հարց մը, Քիւրտ փոքրամասնութեան համար: Տըրուած պատասխանը կը յայտնէ այն տեսակէտը Թէ Քիւրտերն ալ կ'օգտուին Թուրք հայրենակիցներու իրաւունքներէն:

Կան տակաւին հետեւեալ տեսակէտները. «Քիւրտ կոչուած Թուրք հայրենակիցներու կեանքի պայմանները բնական մէկ հետեւանքն են Թուրքիոյ արեւելքին եւ արեւմուտքին միջեւ դոյութիւն ունեցող մակարդակի տարբերութեան: Ինչպէս ծանօթ է Թուրքիոյ արեւելեան եւ հարաւ - արեւելեան չրջանները յետամնաց գօտիներ են ու այս կացութիւնը դարմանելու համար դաշնակցային Գերմանիա եւ Թուրքիա կը գործակցին:

Գալով Հայերու մասին գրուածներուն, կ'ըսուի Թէ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ապրող 50 հազար Օրթոտոքս (?) Հայերու որոշ փոքրամասնութեան իրաւունքներ ճանչցուած են, 1923-ին կնքուած համաձայնութիւններով. եւ Թէ Հայեր Թուրքերու հետ նոյն իրաւունքներուն տէր են առանց որեւէ խտրութեան, բացի պետական պաշտօններէ ու ընկերային մարդերէ:

Միւս կողմէ յիշուած է որ Թուրքիա չէ ստորագրած 1966-ի քաղաքական եւ հայրենակցական իրաւունքներու միջազգային համաձայնութիւնը, այնպէս որ իրաւական ոչ մէկ հիմ կրնան ունենալ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները ճանչնալուն ուղղութեամբ կատարուելիք ճնշումները:

Իսկ վերջին երկու տարուան ընթացքին Թուրքիայ արեւելեան եւ հարաւ - արեւելեան չրջաններուն մէջ պատահած դէպքերու մասին կ'ըսուի.. «Սխալ է այն պնդումը Թէ Թուրք կառավարութիւնը անտեղի ճնշում կը բանեցնէ Քիւրտերու վրայ: Գերման լրատու կազմակերպութեան 1984-ի տեղեկագրին համաձայն ուղղափառ համայնավար քրտական կազմակերպութիւններ այս չրջաններուն մէջ յարձակում գործեցին ապահովութեան ուժերու վրայ: Պետական ուժերու միջամտութեան հետեւանք Թէ այս ուժերէն, Թէ Քիւրտերէն եւ Թէ ժողովուրդէն մեռնողներ եղան: Ճիշդ չէ նաեւ Թէ Քիւրտերը կ'աքսորուին իրենց բնակավայրերէն: Աքսորը եղած է 20-ական, 30-ական Թուականներուն: Իսկ Հայերու դէմ նըման բան մը չէ կիրարկուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան չրջանին:

Գրաւոր այս պատասխանին վերջաւորութեան կը յայտնուի որ Գերմանիա իր սահմաններուն մէջ ապրող փոքրամասնութիւններու ոչ մէկ խմբակին նեցուկ պիտի կանգնի:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Սեպտեմբեր 25

Պատուարժան Վարչութիւն,

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Համալիր Շրջանային Վարչութիւնը իր 18 մասնաճիւղերով ներկայիս կուգայ իր ջերմագին շնորհաւորութիւնները յայտնելու «Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ եւ կը մաղթէ նորանոր վաստակաւոր տասնամեակներ, մըննալով հայ մամուլի վեհ առաքելութեան հաւատարիմ:

Շրջանային Վարչութիւնս հրճուանքով կ'արձանագրէ «Յառաջ»ի վաթսունամեայ յամառ գոյատեւումը եւ անոր առթած ակրն ու դուրգուրանքը հանդէպ հայ գրին ու դպրութեան:

Երկար կեանք, ուժ եւ կորով «Յառաջ»ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿ ՀԱՄԱԶԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

×

24 Septembre

Le journal «*Haratch*» fête cette année son soixantième anniversaire.

Pendant plus d'un demi siècle, fidèle à sa mission, il a marqué de son sceau la vie de notre communauté.

Trait d'union entre les Arméniens, il a toujours été un élément essentiel dans l'existence et le développement des différentes associations, en soutenant et se faisant l'echo des activités culturelles et artistiques.

Le chef, le comité ainsi que chaque membre de la Chorale SIPAN-KOMITAS souhaitent une longue vie au journal «*Haratch*».

CHORALE SIPAN-KOMITAS

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹՈՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - 20 - 23)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱԶԻ ՆՈՒԱԳԱԽՕՒՄԲԸ ԼԻԶՊՈՆԻ ՄԷՋ

Լիզպոն դացած է Հայաստանի պետական ճաշի նուագախումբը, մասնակցելու համար «Ավանթէ» համամայնավար թերթի տօնի մշակութային յայտագրին: Խումբը, ղեկավարութեամբ Կոնստանտին Օրբելեանի, կը մեկնաբանէ Հայաստանի եւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններու երգահաններէն գործեր:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի ճարտարապետներու Տունը բացուած է Զաւէն Սարգսեանի լուսանկարներու ցուցահանդէսը, նուիրուած հայկական ճարտարապետական յուշարձաններու: Ցուցահանդէսը կազմակերպուած է հայկական արուեստի նուիրուած միջազգային 4րդ համագումարին առթիւ:

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1860-ին Մայր Հայաստանի գաղափարը աւելի առարկայացաւ: Փարիզում տպարան հաստատած Նիկոմիդիացի Ճանոնիկ Արամեանը (1820 - 1879) այդ թուականին հրատարակեց իր կազմած չափազանց ինքնատիպ «Դասարան Հայկազեան մանկանց» դասագիրքը: Ծաւալով ոչ մեծ, բայց ճոխ կերպով ու առատօրէն պատկերազարդուած եւ հիանալի տպագրուած այդ դասագրքում Արամեանը զետեղել է նաեւ երկու նկար, որոնք ուշագրի առընչութիւն ունեն Մայր Հայաստանի գաղափարի հետ: Դրանցից մէկը՝ «Արդեան վիճակ Հայաստանի», պատկերում է Հայոց աւերակները տխրաթախիծ, բայց «լուսափայլ աչօք» մի Հայուհի, որ յոգնաբեկ ու անյոյս նստած է աւերակների վրայ եւ մտամփոփ խորհում է:

Միւս նկարը, որ արդէն գրաւում է ամբողջ էջը, «Ողի Հայաստանեայց» մակագրութիւնն է կրում. հերթական, ոտաբոպիկ, տխրադէմ Հայուհին ընթանում է անապատացած երկրով՝ աւերակուած ու անշէնացած Հայաստանով: Իբրեւ լրացում այդ երկու պատկերների, Արամեանը նրանց միջեւ տեղաւորել է պատմական Հայաստանի քարտէզը՝ դարձեալ ամբողջ էջով:

Ճ. Արամեանը Մայր Հայաստանի գաղափարը առարկայացնելով, այն ամբողջ ազգի համար տեսանելի եւ ընկալելի դարձրեց:

Շատ չանցած՝ 1861-ին Արամեանը վերահրատարակեց Մայր Հայաստանի պատկերը՝ իր մտայղացման հէնքի վրայ՝ միահիւսելով յիշատակուած երկու նկարները: Նա մեծ ծաւալով, արդէն առանձին եւ տպագրական լաւագոյն մակարդակով Փարիզում տպագրեց Մայր Հայաստան պատկեր - պլակատը, որ մինչեւ օրս էլ գտնւում է շրջանառութեան մէջ: Դա հանրածանօթ այն նկարն է, որ ժողովուրդն անուանում է «Անիի աւերակներ» կամ «Մայր Հայաստան»:

«Աւերակաց վրայ նստողն է զեղեցիկն Արմենիա կամ Ողի Հայաստանեայց, - բացատրում է Արամեանը: - Եւ անոր ձախակողմի հեռուէն տեսնուած լեռներն են Մասիս եւ Այրարատ: Մասեաց ստորոտին երեւցած ջուրն է Երասխ գետը...»: Ապա նշւում են պատկերի միւս մանրամասները, կրօնական խորհրդանիշերը, յիշատակուած քաղաքները՝ Վաղարշապատ, Սիս, Տիգրանակերտ, Մուշ, Կարին, Վան, Անի, Դուին, Արմաւիր, Նախիջեւան, Արտաշատ, Կարս՝ դրոշմուած աւերակների բեկորների վրայ: Նկարում մեծ տեղ են գրաւում Հայոց աստուածուհի Անահիտ, Վահագնի Մհերեանը, Բելի գրահը, Տիգրանի ու Տրդատի թագերը, Արշակունիների գետնատարած, արծուանիշ դրօշակը: «Կանգնած տեսի մօտիկ, - չարունակում է Արամեանն իր բացատրութիւնը, - աւերակաց մէջէն դուրս ելած լուսատիւռ ձեռքը նշան է Սահմանադրութեան եւ Հայրենասիրութեան»: Խորհրդանշական իմաստ են արտայայտում պատերազմի դաշտը եւ պատկերուած զէնքերը, որոնք «վաւեր օրինակներէ նկարուած» են:

Արամեանը ձգտել է իր նկար - պլակատում խտացնել Հայոց ամբողջ պատմութիւնը՝ հեթանոսական ժամանակներից մինչեւ իր օրերը, երբ առաջին վաւերացմամբ կեանքի էր կոչուել արեւմտահայութեան Ազգային Սահմանադրութիւնը՝ երկարատեւ պայքարից ու քախուձներից յետոյ, Սահմանադրութիւն՝ որ դիտւում էր իբրեւ ազգային վերածնութեան ապդանչան:

Պատկերի զեղարուեստական արժէքը մեծ չէ թերեւս: Բայց Արամեանը կարողացել է Մայր Հայաստանի գաղափարն առարկայացնել ու տեսանելի դարձնել նրանով ընդհով ժողովրդի համար: Պատկերը բորբոքում էր հայրենասիրութեան բոցը, որ անչէջ է մնացել ու սրտեր ջերմացրել տասնեակ ու տասնեակ տարիներ, նաեւ հայահաւաքի, հայրենիքի վերաշինման, Հայոց նախնի փառքը վերականգնելու կոչ արել:

Բայց «Ողի Հայաստանի»ն նաեւ մեզադրանք է, անողոքութեամբ դրոշմուած դատակնիք նրանց ճակատին, ովքեր դարեր շարունակ ասպատակել են Հայաստան երկիրը, աւերել նրա չէն քաղաքները, ամայութեան մատնել Հայոց դրախտավայրը:

Զարմանալիօրէն պարզ ու եղակիօրէն խորհրդաւոր «Ողի Հայաստանի»ն իր ժամանակին արտակարգ տարածուեց: Նկարը տպագրուել էր երկու չափի՝ փոքր եւ բաւական մեծ չինական առաջնակարգ թուղթի վրայ: Փարիզից բացի նկարը վաճառւում էր Կ. Պոլսում, Զմիւռնիայում եւ այլուր: Յաջորդ տարում՝ 1862-ին, աւելի լայնօրէն տարածելու համար, Արամեանը «Ողի Հայաստանի» պատկերը տպագրեց «ամէն վիճակի ազգայնոց քահկին դիւրամատոյց» գնով՝ էժանագին:

Դեռ առաջին ազգաբարութեան ժամանակ «Փարիզ» թերթը «զեղեցիկ եւ խորհրդաւոր պատկեր»ի մասին նշել էր, որ «անչուշտ ամէն Հայ, որ հայրենասիրութիւն ունի, պիտի բաղձայ ստանալ այս խորհրդաւոր պատկերն եւ իւր սենեակին ընտիր զարդարանք մը ընել»: Նոյն համոզմունքն է յայտնել «Մեղու»ն. «Այս զեղեցիկ պատկերը, - գրել է նա, - որ ամէն հայրենասէր Հայերու քաղցր տրտունջիւն մը կը պատճառէ ... պէտք է գտնուի ամէն սրահներու մէջ՝ օտար ապագայ փառաւոր յիշատակները ներկայացընող պատկերներու քով»:

Կան հաստատուն տեղեկութիւններ այն մասին, որ պատկերը եղել է հասարակական սրահների զարդը, արագօրէն հասել է Մոսկուա, մինչեւ անգամ Ալեքսանդրրապոլ եւ, ի հարկէ, շատ ու շատ հայաբնակ կենտրոններ:

Զմիւռնիայում, «Վասպուրական» թատրոնի բեմադրութիւնների ժամանակ, ազգային - հայրենասիրական բուռն ոգեւորութեան պահին, 1863 թ., ինչպէս հաղորդում է «Արշալոյս արեւելեան»ը, բեմահարթակի՝ տեսարանին ճիշդ դէմն եղած օթեակէն «Հայաստան ի վերայ Աւերակաց» պատկերը կախուած էր»:

Պատկերի իրական մուտքը հայ թատրոն տեղի պիտի ունենայ դրեթէ մի տասնամեակ յետոյ, 1871 թ., երբ կը բեմադրուի Պ. Դուրեանի «Սեւ հողեր» պիէսի վերջաբանը եւ բեմում կը յայտնուի Հայաստանի այլաբանական կերպարը՝ շղթայակապ եւ փշէ պսակը գլխին, նրատած աւերակների վրայ, իբրեւ Հայաստանի վիճակի խորհրդանշական ցուցադրում:

1865 թ. Ալեքսանդրապոլի թատրոնում, առաջին հայերէն բեմադրութիւնից սկսած, վարագոյրի վրայ իւղաներկով ու մարզաչափ մեծութեամբ նկարուած էր «Ողի Հայաստանի»ն ... Թագը, սուրը, վահանը, նիզակը, զէնքերը», գրուած էին Հայոց պատմական քաղաքների անունները:

1865-ին Մայր Հայաստանը խորհրդանշող պատկերն արդէն տարածում էր գտել նաեւ Մոսկուայում:

Բաւական իշխող եւ ամէնուր նկատուող երեւոյթ էր դա, որ կարելի է բացատրել հայրենասիրութեան բուռն պոռթկումով եւ ազատասիրական գաղափարների վերելքով՝ մանաւանդ Զէյթունի 1862 թ. հերոսական կռիւներից յետոյ. առաջադիմական գաղափարախօսութեան եւ ազգային - ազատագրական երազանքի կիզակէտում Մայր Հայաստանի գաղափարն էր:

«Հայաստանի աւերակներու համար» գործելու կոչ անելիս Ստեփան Ոսկանեանը համոզուած էր, որ հայութեան փրկութեան միակ ու կայուն խարիսխը բուն Հայաստանն է, որ հայ ժողովուրդը պէտք է ամփոփուի «մէկ հողի վրայ ու մէկ երկնքի ներքեւ»:

«Հայ անուն, հայ սիրտ ունեցողը մեր եղբայրն է: Հայաստանը, իր հայրենիքը սիրողը մեր բարեկամն է, մեր դաշնակիցն է ... Հայաստանը պիտի ըլլայ մեր բոլոր ուխտերուն նպատակը, մեր միակ փրկութիւնը հոն պիտի ըլլայ»: Ոսկանեանը Մայր Հայաստանի չուրթերով աշխարհասփիւռ Հայութեանն ասում է. - «Զաւակներս, ահա ձեր մօր վիճակը: Նայեցէք ի՛նչ ասպիճանի հասեր եմ եւ ի՛նչ սեւ օրերու մէջ կ'ապրիմ. խօսելու ժամանակը անցաւ, վէրքերը դիս կը կրծեն եւ թշուառութիւնը զիս կը հիւծէ ... ո՛ր կողմը դառնամ աւեր, ո՛ւր նայիմ վուշ, ո՛ւր մտնեմ մշուշ: Ես հողէս չեմ կրնար զատուիլ եւ կողակցիս փոշւոյ վրայ կը հսկեմ լաւ սեպելով իրեն քով մեռնիլ քան թէ իրմէ հեռու ապրիլ»:

Այդպէս Մայր Հայաստանը դառնում է դործող ու գործի մղող, հայահաւաքի ու հայրենիքում մէկտեղուելու կոչ անող:

Մայր կամ Ողի Հայաստանի գաղափարը գործնական դերի մէջ դնելու յայտ փորձ է արել 1862 թ. Զմիւռնիայում հրատարակուող «Գարուն Հայաստանի» հանդէսի հմուտ խմբագիր Գրիգոր Պարսիպպանեանը: Թերեւս հէնց նա է մեզ հետաքրքրող յօդուածի հեղինակը՝ «Ողին Հայաստանեայց առ համօրէն Հայկազունս», որ լոյս է տեսել անստորագիր, իբրեւ խմբագրական՝ հանդէսի եբեք համարներում եւ հատանաբար պէտք է չարունակուէր, եթէ պարբերականը չդադարեցուէր:

Դիմելով «սիրելի Արամեանք»ին, Մայր Հայաստանն ամենայն սթափութեամբ ասում է. «Ես Հայաստանեայց Ողին, երբեք Հայաստանի սահմաններէն բաժնուելու վատութիւնը պիտի չունենամ: Ոբովհետեւ Հայաստանը, հետեւաբար անոր մէկ սերուիլ հայ ազգը ինծի սիրելի է եւ յաւիտեան սիրելի պիտի մնայ, թէպէտ թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուի այժմ»:

Հեղինակը նպատակ ունի հէն սերնդի օրինակով բորբոքել հայրենասիրութիւն եւ ազգասիրութիւն, ընդհանուր միաբանութեան եւ առաջադիմութեան կոչ անել:

Ահա այդպէս 1860-ական թուականներից Մայր Հայաստանի գաղափարը միահիւսուել է «Ողի Հայաստանի» պատկերի հետ եւ լայնօրէն ներթափանցել ազատասիրական գաղափարախօսութեան մէջ: Հայ ժողովրդի պատմութեան խաչուղիներում ներկայ է Մայր Հայաստանի գաղափարը, Հայաստանի Ողին: Ապրել է բուն իսկ ժողովրդի ճակատագիրը, ստացել նորանոր հնչումներ, մարմին առել ամէն նոր սերնդի հետ:

Գաղափարը բազմերանգ ընկալումներով մտքից միտք, ձեռքից ձեռք է անցել, դրուել ամէն ձեւի մէջ, որ կարող էր անցնել հնարաւոր վարպետի մտքով. վերակերտուել է կտաւի ու գորգի վրայ, ձեռագործներում, դարձել է վզնոցի զարդանախշ, դալուել փայտի վրայ, պատկերուել բնակարանի պատերին, տարածուել որպէս յուշագրոշմանիշ, տպագրուել հազար ու մի հրատարակութիւններում, նրանց կազմերին, նոյնիսկ երգուել, ցուցադրուել:

Այդպէս Մայր Հայաստանը դառնալով պատկեր՝ «Ողի Հայաստանի», ուղղակիօրէն նպաստում էր ազգային ինքնագիտակցութեանն ու զարթօնքին, չօշափելի դարձնում ազգապահպանութեան ու հայհաւաքի, ազգային վերածնունդի ու ազատագրութեան գաղափարը, առաջորում էր բուռն հայրենասիրութեամբ:

1881-ի սկզբներին սուլթանական Բարձրագոյն Դուռը յատուկ ցուցում տուեց պատասպատերին՝ «արմատախիլ անել ազգային զգացման արմատները» եւ մասնաւորապէս չէշտեց Վարդան զօրավարի եւ «Հայաստանի աւերակների վրայ» սգացող կնոջ պատկերը բռնագրաւելու եւ ոչնչացնելու անհրաժեշտութիւնը:

Այդ թուականներից սկսած Թուրքիայի ամբողջ տարածքում, առաւել եւս 90-ական թուականներին եւ Մեծ Եղեռնի սեւ տարիներին Մայր Հայաստանի գաղափարի ամէն մի դրսեւորում հետապնդուել եւ հալածուել է, բայց, ինչպէս դա լինում է սովորաբար, հալածանքներն աւելի կենսունակութիւն են հաղորդել Մայր Հայաստանի գաղափարին:

Պատկերն ու նրա գաղափարը հաւատի ու կենսունակութեան աղբիւր դարձան, ամէն մի նոր սերունդ մայրական կաթի հետ անուեց նաեւ Մայր Հայաստանի գաղափարով, որն արձագանգուեց Պատկանեանի ու Բաֆֆու,, Ծովհաննիսեանի ու Իսահակեանի, Տէրեանի ու Թումանեանի, Զարենցի ու Սեւակի ստեղծագործութիւնների միջեւ՝ «Դէպի Հայաստան» եւ «Յանուն Հայաստանի»: Դարաւոր մշուշից յառնած եւ հոգեւոր Հայաստանով ընչաւորուած գաղափարը հանդրուան պըտաւ Նայիրեան երկրի երազային մտապատկերում եւ մարմին առաւ իրական երկրով՝ Սովետական Հայաստանով, որ փոխարինեց, Վահան Տէրեանի բնորոշմամբ՝ «մեր կիսամեռ հոգեւոր Հայրենիքին, մեր աւերուող ու անդարձ անհետացող հոգեւոր Հայաստանին»:

Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏԸ

ԿԱՐՍ

Սեպտեմբեր 4, Զորեքշաբթի օրը Պատրիարք Հայրն ու խումբը ճամբայ ելան առաւօտեան ժամը 5-ին: Ու քերելով Վանայ ծովուն արեւելեան ափերը, առաւօտեան ժամը 6·30-ին հասան Արճէշ: Ճամբան քանիցս նշմարած են նաեւ Լիմ կղզին, զոր տեղացիները կը կոչեն «Աղբը», ինչպէս կառուցն ալ կը կոչէին «Զարբանախ»: Լիմն ալ ցամաքամերձ է, հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռու անկէ, եւ նախապէս միացած է կ'ըսուի ցամաքին, որմէ անջատած է ջուրերու բարձրացումով: Պատրիարքութիւնը կ'արձանագրէ, որ այստեղ ալ եկեղեցիներ գտնուած են, գլխաւորը Սուրբ Գէորգ կոչուած: Արճէշի մէջ թեթեւ նախաճաշ մը առնելէ յետոյ ճամբան շարունակուեցաւ դէպի հիւսիս եւ Փառնոյկն անցնելէ յետոյ հասան Աղբը ուրկէ դէպի արեւելք թեքելով շարունակեցին ճամբան Մուրատ Սուի, պատմական Արծանի գետին եզերքով, ուր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մկրտեց Տրդատ Թագաւորը իր բանակով ու անթիւ ժողովուրդի բազմութեամբ: Կէսօրուան մօտ հասան Տօղու Պայազիդ, տաք եւ զրեթէ անջրդի հովտի մը մէջ: Ապա բարձրացան «Խոհակ Փաշայի բերդ»ը, որ բարձունքի մը վրայ թառած՝ տիրապետող դիրք ունի Տօղու Պայազիդի լայնարձակ հովիտին վրայ: Բերդը ըստ բաւականին անաղարտ պահուած է, ունի շատ զեղեցիկ բարձրաքանդակ զարդեր մուտքի հակայական դռներու եւ պատուհաններու շուրջ: Մէջը կայ լաւ պահպանուած մզկիթ մը, հոյակապ կլոր գմբէթով եւ նոյնքան զեղեցիկ մինարէով մը: Բերդը բաժնուած է խորունկ ձորով մը զիմացի բլուրէն, որուն վրայ եւս պարսպապատ ամրութիւններ կային: Ամրոցին մէջ կայ մշտահոս պաղուկ ազբիւր:

Տօղու Պայազիդէն կ'երեւի Արարատը, Մեծ Մասիսը միայն, Փոքր Մասիսը առհասարակ տեսանելի չէ այստեղէն: Շարունակեցին ճամբան դէպի Ըզտէր, ուրկէ դէպի արեւմուտք չեղելով ընթացան Աղբաքս գետի ափերով, Կաղզուանի եւ Սարըղամըշի վրայով իրիկուան ժամը 6·30ին հասան Կարս, երբ շատ ուշ էր արդէն Անի երթալու: Ուստի տեղւոյն Առաքելոց Եկեղեցին պտըտելէ յետոյ վերադարձան Էրզրում, երբ կէս գիշերը անցած էր արդէն եւ իջեւանեցան պանդոկ:

Ա. Ն Ի

Սեպտեմբեր 5, Հինգշաբթի օրը խումբը ժամը 16·30-ի առեներեր հասաւ Կարս, ուր կատարուեցան անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները Անի այցելութեան հրամանագիր ստանալու, ինչ որ ընդհանուր օրէնք է բոլոր Անի այցելողներուն համար, որովհետեւ սահմանային վայր մըն է: Աւթոբէն օգտուելով պըտըտեցան նաեւ Կարսի նոր եւ արդիական միւզէն, ուր համադրուած են շրջանի հնագիտական արժէք ներկայացնող թանկագին առարկաները:

Կէս ժամ յետոյ փոքր խումբը ճամբայ ելաւ դէպի Անի: Ուղին կղրապատ էր եւ շատ կանոնաւոր: Կէս ճամբան գինուորական կայանի մը առջեւ կանգ առաւ միւնիւսիւսը: Կարսէն առնուած արտօնագիրը ներկայացուեցաւ, եւ ըստ ընդհանուր օրէնքի, լուսանկարչական գործիքները եւ հեռադիտակները այնտեղ վար դրուեցան, եւ մինիպուսը կրկին ճամբայ եղաւ:

Անի հասնողին համար առաջին ակնբախ երեւոյթը բնականաբար հոյակապ եւ հսկայ պարիսպներն են հնաւուրց քաղաքին, որոնց մեծ մասը դեռ ամբողջին կը տակայ հազար տարիներու աւերին: Քաղաքը իր ժամանակին եղած է (ժ.-ԺԱ. դար) շրջանի տեսեսական ու մշակութային մեծագոյն կեդրոնը, աւելի քան

100·000 բնակչութեամբ, որ այն ժամանակներու համար խոշոր թիւ մըն էր: Շինուած է երեք կողմէն խոր ձորերով եւ դէտերով լաւ պաշտպանուած եռանկիւնաձեւ հրուանդանի մը վրայ, 1500 մեթր բարձրութեամբ: Իսկ հիւսիսային կողմէ պաշտպանուած է հզօր պարիսպներով, որոնց առջեւ կը գտնուէր խոնդքը: 961 թուին է որ Հայոց Բագրատունի թագաւորները իրենց կեդրոնը Կարսէն այստեղ փոխադրեցին ինչպէս կը հաստատուի մուտքին դրուած բացատրական ցուցատախտակին վրայ: Քաղաքը ունեցած է չուրջ 40 դռներ, իւրաքանչիւրը յատուկ անունով: Ներկայիս այցելուներ ներս կը մտնեն Աւագ դռնէն, որուն վրայ քանդակուած Յովսէը հաւանաբար եղած է քաղաքին գինանշանը: Յատուկ ուշադրութեան արժանի մնացած են, որոնք կ'առանձնացնեն աւերակ քաղաքին նշանաւոր յուշարձանները: Առաջին հերթին խոնդքը այցելեց Ս. Փրկիչ եկեղեցին, որ կլոր ու բարձրագիր պատկառելի ոգեշնչում մըն է, որուն կէսը կործանած է երկրաշարժին եւ մնացեալ կէսն ալ վտանգուած կ'երեւի, որովհետեւ արդէն իսկ ճեղքեր բացուած են անոր կլոր գմբէթին վրայ: Ապա առաջնորդուեցաւ խոնդքը մեծահարուստ Տիգրան Հոնենցի կառուցանել տուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, որ աւելի ցած դիրքի վրայ շինուած է Ախուրեան գետի վերին լանջերուն: Այստեղ յատկապէս նոր յարմարցուած սանդուխներով կ'իջեցուի: Այս եկեղեցին նշանաւոր է իր առած որմնանկարներով, որուն համար ալ առենին կոչուած է «նախշլի», իսկ այժմ կը կոչուի՝ «Ռէսսամլի քլիսէ»: Ապա այցելեցին Մանուչէի մզկիթը եւ աշտարակը: 1064 թուին Սելճուքներ գրաւեցին Անին եւ Ալփասլան զայն տուաւ իր Մանուչէ Որդիին, որով հիմքը դրուեցաւ Շադդադեան Սելճուք իշխանութեան ու տեւած է մինչեւ 1199 որմէ յետոյ կրկին անցած է Անին Հայոց եւ վրաց ձեռքը, մինչեւ որ 1319-ի երկրաշարժին գրեթէ ամբողջութեամբ կործանած է Անի քաղաքը: Ապա յաջորդաբար այցելեցին զուարթնոցատիպ երկու կլոր եկեղեցիներ, որոնց մին Ապուղամրենցի չինել տուած փոքր եկեղեցին է, որ դեռ կանգուն կը մնայ, հակառակ ներքին մասին լինած քարերուն, իսկ միւսը՝ Պահլի Բագրատունի թագաւորին չինել տուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հոյակերտ եկեղեցին, որ բոլորովին կործանած է երկրաշարժներէն:

Ի վերջոյ խումբը այցելեց Անիի Մայր եկեղեցին, որ ուրիշ պլուպ գործոց մըն է հայ ճարտարապետութեան եւ «Բագրատունեաց ճարտարապետութեան փառքը»: Կառուցուած է Տրդատ ճարտարապետի կողմէ 989 - 1001-ին, գրեթէ քաղաքին կեդրոնը, եթէ նկատի չառնուի դէպի հարաւ երկարած նեղ հրուանդանը: Հիմնադրուած Սմբատ Բ. Բագրատունի թագաւորի հրամանով եւ աւարտած անոր մահէն յետոյ իր Թագուհի Կարանիդէի միջոցաւ: Անունն է Ս. Աստուածածին: Տաճարին երկայնքն է 33 ու կէս մեթր, լայնքը չուրջ՝ 21 ու կէս մեթր: Գմբէթը որ մեծ մասամբ կործանած է 1319-ի երկրաշարժին, կը կենայ չորս կեդրոնական հզօր սիւներու վրայ: Գեղանկարչութիւնէն մինչեւ գմբէթի ծայրամասը բարձրութիւնը եղած է չուրջ քառասուն մեթր: Եկեղեցիի արտաքին պատերու հարթ հատուածները միօրինակութիւնը մեղմացած է նուրբ կիսասիւներով, որոնք իրարու կը կապուին նոյնքան զեղեցիկ կամարաշարքերով: Տաճարին երեք կողմերուն չինուած դռները պաշտպանուած ու զեղեցկացած են փառաւոր չքամուտքերով, որոնք սակայն մասամբ քանդուած են: Այս տաճարի ճարտարապետը՝ Տրդատ նորոգած է նաեւ Պոլսոյ այսօրեան Այա Սոֆիա տաճարին լայնանիստ եւ հոյակապ կլոր գմբէթը: Եւրոպական գիտնականներէն ոմանց կարծիքով, օրինակ աւստրիացի Ստրչիքովսկի եւ ուրիշներու, տաճարի սիւնախոյրաձեւերը քով - քովի դրուած բարակ ու սլացիկ սիւնախումբերը, յետագայ զարգացումով նախատիպ ծառայած են Գոթական ճարտարապետութեան, որուն ամէնէն ցայտուն յատկանիշներէն են այս սիւնախոյրաձեւերը:

Աբեւը մարը մտած էր արդէն, երբ խումբը դուրս եկաւ Անիի աւերակներէն, եւ նոյն ճամբով վերադարձաւ Էրզրում:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Սեպտեմբեր 6, Ուրբաթ, Պաարխարքի մինիպիւսը եւ անոր հետեւող օթօպիւսը ճամբորդեցին ամբողջ գիշերը Էրզրումէն դէպի Տրապիզոն:

Ճամբու գրեթէ կէսին, երբ հասան Պայպուրդ, պատմական Բարերդ քաղաքը, Ճորոխ գետին վրայ, արշալոյսը արդէն ծագած էր: Բարերդ նշանաւոր է իր պատմական բերդով: Ակէ յետոյ երբ խումբը սկսաւ բարձրանալ Պոնտոսի լեռները, կլիման եւ բնութիւնը սկսան փոխուիլ բոլորովին:

Անցան Զիլկանայի անցքէն որ աւելի քան 2000 մեթր բարձրութիւն ունի:

Հասնելով Տրապիզոնի Մաչքա քաղաքը, Շնորհք Պաարխարքի եւ իր ընկերակիցներու կառքերը սկսան բարձրանալ դէպի Սումէլա կոչուած յունական պատմական վանքը: Այս աշխարհահռչակ սրբատեղին իրրեւ կորիզ եւ կեդրոն ծառայած է ընդարձակ եւ լայնարաց բերանով լուսաւոր քառայր մը որուն չուրջ ժամանակի ընթացքին կառուցուած են ուրիշ մատուռներ եւ վանականներու յատուկ բնակարաններ բոլոր յարմարութիւններով - զրադարան հաւաքարան, վարժարան եւայլն. մինչեւ որ վերածուած է չատ ընդարձակ եւ գրեթէ անմատչելի հսկայ վանքի մը, որ պարպուած է 1923-ին: Շէնքերուն պատերը թէեւ կը մնան՝ բայց բոլորին ալ տանիքները փուլ եկած են: Այս վանքը ներկայիս հռչակաւոր դարձնողը նոյնինքն Քարայրին որմնանկարներն են, որոնք ծածկած են քարայրին ձեղունը եւ պատերը: Դժբախտաբար որմնանկարները կարեւոր չափով եղծուած են ոչ միայն անցորդներու պատերու կամ դանակներու սուր ծայրով դրուած արձանագրութիւններով, որոնց մէջ կային նաեւ հայերէն արձանագրութիւններ, այլ նաեւ ձեղունի Աստուածամօր եւ Փրկչական մեծ նկարները քարկոծելով: Գրեթէ անպատրաստ մնացած էր Աստուածամօր ուրիշ մէկ նկարը՝ Աթոռի վրայ՝ ձախակողմեան պատին վրայ բարձրադիր, որուն Աթոռի ոսկեզօծումը կը պսպղար գանգուն դիրքերէ դիտելով: Զմոռնալ որ քարայրի մատրան եւ ամբողջ վանքին անունն է Ս. Աստուածածին: Վերադարձը աւելի դիւրին եղաւ եւ խումբը իր տեղը գրաւելով օթօպիւսին - րու մէջ ուղղուեցաւ Տրապիզոն, ուր հազիւ ժամանակ եղաւ այցելել միայն յունական հռչակաւոր Մայր եկեղեցին, որ 1923-ի պարպումէն յետոյ առեն մը իրրեւ մզկիթ ծառայած է: 1960-ական թուականներուն սակայն Պետութեան կողմէ որպէս թանգարան յայտարարուած է այս փառաւոր տաճարը, որ Բիւզանդական ճարտարապետութեան գլուխ գործոցներէն կրնայ նկատուիլ: Անգլիացի մասնագէտներ մաքրած են որմնանկարները ծածկող ծեփը եւ մէկտեղ հանած են բոլոր վանքի մասերէն քանդուած եւ անհետացած նկարները:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Խումբը չարունակեց իր ճամբան Սեւ Ծովի եզերքով եւ անցնելէ յետոյ քաղաքներէ ու գիւղերէ, գիշերուան ժամը 11-ին հասաւ Սամսոն:

Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ: Փափաքողները քաղաքը չրջագայեցան մինչեւ կէսօր, երբ Պաարխարք Հայրը իր հետեւորդներով ճամբայ ելաւ Սամսոնէն արագ ընթացքով անցնելէ յետոյ Մերզիֆոն (Մարզուան) եւ Կիւմիւշհաճըզէօյ եւ բարձր գիւղաքաղաքներ եւ Պօլուի բարձունքին պահ մը հանգչելէ եւ ընթրելէ յետոյ ճիշդ կէս գիշերին հասաւ Պաարխարքարան: Իսկ միւս երկու օթօպիւսները աւելի ետքը ճամբայ ելած ըլլալով հանդարտ գնացքով Պոլիս հասան առաւտեան ժամը 7-ի առենները:

ԴԻԻԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆի

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՋԵԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուբէն Սեւակի բանաստեղծութեան չուրջ փիլիսոփայական ներհուն վերլուծում մը հրատարակուեցաւ վերջերս, «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 7 - 12ի թիւերուն մէջ, Ստեփան Թոփչեանի ստորագրութեամբ:

Հարկ է ճշդել թէ այդ աշխատասիրութիւնը գրի առնուած է իբր յառաջաբան այն հատորին, որ մօտ օրէն լոյս պիտի տեսնէ Երեւանի մէջ, Ստեփանի եղբօր՝ բանասէր Ալեքսանդր Թոփչեանի խմբագրութեամբ, որպէս հատընտիր Ռուբէն Սեւակի գործերուն:

Նկատելով որ այս տարի «Յառաջ»ի մէջ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուեցան Ռուբէն Սեւակի մասին, նահատակ - գրագէտին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, նիսի մէջ գործող «Ռուբէն Սեւակի ամբողջական գործերուն հաւաքման յանձնախումբը» փափաքած էր որ Ստեփան Թոփչեանի յառաջաբանը նախօրօք հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ, գրքին հրատարակութենէն առաջ:

Ինչ որ հնարաւոր դարձաւ չնորհիւ ընփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէին բարեհաճ կարգադրութեան:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

բողջ վանքին անունն է Ս. Աստուածածին: Վերադարձը աւելի դիւրին եղաւ եւ խումբը իր տեղը գրաւելով օթօպիւսանե - րու մէջ ուղղուեցաւ Տրապիզոն, ուր հազիւ ժամանակ եղաւ այցելել միայն յունական հռչակաւոր Մայր եկեղեցին, որ 1923-ի պարպումէն յետոյ առեն մը իրրեւ մզկիթ ծառայած է: 1960-ական թուականներուն սակայն Պետութեան կողմէ որպէս թանգարան յայտարարուած է այս փառաւոր տաճարը, որ Բիւզանդական ճարտարապետութեան գլուխ գործոցներէն կրնայ նկատուիլ: Անգլիացի մասնագէտներ մաքրած են որմնանկարները ծածկող ծեփը եւ մէկտեղ հանած են բոլոր վանքի մասերէն քանդուած եւ անհետացած նկարները:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Խումբը չարունակեց իր ճամբան Սեւ Ծովի եզերքով եւ անցնելէ յետոյ քաղաքներէ ու գիւղերէ, գիշերուան ժամը 11-ին հասաւ Սամսոն:

Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ: Փափաքողները քաղաքը չրջագայեցան մինչեւ կէսօր, երբ Պաարխարք Հայրը իր հետեւորդներով ճամբայ ելաւ Սամսոնէն արագ ընթացքով անցնելէ յետոյ Մերզիֆոն (Մարզուան) եւ Կիւմիւշհաճըզէօյ եւ բարձր գիւղաքաղաքներ եւ Պօլուի բարձունքին պահ մը հանգչելէ եւ ընթրելէ յետոյ ճիշդ կէս գիշերին հասաւ Պաարխարքարան: Իսկ միւս երկու օթօպիւսները աւելի ետքը ճամբայ ելած ըլլալով հանդարտ գնացքով Պոլիս հասան առաւտեան ժամը 7-ի առենները:

ԴԻԻԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆի

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՉԵՆՔ ՄՈՌՆԱՐ, ԿԸ ՑԻՇԵՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). - Գնահատելի յարատեւութեամբ մը, Մարսէյլի ծագումով հայ Ֆրանսական բանակի նախկին ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բրեկամականը իր ներկայութիւնը զգալի կը դարձնէ քաղաքին մէջ, մասնակցելով պատմական թուականներու ոգեկոչումներուն, յուշի արարողութիւններուն եւ կազմակերպելով յատուկ ձեռնարկներ նուիրուած հայ ժողովուրդի մարտական զաւակներու յիշատակին լինկած պատմական դաշտը Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերու ընթացքին:

Այսպէս, Արարայի բարձունքին վրայ 1918, Սեպտեմբեր 19-ին հայ կամաւորներու հերոսական պայքարը թրքական զերմանական եւ աւստրիական զօրքերուն դէմ, պայքար որ արժանացաւ անգլիացի ընդհ. հրամանատար զօր. Ալէնպիի մասնաւոր ու գրաւոր գնահատանքին: Հայկական Լեգէոնը որ մասնակցեցաւ այս ճակատամարտին եւ ապա լուծուեցաւ 1920-ին եւ ընդհանրապէս հայ կամաւորական չարժումը Ֆրանսական գրօչին տակ, չատ պատուաբեր արձանագրութիւն մը ձգեց Ֆրանսայի պինուորական պատմութեան մէջ:

Արարայի ճակատամարտին 67-րդ տարեդարձն է որ նչուեցաւ, Սեպտեմբեր 15-ին, Պուլվար Օտոտլ Ս. Յակոբ եկեղեցին: Պատարագը մատոյց Նչան քհնյ. Գույումճեան եւ ապա տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Արարայի մէջ եւ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերու ընթացքին պատուոյ դաշտին վրայ նահատակուող հայ զինուորներուն: Նոյն առիթով միութիւնը յիշեց իր անդամներէն Շառլ - Տիրան Թէքէեան, Գալուստ Գոլոյեան, Յակիկ Արզումանեան, Սիրուն Ճէրճեան, Նչան Քէհէհեան, Վարդգէս Վարդանեան: Յաւարտ եկեղեցական արարողութեանց ժողովուրդը թափօր կազմած գլխաւորութեամբ՝ հայ թէ օտար զրօչակներու, նահանգապետի ներկայացուցիչին՝ Մարքէթի, Ֆրանսայի նախկին Ռազմիկներու Միութեանց անդամներուն առաջնորդուեցաւ եկեղեցւոյ բակը գտնուող յուշաքարին: Հնչեց Ֆրանսական քայլերգը եւ ապա Կարապետ Տէրտէրեան՝ հիմնադիր նախագահը ծանդումով հայ Ֆրանսական բանակի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու բարեկամականին, արտասանեց օրուան իմաստը բացատրող ճառ մը, ի մէջ այլոց ըսելով՝ «մեր պարտականութիւնն է չմոռնալ որ տարիներու փոշին ետեւ մեր հոգիներուն վրայ: Մեր պարտականութիւնն է միշտ վառ պահել յիշատակը ծանօթ եւ անծանօթ ռազմիկներուն, դիմադրականներուն, որոնք կռուեցան յաջորդող սերունդներուն համար, զոհուեցան յանուն ազգային իտէալներու եւ մարդկութեան ամէնէն բանկագին իրաւունքին՝ ազատութեան համար:

Այս ոգեկոչումի ընթացքին Միութեան պատուոյ նչանը տուաւ Սարգիս Գույումճեան: Սարգիս Գույումճեան են. թասպայ եղած է Տը Կոլի բանակին մէջ ծառայելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի ճակատներուն վրայ 1939-էն 1945 եւ արժանացած պատերազմական խաչին:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ պինեճօնով մը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ՌԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Ծերունի սպասաւորի չատախօսութիւնը վերջ չունէր: Ես ձանձրացայ լսել նրան, թէեւ նրա խօսքերը գուրկ չէին չափազանց ջերմ եւ բարի զգացմունքներից: Բնութեան մի առանձին խաղը պէտք է համարել, որ երբեմն այսպիսի կոշտ - կոպիտ, անկիրթ, ռամիկների մէջ ծնում է քնքոյշ սիրտ: Նա հին գինուորը էր: Դրանք են Թշուառ հիւանդների մխիթարիչները, դրանք են ազատում նրանց տվից եւ ծարաւից.

Մի չաթաթ անցել էր վերոյիշեալ խօսակցութիւնից: Իմ առողջութիւնը օրըստ օրէ դէպի լաւն էր գնում. ուչք ու միտքս համարեա վերադարձել էր, աչքերս այժմ համեմատաբար աւելի պարզ էին տեսնում, թէեւ դեռ սաստիկ թոյլ էի զգում ինձ: Մի օր նոյն օրիորդը ծերունի սպասաւորի հետ մտաւ ինձ մօտ: Նա անցաւ, վերառեց իմ հիւանդութեան օրագրութեան թերթը, ուչադրութեամբ կարդաց, որ տեսնէ՝ ինչ փոփոխութիւն է արել իմ դրութիւնը:

Քանի օր էր, որ նա ինձ մօտ չէր եղել: Ես նայում էի նրա վրայ, գնում էի հասակը, դէմքը, աչքերը, ձայնը, եւ մի զարմանալի նմանութիւն էի գտնում...: Կարծես, հասկանալով այդ, նա երեսը չուռ տուեց, սկսեց խօսել սպասաւորի հետ: Որքան էլ նեմսացած լինէր իմ տեսութիւնը, դարձեալ ես նրա երեսի վրայ նկատեցի մի նչան, որ ինձ չատ ծանօթ էր: Դա մի խալ էր, ուղիղ այն տեղում, ուր երկու յօնքերը աղեղնաձեւ գալով, միանում էին միմեանց հետ: Դա բնութեան մի առանձին հրաչալիքն էր, որ խիստ հազիւ է գտնւում կանանց դէմքի վրայ: Դա այն միջնակէտն էր, որ կենտրոնացնում է իր մէջ դէմքի բոլոր զեղեցկութիւնը: Նէնէն միայն ունէր Արարչի այդ հարուստ պարգեւը:

Նա կրկին երեսը դարձրեց դէպի ինձ, նայեց իմ վրայ եւ մի քանի պատուէրներ տալով սպասաւորին, պատրաստուում էր հեռանալ: Այո՛, նա էր, իմ սիրելի Նէնէն էր: Իմ մաշուած կուրծքից դուրս պրծաւ մի խուլ հառաչանք. ես խելագարի նման նետուեցայ եւ փորձ փորձեցի դրկել նրան: Ծերունի սպասաւորը բռնեց ինձ: Նա խոյն հեռացաւ, ասելով.

- Այդ հիւանդը իւր խելքի առողջ դրութեան մէջ չէ ...

Ես մնացի խորին ապշութեան մէջ: Ինչ էր այդ, երազ էր, ցնորք էր, թէ խանդարուած երեւակայութեան պատրանք: Ի՞նչ էր այդ: Նէնէի զեղեցիկ դէմքն էր, նրա վառվռուն աչքերն էին, նրա նուրբ, բարձր հասակն էր, նրա արծաթի հնչիւններով ձայնն էր: Բայց մի՞թէ կրակոտ, պարզամիտ, աներկիւղ Նէնէն կարող էր իրան այնպէս զգոյշ եւ սառնասիրտ պահել: Ո՞րտեղից յայտնուեցաւ նա: Եթէ նա լինէր, չէր կարող զսպել իրան, անպատճառ կը նետուէր, կը գըրկէր ինձ եւ կ'ասէր. «Ահա ես գտայ քեզ, ես այստեղ կը մնամ, էլ քեզանից չեմ բաժանուի»: Նա այսպէս կը վարուէր: Այսպէս վարուեցաւ նաեւ այն օրը, երբ ինձ վարում էին դէպի աքսոր: Նա չէր ուզում բաժանուել ինձանից. նրան բռնութեամբ բաժանեցին...:

(Շար. 189)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՋՈՐ

Ա. տարի, Թիւ 1, Գարուն 1985

Հրատարակութիւն Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի:

Տիկին Լիտիա Լիանոզոֆֆ, կինը
Ալեքսանդր եւ Վլադիմիր Լիանոզոֆֆ, եղբայրները
Նիքոլա Լիանոզոֆֆ, զարմիկը
Թամարա Լիանոզոֆֆ, զարմուհին
Ընտանեկան բոլոր պարագաները եւ բարեկամները
Խոր ցաւով կը ծանուցանեն
ԺՈՐԺ ԼԻԱՆՈԶՈՖՖԻ
մահը, որ պատահեցաւ 1985, Սեպտեմբեր 22-ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին, ժամը՝ ճիշդ 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ ժան - կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փասիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել:

7 bis, ave. de Montespan — 75016 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր սիրելի ամուսնոյն Հրաչ Սարգիսեանի մահուան 31-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրէ 500 Ֆ. Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ (անուանակոչութեան առթիւ) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ի, 60-ամեակին առթիւ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մանիկ Փիլոյեանի *մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տամլամայեան եւ Շալճեան ընտանիքներ 100-ական Ֆ., Սեպուհ Ճանիկեան, Հրանդ Ճանիկեան 50-ական Ֆ.:*

Ի յիշատակ Նուրիձա Խաչատուրեանի եւ Եպրահիմ Մալեանի՝ *Նուարդ Գույումճեան 100 Ֆ.:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին, կէս օրէ վերջ, ժամը՝ 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Մանուկներու Օրը պիտի տօնուի կիրակի, Յունուար 12-ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.- Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբ 500 Ֆ.:

ՇԱՒԻՒ. - Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան 500 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեան իր հօր՝ Արմենակ Մարտիրոսեանի (Պառնէն) *յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է փոխանակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - տարաբախտ՝ Սեդրակ Զէօրտիւճեանի մահուան տխուր առթիւ՝ Պ. Ստեփան Մինակեան եւ զաւակները 150, Տէր եւ Տիկին Աթանապ Կէչիճեան 50, Տէր եւ Տիկին Պարսամ Զէօրտիքեան 100: Տարաբախտ Տիկին Աստղիկ եազըճեանի (Ծնեալ՝ Պէրպէրեան) մահուան տխուր առթիւ՝ Տիկին Ազատի Ադամեան Եկեղեցիին եւ Դպրաց Դասին 50-ական Ֆ., Տիկին Եավէր Միշէլ եւ զաւակները 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գարակէօզեան 100 Ֆ., Տիկին Եղիսաբէթ Գոլոյեան 100, Տիկին Զապէլ Գույումճեան 150 Ֆ., Օր. Սիրուն Ճէլալեան 200 Ֆ.:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 29-ին, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի միաժամանակ 30-րդ տարեդարձն է Օծման՝

ՎԱՂԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Այս առիթով պատարագի ընթացքին պիտի խօսուի յաւուր պատշաճի քարոզ եւ կատարուի Հայրապետական Մաղթանք:

Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը գալու եկեղեցի եւ միասին աղօթելու Հայոց Հայրապետի երկար կենաց եւ քաջառողջութեան համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՒԻ

Լիբանահայ տիկին մը, որ աշխատանքի արտօնութիւն ունի գործ կը փնտռէ: Պատրաստ է երախայ նայելու կամ տնական գործերով զբաղելու:

Հեռաձայն. - 246 - 03 - 65

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչին, նաեւ 30-րդ տարեդարձն է Օծման եւ Գահակալութեան՝

ՎԱՂԳԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի «Մաղթանք Հայրապետական»:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ պատարագին եւ աղօթել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան և Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՖՈՐՎԻԼ

Այս կիրակի տօն է Վարագայ Ս. Խաչին: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Հայրապետական Մաղթանք», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օծման եւ Գահակալութեան 30-րդ տարեդարձին առիթով:

DONT ACTE

SONIA NIGOGHOSSIAN
121, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

nous prie de préciser qu'il y a une confusion entre son homonyme, conseillère municipale d'Arnouville-lès-Gonesse et elle-même. Par conséquent, elle est tout à fait étrangère au vote qui s'est déroulé dans cette même commune, en ce qui concerne l'achat de la maison de retraite.

Monsieur **ARA ALLAHVERDIAN**
a le plaisir de vous faire part de l'ouverture de son cabinet de Masso-Kinésithérapie
au 32, av. Jean Jaurès, 92140 Clamart
à partir du 16 Septembre.
sur rendez-vous *tél. 642 42 00*
ou à partir de 25 octobre *46 42 42 00*

Հ. Բ. Ը. Մ.
ԵՒ
ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կ'ողեկոչեն բանաստեղծ՝

Վահան ՏԷՐԵԱՆ-ի

Ծննդեան 100-ամեակը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 15·30ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Բանաստեղծին կեանքն ու գործը կը ներկայացնէ՝

ՕՐ. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝

ՄԱՏԼԻԷՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻԷ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի նաեւ Տիկին Ովս. Գալէնտէրեան (արտասանութիւն) եւ երաժշտական բաժին:

Մուտքը ազատ է:

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 - 1986 --

— Du 18 au 27 Octobre (via Moscou) ..... **4.750 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— Du 25 Octobre au 3 Novembre (via Moscou) ..... **4.550 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie
— Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986 (via Moscou) .... **5.580 F**

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) ..... **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).
(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:
PARIS
Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ՍԵՒԱՆ **SEVAN**
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES
ՀԱՑԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE
1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19